مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول

فرانز مەرییا دەزارۆ
وەرگێڕانی لە ئیتاڵیەوە
د. جاسم خۆشناو

2022

مەلا مستەفا بارزانی

و

شۆڕشی ئەیلول

فڕانز مەرییا دەزارۆ

وەرگێڕانی لە ئیتالیەوە

د. جاسم خۆشناو

.

مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول

فڕانز مەرییا دەزارۆ

و: د. جاسم خۆشناو

ناوی کتێب: مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول
نوسینی: فڕانز مەرییا دەزارۆ
وەرگێڕانی لە ئیتاڵیەوە: د. جاسم خۆشناو
بابەت: مێژوو
دیزاین: جەلیل حسێن

کتێبی هەواڵنامەی

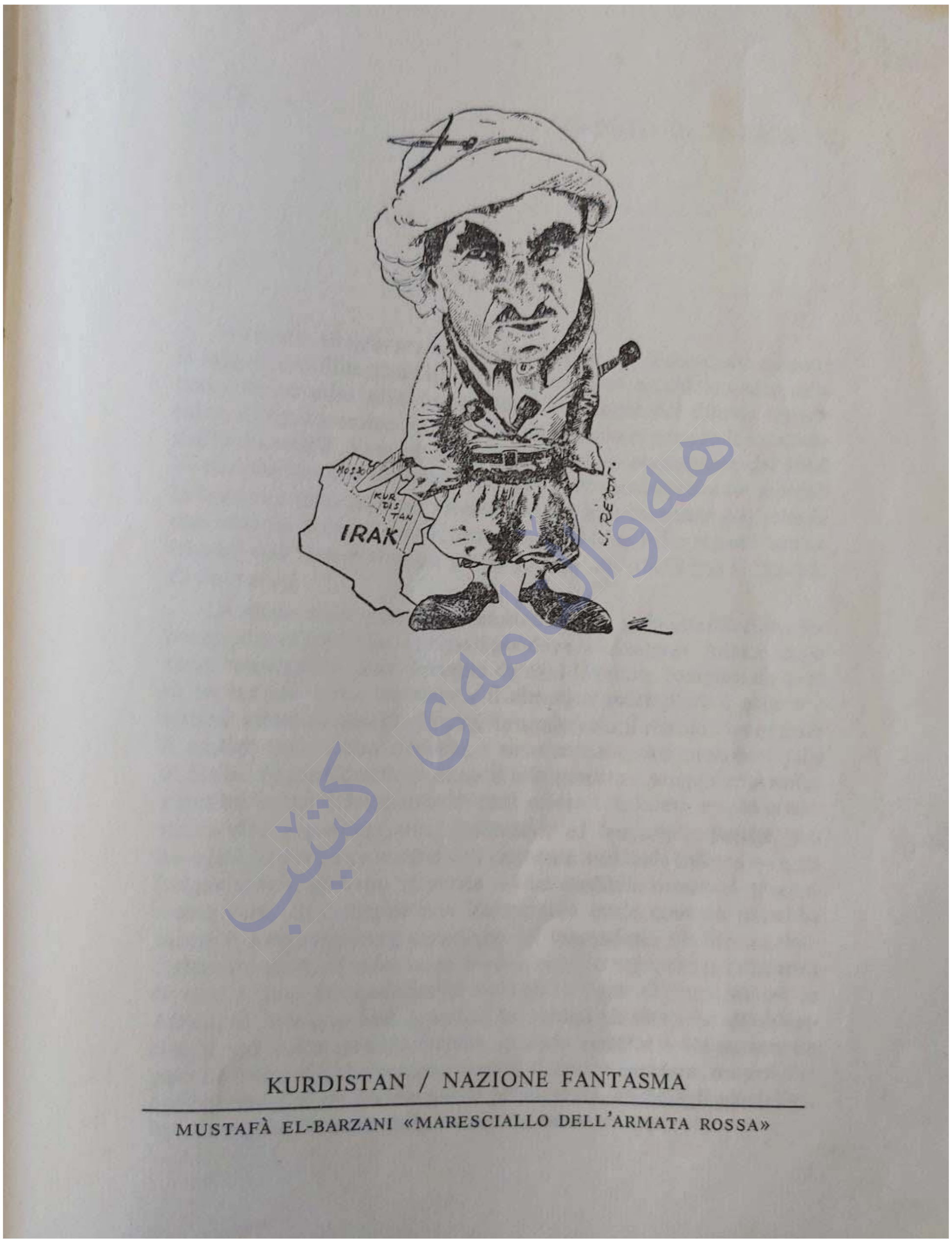

KURDISTAN / NAZIONE FANTASMA

MUSTAFÀ EL-BARZANI «MARESCIALLO DELL'ARMATA ROSSA»

کەریکاتێرێک لەسەر مەلا مستەفا بارزانی "مارشالی سوپای سور".

وێنەی بەرگی یەکەمی کتێبەکە

سەرگوزەشتەی ئەم کتێبە

لە ســەرەتای ســاڵی ١٩٨١، دوای ســەردانیکردنی چەنـد وڵاتێکـی ئەوروپـی، گەیشتمە ئیتالیا، تەمەنەم ٢١ ساڵ بوو، ماوەیەکی کەم بوو سەنگەری خەباتی پێشمەرگایەتیم لە کوردستان بەرەو هەندەران گواستبووەوە، نیازی خوێندنم نەبـوو، تەنهـا بـۆ ســەردانێکی چەنـد ڕۆژی بــوو کەچــی قەدەر و نەسـیب قەناعەتیان پێهێنام لەم وولاتە بمێنمەوە هەرچەندە، ئەوکات، مافی پەناهەندەیی و سیستەمی سۆسیاڵ و کۆمەکی دەوڵەت نەبوو. لەبەر ئەوە بڕیاری مانەوەم لە ئیتالیا، کەمێک، شێتانە بوو، لەگەڵ ئەوەشدا، وەکو بەشێک لە کوردەکانیتر، قۆڵ و باسکم لێ هەڵکرد، لە لایەک کارکردن بۆ بژێوی ژیان و لە لایەکیتریش خوێنـدنی زانکـۆ. کـارێکی ئاسـان نەبـوو، تەنـانەت "بەشـی نـاوخۆ یـان مـاڵی خوێندکاران"یش نەبوو.

ساڵی یەکەمی خوێندنی زمانی ئیتالیم، لە شاری پێروجا Perugia لە گەڵ زیاد لە ١٠٠ خوێنـدکاری کـورد، کە زۆربەیـان هــی باشــور و ئەوانیتـریش هــی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئـاوا بـوون، تەواو کرد، بەڕاستی قۆنـاغێکی پڕ لە جۆش و خرۆش و هەستی "کوردایەتی"مان بەسەر برد. یەکەمجار بوو دەگەڵ کوردی قامیشـلۆ و عفەریـن و شــام، لەگەڵ کـوردی مەهابـاد و ســەقزو کەرماشــان تێکەڵاوی پەیدا بکەم وباسـی بـارودۆخی "کوردسـتانی گەورە" بکەین و لەگەڵ هەندێکیان ئێستاش پەیوەندیم مـاوەو زۆر خۆشـە. پاشـان هەر کەسـە بەسـەر زانکــۆ و ئەو شـــارانە پەرت و بڵاوبـــووین کە خۆمـــان هەلمـــانبژاردبوو، جارێکیتریش لە ئاوارەیی پەرتەوازە بووین.

تـاکە کـورد بـووم کەوتـمە شـاری پیزە PISA، تـا کەوتنـی ڕژێمـی سـەدام لە نیســانی ٢٠٠٣ بە تەنهـا بـووم، ئیسـتا لە 2022 کـوردێکی باشـور و یەکـی

ڕۆژهەلاتـم ناسـیووە کە چەنـد سـالێکە نیشـتەجێی ئەم شـارەن، لە ٢٠٠٥ ژمارەیەک کوردی باکور، ژمارەیەکی کەمتر هی ڕۆژئاوا، لێرە نیشـتەجێبوون. لەگەل ئەوەشدا لە شاری پیزە، بە بەراورد بە شارەکانیتری ئیتالیا، لە سـالانی ١٩٨٢– ٢٠٠٣، زۆرتـرین چـالاکی، لەسـەر ئاسـتی زانکـۆ، هێـزە سیاسـی و نەقابیەکان، شارەوانی، کەنیسـە و پەیوەنـدیکردن بە ڤاتیکـان، پەیوەنـدی لەگەل ئەنـدام پەرلەمـان و ڕۆژنامەنوسـانی ئیتالیـا ئەنجامـدراون و لە شـوێنیتر بە دۆکومینت بلاوکراونەتەوە و باسی ڕەوەندی کوردی و چالاکیەکانیش کراون.
هەر لە سـەرەتای خوێنـدنی زانکـۆ، وەک هەمـوو خوێنـدکارە کوردەکـان، ڕووبەڕووی ئەوە بووم کە کتێب و سەرچاوە بە زمانی ئیتالی لەسەر کورد و کوردسـتان نەبـوو، لە هەزار ئیتـالی یەک یـان دوو کەس زانیـاری کەمیـان لەسەر کوردو کوردستان هەبوو، لەبەر ئەوە هەولمدا دەستپێشخەریەک بکەم.
لە شـاری پیـزە، لە سـالی ١٩٨٥، دەسـتم پێکـرد، بە ڕای خـۆم، یەکێـک لە پەڕتوکخـانە هەرە گەورە و دەولەمەندەکانی ئیتالیـای لێیە، پاشـان چـوومە سـەردانی پەڕتوکخـانەی نیشـتمانی لە شـاری فلـۆڕانس – فیرێنـزی Firenze، پەڕتوکخانەی ڤاتیکان و وەزارەتی دەرەوەی ئیتالیا و پەڕتوکخانەی نیشتمانی لە شاری ڕۆما. لە ڕۆما پەیمانگا و گۆڤارێک بە ناوی "ڕۆژهەلاتی مۆدێرن – ئۆرییێنتێ مۆدێرنۆ Oriente Moderno " کە لە سالی 1921 وجودی هەیە و زۆر دەنگوباسـی دەولەمەنـدم، لە مـاوەی ١٩٢١ – ١٩٤٥ لە سـەر کـورد تیـا دۆزیەوە. پاشان چوومە شاری ناپۆلی Napoli کە ٦٠٠ کم لە شـارەکەی مـن دوورە، لێرەش زۆر سەرچاوەم کەوتە بەردەست.
هەموو ئەو کتاب و سەرچاوانەی لەم شـارانە کەوتە بەرچـاو تەنها 4 دانەیان بە زمـانی ئیتـالی نووسـرابوون، ڕێزمـان و قاموسـی کـوردی – ئیتـالی، کە لە لایەن قەشـە مەوریتسـیۆ گەرسـۆنی Maurizio Garzoni لە سـالی ١٧٨٧زا چـاپکراوە، مێژووی هەرێمـی کوردسـتان، لە لایەن قەشـە جوزێپێ کەمپەنیلێ

Giuseppe Campanile لە ساڵی ١٨١٨ چاپکراوە، کتێبێکیتر لە ساڵی ١٨٦٣ و ٢ کتێبیش لە سەدەی ٢٠ (یەک لە ساڵی ١٩١٠ و یەکیش هی ساڵی ١٩٣٠) لە سەر یەزیدی و ئایینی یەزیدیەکان کەوتە بەرچاو. کتێب و سەرچاوەکانیتر بە زمانی فەڕەنسی، ئینگلیزی و ئەلمانی بوون. ڕۆژی ٢٤ تەموزی ٢٠٢٠، لە کاتی کەڕەنتینەی کۆڤید Covid، تیمێکی کەناڵی تیڤی "ئێزیدیخان" لە ئەلمانیا هاتنە لام و دوای چاوپێکەوتن و گفتوگۆیەکی بە سوود کۆپیەکی ئەو کتێبەی ساڵی ١٩٣٠ لەسەر یەزیدیەکان بە دیاری پێشکەشکردن.

ئەم کتێب و سەرچاوانەم لە ساڵی ١٩٨٥، بە لیستێک، نووسیەوەو لەگەڵ شوێنی دۆزینەوەیان بەسەر خوێندکارانی کورد دابەشکرد تاکو ئەوکاتەی پرسیاریان، سەبارەت بە کوردو کوردستان، لێدەکرێت بتوانن وەڵام بدەنەوەو بڵێن "ئەو کتێبانە باسی کورد دەکەن".

بەڕاستی ئەوکات زۆر زەحمەت بوو وتارێکی ڕێکوپێک یان ڕیپۆرتاژێک لەسەر کوردستان، بە زمانی ئیتالی، دەستکەوێت، تەنها چەند وتارێکی پرۆفیسۆر میرێلا گاڵلیتی 1949 - 2012 Mirella Galletti نەبێت کە لە گۆڤارە پسپۆریەکان بلاودەکرانەوە و بە ئاسانی دەستی ئیتالیەکانیش نەدەکەوتن، ئێمە لە ساڵی ١٩٨٧ زۆربەی وتارەکانی گاڵلیتیمان کۆکردەوەو بەیەکەوە کۆپیکرد و بەسەر هاوڕێکانم دابەشکرد. ئێمە لە بەهاری ١٩٨٩ نامیلکەیەکمان لەسەر دۆزی کورد بە چاپ گەیاندو زیاتر لەناو خوێندکارە کوردستانیەکان و دۆستە ئیتالیەکان بلاوبووەوە و چەند جار چاپکرایەوە. لە کۆتایی ١٩٩٠، دوای داگیرکردنی کوێت، کتێبێکی زۆر دەوڵەمەند لەسەر کورد، لە لایەن پرۆفیسۆر گاڵلیتی، بلاوکرایەوە[١]. بە پێی زانیاری و بەدواداچوونەکانی ئێمە هیچ کتێب و نامیلکەیتر نەبوو.

[١] دوای کۆچی ناوادەی پرۆفیسۆر گاڵلیتی لە ٤ ئەیلول و بەشداری لە مەڕاسیمی ناشتنەکەی لە ٨ ئەیلولی ٢٠١٢، وتارێکم لەسەر ژیانی خۆی و کتیب و توێژینەوەکانی لەسەر کوردو کوردستان

ئەو کتێبەی فرانز مەربیا دەزارۆ، مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول، لەبەردەستتایە هەرچەندە لە سالی ١٩٧٦ چاپکرابوو بەلام لە هیچ پەرتوکخانەی زانکۆ و پەیمانگا و سەنتەرەکانی دیراساتی رۆژهەلات نەکەوتە بەرچاو و ئێستاش نیە. لەناوەڕاستی مانگی حوزەیرانی سالی ١٩٨٦ لەوکاتەی لە چێشتخانەی زانکۆی شاری پیزە دەهاتمە دەرەوە کەسێک بە عەرەبانەیەکی ٣ تایە کەونە کتێبی بۆ فرۆشتن دانابوو، هەرزانفرۆش بوو، زۆرجار کتێبی مێژوویی یان رۆمانی هەمەجۆرەم لێکڕیبوو، لەو کاتەی کتێبەکانم سەراوبن دەکرد چاوم بەو کتێبە کەوت و ناوی کوردستان و وێنەی بارزانیم کەوتە بەرچاو خورپە کەوتە دڵم. یەکسەر دەستم دایە و وەک ئەوەی باوەڕم نەدەکرد راست بێت، یەک یەک تەماشای لاپەڕەو وێنەکانم کرد.... ووتم ئەوە بایی چەندە؟ خاوەنی عەرەبانە و کتێبەکان گەنجێکی قسە خۆش بوو، ریش و پرچی تێکەلاو بوو، لە فەیلەسوفە کلاسیکیەکان دەچوو، ئەو دەیزانی من کوردم بەلام نەیدەزانی کتێبەکە چیە و باسی چی دەکات. بەهەرحال گوتی هەزار لیرەی ئیتالی، دەیکردە یەک دۆلار بەلام ئەوکات بەشی ٣ جەم خواردنی چێشتخانەی زانکۆی دەکرد، منیش پێنج هەزاریەکم پێ بوو و دامەدەستی و پێمگوت باقیەکەشی بۆ خۆت. بە داخەوە کتێبەکە، لە کاتی چاپکردنی، لە ١٩٧٦، نرخەکەی لەسەر نە نووسراوە.

بلاوکردەوەو هەندێ پێشنیارم خستە بەردەستی دامەزراوەکانی باشور و بە شەخسی گەیەندرایە دەستی: وەزیری پەروەردە، خوێندنی بالا، رۆشنبیری، ئەکادیمیای کوردستان، پارێزگاری ئەوکاتی هەولێر و سلێمانی، سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدینی هەولێر و سلێمانی و پێشنیارمکرد قوتابخانە، هۆلێکی زانکۆ، مۆنومێنتێک، باخچەیەک بەناوی گەللێتی بکرێت بەلام تاکو ئێستا کەس وەلامی نەبووە. ئەمەش لینکی وتارەکەیە.

https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&id=74238&authorid=241

کەوتمە ڕێگا بەرەو پەڕتوکخانەی سەرەکی زانکۆ، بە ناوی مەعریفەت La Sapienza، کە ٤٠٠ – ٥٠٠ م دوور بوو، ئەو ڕۆژە تا سەعاتی ٨ ئێوارە، تا کاتی داخستنی، خەریکی خوێندنەوەو تەماشای بەرگ و وێنەکان بووم، زۆر دڵخۆش بووم. کۆمەڵێک پرسیارم لەخۆم کرد، مەعقولە ئەو کتێبە ئەوە ١٠ ساڵە چاپکراوە نە کوردەکان و نە ئیتالیەکان پێی نازانن و نەیان دیووە؟ هەر زوو بەزوو هەوڵمدا و دەستم بە وەرگێڕانی کرد. لە بۆنە و ئاهەنگە کوردیەکان، بە تایبەتی نەورۆز، لای هەندێ دۆست و هاوڕێ باسی کتێبێکی لەو جۆرەم کرد بەڵام کەس نەبوو ناوی بیستبێت. لەکاتی کیمیابارانی هەڵەبجە و ڕاپەڕین و کۆڕەوەکەی ١٩٩١ و کەوتنی ڕژێمی سەدام حوسێن لە نیسانی ٢٠٠٣ کە بە سەدان وتارو ڕیپۆرتاژ و کتێب چاپکران و بڵاوکرانەوە بەڵام کەس، بە کەم و بە زۆر، باسی ئەو کتێبەی نەکردووە. وا هەست دەکەم لە کاتی چاپکردنی ئەم کتێبە، لە ١٩٧٦، سەفارەتی عێراق هەموو کتێبەکانی کڕیبێت و لەناوی بردبێ بۆ ئەوەی لە ئیتالیا دۆزی کورد نەناسرێت. سەیر ئەوەیە کە فرانز مەرییا دەزارۆ Franz Maria D'Asaro لە ساڵی ١٩٢٥ لە دایک بووەو لە ساڵی ٢٠٠٤ کۆچی دواییکردوە هەوڵی نەداوە ئەم کتێبە بە ڕای گشتی بناسرێ.

بە هۆی سەرقاڵی زانکۆ و بژێوی ژیان وازم لە تەرجەمەکە هێناو لای کەس ناوی نووسەرو کتێبەکەم، بە زمانی ئیتالی، باس نەکرد و کتێبەکەم لە ماڵەوە شاردەوە، حەزم نەدەکرد کەس چاوی پێبکەوێت. هۆکاری ئەو شاردنەوەو باسنەکردنی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی من ئەوکات و ئێستاش وادەزانم ئەم نوسەرە، فرانز دەزارۆ، موبالەغەی زۆری لەسەر ڕۆڵی مەلا مستەفا کردووەو تەرجەمەکردنیشی بۆ کاتی ساڵانی دوای ڕاپەرین، بە ڕای خۆم، سودی بە پارتی و بنەماڵەی بارزانی دەگەیاند لەبەر ئەوە لە وەرگێڕان و بڵاوکردنەوەکە دوو دڵ بووم. وەک ئاشکرایە پارتی – بنەماڵەی بارزانی بۆ بەرژەوەندی

خۆیان "مێشەک دەکەنە گامێش" و بەم کتێبە دەیانتوانی بلێن "ئەوەتە بارزانی کوردی بە ئیتالیا و بە جیهان ناساندووە" و ئەمە مێژووە و نووسراوە.
لەسالی ٢٠١٠ ناوە ناوە کە هەندی دۆست و هاوڕێی کوردستانی سەردانیان کردووم لەگەل هەندێکیان باسی ئەو کتێبەم کرد و بە هەندێکیشیان پیشاندا، لە هەمان کاتیش لە تەرجەمەکە بەردەوام بووم و ماوەی چەند سالێکە تەواو بووە بەلام لەبەر ئەوەی کتێبێکی ناوازەیە حەزم نەکرد بۆ هیچ دۆست و هاوڕێیەکم رەوانەی بکەم بۆ ئەوەی پیاچونەوەی بۆ بکرێت، هەلەکانی زمانەوانی راستبکرێتەوە.
ئەمە یەکەم کتێبە، بە پێی زانیاریەکانی بەردەستی ئێمە، لەسەر کوردو کوردستان، بە زمانی ئیتالی، لە سەدەی بیست چاپکراوە، نووسەر لە دوای روخانی رژێمی پاشایەتی عێراق، لە ١٤ تەموزی ١٩٥٨ زا وەک پەیامنێری رۆژنامەیەکی ئیتالی دەگەوێتە بەغدا و یەکسەر ئاشنایەتی دەگەل دۆزی کورد پەیدا دەکات، لەوکاتەوە وتارو ریپۆرتاژی لەسەر دەنووسێ. لە کاتی گەڕانەوەی مەلا مستەفا بارزانی، لە یەکێتی سۆڤیەت لە 6 ئۆکتۆبەری ١٩٥٨، دەزارۆ لە فڕۆکەخانەی بەغدا، لەگەل جەماوەرێکی زۆری کوردستانیان، کە بۆ پێشوازی لە سەرۆکەکەیان هاتبوون، چاوەڕوانی دەکات و پاشان بۆ ماوەی ٢ مانگ لە هۆتێل سەمیر ئەمیس لە شاری بەغدا، شوێنی حەوانەوەی بارزانی، میوان دەبێت و بە چاوی خۆی ئەو کەس و شاندە کوردستانیانە دەبینێ کە بۆ سەردان و بەخێرهاتنەوەی بارزانی دەچوون. لەم کاتە دەزارۆ، یەکەم رۆژنامەنوسە، چاوپێکەوتن لەگەل بارزانی دەکات و لە رۆژنامەکانی ئیتالیا بلاوی دەکاتەوە.
فڕانز مەرییا دەزارۆ بە درێژایی ١٧ سال، لە ١٩٥٨ تا ئاشبەتالی ئازاری ١٩٧٥ بە بەردەوامی وتاری لەسەر شۆڕشی ئەیلول و بارزانی نووسیووە، لە بەغدا چاوی بە زۆربەی کاربەدەستەکانی حکومەت و رژێمەکانی عێراق

کەوتـووە، شـاهیدێکی دەگمەنـی ئەو ململانـێ، شـەڕ و موفـاوەزات و ئاشـتیە دوور و درێژانەی نێوان شۆڕشی ئەیلول و کاربەدەستانی بەغدایە.

فڕانز مەرییا دەزارۆ جگە لە هەست و سۆزی بۆ گەلی کورد بە شێوەیەکی بێسنور بە بارزانی سەرسام بوو. بارزانی بە داستان، قارەمان، سەرکردە، جەنگاوەر، شۆڕشگێر و باوکی روحی نەتەوەیی کورد لە قەلەم دەدا. بارزانی بە سـەرکردەیەکی عەسـکەری و سیاسـەتوان، تـاکتیکچی و سـتراتیگێکی سـەرکەوتوو دەناسـێنی. کـاتێ باسـی رەوشـی نالەبـاری کوردسـتانی تورکیـا دەکات و دەڵێ "لێرە جولانەوە و راپەرینی کورد نیە چونکە لێرە مەلا مستەفا بارزانیەک نیە". لە کاتی دروستبوونی بەرەی نیشتمانی – جەبهەی وەتەنی لە نێـوان حیزبـی بەعـس و حیزبـی شـوعی، پ. د. ک. نـاچیتە نـاو ئەم بەرەیە، عەزیـز مـحەمەد، سـکرتێری پارتی کۆمونیسـت رەخـنە لە بـارزانی دەگرێـت وهیـوای ئەوە دەخـوازێ بـارزانی رازیبکات بۆ ئەوەی پارتی بچێتە نـاو ئەو بەرەیە، بـارزانی دەڵـێ "عەزیـز کۆمونیسـتێکی بـێ ئەزمـوونە" و پەشـیمان دەبێـتەوە. دەزارۆ دەڵـێ بـارزانی، لەسـەر ئاسـتی سیاسـەتی نێـودەوڵەتی، ژمـارەیەک نـوێنەرو دیپلۆماتکـاری شـارەزاو لێهـاتووی هەبـوو و لە رێـگەی ئەوانەوە ئاگاداری هەموو شتێک بوو، لە رێگەی ئەوانەش نامەی بۆ سـەرۆک کۆمـاری وڵاتـان و یـو ئـێن UN رەوانە دەکـرد، نووسـەر، بە زۆری، نـاوی کامەران بەدرخان و عیسمەت شەریف ڤانلی دەهێنێ.

لێرە هەژار موکریانیم هاتەوە بیر کە چۆن، لە چێشتی مجێور، بە چەپ و بە راسـت مەدح و سـەنای بـارزانی کـردووە ئەوهـاش فڕانـز دەزارۆ هەر بە پۆزەتیڤ باسی مەلا مستەفا دەکات.

لەبەرئەوەی بارزانی بۆ ماوەی ١١ سال لەئاوارەیی، لەیەکێتی سۆڤیەت، ژیاوە دەزارۆ، کەباسی بارزانی دەکات، بەناوی جەنەڕالی پێشوی سوپای سوری سۆڤیەت، شێخی سۆر، مەلای سۆر و قارەمانی نەتەوەیی ناوی دەهێنێ.

دەزارۆ دەنووسێ بارزانی کاریگەری لەسەر هەموو سیاسەت و رووداوەکانی بەغدا و عێراق هەیە و هەبووە، لە هەموو وەزارەت و دامەزراوە عەسکەری و کون و قوژبنەکانی دەوڵەت، بە نهێنی، پیاوی خۆی هەبوو و، پێشوەختە ئاگاداری پلان و نیاز و جولەی دەوڵەتی عێراق بوو.

دیارە فرانز دەزارۆ لەم نووسینە پشتی بەو زانیاریانە بەستووە کە کوردەکانی نزیک لە بارزانی پێیانداوە، لەبەرە ئەوە هەڵەی زۆر زۆری کردووەو نووسیووە، وێنەیەکی خەیالی بۆ بارزانی کێشاوە کە دوورە لە راستی.

دەزارۆ باسی چەند هەڵەیەکی بارزانیش دەکات، لەوانە هەولنەدانی جدی بۆ گەیشتن بە رێککەوتن لەگەل عەبدول کەریم قاسم، رەوانەکردنی نامە و داوای یارمەتیکردن لە ئەمەریکا لە سالی ١٩٧٢ لەوکاتەی حکومەتی بەغدا لەسەر ئاستی نێوخۆ و جیهانی بەرەو بەهێزی دەچوو، نەدەبوایە لە ئازاری ١٩٧٤ شەڕ دەست پێبکاتەوەو هەموو هێلکەکان بخرێنە سەبەتەی ئێران و شا.

فرانز دەزارۆ باسی سیاسەتی تاکرەوی مەلا مستەفای نەکردووە، ئاماژەی بەوە نەداوە یان نەیزانیووە کە بە بڕیاری بارزانی دەیان و سەدان کەسایەتی و رێبەرانی جولانەوی کورد کە لە بەشەکانیتری کوردستان بۆ هاوکاری و کۆمەکی کورد هاتبوونە باشور تیرۆرکران یان بە دیلی رادەستی موخابەراتی تاران و ئەنقەرە کران یان ناچار کران ناوچەکانی ژێردەستی شۆڕش بەجی بێلن روو لە بەغدا و دەرەوە بکەن. هەر بە بڕیاری تاکلایانەی مەلا مستەفا چەندەها کەسایەتی و سەرۆک خێل و هۆزەکان، لە باشور، تیرۆر کران یان لە زیندانە بێ ناوەکان ژیانیان بەسەر بردو زۆریشیان لەناو بردران.

زۆر بەداخەوە مەلا مستەفا میراتێکی زۆر خراپ و زیانبەخشی بەجێ هێشت، ئاوێکی پیس و بۆگەنی وای رژاند تا ئێستا کورو نەوەکانی، زۆر بە خراپی، پێی پیا دەخشێنن، لە سەرکوت و تیرۆرکردن، لە گەندەلی و دزین و بە

فیرۆدانــی ســەروەت و ســامانی نیشــتمانی، لە دەســت تێکەلکردنــی لە گەل دوژمنانی کورد و ... هتد سەد کەرەت لە بارزانی باوک تێیان پەڕاندوە.

فرانــز مەرییــا دەزارۆ، لەم کتێــبە، بە کــورتی و خێرایــی باســی رووداوەکــانی عێــراق، لە دروســتبوونەوە تــا رۆژانــی ئاشــبەتالی، دەکــات، بە حیــزب و کەســایەتی و کودەتــا و گرفتەکــانی ئەو ولاتەمــان ئاشــنا دەکــات. دەزارۆ، هەر ئەوکــات، هەســتی بە "نەفرەتــی نەوت" کــردووە کە تــاکو ئێســتا بــۆتە هــۆی تراژیدیای کورد.

خالێکیتر کە دەزارۆ کە باسی دەکات بریتیە لە سیاســەتی روســیای قەیســەری و یەکێتی سۆڤیەت بۆ گەیشتنی بە ئاوە گەرمەکان، لە خەلیجی فارســەوە تا دەگاتە دەریای سپی ناوەڕاست، بۆ گەیشتن بەو ئامانجە دۆزی کوردی بەکار هێنــاوە، لە کــاتی کۆمــاری مەهابادەوە تــاکو ئێســتا وا هەســت دەکرێ کە ئەم سیاسەتە گۆڕانی بەسەر نەهاتووە.

بە دەگــمەن رۆژنامەنوســێکی غەیــرە کــورد، وەک دەزارۆ، ئەوەنــدە ســاڵە موتــابەعەی شۆڕشــی ئەیلــول و بارزانیــان کــردووە. لەبەر ئەوە پێمــوایە ئەم کتێبە دۆکومێنتەکی مێژوویی گرنگ و دەگمەنە، حەقی خۆیەتی نەوەی ئێســتا و دوارۆژ ئاشــنایەتی بەو کتێبە پەیدا بکەن و دەکرێت ســوودی لێوەربگرن.

کەموکورتی هەرە گەورەی فرانز دەزارۆ بریتیە لەوەی، جگە لە مەلا مستەفا، زۆر بە دەگمەن باسی سەرکردەو کەسایەتیەکانیتری کوردستان دەکات، ئەو هەمــوو ســاڵە لە عێــراق، لە بەغــدا، بــووە و چــاوی بە ژمــارەیەکی زۆر لە سەرکردەو سیاستەوان و رۆشــنبیری کورد کەوتووە بەلام باسیان ناکات و ناویان ناهێنێ.

دەزارۆ لەم کتێبەکە ناوی "شۆڕش" و "پێشمەرگە" ناهێنی، بەلکو بە جولانەوە، یاخیبوون، راپەڕین و شەڕ و، چەکدار، شەڕکەر و جەنگاوەر ناویان دەبات بەلام ئێمە هەموو ئەو دەستەواژانەمان بەکار هێناوە.

دوای سالانێکی دورودرێژ و چەندەها جار پیاچوونەوە بە تەرجەمە کوردیەکە بڕیارمدا بیخەمە بەردەست و بلاوبکرێتەوە، ئەمڕۆش نەبێ بەیانی کەسێکیتر تەرجەمەی دەکات. من هەولمداوە بە ئەمانەت و راستگۆیی دەقە ئیتالیەکە بکەمە کوردی، لەو شوێنانەی پێویستی بە راستکردنەوەی ناوی کەس و شوێنەکان هەبوو ئاماژەم پێکردووە (وەرگێڕ یان و)، یان لە پەراوێزەکان ئاماژەی بۆ کراوە. کاتێک باسی دۆزی کوردو کوردستان دەکرێت ناچاری باسی ٤ دەولەت بکەیت، ناوی زۆر کەسایەتی و شوێنە جوگرافیەکان ببەیت، ئەمەش کارێکی زۆر سەختە و پێویستی بە شارەزاییەکی فراوان هەیە، بە تایبەتی بۆ نیو سەدە پێش ئێستا. لەبەر ئەوە نووسەر، وەک رۆژنامەنوس نەک وەک کەسێکی ئەکادیمی و توێژەری مێژوویی، کۆمەلێک هەلەی کردووە، وەک گوایە بارزانی لەم ماوەیەی لە یەکێتی سۆڤیەت ژیاوە بە بەردەوامی پەیامی، لە رێگەی رادیۆ، بۆ کۆمەلانی خەلکی کورد رەوانەکردووە تا هانیان بدات لەدژی حکومەتەکانی بەغدا، ئەنقەرە، دیمەشق و تاران خەبات بکەن یان گوایە مەلا مستەفا بەخۆی سەرکردایەتی چەندەها شەڕی کردووە. ئێمە تا ئەو رادەو شوێنەی هەستمان پێکردووە و لە توانامانەدا بووە ئاماژەمان بە زانیاریە هەلەکان کردووە و راستمان کردونەتەوە و، هەموو پەراوێزەکانیش ئێمە، وەرگێڕ، دامان ناوە. لە ناو کتێبەکە ناوی دەیان و بە سەدان کەسایەتی عێراق و رۆژهەلاتی ناوەڕاست و جیهانی هەیە کە نووسەر، لە دەقە ئیتالیەکە، بە هەلە ناوی هێناون و بەیەک ناو ناوی بردوون، وەک، قاسم، عارف، شەواف، گەیلانی، ناسر، موفتی فەلەستین، خرۆشۆف و... هتد بۆیە هەولماننداوە ناوەکان وەک خۆیان، چۆن پێی ناسراون، ناوی سیانی، بنووسینەوە، بەشی زۆریان لەناو تێکستی کتێبەکە نووسیووەو بەشێکی کەمیش لە پەراوێزەکان داناوە.

پارتی و ئەم کتێبە

لە ١٦ تەموزی ٢٠٢١ لەگەڵ د. عبدالحکیم خەسرەو جۆزەل پەیوەندیەکی تەلیفۆنیم کرد و باسی ئەوەم بۆی کرد کە خەریکی تەواوکردنی تەرجەمەی دوو کتێبی ئیتالیم بۆ سەر زمانی کوردی. من و د. دکتۆر عبدالحکیم، لە سالی ٢٠٠٤ – ٢٠٠٦ ئەوکاتەی گەڕامەوە هەرێم و لە زانکۆی سەلاحەدین، لە کۆلێژی زانستە رامیاریەکان وانەم دەگوتەوە یەکترمان ناسی، بۆ من کەسێکی تا بلێی بەرێز، کۆمەلایەتی و کوردیزانیکی زۆر باش و ئەکادیمێکی سەرکەوتووبوو، پەیوەندی دۆستایەتی و هاوڕێیەتیمان بەردەوام بوو. کاتی خۆی لە سالی ٢٠١١ بۆ خولێک هاتە ئیتالیا و لە شاری پیزە ماوەی ١٠ رۆژێک مایەوە، لەم سەردانە ئەم کتێبە و کتێبێکیتر لەسەر یەزیدیەکان، کە لە سالی ١٩٣٠ چاپکراوە، پێ نیشانداو زۆر کەیف خۆش بوو، پێشنیاری بۆ کردم و تەرجەمە کوردیەکەی بدەمە دەست یان بۆی رەوانە بکەم و لە هەولێر لە یەکێک لە دەزگاکانی سەر بە پارتی چاپ بکرێت بەلام من هەر دوو دڵ بووم و ووتم بیرێکی لێ دەکەمەوە.

لە ١٦ تەموزی 2021 کە لەگەل د. عبدالحکیم قسەمکرد، کەسێکی زۆر قسە خۆش و بێ فیزە، بە پێکەنینەوە گووتی "ئەمن ئێستا بوویمە پیاوی دەسەلات و سکرتێری لیژنەی بالای جێبەجێکردنی یاسای چاکسازی"م لە ئەنجومەنی وەزیران. بە هەرحال وا رێکەوتین یان کتێبەکە یان بە چەند لاپەڕەیەک کتێبەکە بناسێنم. ئەوەبوو لە ٣٠ ئابی ٢٠٢١ بە نامەیەکی ٧ لاپەڕەیی لەگەل هەندی وێنە بۆم رەوانەکرد، دەتوانم بلێم وەک ئەم سەرگوزەشتەیە بوو بەلام باسی کەموکوڕی و خالە نەگەتیڤەکانی مەلا مستەفام نەکردبوو. پاش چەند

رۆژێک پەیوەندیمان بەیەکەوە کرد و گوتی "بۆ بارەگای بارزانی رەوانەکراوە" و خۆیان پەیوەندیت پێوە دەکەن. لە ٢٩ ئەیلولی ٢٠٢١ کەسێک، بەناوی د. زکری موسا، راوێژکار لە بارەگای بارزانی پەیوەندی پیوەکردم گوتی نامەکەت سەبارەت بە کتێبەکە مایەی دەستخۆشیە و داواکارین تەرجەمە کوردیەکەمان بۆ رەوانە بکەی تاکو هەڵسەنگاندنی بۆ بکەین. من و کاک زکری یەکترمان نەدەناسی، بە رێزەوە و لە دوورەوە لەگەل یەکتر قسەمانکرد. منیش لە وەلام و داواکەی کاک زکری گوتم هیچ کێشەیەک نیە بە مەرجێک بە ئیمەیل وەلامم بدەنەوەو بە فەرمی بە لۆگۆی بارەگای بارزانی یان دەزگایەکی چاپ داوا بکەن و منیش تەرجەمەکەتان بۆ رەوانە دەکەم، لە وەلام ووتی "بۆ سیقەت بە ئێمە نیە"، لە وەلام ووتم مەسەلە سیقە نیە، تەنها بۆ ئەوەی بزانم بۆ کوێی رەوانە دەکەم، بۆ ئەو مەبەستەش کورتە نامەیەکت بۆ رەوانە دەکەم، ئەگەر پێتان باشە یەکسەر بیخەنە سەر کاغەز بە لۆگۆی بارەگای بارزانی و بە ئیمەیل بۆم رەوانە بکەن وئەگەر گۆریتان تکایە ناوەڕۆکە دەستکاری مەکەن. دیار بوو بە داواکەی من کەمێک سەخلەت بوو. پاش تەلیفۆنەکە کورتە نامەکەم بۆ رەوانەکرد.

کاتێکی زۆری بەسەرچوو هیچ وەلامێک نەبوو، ناچار نامەیەکیترم بۆ کاک زکری موسا و د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کرد و داوامکردبوو بە ئا و بە نا وەلامەکم بدەنەوە، رۆژی ٣ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ نامەیەکم لە بارەگای بارزانی و راوێژکار، بە ئیمەیل، بەدەست گەیشت، تیایە نووسراوە:

"سەرەتا داوای لێبوردن دەکەین کە نەمانتوانی لە کاتی خۆی وەلامی نامەکەتان بدەینەوە........ ئێمە خۆشحالین و دەستخۆشی لە بەڕێزتان دەکەین کە بەم کارە گرنگە هەڵساون و کتێبێکی گرنگی پڕ لە دیکۆمنتان لەسەر مێژووی هاوچەرخی کورد و شۆڕش لە زمانی ئیتالیەوە بۆ کوردی وەرگێڕاوە. ئەم هەولە زانستیەی بەڕێزتان جێگەی پێزانینە. داوا لە بەڕێزتان

دەکەین کە نوسخە کوردیەکەمان بۆ بنێرن بۆ ئەوەی بدرێتە لیژنەیەکی تایبەت بۆ هەلسانگاندن و دواتر هەلسەنگاندنەکە عەرزی جەنابی سەرۆک بارزانی بکرێت و بڕیاری چاپی لێ بدرێت.
دووبارە داوای لێبوردنتان لێ دەکەین و هیوای کامەرانیتان بۆ دەخوازین.
د. زکری موسا
راوێژکار لە
بارەگای بارزانی"
ئەوەبوو رۆژی ١٧ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ دەقە کوردیەکەم بۆ د. زکری موسا و د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کرد و دەمودەست وەلامیان دایەوە کە بەدەستیان گەیشتووە.
لەو باوەڕەدابووم دوای ٧ – ١٠ رۆژ وەلامەکم بەدەست بگات بە تایبەتی بارەگای بارزانی باسی "لیژنەیەکی تایبەت لە کەسانی شارەزا لە مێژوو و شۆڕشی ئەیلول" کردبوو کەچی بۆ ماوەیەکی درێژ بێدەنگ بوون، رۆژی 03/01/2022 نامەیەکی کورتم بۆ راوێژکارەکە رەوانەکرد "ئەرێ کەس کتێبەکەی خوێندۆتەوەو هەلسەنگاندنی بۆ کردووە، رایان چی بووە، بۆ بلاوکردنەوە دەشێ؟".
رۆژی ٤ی مانگ یەکی ئەم سال د. زکری موسا بە کورتی وەلامی دایەوە "بەڵێ چەند بەڕێزێک کتێبەکەیان خوێندۆتەوەو هەلسەنگاندنیان بۆ کردووە. لە رێگەی بەڕێز دکتۆر عەبدالحەکیم خەسرەو لەم حەفتەیە وەلام بۆ جەنابتان دەنێردرێت". من، لای خۆم، ئەو وەلامەم بە نەگەتیڤ لە قەلەمدا و یەکسەر بۆ د. عبدلحکیم خەسرەو رەوانەکرد بەو ئامانجەی کە تەلیفۆنم بۆ بکات و یان پەلە لە وەلامە رەسمیەکە بکات.

سەرنج بدەن من رۆژی ١٧ نۆڤەمبەری ٢٠٢١ دەقە کوردیەکەم رەوانەکرد، دوای ٤٧ رۆژ دەلێن بەلێ لیژنەیەک هەلسەنگاندنی بۆ کردووەو لەم حەفتەیە وەلامت بەدەست دەگات.

رۆژی ١٦ مانگی یەکی ئەمسال، ٢٠٢٢، کورتە نامەیەکم بۆ د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانە کردو سۆراخی کتێبەکەم لێ پرسی، ئەویش یەکسەر وەلامی دامەوەو ووتی "بەشێکی کتێبەکەم خوێندۆتەوە، لەم رۆژانە رای خۆمت بۆ رەوانە دەکەم". منیش یەکسەر وەلامم دایەوە "کاک دکتۆر من پێویستم بە رای شەخسی تۆ نیە، ئەگەر ئەم لیژنەیە یان کەسانی شارەزا خوێندویانەوە و هەلسەنگاندنیان بۆ کردووە پێویستی بەو هینان و بردنە نیە، من سوپاسی تۆ دەکەم، هەر کاتەک کتابەکە بلاوکرایەوە تۆ دەتوانی رای خۆت، لەسەر زمانی وەرگێرانەکە یان ناوەڕۆکی کتابەکە بە نووسین، وەک هەلسانگاندنێکی ئەکادیمی دەربڕی. ئەوەی پەیوەندی بە منەوە هەیە تەنها شێوەی وەرگێڕانەکەیە، ناوەڕۆکەکەی پەیوەندی بە نووسەرەکەوە هەیە".

لە رۆژی ١٦ شوباتی ٢٠٢٢، دوای یەک مانگ، د. عبدالحکیم کورتە نامەیەکی بۆ رەوانەکردم و دەلێ "زۆر داوای لێبووردن دەکەم ، ئەم ماوەیە زۆر مەشغولی بابەتی ...... بووم. بەلێ تێبینیەکانم بەدەست گەیشتووە ..... ئەگەر دەرفەتم بدەی لەم چەند رۆژە تێبینیەکان بۆ جەنابت دەخەمەروو".

هەموو وەلام و دەرنگی و خۆ دزینەوە نیشانەی ئەوەیان پێوە بوو کە پارتی و بارەگای بارزانی ئەم کتێبە بە پۆزەتیڤ نابینن، بە زیانی بۆ سەر مەلا مستەفا و پارتیان هەلسەنگاندووە ئەگەر نا زوو بە زوو وەلامیان دەدایەوە.

رۆژی ١٧ شوبات نامەیەکی دەنگیم بۆ د. عبدالحکیم خەسرەو رەوانەکرد، من زۆر زۆر بە دەگمەن نامەی دەنگی رەوانە دەکەم، بە زمانێکی زۆر برایانە و دۆستانە "داوای لێبووردنت لێدەکەم کە سەر ئێشەم بۆ دروستکردی، دیارە بارەگای بارزانی ئەم کتێبەی بە دڵ نیە و پێی باش نیە بلاو بکرێتەوە. من

لەسەر سەفەرم بۆ دەرەوەی ئیتالیا ئەگەر تا ٢٠ شوبات وەلامێکم بۆ رەوانە بکە ی باشە ئەگەر نا خۆت ماندوو مەکە و هیچم بۆ مەنووسە، تۆ دۆست و برایەکی ئازیزی منی".

لە راستی من "هەلەیەکی گەورە"م کرد نەدەبوایە ئەم کتێبە بۆ پارتی رەوانە بکەم چونکە بۆ بنەمالەی بارزانی مەلا مستەفا "هێلی سورە" و وا دەزانن هیچ جۆرە کەموکورِی و هەلەیەکی نیە کەچی فرانز دەزارۆ هەرچەندە بە پۆزەتیڤ باسی دەکات جار جارەش رەخنەی لێگرتووە، کە باسی کۆماری مەهاباد دەکات ئاماژە بە ناکۆکی نێوان پێشەوا قازی محەمەد و مەلا مستەفا دەکات و دەلێ "مەلا مستەفا بارزانی هەموو کۆمەک و پشتگیری خۆی لە قازی محەمەد کێشایەوەو بەتەنها بەجێی هێشت". ئەوەش بەسە بۆ ئەوەی بنەمالەی بارزانی بە نەگەتیڤ هەلسەنگاندنی بۆ بکەن و بە زیانبەخش بۆ سەر مێژوو و ژیانی مەلا مستەفا حیسابی بۆ بکەن. یان ئەوکاتەی فرانز دەزارۆ بۆ یەکەمجار چاوپێکەوتن "رووبەرو لەگەل بارزانی" دەکات بە پۆزەتیڤ باسی ناکات، بە تایبەتی ئاماژە بەوە دەکات کە مەلا مستەفا "لە وەلام و قسەکانی راستگۆ نیە".

تاکو ئێستا هیچ وەلامێکیترم لە بارەگای بارزانی و د. عبدالحکیم خەسەرەو بەدەست نەگەیشتەوە، تەنها بێدەنگی د.عبدالحکیم بۆ من مایەی نیگەرانیە، متمانەی زۆرم پێی هەبوو، نەک بۆ ئەو کتێبە بەلکو لەسەر ئاستی دۆستایەتی و کۆمەلایەتی و ئەکادیمیش.

من بۆ ئەو کتێبە داوای هیچم نە کردبوو، یەک مەرجم بە نووسین و بە قسە بریتی بوو لەوەی "بە بێ دەستکاری ناوەڕۆک و شێوە زمانەکە" چاپ بکرێت. لە نامەکەی یەکەمجار ئاماژەم بە چەند توێژینەوەو کتێبێکیتر کردبوو کە لە سەر دۆزی کورد لە سەردەمی مەلا مستەفا، بە زمانی ئیتالی، چاپکراون و دەکرێ هەولی کۆکردنەوەو تەرجەمەکردنیان بدرێ.

یەکێتی نیشتمانی کوردستان چی دەڵێ؟

دوای نەمانی پەیوەندی لەگەڵ "پارتی" وازم لە کتێبەکە هێناو لای کەس باسم نەکرد، رۆژی ١٦ ئازاری ٢٠٢٢ کاک سەرتیپ جەوهەر، رۆژنامەنووس و چالاکوانی هەولێرو رەخنەگر لە سیاسەتی یەکێتی (لە نووسینەکانی هەست پێدەکرێ) پەیوەندی پێوەکردم و نزیکە ٧٠ خولەک باسی زۆر بابەت و روداومانکرد، راستی من و کاک سەرتیپ ئەوە یەکمجار بوو بەیەکەوە قسە بکەین. لە کۆتایی گفتوگۆکە باسی ئەو کتێبەم بۆکرد و ووتم دەکرێ لە دەزگاکانی یەکێتی چاپ بکرێت، لە وەلام ووتی "چەند دەزگایەکی یەکێتی کاری چاپەمەنی دەکەن، ئەتو کتێبەکە رەوانە بکە و پاشان قسەی لەسەر دەکەین". من بە کاک سەرتیپم نەگوت کە بۆ پارتیم رەوانەکردووەو وەلامیان نەداوەتەوەو بە نەگەتیڤیان هەلسەنگاندووە. ئەوەبوو رۆژی ٢٤ نەورۆزی ٢٠٢٢ بە ئیمەیل بۆم رەوانەکرد و رۆژی دوایی بۆی نووسیم "کتێبەکی زۆر باشە و خەریکی خوێندنەوەیم، قسەم لەگەڵ برادەرانی مەکتەبی بیر و هوشیاری کردووە و ئەورۆ یان سبەی لۆیان رەوانە دەکەم". هەمان رۆژ بۆی نووسیم "ئەوە بۆ برادەرانی یەکێتیم رەوانە کردووەو تکام کردوە بە زوویی بیخوێننەوەو وەلامەکم بدەنەوە بەلام تکایە نەچیتە دەستی کەسانیتر، ئەگەر چاپی دەکەن یان نا خێرا وەلامم بدەنەوە".

من وا بیرم دەکردەوە مادام بە دڵی پارتی نەبووە بە دڵنیایەوە دەبێ یەکسەر بە دڵی برادەرانی یەکێتی بێت، بە تایبەت کەسێکی وەک خۆم وەریگێڕاوە، کە پێشمەرگەی یەکێتی بووم لە شاخ، لە ١٩٨١ لە ئیتالیا دەژیم و یەکێک لە

چالاکوانەکانی یەکێتی و بۆ ماوەی ١٥ سال بەرپرسی کۆمیتەی یەکێتی لە ئیتالیا و زۆریتیریش. لە دوای روخانی بەعس، زوو بەلام درەنگیش، هەستمکرد یەکێتی عەقلی سیاسی نیە کەواتە ناتوانین باسی ئەرشیڤ و زانیاری، سەبارەت بە ئەندام و چالاکیەکانیان، لەو رێکخراوە بکەین.

رۆژی ١٥ نیسانی ٢٠٢٢ کورتە نامەیەکەم بۆ کاک سەرتیپ جەوهەر رەوانەکرد و پرسیم "ئەرێ هیچ سەرەداوی کتێبەکەت بە دەست نەگەیشتووە؟".

وەلامی دایەوەو ووتی "نە وەڵلە بەلام هەولدەدەم بە زوترین کات وەلامت بدەمەوە."

ئەوکات رەمەزان بوو، جەژنیش تێپەڕی هیچ وەلام نەبوو، ناچار ٩ ئایار نامەیەکی کورت کورتم بۆ نووسی "ئەرێ هیچ خەبەر نیە؟" وەلامی دایەوەو زۆر گلەیی و گازاندەی لە مەکتەبی بیر و هۆشیاری و هەموو یەکێتی هەبوو، دیسان داوای هەفتەیەکیتری کرد. ئەمنیش حەپەسان و سەرسوڕمانی خۆم دەربڕی بەرامبەر ئەو رەفتارە و گوتم باشە و "با نۆیەش بێتە سەر دەیە" و هەفتەیەکی تریش چاوەڕوان دەکەم.

هەفتەکە بە زیادەوە تێپەڕی وەلام نەبوو، لە ٢١ ئایار دیسان داوای سۆراخی کتیبەکەم کرد. وەلامی نەبوو، دیسان رۆژی ٢٤ ئایار هەمان کورتە نامەم بۆ رەوانە کردەوە، یەکسەر تەلیفۆنیکرد، پێی گوتم برادەرانی یەکێتی، لە "مەکتەبی بیرو هوشیاری" پێیان راگەیاندووم ئەو کتێبە بە پۆزەتیڤ باسی مەلا مستەفا دەکات و ئەوەش بە سود و قازانجی بنەمالەی بارزانی و پارتی دەشکێتەوە، لەبەرە ئەوە ئێمە بلاوی ناکەینەوە. بە نووسین ئەوەشی بۆ دوپاتکردمەوە. وتووێژێکی ٢٥ دەقیقەمانکرد و باسی زۆرشتیترمان کرد. دیار بوو کاک سەرتیپ زۆر هەستی بە نارەحەتی دەکرد و چەند جار ووتی "من شەرمەزارم بەرامبەر بەتو".

هەواڵنامەی کتێب

منیش هەولمدا بارودۆخەکە ئاسایی بکەمەوەو زۆر سوپاسمکرد و داوای لێبوردنم لێکرد بۆ ئەو کات کوشتن و سەر ئێشە و .. هتد. گوتم ئەی باشە خودی مام جەلال نەبوو چووە سەر گۆڕی مەلا مستەفا – مەزاری نەمران و لەوێ و لە چەند موناسەبە و نووسین بە دەنگی بەرز هاواری نەکرد "من هەڵەبووم لە سالی ١٩٦٤ لە مەلا مستەفا بارزانی جیا بوومەوە" و پارتی بە "ماڵە گەورەکە" لە قەلەم نەداوە؟ ئەی، لە دوای کەوتنی رژێمی سەدام حوسێن لە ٢٠٠٣، زۆربەی سەرانی یەکێتی سەردانی گۆڕی بارزانیان نەکردووە؟ ئەی لە سالی ٢٠٠٥ بە دواوە هەموو ئەندام پەرلەمان و وەزیرەکانی یەکێتی لە هەولێر لەژێر وێنە گەورەکەی مەلا مستەفا بارزانی سوێندی یاسییان نەخواردووە؟
ئێمە لە زۆر کات و موناسەبە، بە قسە و بە نووسین، باسی ئەوەمانکردووە کە کەڵەگایی و بەهێزبوونی دەسەلاتی پارتی لە هەرێم بە پشت و پەنای یەکێتی، لە پێشەوەی هەموان هی مام جەلال تالەبانی، بووە. یەکێتی، ئەگەر بەشی زۆرتر نەبێ، ئەوە بە یەکسانی، لەگەل پارتی، لە تاوان و دزین و گەندەلی و نەهامەتیەکانی باشوری کوردستان شەریک و بەرپرسیارە.
پارتی و یەکێتی، بەمجۆرە، رێکەوتن بایکۆتی ئەو کتێبە بکەن، ئەوەیە رێکەوتنی ستراتیژی؟ ئەوە چ عەقلیەتێکە گوێ لە رەخنە نەگرێت، نەیەوێت گوێ لە بۆچوون و رای کەسانی چاودێر و رۆژنامەنوس، بە تایبەتی بیانی، بگرێ؟
پێمخۆشە ئاماژە بەوە بکەم کە زۆر کتێب و نووسینی بە پێز لەسەر کەسایەتی و هەلسوکەوتی مەلا مستەفا بارزانی و پارتی دیموکراتی کوردستان، بە زمانی کوردی، چاپکراون، لێرە تەنها ناوی سێ دەهێنم کە خوێندومنەوە.

جمیل محو، مذکراتي داخل سجون الثورة الكردیة (جەمیل محۆ، بیرەوەریەكانم لە زیندانەكانی شۆڕشی كورد)، ١٩٨٢، بیروت – لبنان.

زرار سلێمان بەگ دەرگەلەیی، بیرەوەریەكانم لە سالانی ١٩٤٣ – ١٩٧٧.

مەحمود رەزا ئەمین، پارتی و كوشتنی سیاسی، لە ١٨ دیسەمبەری ٢٠١٦ لە سایتی كوردستانپۆست بلاوكراوەتەوە.
هەرسێكیان، زۆر بە ئاسانی، لە گوگل دەدۆزرێنەوە.

دڵنیامە ئەو رۆژەی دەسەلاتی سیاسی بنەماڵەی بارزانی نامێنێ یان لاواز دەبێ بە سەدان كتێب، بیرەوەری و هەلسەنگاندن و توێژینەوە، لە لایەن كەسە نزیكەكانی پارتی چاپ دەكرێن و ئەوكات پۆخلەوات، دزی و گەندەلی، تیرۆر و جەردەیی، خیانەت و جاشایەتی، بە شێوەیەكی فراوان بە هەموو كوردستان بلاودەبنەوە و سیحر و تەلیسم و ئەفسانەی مەلا مستەفا و نەوەكانی بە یەكجاری بەتاڵ دەكرێنەوە.

د. جاسم خۆشناو
ئیتالیا
٢٥ نۆڤەمبەری ٢٠٢٢

هەولێنامەی كتێب

کورتەیەک لە ژیان و نووسینەکانی
د. جاسم خۆشناو

لە سالی ١٩٥٩، لە بناری چیای سەفین، لە دایک بووە، لە هەولێر قۆناغەکانی خوێندنی تەواو کردووە، لە کۆتایی ١٩٧٨ تا سەرەتای ١٩٨٠، وەک پێشمەرگە، لە ریزی ی. ن. ک. خەباتی کردووە. لە سالی ١٩٨١ دەگەوێتە ئیتالیا و، لێرە دەست بە خوێندنی زانکۆ دەکات.

لە سالی ١٩٩٢ بەکالۆریۆس لە زانستە سیاسیەکان (بەشی قانون و سیاسەتی نێودەولەتی)، لە زانکۆی شاری پیزە تەواو دەکات.

لە سالانی ١٩٩٢- ١٩٩٥ دکتۆرا لە "دام و دەزاگا و تەکنیکەکانی داکۆکی مافی مرۆڤ" لە زانکۆی شاری پادۆڤە Padova بەدەست دێنێ.

لە سالی ١٩٩٥ دیبلۆمی لە کۆرسی پێگەیاندنی کارمەندانی سیڤیل بۆ مسیۆنەکانی ئاشتی پارێزی و هومانیتاری و چاودێری هەلبژاردنەکان، لە زانکۆی شاری پیزە وەرگرتووە.

لە سالانی١٩٩٦ – ١٩٩٨ دکتۆرای لە پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان، لە زانکۆی شاری پیزە، وەرگرتووە.

لە زۆربەی شارو زانکۆکانی ئیتالی بەشداری کۆنفرانس و مێزگرتی ئەکادیمی و جەماوەری، سەبارەت بە پرس و دۆزی کورد و کوردستان، کردووە.

لە دوای روخانی رژێمی بەعس، لە سالانی ٢٠٠٤ – ٢٠٠٦ لە زانکۆی سەلاحەدین، لە هەولێر، وانەی وتووتەوە و پاشان گەڕاوەتەوە ئیتالیا.

هەندێ لە کتێب و نامیلکە و توێژینەوەکانی نووسەر، بە زمانی ئیتالی:

I Kurdi: in popolo in cerca di solidarietà, Pisa, 1989; 2° ed. Treviso (Movimento per la dignità umana), 1991, pp. 27.

کوردەکان: گەلێک بە دوای هاوکاری دەگەڕێن،

affare interno? in “Pace, diritti dell’uomo, Il genocidio dei Kurdi è un .diritti dei popoli”, n. 3/1990, pp. 125-131

جینۆسایدی کورد کێشەیەکی ناوخۆیی نیە

Le radici del problema kurdo, Pisa, Pacini editore, 1991, pp. 63

ڕەگەکانی کێشەی کورد

Il rispetto dei diritti umani nella costituzione turca: il caso dei kurdi (Tipografia della Provincia di Pisa), 1993, pp. 25

ڕێزگرتنی مافی مرۆڤ لە دەستوری تورکیا، حالەتی کوردەکان

Parlamento Europeo e la questione kurda, in “Pace, diritti dell’uomo, diritti dei popoli”, n. 1/1994, pp. 117-143

پەرلەمانی ئەورووپا و دۆزی کورد (دەقی بڕیارەکانی پەرلەمانی ئەورووپی، سەبارەت بە دۆزی کورد، لە سالی ١٩٧٨ تا ١٩٩٣)،

Kurdi: il dramma di un popolo e la comunità internazionali, Pisa, BFS, 1994, pp. 350

مەسەلەی کورد و یاسای نێودەولەتان، سلێمانی، سەنتەری لێکۆلینەوەی ستراتیجی کوردستان، ٢٠٠٢، لل ٥١٢

Diritti e condizioni dei bambini kurdi in Turchia (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 22

ماف و بارودۆخی منالانی کورد لە تورکیا

Turchia: tortura e trattamenti inumani e degradanti (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 30

تورکیا: ئەشکەنجە و ڕەفتارە نامرۆییەکان

Kurdistan: uno sviluppo bloccato dalla guerra e dalla repressione etnica (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 23

کوردستان: جەنگ و سەرکوتکاری پێشکەوتنیان ڕاگرتووە.

کتێبخانەی هەولێر

Il problema del popolo kurdo e il diritto all’autodeterminazione, (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 25

کێشەی گەلی کورد و مافی چارەی خۆنووسین

L□ingerenza umanitaria: profilo storico- giuridico, il caso dei kurdi, .Pisa, BFS, pp. 110

دەخالەتی مرۆڤانە لە کوردستان، هەولێر، ٢٠٠٤، دەزگای ئاراس، لل ١٥٠

Immigrati nella Provincia di Pisa: diritti e problematiche concernenti l□integrazione socio-culturale e prospettive (la ricerca e stata .sponsorizzata dalla Provincia di Pisa), 1997, pp. 120

کوچبەران لە پارێزگای پیزە – ئیتالیا،

Kurdistan: una terra antica in cerca di libertà ed il ruolo della comunità internazionale per una soluzione politica, in (Federalismo □ Libertà), Bologna, ed. il Fenicottero, n. 1/1998, pp. 190-203; n. .2/1998, pp. 151-192

کوردستان: نیشتمانێکی دێرین بە دوای ئازادی و رۆلی کۆمەلگای نێودەولەتی بۆ چارەسەرێکی بە ئاشتیانە. بە دوو بەش، بە ٥٥ لاپەرە، بلاوکراوەتەوە

La questione kurda, in Lo STRANIERO, n 7- 1999, pp. 143 – 157

دۆزی کورد

I curdi nel caos iracheno, in La crisi irachena, cause ed effetti di una storia che non insegna, a cura Osservatorio Iraq, 2014, Roma.

کوردەکان لە گێژاوی عێراق

Le Istituzioni e Partiti politici. In La Kurdistan dal 1920 ad oggi: questione Kurda: un popolo e una storia, pubblicazione della Regione Emilia – Romagna, ottobre 2018.

کوردستان لە سالی ١٩٢٠ تا ئێستا: دەمەزراوەو پارتە سیاسیەکان

کۆمەلە وتار و بابەتی هەمجۆری لە سایتی کوردستانپۆست بلاوکردۆتەوە، بۆ دیتن و خوێندنەوە برۆ سەر ئەم لینکە :

https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&authorid=2412

مەلا مستەفا بارزانی
و
شۆڕشی ئەیلول

فڕانز مەرییا دەزارۆ
وەرگێڕانی لە ئیتاڵیەوە
د. جاسم خۆشناو

تایتلی کتێبەکە بە زمانی ئیتالی
فڕانز مەرییا دەزارۆ
Franz Maria d’Asaro
KURDISTAN
Nazione Fantasma

کوردستان
وولاتێکی فەنتاسما
بە باشمانزانی ناوی کتێبەکە بۆ "مەلا مستەفا و شۆڕشی ئەیلول" بگۆڕین.

هەواڵنامەی کتێب

فرانز مەرییا دەزارۆ
کوردستان: وولاتێکی فەنتاسما

لە سالی ١٩٧٦ بە زمانی ئیتالی چاپکراوە،
یەکەم کتێبە لە سەدەی بیستەم بە زمانی ئیتالی لەسەر کورد و کوردستان چاپ کرابێ.

Franz Maria D’Asaro
Kurdistan: Nazione fantasma, pp. 240
Pubblicato nel 1976 per l’Italo-Latino-Americano Palma Editrice in Palermo e Sao Paulò
Coi tipi della t.e.a Mazzone
Via B. Castiglia 6
Tel. 33225
90141 – Palermo
Italia

ناوەڕۆک

پێشەکی چاپی ئیتالی ٣٧

بەشی یەکەم

چیرۆک – داستانی بارزانی ٣٩

بارزانی دەمرێ و دەژییێتەوە ٤٠

خوا تورەیە ٤٤

سەلاحەدینی ئەیوبی ٤٧

گەڕان بە دوای کەشتیەکەی نوح ٥٠

مێژووی دێرین ٥٣

بەشی دووەم

سەربۆخۆیزمی کورد ٥٧

هەلبژێردراوی ستالین ٥٨

سەدەیەک لە کۆمەلکوژی ٦١

موسولمانی بێ مزگەوت ٦٤

شەیتان پەرستەکان (یەزیدیەکان، و) ٦٦

ئاشت نەبووەکان ٦٨

بەشی سێیەم

لە نێوان ستالین، هیتلەر و چێرچیل ٧١

کشان و مەسیرەی سۆڤیەت بەرەو چالە نەوتەکان ٧٢
مۆسکۆ پالپشتی لە لایەنگرانی نازیەکان دەکات ٧٧
ناکۆکیەکی درماتیک لە نێوان چێرچیل و وافێڵ ٨٠
هیتلەر بە هانای رەشید عالی گەیلانی دەڕوات ٨٢

بەشی چوارەم

یەکەم کۆماری کوردی ٩١
ئەسپەکەی کورد و ئەسپەکەی تەڕوادە ٩٢
هێرۆ – پالەوانی نوێی ئازادی ٩٤
لەدایکبوونو مردنی یەکەم کۆماری کوردستان (کۆماری مەهاباد، و) ٩٦
١١ ساڵ خەبات لە ئاوارەیی ١٠٢

بەشی پێنجەم

لە سالی ١٩٥٨ کۆماری عێراق لە دایک دەبێ ١٠٥
لە تەموزی ١٩٥٨ تیرۆر دەتەقێتەوە ١٠٦
یاریەکی کوشەندەی نێوان قاسم و عارف ١٠٩
کوردەکان لە ئاوارەیی دەگەڕێنەوە ١١٣
بەدیارکەوتنەوەی رەشید عالی گەیلانی ١١٦
مارشال بارزانی بە سەرکەوتوویی دەگەڕێتەوە ١١٩
لە دیوەخانی شێخ "بارزانی" ١٢٤
بە دوای رەگ و ریشەی موسۆلینی ١٢٧
قەلای موسل ١٣٢

بەشی شەشەم

شێخی "سۆر" ١٣٥
رووبەڕو لەگەل بارزانی ١٣٦
هەوالی گرتنی مارشالی قارەمان بە درۆ بلاودەکرێتەوە ١٤٤
گەڕانەوەی عەبدول سەلام عارف ١٤٦
وەزیرێکی نازیست ١٥٠
دیدار لەگەل قاسم ١٥٣
یەک "نیشتمانی هاوبەش"ی براکوژ ١٥٧
کون و قوژبنی پیلانە کوشندەکان ١٦٣
کودەتاچیەکان، نەک خیانەت، بەلکو دزیشیان لێکرا ١٦٦
ئازایەتی دۆڕاوەکان ١٦٩

بەشی حەوتەم

سەرکوتکردنێکی بێ سنور ١٧٣
ئاوارەکان "پێشمەرگە"بوون ١٧٤
سەنتەری کورد لە ئەوروپا ١٧٨
کۆمەلکوژی موسل و کەرکوک ١٨٢
مۆسکۆ پالپشتی لە هەلمەتی قاسم، لە دژی کۆمونیستەکان، دەکات ١٨٧
گولی چینی دەپشکوێن ١٩٢
دیبلۆماسی دوو فاقی لە نێوان قاهیرە – مۆسکۆ و بەغدا – پەکین ١٩٦
کوردەکان رادەپەڕن و قاسمیش هەڕەشە لە کوەیت دەکات ٢٠٢
شێخەکانی پەترۆل ٢٠٩
شارل دێ گۆل دێتە مەیدان ٢١٢
کوشتنی قاسم بەدەستی عارف ٢١٤

بەشی هەشتەم

هێرشی دیبلۆماسی و سەربازی ٢١٧
عارف هەولی دابڕاندنی بارزانی دەدات ٢١٨
مۆسکۆ هۆشداری دەدا ٢٢٣
هەلمەتی دیبلۆماسی بەغدا شکست دێنێ ٢٣١
هێرشی سەربازی بۆ سەر کوردستان ٢٣٣
هۆشداری سۆڤیەت و پیلانگێڕی کۆمونیستەکان ٢٣٩

بەشی نۆیەم

ئۆپێڕاسیۆنی چارەنوس ساز وکۆتایی عەبدول سەلام ٢٤٥
ئۆپێراسۆنی چارەنوس ساز و شکستێکیتر ٢٤٦
پێشمەرگە تاکتیکی دەگۆڕێت: لە بەرگریەوە بۆ پەلاماردان ٢٥٨
ئیسرائیلیەکان دێنە مەیدان ٢٦٧
ئاشتەوایی ! گەمەیەکی دەستخەڕۆ ٢٧٥
دووبارە شەڕ دەستپێدەکاتەوە ٢٨٤
کودەتا چاوەڕوان کراوەکە ٣٠١
مردنی عەبدول سەلام عارف لە روداوێکی تەمومژاوی فڕۆکە ٣١٠

بەشی دەیەم

شەڕی بە وەکالەت ٣١٥
وەحی – پەیامی روباری دیجلە هاتەدی ٣١٦
شەڕی بە وەکالەت ٣١٩
جموجۆلی لە سوریا و پڕۆسەکانی دادگایی لە بەغدا ٣٢١
مێتافۆڕەی عارفی دووەم ٣٢٥

لە نێوان دوو شەڕکەر .... شاڕل دێ گۆل براوەیە ٣٢٨

بەشی یازدەم

گەڕانەوەی بەعسیەکان بۆ دەسەلات لە تەموزی ١٩٦٨ .... ٣٣١
گەڕانەوەی ئەحمەد حەسەن بەکر ٣٣٢
ئامۆژگاریەک لە مۆسکۆوە ٣٣٧
رۆژانی تیرۆر لە بەغدا ٣٣٩
مەلا مستەفا بارزانی بە هێرشی پێچەوانە وەلام دەداتەوە ٣٤٩
دوو دلّی مۆسکۆ ٣٦١

بەشی دوازدە

بەیانی ١١ ئازاری ١٩٧٠ و برایەتیەکی کاتی ٣٦٧
٦ مانگ لە برایەتیەکی "کاتی" ٣٦٨
تەڵەی سەرژمێری ٣٧٧
هەولی تیرۆرکردنی بارزانی ٣٨١
مۆسکۆ دەستبەرداری "شێخی سۆر" دەبێ ٣٨٨
پیلانی نازم گزار ٣٩٤
ناوبژیوانی پارتی کۆمونیستی ئیتالیا شکست دێنێ ٤٠٦
بەرەی نیشتمانی – جەبهەی وەتەنی ٤٠٩
لە ئازاری ١٩٧٤ شەڕ دەستی پێکردەوە ٤١٥
بارزانی بالوێزێک رەوانەی شاری تۆرینۆ – ئیتالیا دەکات ٤٢٩
رۆلی عوبەیدولا بارزانی ٤٣٤
پەشیمان بوونەوەی ئێران: کۆتایی هەموو شتێک (ئاش بەتاڵ، و) ٤٤١

پێشەکی چاپی ئیتالی

کورد گەلێکی دێرینە، بەسەر پێنج وولات دابەشکراوە، لەوانەیە ئەوڕۆ کورد پێگەیەکی گرنگی هەبێت لە هاوکێشەی ململانێ بەرژەوەندیە نەوتیە نێودەولەتیەکان. گەلی کورد لە عێراق و خەباتە نەپساوەکەی، لە رووی سیاسی و چەکداری، بووەتە هەوێنی ئەو کتێبەی فڕانز مەرییا دەزارۆ. کتێبەکە لە نێوان هەواڵ و مێژوو، زۆر بە فراوانی بە دۆکمێنت کراوە، هەروەها گێڕانەوەی ئەو فاکت و بەسەرهاتانەیە کە بە چاوی خۆی دیتیتی، گێڕانەوەی زیندووییە، بە زمانی ئەو کەسانە نووسراوە کە توانیوویانە ببنە "پەیامنێری تایبەت" و بەخت یاوەریان بووە بە مرۆڤی ئەهلی کولتور بژین.

ئەوەتە ئەم کتێبە ئیلهامی لەو وتارانە وەرگرتووە کە نووسەر لە رۆژنامەی ئیل تێمپۆ il Tempo شاری رۆمای بلاویکردۆتەوە.

بە درێژایی ئەم کتێبە وێنە و سێبەری سەرکردەی راپەڕینی کوردەکان دەبینرێت کە ئەویش مەلا مستەفای بارزانیە، کە لەسەر داخوازی ستالین کرابووە ژەنەڕالی سوپای سور. نزیکەی نیو سەدەیە جارێک راودەنرێ، جارێ یاساخ و جارێکیتر شەڕی دەگەل دەکرێ، بە تایبەتی لەلایەن حکومەتە یەک لەدوا یەکەکانی عێراق، هەندێجار بەشێویەکی دراماتیک و هەندێ جاریش بە شێوەی دیموکراتیک.

فڕانز مەرییا دەزارۆ، لەوانەیە، یەکەم رۆژنامەنووسی رۆژئاوا بێت، لە سالی ١٩٥٨ چاوپێکەوتنی لەگەل بەناوبانگترین شەڕکەری "چیاکانی لافاوەکەی نوح" کردبێت تا دەگاتە بەسەرهاتە تراژیدیەکانی نیسانی ١٩٧٥، کە لە نێوان بێ

هەست و نەستی موتلەقی جیهانی سیڤیل و بێ دەسەلاتی یو ئێن خەونی کوردستانی گەورە کە بتوانی "١٢ ملیۆن کوردی کوردی زنجیرە چیاکانی ئاراڕات و ئاراس، دەریاچەی ڤان و ورمێ، بەرزایەکانی ئازەربایجانی ئێران و تا دەگاتە بیرە نەوتەکانی کەرکوک" لە ئامێز بگرێت بە زیندوویی دەمێنێتەوە.
کوردستان: وولاتێکی فەنتاسما، کتێب – ریپۆرتاژێکی بێوێنەیە، تاکە کتێبە لەسەر کورد، کە نەک تەنها بۆ کەسانی شارەزای سیاسەتی نێودەولەتی، کە تاکو ئێستا زانیاریەکی کەم و ناتەواو و دژبەیەکیان لەسەر کێشەو ململانێکانی رۆژهەلاتی ناڤین بەدەست دەگات پێویسە بەلکو بۆ هەر کەس و خوێنەرێک کە حەز بە چیرۆکی پڕ ترس و سورپڕایزی مێژووی هاوچەرخیش بکات.

M – م

بەشی یەکەم

چیرۆک - داستانی بارزانی

بارزانی دەمرێ و دەژییێتەوە

پازدە سالە بارزانی دەمرێ و زیندوو دەبێتەوە، ئەوەتە چۆن چیرۆکی نەمری لە دایـک دەبێـت. هـاوڕێ میسـتریوس و دڵ رەقەکەم تـاکە کەسـێکە کە فەرمـانڕەوای شـاخە حاسـێ و "چیاکـانی لافـاوەکەی نـوح" دەکـات کە توانیوویەتی سنوری "نەمر"ی ببڕیت. زیاتر لە ١٥ سالە، بە تەواوی لە سالی ١٩٦٠ ەوە (مەبەستی ٦١، و)، کە بە هەوالی چەواشـەکاری، هەر ٢ – ٣ مانگ جارێک "رادیـۆی بەغدا رایدەگەیەنێت کە ئەوڕۆ لە کاتی بەیەکداچوونێک لە نێوان هێزە حکومیەکان و یاخیبووەکان لە باکوری عێراق سەرۆکی یاخیبووە کوردەکان، مستەفا بارزانی، کوژراوە".

لە سـەرەتا بەو هەوالانە زۆر شـۆک و دڵتەنـگ دەبـووم، پاشـان بەخـۆم دڵـی خـۆم دەدایەوەو لە دڵـی خـۆم دەمگـوت "ئەوڕۆ یـان سـبەی دەبـێ رووبدات". ئێستا، دوای چەند جار ژیانەوە چیتر بەو درۆیانە باوەڕ ناکەم، بە پێچەوانەوە دڵخۆشم بەوەی کە سەرکردە دیسپۆت و جەنگاوەرەکە تاکو ئێستا، لەمسـەر بۆ ئەمسەر، تەڕاتانێ دەکات. تاکە مەترسی ئەوەیە کە ئەوکاتەی مولا بارزانی دەکوژرێت و، هەوالە درۆکانی رادیۆی بەغدا هـاوڕێ بەهێز و خوێنڕێژەکەم ناچار بە مردن دەکەن کەسێک نیە، وەک خۆم، بۆی بگریێ و فاتیحەیەکی لۆ بخـوینی، چـونکە لەو بـاوەڕەدەبن هێشـتا مـاوە و خەریکی شـەڕکردنە و، ئەو هەرگیـز دەسـتەمۆ ناکریت و بە نەمـری دەژی. لەبەر ئەوەی رۆژێـک دەبێـت روو بدات، ناوە ناوە رادیۆی عێراق، بەبێ لەبەرچـاوگرتنی ئەوەی کێ لەسـەر حوکمە، هەوالە درۆیەکان ببنە راستی، باشترە بیر لەو بێ ئەخلاقیە نەکەینەوە

کە چ کارێک بە جەستەی خوێناوی و پڕ لە سامی شێری پەل بەخوێن و" لێجێنداری" یاخی بکەن. شۆڕشگێڕێکی بێ وێنە لە هەموو جیهان، جیاواز لە سەرکردەی راپەڕینەکانی ئەفریقا، ئاسیا و ئەمەریکای لاتین کە حەزیان لە رەسمگرتن بوو، بارزانی زۆر بەدەگمەن دەموچاوی پڕ لە سامی پیشانی کامیرا داوە. کاتی گەڕامەوە رۆما و چەند وێنەیەکی خۆم و بارزانیم، سەبارەت بە چاوپێکەوتنی نێوانمان، پیشاندا هەستمکرد کەسانی پسپۆر و شارەزاش ئەو دەمو چاوە بە سام و هەیبەتەی "شێخی سۆر"یان نەدیتبوو.

زیاد لە ١٥ سالە ئەو جەنگاوەرە، لە سەروی ٧٠ سالانە، بە شێوەیەکی سەر سوڕهێنەر دەمرێ و دەژییتەوە، ئەوەش بە لێزانینی خۆی نیە بەلکو بەهۆی ئەو پڕۆپاگەندە درۆزنانەی حکومەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراقە، ئەوانە هەست بەوە ناکەن "درۆ قاچی کورتە" و بەم شێوەیە ئەوان خۆیان بەشدارن لە دروستکردنی بوونەوەرێکی سیحراوی و نەمر لە دەوروبەری کەسایەتیەکی پڕ کێشمەکێش کە سەری زۆر سەرۆکە عێراقیەکانی خواردووە، چ بە مردن، کوژران، زیندانی و بە دەگمەن بە نەفیکردن. هەموویان دەگەڵ بارزانی جەنگاون و هەولی کوشتن و لەناوبردنیانداوە بەلام هیچیان پێنەکراوە. ئەو سەرکردە عێراقیانەی لەگەل بارزانی شەڕیان کردوە، بە خۆیان مردوون، هەندێجار بە شێوەیەکی تراژیدی و خوێناوی، تەنها ئەو وەک بەرزەکی بانان بە سەلامەتی بۆی دەرچووە. ئەوەش تەنها بۆ نەزانی و بێ عەقلی حوکمدارانی بەغدایە. ئەوکاتەی سیحری نەمری هەلدەوەشیتەوەو گوللە بەندەکە لە دەست دەدات، لەسەر لوتکە خامۆش و داپۆشراو بە هەوری رەش، خوێنی بارزانی تێکەل بە خۆڵ دەبێت، جەستەی بە چەک و تەقینەوەو چەقۆ هەنجن هەنجن دەبێ، ئەو مرۆڤە، یاخیبووە، ئەشقیا، نیشتمانپەروەر،

دیسپۆت، ئاغا، کێخوا، تۆلەکەر و پێغەمبەرێک، مالئاوایی دەکات داستانێک بۆ سەدەی بیستەم جێ دەهێلێ، ئەویش " گاریبالدی ئاسیای بچوکە"[٢].
زۆر لە ئەنتێلکتواله کوردەکان کاتی بەسەردان دێنە ئەوروپا، بە تایبەت لە سویسرا، زۆر بە کەیف و شانازی مستەفا بارزانی بە گەریبالدی ئیتالیا بەراورد دەکەن.
بە هەرحال تاکو ئێستا بارزانی تەندروستی باشە، سیاسیەکی فێلبازە، زۆر باش بەرگەی سەختی و دژواری شەڕی پێشمەرگایەتی چیا حاسێکان دەگرێ، چیرۆکی "نەمرێ" بەردەوامی هەیە هەر وەک دیمەنی رۆژئاوابوونی کارتی موعایدەکانی رۆژهەلات.

[2] Giuseppe Garibaldi, 04/07/1807 – 02/06/1882

جۆزێپێ گاریبالدی، یەکێکە لە کەسایەتیە بەناوبانگەکانی ئیتالیا، رۆلی سەرەکی لە یەکگرتنەوەی ئیتالیا بینیووە، بە هۆی بەشداریکردنی لە خەباتی رزگاری چەند وولاتێکی ئەمەریکای لاتینی نازناوی "قارەمانی دوو جیهان" پێبەخشراوە، وەرگێڕ

Tragica fine di Barzani

RESTO DEL CARLINO

UCCISO IN COMBATTIMENTO IL CAPO DEI RIBELLI KURDI

Gravemente ferito, è riparato in territorio turco, dove è spirato
Una vita avventurosa di ribelle alla testa di un popolo fiero

LONDRA — Il capo curdo Mustafà El Barzani in una fotografia del 1946.

Bagdad, 29 dicembre

Il leggendario capo dei ribelli Kurdi dell'Iraq, il Mullah Mustafa el Barzani, è morto in combattimento, lungo il confine fra l'Iraq e la Turchia. Ne dà oggi notizia, con un titolo a caratteri cubitali in prima pagina, il quotidiano di Bagdad Al Jamhouria.

Barzani, detto anche il «Mullah rosso» per le sue simpatie filo-sovietiche, aveva condotto con i suoi kurdi da due anni a questa parte una tenacissima guerriglia, impegnando ingenti reparti delle forze armate del capo del governo iracheno Karim Kassem. Al Jamhouria scrive che Barzani, pur colpito dal fuoco di una pattuglia dell'esercito di Kassem, è riuscito a trascinarsi di là della frontiera, per evitare la cattura, ed è morto in un villaggio turco. I kurdi si erano ribellati al regime di Kassem non solo per ragioni politiche (in quanto Kassem, dopo un iniziale flirt con i filo-comunisti, aveva cominciato a perseguitarli, due anni or sono), ma anche per motivi di carattere nazionale. Essi infatti rifiutano di lasciarsi arabizzare dalla maggioranza del paese. Da lungo tempo, attraverso sollevazioni sanguinose, i kurdi cercano invano di formare uno Stato indipendente che includa i loro connazionali che vivono in zone sottoposte al dominio dell'Iraq, della Turchia, dell'Iran e dell'Unione Sovietica.

Il «Mullah», noto anche come il «bandito», ha avuto una esistenza molto avventurosa. Ardente fautore della creazione di una repubblica indipendente per i cinque milioni di kurdi, fu a capo di numerose insurrezioni; la prima volta nel 1931, poi nel 1945, con maggiore successo: in quell'anno riuscì a estendere il suo controllo su una vasta regione dell'Iraq settentrionale. Solo dopo aspri combattimenti venne sconfitto dall'esercito iracheno e nel 1947 si rifugiò in Russia.

Là egli assunse il nome di «Mullah rosso»; rivestiva il grado di maggior generale dell'Armata rossa. Nel 1958, il governo di Kassem gli concesse di tornare in patria, dove le sue tribù kurde gli tributarono un'accoglienza trionfale. La ultima rivolta da lui guidata avvenne nel settembre del 1961; ancora una volta, il «Mullah» fu sconfitto dall'esercito iracheno, e da allora egli ha vissuto alla macchia insieme con pochi fedeli.

...dei giudici di Pankov

ALL'ERGASTOLO
...della libertà»

ڕۆژنامەی Il resto del carlino لە 30/12/1962 لە وتارێک باسی کوشتنی سەرۆکی یاخیبووە کوردەکان دەکات. کۆتاییەکی تراژیدی بارزانی، ژیانێکی پڕ لە کێشمەکێش و سەرکردەی گەلێکی شکۆمەند.

خوا تورەیە

ئەوەتە دیمەنێکی نەمر. ئەورۆ وەک ٢٠ یان ٣٠ ساڵ پێش ئێستا، بە دوری چەند کم لە باکوری بەغدا، لەو شوێنەی دەریای زەردی بیابان سنوری دار خورماکان دەبەزێنێ، دەکرێ رووت بە رووی پیرە پیاوێکی عارەب بکەوێت کە دیداشەیەکی درێژی سپی لەبەرە، تەسبیعێکی بە مۆرو و مەرجانی رەنگاو رەنگی بەدەستە و لەژێر سێبەری دارخورما ئیسراحەت دەکات، پەلکی دار خورماکەش بە نەرمی باوەشێنی دەکەن، ٤ – ٥ دەرویش لە دەوری کۆبوونەوە و هەر دەلێی لە دۆخی خەلوەتن یان ئیپنۆسکراون و تەماشای دەموچاو و جولەی کابرا پیرەکە دەکەن.
کاتێ شێخ – پیرە پیاو دوعاو نزای خۆی تەواو دەکات، ئیشارەت لۆ یەکێک لەو بەدەویانە دەکات کە لە دەوری کۆبوونەوە، بە هەردوو دەستە لەرزۆکەکانی سەری دەگرێت و هەندی ورتە ورتی لەبن گوێی دەکات – ئەوەندە بە سەبری قسە دەکات ئەوانیتر گوێیان لی نابێت – فسکە فەسکەکە هەندێجار کورتەو هەندێجاریش درێژە، هەندێجار خەبەری خۆش و هەندێجاریش ناخۆش بە گوێی دەروێشەکانی – بەدەویەکان دەدرکێنێ. مەشهەدەکە، هەمیشە، بەوە کۆتای دێت کە بەدەویەکان دیاری دەدەنە شێخ، بە گشتی بریتیە لە پاکەتەک چایە یان دەرزەنێک لەو شەربەتانەی لە دوکان و بازاڕەکانی شار بەرچاو دەکەون.
هەرکاتەک رووباری دیجلە هەلدەستی و دالاشەکان، کە لێرە جۆرێکیان هەیە و پێی دەلێن "مەڕەبوت" لە شەقەی باڵ دەدەن و گۆشتی ئەو گیانلەبەرانەی

بەر لافاو کەوتن و کەوتوونەتە قەراخ روبار دەخۆن. لێرە مامە شێخ تووشی دڵتەنگی دەبێ و چیتر پێشوازی لە بەدەویەکان ناکات، ئەوەش لەبەر ئەوەی ئەو روداوە بە کارەسات "تورەبوونی خودا" لێک دەداتەوە، نایەوێت چیتر گوێ لە بێدەنگی بیابان بگرێت و لێکدانەوەی لۆ بکات. ئەو بەڵا و نەفرەتەش کە لە دوورەوە دێت، لەو شاخە حاسێیانەی کە بوونەتە سەرهەلدانی لافاوەکەی نوح کە هەموو دەشت و دۆڵەکانی دیجلە و فوراتیان داپۆشی. ئەو لافاوە لەو شوێنە نەفرەت لێکراو و نەحسانە هات کە شوێنی بێ قەید و شەرتی هۆزە کوردە فەرمانڕەواکانە و کەسیش ناتوانێ پێ بنێتە خاکەکەیان.

ئەورۆ، وەک ٢٠ – ٢٥ سالی رابردوو، دیسان خوا تورەیە، چونکە لە باکوری دوور دوور دیسان "ئەوکەسانەی کە تەنها مالوێرانی" لەگەل خۆیان دەهێنن، سەر لە نوێ راپەڕیوون و چەک بە دەستن.

لەم بارودۆخە دیمەنی نەگۆڕی بیابانی مێزۆپۆتامیا، لە ناکاو دەگۆڕێ، چیتر کاروانی لەسەر خۆی بەدەویەکان نابینی، چیتر رەوە حوشتر نابینی لە میرگەکانی بیابان ئاو بخۆنەوە بەلکو ئەمجارە تەنها رەشەبای بیابانە هەڵدەکات، ئەوە زرێپۆشەکانی عێراقین ملی رێگەیەکی درێژیان، بەرەو چیاکانی کوردستان، گرتۆتەبەر. چیتر دیمەنی باخەکانی خورما، ژیانی لەسەر خۆ و رەشمال و دیوەخانی ئارام نابینی بەلکو ئەمجارە دەنگە دەنگی عەسکەر و هاژو هۆژی زیلەکان و لرپە لرپی تانک و تەیارەیە.

ناوە ناوە کە قەیرانە نێودەولەتیەکان دەتەقنەوەو باردۆخە جیهانیەکان روو لە خراپتر دەکەن هەرێمی باکوری عێراقیش روو لە هەڵچوون و تەقینەوە دەکات، هەر جارەش زیاتر پڕ چەک دەکرێن، بەمجۆرە عەشیرەتە کوردەکان بە درێژی ٤٠٠ کم روو بە رووی سوپای عێراق دەبنەوەو زیانی زۆری پێدەگەیەنن.

ئەو هەڵچوونەی کوردانی عێراق، هەر زوو بە زوو، دەپەڕێتەوە بۆ ناو ئەو کوردانەی کە لە باکوری سوریا، رۆژهەلاتی تورکیا و ئێران دەژین. سانسۆری پۆلایی ئەو حکومەتانە ریّگە نادەن، بێجگە لە هەوالی کەم و دژ بەیەک، بگەونە دەستی رای گشتی رۆژئاوا. ئەو کەمە زانیاریانە لە زمانی پرۆپاگەندەی رۆژهەلاتی ناوەڕاست بەردەست دەکەون نابنە هاوکار و یارمەتیدەر تاکو لە راستی و سروشتی "شەڕی پێشمەرگایەتی" بگەین، ئەم ناوچەیە یەکێکە لە ناوچە گرنگەکانی ململانێ جیهانیەکان بەلام زۆر بە کەمی ناسراوە.

سەلاحەدینی ئەیوبی

لە بەر نەبوونی نەخشەی جوگرافیای کوردستان، بێجگە لە کوردەکان خۆیان لە بەرژەوەندی کەس نیە بلاوی بکاتەوە، ئاسان نیە بتوانی دەستنیشانی تەواوی خاکی کوردستان بکەیت، بە تایبەتی لە رووی ستراتیژی، لە ماناکەی بگەیت. ئەوەندە بەسە لە رووی مێژووی کۆنەوە هەموو ئەو رێگایانەی لە رۆژئاوا بەرەو رۆژهەلات دەچوون و سەرچاوەی ئالوگۆڕی بازرگانی بوون، چی ئەوانەی لە بەرزایەکانی ئەرمینیا بەرەو ئازەربایجانی عەجەم، چی ئەوانەی لە تڕانس قەفقازیا یان لە عێراق روویان لە ئێران دەکرد، هەر هەموویان بە کوردستان رەتدەبوون. بە کورتی خاکی کوردەکان لە باشور تا باکور بە درێژی بە زنجیرە چیای بەرز و سەخت، لە نێوان ئێران و عێراق، بەستراوەتەوە، لە سنوری نیوان تورکیا و ئێرانیش تاکو ئارارات و تڕانزقەفقازیا هەمووی زنجیرە شاخی حاسێیە. لە خواروو بەرزاییەکان سەبر سەبر نزم دەبنەوە تا دەگاتە دەشتەکانی میزۆپۆتامیا، لە رۆژئاوا، بە گشتی، سنورەکە بە رێڕەی روباری فورات دەڕوات، لە ناوچەی سیلیسیا (تورکیا، و) پەرت و بلاوبوونەوە تا دەگاتە مێدیتێران، لە دەریای سپی ناوەڕاست. دەکرێ بگوترێ کە کوردەکان لەو شوێنەی چیا و بەرزایەکان کۆتاییان دێت شوینەکە بۆ تورک و عەرەبەکان چۆل دەکەن یان لە دەوروپشتی گۆمی وان بۆ ئەرمەنەکان.

ئێستا ئەگەر راست بێ – وابزانم راستیشە – کە کوردەکان نەوەی کاردۆخیەکانن، ئەوانەی زینیفۆنت لە کتێبی ئەنەباسی "گەڕانەوەی دە هەزار"

یۆنانیەکان باسیان دەکات یان زانای بەناوبانگی جوگرافیناس، سترابۆن، بە کۆردۆکی ناویان دەبات. ئەگەر راست بێ – وابزانم راستیشە – ئیدارەی ئەو رێکخستنە عەشایریەی ئەم گەلە پڕ کێشمە کێشە یان خوێنڕێژە هەرگیز رێگەی نەداوە شارستانی قەومەکانی دەوروپشتیان، نالێین کاری گۆڕانکاری، بەلکو تەنانەت کاریش لە دابونەریتە دێرین و کۆنەکانیان بکەن.

گومانی تیا نیە کە ستراتیژی مۆسکۆ لەوە باشتری دەست نەدەکەوت کە یارمەتی بدات بۆ ئەوەی خۆی بگەیەنێتە ئاسیای بچوک، لە تەک بەرژەوندیە ژیاریەکانی، راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، خۆی لە سیستەمی رۆژئاوا نزیک بکات و پێگەی خۆی قایم بکات. کێ بتوانێ دەست بەسەر کوردستان بگرێت ئەوە بە ئاسانی دەتوانێ کۆنترۆلی رۆژهەلاتی ترکیا، رۆژئاوای ئێران، باکوری عێراق و رێگاکانی چوونە ناو ترانز قەفقازیا، بکات. کێ بتوانی خەونی لە مێژینەی دەولەتی کوردستان بەدی بهێنێت ئەوە دەتوانێ دەست بەسەر موسل و کەرکوک بگرێت کە سالانە زیاد لە ٣٠ ملیۆن تۆن نەوت بەرهەم دێنن.

ئەگەر لە نزیکەوە قسە لەگەل ئەو هۆز و عەشیرەتانە بکەی کە زۆر بەخۆیان دەنازن یەکەم شت کە پێت دەلێن سەلاحەدینی ئەیوبیش کورد بووەو لێرە لە دایک بووە. ئێمە لە ئەوروپا بە "سەلاحەدینی درندە" ناوی دەهێنین، دامەزرێنەری دەولەتی ئەیوبی بوو لە میسر و لە سالی ١١٨٧ زا قودسی لە ژێر دەستی خاچ پەرستەکان ئازاد کرد، بۆ ماوەی ١٠ سال، بێڕکابەر، فەرمانڕەواییکرد.

دوای چاوەڕوانی و سەبرێکی درێژ توانیم متمانەی مستەفا بارزانی بەدەست بهێنم، ئەو کەسەی بە ئاسانی نەدەکرا لێی نزیک بیتەوە، ئەو کەسەی بە فەرمانی ستالین کرابووە مارشالی سوپای سور، ئەو کەسەی بە ئاسانی چۆکی دانەدەنا و هەوێنی هەموو ئەو یاخیبوون و راپەڕینانە بوو کە نیو

سـەدەیە بـاکوری عێراق پێوەی دەنـاڵێنێ. بەمجـۆر تـوانیم بـۆ مـاوەیەکی کەم لەگەڵ دەست و پێوەند و شەڕکەرەکانی بەسەر بەرم. دوای هەزاران سـاڵ وا هەسـت دەکەی، ئەم کـوردانە، هـیچ نەگـۆڕاون لە چـاو ئەو کاردۆخیـانەی کە پەلاماری گەڕانەوەی ئەو دە هەزار جەنگاوەرە بەکرێگیراوە یۆنانیەکانیاندا کە بـۆ خزمەتـی چیـرۆ – کوروشـی ئێـران هـاتبوون تەختـی شـاهانەی ئێـران لە ئەردەشێری برای داگیر بکەن. لە ئەنجام شکستیان خـوارد و لە گەڕانەوەیـان، بە شێوەیەکی دڕاماتیک، لەدەست کاردۆخیەکـان ناڵاندیان و زەرەرو زیـانێکی زۆریان پێکەوت

گەڕان بە دوای کەشتیەکەی نوح

لەوانەیە کاردۆخیەکان ئێلیتی میدیەکانبن، یەکەم سەرچاوە، دەکرێ وەک بەلگەی مێژوویی دابنێین، بریتیە لە نووسینێک لەسەر تاقۆلێتەک - خشتێک کە باسی هێرشی سەلمان سور - شلێمانسوری سێیەم، ٨٢٤ – ٨٥٨ پ. ز، کە دەکاتە کوڕی پاشای بەناوبانگ ئاشوربانی دووەم، ٨٥٩ – ٨٨٣ پ. ز دەکات. ئەو دۆزینەوەیە لە چیاکانی کوردستان بووە، لە ناوچەیەک ناوی پارسوە، لە ناوچەیەکی شاخاوی حاسێ، شاخێکی رەق وەک پۆلا هەلکەنراوە، شوێنەک کە دەنگدانەوەیەکی بە سامی هەیە.

هەموو نووسین و لێکدانەوە بە ترس و سامەکانی ناو کتێبە ئاینیەکانی مەسیح و پێش ئەوەش، تەفسیرەکانی کاتۆلیک، پرۆتێستان، جولەکەکان هاوڕان لەسەر ئەوەی کە تۆفانەکەی نوح دیاردەیەکی مێزپۆتامیا و، لە کوردستان بەرپابووەو نیشتۆتەوە. جگە لە تەفسیراتی کۆن و ئاینی دۆزینەوەیەکی نوێش هەیە، لە سالی ١٨٧٣ زا گەنجێک، کۆلنەدەرێکی ئینگلیز، بە ناوی جۆرج سمیس Georg Smith، لە موسل خشتێک دەدۆزیتەوە کە بە شیوەی بزماری لەسەری نووسراوەو باسی تۆفانەکە دەکات کە تەواوکەری ئەو نووسینانەیە کە مۆزەخانەی بەریتانی لە ماوەی سالانی ١٨٥٤ – ١٨٤٩ زا ٢٥ هەزار خشت و پارچە نووسینیان دۆزیبووەوەو بەلام تەنها لە سالی ١٨٥٧ زا توانیان کۆدی نووسینە بزماریەکانی بابلیەکان و ئاشوریەکان بخوێننەوە. جێگای سەرسوڕمانە کە چۆن سۆمەری، ئاشوری و بابیلۆنی و جولەکەکان ئەوها بە رێک و پێکی باسی تۆفانەکەیان کردووە، باسی ئەو

کەشتیە گەورەیە و ئەو خێزانانە، بە خۆیان و ئاژەڵەکانیان، کردووە کە چۆن توانیوویانە نەجاتیان بێت و درێژە بە ژیان بدەن و، بۆ ئێمەیان بە میرات جێ هێشتووە.

زانیاریەکان زۆرتر، زۆر لەو شوێنانەی ئاماژەیان پێکراوە کە گوایە کەشتیەکە، لەو شوێنەی، لەنگەری تیاگرتووە، باسی چیایەکی بەرز دەکرێت کە دوای نیشتنەوەی تۆفانەکە بەدەر کەوتووە، بریتیە لە "چیای نیسیر Mount Nisir (پیرە مەگرون، و)"[٣] کە دەکەوێتە نێوان روباری دیجلە و زێی بچووک ، بەدرێژایی شاخی "کۆردیلێ – قۆردیلێ - Cordilei" کە دەکەوێتە کوردستان. ئەو زانیاریانە لە لێکدانەوەی نووسراوەکانی سۆمەری بەدیار دەکەون، بە تایبەتی لە تاقۆلەکانی گەلگامیش (کە لە ٣٢٦ پارچە پێک هاتووە و ٢٠٠ باسی تۆفانەکە دەکات) کە لە نەینەوا دۆزراوەنەتەوە. هەروەها وەک ئاشکرایە سەرچاوەکانیتر باسی چیای ئارارات، لە ئەرمینیا و، چیای جودی دەکەن.

لەسەر ئەو چیایانە و ئەو شوێنە بە سام و ترسناکە هەمیشە لانەی یاخیبوون و سەرهەڵدانی کوردەکان بووە، شوێنەکی حاسێیە و تاکو ئێستا کەس پێی تیا نەناوە.

---

[٣] پیرە مەگرون بە چیای پیرۆز و ئاشتی لە قەڵەمدراوە، پرۆفیسۆر و شوێنەوارناسی ئیتالی کە چەندەها سەردانی بۆ کوردستانی باشور و سلێمانی کردووەو بە پشت بەستن بە هەندێ سەرچاوەو دەڵێ کەشتیەکەی نوح لەسەر پیرەمەگرون گیرساوەتەوە.

Claudio SAPORETTI, Sulle strade dell'Iraq. UN archeologo verso il monte del diluvio, CZ 2006, pp122, vedi pp, 90 – 122.

گوایە لەسەرەتا ناوی "پیر ئۆمەر گودرون" بووەو پاشان بۆتە پیرە مەگرون و، لەسەر ئەم چیایە کەشتیەکەی نوحیش لەنگەری گرتووە. بێ هۆش نیە زانای کورد، نەجمەدینی مەلا لە سلێمانی ماڵەکەی کردبووە قوتابخانەو ناوی لێنابوو "کەشتی نوح".

یەکێک لە دوعا و پاڕانەوەکانی ئاشوربانی یەکەم بەو شێوەیە دەست پێدەکات "لەو چیایانە لە دایکبووم کە کەس نایانناسێ، بێ هۆش و عەقل بووم، کە بۆ خواوەندی "عەشتار"، کە بە شاهەنشای خواوەندەکان ناسراوە، ووتراوە و داوای لێبووردن و بەخشەندەیی لێدەکرێ. عەشتار، بە تایبەتی لە نەینەوە پەرستراوە، ئێستاش شوێنەکە زۆر دوور نیە لە موسل وپێی دەڵێن "کویونگیک - Kuiungik " کە کاتی خۆی سەنعاریپ ئەم شارەی دروستکردووە و یەکێک لە شارە گەورەکان، بە مێترۆپۆلی ئاسیای بچوک دەناسرا، پاشان لە سالی ٦١٢ پ. زا، دوای دوو سال لە ئابلوقەدان، بەدەستی هێرشبەرە میدیەکان، بە سەرۆکایەتی نەبۆپۆل نەسر - نەبوبولاسر، باوکی نەبۆکۆ نەسری دووەم — نەبوخز نەسری گەورە، داگیرکرا. شارەکە بە تەواوی ئاگری تیا بەردراو وێران کرا، بەمجۆرە دوا پاشای ئاشوریەکان لە بالەخانەیەکی بەرز خۆی فڕیدایە ناو گڕی ئاگری کەلاوەی کۆشکەکەی و کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا.

مێژووی دێرین

خوێن، تراژیدیا، فێلکردن، تۆڵە، ئەشکەنجە و کۆمەلکوژی، هەموو بەیەکەوە، لە قەدیمەوە دیواری نەعلەتی، هەر گاشەبەردێکی "ئەو چیایانەی کە کەس نایان ناسێ" ئەستورتر کردیە. تەنها بە نزیکبوونەوە لە کوردەکان و لە ژینگەی سروشتی خۆیان، ژینگەیەکی پێش مێژوو وەکو خۆی ماوەتەوە، وردبوونەوە لێیان لە چۆنیەتی رەفتار لەگەل ئەو بێگانانەی، کە موجازەفە بە ژیانی خۆیان دەکەن کە روو لەو چیا حاسێ و پڕ هەلدێری هەزار بە هەزار دەکەن، لەم گەرو باسکانە گوێت لە سەدای بچوکترین جولە و دەنگ و قسەکردنی چەتە و رێگرەکان دەبێ کە هەمیشە ئامادەن هێرش بکەنە سەر کاروان و رێبواران. ئەگەر هەندەک فەنتازیا بەکار بێنین و بیر لەوە بکەینەوە کە ئاخۆ جەنگاوەرەکانی زینۆفۆنت چیان بەسەر هاتووە، دوای ئەوەی چیرۆ - کوروش لە مەیدانی شەڕ، لە ناوچەی "کوناسە – ئەل قونەیسە"ی نزیک بابیلۆنیا سەری دەپەڕێت، بە شپرزەیی شکست دەهێنن و روو لە چیا حاسێکان دەکەن، خەونی ئەوەیان دەدیت تا رێگایەک بەرەوە شاری تەڕابزون بدۆزنەوە و نەجاتیان بێت. ئەوکاتە ٢٠٠ ساڵ بەسەر داگیرکردن و وێرانکردنی نەینەوای پایتەختی ئاشوریەکان رەتبوو بوو، شەڕکەرە یۆنانیەکان بەسەر پاشماوەو کەلاوەی ئەو شارە رەتدەبوون بەبێ ئەوەی بزانن کە پاشای ئاشوریەکان فەرمانڕەوایی نیوەی جیهانی ئەوکاتیان دەکرد.

دێتە پێش چاو کە ئەو سوپا بەهێزو بە شان و شەوکەتەی ئەغریقیەکان چۆن لە بەرامبەر پەلامار و هێرشی فارس - ئێرانیەکان روو لەو چیا بەرز و

حاسـیێیانە دەکەن، شـەکەت و مانـدوو کەوتـوون. ئەلتەرناتیڤیـان نەبـوو، لە ڕۆژئاوا بە ئاسانی دەگەیشتە سەر کەنارەکانی دەریای ئیجە لە "لیدیا و یۆنیا" بەلام ڕێگریەکی یەکجار گەورەیـان لەپێش بـوو، ئەویش هەسـتانی روبـاری دیجلە بـوو و نەیاندەتوانی لێی بپەڕنەوە. لەبەرە ئەوە بە ناچـاری و ڕوو لە باکور بکەن، بەرەو ئەو چیایانەی کە هێدی هێدی بەرزتر دەبوون، شـوێن و لانەی کاردۆخیەکـان، کەسـانی دڕنـدەو و پڕ بە ئاژاوەو دوژمنکـاری. ئا بەو شێوەیە سـەربازەکانی زینۆفۆنت ڕوو بەرووی مەرگ و شـەهادەت بوونەوە: جوتیاران نان و بژێوی خۆیان حەشـاردابوو و ئەوانیش بە برسـێتی مانەوە، بە ئەنقەسـت ڕێگـای هەلەیـان پـێ پیشـان دەدان و دەکەوتـنە سـەر بۆسـەی خوێنـاوی و سەرلێشـێواندن، بە شـێوەیەکی سـادیزم ڕێگـای هەلە و شـاخی بەرز و ئاوهەوای گەرمیان پێ پیشاندان لە کاتێک دەکرا ڕێگەی کورت و بێ بەلایان پیشان بدەن.

لەشـکرەکەی زەینۆفۆنـت ئەزمـونەکی دڕنـدەو پـڕ کارەسـاتیان لەم سـەفەرە بەدەسـت هێنـا، لەبەرە ئەوە حەقە دان بە ئـازایەتی و لێـزانین و سـەبر و تەحەمولیان بنێین، ڕێگایەکی ٣٥٠٠ کم بڕی و گەڕانەوە وولاتـی خۆیـان. هەر لەبەر ئەوە بـوو دوای مـاوەیەکی کەم ئەسـکەندەری مەقدۆنی، زول قـوڕنەین، بە یـارمەتی و سـوود وەرگـرتن لە شـارەزایی یۆنانیەکـان تـوانی لە ئاسـیای بچوک سەرکەوتن بەدەست بێنێ.

لەو کاتـانەوە تـاکو ئێسـتا ژیـنگەی ئەم وولاتە نەگـۆڕاوە، هەر دەلێـی کـات ڕاوەسـتاوە، دەرگـای چـوونە ژوورەوە بەروی هەمـوو بێگـانەیەک داخـراوە. ئەورۆ وەکو دوێنـی، ٤٠٠ پ. زا، نـاتوانی بە دلنیـایی و سـەلامەتی بە ڕێگـا بە هەلدێر و گەلی و ڕێچکەکانی کوردستان سەفەر بکەیت. ئەوەش ئەوەمـان پێ دەلێ کە کوردەکان لە لایەک لەو شارستانی و میللەتـانەی دەوروپشـتی خۆیـا دابڕاون، لە لایەکیتریش کەسـانی شـارەزا، کە لە ڕاسـتی زۆر کەمـن، نـزیکەی

یەک سـەدەیە خەریکـی لێکـۆڵینەوەن ڕوو بە ڕووی گرفـت بـوونەتەوەو بە ئاسانی ناتوانن هاریکاری و متمانەی ئەو کوردە خوێندەوار و دونیا دیدانەش بە دەست بێنن کە پەرش و بڵاوبوون بە سەر تورکیا، سوریا، ئێران و عێراق و ئەرمینیا.
یاریـدەدەرو هاوکـارەکەی مـن، بە ڕێـکەوت، بەڵام بە نـرخە، کەسـێکی پەلامـاردەر، وەک چەتەیەکـی ڕێگـا بەڵام وەک شـاعیرێکی کلاسـیکی خـاوەن خەونە، کەسـێکی لادێـی، شـەڕاوی، هەڕەشـەئامێز بەڵام بە سـەر و سـیما و کاریزمـای شۆڕشـگێری مەکسـیکی، پـانچۆ ڤیللە – Pancho Villa (١٨٧٨ – ١٩٢٣، و) هەیە، ئەوکەسەش، بەهێزترین کەسە، ناوی مەلا مستەفای بـارزانیە کە بە "شـێخی سـور" ناسـراوە، ئەوەش لەبەرە ئەوەیە مـاوەیەکی زۆر لە یەکێتـی سـۆڤیەت، ئـاوارە بـووە، پلـەی مارشـالی سـوپای سـوری بەدەسـەت هێنـاوەو، ڕابەری ڕاپەڕیـنە بەردەوامەکـانی کـوردە لەسـەر سـنوری بەرژەوەندیەکانی ڕۆژئاوا.

بەشی دووەم

سەربەخۆیزمی کورد

هەڵبژێردراوی ستالین

ئەوە ستالین بوو، بە شەخسی، چاوی خستبووە سەر ئەو شۆڕشگێڕە خۆڕسکە، کە نزیکەی ٧٢ ساڵ پێش ئێستا لە گوندی بارزان لە دایک بووە، ئەو کاتەی یەکێتی سۆڤیەت، وەک تەحەدایەک، بە تایبەت لەگەل تورکیا، لە سالانی ١٩٤٥ – ١٩٤٦، بە نیازی فراوانکردنی سنورەکانی بوو، بەرەو عێراق و سوریا هەنگاوینا تا خۆی لە بیرە نەوتەکان نزیک بکاتەوە و بنکەی سەربازی لە مێدیتێڕان، کە سالەهای سالە خەونی پێوە دەبینێ، بەدەست بهێنێ و، ببێتە بالا دەست لە جیهانی عەرەبی. بژاردەی ستالین کەوتە سەر کوردستان، ئەو ناوچەیەی دەکەوێتە نێوان دەشت و دۆلی دیجلە و بەرزایەکانی رۆژهەلاتی ئەناتول، ناوچەیەکی حاسێ و پڕ کێشەیە، سەدەها سالە لانەی ئاواتی سەربەخۆیی کوردانە، ناوە ناوە گۆڕەپانی بە یەکداچوون و مالوێرانیە کە زۆر بە دەگمەن دەگەونە بەردەم رای گشتی جیهانی. کوردەکان، بە بەردەوامی، لە خەون و خەلوەتی ئازادی و سەربەخۆی دەژین، بۆ بەدەستهێنانی خەون و ئامانجە دێرینەکانیان ئامادەن لەگەل شەیتانیش پەیمان ببەستن، شەیتانی ئەمجارەش ستالینە و پێغەمبەرەکەش مستەفا بارزانیە.

بە قسەی خۆیان، کوردەکان ژمارەیان ١٠ – ١٢ ملیۆن کەس دەبێ، لە راستی سەرژمێریەکی باوەڕپێکراو نیە و زۆر ئەستەمیشە بکرێت، لەبەر ئەوە ژمارەی گونجاو لە نێوان ٦ – ٨ ملیۆنە، لە ناوچەکانی رۆژهەلاتی تورکیا و رۆژئاوای ئێران، باکوری عێراق و هەندێکیشیان لە سوریا و کۆمارەکانی

ئەرمینیــا و ئازەربایجــانی ســۆڤیەت دەژیــن. بــژاردەی ســتالین دەچــووە چوارچێوەی پڕۆژەی مارکسـی بـۆ سـوود وەرگـرتن لە هەسـت و سـۆزی کەمایەتیەکان بۆ لاوازکردنی دەولەتە بورجوازیەکانی ناوچەکە. بە دڵنیایەوە بژاردەکە لە جێی خۆی بوو، کوردەکان لە تیرەو هـۆزە هەرە کۆنەکانن، پڕ کێشـە و پەلامـاردەر و تـالانچی ئاسـیای بچـوکن، زۆر بەداخەوە مەشــهورن بەوەی زۆر دڕندانە، لە سەدەی رابردوو، بەشداریان لە کۆمەلکوژی ئەرمەن[٤] و نەسـتۆریەکان و لەم سـالانەش لە دژی کلـدانیەکان کـردووە، کلـدانیەکان ئێسـتا ژمارەیـان لە ٣٠ هەزار کەس کەمتـرە. بە دڵنیـایی مـژارەکەی سـتالین نیشان شکێن بوو، چونکە تورەیی کوردەکانی عێراق لە بەرامبەر حکومەتی بەغدا لە تەقینەوەدا بوو، کەمایەتیەکی گەورە لە مافەکانی بێبەشکراوە. ئەوەتە لە سەردەمی پاشایەتی و رژێمی سەرکوتکار ئەندام پەرلەمانی کورد، ماجید مستەفا، لە چاو پێکەوتنێک لەگەل رۆژنامەی البغداد، لە ١٩٤٦/٠٣/٢٥ دەلێ:

"ئیدارەی عێراق لەو پەڕی خراپیدایە، هەستی تورەیی و شۆڤینی عەرەبەکان زۆر گەشەی کردووە، گەیشتۆتە رادەیەکی ترسناک کە لە رابردوو هەرگیز ئەوەی بەخۆیەوە نە بینیووە. ئەوەش وای لە کورد کردووە مشوری خۆی بخوات، بیر لە بەرگری و لە سەربەخۆیی و دەولەتی خۆی بکاتەوە".

کوردەکان زۆر تورە و بێمتمانە بوون، زۆرجار بەلێنیان پێدرابوو و هەموو جاریش خیانەتیان لەگەل کردوون، ئەوەتە زلهێزەکان کە ژمارەیەک دەولەتیان لە سەر خاکی ئیمپڕاتۆری عوسمانی دۆڕاو دروستکردبوو، لە ژێر فشاری داخوازی کوردەکان، بە شیوەیەکی ئاشکرا لە کاتی پەیمانی ئاشتی ١٩١٩ (دیارە مەبەستی پەیمانی سیڤەری ١٩٢٠ ە، و) بیری دروستکردنی دەولەتی

[٤] ژمارەیەک لە کوردەکان، وەک سەرباز و چەکداری دەولەتی عوسمانی لە کاتی شەڕی جیهانی یەکەم، بەشداریان لە کوشتاری ئەرمەنیەکان کرد بەلام لە هەمان کات دەیان بەلگە و شاهید هەیە کە کوردەکان بە هەزاران ئەرمەنیان دالدەداو لە مەرگ رزگاریان کردن.

کوردستانیان، وەک پارچەیەک لە تورکیا، ڕاگەیاند و پاشان خستیانە ناو پەیمانی سیڤەر. بە داخەوە وەک هەموو دەزانن ئەو پەیمان و پرنسیپانە سنورە نوێیەکانی ئاشتی، بۆ مەبەستی بەدەست هێنانی ماف و عەدالەت گرێنەدرابوون، بەلکو لە پێناوی بەرژەوەندی و حیسابی دەولەتە زلهێزەکان بوون.

دوای ۳ سال، لە ٢٤ دیسەمبەری ۱۹۲۲، حکومەتی ئەنگلۆ -عێراقی لە یاداشتێکی هاوبەش دانیان بە دروستکردنی دەولەتێکی سەربەخۆی کوردینا. دوای چەندین سال، لە بەهاری ۱۹٤٥، ئەوکاتەی بۆ یەکەمجار ڕێکخراوی یو ئێن UN لە سان فڕانسیسکۆ کۆبووەوە کوردەکان یاداشتێکیان پێشکەشکرد و داوای جێبەجێکردنی بەلێنەکانی ۱۹۱۹ و ۱۹۲۲ یان کرد کە بە شێوەیەکی سیستەماتیک پێشێلکراون. بەلام هەموو ئەو پەیماننامانە تەنها مەرەکەبی سەر کاغەز بوون، تاکە شتێکی نوێ بریتیبوو لەوەی بۆ یەکەمجار مەسەلەی کورد کەوتە بازنە و بەرژەوەندی یەکێتی سۆڤیەت. لەوە بەدواوە کوردەکان بە شێوەیەکی چالاکانەتر کەوتنە ڕاپەڕین لە دژی تورکیا، عێراق و ئێران، لەم ولاتانە کوردەکان سەدا ۲۳، ۲۸ و ۲٥ ی دانیشتوان پێک دێنن.

سەدەیەک لە کۆمەلکوژی

یەکەم راپەڕینی لە ناکاو و خوێناوی کوردەکان دەگەڕێتەوە بۆ سالی ١٨٠٦ زا لە کوردستانی باشور، بنکەکەی لە ناوچەی سلێمانی بوو - بە درێژای ئەم کتێبە زوو زوو ناوی سلێمانی دەبیستین – بە سەرۆکایەتی عەبدولرەحمان پاشای (بابان، و) بوو. لە سالی ١٨١٥ زا کوردەکانی بایەزید و ڤان، لە تورکیا، راپەڕین و پاش ماوەیەکی کەم کوردەکانی ئێریڤان، نەخجەڤان و خۆیی، لە ئێران، راپەڕین. لە سالی ١٨٢٥ زا کوردەکان لەشکرەکی تەواوی عەجەمەکانیان قەتل و عامکرد و کەس نەجاتی نەبوو. لە سالی ١٨٦٠ زا ١٤ هەزار کریستیانی لوبنان و ٥ هەزار لە دیمەشق بە دەستی کوردەکان، هاوپەیمانی دروزەکان، کۆمەلکوژکران. بەلام بۆ یەکەمجار کە راپەڕینی کوردەکان لە قاوغی عەفەویەت دەرچێت و جلوبەرگێکی سیاسی بە خۆی بکات سالی ١٩١٩ بوو (دەبێ سالی ١٩٣٩ بێت، و) ، ئەوەش دوای سالێک لە دروستبوونی پارتی "هیوا"، کە پارتێکی ناسیۆنالیستی کوردی بوو. لەم کاتەوە تا ئێستا راپەڕین و یاخیبوونی کوردەکان لە ژمارە نایەت. لە سالی ١٩٣٥ زا دیسان کوردەکان لە حکومەتی بەغدا هەلگەڕانەوە، بۆ دامرکاندنەوەی هێزی ئاسمانی بەریتانیا تەدەخولی کرد و ٧٩ گوندی کوردی وێرانکرد. دوای دەسال جارێکتر، بۆ وەستان و راونانی چەکدارە کوردەکان، هیزی ئاسمانی ئینگلیز بەشداریکرد و ٥٦ گوندی بەیەکجاری تەختکرد. ناکرێت چیتر باسی یاخیبوون و راپەڕینی ناوە بە ناوەی ئێرەو ئەوێ بکەین بەلکو لە قۆناغێکی نوێین و دەتوانین بە "راپەرینی بەردەوام" پێناسەی بکەین.

لە راستی تەنها تورکیا توانی بە مستێکی پۆلایین روو بەرووی کوردەکان ببێتەوە، بە تایبەتی لە زستانی ١٩٢٦ – ١٩٢٧ دەسەلاتی سەربازی کەمالیستی، لە کاتی راپەرینی شێخ سەعیدی پیران، هەمان سیاسەتیان لە گەل کوردەکان پەیڕەوکرد کە چەند سالێک پێشتر لەگەل ئەرمەنەکانیان ئەنجامیان دابوو. دوای کوشتار ژمارەیەکی زۆریان لە پیاو، ژن و مندال لە زێدی خۆیان راگواست و بۆ یەکەمجار ناوی "تورکی شاخاوی"یان بۆ کورد داهێنا. تورکەکان دەستیان بە دروستکردن و کردنەوەی قوتابخانەکرد تا فێری زمانی تورکیان بکەن، هەندێ ریفۆرمی زەوی و زار و کشتوکالیانکرد. هەموو ئەو هەنگاوانە بۆ ئەوە بوون کوردەکان بکەنە تورک یان ئەسیملاسیۆنیان بکەن. بەلام بەرهەمی ئەو سیاسەتانە، سەرکوتکردنی کوردان، زۆر زۆر کەم و کاتی بوو، هەمانشت عەبدولکەریم قاسم لە سالانی ١٩٥٨ – ١٩٦٣ زۆر هەولیدا کۆمەلێک ماف بە کوردەکان بدات کە پێش خۆی هیچ کەسێک پێی نەدابوون بەلام ئەوەش کاتی بوو. دیسان بە هاتنی رژێمی بەعس، بە سەرۆکایەتی ئەحمەد حەسن ئەل بەکر، لە ١١ ئازاری ١٩٧٠ رێکەوتنی ئازار مۆرکرا، لە سەرەتا شتێکی زۆر باشی تیابوو بۆ کوردەکان بەلام لێکدانەوەی ماددەکان بووە کێشە و جاریکیتر شەڕ هەلگیرسایەوە.

کوردەکان میللەتێکی شاخاوین و زۆر شانازی بەخۆیان دەکەن، لە کۆنەوە کۆچەر بوون و ئێستاش، بەشی هەرە زۆریان، هەر کۆچەرن، لەوانەیە تاکە کۆچەری هیندۆ- ئەوروپیبن تاکو ئەوڕۆ ماوون، حەزیان لە ژیانی شار و مۆدێرنیەت نیە. نابێ ئەوەش لە بیر بکەین کە کوردەکان لەگەل ئازەرەکان جومجمەی سەریان – Cephalic Index لە هی هەموو میللەتەکانیتر بچوکترە[°]. ئەگەر تەماشای جلوبەرگە رەنگاو رەنگەکانی ئەو کوردانە بکەی

[°]باوەڕ ناکەم ئەم بۆچوونە پشتی بە هیچ بەلگەی زانستی بەستبێت، لەوانەیە دەولەتە داگیر کەرەکانی کوردستان، بۆ سوکایەتیپێکردن بە گەلی کورد ئەم ناو و ناتورەیان بلاوکردبێتەوە، وەرگێڕ.

هەمان ئەو مۆدیلە دێرینەی ئێرانە، ئەوەش ئەوەمان پێ دەڵێ کە کوردەکان دووره پەرێزن و نایانەوێت تێکەڵاوی لەگەڵ کۆمەڵگاکانی دەوروپشتیان بکەن.

موسولمانی بێ مزگەوت

کوردەکان دەڵێی بەنجیان لێدراوە و بۆچوونێکی ڕەق و تەقی بەسەرچوویان هەیە، رقیان لە هەموو شتیک دەبێتەوە کە کوردی نیە و بە چاوی سوک تەماشای دەکەن، لە بەرامبەری بێگانەکان زۆر شانازی بە خۆیان دەکەن. کوردەکان دەڵێن ئیسلامین، ئەوانەی دەوروپشتی موسل شیعەن و ئەوانیتر سونەن. لە راستیدا کوردەکان چەندەها ئاینزا، مەزهەب و تەریقەتی دێرینی خۆیان هەیە کە نەک لە روالەت بەلکو لە جەوهەریش لەگەل ئاینی ئیسلام یەکناگرنەوە. دەڵێن موسولمانین بەلام مزگەوتیان نیە، رۆژانە ٥ فەرز نوێژ ناکەن، لە رەمەزان بە رۆژوو نابن، زەکات نادەن، حەج و زیارەتی مەککە ناکەن. لە ٥ فەرزە سەرەکیەکانی ئیسلام تەنها یەکێک جێبەجێ دەکەن، ئەویش جیهاد وغەزایە لە دژی کافران[٦]. کوردەکان لە پەیوەندیەکانیان لەگەل کەسانی بیانی بە شێوەیەکی ئەنارشی سەرەتایی، تورەو توند و هەمیشە لە

[٦] ئەو کات، کۆتایی سالانی پەنجاو و سەرەتاکانی سالانی شەستی سەدەی رابردوو کۆمەلگەی کوردەواری، بە تایبەت هی باشور، زۆر سادەو هەژار بوو، زۆر بە دەگمەن کەسێک زیارەتی حەجی دەکرد، لە دێهاتەکان، هەموو کات، مزگەوت نەبوو، بیری توندوتیژی ئاییی وجودی نەبوو، نەزانراوە کەسێک لەسەر نوێژنەکردن شار یا گوند بەدەر کرابێت لەبەر ئەوە، هەر لە کۆن کۆنەوە، کوردەکان لە چاو میللەتە ئیسلامیەکانی دەوروپشت، عەرەب و تورک و فارس، بە ئیسلامی سادەو و دوور لە تووندو تیژی ئاینی باس کراون. ئێمە کتێبێکمان لە زمانی ئیتالی، لە سالی ١٩٨٧، کردۆتە کوردی کە چیرۆک و شاهیدی ئەو گەڕۆک و مسیۆنێر و بازرگانە ئیتالیانەی لە سەدەی ١٣ – ١٩ زا دەگێڕێتەوە کە سەردانی کوردستانیان کردووەو هەمووشیان باسی ئەو راستیەیان کردووە.
میرێللا گەللێتی، کورد و کوردستان لە نووسراوەکانی ئیتالیا لە سەدەی ١٣ – ١٩ زا، ستۆکهۆلم، بنکەی هەنگاو، سالی ١٩٨٧.

هەلچوون دێنە پێش چاو بەلام لە مال و ژینگەی خۆیان زۆر بە دیشپلین و گوێڕایەلی سەرۆکەکانیانن، سوارچاکی زۆر باشن، لە پێناوی عەشیرەت و قەوم و قیلەکانیان هەمیشە ئامادەی قوربانی و فیداکارین. لە چوارچێوەی خێزان باوکێکی میهرەبانن، ئەو ماف و ئازادیەی بە ژنەکانیانداوە تا پێش چەند سالێک لە هیچ وولاتێکی ئیسلامی بەرچاو نەدەکەوت. تەمشا بکەن ئافرەتانی کورد، کە زۆر دەست رەنگینن لە مافورچنین، حیجاب هەلناگرن، روویان ناشارنەوە، لە مالەوە دیل نەکراون، چالاکانە بەشداری ژیانی کۆمەلایەتی و سیاسی عەشیرەتەکانیان دەکەن.

شەیتان پەرستەکان[٧] (یەزیدیەکان، و)

دیاردەیەکی گرنگ و شایانی هەلوێستە لەسەر کردنە، هەولدان بۆ ئەسیمیلەکردنی کوردەکان بۆ ناو کۆمەلگای عەرەبی زۆر جار بە پێچەوانە بۆتەوە، لە پارێزگای موسل هەندێ لە عەرەبەکان داب و نەریتی کوردەکان پەیڕەو دەکەن و جلوبەرگیشیان دەپۆشن. بۆ نموونە لە زنجیرە چیاکانی سنجار، کە دەکەونە نێوان روباری دیجلە و فورات، یەزیدیەکان دەژین، ئەوانە لە ئیسلام هەلگەڕاونەتەوە، جلوبەرگی کوردی لەبەر دەکەن، کورتەک و شەروال یان رانک و چۆغەل لەبەر دەکەن، پشتێنێکی قەف قەفی و زۆرجار خەنجەر و کیسەی پارەیان دەخەنە بن پشتێنیان، ساقۆ و پالتۆی رەنگاو رەگ، لە زستانان، هەلدەگرن. کێ حەزی لە ریسک و سەر ئێشە نیە باش نیە بچێتە ناویان.

ئەو جەماعەتە بە روالەت کوردن، ناویشیان بۆ خەلیفە یەزیدی یەکەمی ئەمەویەکان دەگەڕێتەوە، دانیشتوانی شێخان زۆربەی یەزیدین، لە نزیک موسلە، یەزیدیەکان لە ناوچەی چیای سنجار، ١٦٠ کم دوور لە موسل، چیای "سیمان – Simaan" لە نزیک حەلەب بلاو بوون. ئەوانە شیعەی توندڕەون، باوەڕیان بەوەیە کە روح نامرێت، پاش مردنی فیزیکی روحەکە بە نەمری دەمێنێتەوە، روحی ئەوکەسانەی گوناهیان هەیە و دەچێتە جەستەی گیانداران،

[٧] بەداخەوە ئەو کات زۆر کەس، بە هەلە و ناو و ناتۆرە، بە یەزیدیەکانیان دەوت "شەیتان پەرستەکان". بە پێی زانیاری و بەلگەکان لە سالی ١٨١٨زا لە کتێبێک لەسەر کوردەکان بە درێژی باسی یەزیدی و ئاینەکەیان کراوە، لە سالی ١٩٣٠ هەردوو کتێبی پیرۆزی یەزیدیەکان، مەسحەفێ رەش و جەلوا کراونەتە ئیتالی و دیراسەیەکی زانستیانەیان لەسەر کراوە. خۆشبەختانە ئێستا بە دەیان کتێب بە زمانی ئیتالی سەبارەت بە ئاین و کۆمەلکوژی یەزیدەکان چاپکراون. ئێستا گومانی زۆر لەسەر ئەم دوو کتابە هەیە و دەلێن ئەمانە کتێبی پیرۆزی راستەقینەی یەزیدیەکان نین.

ئەوەش وەک سزادانە بەلام ئەوانەی کارو رەفتاری چاکیان کردووە روحیان دەچێتە بەهەشت. شێخی گەورەی ئەوان ناوی شێخ ئادییە، قەبرەکەی لە شێخانە و یەزیدیەکان دەچنە زیارەتی.
لە باشوری موسل هەندێ تیرەو هۆزی عەرەب بە یەکجاری لەناو کوردەکان تاواینەوە و بە دیالێکتی ئەوان قسە دەکەن. ئەو دیاردەیە دەکرێ بەوە راڤە بکەین کە لە دێر زەمانەوە شیعەو سونە، لە نێو خۆیان، لە ململانێدان. سونەکان، بە گشتی خوێندەوار و دەوڵەمەندترن و خۆیان بە ئیسلامی راستەقینە دەزانن، خۆیان پێ بالاترە لە شیعەکان، ئەوەش وایکردووە شیعەکان تورە و نیگەران بکەن و تاڕادەیەک ئەوانیش لە رقی سونەکان، خۆیان لە کوردەکان نزیک بکەنەوە و بوونە ئامرازێک لە دژی عەرەب.
دوور بوونی کورد لە رێگا سەرەکیەکانی هاتوچۆ و بێمتمانەییان و رقی گەورەو بەردەوامیان بەرامبەر هەرچی جیاواز و بیانیە وایکردووە ئەم میللەتە، کە لە ژێر نیری سوریا، عێراق، تورکیا و ئێران دەژین، بە درێژایی سەدان سال پارێزگاری لە داب و نەریت و زمان و ئازادی خۆی بکات، رێگە بە حکومەتی مەرکەزی نادەن بێت بە کەیفی خۆیان، لە خاکی ئەوان، یاسا و قانون دەربکەن. ئەوەتە نە بەغدا، لە باکور بە بەردەوام راپەرین هەیە، نە ئەنقەرە و نە تاران و دیمەشق هەرگیز نەیانتوانیووە کۆنترۆلی یەکجارەکی ئەو ناوچانە بکەن کە کوردەکان لێی دەژین.
عێراق ژمارەی دانیشتوانی نزیکەی ٦ ملیۆنە، کوردەکانیش دەلێن ژمارەیان ٢ ملیۆنە بەلام لە راستیدا کەمێک لە ملیۆنەک زیاترە و لە باکوری وولات دەژین، کە سەرچاوەی بیرە نەوتەکانی لێیە. لەبەر ئەوە کوردەکان توانیوویانە، تا رادەیەک، چەند ماف و ئیمتیاز بەدەست بهێنن و کاریگەریان هەبێت سەبارەت بە یاسا و قانونەکانی بەغدا، جا هەر حکومەتێک لەسەر تەخت بووبێ.

ئاشتنەبووەکان

رژێمی پاشایەتی هاشمی لە سالی ١٩٥٨ روخا، بە ئاگر و ئاسن و رژێمێکی پۆلیسی حوکمی دەکرد، توانیبووی کوردەکان، لە رێگەی سیاسەتی ئینگلیز " گێزەر و گۆپاڵ"، دەست بەسەر کوردەکان دابگرێت، لە لایەک دەست بەسەر داهینان و لە لایەکیتر سەرکوتکردن و بە عەرەبکردنی ئەو کوردانەی پلە و پۆستی ئیداری و حکومی و تەنانەت وەزاریشیان پێ دەدرا.

عەبدولکەریم قاسم یەکەم کەسە کە بە جدی بەلێن و هەولیدا کوردەکان ئاشت بکاتەوە، بە شەخسی لە هەولدانێکی عاتیفی بێ وێنە بوو، بە دلنیایی تاکو ئێستا کەس پێش و پاش قاسم ئەو هەولەی نەداوە. بەلام وەک دەبینین بێسوود بوو، بە شێوەیەکی تراژیدی لە سالی ١٩٦٣ کوشتیان. ئەو کەسەی کودەتای بەسەرداکرد و کوشتی زاوای قاسم بوو، عەبدول سەلام عارف، ئەوەش لە سەرەتا بەلێنیدا دۆزی "برا کوردەکان" چارەسەر بکات بەلام ئەویش شکستی هێنا. هەر لە سەردەمی عەبدول سەلام کوردەکان، وەک وەلامدانەوە، بەناو "دەولەتی سەربەخۆی کورد"یان راگەیاند.

عەبدول سەلام، لە سالی ١٩٦٦ زا، بە شێوەیەکی گوماناوی لە کارەساتێکی فرۆکە لەناو چوو و براکەی، عەبدولرەحمان عارف، جێی گرتەوە. کوردەکان لە بن سمێلیان کەیف خۆش بوون و وایان پیشاندەدا کە ئەوان فرۆکەکەیان خستۆتە خوارەوە.

لە سالی ١٩٦٨ زا ئەحمەد حەسەن بەکر دەسەلاتی گرتە دەست و عارفی نە کوشت و رەوانەی دەرەوەی کرد، ئەوە یەکەمجار بوو لە عێراق شتێکی

ئەوهـــا رووبـــدات و نەیـــارەکەت نە کـــوژی و زیندانیشـــی نەکەیـــت. لە راگەیاندنەکانی سەرەتای دەسەلات بە ئاشکرا بەلێنی ئەوەیدا پرسی کورد بە شێوەیەکی درێژ خایەن، بە ئاشتی و حەکیمانە، چارەسەر بکات. ئەنجامەکەی بریتی بوو لە مۆرکردنی بەیاننامەی ١١ ئازاری ١٩٧٠، بە پێی رێکەوتنەکە ٤ ساڵ ئاگر بەس بۆ جێبەجێکردنی ناوەڕۆکەکەی دیاریکرابوو، کەچی لە دوای ٤ ساڵەکە دووبارە شەڕ و پێکدادان دەستیان پێکردەوە، عەشایرە کوردە ئازاکان روویان لە چیاکان کردەوەو زۆرتر لە پێشو لە ژێر رابەرایەتی جەنگاوەر مستەفا بارزانی، دەستیان بە شەڕ کردەوە، دوای کەمترلە ٣٠٠ رۆژ روو بەرووی گەورەترین کارەسات و تراژیدی بوونەوە و شکستیان هێنا. ئەوەش لە ئەنجامی ئەوە بوو کە لە ٥ تەموزی ١٩٦٩ بەغدا و مۆسکۆ رێکەوتنێکیان مۆرکرد، بە پێی بەندەکان عێراقی دەخستە باوەشی سۆڤیەت، عێراق لە بریتی پارەی بازرگانی کالا و قەرزەکانی نەوتی بە یەکێتی سۆڤیەت دەدا. هەروەهـــا بە هەمـــان شـــێوەی ٨٤ ملیـــۆن دۆلار قەرزی ئەلمانیـــای رۆژهەلاتیشـــی بە نەوت دەداوە، بەبێ ئەوەی باســـی ئەوەش بکەیـــن کە لەم نزیکانە عێراق و پۆلۆنیا رێکەوتنیان، سەبارەت بە سود وەرگرتن لە چالە گۆگردەکانی باکوری رۆژئاوای عێراق، مۆرکرد.

بەشی سێیەم

لە نێوان ستالین، هیتلەر و چێرچیل

کشان و مەسیرەی سۆڤیەت بەرەو چاڵە نەوتەکان

لە کوردستان هەست بەو کاریگەری و گرژیانە دەکرا کە لە ئەنجامی ڕێکەوتنی وەزیری دەرەوەی یەکێتی سۆڤیەت و ئەلمانیای نازی، مۆلۆتۆڤ – ریبێنترۆپ، MOLOTOV – Von Ribbentrop کە لە ساڵی ١٩٤٠ و، پاشان پەیمانی نێوان یەکێتی سۆڤیەت و ئەنگلۆ – ئەمریکا لە ساڵی ١٩٤٢ زا بەسترا بوون. لە هەردوو ڕێکەوتنەکان، بە ئاشکرا، لایەنەکان دانیان بە پاساوی سۆڤیەت نابوو کە بەرەو بیرە نەوتەکانی ئێران بکشێت. ئەگەر چاوێک بەو نامە و پرۆتۆکۆلانەی نێوانیان بخشێنین ئەوە بە ئاشکرا هەست بەو ڕاستیە دەکەین، ئەوەتە لەکاتی سەردانی هەردوو وەزیری رایخی سێیەم و یەکێتی سۆڤیەت، لە ١٢ نۆڤەمبەری ١٩٤٠، بۆ لای هیتلەر – فیورەر ڤۆن ریبێنترۆپ دەنووسێ "... وەزیری دەرەوەی رایخی سێیەم پرسیار دەکات ئاخۆ ئەگەر رووسیا، کە سەدان ساڵە ئاواتە خوازە، دەرچەیەکی سروشتی بەرەو ئاوە گەرمەکان بدۆزێتەوە، ئەو دەرچەیەش تەنها بەرەو باشور دەستی دەکەوێت".
شەڕ و بەیەکدادانەکانی سەر سنوری ئێران – روسیا دەگەڕێنەوە بۆ سەدەی رابردوو، ئەوکاتەی قەیسەرەکانی روسیا، پێش هاتنی کۆمونیستەکان، چاویان بڕیبووە خەلیجی فارس و، هەر لەبەر ئەوەش، لەسەر سنوری هەردولا، دەستیان بەسەر زۆر ناوچەی ئێران گرت، لە ڕاستی ئەو ناوچانەش بە شێوەیەکی دروست یەکلایی نەکرابوونەوە. پاش دانوساندنێکی دوورو درێژ، لە بەرامبەر ناڕەزایی بەردەوامی ئێران، لە ساڵی ١٨٩٣، روسیا لەم شوێنانە گەڕایەوە دواوە کە بە نا قانونی داگیریکردبوون. بەلام لە ڕاستی ئەوە فێڵێکی

کورت خایەن بوو، روسیا بەڵێنەکەی نە بردە سەر، بە هاتنی کۆمونیستەکان بۆ سەر حوکم جاریکیتر ئێران داوای لە سەرکردە نوێیەکانکرد تا سوپاکەیان لە خاکی ئێران بکێشنەوە. لە سالی ١٩٢١ لە رێکەوتنێکی نوێ، بەڵێنی کشانەوەیدا، بەندێکی خستە ناو پەیمانەکە و بەو پێیە رێگەی بە سۆڤیەت دەدا "هەر کاتێک سەروەری ئەو وولاتە بکەوێتە مەترسی" تەدەخولی تیا بکات.

حکومەتی بۆلشۆڤیەکان زوو بە زوو لە پەیمان و بەڵێنەکان پاشەگەز بووەوە، نەک هەر ناوچەکانی نەداوە ئێران بەلکو، بە پاساوی بەندی رێکەوتنەکە، هەموو هەلێکی دەقۆزتەوە بۆ ئەوەی رۆژ دوای رۆژ بەرژەوەندیەکانی لە ئێران گەشە پێبدات و زۆرتر بخزێتە ئەم وولاتە.

لە سالی ١٩٤١ روسیا، بە پاساوی بەندی رێکەوتنەکە، بە دوو قۆلی لەگەل بەریتانیا، باکوری ئێرانی داگیرکرد. لێرەدا کێشەکان ئالۆزتر دەبوون، لە ژێر فشاری لەندەن ئێران ناچار کرا رێکەوتنێکی سێ قۆلی (سۆڤیەت، بەریتانی و ئێران) قەبول بکات، بە پێی ئەو رێکەوتنە نوێیە ئێران رێگەی دەدا کە ئەنگلۆ – ئەمریکیەکان چەک و تفاقی شەڕ و یارمەتی، بە رێگەی وشکایی و ئاسن و ئاو، بگەیننە یەکێتی سۆڤیەت کە لەگەل ئەلمانیای نازی لە جەنگێکی سەخت بوو.

وەک دەبینین شتەکان پێچەوانە بوونەوە، بە پێی رێکەوتنە ٣ قۆلیەکە پاش تەواوبوونی جەنگ دەبوایە سوپای ئینگلیز و روسیا ئێران جێ بهێلن. بەلام لە کاتی گونجاو پارتی دیموکراتی ئازەربایجان کە لە لایەن جەعفەر پێشەوەری کۆمونیست سەرکردایەتی دەکرا دەستی بەسەر دامودەزگاکانی باکوری وولات داگرت، پایتەختەکەی شاری تەورێز بوو. سوپای سۆڤیەت کە لەم ناوچانە بوون رێگەیان لە لەشکری ئێران گرت بۆ ئەوەی سەروەری بۆ هەرێمەکە بگەڕێنتەوە. لە هەمان سال، ١٩٤٦، لە کوردستان حکومەتێکی

سەربەخۆ، سەر بە سۆڤیەت، ڕاگەیەندرا، لەم موناسەبەیە ڕۆل و پێگەی بنەماڵەی مستەفا بارزانی، زۆر بە ڕوونی، بەدیار کەوت.
لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٦، لە ژێر فشاری وڵاتانی ڕۆژئاوا، ستالین ڕەزامەندی پیشاندا سوپاکەی لە ئێران بکشێنیتەوە بە مەرجی دروستکردنی کۆمپانیایەکی هاوبەشی نەوت، بە دیهێنانی خەونی لە دێرینەی ڕوسیا، تەنها بە مەرجی سود وەرگرتن لە نەوتی ناوچەکانی باکوری ئێران لەسەر سنوری یەکێتی سۆڤیەت بە ڕێکەوتنەکە ڕازی دەبوو.
کوردەکان، وەک دەبینین، ڕۆلێکی گرنگیان هەبوو لە هەولی سۆڤیەت بۆ هاتن بەرەو باشور و گەیشتن بە ئاوە گەرمەکان، ئەو هەولەی سۆڤیەتیش لە ساڵی ١٩٥٣ سەریگرت، ئەو ساڵە مۆسکۆ بڕیاریدا دەست بە دانوستان، سەبارەت بە کێشەکانی دیاریکردنی سنور و داراییە هەلواسراوەکان، لەگەل ئێران بکات.
ئەوکاتە مەحەمەد موسەدەق (١٨٨٢ – ١٩٦٧) لەسەر حوکم بوو کە ناوە ناوە ڕەفتاری سەیر سەیری دەکرد، لەو ساڵە بڕیاری خۆماڵیکردنی کۆمپانیاکانی ڕاوە ماسی لە دەریای قەزویندا و، بەلێنی بە ڕوسەکانیشدا کە زیانەکانیان بە ماسی بداتەوە.
لە ڕاستی کێشەکانی ماسی و بەرهەمە ئاویەکان کۆنە لە نێوان هەردوو وڵات، لە ساڵی ١٨٧٦ ڕێکەوتنێک کرابوو کە کۆمپانیای هاوبەشی ڕوسی – ئێرانی بە یەکەوە ڕاوە ماسیان ئەنجام دەدا بەلام لە ساڵی ١٩٢٩ ئێرانیەکان داوای هەموارکردنیان کرد و کۆتاییان بە کارو چالاکیەکانی کۆمپانیا هاوبەشیەکانی دەریای قەزوین هێنا. لە ساڵی ١٩٥٢زا ڕوسەکان داوای ڕێکەوتنێکی نوێیانکرد بەلام وەک لە پێشەوە ئاماژەمان بۆکرد ئێرانیەکان هەموو کۆمپانیاکانیان خۆماڵیکرد و ڕێگەیان بە ڕاوەماسی لە دەریای قەزوین نەدەدا و، ئەوەش بە پاساوی ئەوەی کە ماسیەکان پولەکەیان نەبوو، ئەو جۆرە ماسیانەش، بە پێی مەزهەبی شیعەکان خواردنیان حەرام بوو،

بەمجۆرە بایکۆتی ماسی قەزوێنیانکرد. لە راستیدا ئێران لە رووی تەکنیک و ستراکتۆر نەیدەتوانی ململانێ و پێشبڕکێ لەگەل روسیا بکات کە زۆر لە پێشەوەتر بوو، بەمجۆرە دەبینین روسیا لە لایەک بالا دەستە بەلام لە رووی سیاسی لە هەلومەرجی باش نەبوو. لەبەر ئەوە لە ئابی ١٩٥٣ روسیا بالوێزی خۆی، سەدقینۆڤ Sachinov، رادەسپێرێ بۆ ئەوەی لەگەل ئێرانیەکان بگەوێتە رێکەوتنێکی گشتی. لە سەرەتا موسەدەق، پیاوێکی زۆر خۆ بە زلزان، پێشنیار و داواکانی روسیای رەتکردەوە بەلام پاشان بە مەرجی رێزگرتن لە سەروەری ولات و حکومەتەکەی رەزامەندی پیشاندا.
مۆسکۆ دەبوایە بە وریایی رەفتار بکات و بزانێ کات و شوێن هەلبژێرێ، لە لایەک دەیتوانی کوردەکانی ئێران و عێراق هانبدات و گرفت و سەر ئێشە بۆ بەغدا و تاران دروست بکەن یان دەست بەسەریان دابێنێ و سەر ئێشە بۆ ئەو پایتەختانە نەنێنەوە. لەم کەش و هەوایە بەرز و نزمی دانوستانەکان تا کەوتنی حکومەتەکەی موسەدەق و هاتنی جەنەڕال زاهیدی، تا کۆتایی ١٩٥٣ و سەرەتای ١٩٥٤، درێژەیان کێشا.
بە پێ ئەو رێکەوتنە نوێیە یەکێتی سۆڤیەت دەستی لە ناوچەیەک هەلگرت کە پێوانەکەی ٥١٢ کم دوجا بوو، لە بەرامبەر ئێرانیش دەستی لە شارۆچکەی "فروزێ Frouze" هەلدەگرت کە روسیا، بە هۆی شوێنی ستراتیژی، هەرگیز دەستی لێ هەلنەگرتبوو.
سەبارەت بە تەعویزی ئێران، زیانەکانی جەنگی جیهانی دووەم و دابینکردنی خزمەتگوزاریەکان بە سوپای روسیا لە ئێران و بەکار هێنانی بەندەر و رێگا و بانەکان، رێکەوتنێک مۆرکرا و روسیا ١١ تۆن زێڕی دایە حکومەتی تاران.
بە چارەسەرکردنی ئەو گرژیانە مەسیرەی یەکێتی سۆڤیەت بۆ نزیکبوونەوە لە کەنداوی فارس و ئاوە گەرمەکان، کە زیاد لە ٢ هەزار کم لە سنورەکانی هەردوو ولات دوورن، بە ئاشتیانە تەواوبوو. کوردەکان لە عەشایری و

دەستە دەستی واجبێکی نوێیان پێسپێردرا ئەویش حەرەسی و گویّ رایەلبن. ئەو پلانە نوێیەش لە سالی ١٩٥٨ بە باشی هەستی پیّ دەکریّت، ئەوەش دوای گەڕانەوەی مستەفا بارزانی، کە دوای شکستی کوردەکان لە سالی ١٩٤٧ لەگەل هەزار کەسێک لە لایەنگرەکانی رووی لە سۆڤیەت کردبوو، ناسنامە و پلەی مارشالی لە سوپای سور پێدرابوو، دوای ١١ سالی رەبەق لە ئاوارەیی گەڕایەوە عێراق.

مۆسکۆ پالپشتی لە لایەنگرانی نازیەکان دەکات

ستالین، لە رووی ویژدانەوە، هەستی بە نیگەرانی لە پەیمانی مۆلۆتۆڤ – ریبێنترۆپ دەکرد، لە کاتی کۆدەتاکەی رەشید عالی گەیلانی (١٨٩٢ – ١٩٦٥) و، پێک هێنانی حکومەتێکی دۆست و لایەنگری حکومەتی نازی ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی لە سالی ١٩٤١ پیاوەکەی ستالین، مەلا مستەفای بارزانی، بە شێوەیەکی سەرسورهێنەر هیچ رەد فیعل و بەرەنگاریەکی پیشان نەدا، لەگەل ئەوەشدا بۆ ستالین زەحمەت نەبوو چاو لە هەلوێستی پیاوەکەی خۆی، بارزانی، بپۆشیت و بیبورێت. لە راستیدا لەم رووداوە فاکتێک هەیە، کە بەگشتی کەم ناسراوەو باسکراوە، ئەویش رەشید عالی گەیلانی بە رەسەن کورد بوو، بە کودەتاکەی بەسەر حکومەتی ناوەند دلخۆشی و پالپشتی کوردەکانی بۆ لای خۆی راکێشا.

لە بەغدا حیکایەتێک دەگێرنەوە کە گوایە مەلا مستەفای زۆرزان لەم روداوە ئەوها قسەی کردووە "وەک دەزانن من کوردم، ئەگەر لە دژی رەشید عالی بوەستمەوە ئەوە لێکدانەوەی ئێتنی لێدەکەوێتەوە، ئەوە وەک ئەوە وایە ئەمن لە دژی هەموو سەرکردە عەرەبەکانی بزوتنەوەکەی گەیلانی بوەستمەوە". لە راستی ئەو قسەیە لەگەل هەلسوکەوتی "شێخی سۆر" ناوەشێتەوە بەلام دیارە نەیوویستووە دلی کەس لە خۆی برەنجینێ، لە پشت ئەو قسەیە راستیەکیتر هەیە، ئەویش ئەوەیە کە یەکێتی سۆڤیەت یەکەم ولات بوو دانی بە حکومەتەکەی رەشید عالینا، کەچی ئێستا لە ئینسیکلۆپیدیای سۆڤیەت

نووسـراوە "ڕەشـید عـالی و گـروپەکەی سـەر بە ئەلمانیـای نـازی بـوون و پالپشتی کۆمەلانی خەلکیان نەبوو".
لە ڕاسـتیدا بـارزانی ئەو هەلوێسـتە نەرمەی نوانـدی بۆ ئەوە بـوو تـاکو دلـی سـۆڤیەت لە خـۆی نەڕەنجێنـی، ئەوە لە کاتێک بـوو کە کوردەکـان زۆرتـرین گرفتیـان لـۆ حکومەتی ئینگلیـز دروسـتکردبوو، بـۆ ڕاسـتی ئەو بـۆ چـوونەش دەتـوانین ئامـاژە بە نـاکۆکی نێوان فەرماندەی سـوپای ئینگلیـز لە ڕۆژهەلاتـی ناوەڕاست، ژەنەڕال واڤێل و سەرۆک وەزیران، وینستۆن چێرچیل، بکەین.
گەیلانی لە ١٩٤١/٠١/٣١ وەک سەرۆک وەزیـران دەست لەکار دەکێشـێتەوەو ژەنەڕال تەهـا ئەلهاشـمی، وەزیـری بەرگـری لە کـابینەی پێشـو جـێگەی دەگرێتەوە، لە مارسـی ١٩٤١ گەیلانـی دەسـەلات دەگرێتەوە دەست، لەم کات ژەنەڕال ئەرچیبالـد واڤێـل – Archibal Wavell (١٨٨٣ – ١٩٥٠، و) لە زۆر جەبـــهە لە جەنگـــدا بـــوو، بە پـــێچەوانەی بۆچـــوونی لەنـــدەن، هەولـــی بەگژداچوونەوەی هێزەکانی گەیلانی، کە مەیلی نازیـان هەبوو، نەوەسـتایەوە.
واڤێـل دەیزانـــی کە تەنـــانەت حکـــومەتە عێراقیەکـــانی ســـەر بە ئینگلیـــزیش نەیانـدەتوانی هەلوێسـتی ڕای گشـتی لەبەر چـاو نەگـرن. عێـراق ڕەزامەنـدی لەسەر پچڕاندنی پەیوەندی دیپلۆماسی، لەگەل ئەلمانیا، پیشاندابوو بەلام بەبێ ڕاگەیاندنی شەڕ، ئیتالیاش ئەوکاتەی هـاتە نـاو جەنگی جیهـانی دووەم عێـراق پەیوەنـدی لەگەلـی نە پچـڕی، بەمجـۆرە دەبینـین لە ولاتێـک کە ئینگلیـز بـالا دەستبوون، نوێنەرایەتی ئیتالیا دەبێتە سەنتەری پڕۆپاگەندەکردن بۆ ئەلمانیای نازی و هاوپەیمانەکانی.
بە لەبەرچـاو گرتنـی ئەو هەلـومەرجە ژەنەڕال واڤێـل فەرمـانی پەلامـاردانی ڕەشید عالی گەیلانی پشتگوێخست، پێشنیاری بۆ چێرچێل کرد دانوسـتانیان لەگەل بکـات، بـۆ ئەو مەبەسـتەش تورکیـا ئامـادەیی نـاوبژیوانی پیشـاندابوو. واڤێل زۆر بە جدی چێرچێلی، لە ئەنجامەکانی هێرشبردن، ئاگادار کردەوە، بە

تـایبەتی ئەوکـاتە گەورە مـوفتی قـودس (محـمەد ئەمـین ئەلحوسـێنی ١٨٩٧ – ١٩٧٤، و) رایکردبووە بەغدا و شوهرەتێکی زۆری لە جیهانی ئیسلامی هەبوو و لە هەمانکــات مەیلــی بــۆلای ئەلمانیــا و ئیتالیــا دەکشــایەوە، هەر ئەوەش بووبووە هۆی دروستبوونی دوژمنایەتی گەلانی عەرەب لە دژی بەریتانیا.

ناکۆکیەکی دڕاماتیک لە نێوان چێرچێل و واڤێڵ

لە لەنـدەن زۆر لە هەلوێسـتی ژەنەڕال واڤێـڵ تـوڕە و نـیگەران بـوون و بە پێشـینەیەکی مەترسـیداریان لە قەلەمـدا، بە تـایبەت بـۆ ئاینـدە ببێـتە هـۆی سـەرپێچی و هەلـگەڕانەوە. لە لایەک روسـەکان، بـۆ ئەوەی عەرەبەکـان لە خۆیـان نەکەنە دوژمـن، نەرمیـان بـۆ سیاسـەتی ئەلمانیـا پیشـان دەدا، لە لایەکیتریش رەفتاری بالوێزی ئینگلیز لە بەغدا، سیر کیناهـان کۆڕنڤالیس – Sir Kinahan Cornewallis کە ناڕاستەوخۆ لەگەل بۆچوونی ژەنەڕال واڤێل بوو. کۆڕنڤالیس کەسێکی بێ ئەزموونی نوێ نەبوو بەلکو ماوەیەکی زۆر ژیانی لە رۆژهەلات بەسەر بردبوو و، زۆر باش شارەزای کاروباری عێراق بوو، لە سالانی ١٩٢١ – ١٩٣٥ راوێژکاری وەزارەتی ناوخۆی بوو، بەرزترین خەلاتـی رافیـدینی پـێ بەخشـرابوو. لە شـوباتی ١٩٤١ گەڕابـووەوە بەغـدا و شوێنی سیر باسیل نیوتنی (١٩٦٥– ١٨٨٩) Sir Basil Newton گرتبووەوە. لەبەر ئەوە سەرۆک وەزیران بە رەقی وەلامی ژەنەرال واڤێلی دایەوە، ئەوەش لەبەر ئەوە بوو کە لەوکات هێزەکانی رەشید عالی گەیلانی دەستیان بەسەر سەربازگەی حەبانیە گرتبوو کە لەگەل سەربازگەی بەسرە، بە پێی رێکەوتنی ئەنگلۆ – عێراقی سالی ١٩٣٠ لەژێر دەسەلات و سەروەری ئینگلیز بوون و، بەلێنیدا یارمەتی و ئیمداداتیان لە هیندستان و فەلەستین بۆ رەوانە بکات. لە راسـتی دوای هـاتنی گەیلانـی وەلـی عەهـد، عەبـدول ئـیلا، کە لایەنگـری ئینگلیزەکان بوو، لە بەغدا رایکردبوو و خۆی لە بنکەی حەبانیە حەشاردابوو، لە تەموزی ١٩٥٨ لەگەل مەلیک فەیسەل بەدەستی هێزە سەربازیەکانی قاسم

کوژران. لە حەبانیە وەلی عەهد بە فڕۆکەیەکی سەربازی بۆ سەربازگەی بەسرا، نزیک کەنداوی فارسی، گواسترایەوە.

سەرەڕای فەرمانەکانی لەندەن ژەنەڕاڵ واڤێل نارەزایی دەربڕی و ووتی من باشتر لە مەسەلەکان دەگەم و بەرپرسیاریەتی هەموو هەڵەیەک، ئەگەر روو بدات، دەگرمە ئەستۆ. بە ئاماژەکردن بە ئەگەری راپەرینی کوردەکان بە چێرچێلی ووت ئەو یارمەتیانەی لە هیندەوە دەگەن دەتوانن بەسرە بپارێن بەلام ناتوانن، بە بێ هاریکاری و زەمانەتی کۆمەلانی خەلک و عەشیرەتە کوردەکان، بگەونە باکورری وولات. هەروەها ووتی ئەو یارمەتیانەی لە فەلەستینەوە دێن دەتوانن سەربازگەی حەبانیە بپارێزن کە لە لایەن هێزەکانی سەر بە گەیلانی دەورەدراون و دەست بەسەر ئەو رێگاو بانانە بگرن کە دەچنەوە بەغدا بەلام ناتوانن، بە بێ رەزامەندی و ئیرادەی دانیشتوانەکەی، بچنە ناو شارەکە.

چێرچێل لە بەرامبەر ئەو سەرکێشیەی ژەنەڕال واڤێل ناچار بوو بڕیارێک دەرکات، واڤێلی دڵنیا کرد، بە مەرجێک هێرشەکان دەست پێبکات، لەوەی کە سوپای ئینگلیز ناوچە کوردیەکانی موسل و کەرکوک داگیر نەکەن - پاشان باس دەکەین چۆن لە ١٣ مایسی ١٩٤١ فرۆکە و هێزی ئاسمانی ئەلمانیا و ئیتالیا لە موسل نیشتنەوە — بەو جۆرە، بەبێ گەرموگوڕ و حەماس، ژەنەڕال واڤێل هێرشی کردە سەر هێزەکانی رەشید عالی گەیلانی، ئەویش هاواری بۆ هیتلەر برد و داوای هەموو جۆرە یارمەتیەکی لێکرد.

هیتلەر بە هانای رەشید عالی گەیلانی دەڕوات

هیتلەر، بە ناچاری، بەدەم هاواری گەیلانی چوو بەلام زۆریش تورە بوو چونکە گەیلانی پەلەی لە پلان و بەرنامە سەربازیەکان کردبوو. هیتلەر سەفیری ولاتەکەی راسپارد بۆ ئەوەی رەزامەندی حکومەتی ڤیشی – فەرەنسی وەربگرێت تا فڕۆکە سەربازیەکان بتوانن، لە رێگەی سوریا، بگەونە عێراق و یارمەتیەکان بگەینە گەیلانی. ئەوکات سوریا لە ژێر ئینتیدابی فەرەنسا بوو، فەرەنساش لە لایەن ئەلمانیا داگیر کرابوو، حکومەتی ڤیشی کارتۆنی بوو. ئەمیرال دەرلان Darlan، لە ٥-٦ مایس، لەگەل ئەلمانەکان دەستی بە دانوستان کرد، بڕیاردرا ٣ لەسەر ٤ ئەو کەلوپەلە سەربازیانەی لە سوریا، لەژێر کۆنترۆلی کۆمسیۆنێکی ئیتالی بوون، رەوانەی عێراق بکرێن. لە هەمان کات داوای ئەوە کرابوو کار ئاسانی بۆ فڕۆکە سەربازیەکان بکرێت تا لە سوریا بنیشنەوە، تا ئامادەبن، بۆ کاتی پێویست، بۆ ئۆپێڕاسۆنی سەربازی بگەونە عێراق.

لە ٣ مایسی ١٩٤١ یەکێتی سۆڤیەت دانی بە حکومەتەکەی رەشید عالی گەیلانی نا کە مەیلی بەلای ئەلمانیای نازی هەبوو، ئەوەش ئینگلیزەکانی تووشی شۆککرد. لە ٩ مایس ١٠٠ فڕۆکەی ئەلمانی و ٢٠ ئیتالی گەیشتنە سوریا و لە ١٣ مایس گەیشتنە موسل، لە ناوچە کوردنشینەکان، لە لایەن عەشیرەتە کوردەکان، بە هەل هەلە پێشوازیان لێکرا، ئەو فاکتە بووە هۆی شۆک و سەرلێشێوانی حکومەتی لەندەن.

لە ١١ مایسی ١٩٤١ جێگری فیوهەر – هیتلەر، رودۆلف هێس Rudolf Hess (1894–1987)، بە فڕۆکەیەک گەیشتە سکۆتلەندا – لێرە بە کاربەدەستانی وەزارەتی دەرەوەی گوتوبوو کە لە ئەگەری هەر جۆرە رێکەوتنێکی ئاشتی ئەلمانیا پالپشتی لە حکومەتی گەیلانی دەکات، "ئەلمانیا ناتوانێ دەستبەرداری عێراق بێت چونکە خەلکەکەی بە گوڕو تینەوە بۆ ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی جەنگاون" و، بەو هیوایە بوو کە ئینگلیز لەشکرەکەی لە عێراق بکێشێتەوە. لەو راکردنەی هێس، بە درۆ یان بە راستی بێت، بە ئازادانە یان بە فێل و تەلەکەبازی، بە هیوای ئەوە بوو رێکەوتنێک، لە نێوان ئەلمان – ئینگلیز، بەدەست بهێنێ.

ئەو کاتەی لە ناکاو فڕۆکەکانی ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی، لە بنکە چاوەڕوانەکراوەکان، هێرشیان کردە سەر سوپای ئینگلیز لە بیابانە گەرم و وشکەکانی میزۆپۆتامیا کە لە فەلەستینەوە بەرەوە سەربازگەی حەبانیە بەرێکەوتبوون کار لە کار ترازابوو. تەنانەت چێرچێلیش دانی بەوەنابوو کە پەلە پەلی رەشید عالی گەیلانی زیانی بە پلانەکانی ئەلمانیا گەیاندبوو، رێگەی لە هیتلەر گرتبوو لە کات و ساتی گونجاو هێرش بکاتە سەر عێراق و بە کەمترین زیان و زۆرترین دەستکەوت پلانەکەی جێبەجێ بکات. بەمجۆرە بە گەیشتنی هیمداداتی هیندوستان و فەلەستین ژەنەڕال واڤێل توانی، لە رۆژی ٣٠ مایسی ١٩٤١، بەغدا داگیر بکات و رۆژی دوایی هودنە و ئاگر بەسی ئیمزا کردو وەلی عەهدی راکردوو گەڕایەوە سەر تەخت و شوێنە ستراتیژیەکان گەڕانەوە ژێر دەسەلاتی سەربازی ئینگلیز. دەمودەست دەستیان بە گرتن و راونانی لایەنگرانی نازیەکان کرد، بە تایبەتی لە ریزەکانی سوپای عێراق. لەوانەیە بۆ خوێنەر جێگای سەرنج بێت ئەگەر ئاماژە بەوە

بکەین کە لە نێو گیراوەکان بابی عەبدول کەریم قاسمیش هەبوو[8]، کە ئەوکات ئەفسەری سوپا بوو لە موسل، لەکاتی لاوی خۆبەخشانە، لە جەنگی جیهانی یەکەم، بوو بووە چەکداری لەشکری عەرەبی لاورێنس[9]. بابی عەبدول کەریم قاسمی لە زیندانەکانی ئینگلیز مرد.

[8]نووسەر ناوی باوکی قاسمی بە Maskud بردووە ..

[9]ئەفسەری سوپا و دەزگای هەوالگری ئینگلیز، ناوی تۆماس ئێدوار لاورێنس – Thomas Edward Lawrence

لە سالانی ١٩١٤ – ١٩١٨ توانی هۆزە عەرەبەکان لە دژی دەولەتی عوسمانی هانبدا و پرچەکیان بکات، بە لۆرێنسی ئارابیا ناسراوە، وەرگێڕ.

وێنە ڕەشید عالی گەیلانی و گەورە موفتی شاری قودس لە کاتی جەنگی جیهانی دووەم، محمد ئەمین ئەل حوسەینی، گەیلانی لە ١٩٤١ کۆدەتایەکی کردو مەیلی بە لای ئەلمانیا دەڕۆیشت تەنها لە لایەن یەکێتی سۆڤیەت دانی پیانرا، گرفتی زۆری بۆ ئینگیزەکان دروستکرد، ئابلوقەی سەربازگەی حەبانیەیدا.

ڕەشـید عـالی گەیلانـی، گەورە مـوفتی قـودس و کاربەدەسـتانی بالوێزخـانەی ئەلمانیا و ئیتالیا بە راکە راکە خۆیان گەیاندە ئێران کە ئەوکات مەیلی بە لای ئەلمانیـا و هاوپەیمانەکـانی چـوو بـوو. لە مـانگی ئـاب، کەمتـر لە ٢ مانـگ، ئەوکـاتەی سـۆڤیەت هـاتە نـاو جەنـگەکە، بەیەکەوە لە گەل ئینگلیـز پەلامـاری ئێرانیانـدا و لە ١٧ ئـاب تارانیـان داگیرکـرد، ڕەزا شـایان ناچـارکرد تەختـی شاهانە بۆ کوڕەکەی، محەمەد ڕەزا، جێ بهێڵێ و بۆ ئەفریقای باشـور دوور خرایەوەو هەر لەوێ لە سالی ١٩٤٤ مرد.

ئۆپێڕاسیۆنە هاوبەشەکانی ئەنگلۆ – سۆڤیەتیەکان زۆر گرنگبوون، بووە هۆی بە یەک بەسـتنەوەی کەنداوی فارس و دەریـای قەزویـن، ئەوەش بـووە هـۆی ئەوەی، لە مـاوەی ٤ سـال و نیـو، هاوپەیمانـان ٥ هەزار تـۆن چەک و تفـاقی شەڕ بگەیننە سوپای سۆڤیەت. ئەو کۆمەکە هەروا ئاسـان نەبوو، ئەوەش ئەو دەرفەتەی بۆ سوپا و کاربەدەستانی سۆڤیەت ڕەخساند پەیوەندی راستەوخۆ لەگەل کوردەکان دروست بکەن کە لە ئایندە دەبنە بناغەی ڕوداوە گرنگەکانی ناوچەکە.

پاش سەرکەوتنی ئۆپێڕاسیۆنەکانی ئینگلیز لە دژی ڕەشید عالی گەیلانی – کە لە سـالی ١٩٥٨ زۆر بێباکـانە گەڕایەوە بەغـدا و، تـۆمەتێکی گومانـاوی بـۆ هەلبەسـترا گـوایە خەریکـی پـیلان بـووە لە دژی عەبـدول کەریـم قاسـم، لە سـەرەتا بە سـزای مەرگ حوکمـدرا و پاشـان عەفـو کـرا – ژەنەڕال واڤێلـیش، لەبەر هەلەکانی، لە پۆستەکەی دوورخرایەوە. هەمـوو ڕوداوەکان، وەک چـۆن چێرچێل پێشبینی لۆ کردبوو، کۆتاییان پێهات.

ئێسـتا لە حـوزەیرانی ١٩٤١ یـن، دوای مانگێـک هێـزە هاوپەیمانەکـان سـوریا داگیـر دەکەن و کۆتـایی بە نفـوزی ئەلمانیـا و ئیتالیـا، لە نـاوچەیەکی گرنـگ و کاریگەر، دێنن. لە راسـتی هیـتلەریش لە نـامەیەکی ٢٠ تەمـوز، بۆ موسـۆلینی، پێشنیاری ئەوە دەکات، لە "بەرامبەر گرفت و پێشـهاتە نوێیەکـان"، ڕۆژهەلاتـی

ناوەڕاست لۆ ئینگلیزاکان بەجێ بهێلێت، گرفتە نوێیەکانیش پەیوەندیان بە هەلوێستی تورکیا هەبوو.
روداوێکی نوێ، کە دوای ماوەیەکی کەم هاتە ئاراوە و زوو شکستی هێنا ئەویش ئەوە بوو ژەنەڕال فەزوللە زاهیدی – ئەوکەسەی لە سالی ۱۹۵۳ کودەتای بەسەر موسەدەق، لە ئێران کرد و محمەد رەزا شای گێڕایەوە سەر تەخت – لەگەل هیتلەر هەولی دابەزاندنی کۆماندۆسی ئەلمانیادا لە ئێران تاکو رێگای هیمداداتی نێوان هاوپەیمانان و سۆڤیەت ببڕێت و هەر ئەو کەسە بوو کە لە سالی ۱۹۲۰ لە دژی روسەکان بە توندی شەڕی کردبوو. زاهیدی لە لایەن ئینگلیز دەستگیر دەکرێت و بۆ ماوەی ۳۲ مانگ، بۆ فەلەستین، دوور دەخرێتەوە.
جیاوازی نێوان گەیلانی و زاهیدی لەوەدابوو کە گەیلانی پالپشت و کۆمەکی کوردەکانی بەدەست هینا بوو کەچی زاهیدی نا و، نەدەکرا بەدەستی بێنێ چونکە لە رابردوو، لە تەمەنی ۲۸ سالی، ئەوکاتەی گەنجترین ژەنەڕال بوو لە جیهان، لە دژی کوردەکانی کەرماشان و گوێڕوس – Guerrous جەنگی بوو، ئەم ناوچە کوردنشینانەی کە دەبوایە هێزەکانی کۆماندۆسی ئەلمانیا تیایا دابەزن.

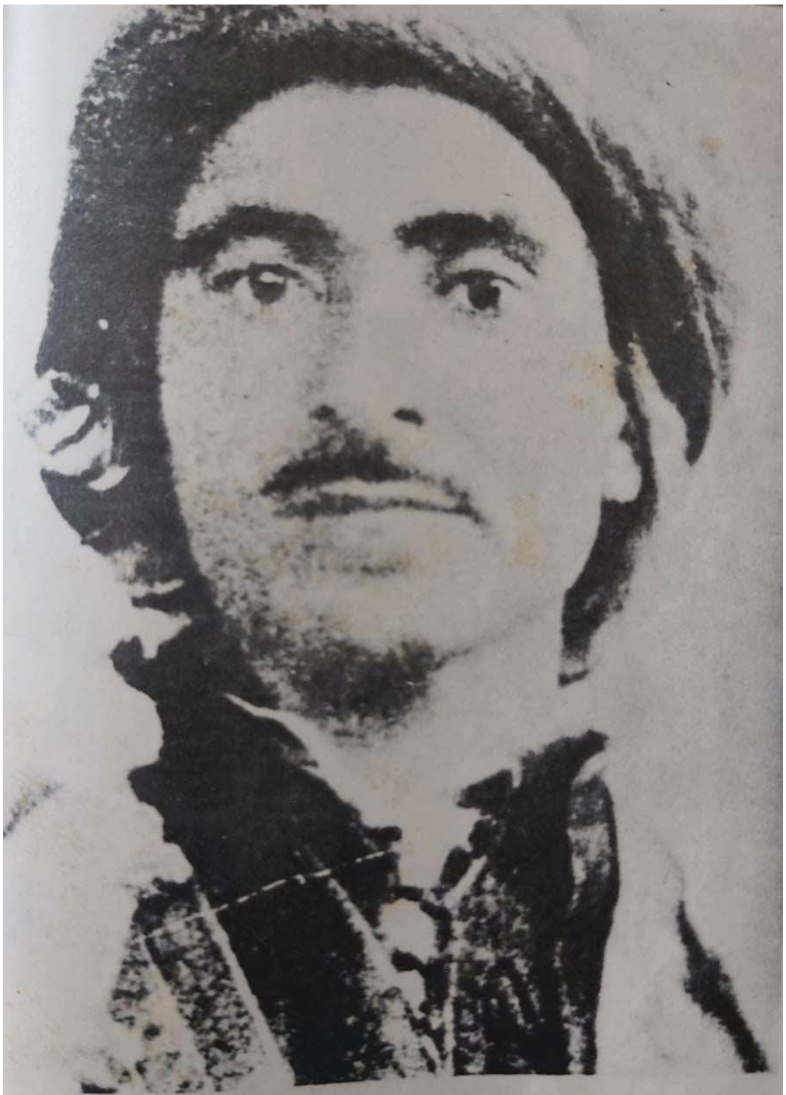

Un'immagine giovanile di Mustafà El-Barzani, guerrigliero, futuro Maresciallo dell'Armata Rossa per volere di Stalin. —

وێنەیەکی موستەفا ئەل بارزانی جەنگاوەر بە گەنجی، لەسەر ویستی ستالین لە ئایندە دەبێتە مارشال لە سوپای سوری سۆڤیەت

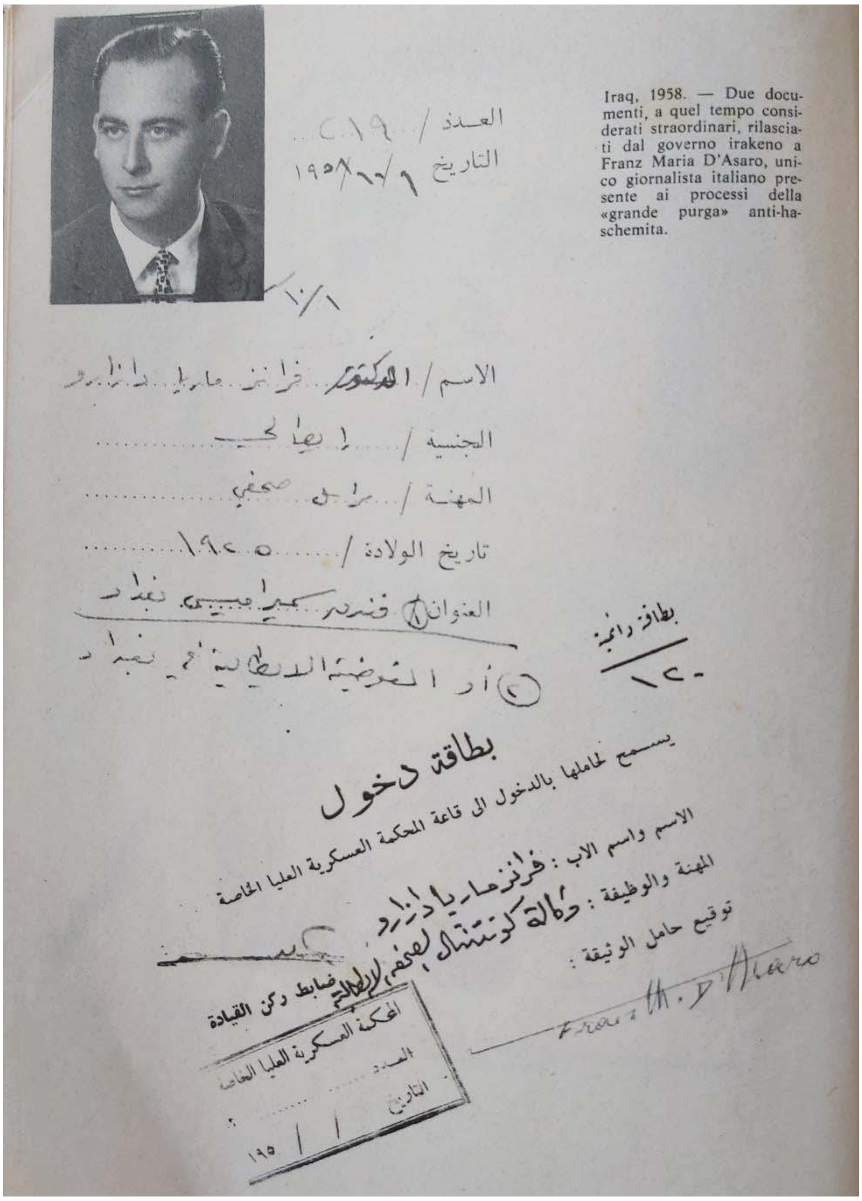

Iraq, 1958. — Due documenti, a quel tempo considerati straordinari, rilasciati dal governo irakeno a Franz Maria D'Asaro, unico giornalista italiano presente ai processi della «grande purga» anti-haschemita.

العـدد / ...
التاريخ / ...

الاسم / الدكتور فرانز ماريا داسارو

الجنسية / ... إيطالي

المهنـة / ... مراسل صحفي

تاريخ الولادة / ... ١٩٢٥

العنوان ...

بطاقة دخول

يسمح لحاملها بالدخول الى قاعة المحكمة العسكرية العليا الخاصة

الاسم واسم الاب :

المهنة والوظيفة :

توقيع حامل الوثيقة : Franz M. D'Asaro

ضابط ركن القيادة

المحكمة العسكرية العليا الخاصة
العـدد
التاريخ / / ١٩٥

پسوله - کریدێنسیالی دەزارۆ وەکو ڕۆژنامەنوس، دوای گەیشتنی بە بەغدا لە دوای شۆڕشی ١٤ تەموزی ١٩٥٨

بەشی چوارەم

یەکەم کۆماری کوردی

ئەسپەکەی کورد و ئەسپەکەی تەڕوادە

روسەکان، زۆر بە زانایی، سودیان لە روداوەکەی رەشید عالی گەیلانی وەرگرت، دڵنیابوون لەوەی عێراقیەکان بە گشتی، کوردەکان بە تایبەتی، هەست و سۆزی دژ بە ئینگلیزیان هەیە، هەستیان بە گرنگی ئێستا و ئایندەی کوردستان کردبوو، لەبەر ئەوە سەبر سەبر قاسید و پیاوەکانی خۆیان، بە بیانوی کڕینی ئەسپ و ولاخ، ناردە ناو کوردەکان. ئەسپی کوردەکان، نێرەو مێیە، ئەسپ و ماین زۆر بەناو بانگن، بە هێزترین ولاخی دونیان و بەرگەی هەموو ناخۆشیەک دەگرن و (تەنها ناوی ئەسپ بۆ هەردووکیان بەکار دێنین، و)، ئەگەر بیر لەوە بکەینەوە کە تا چەند سالێک پێش ئێستا، لەوانەیە ئێستاش لە هەندێ ناوچەی کوردەواری باوی مابێت، کوردەکان ئەسپەکان دەخەنە ژێر تاقیکردنەوەیەکی یەکجار سەخت و دژوار. پاش ئەوەی بەشێوەیەکی ئاسایی رەفتاریان لەگەل دەکەن هێدی هێدی خواردن و خۆراکیان کەم دەکەنەوە تا دەگاتە ئەوەی رۆژانە یەک مستە جۆیان پێبدەن، لە هەمان کات، لە رێگا سەخت و حاسێکان، لە باسک و ملەکان، خەریکی رمبازی و سوار سوارێن، هەندێجار ٢٤ سەعات ئەوە کاریانە بەبێ ئەوەی هیچ بدەنە ولاخەکانیان. ئەگەر ئەسپەکانیان بەرگەی ئەو ناخۆشیانە بگرتایە ئەوە دەبوونە جێگەی متمانە و شانازی عەشیرەتەکەیان، ئەوەش دەبوایە لە رۆژی هێرشکردنە سەر یەک و تالانکردن سودی لێوەرگرن، ئەوەش پێویستی بە سوار چاکی بە توانا هەبوو کە رێگای دورو درێژ، ٨٠ – ١٠٠ کم، بە رێگا سەخت و بە بەردەلان و گەرو باسکەکان، بەبێ راوەستان و خواردن، بڕۆن.

ئەسپی کوردی، لەوانەیە جوانتر و گورجترین توخمە لە سەر زەوی، شامپیۆن - سەرداری ئەسپی عەرەبیە، لەوانەشە تاکە نەوەی راستەقینەی تەوێڵەی حەزرەتی سلێمانبن. ئەسپی عەرەبی کە ئەوەندە بەناوبانگ و جوانن بێجگە لەوەی لە نەوەی ئەسپی رەسەنی کوردی شتێکتر نین، هەرگیز ناتوانن شان لە شانی ئەسپی کوردی بدەن، کاتێ هەڵدەستنە سەر پێ قەت ناتوانن بە شێوەیەکی ستونی قیت ببنەوە، ئەوپەڕی گۆشەیەکی ٧٠ پلە دروست دەکەن، گورج و گۆلن، جولەی خێرا دەکەن کە زۆر دەگمەنە لە توخمەکانیتر هەبێ بەلام قەت ناگاتە ئەسپی کوردی کە بە شێوەیەکە "ستونی موتلەق"، ٩٠ پلە قیت دەبێتەوە.

ئەو ئەسپە، کوردیانە، لە سەدەی ٥ زا لە شاخەکانی تۆفانی نوح هێنراونە پێدەشتەکان، پاشان لە رێگەی ئیسپانیا و شەڕی خاچپەرستان، هاتوونەتە ئەوروپا. ئەسپی عەرەبی (لە راستی لە کوردەواری زۆر باسی ماینی عەرەبی، واتە مێیەکە، دەکرێت. و) بە سەر بەرزی رەسەنایەتی و میراتی بایۆلۆژی ئەسپی کوردی پاراستووە و لەکاتی خۆی، وەک هەورە تریشقە، بووە هۆی بلاوکردنەوە و گەیاندنی ئاینی ئیسلام لە دەریای مێدیتێرانەوە بگرە تا دەگەوێتە رۆژهەلاتی دوور، ئەوەش بەدیهێنانی خەونی پێغەمبەری ئیسلام بوو کە شوێن پێی ئەسپی بالداری بوراق بکەون.

نێردە و پیاوەکانی سۆڤیەت، زۆر زیرەکانە، توانیان پەیوەندی لەگەل کوردەکان دروست بکەن، بە تایبەتی لەگەل دۆست و هاوڕێکانی مەلا مستەفا. ئەو پەیوەندیانە، لە ئایندە، بوونە هۆی ئەوەی کە "شێخی کوردان" شوێن و پایەیەکی بەرچاوی، لە کاتی میوانداری ١٠ سالە، لە یەکێتی سۆڤیەت پێ بدرێ.

هێرۆ – پاڵەوانی نوێی ئازادی

سەرکردەی کوردەکانی عێراق، دوای زنجیرە بەسەرهات و ریسک، گەیشتە خاکی یەکێتی سۆڤیەت، ئەو بەسەرهاتانەش دەگەڕێنەوە بۆ سەرەتای هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی دووەم. ئەوکات بارزانی، لەگەڵ براکەی، شێخ ئەحمەد و، ژمارەیەک لە کەسە نزیکەکانی لەعەشیرەتەکەی لۆ مەنفا دوور خرابوونەوە. لە بارو دۆخێکی کەس بەکەس نەبوو بارزانی لە مەنفا را دەکات و جارێکیتر لە ١٩٤٣ دەست بە راپەڕینێکیتر دەکات. ئەمجارە، جیا لە جارانی پێشو، حکومەتی بەغدا هیچ کاردانەوەی نەنواند، ئەوەش لەبەر ئەوەبوو لە پەرلەمان حکومەت لە ژێر فشار و رەخنەیەکی توندو تیژ بوو، هەموو لایەک سەر کۆنەی ئەو سیاسەتی راوناون و سەرکوتکردنی کەمایەتی کوردیان دەکرد. ئەو رەخنانە هۆڵی پەرلەمانیان جێهێشت و گەیشتنە سەر لاپەڕەی رۆژنامەکان و ناو کۆڕو کۆبوونەوەی سیاسی و کولتوریەکانی چینی خوێندەوار و موسەقەف. لەژێر ئەو فشارانە حکومەت لە ساڵی ١٩٤٥ لێبوردنەکی بۆ راپەرینەکەی بارزانی دەرکرد. بەلام بارزانی، نازانرێ لەبەر چ هۆیەک – بە تەبیعەتی خۆی یان باش تێنەگەیاندرابوو یان ترسی هەبوو و متمانەی بە حکومەت نەبوو – چەکی دانەنا. ئەوە بوو لە سەرەتای ئۆکتۆبەری ١٩٤٥ هێزەکانی بەغدا هێرشێکی بەربلاویان کردە سەر ناوچەکە و دەیان گوندی کوردنشینیان وێرانکرد. بەیانی ١١ ئۆکتۆبەر بارزانی، بە خۆی سەدان چەکدار، لە نێویان ژمارەیەک ئەفسەری کوردی سوپای عێراق

هەبوون، لە سنوری ئێران پەڕینەوە و گەیشتنە ئەو ناوچە کوردنشینانەی لە ژێر دەسەڵاتی سۆڤیەت بوون، کە لە ژێرەوە خەریکی دانانی نەخشەی کوردستانی سەربەخۆ بوون، ئەوەش خەونی لە مێژینەی هەموو کوردەکان بوو.

لە دایکبوون و مردنی یەکەم کۆماری گەلی کوردستان (کۆماری مەهاباد، و)

پێش روسەکان، هەرگیز کەس، بە جدی و بە دڵ بیری لەوە نەکردۆتەوە کە پشتگیری لە ئاواتی کوردان بکاتەوە کە چەند سەدەیەکە خەباتی لە پێناو دەکەن. لێرە بارزانی هەل و دەرفەتێکی زێڕینی دەکەوێتە بەردەست. کوردەکان پاش ئەوەی لەگەڵ قاسیدەکانی سۆڤیەت، بە ناوی کۆمیساروٚڤ و نەمەزالییێڤ[١٠]، لە ١٥ دیسەمبەری ١٩٤٥، لە شای مەهاباد، لە باشوری گۆمی ورمێ، لە باکوری رۆژئاوای ئێران، کۆمارێکی خەیالی، کۆماری گەلی کوردستانیان راگەیاند[١١]. لە جانیوەری ١٩٤٦ قازی شارەکە، قازی موحەمەد کرایە سەرۆک کۆمار، ئەوەش بووە هۆی بەخیلی هەندێ لە کوردەکان. قازی محەمەد لە پەرلەمانێکی بچوکی ١٣ کەسی، بچوکترین پەرلەمانی جیهان، بۆ سەرۆکایەتی کۆمار، "بە شێوەیەکی دیموکرات" دەستنیشانکرا[١٢]، ئەو

---

[١٠] لە ژێر ئەو ناوانە ژمارەیەک شارەزا و ئێرانی ناسی سۆڤیەت هەیە و دەکرێت دیراسەیان لەسەر بکرێ بۆ ئەوەی بزانرێت ئاخۆ چ رۆڵ و پێگەیەکیان لە پەیوەندیەکانی سۆڤیەت و کورد و راگەیاندنی کۆماری کوردستان هەبووە.
Daniel Semyonovich Komissarov (1907 – 2008), Vilen Naumovich Komissarov (1924 – 2005): Capitan Namazaliev

[١١] سەرچاوە کوردیەکان رۆژی ٢٢ ژانیوەری ١٩٤٦ بە رۆژی راگەیاندنی کۆماری کوردستان داناوە، وەرگێڕ.

[١٢] لە راستی کۆماری کوردستان، لە مەهاباد پەرلەمانی نەبوو، قازی موحەمەد سەرۆک کۆمار بوو، ئەنجومەنی وەزیرانیش لە ١٤ وەزیر پێک هاتبوو، وەرگێڕ.

پەرلەمانە، بە درێژایی ئەو ماوە کەم و کۆتایی هاتنی بە شیوەیەکی تراژیدی، لە ژێر چاودێری و رێنمایی سۆڤیەت یاسای دەردەکرد.
ئەو دەولەتە نـوێیە ژمـارەی دانیشـتوانەکەی یەک ملیـۆن کەس بـوو، هێـزە نیزامیەکانیش جلو بەرگی سـوپای سۆڤیەتیان لەبەر دەکرد. لەو کاتە مستەفا بـارزانی، سـەرۆکی هێـزە چەکـدارەکانی ئەو کۆمـارە تـازە لەدایکبـووە، بـۆ یەکەمجـار، بە فەرمـی، لە کـاتی مەسـیرەیەکی سـەربازی، بە جلـو بەرگـی سەربازی سوپای سور، وەک مارشال، لە پێش چاوی خەلک، بە دیار کەوت.
لەو بارودۆخە ئێمرجێنسیەی کە هاتبووە ئاراوە وا هەست دەکرا کوردەکان بیانەوێت ئەو سیاسەتە دەستکردە بگۆڕن و ببێتە شتێکی واقیع و پراکتیک، ئیرادەی خۆیان بۆ سەربەخۆیی و یەکێتی خاکەکەیان نیشان دەدا. بە باش و بە خراپ ئەوە جاری یەکەم بوو دەولەتێکی کوردی، بە شێوەیەکی کۆنکرێت، دامەزرێت و بگەوێتە سەر شانۆی جیهانی. بەلام ئەم ئەزموونە – دەکرێت بلێن کوردەکان زیاد لە نیو سەدەیە خۆیان بۆ ئامادە کردووە – یەکێک لە لاپەڕە پرشـەنگدارەکانی مێـژووی کـورد نـیە. ئەو هەسـتی نیشـتمانیەی کە گۆرانی و شیعری بۆ دەوترێ نەیتوانی بە ساغ و سەلامەتی لێی دەرچێ و لە کۆتایی بووە خۆلەمێشی بەرداشی ململانێی خێڵ و عەشیرەتەکان، حەسادەت و شتی پڕو پوچی عەشایری و سیاسیەکانی ئەوکات، رۆژ بە رۆژ ئینشقاقاتی ئایدیۆلۆژی زۆرتر دەبوو. بە راستی ئەگەر مێژوو نووسێک بیەوێت لە بارو دۆخـی ئەوکـات بکـۆلێتەوە و هەلسـەنگاندنیان بـۆ بکـات ئەوە روو بەرووی ئەرکێکـی سـەخت و دژوار دەبێـت، جیـابوونەوە و پەرتەوازەیـی و بالبـالێنێ سـەریان لە هەمـوو لایەک شـێواندبوو، ئاسـان نەبـوو و رای گشـتی و خەلکەکەش بە ئاسانی سەریان لەم روداوانە دەرنەدەچوو. بۆ نموونە پارتی خۆیبوون، کە سـەر بە سۆڤیەت بـوو، لە ١٩٤٦ لەو کـاتە ناسـکە، پالپشـتی لە پـارتی ئەرمەن، دانشـاق، ئەنتی سـۆڤیەتی کـرد، یـان کۆمەلەی ژیـانەوە کە لە

١٩٤٣ لە مەهاباد بە ڕێنمایی قاسیدەکانی سۆڤیەت، عەبدوللائۆڤ و هەیجۆڤ، Abdullahov-Haijov، دامەزرابوو. ئەو قاسیدانە بە بیانۆی کڕینی ئەسپ و ولاخ و جەرەب بە ناوچەکە دەسوڕانەوە. پاش ٢ سال لە لایەن سۆڤیەتیەکان، کۆمەلەی ژیانەوە، گوناهبار کرا بەوەی گوایە بۆ قازانجی هەوالگری ئینگلیز کاریان کردووە. بە هەمان شێوە سەختە لەوە بگەین، پەڕادۆکس، بۆچی کۆمونیستە کوردەکان چوونە ناو بەرەی گەلی "رۆژگاری کورد" و پاشان لە لایەن پارتی کۆمونیستی عێراقی دەرکران و بە جوداخواز گوناهبارکران؟

ئێرە شوێنی گونجاو نیە تاکو بە تەفاسیلی باسی ئەو هەموو ململانێ و وردەکاریانە بکەین بەلام ئەوە بەسە بۆ ئەوەی تێبگەین کە رەفتار و هەلوێستی کورد، لە ململانێ و ئاژاوەی ناوخۆ، گرفتی لۆ سۆڤیەتیەکانیش دروستکرد. ئەوەتە هەر لە راگەیاندنی کۆماری کوردستان لەگەل کۆماری ئازەربایجانی نوێ و سەر بەسۆڤیەت بووە ناکۆکی، هەر یەکە داوای بەشێکی ناوچەکانی دەوروپشتی گۆمی ورمێیان دەکرد. وای لێهات، کە سۆڤیەتیەکان، بە ناچاری، رۆلی ناوبژیوانی و ئاشتکردنەوەی هەردولا ببینن. بێجگە لەوەش سەرۆک کۆماری کوردستان، قازی محەمەدی خۆش باوەڕ، برای سەیفی قازی، پەنای بۆ شای ئیران بردوو و داوای هاوکاری کرد!

ئەو رەفتارەی قازی محەمەد، خوالێیخۆش بێت، لە روانگەی هەلسەنگاندنی مێژوو دەچێتە خانەی خودموختار خوازی و، تارادەیەک رێزگرتن لە دەسەلاتی ناوەندی تاران بوو تا ئەوەی بە سەربەخۆ خواز لێک بدرێتەوە. ئەوەش بووە هۆی تورە بوونێکی گەورەی مەلا مستەفا بارزانی تا رادەی کشاندنەوەی کۆمەک و پشتگیری خۆی بۆ قازی محەمەد و بەتەنها بەجێهێشتنی. لەوانەیە ئەمەش، دوای کشانەوەی هێزەکانی سۆڤیەت لە ناوچەکە، بوونە هۆی ئەوەی لە دیسەمبەری ١٩٤٦ کۆماری کوردستان بڕوخێ. ئەوکاتەی لەشکری شا گەیشتنە بەردەرگای شاری مەهاباد،

حوکمـداره خـۆش باوەڕەکـان چـوونه پێشـوازیان و هەولیانـدا، به بیـانوی بەڕێوەچوونی ڕێکارەکانی هەلبژاردن، ڕێگه له سوپای ئێران بگرن و نەچنه نـاو شـارەکه. له شـەوی ۳۱ ئـازاری ۱۹٤۷ قـازی مـحەمەد و ۲۸ له کاربەدەسـتەکانی کۆمـاری کوردسـتان له مـاوەی ۲ سـەعات، به سـەر پێـی دادگایکران، قازی و براکەی، سەیفی قازی له سێدارەدران.
کەچی مستەفا بارزانی، دوای هەولدانێکی بێسود بۆ گەڕانەوه بۆ ناو چیاکانی کوردستانی عێراق و تورکیا، به خۆی و هەزار کەسێک له لایەنگرانی رووی له یەکێتـی سـۆڤیەت کـرد، ئەوەش به مەسـیرەیەکی دوورو درێـژی پـڕ له ریسک، رەتبوو، له ژێر فشاری تۆپبارانی سوپای عێراق که له لایەن هێزی ئاسمانی ئینگلیز پشتوانی دەکرا. کەچی سەرکردەکانی کوردی تورکیا، لەوانه کامەران عالی بەدرخان، به وریایی رویان له فەڕانسا کرد و، لێره دەستی به خەبـاتێکی نەپسـاوەی دەروێشـایەتی بـۆ کوردەکـانی تورکیـا کـرد، به تـایبەت داوای مافی ئۆتۆنۆمی دەکرد. زۆربەی سەرکردەکان که هەستیان بەوه کرد سۆڤیەت خیانەتی لێکردوون و بێ پشت و پەنا، به تەنها، جێیهێشتوون رویـان له لوبنان کرد که پێشتر کەمینەیەکی چالاکی کورد هەبوون و ئێستا زۆرتر و بەهێزتربوون. لەم ماوانه پۆلیسی بەیروت تۆڕێکی چالاک و نهێنی کوردەکانی ئاشـکرا کـردووه که گـوایه نیـازی دامەزرانـدنی ڕێکخراوێکـی کۆمونیسـتی کوردەکـانی لوبنانیـان هەبـووه. دوو چـالاکوانی کـورد، عیـزەت عوسـمان و شوکری خەلیل (یان خەیال، و) له لایەن ئاسایشـی لوبنـان دەستگیرکراون و، گوایه کۆمەله بەلگه و دۆکومێنتیان پێ بووه و نیازیان وابووه داوا و قەناعەت به کوردەکان بکەن که تەنها به پالپشتی و چوونه ناو بزوتنەوەی کۆمونیستی دەکرێت دەولەتی سەربەخۆیی کوردستان بێته دی.
هەرچی پەیوەندی به کوردەکانی سوریا هەیه پێویسته ئاماژه بەوه بکەین که ژمارەیان کەمه بەلام زۆر پێشکەوتوتر و باشتر خۆیان ڕێکخستووه، ئەوەش

لە ئەنجامی ئەوەیە کە نەریتە عەشائیریەکانیان کەمتر پاراستووە، باشتر ئاوێتە بوون و کۆنتاکتیان لەگەل کۆمەلگەیەکی پێشکەوتوتر و مۆدێرنتر هەبووە. لە نێوان هەردوو جەنگی جیهانی شەپۆلێکی گەورەی کوردەکانی رۆژهەلاتی ئەنادۆل، لەدەستی راونانی کەمالیستەکان، روویان لە سوریا کرد. لە دیمەشق گەڕەکێکی گەورەی کوردان، بە ناوی تاخا کوردان، هەیە کە دەکەوێتە باکوری شارەکە، ژمارەیەکی زۆر لە کوردەکان رۆل و پلە و پایەی بەرزیان لە ژیانی سوریا بینیووە. بۆ نموونە ژەنەڕال فەوزی سەلۆ، سەرۆکی پێشوی فەرماندەی هێزە چەکدارەکان، کورد بوو، حوسنی بەرازی، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، کورد بوو، سەرۆکی پارتی کۆمونیستی سوریا، خالید بەگداش، کورد بوو، مارشال حوسنی زەعیم و ژەنەڕال ئەدیب شیشکەلی کورد بوون، تەنانەت سەرۆکی حیزبی بەعسیش، پارتی سۆسیالیستی بۆ ژیانەوی عەرەب، ئەکرەم حۆرانی کورد بوو.
با بێیە سەر باسی کوردەکانی سۆڤیەت، لە ناویاندا مستەفا بارزانی، پاش راکردن و مەسیرە پڕ ریسکەکە زۆر بە گەرمی، لە لایەن کاربەدەستانی سۆڤیەت پێشوازی و میواندارى لێکرا. پیاوەکانی سۆڤیەت لە هەموو قۆناغەکانی ئەو مەسیرەیە هاوکار و رێگە خۆشکەر بوون، لەبەر ئەوە لەسەر سنور کاربەدەستەکانی سۆڤیەت کات و ماوەی تەواویان لەبەر دەستا بوو تا بە جوانترین و باشترین شێوە پێشوازی لە خۆی و لایەنگرانی بکەن. حکومەتەکانی ئێریڤان و باکۆ، کە پایتەختی هەردوو کۆماری ئەرمینیا و ئازەربایجانن - ژمارەیەکی زۆری کۆمونیتی کوردەکان لێرەو لەوێ بە کوردستانی ترانس قەوقاز پەرت و بلاو بوون و ژمارەیان، بەلای کەمی، سەد هەزار کەس دەبێت – تەدارەکیان ئامادەکرد و دەستیان بە پڕۆپاگەندەکرد کە گوایە یەکێتی سۆڤیەت رێز لە زمان و کولتوری کەمایەتیەکان، بە تایبەتی هی

کوردەکان، دەگرێت، ئەوەتە کوردەکان ڕۆژنامە و قوتابخانەو تەنانەت شانوی خۆیان هەیە.
لە ڕاستیدا هاندان و گرنگیدان بە سامانە سروشتیەکانی ئەرمینیا و ئازەربایجان و دیاردەی بە کشتوکالکردنی بەربلاو لە ڕەگ و ریشەوە روخسار و سیمای گوندە کوردنشینەکانیان گۆڕی، بە تایبەتی ئەو هەنگاوانەی لە دژی ژیانی کۆچبەری و کوێستان و گەرمیانکردن نرابوون. ئەوە بووە هۆی ئەوەی ژمارەیەکی زۆر لە خێزانە کوردەکانی ئەرمینیا واز لە ژیانی کۆچەرێتی بهێنن و لە ڕەوەندایەتی ببنە جوتیار و نیشتەجێ ببن، کەچی لە ئازەربایجان ژمارەیکی باشی کورد هەیە و زۆریان، وەکو کرێکار لە دامەزراوە نەوتیەکانی باکۆ کار دەکەن.
بە هەرحال لە سۆڤیەتیش کوردەکان کەمایەتیەکی تڕانس قەفقازن، بەرگەی گۆڕانکاریەکان، بە تایبەت سیاسەتی وەک یەک لێکردن و تیکەلکردنی مۆسکۆ، دەگرن و لە ناخی قولی سروشتیان ئیندیڤیدوالیزمێکی بەهێزی خۆڕسکی هەیە. لێرە کوردەکان بەرگری لە تڕادیسۆن و فۆلکۆری خۆیان دەکەن، بە تایبەتی لە رووی پۆشین و جلوبەرگی کوردەواری، تەنانەت لە ئەرمەنەکانیشیان بردۆتەوە، کوردەکان بەناوبانگن کە لە هەر موناسەبەیەکی سادەو بچوک، بە جلە ڕەنگاو ڕەنگەکانیان، دەست بە شایی و هەلپەڕکێ دەکەن.

١١ سال خەبات لە ئاوارەیی

لەو بارودۆخەی دڵ پڕ لە خورپەی کوردستانی سۆڤیەت، بۆ یازدە سال، لە ١٩٤٧، رۆژ دوای رۆژ مەلا مستەفا، سوپاس بۆ ئەو مایکرۆفۆنەی رادیۆ کە پسپۆرانی سۆڤیەت بۆیان دابینکردبوو، هەلمەتێکی توندو تیژ و بە زەبری لە دژی رۆژئاوا بەڕێوە دەبرد، هانی کوردە "چەوساوەکانی ژێر دەسەلاتی نۆکەرانی ئیمریالیزم" دەدا بۆ ئەوەی لە دژی حکومەتەکانی تاران، ئەنقەرە، بەغدا و دیمەشق راپەڕن، کە بەرپرسن لە رێگەگرتن لە دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆ کە ببێتە نیشتمانی هەموو کوردێک[١٣].

مەلا مستەفا بارزانی لە سۆڤیەت بە پلەی مارشال دەستنیشان کرا یان باشتر وایە بلێین ئەو پلەیەی لە کۆماری کوردستانی هەبوو بۆ دووبارە کرایەوە، لە راستی دەتوانین بلێین ئەو پلەیە تەنها فەخری بووە چونکە نەچۆتە ناو سوپای سوری سۆڤیەت. بەلام بۆ هەموو ئەو سالانەی لە روسیا ژیا بارزانی سەرۆکی ئەو کەسانە بوو کە لەگەل ئەو چوبوون بۆ ئەوێ و، هێدی هێدی لە لایەن ئەفسەرە روسەکان پەروەردەو راهێنانیان بۆ دەکرا و هەندێکیان خرابوونە ناو لەشکری نیزامی. جگە لەوەش روسەکان هەندێکیان، وەک کادیری سیاسی، پەروەردە دەکرد و نەیاندەویست ئەزموونی شکستخواردوی

[١٣] لە راستی، بە پێی زانیاریەکان، بارزانی بە درێژایی ئەوکاتەی لە یەکێتی سۆڤیەت بووە لە بارودۆخێکی ناهەموار ژیاوە، نە توانای هەبووەو نە رێگەی پێدراوە هیچ جۆرە پەیام، بە دەنگ و نووسین بۆ کۆمەلانی خەلکی کوردستان، بە تایبەت هی باشور، رەوانە بکات. باسی بەشەکانیتریش هەر ناکەین. دیارە بەرپرسەکانی پ. د. ک. وایان بۆ نوسەر باس کردووە کە ئەمەش لە راستی دوورە و یەکێکە لەو هەلە زۆرانەی نووسەر بە درێژایی ئەم کتێبە بە ئاگا یان بێ ئاگا تێی کەوتووە.

کۆماری کوردستان دووباره ببێتەوه، به شێوەیەکی زانستی کادیری سیاسی و تەکنیکی و بەڕێوەبردنیان ئامادە دەکرد.
له سالی ۱۹٥٤ دەنگێکی حەق له پەرلەمانی بەغدا بەرز بووەوه، ئەویش دەنگی پارێزەرێکی گەنجی کورد، به ناوی موحەمەد جەللی، بوو، له ناو پەرلەمان ئەو پرسیارەی کرد "هەلوێستی کوردەکانی عێراق چی دەبێت له ئەگەری پالپشتی یەکێتی سۆڤیەت بۆ دروستکردنی کوردستانی گەورە له چوار چیوەی کۆمارەکانی سۆڤیەت؟ وەلامدانەوەی ئەم پرسیاره ئاسان نیه بەلام ئێمەی کورد ناتوانین کۆمەک و پالپشتی هیچ حکومەتێ، بۆ دروستکردنی کوردستانێکی ئازاد، رەتبکەینەوه".
پێویسته ئاماژه بەوه بکەین که یەکێتی سۆڤیەت پالپشتی له دامەزراندنی دەولەتێکی کوردستانی، له دەرەوەی سنورەکانی خۆی، دەکرد، بەلام ترسی ئەوەیان هەبوو که کوردەکان ئەزموونی کۆماری مەهاباد دووباره بکەنەوه و، له نێو خۆیان تەبا و یەکگرتوو نەبن. هەر لەبەر ئەوەش بوو هۆشداریه بوێریەکەی پارێزەر جەللی، له لایەن روسەکان، گوێی لێ نەگیرا یان نەیانویست لێی تێبگەن. بەمجۆره مستەفا بارزانی، به بەردەوامی، له رادیۆی سۆڤیەت پەیامەکانی ئاراستەی کوردەکانی باکوری عێراق دەکرد "بەغدا بۆ ئێمه چیه؟ شارێکی غەریب و بێگانەیه، به زمانێکی بێگانه قسه دەکات. کەچی ئێمه کوردین، بۆ دەبێ ناچارمان بکەن ببینه عەرەب، تورک، فارس یان سوری. ئێمه کوردین و بەسه".
بۆ ماوەی ۱۱ سالی پرۆپاگەندەی پرۆکوردەکانی عێراق بەردەوام بوو تاکو ئەو رۆژەی له ناکاو، دوای ٤٨ سەعات، که عەبدولکەریم قاسم، له ١٤ تەموزی ١٩٥٨، رژێمی پاشایەتی روخاند. لەو رۆژەوه بەرژەوەندیەکانی سۆڤیەت له مێزۆپۆتامیا دەبوونه جێگای بایەخ پێدان. لەم هەلومەرجه ئەو کەسەی ستالین هەلیبژاردبوو، پەروەردەو ئامادەکرابوو، له ناو عەمباری

ئیدیۆلۆژی و سـەربازی قەوقـاز پاراسـترابوو دەهێنـرێتە مەیدانی روداوەکـان، ئەو کەسەش مەلا مستافای بارزانی بوو، دیسان بارزانی جارێکیتر و دواجـار لە رادیـۆی سـۆڤیەت هـاتە قسـە و داوای لە کوردەکـان کـرد هاوکـاری و هاریکاری عەبدول کەریم بکەن کە توانیبووی "شکست بە ئیمپریالیزم بهێنێ و عێـراق و کوردسـتانی عێـراق ئـازاد بکـات". ئەوەش هەنگـاوی یەکەم بـوو، رەهەنـدێکی گەورە، کە ئێسـتا حکـومەتی بەغـدا ناچـار دەکـات گـوێ لە داخوازیەکانی کورد بگرێت.

بەشی پێنجەم

لە ساڵی ١٩٥٨ کۆماری عێراق لەدایک دەبێ

لە تەموزی ١٩٥٨ تیرۆر دەتەقیتەوە

کوردەکان بەشداریەکی کارایان لەو قەتل و عامەی بەرەبەیانی ١٤ تەموز کرد، بە کۆمەلکوژی خانەوادەی پاشایەتیەوە و ریگەگرتن لەوەی کە شۆڕشی عێراق بکەوێتە باوەشی ناسرییەکان. کوردەکان باوەڕی تەواویان بەوە هەبوو کە لە ناو چوارچیوەی عێراق، وەک کەمایەتیەک، سەنگ و هەیبەت و کاریگەری خۆیان بۆ بەدەست هێنانی مافەکانیان بەکار بهێنن، لەوەش ناهەقیان نەبوو. لەبەر ئەوە دژی فیدراسیۆنی پان عەرەبی بوون، هەرجۆرە یەکگرتنەک لەگەل ولاتانی عەرەبی دەبووە هۆی ئەوەی کوردەکان ببنە کەمایەتیەکی زۆر بچوک لە بەرامبەر ژمارە و بالادەستی عەرەب. لەبەر ئەوە هەر لە سەرەتاوە دژایەتی خۆیان، لە بەرامبەر یەکگرتن، لەگەل کۆماری عەرەبی یەکگرتوو (مسر و سوریا، و)، پیشاندا. کاتی خۆشی کوردەکان بوونە هۆی یەکنەگرتنەوەی عێراق – ئوردون، هەمیشە دژی بنەمالەی پاشایەتی هاشمی بوون. حەقی خۆیەتی ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە ئەوکاتەی کۆمیساری بالای ئینگلیز، لە ١٩٢١، ریفرۆندۆمی بۆ دەستنیشانکردنی ئەمیر فەیسەلی کوڕی شەریفی مەککە، وەک مەلیکی عێراق ئامادەکرد، کوردەکانی سلێمانی بەشداریان نەکرد و، کوردەکانی کەرکوکیش لە دژی دەنگیاندا، بە هەمان شت عەرەبە شیعەکانی ناوچەی موسل، لە ژێر کاریگەری کوردە شیعەکان، دەنگیان بە دژیدا.

کوردەکان و کۆمونیستەکان، لەبەر زۆر هۆ و بەرژەوەندی جیاواز، لە لایەنگرە هەرە چالاکەکانی شۆڕشەکەی قاسم بوون و، هەولی ئەوەیان دەدا

بۆ ئەوەی بەرێ لا نەدرێ و نەکەوێتە باوەشی پان عەرەبیزم. لەبەر ئەوە لە ڕۆژانی یەکەمی بێسەرو بەری کودەتای ١٤ تەموز زۆر بێ ڕەحمانە سەرکوتی ئەو کەسانەیان دەکرد کە بۆن و گومانیان لێدەکردن. من بۆ خۆم چەندەها کەسایەتی و کاربەدەستم ناسیووە کە پەیوەندی و وەلائیان بۆ بنەماڵەی پاشایەتی و حکومەتەکەی نوری سەعید هەبوو لە ترسی تۆڵەی کوردو کۆمونیستەکان بە خۆیان دەچوونە بەردەم بنکەکانی پۆلیس و زیندانەکان تاکو ڕزگاریان بێت: ئیبراهیم هاشم، سەرۆک وەزیرانی ئوردون و جێگری سەرۆکی فیدراسیۆنی هاشیمی (ئوردن – عێراق، و)، سلێمان تۆکان – تۆقان، وەزیری بەرگری، عەدنان یونس ئەل حوسەینی وەزیری دەرەوەی ئوردون. ئەوانە هەرسێکیان لە هۆتێل بەغداد بوون، هاتن و بەزۆر بردیانن و خستنیانە ناو سەیارەکی عەسکەری، بە بیانوی پاراستنیان، بەرەو وەزارەتی بەرگریان بردن. کاتێ جێبەکە گەیشتە بەردەم وەزارەت ڕاوەستا، ئەفسەرەکە کورد بوو، بە دەست ئیشارەی بۆ خەڵکەکە کرد کە لەوێ گردبووبوونەوە "ئەوانە خائین و نۆکەری ئیمپریالیزمن"، ئەوە بەس بوو کە ئەو قوربەسەرانە بکەونە بەر پەلاماری دڕندانەی ئەو جەماوەرە بێ کۆنترۆڵە، پاش ٥ دەقیقە لاشەیان هەنجن بە هەنجن کردن و شاپ شاپانێیان پێدەکرا.

لەو کەشوهەوایەی تیرۆری بێ سەروبەری – ئەو کەسانەی کە گوناهەکیان کرد بوو یان گومانی ئەوەیان لەسەر بوو کە خزمەتی "ئیمپریالیزم"یان کردبوو یان تەنها گوناهی "دژە کۆمونیست"یان لەسەر بووایە – زۆر نموونەی ناخ هەژێن بەر چاو دەکەون. لە بەغدا بۆیان گێڕامەوە کە کابرایەکی بە ڕەسەن ڕوسی، بە ناوی گریگۆری، لەساڵی ١٩٣٠ لە دەستی کاربەدەستانی سۆڤیەت ڕایکردبوو، کەسێکی ڕوو خۆش و قسە زان و ئەنتی کۆمونیست بوو، ١٢ زمانی دەزانی، هاتبووە بەغدا. لێرە نیازی کردنەوەی یانەیەکی شەوانەی هەبوو بەلام لەبەر ئەوەی ئەسلی عێراقی نەبوو مۆڵەتیان

پێ نەدەدا، ئەویش کەسێکی عێراقی کردە شەریک و پارەیەکی باشیشی پێدابوو، مۆڵەتی وەرگرتوو و لەسەر کەناری دیجلە، لە شوێنێکی ئارام و سەوزایی، یانەیەکی شەوانەی بەناوی "ئێمبەسی" کردەوە، شەوانە لە کەس و خێزانە دەوڵەمەند و دیبلۆماتکاران پڕ دەبوو وجمەی دەهات، لێرە هەموو جۆرە خواردنەکی ئەوروپی، کێک و شیرنەمەنی ئیتالیش، هەبوو. لەگەل شۆرشی ١٤ تەموز حکومەت شەوانە مەنعەتە جەولی راگەیاند، رێگەی نەدا چیتر سیرک و گروپە موسیقیە بیانیەکان بێنە وولات، بەمجۆرە "ئێمبەسی" شەوانە چۆل و هۆل و خامۆش بوو، گرێگۆری لەسەر شکایەتی شەریکە عێراقیەکەی لە ولات دەرکرا، گوناهەکەشی ئەوەبوو، گوایە شەوانە شەڕابی پێشکەشی وەزیرو کاربەدەستان کردووە و لە کاتی نۆشین وتافیان لە دژی یەکێتی سۆڤیەت داوە....

یاریەکی کوشەندەی نێوان قاسم و عارف

لە سالی یەکەمی ژیانی کۆمارە ساواکەی عێراق گرفتی گەورەی حکومەت بریتی بوو لە کەیسی "عەبدوسەلام عارف"، حکومەتی نوێ لە بەرامبەر ئەو کەیسە ئیمتیازی زۆری بە کوردەکان بەخشی. عارف داوای یەکگرتنی دەمودەستی عێراق و کۆماری عەرەبی یەکگرتووی دەکرد، کوردەکان و کۆمونیستەکانیش هەڕەشەی روو بەروو بوونەوەو هەلوەشاندنەوەی ئەو هاوسەنگیە ناسکەی هاتبووە کایەوە دەکرد. قاسم ناچار بوو بڕیارێک بدات و ئەو کۆمارە نوێیە بپارێزێ. ئەو کە شیعە بوو، لەسەر مێزی ژورەکەی دەمانچەیەک و غەدارەیەک و چەند شوشەیەکی پڕ لە حەب و دەرمان هەبوو، بێجگە لەوەش کتێبێکی ئیمامی عەلی (کتابی پیرۆز) بە شێوەیەکی زەق دانابوو، کاتێک کەسێکی نزیکی خۆی دەچووە زیارەتی دەیگوت هەرکەسێک ئیمانی بە قسەکانی ئیمامی عەلی هەبێ نابێتە کۆمونیست. ئەگەر تەماشای رابردووی قاسم بکەین ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە پیاوێکی ئیماندار بوو، بەراستی پێشبینی رەفتاری چاکەی لێدەکرا. پاش تەواوکردنی قۆناغی ناوەندی بۆ ماوەی سالێک مامۆستای قوتابخانە بوو، پاشان لە ١٩٣٢ دەچێتە ئەکادیمیای سەربازی، پاش ٢ سال دەبێتە ئەفسەر، لە ١٩٥٣ دەبێتە کۆلۆنێل لە سەرۆکایەتی ئەرکان. قاسم بەشداری لە شەڕی فەلەستین کردبوو، فەرماندەی فەوجێکی پیادە بوو، پاشان دەبێتە فەرماندەی لیوای ١٩ و، لەگەل هەلگیرسانی شۆڕش دەبێتە سەرۆکی فەرماندەی بالای هێزە سەربازیەکانی ولات. قاسم ئەوکاتەی دەسەلاتی گرتە دەست تەمەنی ٤٧ سال بوو،

ئەزمـونێکی دەولەمەنـدی بەدەسـت هێنـا بـوو، بەشـداری چەنـد کۆرسـێکی سەربازی، لە ئینگلتەرا، کردبوو.
کەچـی عەبـدول سـەلام عـارف دەسـتە راسـتی قاسـم بـوو، هـیچ هەسـتی بە گیروگرفتەکـانی بەردەم قاسـم نەدەکـرد، بە تـایبەتی ئەوەی پەیوەنـدی بە کـوردەوە هەبـوو، سـۆز و حەمـاس و وەلائـی خـۆی بـۆ سیاسـەتی جەمـال عەبدولناسـر نە دەشـاردەوە. لە راسـتی بە هـۆی رۆڵـی سـەرەکی لە ئامادەکاریەکـانی ئەو کودەتـایە دەیتـوانی دەسـەلاتی زیـاتر بەدەسـت بهێنـێ.
شـەوی ١٣ تەمـوز سـەرۆک وەزیـران، نـوری سـەعید – کـێ بیـری ئەوەی دەکردەوە کە چەند سەعاتێکی لەسەر ئەو دونیایە مابێت ؟– فەرمان بە لیوای قاسم دەکات کە بەیانی زوو لەشکرەکەی بەرەو سنوری ئوردن، بە رێگەی بەغدا، بخاتە رێ. ئەوکات لە ئوردون و لوبنـان و تەنانەت عێراقیش رۆژانە خەلک دەرژایە سەرشەقامەکان و داوای روخانی حکومەتەکان و یەکگرتنیان لەگەل کۆماری عەرەبی یەکگرتوو (سوریا – میسر) دەکرت. نوری سـەعید، لە خەیـالی خـۆی، دەیویسـت هێـز پیشـان بـدات، سـوپا بـۆ پاراسـتنی پاشـایەتی ئـوردون رەوانە بکـات و نە یارەکـانی چاوترسـا بکـات و یەکگرتنـی سـوریا و میسـر هەلوەشـێنێتەوە. کەچـی بەو هەلەیە قوربـانی بە خـۆی و رژێمـی پاشـایەتیدا. ئەوە دەرفەتێکـی زێڕینـی بە کودەتاچیەکانـدا تـاکو ئەو دەرفەتە بقۆزنەوە، لە مانگی مایس، واتە تەنها ٢ مانگ پێشتر ئەفسـەرە کودەتاچیەکان کوبـونەوەیەکی نهێنیـان بەسـتابوو و بڕیـاردرا بـوو هەر کەسـێک لەوانە، بە خۆی و لەشکرەکەی، بچێتە ناو شاری بەغدا یان نزیک بێتەوە ئەوە بێ سێ و دوو پێویستە پەلاماری کۆشکی پاشایەتی و حکومەت بدات و بە زووتـرین کات کودەتایەکی سەربازی جێبەجێ بکات.
چارەنوس، بۆ ئەو ئەرکە، قاسمی هەلبژارد، کەچی عەبدول سەلام، بە خۆی و لەشکرەکەی، کەمێک پێش قاسم گەیشتە ناو شـاری بەغدا. قاسم کەسێکی کەم

دوو و مەنگۆ بوو کەچی عارف بزێو وهەرەپاس و بە ئاژاوە بوو. هەموو ئەو شتانە وایان دەکرد کە عەبدول سەلام خۆی بکاتە خاوەنی کودەتاکە، هەر یەکسەر لە دوای ١٤ تەموز دەچووە شار و شارۆچکەکان و بە وتارە ئاگرینەکانی دڵ و دەرونی جەماوەری دەهێنا جۆش و دەیووت تاکە سەرکردە و رزگارکەرمان جەمال عەبدول ناسرە. بە وتارە ئەنارکیشت و شێتانیەکان بەڵێنی دەدا لە هەموو قەرزی هاولاتیان خۆش بێت کە پێش ١٤ تەموز کەوتبووە سەر شانیان. ئەو رەفتارەش گرفتی گەورەی لۆ قاسم دروست دەکرد، ئەو، عارف، لە هەموو شتێک جێگری قاسم بوو. لە هەمان کات رۆژ دوای رۆژ وێنەی گەورەی ناسر و هۆتافاتی پان عەرەبی لە شارو شارۆچکەکان روویان لە زیادی دەکرد، لە لایەکی تریش وێنەی خرۆشۆڤ و ماوتسی تۆنگ دەدرێندران.

قاسم زۆر جار هۆشداری بە عەبدول سەلامی هەڵەشەدا و فەرمانی دەرکرد هەموو نووسینەکانی سەر شەقام و رێگا و بانەکانی بەغدا بسرێنەوە، بەوجۆرە سەربازەکان چەکەکانیان دانا و هەریەکە بە فلچەیەک دەستیان بە رەشکردنەوە و پاکردنەوەی شەقامەکان کرد. بەلام عارفی کەڵلە رەق گوێی لە هۆشداریەکانی قاسم رانەدەگرت، بەمجۆرە قاسم ناچار بوو لە جێگری سەرۆک وەزیرانی دورخستەوە، کردی بە وەزیری ناوخۆ و جێگری سەرۆکی فەرماندەی هێزەکانی ولات. عەبدول سەلام، وەکو وەزیری ناوخۆ، دەستی بە زۆر پیلانکرد، لە هەمان کاتیش بەردەوامبوو لەسەر بیرۆکەی پان عەرەبیزمی خۆی، لەبەرە ئەوە داوایدەکرد جەمال عەبدول ناسر "تاکە سەرکردەو رێبەری گەلانی عەرەب" ببێتە سەرۆک کۆماری عێراقیش.

عەبدول سەلام بە هۆی کودەتای ١٤ تەموز لە لایەک و لە لایەکی تریش پرۆپاگەندەی رادیۆی قاهیرە شوهرەتێکی زۆری جەماوەر و شەقامی عێراقی بەدەست هینابوو، لەبەر ئەوە لەسەر رەفتار و هەڵوێستەکانی بەردەوام بوو،

بە دڵنیایی پشتی بە کۆمەکی ناسر دەبەست کە لە راستی ناسریش سەری لە روداوەکانی عێراق دەرنەدەچوو. ئەوەتە دوای یەک هەفتە، لە ٢٢ تەموز ناسر لە وتارێک عارف و لایەنگرەکانی توشی شۆککرد. لەو وتارە ناسر پەنجەی خستە سەر ئەو هۆیانە کە بە بۆچوونی ئەو هێشتا هەلومەرجی یەکگرتنی عێراق و کۆماری عەرەبی یەکگرتوو نەرەخساوە و لەبار نیە. لە لایەکیتریش، بە نهێنی، لەگەل قاسم رێکەوتبوو بۆ ئەوەی چاوەڕوانی کاتێکی گونجاو، بۆ ئەو یەکگرتنە، بکەن. هەلومەرجی نێودەولەتی لەبار نەبوو، زۆر کێشەی پەیوەست بە زل هێزکان و بارو دۆخی لاسەنگی "گەلانی عەرەب" پێویستیان بە دەست لێدان و چارەسەرکردن هەبوو. لەم بارودۆخە قاسمی سەرۆک وەزیران، دڵنیا لە پشتگیری ناسر، بەلێنیدا کەی هەلومەرج گونجا ئەوە گەلی عێراق، لە رێی ریفرۆندۆم، بڕیاری چارەنوس ساز دەدا.
ئەو هەلوێستەی ناسر و قاسم بووە بێ هیواکردنی عەبدول سەلام کە داوای یەکگرتنی دەمودەست و بێ شەرت و شرۆتی دەکرد، رۆژ دوای رۆژ عارف زیاتر تورە دەبوو. ئەوە بوو گرژیەکانی نەجەف تەقینەوە، عەبدول سەلام بۆ وتار و جۆشدانی جەماوەر چووبووە ئەو شارە کەچی کۆمونیستەکان پەلاماریاندا، وێنەکانی ناسرپیان لێدڕاند، جوێنیان بە عارفدا، ٢٠ کوژرا و زیاد لە ٣٠٠ کەس بینداربوون.
لەم بارودۆخە ناسکە قاسم ناچارکرا لە نێوان عارف و کۆمونیست و کوردەکان یەکێکیان هەلبژێرێ، بە زیرەکانە کۆمونیست و کوردەکانی هەلبژارد و لە دواجاریش دەست لەوانیش دەوەشێنێ.

کوردەکان لە ئاوارەیی دەگەڕێنەوە

جارێکیتر مەسەلەی کورد و "شێخی سۆر" هاتەوە ناو ناوان، مستەفا بارزانی کە لە یەکێتی سۆڤیەت گەڕاوە داوای لە قاسمکرد لێبوردنی گشتی لۆ لایەنگرەکانی دەربکات، بەلێنیشی پێدا پشتگیری لە حکومەتەکەی بکات. هەوالی هاتنەوەی بارزانی جۆش و خرۆشی خستە دلّی هەموو کوردەکان. قاسمیش دەمودەست، بە زیرەکانە، رایگەیاند کە ئەو کۆمارە نوێیە بەرهەمی شۆڕشی تەموزە، سەرکەوتنی کوردو عەرەبە، لە نێوان ئەو دوو توخمە پەیوەندی مێژوویی و برایەتی دوور و درێژ هەیە. لە راستی یەکسەر دوای سەرکەوتنی کودەتاکە قاسم "ئەنجومەنی سەروەری" دروستکرد کە لە ٣ کەسایەتی کورد، سونە و شیعە، پێک هاتبوو، لە بەشی کورد شێخ خالید نەقشەبەندی دەستنیشانکرد. نەقشەبەندیەکان تەریقەتێکی ئاینی بەهێز و بە دەسەلاتن. هەروەها لێبوردنی بۆ شێخ ئەحمەدی بارزان، برای مەلا مستەفا و لایەنگرەکانی دەرکرد کە ئەوکات لە خواروی عێراق نەفی کرابوون. شاعیری نەسراوی کورد، گۆران، ئەویش لە زیندان ئازادکرا. زۆر لە راوێژکارە نزیکەکانی قاسم کورد بوون، هەمانشت زۆر لە راوێژکارەکانی وەزیری دەرەوەی عێراقیش، کوڕی شیخ مەحمود بەرزنجیش - کە لە سالی ١٩١٩ خۆی بە مەلیکی کوردستان راگەیاندبوو کوردبوون- بە ناوی سەید بابە عەلی کرایە وەزیری راگەیاندن و گواستنەوە. شێخ مەحمود بەرزنجی، جەنگاوەری ئەفسانەیی، بە دیفاکتۆ حوکمی کوردەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێری دەکرد، لە سالی ١٩٣١ لە لایەن ئینگلیز دەستگیر دەکرێت و دەبرێتە بەغداو لە ژێر چاوەدێریەکی توند دەمێنێتەوە.

لەم باردۆخە قاسم هەولیدەدا زۆرتر پالپشتی کوردەکان بەدەست بێنێ، زۆرجار بە ئەنقەست باسی ئالای فیدراسیۆنی هاشمی عێراق – ئوردونی دەکرد کە دوو ئەستێرەی تیابوو کەچی ئالای عێراقی نوێ نیشانەی برایەتی کورد و عەرەبە، دوو نەتەوە و یەک نیشتمان. ئالای نوێ دوو سونبلی تیابوو، خەنجەر، هێمای کوردان و، شمشێر وەک هێمای عەرەب.
نیازپاکی قاسم بەرامبەر بە کوردان، بە باشی و تۆکمەیی، ڕێچکەی خۆی گرتبوو. سەبارەت بە مۆلەتپێدانی گەڕانەوەی بارزانی و هاوەلەکانی قاسم سیاسەت و تاکتیکی دووفاقی پەیڕەو دەکرد بەلام نەیدەتوانی زۆر درێژە بەو سیاسەتە بدات. ڕێگەنەدان بە گەڕانەوەی بارزانیەکان مانای وابوو کوردە شەڕکەرەکان لە خۆی بکاتە دوژمن کە لە ناوچەکانی خۆیان نەوتیان لەبەر دەست بوو، ئەوەش مانای وابوو بارودۆخی ناسک و هێشتا خۆ نەگرتووی رژێمی شۆڕشگێڕی زیاتر بخاتە مەترسیەوە و ڕووبەڕووی ڕاپەڕینی کوردەکان ببێتەوە کە ٢ لەسەر ٣ بیرە نەوتەکان لە ناوچە کوردنشینەکانی کەرکوک و موسل بوون. ڕێگەدان بە گەڕانەوەی بارزانی مانای وابوو دەرگای عێراق لەسەر مارشالی سۆڤیەتی زۆرزان بکاتەوە کە لە لایەن مۆسکۆ بە نیاز و پلانی ئەوان ڕەوانە دەکرایەوە، ئەوەش دەبووە هۆی تووڕەکردنی عەبدول سەلام عارف و لایەنگرەکانی. لە دواجار قاسم، لە سێپتێمبەر و ئۆکۆتۆبەری ١٩٥٨، بڕیاریدا خۆی لە ناسریەکان نەجات بدات و عارف پشتگوێ بخات ڕەزامەندی لەسەر گەڕانەوەی شێخی کورداندا، ئەوەش نەک لەبەر ئەوەی بیکاتە هاوپەیمانی خۆی بەلکو لەو باوەڕدابوو باشترە ڕێگەی پێبدرێت و لە عێراق لە ژێر کۆنترۆلی خۆی بێت باشترە. قاسمی زۆرزان پێش ئەوەی، بە فەرمی، ڕەزامەندی گەڕانەوە بدات داوای گەرەنتیکرد، بە ئاشکرا، دڵسۆزی و پالپشتی خۆیان بۆ حکومەت دەربڕن و، مارشالی سۆڤیەت، بەشێوەیەکی لاستیکی، ئەو گەرەنتیەی بە قاسمدا، لەبەر

ئەوە گەڕانەوەی بـارزانی ٢ مانـگ دواکەوت تـاکو لە لایەک قاسـم بتـوانێ تەسـفیەی ناسـڕیەکان بکـات و لە لایەکیتـریش جـۆش و خرۆشـی کـورد و کۆمونیستەکان دابمرکێتەوە.
بەو سیاسەتە دوو فاقیە قاسم توانی خۆی لە عارف رزگـار بکـات. لە سـەرەتا ئالوگۆڕی بە ئەفسەرە بالاکانی لایەنگری عـارف کـرد و هەندێکی خسـتە ژێر چـاودێری، لە هەمـان کـات پەیوەنـدی لەگەڵ قـاهیرە باشـترکرد. لە کۆتـایی سێپتەمبەر قاسم هێزی لە دژی عەبدول سەلام بەکار هێنا، لە وەزیری نـاوخۆ دوری خسـتەوە، جـابر عـومەری وەزیـری پەروەردە و فـواد ئەل ریکـابی وەزیری پلاندانانیشی لابرد. جابر عومەر لە مەحکەمەی شەعب دادگایی کراو تاوانی ئەوەی خرایە پاڵ گوایە نیازی ئەوەبووە سیستەمی پەروەردەی میسـر لە عێراق بسەپێنی، بۆ ئەو مەبەستەش سەدان مامۆستای میسـری هێنـابووە ولات. هەرچـی ئەل ریکـابی بـوو ئەویـش بەوە گوناهبـار کرابـوو کە نیـازی جێبەجێکردنی پلان و پڕۆژەکانی قاهیرەی هەبووە. لەبەر ئەوەی زۆر گەنج و بە وزەو توانا بوو قاسم لە شوێنی خۆی لایبردو کردیە وەزیری دەولەتی بێ وەزارەت. کەچـی جـابر عـومەر پـاش دادگـایی بە زینـدان سـزا درا. پێویسـتە ئامـاژە بەوە بکەیـن کە ئەو گۆڕانکـاری و دورخسـتنەوانە بەبـێ ئاگـاداری ئەنجومەنی وەزیـران ئەنجامدران بەلام تەنها بە بڕیـاری قاسـم و رەزامەنـدی ئەنجـومەنی سـەروەری کە لە ٣ کەس پـێ هـاتبوو. دەگێڕنەوە گـوایە هەردوو وەزیـر، جـابر عـومەر و ئەل ریکـابی ئەوکـاتەی هەواڵەکەیـان پێگەیشـت لە وەزارەتێکیتـر پێشـوازیان لێکرابـوو. لە هەمـان کـات، بەبێ ئاگـاداری بـالوێزی ئەلمانیای رۆژئاوا، عەبدول سەلام عارف، بۆ پۆستی بـالوێزی عێراق لە بۆن دەستنیشـانکرابوو. ئەوەش سـەرپێچیە لە داب و نەریـتە دیپلۆماسـیەکان. هەر لەبەر ئەوە بوو، لە کـاتی پێشکەشکردنی وەرەقەی ئیعتمـاد، داوای لێبوردنیـان لە ئەلمانیا کرد.

بەدیارکەوتنەوەی رەشید عالی گەیلانی

قاسم لە بارودۆخێکی یەکجار دژوار توانی هەراو هۆریای کوردەکان دابمرکێنتەوەو تا رادەیەک مل بۆ داخوازیەکانیان بدات، رۆژ بە رۆژیش دەنگۆی راپەڕین و یاخی بوون لە بەغدا بلاودەبوونەوە، ئەوەش نیشانەی بلاوبوونەوەی نارەزایی گشتی بوو. لەم هەلومەرجە ناخۆشە رەشید عالی گەیلانی، کە ماوەیەک لە ئەلمانیا لای هیتلەر و ماوەیەکیش لە میسر لای جەمال عەبدولناسر میوان بوو، گەڕایەوە عێراق. عەبدول کەریم تکای لە گەیلانی کرد دەست لە سیاسەت نەدا، لە مالی خۆی بە ئارامی دانیشێت و، لە هەمان کات ئاماژەی بەوەکرد کە سەدیق شەنشەلی سەرۆکی حیزبی ئیستقلال، کە کاتی خۆی پشتیوانی لە کودەتاکەی گەیلانی، ١٩٤١، کردبوو، دەکاتە وەزیری رۆشنبیری و راگەیاندن.

لەوەش زیاتر قاسم، لەگەل هاتنەوەی پیاوە پیرە شۆڕشگێڕەکەی لایەنگری ئەلمانیای نازی، بە زانایی لە ٧ ئەیلولی ١٩٥٨ بڕیاری لێبوردنی "بۆ هەموو ئەوکەسانەی کە بە هۆی هەولدانیان بۆ ئازادکردنی ولات و بەدەست هێنانی ریفۆرمی پێویست لە ئەیلولی ١٩٣٩ تاکو ١٤ تەموزی ١٩٥٨ زیندانیکرابوون" دەرکرد. لە ئەنجام ٦٠٠ کەس، زۆربەیان بەهۆی روداوەکەی گەیلانی، لە ١٩٤١، دەستگیرکرابوون، ئازادکران.

رەشید عالی گوێی بە ئامۆژگاریەکانی قاسم نەدا، لە دیسەمبەری ٥٨ لەسەر سکالای کۆمونیستەکان، بە تاوانی هەولدان بۆ کودەتایەکی فاشیستانە، دەستگیرکرا. گوایە کودەتاچیەکان بڕیاریاندابوو وەک سەرۆکی ئایندەی

عێراق دەستنیشـانی بکەن. لە جـانیوەری ١٩٥٩، بە نهێنـی دادگـایکرا بەلام لە تەموزی ١٩٥٩ ئاشکرابوو کە بە خـۆی و برازایەکـی بەنـاوی مـونزیر عـالی و ژمـارەیەک لە لایەنگرەکانی، بە سـێدارە سـزادران. بەلام پـاش مـاوەیەکی زۆر دوو هەوالـی زەوی هەژێـن بلاوبـووەوە گـوایە کودەتـا فاشیسـتیەکە لە لایەن عەبـدول سـەلام عـارف ئامادەکـاری بـۆ کرابـوو، ئەویتـریش "سـزای مەرگـی گەیلانی" تەنها پڕۆپاگەندە بووە، چونکە لە راستی رەوانەی قاهیرە کرابوو.

پێویســتە ئامــاژە بەوە بکەیــن کە لەکــاتی کودەتــاکەی ١٤ تەمــوزی ١٩٥٨ شۆڕشگێڕە – نوێیەکان، بە توندڕەو مۆدێڕاتەکـان لەسـەر ئەوە هاوهەلوێست بوون کە پێویستە شالاوێکی پاکردنەوەی وولات، لە دارودەستەی ئیمپریالیزم، دەستپێبکرێت. روداوی ئەوها، پێشـتر، لە رۆژهەلاتـی ناوەڕاسـت، نەقەومـابوو، بۆ ئەم مەبەسـتە یاسـایەکیان، بە نـاوی "دژی پیلان و فەسـادی"، دەرکـرد، بە پێی ئەو یاسایە هەموو کاربەدەستەکانی حکومەتەکانی پاشایەتی پێشـو، کە لە ژیاندامابوون، دەستگیر کرێن و دادگایی بکرێن. ٤ / ٥ ئەندام پەرلەمانتـارانی پێشـو، ٦ ژەنەڕالـی بـالا، ژمـارەیەکی زۆر ئەفسـەری پلە ناوەندیەکان، دەیـان بەڕێوەبەری گشتی وەزارەتەکان، ٢٢ کاربەدەستی بـالای هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش، ٥ بەڕێوەبەری رادیۆ، ٣ سەرنووسـەری رۆژنـامە، ٥ رۆژنامەنوسـی ئاژانســەکانی بیـانی، ژمـارەیکی یەکجـار زۆری کاربەدەسـت و فەرمـانبەری بچووک، گیران.

ئەو یاســـایەش لە دوای ئەو لێبــوردنە هـــات کە زۆرێـــک پێیـــان وابـــوو لێبـوردنەکەی قاسـم بە پەلە پەل بـووەو دیراسـە نەکراوە، ئەوەتە بەهـۆی ئەو لێبـوردنە چەنـدەها کەس، وەک وەزیـری سـەردەمی پاشـایەتی، پـاچەچی کە کـاتی خـۆی بە "رەفتـاری دژ بە گەل" گوناهبـار کرابـوو، یـان جـابر عـومەر، مـاوەیەک پـێش ئێسـتا دورخـرایەوەو زینـدانیکرا، توانیـان بێـنەوە گۆڕەپـانی سیاسەت.

وتارەکانی رۆژنامەی ئیتیحاد ئەل شەعب، لە دژی لێبوردنەکە، زۆر توند بوون "ئازادکردنی ئەو کەسانە هەرەشە و مەترسی، بۆسەر کۆمار، زیاد دەکەن. ئەو لێبوردنە خزمەتی چین و توێژەکانی گەلەکەمان ناکات". ئەوکات کۆمونیستەکان ئەوەندە بەهێز بوون رێگەیان بەخۆیان دەدا بەمشێوەیە رەخنە لە لێبوردنەکە بگرن بەلام قەت ناوی قاسمیان نەدەهێنا، هەموو هەولیان بۆ ئەوە بوو ئەو لێبوردنە هەموار بکەنەوە. یاریەکی دوو فاقی لە نێوان قاسم و کۆمونیستەکان لە ئارادابوو. کۆمونیستەکان، بە ئاشکرا، رەخنەیان لە شەخسی قاسم نەدەگرت و بە خراپە باسیان نەدەکرد، قاسمیش ناوی "کۆمونیستەکان"ی نەدەهێنا بەلکو فێلبازانە ئاماژەی بە "فەوزاچیەکان"، "موخەریبین"، "دوژمنانی گەل"، "دوژمنانی یەکێتی عەرەب"، "تاقمێکی تایبەت"، "هەندێ زومرە و رێکخراو" و .. هتد دەکرد. ئەو رووبەڕوو بوونەوەیە تازە سەری دەردەهێنا.

مارشال بارزانی بە سەرکەوتوویی دەگەڕێتەوە

قاسم پێش ئەوەی رێگە بە گەڕانەوەی مەلا مستەفای بارزان بدات دەبوایە مەترسی عارف بەلاوە بنێ، بۆ ئەو مەبەستە کەسایەتیەکی کۆنی سیاسەتی عێراقی راسپارد سەردانی قاهیرە بکات، ئەو کەسەش کامیل چادرچی، سەرۆکی پێشوی حیزبی وەتەنی بوو، بە فەرمی بەناوی زیارەت و توریستی بوو بەلام لە راستی بۆ ئەوە بوو کە بارودۆخی عێراق بۆ ناسر و راوێژکارە نزیکەکانی باس بکا، بە تایبەت دورخستنەوە و بەلانانی عارف کار ناکاتە سەر پەیوەندیەکانی لەگەل میسر. هەنگاوەکانی حکومەتی بەغدا بۆ پاراستنی دەستکەوتەکانی کۆمارە، بۆ ئەوەی چیتر کوردەکان، بە پالپشتی کۆمونیستەکان، نەڕەنجێن و نەبنە هەڕەشە. جەمال عەبدول ناسر، بە پێی ئەو هەوالانەی، لە رێی دیبۆماتکارانی فیدراسیۆنی عەرەب کە هێشتا لە بەغدا مابوون، بەدەستم گەیشتوون لەم بارودۆخە پڕ ئاژاوەی عێراق رۆژ دوای رۆژ لە بیرۆکەی یەکگرتنەوەی لەگەل عێراق دوور دەکەوێتەوە.

عارف لە بەغدا لە ژێر ئیقامەی ئیجباری بوو، رازی نەبوو بکرێتە سەفیری عێراق لە ئەلمانیای رۆژئاوا، دوای هێن و منهێنەیەکی زۆر داوایکرد بۆ قاهیرەی رەوان بکەن. بەلام دوا هۆشداری پێدرا، تا ٥ رۆژیتر، یان بچێت بۆ بۆن، لە ئەلمانیا، یان گیران و دادگایکردن بەوەی فەرمانی سەروی خۆی جێبەجێ نەکردووە. لە ١٠ ئۆکتۆبەر قاسم پێشوازی لە سەفیری قاهیرە دەکات، روژی دوایی عارف رەزامەندی پیشاندا بۆ ئەلمانیا بڕوات. بەمشێوەیە "کەیسی عارف" بە ئاشتیانە، لە نێوان قاسم و ناسر، چارەسەرکرا بەلام

پێویستە ئاماژە بە ڕۆلی چادرچی بکرێت، ئەویش لە خەمی ئەوەدا بوو کە بەشێک لە حیزبەکەی ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر لە کۆمۆنیستەکان نزیک دەبووەوە.
بەهەر حال پاش ٢٤ سەعات لە ڕۆیشتنی عارف هەواڵەکە بڵاوکرایەوە.
پاش تەواوبوونی کەیسی عارف، بەڵام دەبینین چارەسەرێکی کاتیە، قاسم هاتە سەر ئەو قەناعەتە کە بارودۆخەکە گونجاوە تاکو "شێخی سۆر" بگەڕێتەوە. دانوستانەکان زۆر بە نهێنی دەچوونە پێشەوە، لەگەل ئەوەش لێرەو لەوێ مقۆ مقۆ و خەبەرەکان بڵاو دەبوونەوە. ڕۆژی گەڕانەوەی بارزانی، ڕۆژێکی یەکجار گەرمی ئۆکتۆبەر بوو، ژمارەیەکی کەم لە لایەنگرە نزیکەکانی بارزانی هاتبوونە فرۆکەخانە بۆ پێشوازیکردن، بێجگە لە کوردەکان شەنشەلی وەزیریش ئامادەبوو، ئەو لە هەموو وەزیرەکان زیاتر دژی کۆمۆنیستەکان بوو، پاشان ناچار کرا ئیستیقالە، لە پۆستەکەی، بکات. ئەو ڕۆژە فرۆکەخانە جمەی دەهات، سەفیری تونس و مەغریب ئامادەبوون و هاتبوون پێشوازی لە شاندێکی جەزائیری، کە بە هەمان فرۆکە بەرێکەوتبوون، بکەن. قاسم چەند ڕۆژێک پێشتر ئیعترافی بە حکومەتی جەزائیر، لە مەنفا، کردبوو و ئەو شاندەش هاتبوون سوپاسی حکومەتی نوێی عێراق بکەن. نازانرێ لەبەرچی فڕۆکەکە تاخیر بوو، ئەوەش بووە هۆی گومان و مقۆ مقۆی کوردەکان و ووتیان ئەوە پیلانە لە بارزانی کراوە، نازانین چۆن ئەوها بە خێرایی دەنگۆیەکە گەیشتە بەغدا و بە ناو کوردەکان بڵاوبوەوە، لە ماوەیەکی کەم لافاوێک لە کوردان بە هوتاف و بەزم ڕەزم، نزیکەی ١٠ هەزار کەس دەبوون، زۆربەیان کورد و بەشێکیش شوعیەکان بوون، بەرەو فرۆکەخانەی "هینەیدی – Hinaidi" ، کە تەنها ٢ کم لە بەغدا دوور بوو، هاتن و ئەوەی لە پێشیان بوو ڕایانماڵی، کەلکی ئەوەی نەبوو پۆلیس ڕێیان لێ بگرێ.

شاندی جەزائیر وایان دەزانی ئەو هەموو عەشامەتە، بە جۆش و خرۆشە، بۆ پێشوازی ئەوان هاتوون بەلام کە زانیان ئەوانە کوردن و بۆ پێشوازی لە سەرکردەکەیان، بارزانی، کە بە هەمان فڕۆکە گەڕاوەتەوە، زۆر زۆر تووڕەو نیگەران بوون، بە هەزار شەڕە شەق، لەبەر بەزم و رەزمی شایی و هەلپەڕکێی کوردان، لە فڕۆکەخانە نەجاتیان بێت و بچنە دەرەوە. بە درێژای رێگای فڕۆکەخانە کوردەکان دەستە دەستە، هەتا گەیشتە هۆتێل سەمیر ئەمیس، پێشوازیان لە مەلا مستەفا کرد. منیش لەو هۆتێلە دابەزیبووم و باشترین شوێن بوو بۆ ئەوەی چاودێری رۆژهەلاتی ناوەڕاست بکەی و لێی حالی ببی. لۆ ماوەی چەندین رۆژ لافاوی کوردەکان دەوروپشتی هۆتێلی تەوق کردبوو، رۆژ بە رۆژ دەستە بە دەستە، لە شاخە بەرزەکانی باکور، کوردەکان بە جل و بەرگی رەنگاو رەنگ و تایبەتی خۆیان دەهاتن و دەچوون، دیمەنێکی یەکجار سەرنج راکێش بوو.
مستەفا بارزانی، دەمودەست، چووە حوزوری قاسم بۆ سوپاسکردن و دەربڕینی پالپشتی خۆی و میللەتەکەی لە حکومەتەکەی قاسم. رۆژنامەکانی عێراق بە وێنەی گەورە گەورە چاوپێکەوتنە مێژووییەکەی نێوان هەردوو سەرکردەیان بلاوکردەوە. لە ژێر دروشمی "برایەتی کورد و عەرەب" راستیەکیتر خۆی شاردبووەو، دوو کەسایەتی جیا لە رووی ئایدیا و، لە بەر ترس و هەڕەشەی جیا، بە ناچاری خالێکی هاوبەشیان دۆزیەوە، ئەو خالەش بریتی بوو لە دژایەتیکردنی پڕۆژەی پان عەرەبی ناسریەکان. رۆژنامەیەکی تاران، بە ناوی "ئیتیلاعات و هەوال"، لە ١٩٥٨/١١/٠٥ لەسەر گەڕانەوەی بارزانی وتارێکی پڕ نیگەرانی و هەڕەشە ئامیزی بلاوکردەوە "یەکێتی سۆڤیەت بیر لە گۆڕانکاری لە سنوری ولاتانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست دەکات و، قاسمیش، بە رێگەدان بە گەڕانەوەی مستەفا بارزانی، هەولێکی بێسود و

مەترســیداری جێبەجــێ کــردوە، شــیرێکی بەدەســتەوەیە دوو لای تیــژە، زولفەقارە، کە لەوانیە، پێش هەرکەسێکیتر، خۆی ببڕێت".
لە راســتی ئەو رۆژانە، بــۆ هەمــوو لایەنەکــان، ســەخت بــوون. فەنــاتیزمی کوردەکان هەر لە هەلچوون بوو، بەناو بەغدا وەک داگیرکەرخۆیان پیشان دەدا. کــاتێ بەنــاو بــازاڕ دەســوڕانەوە تــرس و دڵەڕاوکێیــان لەنــاو خەلــک بلادەکــردەوە، دۆکانــدارەکانیش ناچــار بزەیەکــی درۆزنانەیــان لــۆ دەکــردن. بەڕێوەبەری هــۆتێلی ســەمیر ئەمــیس و کارگوزارەکــان بە پەلە پەل مــافور و کومبــاری گــران بەهایــان لولــدا و لەبەر پێــی ئەو کوردانەیــان هەلگــرت، ئەو شــاخاویانە، بە خۆیــان و پــێلاوە گەورەکانیــان لەســەر عەردی هــۆتێلەکە رادەکشان تاکو چاویان بە سەرۆکەکەیان بکەوێت و چەپلەی لۆ لێدەن. ئەو باخچە جوانە پڕ فریزەی پشتەوەی هۆتێلەکە، لە گەرمای بەغدا ئاسان نەبوو باخچەیەکی ئەوهــا پێ بگەیەنی، کە بەســەر روبــاری دیجلەی دەڕوانی و بە هەول و ماندووبونی چەندەها باخچەوان دروستکرابوو لە ماوەیەکی کەم لە ژێــر پێــی ئەو شــاخاوی و گوندنشــینانە تەفــرو تــونکرا. میوانەکــانیتر خەو و حەسانەوەیان لێ حەرامکرابوو، ناچار هەواریان گواستەوەو چوونە شوێنیتر، هەندێکیش بە شــەرمەوە ناڕەزایەتیان دەردەبڕی و بەڕێوەبەرەکەش، زۆر بە ئەدەب و پرۆفیشنال، هەر بە چاو بێ دەسەلاتی خۆی دەردەبڕی.
تــا ئەوکاتە هۆتێل ســەمیر ئەمیس، بە خــۆی و ٩٠ ژوری نوســتن، شــوێنێکی ئــارام بــوو، تەنهــا گوێت لە دەنگــی ئەو پانکانە دەبوو کە بە بنمیچــی ژور و هۆلەکــان قــائمکرابوون، لە پڕێکــا هەمــوو گــۆڕا. هەراو هۆریــا و بەزمەکــی ناشارستانی ئەو نــاوەی داگیرکرد، بە کەس دانەدەمرکایەوە. بە دەنگی بەرز هاواریان دەکرد، بە چەپلە رێزان گۆرانیان دەگوت و هەلدەپەڕین، هونراوەو شیعری نیشتمانیان دەوتەوە، ماندیبوون و راوەستانیان نەبوو، تــا درەنگانی شەو، کاتی هاتنی مەنعەتەل جەول، ئەوە کەیف و سەفای کوردەکان بوو.

LA GENTE KURDA NEL PERENNE DELIRIO DELL'INDIPENDENZA

Come il più acceso ribelle del Kurdistan divenne Maresciallo dell'Armata Rossa

L'appoggio delle tribù Kurde all'Asse costrinse Churchill ad un'amara rinuncia - Contrasti con il gen. Wawell sulle iniziative militari contro gli instancabili e sanguinari guerriglieri della montagna irachena - I sovietici sfruttano la situazione solidarizzando con i filonazisti Al Barazani fugge in Russia con alcune centinaia di uomini - Il ritorno dopo 11 anni di esilio

LA GENTE KURDA NEL PERENNE DELIRIO DELL'INDIPENDENZA

Il trionfale ritorno di Al Barazani dopo undici anni di esilio in Russia

LA GENTE KURDA NEL PERENNE DELIRIO DELL'INDIPENDENZA

Difficile e sconcertante incontro con il ribelle kurdo in divisa sovietica

Persico e quindi all'Oceano Indiano.

In caso di attacco verso Bagdad — mi dicevano i kurdi davanti ad una grande carta geografica — Mossul rappresenta un formidabile punto di resistenza, sia perché domina le strade che eventuali invasori dovrebbero percorrere calando dall'est o dal nord, sia perché può tagliare la via del ritorno ad eserciti in ritirata da Bagdad.

Dopo vari incontri i gerarchi kurdi giudicarono sufficiente la infarinatura che mi avevano dato sui loro problemi e mi ammisero alla presenza del fa-

Mustafà Al Barazani, attorniato dalla corte dei suoi luogotenenti, acconsente a ricevere, per la prima volta dopo diciotto anni, un giornalista italiano e a rispondere alle sue domande, evitando di parlare di comunismo, ostentando devozione al Presidente Kassem e illustrando la continua lotta per la libertà del suo popolo - La fine del colonnello Aref, sostenitore dei piani di Nasser Il parere del ministro Chanchall sul pericolo comunista nel Medio Oriente

ناوی هەندێ وتار: چۆن بەناوبەنگترین یاخی کوردستان بووە مارشالی لەشکری سور. گەڕانەوەی شکۆمەندانەی بارزانی، دوای ١١ سال لە ئاوارەیی لە روسیا. دیدارێکی بە زەحمەت و گرنگ لەگەڵ یاخی بووە کوردەکە.

له دیوەخانی شێخ "بارزانی"

"هەر مالویرانی لەگەل خۆیان دێنن، لەشیان پڕ نەفرەتە"، ئەوە ئەو قسانەیە کە لەم رۆژانە، هەندێ لە عەرەبەکان، لە بن گوێیان خوندوم. "بێجگە لە مالوێرانی چیترمان لۆ ناهینن"، لە هەمووی مەترسیتر هەستان - لافاوی دیجلەیە، کاتی بەفری لوتکەکانی کوردستان دەتوێنەوە دیجلە هەلدەستێ. لەم شاخانە، بەفر هەرەس دێنێ، دارو بەرد لەگەل خۆی رادەمالێ، لەم گەلی و باسکانە خوڕە خوڕی ئاو وەک لورە لوری گورگ بەرز دەبێتەوە، بەرەو دۆڵ و دەشتایەکان بە خوڕ دێتە خوارو ئامانی نیە، بە درێژی رێگاکە هەتا دەگاتە بەسرەو کەنداوی فارس کاول دەکات. چەند سالێکە هەندێ بەربەستی سادەیان دروستکردووە تا ئاوەکە بە ئاراستەیەکیتر بڕوات. بەلام ئەو "نەفرەت" و مالوێرانیە لە دێرزەمانەوە هەتا ئەوڕۆ مردن و کاولکاری دەچێنن، لەبەر ئەوە هەتا چەند سەدەیەکیتر لە بیر ناکرێن، بەغدا – بەبێ ئەوەی باسی کاولکاری مەغۆلەکان بکەین – جارێک تووشی پەتای تاعون بوو کە کەس بەکەس نە بوو، کەس بیری لای روبارو دانانی بەر بەست نەبوو، لەو بارودۆخە لافاویش هات و بە جارەک وێرانیکرد. ئەوەش بووە هۆی مردنی ٣ / ٤ دانیشتوانەکەی کە بە درێژایی ئەم روبارە دەژیان.

لەم کەش و هەواو بیرەوەریانە بۆ چاوپێکەوتن لەگەل "شێخی سۆر" دەبوایە ئارەقەی رەش و سپی بکەم، داوا و تکا لەم و لەو بکەم، لە کۆتایی دەرگایەکم دۆزیەوە کە سکرتێرەکەی بوو. ئەو سکرتێرە کەسێکی گەنج بوو، قەت نەمدیت جلی کوردی لەبەر بکات، هەمیشە جلو بەرگی کەشخەی ئەورپایی

لەبەر بوو. لە رەفتار و گفتار وا هەستم دەکرد هیچ لە کوردان ناچێ. ئەو لە یۆگۆسلاڤیا خوێندبووی، پاشان لە مۆسکۆ علومی سیاسی تەواو کردبوو، فەرەنسیەکی باشیشی دەزانی. جارێک بە هەموو سەراحەتێک پێی گوتم ئێمە هەموو هەولێک دەدەین تاکو پرۆژەی پان عەرەبیزم جێگای ئیمپریالیزمی رۆژئاوا نەگرێتەوە.

هەفتەیەک چاوەڕوانمکرد، لەو ماوەیە توانیم، بە کەیفی خۆم، تەماشای ئەو پیاوەی خۆم بکەم، هەمیشە لە لایەن فەرمانەدەی گشتی و پاسەوانەکانی دەورەدرابوو. لە کاتی نانخواردنی بەدەستی تەماشام دەکرد، زۆر حەزی لە نانخواردن بوو، جاری وا هەبوو بەرخەک یان گیسکەکی بە تەواوی دەخوارد. لە بەلکۆنی ژورەکەی، لەهۆتێل، رۆژێ ٣ جار، بەیانیان، پاش نیوەڕۆ و ئێواران خۆی پیشانی ئەو خەلکە دەدا کە لە شاخەکانی کوردستان، دەستە بە دەستە، دەهاتنە زیارەتی و بەخێر هاتنەوەیان لێدەکرد، چەپلەیان بۆ لێ دەدا، شیعریان بەسەر دەخوێندەوە و لە سالۆن و حەدیقەی هۆتێلەکە پالیان دەدایەوە، ئەوکات کۆڕ و کۆبونەوەو وتاردان لە دەرەوە قەدەغەکرابوون. بارزانی کەسێک بوو هەست و سۆزو ناخی دلی دەشاردەوە. سەرەڕای ماندو شەکەتی، ئارەقەکردن و هەناسە تەنگی رۆژانە بە بەردەوامی پێشوازی لە خەلکەکە دەکرد، دەستی دەگوشین و لە ماوەی یەک دەقە ٣٢ کەسی ماچ دەکرد.

لەو کەش و هەوا بە جۆش و خرۆشە بە ئاسانی توانیم ئەو "ئەنتەلێکتوال"انەی دەوروپشتی بارزانی بناسم و زۆر شتی نوێیان پێ ووتم. بە گشتی ئیعترافیان بەوە دەکرد کە ئەو برایەتیە نوێیەی کورد و عەرەب پۆزەتیڤە بەلام لە هەمان کات منە منیشیان دەکردو دەیان گوت بە شێوەیەکی عادیلانە مافەکانی کورد دانیان پیا نەنراو، باسی هەموو قوربانیەکانی کوردیان دەکرد، ئاماژەیان بەو خزمەتە زۆرەی مێژوویيان دەکرد، مەبەستیان

سەلاحەدینی ئەیوبی بوو کە بەڕەسەن کورد بووە. پاشان باسی ئەوەیان دەکرد کە کوردەکان چۆن تەتەر و مەغۆلاکانیان بەزاند و خاکی ئێستای عێراقیان رزگار کرد. باسی ریفڕۆندۆمی ١٩٢٥ دەکرد کە چۆن کوردەکان دەنگیان بۆ عێراقدا و تورکیایان هەلنەبژارد (کێشەی ویلایەتی موسل و کۆمەلە گەلان لە سالی ١٩٢٥، و)، تا دەگاتە دژایەتیکردنی پەیمانی بەغدا کە بە قسەی کوردەکان هەرسێ حکومەتی بەغدا و ئەنقەرەو تاران بە نیازی سەرکوتکردنی داخوازی کوردەکان ئەو پەیمانەیان بەستبوو، بۆ ئەو راستیەش باسی ئەوەیان دەکرد کە عێراق و ئێران، بە یەکەوە، ئۆپێراسیۆنی سەربازیان لە دژی هۆزی جوانڕۆ ئەنجامداوە.

بە دوای ڕەگ و ڕیشەی موسۆلینی

کوردەکان قەناعەتیان بەوە بوو کە ناوچەی موسل (ویلایەتی موسل، و) ی ژێر دەسەلاتی کوردەکان قەلایەکی حاسێی سروشتیە، لایەنگرانی مستەفا بارزانی، لە ئەوروپا، زۆر بە دیقەت باسی رۆل و گرنگی موسلیان بۆ دەکردم نەک تەنها بە هۆی پەترۆل، بەلکو بە قوماشی کوالیتی باش بەناوبانگە کە پێ دەلێن "موسۆلە یان موسۆلینە". لە کۆنەوە پیشەوەرانی ناوچەی پەدانیا[١٤]، لە ئیتالیا، کە بۆ تیجارەت سەردانی ئەو ناوچانەیان دەکرد، لێرە لە موسل، فێری پیشەی چۆنیەتی چنین و رەنگکردنی "موسلی" ئەو قوماشە بوون و لەگەل خۆیان هێنایانەوە ئیتالیا وبە "موسۆلینی" ناوی دەرکرد. ئەو زانیاریانە بۆ من سۆرپرایز بوون، لێرە کوردەکان، بە ئەنقەست، بۆ ئەوەی زیاتر شۆکم بکەن، سەبارەت بە ناوی موسۆلینی، باسێکیتریان بۆ گێڕامەوە کە لە کتێب و ئەدەبیاتی رۆژئاوا وجودی نیە. کوردەکان دەلێن ئەبو موسلم (ئەبو موسلم خۆراسانی، و) لە سالی ٧٤٧ زا ئالای رەشی بەرزکردەوە (ئالای فاشیەکانی ئیتالیای سەردەمی موسۆلینی رەش بوو، و) و بە خۆی سوپاکەی دەولەتی ئەمەوی روخاند و تەسلیمی دەستی عەباسیەکانی کرد. خەلیفە مەنسوریش، لە جیاتی سوپاس و لەبەرچاوگرتنی ئەو خزمەت و دلسۆزیە، کە بووە مایەی دامەزراندنی ئیمپراتۆریەتی عەباسی، خیانەتی لە ئەبو موسلیم کرد و بە

[١٤]پەدانیا – Padania ناوچەیەکی فراوانی ئیتالیایە، ٥ هەرێمی باکور لە خۆی دەگرێت، ژمارەی دانیشتوانی نزیکەی ٢٥ ملیۆن کەسە، پێوانەکەشی نزیکەی ١٠٠ هەزار کم چوار گۆشەیە و بە بڕبڕەی پشتی ئیالیا لە قەلەم دەدردیت و دەولەمەندترین بەشی ئەم ولاتەیە، وەرگێر.

ناهەق کوشتی. لە دوای کوژرانی ئەبو موسلیم زۆر لە کوردەکان و تەنانەت فارسەکانیش بە پیرۆزی دەزانن و هەولی تۆلەکردنەوەیاندا.
کوردەکان بۆ زیندوکردنەوەی بیرەوەریەکانی پەیوەست بە موسۆلینی بە خۆشیەوە باسی ئەو فڕۆکەوانە ئیتالیانەیان کرد کە لە کاتی کودەتاکەی رەشید عالی گەیلانی، لە سالی ١٩٤١، لە بنکە سەربازیەکانی ناوچەی موسل دابەزیبوون.
ئەوە هەلوێستێکی نۆستالژیە، بێجگە لەوەی پیشانمان دەدات کە هەست و سۆزی بەربلاوی بەشیکی زۆری جیهانی ئیسلامی بۆ پالپشتی لە ئەلمانیای نازی و هاوپەیمانەکانی شتێکترم دێنیتەوە یاد، ئەوکاتەی خەریکی رومالیکردنی هەوالەکانی قەیرانی کەنالی سوێس بووم لە میسر لە سالی ١٩٥٦. زۆرجار ئەوەیان بۆ دەگێرامەوە کە چۆن لاوە ناسیۆنالیستە عەرەبەکان دژی بەریتانیا خۆپیشاندان و مەسیرەیان رێک دەخست، بە تایبەت لەو کاتەی هێزەکانی ئیتالیا، لە ١٩٤١، لە بیابانەکانی لیبیا پێشرەویان دەکرد.
پێویستە ئاماژە بەوە بکەم کە ئەو روداوانە بوون، وەک بۆیان باس کردووم، بوونە هەوێنی سەرهەلدان و گەشەکردنی بیری نەتەوەیی و نیشتمانی و شۆڕشگێری، بەرهەمەکەشی کودەتاکەی ناسر، لە سالی ١٩٥٢ بوو.
بۆ ئەم مەبەستە پێویستە ئاماژە بە کتێبێک، بە زمانی عەرەبی، بکەم کە تاکو ئێستا لە رۆژئاوا نەناسراوە، لە رووی مێژووییەوە سەرچاوەیەکی گرنگە، نووسەر، ئەنوەر سادات، ئەوکات وەزیری دەولەت و سکرتێری گشتی کۆنگرەی ئیسلامی بوو، دەگێرێتەوە کە چۆن هێرشی سوپای ئیتالیا لە بیابانەکانی لیبیا بووە هۆی زیندوبوونەوەی هیواو ئامانجە نیشتمانپەروەریەکان بۆ ئەوەی لە داگیرکاری بەریتانیا رزگارمان بێت. ئەوەتە نووسەر دەلێ یەک مانگ دوای پەلاماری سوپای ئیتالیا، ئەوکات سەرۆک وەزیرانی میسر حوسین سیری بوو، سەفیری ئینگلیز داوای کرد پەیوەندی

دیبلۆماسی لەگەل حکومەتی ڤیشی فەرەنسا، کە ئەوکات لە ژێر داگیرکاری نازیەکان بوو، بپسێنێ، کەچی سیری دەیهێنا و دەیبرد و گوێی بە داوکاریەکان نەدەدا، کار گەیشتە ئەوەی سەفیری ئینگلیز داوا لە مەلیک فاروق بکات سیری بە نەحاس بگۆڕێ کە زۆرتر مەیلی بەلای ئینگلیز دەچوو. بەلام مەلیک بەو فشارە رازی نەبوو و بووە هۆی تەقینەوەیەکی مەترسیداری خۆپیشاندانەکان، دوای ٤ رۆژ هەزاران کەس رژانە سەر شەقامەکانی قاهیرە و هوتافیان بۆ لایەنگری ئیتالیەکان و مارشال رۆمێل Johannes Erwin Eugen Rommel (1891-1944)، دەدا کە ئەوکات لە سنورەکانی میسر نزیک دەبوونەوە. لەبەر ئەوە سەفیری بەریتانیا کاردانەوەیەکی توندی نواند، بە خۆی و لەشکرێک روویکردە کۆشکی پاشایەتی لە قاهیرە، بەبێ لەبەرچاوگرتنی داب و نەریتە دیبلۆماسیەکان بە عەنتەریات بەرە و شوێنی مەلیک فاروق کەوتە رێ، کاتێک پاسەوانەکانی کۆشکی پاشایەتی ویستیان رێ لەو سوکایەتە بگرن و مەلیک ئاگادار بکەنەوە، قیژاندی بەسەریان "بە خۆم رێگاکە دەناسم"، یەکسەر چووە ژوری مەلیک فاروق و دوا هۆشداری پێدا، یان لە ماوەی ٢٤ سەعات نەحاس دەکرێتە سەرۆک وەزیران یان خۆی و دەست و پێوەندەکانی لە کۆشکی شاهانە لادەبرێن و تاجەکە دەخرێتە سەری کەسێکیتر. نەحاس ئەوکات یەکێک لەو کەسە دەگمەنانە بوو کە دژایەتی ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی دەکرد.

نووسەر، ئەنوەر سادات، لە کتێبەکەی بە ناوی "لاپەڕە لەبیرکراوەکانی شۆڕشی میسر"[١٥] پێمان دەلێ پرۆژەی سەفیری ئینگلیز ئەوە بوو سوپای ولاتەکەمان، لەبەر چاوی میللەتەکەمان، سوک بکات و وەک پاسەوانی دوژمن رەفتار لەگەل کۆمەلانی خەلک بکات. بەلام ئەو پرۆژەیە، سەری نەگرت،

[١٥]انور السادات، الصفحات المجهولة للثورة، و.

نووسەر بە ئاسانی و بەبێ گرفت رەخنە لە رژێمی پاشایەتی دەگرێت، پێشەکی کتێبەکەش لەلایەن جەمال عەبدول ناسر، نووسراوە کە رێزی لە مەلیک دەگرت و رەوانەی مەنفای کرد و لە دوای مردنی مەلیک فاروق رێگەیدا جەنازەکەی بێتەوە ولات. ئەو پڕۆژەیە دەبوایە شکست بهێنێ، چونکە ئەوکات، مەلیک فاروق هێشتا سونبولی نیشتمانی بوو، سەرچاوەی هیواو و بوژاندنەوەی هەستی نیشتمانی و لاوان بوو. لەبەر ئەوە هەمووان پێیان وابوو رەفتاری سەفیری ئینگلیز رەفتارێکی عەنتەریاتی بوو، لەبەر ئەو هەلوێستە، بەڕای ئەنوەر سادات، مەلیک فاروق نەیتوانی لەو شۆکە جارێکیتر هەلسێتەوە سەر پێ، لە ناخی دڵەوە هەستی بە بریندار کردنی شکۆی میسر و هەیبەتی پاشایەتی کردبوو، لە رووی نەفسی داڕمابوو. ئەوەش بوو هۆی تێکچوون و بە خێرایی کەوتنی باری تەندروستی و فیزیکی. لەبەر ئەوە ئەفسەرەکانی سوپا، سادات یەکێک بوو لەوان، بۆ دەربڕینی ناڕەزایی لە دژی رەفتاری سەفیری ئینگلیز، دەستیان بە جموجۆلکرد، لە یانەیەکی سەربازی، بە ناوی زەمالیک – Zemalik، کوبوونەوەیەکیان بەست بۆ ئەوەی بڕیار بدەن چی بکەن؟ بەشێک پێیان وابوو کاتی ئەوە هاتووە لە دژی ئینگلیز راپەڕین بکەن و رێگە بۆ مارشال رۆمێل بکەنەوە تاکو لەگەل لەشکری ئیتالی – ئەلمانی یەکبگرنەوە و وولات لە ئینگلیزەکان پاکبکەنەوە. بەلام میانڕەوەکان پێیان باش بوو کە هێشتا هەلومەرج لە بار نیە، هەموو ولات لە لایەن سوپای ئینگلیز داگیرکراوە، ولات ئامادەی ئەو جەنگە نیە. هەر جولەیەکی پێشوەختە زیان بەو ئامادەکاریانە دەگەیەنێ کە "ئەفسەرە لاوەکان" خەریکی خۆ ئامادەکردن بوون بۆی و، ئەو سوکایەتیەی سەفیری ئینگلیز پالنەر و رێگە خۆشکەری گەشەکردنی ئەو هەستە نیشتمانیە بوو، کە لەم کات و ساتەی قۆناغی رۆمانسی و تیوری نیشتمانی پێی دەنایە قۆناغی دانانی پرۆژەو پایەکانی شۆرش. ئەوە بوو دوای چەند رۆژێک جەمال عەبدول ناسر دەبێتە

مامۆستا لە کۆلێژی سەربازی، لێرەش بیرو بۆچوونە شۆڕشگێڕیەکانی خستە دڵ و دەرونی ئەفسەرە تازە پێگەیشتووەکان، بەدەستی خۆی تۆی "مسری نویێ"ی پەرتکرد و دوای ١٠ سال بەرهەمەکەی دەدرویێتەوە، ئەوەش لە ژێر ئەم فشارانە بوو کە لاوانی میسری لە سالی ١٩٤١ و بەهاری ١٩٤٢ هێنابووە سەر شەقام و پڕ بە قوڕگ هاواریان دەکرد "بژی ئیتالیا، بژی مارشال رۆمێڵ، مردن بۆ ئینگلیز".

ئەوە هەر لە میسر و عێراق و کوردستان روی نەدەدا، بەلکو لە هەموو رۆژهەلاتی ناوەڕاست تاکە هیوایەک بۆ رزگاربونیان لە دەستی ئینگلیز بریتی بوو لە سەرکەوتنی ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی. هەر لەبەر ئەو هۆیەشە تاکو ئەورۆ چاومان بە هەندێ کەسایەتی و سیاسی، لە بەغدا و قاهیرە، دەکەوێت کە بەجۆرێک پەیوەندی و دۆستایەتیان لەگەل رژێمی موسۆلینی و هیتلەر هەبووە و، ئێستاش پلەو پۆستیان هەیە، وەک رەشید گەیلانی و شەنشەل، ئەو کەسانە ئەگەر لە ئەوروپا بونایە بە دڵنیایەوە لە دادگای نۆریمبێرگ دادگایی دەکران.

قەلای موسل

نزیکەی ١٠٠ میل لە سنوری تورکیا، سوریا و ئێران و، ٢٢٣ میل لە بەغدا دووره. شوێنی موسل کەوتۆتە ئەو خالەی کە چیاکانی کوردستان لەگەل هی ئەرمینیا بەیەک دەگەن، لێرەوە رێگاکان، لە باشور بەرەو بەغدا و بەسرا دەرۆن، لە رۆژهەلاتیش بەرەوە ئێران دەچن، شوێنێکی ستراتیجی زۆر گرنگە. بێجگە لەو رێگاو بان و کاروان سەرا و هێلی ئاسنی هەر لە موسلەوە رێگای ئاو، بە روباری دیجلە، دەست پێدەکات تا دەگاتە کەنداوی فارس و ئۆقیانوسی هیندی درێژە دەکێشێ.
لە ئەگەری هەر پەلامارێک بۆ سەر بەغدا – کوردەکان بۆم باس دەکەن – موسل خالێکی گرنگە بۆ بەرگریکردن، لێرەوە دەتوانرێ کۆنترۆلی ئەو رێگایانە بکرێت بۆ لەمپەردانان لە ئەگەری هێرش لە باکورو رۆژهەلات، یان رێگە لەم سوپایانە بگرێت، لە کاتی گەڕانەوە، لە بەغداوە بەرەو شوێنی خۆیان. بۆ نموونە روسەکان، لە جەنگی جیهانی یەکەم، هەولیاندا دەست بەسەر موسل دابگرن، تورکەکانیش موسلیانکردە ناوەندێکی ستراتیژی ئۆپێراسیۆنە سەبازیەکانیان. لە جەنگی جیهانی دووەمیش ئەلمانیا و هاوپەیمانەکانی بنکە و سەربازگەیان لە ناوچەی موسل دانا کە زیانێکی زۆری بە سوپای ئینگلیز گەیاند کە هەولی رزگارکردنی سەربازگەی حەبانیەیان دەدا کە ئەوکاتە لە لایەن هێزەکانی رەشید عالی گەیلانی دەورەدرابوو.

دوای گێڕانەوەی روداوە مێژووییەکان دۆستە کوردەکانم هاتنە سەر باسی بەڵێنەکانی قاسم بۆ کورد، دەڵێن یەکسانی کورد و عەرەب، لە مافەکانیان، کە لە دەستوری نوێی عێراق جێگیر کراوە بەلام چاوەڕوانی کردار دەکەین، زمانی کوردی پێویستە بە یاسا ببێتە زمانی فەرمی هەموو ولات، لە ئیدارە و قوتابخانەکان دانی پیا بنرێت، پێویستە ژمارەیەکی زۆری مامۆستای قوتابخانەکان و کاربەدەستە ئیداریەکان، کە بە کوردی بنووسن و بدوێن، نەک تەنها بۆ ناوچە کوردنشینەکان بەلکو بۆ دامەزراوە مەرکەزیەکانی دەولەتیش ئامادە بکرێن. پێویستە پەرە بە دانانی پیشەساری بدرێت، نەهێشتنی باج و رسوماتی گومرگی و کەمکردنەوەی باجی ناوخۆ، دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاران و پالپشتیکردنیان بە پێدانی کەرەسە و پەینی کیمیاوی، پێگەیاندنی کادیری بە توانا لە هەموو بوارەکان، لە شاند و نوێنەرایەتی عێراق لە دەرەوە، بە رێژەیەکی عادیلانە کورد دیاری بکرێن و، کردنەوەی نەخۆشخانە و بنکەی تەندروستی و ئاژەلداری، دروستکردنی هێلی شەمەندەفەر، کردنەوەی زانکۆ و دامەزراوە بالاکانی زمانی کوردی، بە تایبەتی دامەزراندنی ئەکادیمیای زانست و زمانی کوردی، کردنەوەی کۆلێژی زمانی کوردی لە زانکۆی بەغدا، کردنەوەی ئێزگەی تایبەتی رادیۆی کوردی، گەشە پێدانی شانۆ و مۆسیقا و هونەر و ئەدەبی کوردی و ... هتد. بێگومان ئەوانە هەموو لەسەر ئەرک و پارەی حکومەتی بەغدا، بۆ ئەوەی لە کاتی گونجاو و جیابوونەوە لە عێراق سوودی لێوەربگیرێت. ئەو پرۆژەیە – دەکرێ سوندی لەسەر بخۆم – پالپشتی و لایەنگری بالوێزی نوێی سۆڤیەت، گرێگۆری، بەدەست بێنێ کە یەکسەر لە سەرەتای مانگی ئاب گەیشتبووە بەغدا، گرێگۆری ١٦ راوێژکارو کەسی شارەزای لەگەل خۆی هیناوە، ئەو لە سالی ١٩٤٥ تا ١٩٤٨ بالوێز بوو، زۆر باش شارەزای عێراق بوو، بە تایبەت خۆی بە دۆزی کورد، لە روانگەی بەرژەوەندیەکانی سۆڤیەت، سەرقال

کردبوو. پێش هاتنەوەی بۆ عێراق لە وەزارەتی دەرەوەی سۆڤیەت بەرپرسی بەشی رۆژهەلاتی ناوەڕاست بوو.

پاش ئەو هینان و بردنە کوردەکان رازیبوون و قەناعەتیان هەبوو جورێک لە غەسل دەماغیان کردووم و کاتەکە گونجاوە بمبەنە حزوری "شیخی سۆر" کە وەک بەخۆیان دەیانگوت ئەوە ١٨ سالە دیداری لەگەل هیچ رۆژنامەنوسێکی ئەوروپی نەکردووە.

بەشی شەشەم

شێخی "سۆر"

رووبەڕو لەگەل بارزانی

چــوومە ژورەوە، کەم رونــاک و ســادەو هەژار بــوو، پــانکەیەکی گەورە دەسـوڕایەوە و ئەو دوکەلە زۆرەی لەت لەت دەکرد، وەک هەویـر لەگەل ئەو بـۆنە ناخۆشــەی خەلـکەکە دەشـێلا. شـێخی سـۆر دانیشـتبوو وچـاوەڕوانی دەکـردم، خـۆی زۆر بە هەیبەتێکـی دەمامکـدار پیشـان دەدا، سـاردو سـڕ و بێدەنگ و بە گومـان بـوو. بە لایەنگرەکـانی دەورە درابـوو، لە دەم و چـاو و سیمایان بە کەسانی ماندودیتە و بەرداشـی رۆژگارهـاڕیبوونی دەردەکەوتن، جلوبەرگی کوردی جۆراو جۆریان لەبەر بوو. هەستمکرد کە کەسایەتی ئەو پیاوە، پەتریالکار و پڕ وزەیە هەست و هێزی بلۆک کردوم تا بە چاوێکی رەخنە تەماشای بکەم یان وەک بەهرەیەکی رۆژنامەنوسی لە روی نەفسی وێنەیەکی ئەو کەسە بگرم کە خەریکە دیداری لەگەل ساز دەکەم.

هەولەکانی خۆم بە گوڕخستەوە و ورەم بەخمدا، ئیمتیازی ئەوەم هەبوو کە یەکێکە لە دیدارە دەگمەنەکانی ژیـانی رۆژنـامەگەریم، زۆر لە هاوپیشـەکانم هەولیانـدابوو بەلام بۆیـان رێک نەکەوتبوو، لەبەر ئەوە دەرفەتێکی ئەوهـا بە ئاسـانی دووبـارە نـابیتەوە. بیـرم لە قسـەو "هۆشـداریە شـیرینەکەی" قاسـم کردەوە کە چەند رۆژێک پێش ئێستا بە کەسێک، کە هـاتبووە هۆتێل، بـۆی ناردبووم، ناوەڕۆکی مەسیجەکە بریتیبوو لەوەی "دەزانم بەڕێزتان، زۆر بە خسوســی، بە قەزیەی کــوردەوە خەریکــن. ئەفســەرەکانی مــن، بــۆ هەر یارمەتیەک، لە خزمەتتدان و دەتوانن هەموو جۆرە مەعلوماتێکت پێبدەن. بەلام ئامۆژگاریەکی دۆستانە نەکەی بە دوای روداوی سەرشێتانە و چاوپێکەوتنی

هەرەش ئامێز بکەوی". بە هەمان زمانی دۆستانە ئەو هۆشداریەم، لە لایەن بالوێزی ئیتالیا، دێلە کییزە Della Chiesa، لە بەغدا پێگەیشتبوو، وادیارە لە لایەن بالوێزخانە چاودێری کرابووم کە لە بینایەکی بچوکی سەردەمی کۆلۆنیالی، لە کەرادە مریەم، لەسەر روباری دیجلە، بوو، ژمارەیەکی زۆر عەسکەر پاسەوانیان لێدەکرد. ئێستا من لە "دیوەخان"ی ئەو پیاوە بە ترسە، سەرۆکی جەنگاوەرەکانم. جلی ئەوروپی، چاکەت و پانتۆلی لەبەر بوو، ئەوەش رێگەی جولەکردنی کەمدەکردەوە، نەخۆشی چاوی هەبوو، پرچی وشک و شانەکرابوو، تورە دیار بوو، بە تەبیعەت حەزی بە خۆپیشاندان بوو. بەو شێوەیە هاتە بەرچاوم.

ئەفسانەی شۆرشگێری کوردان پیاوەکی بە شان و شەوکەت بوو، کەم دوو و روگرژ بوو بەلام بە دڵنیایی کەسایەتیەکی خاوەن فاشین بوو، بەبێ پێشەکی دەستی بە قسەکرد، زۆر بە راشکاوانە، تا گومان لە قسەکانی نەکرێت، گوتی بەراست و دروستی وەلامی هەموو پرسیارەکان دەدەمەوە، پاشان، بە تەماشاکردنێکی هەرەشەدار، ووتی "بە پێچەوانەی ئەو شتانەی ئێوەی رۆژنامەنوسی رۆژئاوا دەیانووسن". منیش خۆم لەو هۆشداریە گێل کردو پێم گوت دەتوانی بە کورتی باسی ژیان و بەسەرهاتی خۆتم بۆ بکەی؟ بە فەخرەوە، وەکو گۆریلە سینگی کوتاو ووتی "ئەوکاتەی عومرم ١٧ سالان بوو، لەدژی داگیرکاری کوردستانی عێراق لە لایەن ئینگلیز بەشداریم لە راپەرینی بارزان، لە گوندەکەی خۆمان، لە سالی ١٩٢٠ کرد. بە قەناعەتی خۆمان سەرکەوتووبووین چونکە توانیمان ئینگلیز لە گوندەکەمان بەدەرنێین. لە سالی ١٩٣١ سەرکردایەتی چەکداریم، لە دژی حکومەتی دواکەوتوو و کۆنەپارێز و نۆکەری ئیمپریالیزمی بەریتانی، کرد. گیرام و بۆ جنوبی عێراق، تا ١٩٤٣، نەفی کرام". لەو سالانە، بە دەنگێکی بەرز، چاوەکانیشی کرابوونەوە گووتی "خەریکی خویندن بووم و سەبر سەبر خۆم پەروەردە کردو لە

ماوەیەکی کەم سەقافەیەکی عامم بەدەست هینا. لە سالی ١٩٤٣ توانیم لە مەنفا رابکەم و گەڕامەوە بارزان، حکومەت سیاسەتی سەرکوتکردنی سیاسی و کولتوری پەیڕەو دەکرد. کەش و هەوایەکی لە بار هەبوو بۆ خەباتی چەکداری، بۆ بەدەست هێنانی ئاواتەکانی گەلەکەم".

گێڕانەوەی بەسەرهاتەکانی مستەفا بارزانی درێژەی هەبوو، هاورێکانیشی بە بێدەنگ و وەک ئەوەی لە خەلوەتبن گوێیان لە قسەکان راگرتبوو. لە قسەکان دیار بوو زۆر، بە هۆی مانەوەی لە بنکەکانی پەروەردەی ئایدیۆلۆجی لە قەوقاز، زۆر رستەو بۆچوونی حازر بەدەستی دەردەهێناو و وەک "حەقیقەت" فڕێی دەدا کە زەمانێکی زۆرە ئەدەبیاتی کۆمونیستی، وەک حەقیقەتی مێژوویی، بلاوی کردونەتەوە.

بارزانی لە درێژەی قسەکانی گوتی "هەندێ بنکەی پۆلیسمان داگیر کرد، پاشان هێزەکانی رزگاری کۆنترۆلی ناوچەیەکی فراوانیان کرد. ئەوکاتە حکومەتی نۆکەری ئیمپریالیزم بە سەرۆکایەتی ژەنەڕالی ئینگلیزی، رێنتۆن General James Renton, 1898-1972، لەشکرێکی گەورەی رەوانەی سەرمانکرد، هێزە قارەمانەکانمان بە سەرکەوتوویی بەرپەچی هێرشی دوژمنیان دایەوە. لێرەدا حکومەتی بەغدا دەستی بە فرت و فێل کرد، داوای موفاوەزاتی لێکردین. لە راستی تەنها نیازی ئەوەی هەبوو کات بکوژێت و خۆی رێک بخاتەوە بۆ ئەوەی هێرشێکی فراوانمان بکاتە سەر. ئێمەش رازیبووین شەر راگرین چونکە دەمانزانی ناتوانین، لە بەرامبەر هێرشی گەورەی هێزەکانی ئینگلیز، بەرگری بکەین. لە سالی ١٩٤٥ هێزەکانمان بردە سەر سنوری ئێران و راپەڕینێکی رزگاری شەعبی نوێمان راگەیاند. بەلام ئیمپریالیستەکانی بەغدا ترسی ئەوەیان هەبوو کە پرۆشکی ئەو خەباتە بگەویتە عێراق و بەناو کوردانی عێراقیش بلاو بێتەوە، بەتایبەتی لە رێگەی گوندی بارزان. بەو جۆرە دەستیان بە پیلانە گلاوەکانیان کرد تاکو لە

بـزوتنەوەی دیمـوکراتی ئێـران دامـانبڕن. سـوپایەکی گەورەیـان لە دژی ئـێمە ڕەوانەکرد کە پێک هـاتبوو لە سـەگەکانی ئیمپریـالیزم و فیودالە کەمتیارەکـان (لە دەقە ئیتـالیەکەش، لە نێـو کەوانە، ئامـاژە بە وشـەی کەمتیـار کـراوەو نیشـانەی ! بـۆ دانـراوە. و)، بە پالپشـتی فڕۆکەکـانی ئینگلیـز گونـدی بارزانیـان وێرانکرد، خەلکەکە ناچـار بەجێیـان هێشـت وپەنایـان بـردە کوردسـتانی ئێـران (شێخ مەبەستی کۆماری مەهابەدە کە لە سالی ١٩٤٦ ڕاگەیاندرا) و بەو جۆرە هەموو چووینە ڕیزی بزوتنەوی ڕزگاریخوازی".

ویستم قسەکانی پێ ببڕم بەلام شێخ کە بە دەنگەکی نێرانە قسـەی دەکرد – دەینەڕاند، لا چاوێکی لێکردم وەک ئەوەی پێم بلێ دەمت بگرەو بێدەنگ بە، بە دەنگێکی گەورەتر درێژەی پێدا.

"لە سـەرەتای سـالی ١٩٤٧، ئەوکـاتەی هێـزە دیموکراتەکـانی سـۆڤیەت، لە بەرانبەر لەشکری ئێران، خۆیان کشاندە دواوە کوردەکان بە تەنها، بۆ مـاوەی ٥ مانگ، درێژەیـان بە شـەڕی پێشمەرگایەتیدا. ئەمـن، لەگەل چەکدارەکانم، لە سنوری نێوان ئێران و تورکیا و عێراق درێژەمان بە خەباتدا، هەتـا ئەوکـاتەی لەگەل ٨٠٠ کەس لە هاوڕێکـانم، گەیشـتینە یەکێتـی سـۆڤیەت. لێـرە، لەبەرە ئەوەی لە دژی ئیمپریـالیزم جەنگـابووین، بە شـێوەیەکی برایـانە، پێشـوازیمان لێکـرا، بووبـووینە هێمـایەک بـۆ هـاندانی هەمـوو بـزوتنەوە ڕزگاریخوازەکـانی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست. لەگەل هاوڕێکانم لە ئاوارەیی، لە ولاتانی سۆسیالیست، ژیانمـان بەسـەر بـرد تـا ئەو کـاتەی خەبـاتی گەلـی عێراق بە سـەرکردایەتی و حیکمەتی عەبدول کەریـم قاسـم، لە ١٤ تەمـوز، بە سـەرکەوتوویی، کۆتـایی بە حکومەتی ئیمپریالیستی بەغدا هێنا. عەبدول کەریم ڕێگەی پێدام بگەڕێمەوە و، منیش گەڕامەوە بۆ درێژەدان بە خەبات بۆ پارێزگاری لە کۆمارە ساواکەمان، کۆماری عەرەب و کورد، بۆ بەهێزکـردن و گەشـەپێدانی لەژێر سـەرکردایەتی تاکە ڕابەرمان زەعیم عەبدول کەریم قاسم".

زمـان و گێـڕانەوەی باسـەکان جێگـای گومـان و سـەر سـوڕمان بـوون، بە تایبەتی لە روانگەی ئەو شتانەی لە دوایی روو دەدەن، واتە شێخ لە قسەکانی راستگۆ نەبوو. لێم پرسی "ئاخۆ چۆن ئەو دوو بۆچوونە ئاشت دەکاتەوە، لە لایەک قاسـم باسـی وەحـدەی وەتەنـی دەکـات و، لە لایەکیتـریش کوردەکـان خەبات بۆ دەولەتێکی سەربەخۆی کوردستان دەکەن ؟".

لە وەلام ووتـی "ئەوۆڕ لە عێـراق، بە فیعلـی و بە راسـتی کۆمـاری کـورد – عەرەب هەیە، جیـاوازە لە دەسـتورە رەجعیەکـان. خەبـاتی ئـێمە، بـۆ ئاینـدە، ئەوەیە براکانمان، لە بەشەکانیتر رزگاریان ببێت لە دەستی ولاتانی داردەستی ئیمپریـالیزم. باوەڕمـان بە رەوایەتـی و پیـرۆزی خەبـاتی گەلەکەمـان هەیە، بە هاریکاری ئەو میللەتانەی لە خەباتدان بۆ رزگاربونیان لە دەستی کۆلۆنیـالیزم و بە کـۆمەکی گەلانـی ئـازادیخواز و ئاشـتیخواز براکانمـان لە بەشـەکانیتری کوردستان، کە تاکو ئێستا کوردستان عێراق ئازاد بـووە، ئەوانیش رزگاریـان دەبـێ و بە مافەکانیـان شـاد دەبن، لە پێشـەوەی هەمـووان مـافی چـارەی خـۆ نووسـین. ئـێمە تەواو دلنیـاین کە گەلـی کـوردی ئـازادیخواز و ئاشـتیخواز ئاینـدەیەکی پڕشـەنگداری دەبـێ، رۆلێکـی گرنگـی لە پاراسـتنی ئاشـتی و دوارۆژێکی روناکی رۆژهەلاتی ناوەراست دەبینێ".

لە بەرامبەر ئەو هەمـوو پرۆپاگەنـدە هێلنج هێنەرە و بێ مانـا و دژ بەیەکانە نەمویست بەرپەچی قسـەکانی بدەمەوەو پۆلێمیک دروست بێت تەنهـا ئەوەم هێنـایە بیـری کە ئەو وەک مارشـالی لەشـکری سـور وەلامەکـانی، کە بە منـی داوە، دەچنە خانەی وەلامی سیاسی دیراسە بۆکراو.

پێی گوتم "تەماشاکە"، چاوی سوڕاند و گرژ بوو و لەسـەر کورسیەکە خۆی هینا و برد وەک ئەوەی جێگەکەی تەسک بێت "تەماشـاکە، ئەو نۆکەرانەی کە حوکمی بەغدایان دەکرد زۆر درۆ و شائیعاتیان لەسەر من بلاوکردۆتەوە..."

یەکێک لە پشتەوە شانی ڕاکێشام بەڵام "مەلای سۆر" تیلە چاوێکی لێکرد و یەکسەر لە پشتەوە شانیان بەردام. داوام لێکرد ئاخۆ هاوڵاتیەکی سۆڤیەتیە و جلی سەربازی، وەک مارشالی لەشکری سور لەبەر کردووە، بۆ ئەو مەبەستەش وێنەیەکی دەگمەنم پیشاندا کە بە جلی مارشالی بوو. بێدەنگیەکی گەورەو بە ترس هەموو ژورەکەی داگرت. یەکێک لە دەست و تاقمەکەی، بە زمانی کوردی، لەو باوەڕدام، داوای لێکرد دەرمکەنە دەرەوە. مستەفا بارزانی، بە ئاشکرا توڕە دیار بوو، بە ئیشارەت پێی ووت بێدەنگبە، رووی لە من کرد و، بە دەنگێکی کونترۆلکرا ئەوها وەلامی دایەوە.

"سەر بەرزین بەوەی کە لەژێر سەرکردایەتی تاکە رابەرمان، عەبدول کەریم قاسم، بەشداری لە خەباتی شەعبی، بۆ پاراستنی کۆمارە نوێیەکەمان، دەکەین!".

وەلامی پرسیارەکانی منی نەدایەوە، دەتوانم بلێم دیدارەکە تەواو بوو چونکە بەرامبەرەکەم پێی لەناو لم بوو، بەولاو بەولا دەچوو، هەر هوتاف و دروشمی بێ تام و بەکار هاتووی دەگۆتەوە. زۆر ئاگای لە خۆی بوو قسەیەک، رایەک و هەلوێستەک دەربڕێت بە گران لەسەری بکەوێت، قەت وشەیەی "کۆمونیست"ی لەدەم دەرنەچوو. باسی هەموو شتەک و هیچی نەکرد، هەگبەی، پڕ پرۆپاگەندەی سۆڤیەتی، بەتالکرد و ناوە ناوە دەستەواژەی "سەگەکانی ئیمپریالیزم"، "کەپیتالیزمی چەوسێنەر"، "ئەو شەڕەی کۆلۆنیالیزمی فەرەنسی لە دژی جەزائیر دەیکات پەلەیەک رەشی سەدەی بیستەمە بۆ هەموو رۆژئاوا" یان "رۆژئاوا بەردەوامە لە پیلانەکانی لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست، ئەوەش لە رێگەی سەهیۆنیستەکانی ئیسرایل کە مافی عەرەبەکانی فەلەستینیان زەوتکردیە"، یان "رۆژئاوا دەبێ قەناعەت بەوە بکات کە چیتر ناتوانی، بەبێ باج، سامانی گەلانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست بدزی و خوێنیان بمژی". پاشان روی خۆی خۆشکرد و بە باشە باسی ئیتالیای کرد

بەلام نەیویست باسی روداوەکانی سالی ١٩٤١ بکات، لە کۆتایی دووبارە ئاماژەی بە "سەرۆک و تاکە رابەرمان عەبدول کەریم قاسم" کرد.
دیدارەکەمان لە ناکاو پچڕا و بە جولەیەکی سەرسوڕهێنەر، بۆ تەمەنی ئەو، هەستایە سەر پێ. چاوی لەناو چاومنا، دەستی بۆ درێژکردم، دەستی ئارەقەی کردبوو،دەستی گەورەو وشک وەک دار وابوو. ئەوانیتریش لە دەوری بوون، دەستیان لەسەر سنگیان بوو بۆ سەرۆکەکەیان، وادیار بوو هەموویان دلخۆش بوون بە سیاسەت، حیکمەت و جولە و شەهامەتی سەرۆکە جەنگاوەرەکەیان، بە تایبەت دلّیان بەوە خۆش بوو کە چۆن منی وردو خاش کرد. ئەوەتە بەزەیی و خانەدانیەتی کەسانی براوە. پاش ئەوەی چەکی دیالێکتی دانا، بە زەردەخەنە و ئیسراحەت و بە بێ دوژمنایەتی تەماشای کردم و گوتی "لە بیر نەکەی، بە نیازی دۆستایەتی، پێشنیاری دیدارەکەم قەبولکرد و وەک دیاریەک بۆ ئەو دۆستایەتیە با رەسمێک بەیەکەوە بگرین. ئەوە یەکەمجارە لە ژیانم، لەگەل کەس رەسمم نەگرتووە".
پاش کەمێک، دیارە تەگبیر کرابوو، وێنەگرێک هاتە ژورەوە، بیرم لەوە نەکردبەوە کە لە بریتی ئەو هەموو ریز لێنانە سوپاسیان بکەم. زۆر بەداخەوە بیری ئەوەم نەکردبووەوە، وەک عادات و تەقالید، منیش، لەو هەل و مەرجە ناخۆشە، دیاریەک بۆ شیخی سۆر بهێنم. لەو کاتە هاتە بیرم دەستم لۆ جزدانەکەم برد، ١٠٠ لیرەی ڤاتیکانیم دۆزیەوە کە لە کاتی هاتنم لە فرۆکەخانەی فیومیچینۆ - رۆما وەرمگرتبوو، شکلی پاپای پیۆی ١٢ەمی لەسەر کێشرابوو[١٦]. بیرو خەیالم چووە سەر نەسیبی ئەو پارەیە، من کە کەسێکی مەسیحی باوەڕدارم، کەچی ئەو پارەیە کە لە سکەی سان پیتەری

[١٦] Papa Pio XII, 1876 - 1958

ڤاتیکان دەرچووە، ئێستا، لەدەستی من دەچێتە دەستی ئەو "کافرە" دێرین و مەسیحی کوژانە.

دیداری نێوان مەلا مستەفا بارزانی و فڕانز مەرییا دەزارۆ، لە هۆتێل سەمیر ئەمیس، لە سالی ١٩٥٨، بەرزانی بە دەزارۆ دەلێ "با وێنەیەک بەیەکەوە بگرین، تاکو ئێستا لەگەل هیچ رۆژنامەنوسێک نەمگرتووە".

هەواڵی گرتنی مارشاڵی قارەمان بە درۆ بڵاودەکرێتەوە

وادیارە چاوپێکەوتنەکەم، لەگەڵ مستەفا ئەلبارزانی، بە دڵی قاسم نەبوو هەرچەندە "مەلای سوور" زۆر بە وریایەوە قسەی دەکرد و هەمیشە دروشمی "برایەتی عەرەب و کوردی" دەگوتەوە. ئەوکات هەموو هەواڵەکانی ڕاگەیاندن لە ژێر ڕەقابەدابوون.
خەبەرم پێگەیشت کە بارزانی گیراوە، هەواڵەکەشم، دوای چەند ڕۆژەک، لە لایەن یەکێک لە راوێژکارە نزیکەکانی قاسم بەدەست گەیشت، لەو کاتەی ڕێگەیان پێدام سەردانی زەعیم بکەم لە وەزارەتی بەرگری. دیدارەکە بە دڵی قاسم نەبوو لەبەر دوو هۆ: یەکەم لەبەر ئەوەی بارزانی وەعدی ئەوەیدابوو دەست لە سیاسەت نەدا، دووەمیش ئەو جۆرە چالاکیانە دەبوونە هۆی وروژاندنی ناسرییەکان، وەک ئەوەی گەزۆی لە دار ببیننەوە. لە ڕاستی دوای چەند ڕۆژێ مارشاڵ بارزانی گەڕابووەوە هێلانەکە خۆی، لە ناوچە شاخاویەکانی ئاشوری دێرین، لێرە گوند و خانوەکانیان زۆر لە لادێکانی هەرێمی پولیا Puglia ئیتالی دەچێت. لەبەر ئەوە هەواڵی ئەوە بڵاوبووەوە گوایە قاسم بارزانی گرتووە. لە ڕاستی قاسم تەنها تکای لێکردبوو لۆ ماوەی چەند ڕۆژەک نەچیتە دەرەوە و پێشوازی لەو خەلکە نەکات کە ڕۆژانە، بۆ بەخێرهاتنەوەی، لێرە و لەوێ دەهاتنە دیداری. بارزانی کە نیازی شتی گەورەی هەبوو زیرەکانە داواکەی قاسمی قەبولکرد. دەیزانی کە قاسم پێویستی بە هەندێ قوربانیە تاکو دڵی ناسرییەکان ڕازی بکات کە ڕۆژانە لێیان دەگرتن و خەریک بوو ئاژاوەیەکی گەورە بنێننەوە، دەیزانی کە قاسم خەریکی

جێبەجێکردنی تاکتیکەکی باش دیراسەکراوە، ئەویش وەک ئەو کەسەی لەسەر بەفر گالیسکە بە سەگەکانی رادەکێشێ و لەکاتی پەلاماری رەوە گورگ پارچە گۆشت و ئێسکیان بۆ داوێ تاکو وازی لێبینن، ناسریەکان ئێستا بوونەتە گورگ.

گەڕانەوەی عەبدول سەلام عارف

عەبدول سەلام عارف کە خەریکی پیلانی کودەتا بوو بە نهێنی و لە ناکاو گەڕایەوە بەغدا و نیازی بەکار هینانی هێزی هەبوو. بەلام حیسابی کاتێکی خراپی کردبوو، کەوتە سەر تەلەی قاسم کە بۆی دانابووەوە. قاسم لە ئاژاوەی رۆژی ٢٧ ئۆکتۆبەر ئاگادارکرابووەوە، لەو رۆژە وەزیری پەروەردەی فیدڕاسیۆنی عەرەبی سوریا - میسر، کەمالەدین حوسێن گەیشتە فڕۆکەخانەی بەغدا، هەزاران کەس لە لایەنگرانی عارف بە سەیارەو بە پێیان، بە وێنەی زەبەلاحی جەمال عەبدول ناسر، هاتبوونە پێشوازی. خەبەرەکە گەیشتە شار و بە هەزاران کوردو کۆمونیستی تورە، بە پەلە پەل، بەرەو فڕۆکەخانە کەوتنە رێ. شەڕو پێکدادان لە نێوان هەردوو بەرە تەقیەوە، پۆلیس و هێزەکانی ئاسایشی فڕۆکەخانە، بە هەزار حال، توانیان لێکیان جیا بکەنەوە. بەلام لە کاتی گەڕانەوەی ناسرپەکان بۆ ناو شار مەسەلەکە گەورەتر بوو، لە لایەن ٢ هەزار کەسی تورەو دەست بە چەقو و دارو بەرد، پەلاماردران. بۆ ئەوەی لێکیان جیا بکەنەوە ناچار عەسکەر و دەبابەیان هێنایە ناو شارع رەشید، بە درێژی ٥ کم هەردوو بەر، بە درێژایی روباری دیجلە لە بەرامبەر یەک وەستابوون.

ئەو ئێوارەیە هەوالەکانی رادیۆی بەغدا، بە سەرسامی، پڕی دروشمی یەکێتی نەتەوەی عەرەب و "برایەتی عێراق و فیدراسیۆنی مسر – سوریا" بوو. لەم کەش و هەوایە، عارف وایدەزانی لە قازانجی ئەوە، لە ناکاو بەدیار کەوتەوە، هەندێک پێیان وابوو ئەوە دوا سەر شێتی عارفە لە ژیان. لێرە قسە و باس

زۆره، هەندێک دەڵێن پلانی کودەتای بۆ هەفتەی یەکەمی نۆڤەمبەر ئامادە کردووه، دەڵێن لیوای دەبابەی کەڕادە مریەم و تاریق بن زیاد کە لە دەورو پشتی بەغدان لەگەڵدایە، گوایە عارف دەبوایە ببێتە سەرۆک وەزیر، براکەی، کۆلۆنێل عەبدول رەحمان، ببێتە وەزیری بەرگری و رەشید عالی گەیلانیش ببێتە سەرۆک کۆمار. لە مەکتەبەکەی قاسم دەنگۆی ئەوە بلاوکرایەوە کە گوایە عەبدول سەلام بە دەمانچە روو بەرووی قاسم بۆتەوە بەلام زوو چەککراوە. لە راستی کەس بە دلنیایەوە نازانێ روداوەکان چۆن بوونە. عارف گیرا، بۆ ماوەیەک بزر بوو، پاشان لە ١٩٥٩/٠١/٢٤ لە دادگای سەربازی، بە نهێنی بەدیار کەوتەوەو دادگاییکرا و سزای لە سێدارەدانی، لەگەڵ رەشید گەیلانی، بۆ دەرکرا. لەگەڵ بلاوبوونەوەی هەواڵەکە ئاژاوەیەکی گەورە تەقیەوە، بە تایبەتی لە گەڕەکە شەعبیەکانی وەکو شێخ عومەر و سەید عەبدول قادر، ژمارەیەکی زۆر لە ناسریەکان دەستگیرکران.

Guerriglieri kurdi in marcia. (*In basso*) Un attendamento kurdo.

جەنگاوەرە کوردەکان لە سەرەوەو لە خوارەوەش دەوارنشینەکان

راستە عارف سزای لە سێدارەدانی بۆ دەرچوو، باوکی ٧ مندال بوو، زاوای قاسم بوو، لەگەل ئەو بەیەکەوە پلانی کودەتای تەموزیان دارشتبوو و بەیەکەوە دەستیان بەسەر بەغدا داگرت، لەبەر ئەوە کەوتە بەر رەحم و بەزەیی قاسم بەلام وەک دەبینین عارف رەحم بە قاسم ناکات و دەیکوژێ. عارف دەبریتە سەربازگەی رەشید و بەدەست بەسەری بە کەمال و ئیسراحەت دەمینێتەوە. دوای سالەک قاسم دەیبوریت و ئازادی دەکات، لە بەغدا خانوەکی گەورەی دەداتێ و موچەی ئەوە ماوەیەی "زیندان"یشی بۆ دەگێرپێتەوە، ریگەی دەدا، تەنانەت، حەجیش بکات و بچێتە مەککە. کەچی دوای سالەک عارف قاسم دەکوژێ.

دادگایی و لە سێدارەدانی درۆزنانەی عارف بۆ کورد و کۆمونیستەکان وەک بردنەوە کاسی یاریکردن وابوو، بووە هۆی قەیرانێکی مەترسیدار لەناو حکومەت. هەندێ لە کەسایەتیەکانی حیزبی ئیستقلال و بەعس، کە ئەوکات لە لایەن رەشید گەیلانی و عەبدول سەلام، رابەرایەیتان دەکرا دەستیان لە کار کێشایەوە یان ناچارکرابوون، وەزیرە دەست لە کارکێشراوەکان ژمارەیان ٦ بوو، لەناویان سەدیق شەنشەلیشی تیا بوو کە بە کەسێکی دژ بە کۆمونیستەکان ناسرابوو، کوردو هاوپەیمانەکانیان دەمێکە سوندیان خواردبوو لەناوی بەرن.

وەزیرێکی نازیست

سەدیق شەنشەل رۆژی ٩ ئۆکتۆبەر، لە وەزارەتی دەرەوە، پێشوازی لێکردم ، کەسێکی بالا بەرز، لەسەر خۆ، رێک و پێک، ئەوەی زۆر سەرنجی راکێشام ئەوە بوو کە زۆر ئازادانە، بە بێ ئەملا و ئیملا، بە ئازادانە قسەی دەکرد کە ئەوەش رەفتارێکی نامۆی سیاسەت مەدارانی عێراقی نوێ، بە قاسمیشەوە، بوو، کە لەکاتی قسەو دیدارەکان قسەکانیان بە شەرم و بە تەرازو دەکێشن ئەوجا دەریدەبڕن. لە سەرتاوە کەیفخۆشی و سیمپاتیای بۆ ئیتالیا دەربڕی، گلەیی ئەوەیکرد کە ئیتالیا کەم بایەخی بە پەیوەندیەکان لەگەل عێراقداوە، بەرای ئەو هەردوولا دەتوانن رۆلێکی کارا و گرنگ لە پەیوەندیەکانی نێوان رۆژئاوا و عێراق ببینن. لەم رۆژانە شاندی پەرلەمانی ئیتالی بە سەرۆکایەتی رۆدۆلفۆ پەچاردی سەردانی بەغدای کردبوو، شەنشەل، زۆر بە سەراحەت، ووتی ئێمە چاوەڕوانی شتی کۆنکرێتمان لەو سەردانە دەکرد، بەلام ئەو نەیدەزانی کە ئەو شاندە تەنها بۆ کۆکردنەوەی زانیاری هاتبوون.

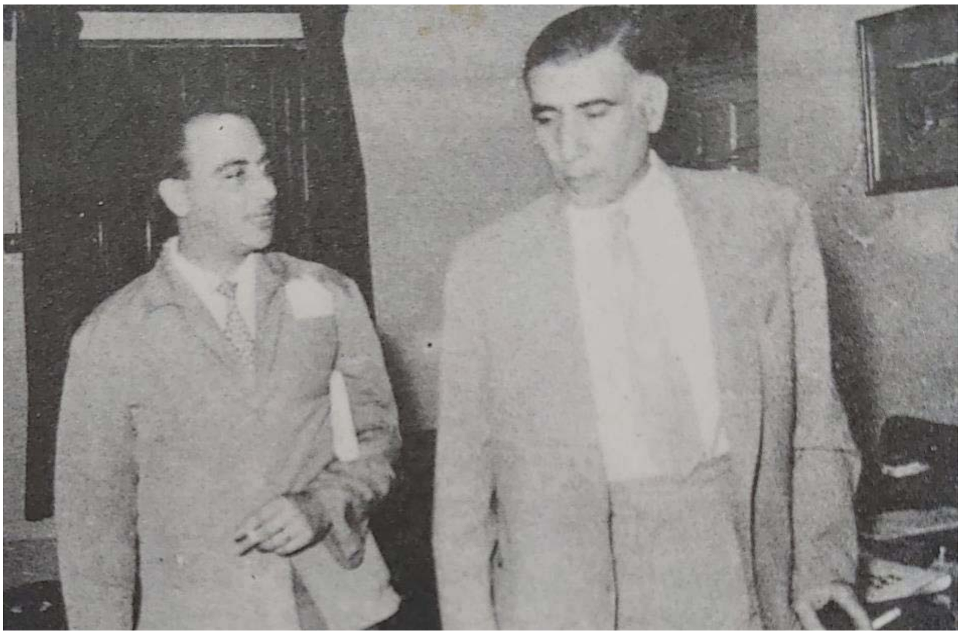

دیداری فرانز مەرییە دەزارۆ لەگەل وەزیری راگەیاندن - ئیرشادات، محمد سەدیق شەنشەل، بەغدا ١٩٥٨، کەسێکی ناسیۆنالیست و لە ١٩٤١ لایەنگری ئەلمانیای نازی بوو.

لەگەل شەنشەل باسی زۆر روداوی جۆراوجۆرمانکرد، ئەوەی سەرنجی راکێشام ئەو پیاوە وەلامی هەموو پرسیارێکی دایەوە، لە هیچ خۆی نەدزیەوە، تەنانەت ئەوکاتەی پرسیاری بەشداری ئەو لە کودەتاکەی گەیلانی سالی ١٩٤١ کە مەیلی بۆلای نازیەکان دەچوو، بە سەراحەت وەلامی دایەوە. کە هاتینە سەر باسی رۆژانە، گرفتی مەترسی کۆمونیستەکان، بە تایبەت دوای گەرانەوەی بارزانی پەیوەندی هەردوولا بەهێزتر بووە، شەنشەل، لەسەر داوای قاسم، چووبووە فرۆکەخانەی بەغدا بۆ پێشوازی لە "مەلای سۆر" نەیدەتوانی هاوسەنگیەکە بشێوێنی و بە شیوەیەکی گشتی، تا رادەیەک، کۆنکرێت ووتی:

"کۆمـونیزم، بەلای کەمـی بەو شـێوەیەی لە ڕۆژهەلاتـی ناوەڕاسـت ڕەگـی داکوتـاوە لەو شـوێنانە گەشـە دەکـات کە هەژاری تیـا بلاوبـۆتەوە. لەم ڕوانـگەیەوە رژێمـی پێشـو بەرپرسـیاریەتیەکی گەورەی لە ئەسـتۆیە کە نەیتوانیبوو نادادی کۆمەلایەتی چارەسەر بکات. ئێمە نیازمـان وایە، لە ڕێگەی سیاسـەتێکی کـۆمەلایەتی کـارا ڕوو بەرووی کۆمـونیزم ببیـنەوە، ئەوەش ڕەگەکەی بە ناسـیونالیزمەوە گرێـدراوە، دەمانەوێـت کۆمەلگـایەکی مـۆدێرن بنیات بنێین. لە ڕێگەی ریفۆرمی کشتوکال دەمانەوێت بەرهەمـی نـاوخۆ زیـاتر بکەیـن، جوتیـاران لە هەژاری ڕزگـاربکەین. ئێسـتا هەنـدێ بـاج و ڕسـوماتمان کەمکردۆتەوە، بە تـایبەتی لەسـەر چـایە و شـەکر. لەوانەیە حکومەت ٣ ملیـۆن دینار، داهاتی، کەم بکات بەلام دلنیاین ئەو ریفۆرمە دەبێتە هـۆی زیـاد بـوونی بەروبومی زەوی و زار، لە ئەنجام بە قازانجی گشـتی دەگەڕێتەوە. سـەبارەت بە بلاوکراوەکـانی کۆمونیسـتەکان کە ئێـوە لە دوکـان و بازاڕەکـانی بەغـدا کەوتۆتە بەرچاوتان، باوەڕم پێبکە، باشـترە بە ڕۆژی ڕونـاک ئەو بلاوکراوانە بفرۆشـن و بـلاو بـکەنەوە نەک بە نهێنـی وەک سـەردەمی پـێش شـۆڕش. بە دلنیایەوە ئێمەش گەشـە بە چالاکی و پڕۆپاگەندەی ناسیۆنالیستی دەدەین و هەولـدەدەین گەل، لە مەترسـی شـوعیەت، وشـیار بکەیـنەوە، بەلام ئەو بلاوکراونەی باسیان دەکەی لە عێراق چاپ ناکرێن بەلکو لە ولاتانیتر دەهێننە ناو عێراق".

دیدار لەگەڵ قاسم

بۆچوونی جیا جیا لەسەر راوێژکارانی قاسم لە بەغدا بلاوبوو، لە بیرمە رۆژی یەکشەم، ١٩ ئۆکتۆبەر، ئەو کاتەی چوومە دیداری قاسم، لە گەڵ یەکێک لە ئەفسەرەکانی مەکتەبی زەعیم بووە دەمەقالیم، پاش ئەوەی بۆ چەندەمینجار لە سەر تاکو پێ، منیان پشکنی و لەگەڵ چەند سەربازێکی چەک بەدەست منیان بردە لای ئەو ئەفسەرە، ئەو دەیوست، پێشوەخت، بزانێ لەسەر چ پرسیار لە قاسم دەکەم. ئەوکاتەی پێم گوت دیدارەکە لە چوارچێوەی کورد و کۆمونیستەکان دەمێنێتەوە، تورە و روگرژ بوو و لە وەلام گوتی "کوردەکانی عێراق، وەکو هەموو هاولاتیەک، هاولاتی عێراقین بەبێ جیاوازی رەگەزی و ئایینی، هەموو بە یەکەوە بە یەکگرتوویی پالپشتی لە شۆڕش دەکەن". ئەدی کۆمونیستەکان؟ "وەکو هەمووان لە خزمەتی عێراقدان!"، لە زۆر شوێن کۆمونیستەکان کار بۆ روسیا دەکەن!". "لێرە جیاوازە، کۆمونیستەکان بۆ جمهوریەت ئیش دەکەن، پالپشتی لەو حکومەتە دەکەن".

هەستمکرد سودی نیە درێژە بەو شێوە گفتوگۆیە بدەم، بە تایبەتی لەو کات کەسێک کە رقی هەموو دونیای لە منە، هاتە ژوورەوە، ئەو کەسە ناوی کۆلۆنێل سەلیم فەخریە، بەڕێوەبەری رادیۆی بەغدا بوو، پیاوێکی زالمی رەقابە بوو. کەسێکی رەزاگران و بە پۆلێمیک بوو بەلام رێک و پێک و کەشخە، زۆر بۆن و بەرامی بەخۆی دەکرد، لە رەفتار ساردو سڕ، حەزیدەکرد بەرامبەرەکەی تورە و بوروژێنێ، ئەرکی سەرپەرشتیکردنی

سانسۆری ڕاگەیاندنە بیانیەکان بوو، بە تایبەتی لەگەڵ من زۆر زاڵم بوو. لەگەڵ من دروشمی سەرەکی "ئەوە ڕەوانە ناکەی" ، زۆر بەدەگمەن دەمتوانی لە دەست ڕەقابەی عەقلی و ئایدیۆلۆژیەکەی ڕزگارم بێت و هەواڵەکان ڕەوانەی ئیتالیا بکەم. ئەو جارانەش کە هەواڵ و ریپۆرتاژەکانم لە ڕەقابە ڕزگاریان دەبوو و ڤیزەیان وەردەگرت بۆ ئیتالیا، لە ڕێی تەلەگراف هەر ووشەیەک بە پارەیەکی زۆر، پارەی ڕۆژئاوا، ڕەوانە دەکرا. بۆ نموونە لە یەک مانگ ٢٠٠ تەلەگرافم پێشکەشی ڕەقابە کرد تەنها ٧ ڤیزەیان بەدەست هینا، لە کۆتایی ٢٧ یان گەیشتنە ڕۆژنامەکەم، با ناوی سەلیم فەخری لە بیر نەکەین چونکە بڕیاری لە سێدارەی بۆ دەردەچێ و بە موعجیزە ڕزگاری دەبێت.

ئەو یەکشەمەیە کەش و هەواکە لە بار نەبوو، لە لایەک ئەو ئەفسەرە ڕاوێژکارەی مەکتەبی قاسم و لە لایەکیتریش بەرپرسی دەزگای سانسۆر تەواو بێتاقەتیان کردم، لە بەختی من ئەو ئەفسەرە کەڵلە ڕەق و بە هات و هاوارە، دلی تەواو خۆش بوو بەوەی کە سەلیم فەخری موعامەلەیەکی باشی لەگەڵ نەکردوم، دەینەڕاندو نەیدەویست ڕێگەی دیدارەکەم پێبدا، لە ژورەکەی تەنیشتمان زەعیم کە گوێی لە دەنگە دەنگەکان بوو هاتبوو بۆ لای ژورەکەی ئێمە تا بزانی چی ڕوودەدات. بەوجۆرە لە هەلو مەرجێکی نا پرۆتۆکۆلی ڕوو بەرووی ئەو کەسە بووم کە سەرۆکی عێراق بوو، بە باوکی شۆڕش بانگیان دەکرد، ئەو کەسەی ڕژێمی پاشایەتی، بنەماڵەی هاشمی، ڕوخاندبوو. دوای چەند چرکەیەک لە ژورەکەی سەرۆک بووم. ژورەک لە هی خەستەخانە دەچوو، لە لایەک چەکێکی دەست و غەدارەیەک، لە لایەکیتر چەندەها قوتی حەب و دەرمان هەبوو، زۆر سادە و بچوک بوو، لێرە کارەکانی ڕایدەکرد، لێرە نانی دەخوارد و لێرە دەنووست. سەربازێکی زۆر سادە و ئاسایی،

ئیسلامێکی ئیماندار، هیچ شتێکیتری تیا نەبوو پێی بخافرێ. بە دوریش بیری لە خۆشی ژیان یان بەدەستهێنانی پلە و مەقامی دونیایی نەدەکردەوە.

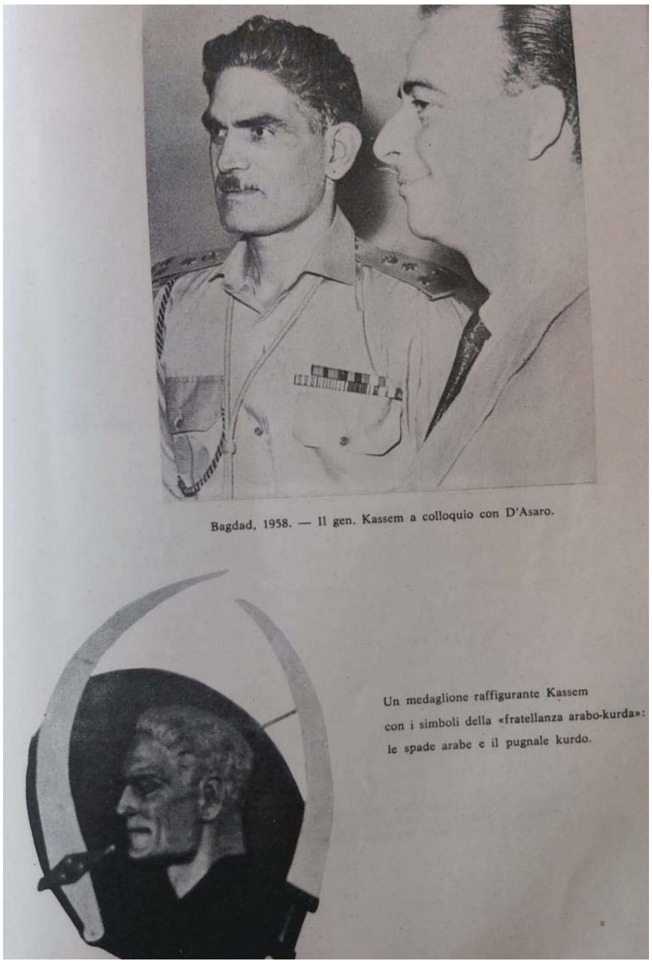

دیداری عەبدول کەریم قاسم و فرانز مەرییا دەزارۆ، بەغداد، سالی ١٩٥٨
مەدالیایەک بە وێنەی قاسم "سونبولی برایەتی عەرەب و کورد"، شیر هی عەرەب و خەنجەریش هی کوردان.

زۆر بەرێز و ئەدەب بوو، کەللە رەق بوو بەلام جاهیل نەبوو، مانەوەو هەلس و کەوتـی لە ژینـگەی سـەربازی ئینگلیـز کاریگەریـان لەسـەر رەفتارەکـانی جێهێشتبوو. روخۆش و دەم بە پێکەنین بوو، دوو گوێی قیتی هەبوو، حیسابی بۆ قسەکانی دەکرد، لە زۆر شت خۆی لا دەدا، لە جیاتی وەلامی پرسیارەکانم بداتەوە سەبارەت بە پەیوەندی لەگەل کوردو کۆمونیستەکان باسی شۆڕش و ماناکەی کرد، باسی پەیوەندیەکانی لەگەل رۆژئاوا کرد، باسی کەیسی نەوت و زۆر شتیتری کرد، لەوانەیە ئەم باسانە بۆ ئەو گرنگ بوون بەلام پەیوەندی بە پرسیارو باسی من نەبوو. ناوە ناوە هەولمدەدا قسە و هەلوێستیکی لێ دەربێنم وەک "بە دلنیاییەوە ئێستا کۆمونیستەکان هیچ مەترسیەک بۆ عێراق دروست ناکەن". پاشان زۆر بە شانازی ووتی "پالپشتی گەلی عێراق لە سیاسەتی حکومەتی ئێستا نیشانەی ئەوەیە کە نیزامی ئیستا لە لایەن بەشی هەرە زۆری جەماوەری گەلەکەمان شەعبیەتی هەیە، هیچ مەترسیەک نیە کە هێزی ئۆپۆزیسۆن گەشە بکات". کە ئاماژەم بە "کەیسی عارف" کرد لە وەلام دلنیایکردم کە ئەوە کێشەیەکی ناوخۆی عێراقە و بە هیچ شیوەیەک کار ناکاتە سەر "برایەتی عێراق و کۆماری یەکگرتوویی سوریا – مسر".

وەکو مەکینەیەک قسەی دەکرد، دوو ئەفسەریش لە بەرامبەری راوەستابوون، پێش ئەوەی وەلامی پرسیارەکان بداتەوە تەماشایەکی ئەوانی دەکرد، وەک بلێی چاوەڕوانی مۆلەت بکات، وەک کەسێک هاتە بەرچاوم کە لە ژێر تاقیکردنەوە بیت و زۆر باوەڕیشی بە خۆی نەبێت. لەوانەشە زۆر هەستی بەو دۆخە ناسکە و یاریە مەترسیدارە کردبێت کە دوای ٤ سال، لە هەمان ژور و لەگەل ئەو ئەفسەرانە، بە شێوەیەکی بێ بەزەییانە، دەکوژرێت. ئەوەش پەرادۆکسی مێژووە، قاسم لە تەموزی ١٩٥٨ لە پێناوی ئەو ئامانجانە سەرکەوتنێکی خوێناوی بەدەست هینابوو.

یەک "نیشتمانی هاوبەش" ی براکوژ

قاسم بۆ ئەوەی پلانەکەی لە دژی عارف سەربگرێ، وەک دیتمان، تکای لە مستەفا بارزانی کرد چەند رۆژێک لە مال دەرنەچێ، بەمجۆرە هەوالی درۆزنانەی دەستگیرکردنی بلاوبۆوە. بەلام بۆ ئەوەی ئەو خەبەرە نەبێتە هۆی تورەیی و تەقینەوەی ئاژاوە لە نێو کوردەکان هەستا وتارێکی پڕ مەدح و سەنای، لە چوارەم کۆنگرەی پارێزەرانی عەرەب لەسەر "نیشتمانپەروەری کورد" خویندەوە، ئاماژەی بەوە کرد کە بە خۆی پێشنیاریکردووە کە لە بەندی سێیەمی دەستوری عێراق ئەوە دووپات بکرێتەوە کە "عێراقیەکان، عەرەب و کورد هاوبەشی سەرەکەی ئەم ولاتەن" و ئەم مافەش لە دەستور جێگیر کراوە کە دەلێ "کوردو عەرەب، بە هاوبەشی لەم خاکە دەژین، ماف و ئەرکی وەک یەکیان هەیە".

ئەو پیاهەلدانەی بۆ برایەتی کورد و عەرەب بووە مایەی هەندێ سەر ئێشە و سەرهەلدانی گیروگرفت بۆ قاسمی سەرۆک وەزیر. یەکێک لەم روداوانەی شایانی ئاماژە بۆکردنە بریتیە لەوەی کە رۆژی ١٩٦٠/١٠/١٩ رۆژنامەی خەبات، زمان حالی پارتی دیموکراتی کوردستان (لایەنگری کۆمونیستەکان) وتارێکی گێژاوە ئامێزی بە ناوی "گەلی کورد و بەندی ٢ دەستوری عێراق" بلاوکردەوە. وتارەکە لەلایەن سەر نووسەرەکەی، ئیبراهیم ئەحمەد، نووسرابوو. وەک کاردانەوە، دەمودەست، خەبات داخرا و، نووسەری وتارەکەش، بە پاساوی تۆمەتی هەڕەشەکردن لەسەر ئاسایشی دەولەت، رەوانەی دووەم دادگای سەربازیکرا. لە جەوهەردا ئیبراهیم ئەحمەد رەخنەی

لە بەندی ٢ دەستور گرتبوو کە دەلێ "دەولەتی عێراق بەشیکە لە ئومەی عەرەبی"، روونیشیدەکردەوە کە ئەم بۆچوونە "چی لە رووی مێژوویی و زانستی و چی لە رووی مەنتیق راست نیە، هەرچەندە دەسەلاتی یاسادان لە بەندی ٣ دەستور دانی بەوە ناوە کە عێراق نیشتمانی هاوبەشی کورد و عەرەبە، بەلام لە بیریکردووە کە عێراق لە دوو نەتەوە پێک هاتووە، یەکێکیان عەرەبە، ئازادەو مافی ئەوەی هەیە بلێ ئێمە بەشکین لە نەتەوەی عەرەب، لە لایەکیتریش کوردە کە هەست ناکات و پارچەیەک نیە لەو نەتەوە گەورەیەی عەرەب".

هەموو هەولەکانی قاسم، بۆ برایەتی و پێکەوەژیانی کورد و عەرەب، کەوتبوونە بەر مەترسی. دادگایکردنەکەی ئیبراهیم ئەحمەد بووە تەقینەوەی توڕەیی و هەڕەشەی خێلە کوردیەکان. جارێکتر بەغدا کەوتە بەر مەترسی جەنگاوەرەکانی باکور. بەغدا ناچار بوو چۆک دابدات. ئیبراهیم ئەحمەد، بەبێ گوناە، ئازادکرا. بەلام دوای یەک رۆژ، لە ١٩٦٠/١٢/١٢ وەک سەرکەوتن و تەحەدا هەمان وتار لە "نضال" بە زمانی عەرەبی بلاوکرایەوە.

بە هەرحال دادگا لە کەیسەکەی ئیبراهیم ئەحمەد دەنووسێ:

"دادگا پێیوایە برایەتی عەرەب و کورد شتێکی نوێ نیە، بەلکو ریشەیەکی دوورو درێژی مێژوویی هەیە، لەوکاتەی لە سالی ٨ کۆچی کوردەکان باوەشیان بە ئاینی ئیسلام داگرت تاکو ئێستا ئەو برایەتیەی کورد و عەرەب، رۆژ بە رۆژ، بەهێز دەبێ. سیمبولی ئەو برایەتیە نەمرە سەلاحەدین ئەیوبیە، ئەوەش وەک یاقوتێکی پڕشەنگدار بە نێوچاوانی هەموو عەرەب و موسلمانێکەوەیە، ئەو سەرکردە مەزنە بوو خاکی پیرۆزی قودسی لە ژێر دەستی داگیرکەران رزگارکرد. پێویستە مێژوو دوبارە خۆی بنوێنێتەوە. لەم سالانەی دوایدا، جارێکیتر، لەشکری موسولمانان بەرەو فەلەستین بەرێکەوتن تاکو سەهیۆنیستە داگیرکەرەکان دەرپەڕێنن. کاتی خۆی، لە عێراق،

سـەلاحەدینی کـوردی بەرێـکەوت، ئەمجـارەش دیسـان لە عێـراق، لە ژێـر سـەرکردایەتی سـەلاحەدینی نوێ، عەبدول کەریـم قاسـم، سـوپاکەمان چووە فەلەستین".

لە کاتی دادگایکردنی کەسایەتیەکانی سەردەمی پاشایەتی لە داگا شۆرشگێرو عەسکەریەکانی هەست دەکرا لە ژێرکاریگەری کوردانە، ئەو کەسـایەتیانەی دادگایی دەکران هەندێکی کورد یان بە رسـەن کورد بوون. بۆ ماوەی یەک مانگ ئامادەی ئەو دادگایانە بووم کە بەرپرس و کەسـایەتیەکانی سـەردەمی پاشـایەتی تـاکو بەرەبەیـانی ١٤ تەمـوزی ١٩٥٨ خسـتبووە ژێـر لێکـۆلینەوە. هەنـدێکیان پـلەی سـەرۆک وەزیـران، وەزیرەکـان، جەنەراله بالاکـانی سـوپا، هەموویان زۆر بە کەرامەت و نەترسانە وەلامی دادگای عەسکەری، توندڕەو، دەدایەوە. ئەو دادگایە لەلاین فازیل مەهداوی، کە پورزای قاسم بوو بەرێوە دەچـوو، ئەویـش کـۆنە ئەفسـەری سـوپا بـوو، لە رواڵەت روو خـۆش و تـا رادەیەک میهرەبان بوو بەلام لە ژێرەوە شتێکیتر بوو. کەچی داواکاری گشتی "ماجید محمد ئەمـین" بـوو، کەسـێکی گەنـج، زۆر رەق و توانـای قسـەکردنی زۆری هەبـوو، قەت لە خـۆیەوە قسـەی نەدەکرد بەلکو هەمیشـە بە نووسـین تۆمەت و داواکانی دەخوێندەوە، زۆر جار وەک ئەکتەری شـانۆ دەهـاتە پێش چاو، تەنها جارێک دیتم چاو لەسەر نووسینەکە هەلگرێ و بەدەست و جوله سـەیرەکانی، وەک دروشـم و هۆتافـات، باسـی برایەتـی کـورد و عەرەبیکـرد. ئەوکـاتەش هەنـدێ لە یاریـدەدەرە نزیکەکـانی بـارزانی هـاتبوونە نـاو هـۆلی دادگـاکە. ئەوەش لە کـاتی دادگـایکردنی ئەحـمەد موختـار بابـان بـوو، لەبەر ئەوەی کورد بـوو رەفتارێکی نەرمتریان لەگەل کرد، بە بیانۆی نەخۆشـی، لە ناو قەفەز کورسیەکیان بۆ دانابوو تاکو بە ئیسراحەت دانیشـێ، کەچی زۆر کەسـیتر لە ئەو بە تەمەنتـر و هەنـدێجار بە راسـتی نەخـۆش بـوون ئەم ئیمتیازەیان پێ نادان و ناچاربوون، بە درێژایی دانیشتنەکە، بە پێوە بوەستن .

بۆ ئەو کەسانەی وەک ئێمە کە تێڕوانینێکی جیاوازمان بۆ عەدالەت هەیە، ئەو دادگایکردنانە زۆر کەموکورتیان، لە ناوەڕۆک و زمان و چۆنیەتی بەڕێوەبردنی دانیشتنەکان، هەبوو. هۆلی دادگا لە هەموو شت دەچوو: دەتگوت مەیدانی سیلاحە، ئەو هەموو سەربازە چەک بەدەستانە دەهاتن و دەچوون، ئەو هەموو سکرتێرە، کچانە، دەتگوت بۆ نمایشکردنی جلوبەرگ هاتوون، ئەو هەموو چالاکوانە جۆر بەجۆرانەی کە ناوە ناوە دەستیان بە چەپلە لێدان و دروشمی وەک "بۆ ئیعدام! ئیعدامی بکەن!"، هەموو دەیانویست تۆلەی خۆیان لەو کەسە بێ دەسەلاتانە بکەنەوە. لەم کەش و هەوایە پێویستە، بۆ بیرەوەری زۆر لەو کەسانەی لە سێدارە دران، ئاماژە بۆ ئەوە بکەم کە هەموو گوناهبارەکان زۆر بە کەڕامەت و، هەندێکیان بە مەردانە، رەفتارو داکۆکیان لە خۆیانکرد.

دانیشتنەکان، لەبەر گەرما، بە ئێواران دەستی پێدەکرد، لە ناو ئەو هەموو رۆژنامەنووسە عەرەب و بلۆکی سۆڤیەت من تاکە رۆژنامەنووسی رۆژئاوابووم، ئەوە ئیمتیازێکی گەورە بوو بەدەستم هێنابوو بەلام هەموو ئێواران دەبوایە بە ٣ خالی پشکنین رەتبین، ئەوە لە هەموویان ناخۆشتر بوو. ئەوە سەرەڕای ئەوەی ئیمتیازیان پێدابووم، لە رێگەی وەزیری ئیرشاد – وەزارەتی رۆشنبیری و راگەیاندن، کە ئەوکات سەدیق شەنشەل، بەدەستم هێنابوو، زۆر خاتری گرتم.

یەکەم رۆژ دادگا بە کەیسی باش ئەعیان[١٧]، وەزیری پێشوی دەرەوە خەریک بوو، پرسیار و وەلامەکان تەرجەمەی فەرەنسی دەکران، هەستمکرد کەموکورتی زۆری تیایە، زۆرجار ئەوانەی تەرجەمەکە زۆر کورت بوون، بە سەماعە گوێم گرتبوو، بەلام زۆر جار پرسیارو وەلامەکان دەبوونە هۆی

[١٧]برهان الدين باش آعيان (١٩١٥ – ١٩٧٥)

وروژانــدن و هەراو هۆریــا و چەپــلە لێــدان، کە بە چــاو دەمبینــی کەچــی تەرجەمەکە زۆر بە ســادەو ساردوســڕی دەگەیشــتە گــوێی مــن. ناچــار ســـەماعەکەم لە گــوێ کــردەوە، لە هەمـــان کــات بەخیلــیم بە هـــاوڕێ ڕۆژنامەنووسە سۆڤیەتیەکان دەهات ، کە بۆ ئاژانسی تاس Tass، لە پێشەوە، شوێنی شەڕەفیان بۆ تەرخانکرابوو، ئەوان دیار بوو زمانی عەرەبیان دەزانی، بەبێ ســەماعە، بە بێ یارمەتی تەرجومانەکانی دادگا، یەکســەر ڕاســتەوخۆ دیالۆگەکانی ناو دادگایان دەنووسیەوە. بەیانی ڕۆژی دوایی، جەولەیەکم بەناو بازاڕی پڕ هاتو هاوار و بە گەڕ و جۆشی بەغدا کرد، بەختم باش بوو کەسێکم دۆزیەوە کە کەمێک ئیتالی دەزانی، لە خۆشەویستی و عەشقی ئیتالیا چەندەها پولی پۆستی ئیتالی کۆکردبووەوە. لە شارێکی وەکو بەغدا زمانی ئیتالی بە تەواوی نەناسراو بوو، لەبەرە ئەوە بۆ من وەک سۆرپرایز وابوو.

ئەو کەسە ناوی سەلاح بوو، ئاوارەی فەلەستینی بوو، سەلاح بووە هاوڕێیەکی نزکیم، جار جارەش لەبەر ڕەقابە و خالەکانی پشکنین زوو توڕە دەبوو و گرفتیشــی بــۆ پەیــدا دەکــردم. وەک تەرجومــانی شەخســی مــۆلەتی ئەوەم وەرگرتبــوو لــۆ هەمــوو شــوێنەک دەگەلــم بێــت. بەم بــۆنەیەوە تــوانیم زۆر زانیاریم دەستکەوێت، بە تایبەت ئیفادەی سەرنجراکێشی تۆمەتبارکراوەکان، کە خۆیــان دژی کۆمــونیزم بــوون، لەگەل قســـەو وتــاری تۆمەتبــارکردنی داواکاری گشتی کە مەیلی بۆ لای کۆمونیستەکان دەچوو. سەرۆکی دادگاش مەهداوی بوو، خۆی بە کەسێکی وەتەنی لە قەلەم دەدا و هەولی بێلایەنی دەدا.

زانیــاری و دانیشــتنەکانی دادگــا کە بە وردی کۆمکردبــوونەوە نە دەکــرا بە ئاســانی ڕەوانەی ڕۆژنــامەکەم، لە ڕۆمــا، بکەم، دوژمنــی ژمــارە یەک، وەک باسمکرد، سەلیم فەخری بوو، هەموو جار دەیوت "ئەو هەوالانە ڕەوانە مەکە". پەیوەنــدیەکانمان بەرەو خراپــی دەڕۆیشــتن لەو کــاتەی ســـەلاحی

تەرجومان و هاوڕێم لۆمەیکرد و بەچاوی دادایەوە ئاخۆ لەبەرچی ئەوهەموو مۆڵەت و ئاسانکاریەی بۆ پەیامنێری رۆژنامەی لونیتای ئیتالی[18]، ئەلبێرتۆ یاکۆڤیێللۆ - Alberto Jacoviello، کردووەو کە هەمووی ٤٨ سەعاتە گەیشتۆتە عێراق. سەلاحی قوڕبەسەر، لەسەر ئەم قسانە، هەندەی نەمابوو لە عێراق دەریبکەن.

[18] لونیتا L'Unità کۆنترین رۆژنامەی پارتی کۆمونیستی ئیتالیایە، لە سالی ١٩٢٤ دەردەچێ و تاکو چەند سالێک پێش ئێستا بە یەکێک لە رۆژنامە بلاوەکانی ولات حیساب دەکرا، بە تایبەتی لە سالانی ١٩٦٠- ١٩٩٠.

کون و قوژبنی پیلانە کوشەندەکان

لە نـاو هـۆلی دادگـای سـەربازی بەغـدا، کە لەبەر گەرمـا، دەکـولا ئەوەی لە هەموو شتێک جێگای سەرنج بوو بریتی بوو لەوەی کە تۆمەتەکان زۆر لاواز بـوون و هەندێجاریش بنـاغەی یاسـاییان نەبـوو، لەلایەکیتـریش سـزاکان زۆر قـورس بـوون، نـزیکەی بـۆ هەمـووان داوای لە سـێدارە دەکـرا. ڕێوڕەسـمی دادگـاییەکە زۆر سـەیر بـوو، دوای ٢ مانـگ هـیچ بڕیارێک نەدرا، قەراربـوو لە کۆتـایی کەیسـەکە، هەمـوو بڕیارەکـان بەیەکەوە دەربکـرێن بەلام لە ناکـاو، ڕۆژی دووشەممە، بە هۆی بەرژەوەندی دەولەت بڕیاری لە سێدارە بۆ ئەو کەسانە دەرکرا:

فازیل ئەل جەمالی، سـەرۆک وەزیرانـی سـەردەمی پاشـایەتی، ئەل جەمـالی لە کـاتی دادگـایی ئامـاژەی بە پەیوەندی خۆی لەگەل جێگری سـەرۆک کۆمـاری یەکگرتووی عەرەبی سـوریا – میسـر، سـەبری العسلی، کردبوو، لەبەرە ئەوە عەسلی ، لە لایەن ناسرِ، لە پۆستەکەی دوورخرایەوە.

جەنەڕال ڕەفیـق عـارف، سـەربازێکی ئـازاو و چـالاک بـوو، لە جەنگـی جیهـانی دووەم بووبـــووە ئەنـــدام لە ســـەرۆکایەتی فەرمانـــدەی مارشـــال مۆنتگۆمێری Bernard Law Montgomery.

غـازی الداغسـتانی، پیـاوێکی زۆر بەڕێز و جەنتلمـان، بە ڕەگەز چەرکەز بـوو، جەنگاوەرێکی ئازا و خاوەن ئەخلاق بوو.

دوای ٣ ڕۆژ باش ئەعیان، وەزیری دەرەوەی پێشـو، بڕیـاری لە سـێدارەی لـۆ دەرچوو.

ئەو تۆمەتانەی ئاراستەی ئەو ٤ کەسە کرابوون، لە ناوەڕۆک وەک تۆمەتی کەســـەکانیتر بـــوون: هەولـــدان بـــۆ کودەتـــایەکی ســـەربازی لە ســـوریا، بە هەدەردانی مولک و سامانی گشتی، بەشداری لە پەیمانی بەغدا، بەو هۆیەوە ئاسایشی وولاتیان خستبووە مەترسیەوە.

مێـژووی کودەتاکـان لە سـوریا یەکجـار ئـالۆزە، ئەگەر زۆر بە ئاگـا نەبـین تووشـــی لێکـدانەوەی هەلە دەبـــین. ئەو کەیســـە کە هـــاتە بەردەم دادگـــای عەسکەری بووە هۆی ئەوەی نەتوانی "خائین" و "نیشتمانپەروەر" لەیەک جیا بکـرێتەوە. ئەو فاکتـانە دەگەڕانەوە سـالی ١٩٥٥، هەولـی گێـڕانەوەی رژێمـی شیشکەلی[19] بۆ سـەر حوکم لە دیمەشـق، کە بەکەسـێکی لایەنگری ئەلمانیـای نـازی ناسـرابوو. بە کورتی کودەتـاکە بۆ ئەوە بـووە فیدڕاسـیۆنەک لە نێـوان هەردوو ولات پێک بێ.

کەچی ئیفادەو پرسیارو تۆمەتەکان، لە کۆنووسـی دادگاییەکە، بەدیار کەوت کە هەندێ بەرپرسی بالا و نزیک لە ناسر و، تەنانەت هەندێ وەزیری ئێستای بەغـداش، دەســتیان لەو هەولــدانە هەبـووە، وەک جـابر عـومەری وەزیـری پەروەردە، پـــاش ئەوە زوو بەزوو لە پۆســـتەکەی دوورخـــرایەوە. بـــۆ ئەو پیلانەی سوریا چەکێکی زۆر لە ئیتالیا کڕدرابوو، بە فەرمـی دەبوایە بگەوێتە دەسـتی جەنگاوەرەکـانی جەزائیـر، ئەوە بە قسـەی داواکـاری گشـتی، بەلام بە چەندەها رێگاو قاچاخچی گەیشتە لوبنان. لێرە تۆمەتێکیتریش بۆ گیراوەکـان زیاد بوو، ئەویش ئەوەیە کە پالپشتیان لە رژێمی سـەر بە ئیمپریالیستی کەمیل شـەمعونی سـەرۆک کۆماری ئەوکاتی لوبنان کردووە.

ئەو کودەتـا خەیـالی و جنـۆکەیەی بـاس دەکـرا نـاوە نـاوە شـتی عەجـائیبی دەخستە سەر ئاو، تۆفیق سوەیدی، سەرۆک وەزیرانی پێشو، پیرە سیاسیەکی

[19] جەنەڕال ادیب الشیشکلی، ١٩٠٩ – ١٩٦٤، بەرەسەن کورد بوو، ماوەیەک سەرۆک وەزیر و ماوەیەکیش سەرۆک کۆماری سوریا بوو

زیرەک و بە توانا بوو، باشترین مامۆستای قانون بوو لە هەموو رۆژهەلاتی ناوەڕاست، سیاسەتمەدارێکی لیبڕال بوو، ئەوەی باسکرد کە تەنانەت مەلیک فەیسەل ئامادەیی خۆی پیشاندابوو، بۆ ئەوەی عێراق و سوریا یەکبگرن، لە ئەگەری گرفتی جیاوازی نیزامی سیاسی، واز لە کورسی پاشایەتی بهێنێت و نیزامێکی نوێ و هاوبەش بۆ هەردوو لا پێک بهێنرێت. سوەیدی درێژەی پێدا و ووتی ئەو پڕۆژەیە یەکجار "نیشتمانپەروەر"ی بوو، عێراق بەبێ دەرچەیەکی ئاوی" لەناو بیابان دەخنکێ". سەرۆکی پەرلەمان یەکسەر بێدەنگی کردو پێی ووت "ئەگەر پڕۆژە گلاوەکەی ئێوە سەری بگرتایە سوریای ئازادیشتان دەهێنا ریزی کۆیلایەتی گەلی عێراق کە ئێوە نیر و زنجیری ئیمپریالیزمتان خستبووە ملی". ئەم قسەیە هەموو دانیشتوانی ناو هۆلەکەی خستە گڕو جۆش و چەپلە لێدان. سوەیدی چاوەڕوانیکرد خرۆشانی خەلکەکە دابمرکێتەوە و پاشان گووتی "باشە بۆ ئێمە بە تاوانبار لە قەلەم دەدەن، لە کاتێک کەسایەتیە سیاسیەکانی ئەوکاتی سوریا بۆ خۆیان داوایان لێماندەکرد بەم کارە هەستین و ئێستا پۆستی جێگری سەرۆک کۆماری عەرەبی یەکگرتوویان هەیە؟ بێدەنگی هەموو هۆلەکەی داگرت، سەرۆکی دادگا کەوتە مەوقیفێکی ناخۆش بەلام ئەمجارەش خۆی رزگارکرد و ووتی "کۆماری نوێی عێراق هەروەک رۆژ وایە، هەموو راستی و تۆمەتەکان رووناک دەکاتەوە". ئەو قسەیە کاریگەریەکی پسیکۆلۆجی لەسەر ئامادەبووەکانی ناو هۆلەکە دروستکرد.

کودەتاچیەکان، نەک خیانەت، بەلکو دزیشیان لێکرا

تۆمەتی بە "هەدەردانی سامان و مولکی گشتی" راستەوخۆ بەو کودەتایە بەسترابووەوە کە قەرار بوو لە سوریا ئەنجام بدرێ. زۆر شتی سەیرو سەمەرە، هەرچی لە بن بەڕە هەبوو هێنرایە سەر بەڕە. جەنەڕال شیشکەلی، کۆنە سەرۆک وەزیرانی سوریای لە دەسەلات دورخراوە کە کودەتاچیەکان بە نیازبوون بیگەڕێننەوە دەسەلات بە پێشنیاری کودەتاچیەکان رازی بوو بوو بەمەرجێک پارەیەکی زۆری، بە دوو قست، پێ بدرێت. دەبوایە قستی یەکەم لە سویسرا، ئەو ولاتەی لێی بووبووە پەناهەندە، وەربگرێت. قستی دووەمیش دەبوایە لە بەیروت وەرگرێت و لێرەوە سەرکردایەتی یاخیبووە سوریەکان بکات. قستی یەکەمی لە دەستی جەنەڕال داغستانی وەرگرتبوو کە بۆ ئەو مەبەستە چووبووە سویسرا. قستی دووەمیشی وەرگرتیە بەلام نازانرێ لە دەستی کێ. ئەوە ئاشکار بوو کە شیشکەلی سەردانی بەیروتی کردووە، ئەوەش تەنها بۆ وەرگرتنی پارەکە و یەکسەر گەڕایەوە ئەوروپا. بەمجۆرە کودەتاچیەکانی هەلخەلەتاندو لە هەردوو دینی کردن.

چەکەکان، لە رێگەی سەفارەتی عێراق لە رۆما، لە ئیتالیا کڕابوون، چەکەکان بایی ٧٤٢٣ دیناری عێراقی بوون (ئەوکات یەک دینار هاوتای ١٧٥٠ لیرەی ئیتالی بوو). بۆ ئەو عەمەلیە سالح مەهدی عەماش راسپاردرابوو، بە پاسەپۆرتێکی ساختە، بە فرۆکەیەکی عێراقی چووبووە ئیتالیا، ٣٠٠ دۆشکەیان کڕیبوو، هەر یەکەی بە ١٧:١٠ دینار، ٥٠ هەزا گوللە دۆشکە بە ١٤:١٠ دینار. لە کاتێک ناوی کەسێکی دیپلۆماتکاری ئینگلیزی، راوێژکاری سەفارەت لە

بەغـدا، بەنـاوی بۆمێنـت – Bomment، باسـکرا، گـوایە ٢٠ هەزار دینـاری پێدراوە، وەک خەرجـی هێـزە ئیمپریالیسـتەکان بـۆ پاراسـتن و بەخێـوکردنی رژێمی کەمیل شەمعون. سەبارەت بە هەولدان بۆ کودەتـا تۆمەتبـاران وەلامـی جیا جیایان هەبوو. بۆ نموونە ئەوە بەشـێکە لە ئیفادەی سـەرۆک وەزیرانـی پێشو، ئەلجەمالی، کە سزای سێدارەی بۆ دەرکرابوو. تۆمتبار: لەسەرو بەنـدی هەلبژاردنەکانی سوریا مەترسی بردنەوەی کۆمونیستەکان، دوژمنی سـەرەکی بەرژەوەنـدیەکانی عەرەب، هـاتە ئـاراوە. هەڕەشـەی ئەوە هـات کە پڕوشـکی بگەوێتە ولاتانی دراوسێ. ئەوکات ئێمە هەستمان بە نیگەرانیەکی گەورە کرد، بەلام زۆرێک لە ئێمە، ئەوە پارتە سیاسیەکانی سـوریا بـوون کە دەیانوویسـت عـادات و تەقالیـدی عەرەبـی رزگـار بـکەن. زۆر لایەن، لە پێشـەوەی هەمـووان سـەرکردەکانی ئێستای دیمەشق، داوای یارمەتیان لێکردین، داوای دەخالەتیـان لێکردین. ئەوە هاوارێکی، بێ هیوای، گەلی عەرەب بوو لە گەلی عێراقی بـرا. سـەرۆکی داداگا: ئێوە دەتانویسـت سـوریا بە عێـراق بلکێنن! تۆمەتبـار: نەخێر ئەوە راست نیە. ئێمە بە دوای چارەسەرێکی یاسایی کێشەکەوە بووین.

سـەرۆک: کامە بوو ئەو چارەسـەر یاساییە؟

تۆمەتبار: ئەو چارەسـەرەی کە لە لایەن هەردوو پەرلەمـانەوە بڕیـاری لەسـەر دەدرا.

سـەرۆک: پیلان دانان بە نهێنی، کۆمەکی دارایی و نـاردنی چەک بـۆ یـاخیبووە سـوریەکان، ئەوە چارەسـەری قانونی بوو؟

تۆمەتبار: من هیچ پەیوەندیەکم بەو مەسـەلەوە نیە.

سـەرۆک: ئەدی ئەو چەکانەی لە ئیتالیا کڕابوون؟

تۆمەتبار: ئەوەنـدەی مـن ئاگـادارم دەبـوایە بگەونە دەسـتی نیشـتمانپەروەرانی جەزائیری، ئەوە لێرە ئەوە بزانم کە گەیشتونەتە لوبنان.

سەرۆک: باشە بۆ تەلەگرامتان بۆ حکومەتی سوریا رەوانە کردووەو داوای لێبوردن و بەزەییتان بۆ یاخیبووە گیراوەکان کردووە؟
تۆمەتبار: لەبەر ئەوەی ئێمە، هەموو کات، هەست و سۆز و هاوکاریمان بۆ هەموو عەرەبێکی شکستخواردوو هەبووە.
سەرۆک: وەک ئەمریکیەکان؟
تۆمەتبار: نەخێر، وەکو هەموو کەسێکی راست و لەسەر حەق.
سەرۆک: ئەوان خائین بوون و، ئێوەش یارمەتیتاندان، پارەی پارێزەرەکان ئێوە داتان، پارەتان بۆ خێزانەکانیان رەوانەکرد. ئەوان خیانەتکار بوون. بۆچی داکۆکیان لێدەکەی؟
تۆماتبار: ئەوان تەنها دۆڕاوبوون. داوای یارمەتیان لێمان کرد، واجبی ئەخلاقی عەرەبی بوو یارمەتیان بدەین.

ئازایەتی دۆڕاوەکان

دوای چەندین سال، لە روانگەی سیاسیەوە، ئەو گفتو گۆ و کەیسی پەیمانی بەغدا – کە ئەوکات عێراق بە فەرمی دەرنەچوو بوو – لە هۆلی دادگای گەل بەدوا داچوونی بۆ دەکرا، رۆژانە تۆمەتباران و سەرۆکایەتی دادگای پێوە سەرقالبوون گرنگی هەیە جارێکیتر باس بکەین، بە تایبەتی تۆمەتەکان زۆر لاواز بوون. هەرچەندە روو بەرووبوونەکان هەندێجار زۆر دراماتیک بوون. ئەوەتە هەندێ لەو تۆمەتانەی ئاراستەی وەزیری دەرەوە، باش ئەعیان، کرابوون و سزای ئیعدامی بۆ دەرکرابوو، کە توانیبووم لای خۆم تۆماریان بکەم.

تۆمەتبار: ئێمە چووینە ناو پەیمانی بەغدا زیاتر لەبەر هۆکاری جوگرافی بوو لەوەی سیاسی، هەلکەوتەی عێراق وابوو، لە باکور ئێمەی دەخستە بەر مەترسی پەلاماردان لە لایەن یەکێتی سۆڤیەت، ئەوەش داوای لە ئێمە دەکرد، بۆ بەرژەوەندی تەواوی رۆژهەلاتی ناوەڕاست و ولاتانی عەرەبی، ببینە قەلایەک و رێگری لەم مەترسیانە بگرین.

داواکاری گشتی (زۆر بە توڕەیەوە تەقیەوە)، شەرمەزاریە، سکاندەلە کە ئەو سەگە، بە شانازیەوە داکۆکی لە ئیمپریالیزم بکات! ئەوە سوکایەتیکردنە بە دادگاو بە گەل، تاوانە و ناتوانین رێگەی پێ بدەین، داوا لە سەرۆکی دادگا دەکەم رێگەی پێ نەدات، ئەوها بێ شەرمانە سوکایەتیمان پێ بکات. ئەو سەگە دەلێ پەیمانی بەغدا بۆ ئەوە بووە پارێزگاری لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست، لە دەستدرێژی سۆڤیت، بکات. ئەوە چ چاو و رویەکی قایمە، ئەوە مەهزەلەیە،

ئەوە درۆیەکی بێ بنەمایە چونکە یەکێتی سۆڤیەت سنوری لەگەڵ ولاتەکەمان نیە. لە راستی پەیمانی بەغدا ئامرازێکی پیس بوو بەدەستی ئیمپریالیزمی ئینگلیزی و ئەمەریکی. ئەمریکیەکان، بە فەرمی، لەبەر خاتری ئیسڕایل، نەچوونە پالیەوە بەلام لە واقیع و عەمەلی بەشیک بوون لەم پەیمانە.
تۆمەتبار (قسەی پێ بڕی)، ئەوەتە ئیسڕایل ترسی لە پەیمانی بەغدا هەبوو. ئەوەش بەلگەیە کە پەیمانی بەغدا لە بەرژەوەندی گەلانی عەرەبدابوو.
سەرۆکی دادگا: ئەو قسە قۆڕ و بێ مانایانە هیچ پاساوێکیان نیە، قابیلە ئەمەریکا و ئینگلیز عەرەبن هەتا سود لەم پەیمانە وەرگرن! لە راستی پەیمانی بەغدا ئامرازێکی ئیمپریالیستی بوو، بە پاساوێکی بێ بنج و بنەمای مەترسی پەلاماری سۆڤیەت، یەک مەبەستی سەرەکی هەبوو ئەویش بیر و رای عەرەبی لەسەر کێشەی سەرەکی، هەڕەشەی کوشەندەی ئیسڕایل، دوور بخاتەوە.
تۆمەتبار: لەبیر نەکەن کە ئێمە، وەک حکومەتی عێراق، لە ناو هەموو ولاتە عەرەبەکان، بە تەنها لە دژی ئیسرایل شەڕمانکرد و ریکەوتنی ئاگر بەسمان لەگەلیان مۆر نەکرد.
داواکاری گشتی: ئەوەش پاساوێکی بێ مەعنایە. روسیا هەڕەشەی لە عێراق نەدەکرد، ئەوە ئیمپریالیستەکان بوون زنجیرێکی پەلاماردەریان لە دژی یەکێتی سۆڤیەت دروست کردوو، ئێوەش، لە رێگەی پەیمانی بەغدا، ئەلقەیەکی ئەو زنجیرەیە بوون .
سەرۆکی دادگا: بەرژەوەندی عەرەبەکان لە لای ئیمپریالیستەکان نەبوو، چۆن ئەوە دەسەلمێنی کە چوونە ناو پەیمانی بەغدا سودی هەبووە؟
تۆمەتبار: چوونمان بۆ ناو پەیمانی بەغدا هەنگاوێکی نیشتمانپەروەری بوو (سەرۆکی دادگا بە توندی وەلامی دەداتەوە لە هۆلەکە دەبتە قیژە قیژ و هوتافات). دووبارەی دەکەمەوە و پێداگری لەسەر دەکەم کە چوونە ناو

پەیمانی بەغدا کاریکی نیشتمانپەروەرانە بوو، لەو ریگەوە لە داگیرکاری ئینگلیز رزگارمان بوو و، لە پاڵ دەولەتی خاوەن ئینتیدابی پێشو بە یەکسانی دادەنیشتین. بەوەش سەربەخۆیی و هەیبەتی عێراقمان بەهێزکرد. بێجگە لەوەش ئەو پەیمانە دەبوایە لە خزمەتی یەکگرتنی هەموو ولاتانی عەرەبی بێت، لە راستی لەسەرەتاوە مسرِیش رەزامەندی لەسەر ئەو پرۆژەیە نیشاندابوو.

بەو زمان و لەو کەش و هەوایە، هەموو ئێواران ئەو کۆمێدیە دەچووە پێشەوە، بریارە رەشەکانی مەرگیش پێشوەختە، پێش دادگاییکردن، ئامادەکرابوون. زۆربەی ئێواران ئەو موسەلسەلەیە دووبارە دەبووەوە کە عەقل تەقەبولی نەدەکرد. لە یادمە جارێک تۆمەتێکی بێ تام خرابووە ئەستۆی بەرپرسی راگەیاندنی عێراق لە لوبنان و ئوردون گوایە، بۆ نان خواردنی ئێوارە، بالوێزی ئینگلیزی داوەت کردووە! دانیشتوانی هۆلەکە، دیار بوو، بە دەنگێکی بەرز تورەبوونی خۆیان پیشاند، لەگەل پرسیار و وەلامەکان نارەزایی خۆیان پیشاندا تا ئەوکاتەی وەزیری دارایی پێشوی پاشایەتی، بێ گوێدانە هۆشداریەکانی دادگا، بە بەردەوامی ناوی فەیسەل و عەبدول ئیلای بە "جەلالەتی مەلیک" و "وەلی عەهد" ناو دەبرد. بە ئاشکرا تەحەدای دادگای دەکرد و گەیشتە ئەر رادەیەی پێداگری لەسەر ئەوە بکات کە "مەلیک فەیسەل هیچ خراپەیەکی نەبوو، زۆر سیفەتی باشی هەبوو، ئەو لەو شتانە دوورو بێ بەریە کە ئێستا لێرە باسی دەکەن".

لە روالەت هەموو دانیشتوانی ناو هۆلی دادگا لەو قسانە تورەبوونی خۆیان پیشاندا و بەدەستیان با کابرای تۆمەتباریان پەل پەل دەکرد، کەچی لە دەرەوەی دادگا، لە بەرامبەر ئەو کەسانەی ترسیان لێیان نەبوو زۆر بە پۆزەتیڤ باسی مەلیکیان دەکرد. لە ناو هۆلی دادگا کەش و هەوایەکیتر هەبوو، دەبوایە ئاگایان لە "پاسەوانەکانی شۆرش" بێت و لە ترسی ئەوان

هیچیان نەدەووت. لەبیر نەکەی ئەو "شۆرش"ە هی کورد و عەرەب بوو. هەر بۆ بەبیر هێنانەوە لە کاتی دادگایکردنی ئەحمەد موختار بابانی کورد، کۆنە سەرۆک وەزیران، روداوێک کە تا رادەیەک بووە مایەی پێکەنین و سەرۆکایەتی دادگای خستە دۆخێکی ناخۆش. دادگا، بە حیسابی خۆی، شاهیدێکی کاریگەری هێنابوو، ئەویش پاچەچی، سەرۆک وەزیرانی پێشو، بوو بەلام گوێی گرانبوو، بەباشی لە پرسیارەکانی داواکاری گشتی، سەبارەت بە "برایەتی کورد و عەرەب" نەگەیشت و فەقیرەی، لە ناو ئەوهەموو تۆمەتبارانەی سەردەمی پاشایەتی، بە ناچاری پەنجەی بۆ بابان درێژکردوو و گوتی بابان نزیکترین راوێژکاری وەلی عەهد و عەبدول ئیلا بوو کە لە ١٤ تەموز پارچە پارچە کران. سەرۆکی دادگا، بۆ دەرچوون لەو مەوقیفە، دووبارە بە دروشم باسی "برایەتی کورد و عەرەبی لەبن نەهاتوو" کرد. ئەوەش بووە هۆی زەردەخەنەی یاریدەدەرەکانی موستەفا ئەل بارزانی کە لە سرەی پێشەوەی هۆلەکە دانیشتبوون.

بەشی حەوتەم

سەرکوتکردنێکی بێسنور

ئاوارەکان "پێشمەرگەبوون"

لەو کاتەی دادگا تەماشای کەیسەکانی دەکرد پەیوەندیە مرۆییەکانی خەلکیش کاریگەریان پێوە دیار بوو، متمانەو دۆستایەتی، لەمابەینی یەکتر، روویان لە لاوازی دەکرد. لەو کاتەی "شێخی سۆر"، لە کۆتایی ئۆکتۆبەری ١٩٥٨ بەغدای جێهێشت و بەرەو زێدی خۆی، لە ناوچە چیا حاسێکان، بەرێکەوت. پێش سەفەرکردن بارزانی چەند بەلێن و ئیمتیازێکی لە قاسم بەدەست هێنابوو، وەک: گەڕاندنەوەی ئەو مولک و مالەی لە لایەن رژێمی مەلەکی هاشمی دەستی بەسەرداگیرابوو، بڕینەوەی موچەیەکی مانگانەی ٥ هەزار دیناری (دەیکردە ٧٥٠.٠٠٠ لیرەی ئیتالی)، رێگەدان بە گەرانەوەی ئازادانەی هەموو هاوڕێ و لایەنگرەکانی بارزانی کە لە یەکێتی سۆڤیەت ژیانیان بەسەر دەبرد و بەبێ ئەوەی هیچ لێپێچینەوەیەکی یاساییان دەگەل بکرێت. بە قسەی مولا موستەفا ئەلبارزانی ژماری هاوڕێکانی ٥٠٠ کەسە. لە بەهاری ١٩٥٩ یەکەم گروپ گەیشتە بەغدا و بۆ ماوەی چەند هەفتەیەک دەستە بەدەستە دەگەڕانەوە، وادیار بوو ژمارەکەیان زۆرتر بوو لەوەی باس دەکرا. لەراستی کەس کۆنترۆلی ژمارەکانی نەکردبو، ئەوەش بووە هۆی گومان پەیداکردن کە لە ناو لایەنگرانی "شێخی سۆر" ژمارەیەک لە کوردانی سۆڤیەتییش بە قاچاخ هاتبنە عێراق. ئەوەتە لە قاهیرە زۆر بە توونی پرۆپاگەندە دەکرا کە ئەو ژمارەیە تەنها ئەو ئاوارە قوربەسەرانە نین بەلکو زۆریان شەرکەری سۆڤیەتین، راهێنراون و پڕچەککراون تاکو هیوای کوردە جوداخوازەکان

ببوژێنەوە و دەولەتی کوردستان، بە زیانی خاکی سوریا و تورکیا و عێراق و ئێران، دابمەزرێنن.

ئەوە بوو ئەفسەری بالای ئەرکانی عێراق و ئەندامی جەبهەی وەتەنی، مەحمود دوڕە[٢٠]، لەسەر گەڕانەوەی ئاوارە کوردەکان، پەیوەندی لەگەڵ قاسم پچڕاند کە ئەوکات یەکێک بوو لە لایەنگرە نزیکەکانی. دوڕە رایکرد و چووە سوریا، لەوێ بانگەوازێکی دراماتیکی بلاوکردەوەو هۆشداریدا کە "رەوانەکردنی کوردە خۆبەخشەکانی سۆڤیەت، بۆ عێراق، مەترسیەکی کوشندە، لەسەر گەلانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست و ناسیۆنالیزمی عەرەبی، دروست دەکات". بە پێی قسەکانی دوڕە رەوانەکردنی ئەو کوردانەی سۆڤیەت بە رێکەوتنێکی نهێنی، لە مۆسکۆ، بە ئیمزای ئیبراهیم کوبە کراوە. کوبە ئەوکات وەزیری ئابوری عێراق بوو و بە وەزیرە هەرە کۆمونیستەکەی حکومەتی قاسم ناسراو بوو. دەنگۆی ئەوەش بلاو بووەوە گوایە ئەو کوردانەی سۆڤیەت بۆ ئامانجێکی تایبەت رەوانەکراون، بۆ ئەوەی راهێنان و پەروەردەی ئایدیۆلۆژی و سەربازی، نەک تەنها بۆ کۆمونیستە کوردەکان، بەلکو هەموو کۆمونیستەکانی عێراق بکەن.

شیوعیەکانی عێراقیش بە بەردەوامی و سەرشێتانە هەڕەشەیان لە قاسم دەکرد تاکو پەیوەندیە دیبلۆماسیەکان لەگەل یەکێتی سۆڤیەت نوێبکاتەوە. کوردەکانیش، بۆ ئەوەی دۆزەکەیان بە جیهانی بکرێت، هەمان داوایان لە قاسم دەکرد. هەردوو لا داوای گۆڕینی وەزیری دەرەوە، هاشم جەواد و جێگری وەزیر، عبدالحق فازیل و سەفیری عێراق لە واشنتۆن، عەلی حەیدەر، دەکرد. تۆمەتەکان لەسەر وەزیری دەرەوە زۆر بوون، کۆمونیستەکان گلەیی ئەوەیان دەکرد کە جەنابی وەزیر سەردانی سەفارەتی ولاتانی سۆسیالیستی

[٢٠] محمود الدره، القضيه الكردية والقومية العربية في معركة العراق، بيروت، ١٩٦٣، ص ٢٧٦.

نەکـردوە، بە ئەنقەسـت ڕێـگە لە دەستنیشـانکردنی بالوێزەکـانی عێـراق، لە ولاتانی سۆسیالیست، دەگرێت و پەیوەندی لەگەل چین نەبەستووە، هەروەها سەرزەنشت دەکرا بەوەی پەیوەندی لەگەل کارمەندانی کونسولخانەی سوریا بەهێزە و، تا دەگاتە رەفتارە دژ بە جەماوەریەکانی گەلەکەمان. گەیشتبووە ئەو رادەیەی عەبدول حەق بە "نازی" و "کۆنەپەرست" و، سەفیری عێراقیش لە واشـنتۆن بە "دژە شـۆڕش و نـۆکەری ئەمەریکـا" لە قەلەم بـدەن. ئەوکـاتە کۆمونیستەکان دەستیان دەڕۆیشت، وایان دەزانی هەرچی داوا بکەن بێ قەید و شەرت بۆیان جێبەجێ دەکرێ. کەچی وەزیرو و دیپلۆماتکارەکان لە شوێنی خۆیان مانەوە، وا دیارە قاسم، بە نهێنی و لە دوورەوە، گەرەنتی وەرگرتبوو.
لە لایەک لەگەل گەڕانەوەی کـوردە ئاوارەکـانی سـۆڤیەت جـۆرە گـرژیەک لە باکوری ولات سەری هەلدا، هێرش و پەلاماری دڕندە کرایە سـەر ئەو خێل و عەشیرەتانەی کە پالپشتیان لە یاخیبوونە چەکدارەکەی بارزانی سالانی ١٩٤٥ – ١٩٤٧ نەکردبـوو. لە لایەکیتـریش، لەم کەش و هەوایە، پـارتی دیمـوکراتی کوردستان دەستی بە چالاکی گەرم و گوڕ کردبوو و، "شێخی سۆر"یش بە درێژایـی ئەو مـاوەیەی لە سـۆڤیەت بـوو بە "بـاوکی روحـی" ئەو حیـزبە ناسرابوو. پ. د. ک. بە ناو دیموکرات و لیبرال بوو بەلام دەتوانین لە ڕێگەی بەرنامە و پەیڕەوی ناوخۆ زیاتر بیناسین:
"پارتەکەمـان لە خەبـاتی سیاسـی و کـۆمەلایەتی پشـت بە دۆکترینـی زانسـتی مارکسـی – لینینی دەبەستێ"، ئەوە خـالی سێیەمە لە پرۆگرامـی پـارتی کە لە جـانیوەری ١٩٦٠ بلاوکـراوەتەوە. لە خـالی ٦ – ب، زۆر بە روونـی نوسـراوە "ئێمە بۆ بەهێزکردنی پەیوەندی برایانە و دۆستانە و هاریکاری لەگەل پـارتی کۆمونیسـتی عێـراق و هەمـوو لایەنە دیمـوکرات و پێشـکەوتووخوازەکانی عێراق، خەبـات دەکەین. ئێمە خەبات بۆ برایەتی نێوان پارتەکەمـان و لایەنە کوردسـتانیەکان دەکەیـن. ئـێمە دووپـاتی دەکەیـنەوە کە هەولـی بەهێزکردنـی

برایەتـی نێـوان حیزبەکەمـان و تەواوی حیـزبە کۆمونیسـتەکان و رێکخـراوە دیموکرات و پێشکەوتوخوازەکانی جیهان دەدەین".
بۆ ئەوەی لە سەر راپەڕین و یاخیبوونە بەردەوامەکانی ناوچەکانی باکوری عێراق تێبگەین وا باشتر ئاماژە بە دوا خالی بەرنامەی پ. د. ک. بکەین، خالی ٢٣ دەڵێ "ئێمە پالپشتی لە خەباتی گەلی کورد، لە پارچەکانیتری کوردستان، بۆ رزگاربوونیان لە چەوسانەوە و نیری ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی، دەکەین، ئێمە خەبات بۆ مافی چارەی خۆنوسینی گەلی کورد دەکەین".

سەنتەری کورد لە ئەوروپا

یەکێک لە لق و پۆپە هەرە چالاکەکانی پ. د. ک بریتیە لە سەنتەری کوردەکانی ئەوروپا، نزیکەی ٣٠٠ خوێندکاری کورد لە خۆ دەگرێت کە لە زانکۆکانی ئەلمانیای رۆژئاوا و رۆژهەلات، سویسرا، ئینگلتەرا، نەمسا، بولگاریا، چیکۆسلۆڤاکیا دەخوێنن. ئەو رێکخراوە ناوی "کۆمەلەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا"یە و لە لایەن گەنجێکی توندڕەو، عیسمەت شەریف ڤانلی، سەرۆکایەتی دەکرێ. ڤانلی بلاوکراوەیەک، بەناوی "کوردستان"، بە زمانی فەرەنسی دەردەکات کە لە لەندەن چاپ دەکرێت.

لە ئابی ١٩٥٦ خوێندکارە کوردەکان لە شاری وێسبادن، لە ئەلمانیای رۆژئاوا، کۆبوونەوە و رێکخراوێکیان، بە ناوی "کۆمیتەی رۆشنبیری بەردەوام" پێک هێنا، پاشان لە جانیوەری ١٩٥٨ لە لەندەن ناوەکەی گۆڕا بۆ "کۆمیتەی کولتوری". لە دوای کۆدەتای سەربازی ١٤ تەموز، لە میونشن، لە ئەلمانیا، کۆنگرەیەکیان بەست و ناویان بۆ "کۆمەلەی خوێندکارانی کورد" گۆڕی. لە ئابی ١٩٥٩، لەو کاتەی فیستیڤالی لاوانی جیهان، لە ڤیەننا، دەبەسترا کۆنگرەی خوێندکارانی کورد لەوێ بەسترا، لە یەکێک لەم دۆکومێنتانەی پەسەندکرا دەلێ "کۆنگرە سوپاسی خۆی، بۆ یەکێتی شۆڤیەت، ئەرمینیا، جۆرجیا و ئازەربایجان، دووبارە دەکاتەوە بۆ پالپشتیان لە بلاوکردنەوەی کولتوری کوردی. کۆنگرە داوا دەکات کە ئەم چاپکراوانەی لە یەکێتی سۆڤیەت، بە کوردی، بلاودەکرێنەوە جارێکیتر بۆ ملیۆنان کوردی دەرەوەی سۆڤیەت چاپ بکرێن و بلاوبکرێنەوە"،

لە کۆنگرە رەخنەی زۆر توند ئاراستەی سوریا، ئێران و تورکیا کران، بەلام سەبارەت بە عێراق بە هیواوە چاوەڕوانی پێشهاتەکان دەکات. سەبارەت بە سوریا ئاماژەیان بۆ ئەوە کرد کە "کوردەکان بوونەتە قوربانی چەوسانەوەی نەتەوەیی"، لەبەر ئەوە داوای کۆتایهێنانی بە چەوسانەوەی نەتەوەیی، نەهێشتنی دیسکریمیناسیۆن، ئازادکردنی زیندانیە سیاسیەکان، گەڕاندنەوەی کوردە دوورخراوەکان بۆ سەر پۆست و شوێنی ئیداری و سەربازی پێشوویان، کرد. کۆنگرەی خوێندکارانی کورد، بە هەمان شێوە، ئەو داخوازیانەیان بۆ بەشەکانی کوردستانی تورکیا و ئێرانیش کرد. کۆنگرە بە پۆزەتیڤ باسی ئەوەی کرد کە لە تاران رۆژنامەیەک بە زمان کوردی دەردەچێ، کۆلێژی زمان و ئەدەبیاتی کوردی کراونەتەوە. حکومەتی ئێران لە رابردوو و لە ئێستا ئینکاری بوونی کورد ناکات ، تەنانەت هاولاتیانی لورستان و بەختیاریش بە کورد حیساب دەکرێن.

چالاکوانە کوردەکان، لە ٨ شوباتی ١٩٦٠، ئەو کاتەی ئێران و تورکیا، بە یەکەوە سەرکوتی کوردیان کردبوو، هاتنەوە مەیدان و ٢ نامەیان بۆ کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤ لە یو ئێن UN رەوانەکرد. لە نامەی یەکەم ئاماژە بەوە کرابوو کە لە ٣ نۆڤەمبەری ١٩٥٩ بە ناهەق ٦٠٠ کەس لە کوردستانی ئێران گیراون، لە جانیوەری ١٩٦٠ حکومەتی ئەنقەرە سەدان کوردی لە گوندەکان و لە ئەستەبۆل و ئەنقەرە، بە ناهەق، گرتووە. لە نامەکان، بە حەساسەوە، باسی ئەوە کراوە کە "داخوازیە نەتەوەییەکانی کورد" هەڕەشە لە یەکپارچەیی ولاتانیتر ناکەن. یەکێتی خوێندکارانی عەرەب لە ئەلمانیا بەو هەلوێستەی کوردەکان زۆر تورە بوون، لەبەر ئەوە بەیانەکیان دەرکرد و ئاماژەیان بەوە کرد کە "چالاکی کۆمەلەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا هەڕەشە لە یەکگرتن و یەکێتی ولاتانی عەرەب" دەکات. بە دلنیاییەوە

ئەوەش مانـــای ئەوە دەگەیەنـــێ کە دروشـــمی "برایەتـــی کـــورد و عەرەب" بەدەست قاسمەوەیە چەند لاسەنگ و بێ ناوەڕۆکە.

لە راستی ئەو گیراوانەی کە گەنجە کوردە خوێندکارەکان ئاماژەیان پێدابوو بەرهەمـی ئەو بەگژیەکداچوونە بـوو کە لە نێوان عەشـیرەتەکان تەقیبـووەوە. بارزانیەکـــان پەلامـــاری زێباریەکانیانـــدابوو، ئەوانەش لە ترســـی هێرشـــەکان پەنایان بردبووە بەر تورکیا. هەندێک هۆزیتریش لە ناوچەی خانەقین، لەسـەر سنوری ئێران، بەگژ یەکتر داچووبوون. تەنانەت حکومەتی عێراقیش ئەمری قەبزی بۆ ئیبراهیم ئەحمەد دەرکرد، ئەو سەرنووسـەری رۆژنامەی خەبات، هـی مەلا موسـتەفا بـارزانی، بـوو، ئەو کەسـە پـالەوانی "کەیسـی دەسـتور"ی عێـراق بـوو کە لە پێشـەوە باسـمانکرد. ئیبـراهیم ئەحـمەد بە تـاوانی، دەسـتی هەبووە لە کوشتنی سەدیق قادر میران، کە سەرۆکی عەشیرەتی خۆشناو بوو و نەیاری "شێخی سور"، تۆمەتبار کرابوو.

ئەو کـــوردانەی لە ئـــاوارەیی ســـۆڤیەت گەڕابـــوونەوە تـــۆی مەترســـیان هێنـابووەوەو لەیەکەم بەدیـار کەوتـن، لە زۆربەی ناوچەکـان، پێکدادان لە نێو عەشیرەتەکان سەری هەلدا. ئەو پەلامارو و تـالانەی نێوان هـۆزە کوردیەکـان رێگەیان خۆشکرد کە لە ئازاری ١٩٥٩ یاخیبوونەکەی موسل، بە سەرۆکایەتی عبدالوهاب الشواف، بتەقێتەوە، شـەواف فەرماندەی فیرقەی ٥ ی بـاکور بـوو. یاخیبوونەکە، لەسەرەتاوە دیاربوو سەر بە ناسڕیەکان بوو، لە مـاوەی ٣ رۆژ سـەرکوتکرا، ئەوەش نەک تەنها بە هۆی لەشـکر و فڕۆکەکانی قاسـم بەلکو بە تەدەخولی کوردەکانی سـەر بە بـارزانیش بـوو کە موعـامەلەی خراپیـان لەگەل ئەو خـێلە کوردیـانەکرد کە داوای کـۆمەک و پاراسـتنیان لە جەماعـاتەکەی شـەواف کردبوو.

پێش یـاخیبوونەکە چەند روداوی لا بەلا، بە دەسـتی کورد و کۆمونیسـتەکان، سـەریان هەلدابوو، کوردەکان بە جلی میللی خۆیـان، بەشـێکی زۆر بە سـواری

ولاخ، روویان لە موسل کردبوو بۆ ئەوەی بەشداری لە "مهرجان السلام"ی جەنگاوەرانی ئاشتی بکەن. دەسەلاتدارانی بەغدا هانی کۆمەلانی خەلکیان دەدا بەشداری تیا بکەن، ئەوانەی لە بەغدا، بە قیتار، دەڕۆیشتن داشکانی ٥٠٪ بۆ دەکرا، داوا لە کاربەدەستانی حکومی کرا بوو کۆمەک و هاوکاری ئەو میهرەجانە بکەن. حیزبی شوعی و کوردەکانی بارزانی، بە یەکەوە، هەموو رێکخراوەکانی خۆیان، بۆ سەرکەوتن، خستبووە گەڕ، ئەوانەش وەک تەحەدا بەرامبەر بە عەسکەرەکان ژمارەیەک کومیتەی چاودێریان پێک هینا بوو، لە هەموو ئەو رێگا و بانانەی دەچوونە ناو شاری موسل، خالی پشکنیان دانابوو، رێگایان بەو کەس و عەشیرەتانە نەدەدا کە نەیاری بارزانی بوون، بە هەمانشت لە ناو شاریش، موسل کەوتبووە دەستی کۆمونیستەکان. بەمجۆرە عەسکەرەکان لە بەرامبەر تەحەدا و ئیهانەکان هاتنە وەلام، دلنیابوون لە کۆمەک و پالپشتی زۆربەی خەلکی موسل و، کۆمەکی چاوڕوان نەکراوی جەنەڕال نازم تەبەقچیلی، کە سەرکردەی فیرقەی کەرکوک بوو، بە هۆی نزیکی لە قاسم شوهرەتێکی زۆری لە ناو سوپا و خەلک پەیداکردبوو. ئەوانە بوونە هۆی ئەوەی کە شەواف دەست بە یاخیبوون بکات.

کۆمەڵکوژی موسل و کەرکوک

شەواف بۆ دەستگیرکردنی قاسم لە رادیۆ بانگەوازێکی خوێندەوە و ئاماژەی بەوە کرد کە هەر کەسێ قاسم بکوژێ یان بگرێت ١٠ هەزار دینار، وەک خەلات، وەردەگرێ بەلام دوای ٣ رۆژ لە بەرگری بە خۆی و نزیکەی ٦٠ ئەفسەری سوپا کوژران. دوای ٣ رۆژی خوێناوی هێزەکانی قاسم و کۆمونیست و مستەفا بارزانی توانیان دەست بەسەر شاری موسل بگرن. پاشان دەست بە تۆلەکردنەوەو گرتنی بە کۆمەل و دادگایی سەرپێی و ئیعدامکردن کرا. لەم ٣ رۆژە خوێناویە بەرپرسێکی بالای حیزبی شوعی، کامیل قەزانچی، کوژرا، لە بەغدا خەلکێکی زۆر، بە ئالای سور، بەشداریان لە مەراسیمی جەنازەکەی کرد و بە بەرامبەر ئۆفیسەکەی قاسم رەتبوون، ئەویش بە دەست سلاوی بۆ ناردن. هەموو مەسیرەکە هاواری دەکرد و داوای لە سێدارەدانی بۆ خائین و نۆکەرەکان دەکرد، بە تایبەتی بۆ ئەو کەسانەی، لە دەستی موقاوەمەی شەعبی، رایانکردبوو.

لە ١٩٥٩/٠٣/٣٠ چوار ئەفسەری بالای هێزی ئاسمانی گوللە بارانکران: عەبدولا ناجی، قاسم محمەد علی عەزاوی، ئەحمەد عاشور، فازیل ناسر.

گوایە رۆژی ٢٧ مانگ مشتومڕیەکی گەرم لە نێوان قاسم و مەهداوی رویداوە، ئەوەش بە هۆی ئەوەی قاسم رەزامەندی دەرنەبڕیبوو لەسەر پەسەندکردنی بڕیاری لە سێدارەدانی ئەو ٤ ئەفسەرە، دوو دڵ بووەو داوای مۆلەتی ٢٤ سەعاتی کردوە بۆ بیرکردنەوە و هەلسەنگاندن. سەرۆکی دادگای عەسکەری، مەهداوی، بە هۆی خزمایەتی لەگەل قاسم، زۆر بە توندی وەلامی

قاسمی داوەتەوە کە ناکرێت یەک دەقیقەش کات بە فیڕۆ بدەین و هەموو ئامادەکاریەک کراوە تاکو رۆژی ٣٠ مانگ، بەیانیەکە، بڕیارەکە جێبەجێ بکرێت. گوایە قاسم هاواری کردیە و وتویەتی نایەوێت بکەوێتە بەر ئەمری واقیع بەلام هەر زوو بەزوو مەهداوی نامەیەکی لە جانتاکەی دەردێنێ و پیشانی دەدات، نامەکە لەلایەن سەرکردەکانی کۆمونیست، بە ناوی "تەواوی گەل و سوپا" داوای دەمودەستی جێبەجێکردنی بڕیاری لە سێدارەدانی خائینانی یاخیبونەکەی موسلیان دەکرد. ئەو کات قاسم هێور دەبێتەوە.
لە دوای گوڵلە بارانکردنی ٤ ئەفسەری هێزی ئاسمانی ١٣ ئەفسەریتر، لە سێپتەمبەر، دوای دادگایەکی عەسکەری و بە نهێنی، ئیعدام کران، بە تایبەتی هی نازم تەبەقچەلی تورەی و دەنگێکی زۆری بە دوا داهات.
یەکێک لەم روداوە دڵتەزێنانەی ئەو رۆژانە ئەوە بوو کە یەکێک لە یاخیەکان، محەمەد سەید شەهاب، بە برینداری بەرەو دیمەشق رایکردبوو بەلام بە سەلامەتی دەرنەچوو. کوردەکانی سوریا دەیناسنەوەو هەلا بەهەلایانکردبوو، تەنانەت بانگەوازێکیان بلاوکردەوە و داوایانکرد کە رێگە نەدرێ مەیتی ئەو خائینە لە دیمەشق بنێژرێ، ئەو شارەی گۆڕی قارەمانی ئیسلام، شکۆی گەلی کورد، سەلاحەدینی ئەیوبی لێیە، ئەو کەسەی سوریا و قودسی لەژێر داگیرکاری خاچپەرستەکان رزگار کردبوو. بەلام دانیشتوانی دیمەشق گوێیان بە بانگەوازەکە نەداو بە کۆمەل رژانە سەرشەقام و بە شێوەیەکی دراماتیک پرۆتێستی قاسم و کۆمونیستەکانی عێراقیانکرد. جەمال عەبدول ناسر، ئەو رۆژە لە دیمەشق بوو، لە وتارێکی توونددا، لە بەرامبەر جەماوەرێکی بێ هەژمار، ئاراستەی کۆمونیستەکانی کرد و ئاماژەی بەوەشدا کە کۆمونیستەکان مسرپیش فەرمان لە پارتی کۆمونیستی عێراق وەردەگرن، لە هەمانکات بەرپەچی ئەو تۆمەتانەی قاسمی دایەوە کە گوایە چەکی بۆ یاخیبوەکانی موسل رەوانەکردبێت.

بێجگە لەم ١٣ ئەفسەرەی ئاماژەمان بۆکرد قاسم ٤ کەسایەتی بەناوبانگی ڕژێمی پاشایەتی، لەناویان سەعید قەزاز، وەزیری ناوخۆ، لە سێدارەدا. سەبارەت بە قەزاز لایەنگرە نزیکەکانی بارزانی کە ئامادەی دادگایکردنەکە بوون، داوای ئەم سزایەیانکرد، سەرۆکی کوردەکان لە دادگا ووتی"ڕێگەم پێبدەن تاکە ئاماژە بەوە بکەم کە ئەو خائینە شایانی هیچ بەزەییەک نیە"، پاشان گوتی "باوەڕ و متمانەمان بەو دادگایە و سەرۆکەکەی هەیە". سەرۆکی دادگاش، مەهداوی، لە وەلام سوپاسی بەرپرسە کوردەکانیکرد و ووتی "دڵنایبن عەدالەت سزایەکی بێ وێنە بۆ ئەو نۆکەرە دەبڕێتەوە"، لە هەمانکات تۆمەتبار کەوتبووە بەر شەپۆلی جوێن و سوکایەتی پێکردن. بەو جۆرە، لەم کەش و هەوایە، پڕۆسەی دادگاییکردنەکە درێژەی بە بڕیارە تراژیدیەکان دەدا.

لەم هەلومەرجە قاسم بووبووە هەدەفی هەموو لایەک، وەک دیلی دەستی کۆمونیست و کوردەکان دەهاتە بەرچاو، لە وولاتانی عەرەبی دابڕابوو، لە ناوخۆ بە دوژمن و نەیارەکان دەورەدرابوو. لەم کاتە خەبەری بووەوە و هەستی بە مەترسیکرد. لە لای خۆشیەوە "شێخی سۆر" هێزو لایەنگرەکانی خۆی خستبووە ئەوپەڕی ئامادەباشی. قاسم لە تەموزی ١٩٥٩ هەستی بە مەترسی موقاوەمەی شەعبی کرد، ئەوانەی لە باکور بوون لە ژێر دەسەلاتی بارزانی بوون، کە ژمارەیان گەیشتبووە ٤٠ هەزا چەکدار، بڕیاریدا کە دەبێت ئەو هێزانە بخرێنە ژێر دەسەلاتی فەرمی سەربازی. بێجگە لەوە قاسم چەند بڕیارێکیتریشی دەرکرد، بە تایبەت بۆ چۆنیەتی یادکردنەوەی سالی یەکەمی شۆڕشی ١٤ تەموز.

لەم کاتە ناسکە قاسم هەلوێستی بەرامبەر دۆستایەتی و لایەنگری کۆمونیستەکان دەگۆڕێت بۆ دوژمنایەتی و سەرکوتکردنیان. لەوکاتەدا مستەفا بارزانی ئامادەیی، بێ قەیدو شەرتی، بۆ پالپشتی لە زەعیم، ڕاگەیاندو گەیشتە

ئەو رادەیەی سەرکۆنەی هەندێ رەفتاری توندڕەوانەی هەڤالانی لە پ. د. ک. بکات کە لە ژێرەوە لە لایەن خۆی هاندرابوون. ئەو هەلوێست گۆڕینە هێدی هێدی رونتر دەبێ، ئەوکاتەی لەناو پارتی کۆمونیستی عێراقی، بە شێوەیەکی دراماتیک، ململانێکانی نێوان بالی مۆدێراتی سەر بە مۆسکۆ بۆ راگرتنی هاوسەنگی لە نێوان قاهیرە و بەغدا رابگرێت و، لە لایەکیتریش بالی توندڕەوی سەر بە پەکین، دەتەقنەوە.

سەرەڕای گرتنە بەری رێوشوینەکان، لە لایەن قاسم، بۆ یادی یەک سالەی شۆڕش رێوڕەسمی ئاهەنگەکان بە شێوەیەکی تراژیدی کۆتاییان پێهات، بە تایبەت لە شاری کەرکوک ئەو کاتەی دەستە و تاقمە کوردەکان لە رۆژانی ١٤ تا ١٩ تەموز ترسیان بلاوکردەوە. روداوەکان ئەوکاتە تەقینەوە کە هەندێ گروپ لە کوردە سەرگەرمەکان، پاش ئەوەی هەوالی دورخستنەوەی حاکمی عەسکەری، عەمید روکن داود سەلمان ئەلجەنابی ، کە بەڕەسەن کورد بوو، بیست پەلاماری دوکان و بازاری تورکمانەکانیاندا. لە جێی ئەلجەنابی ئەفسەرێکتری تورکمانیان دانا. کوردەکان توانیان کاریگەری لەسەر قاسمیش دابنێن، ئەوەیان بلاوکردەوە کە تورکمانەکان، بە پاساوی رەمەزان، نایانەوێت بەشداری لە سالیادی ١٤ تەموز بکەنەوە.

لە سەرەتای پەلامار و تالانکردنی دوکانی تورکمانەکان ١٠ کەسیان لێ بە دار هەلواسین، پاشان بارودۆخەکە لە دەست رۆیشت و بوو بە یاخیبوونێکی گشتی و لەلایەن سەربازگەی عەسکەری پالپشتی لێکرا کە زۆربەیان کوردبوون. ئەوکاتەی گروپەکانی موقاوەمەی شەعبی هێرشیانکردە سەر پۆلیسخانە و دەستیان بەسەر چەک و جبەخانەداگرت کە لە لایەن ئەلجەنابی پارێزرابوون. ئەلجەنابی دەبوایە ئەو فەرمان و رێنمایانەی، سەبارەت بە نیازی موقاوەمەی شەعبی، بگەیەنیتە دەستی حاکمی عەسکەری نوێ کە سەر بە تورکمانەکان بوو. لەم هەفتە تراژیدیە دەسەلاتی شۆڕشگێڕی کەوتبووە

دەستی کۆمیتەکانی شەعبی، یەکێک لە سەرکردەکان بەرپرسی پارتی کۆمونیستی شارەکە بوو، ٦ ئەفسەری بالای کوردیش لە فیرقەی کەرکوک ئەندامی پارتی کۆمونیست بوون و لە لایەن ئەلجەنابی پارێزگاریان لێکرابوو.
ئەو کۆمیتە شەعبیە، وەک هەنگاوی یەکەم، دادگای گەلیان پێکهێنا و سەدان کەسی بێگوناهیان بە مەرگ سزادا، هەندێکیان بە زیندوویی لە قەبر نابوو، هەندێکیش بە ئەسپی کوردەکان بە جادەکانی کەرکوک راکێشران.
لەگەل ئەو روداوە ناخ هەژێنانە، کە هۆشداریەک بوون بۆ ئەو دوو دلیەی قاسم، کۆمونیست و کوردەکان ئاژاوەیکیتریان هەلگیرسان. لە پایتەخت گروپێک لەوانە هەولیدابوو بچیتە ناو چاپخانەی رۆژنامەی "بغداد" کە مەردانە رەخنەی لە کۆمونیست و "کوردە سۆرەکان" گرتبوو، ئەو رۆژەش ئازایەتی دەویست رەخنە لەوانە بگری. کرێکارەکانی چاپخانەو رۆژنامەنووسەکان توانیبوویان خۆیان رزگار بکەن و لەسەر بانەوە راکەن، سەرنووسەرەکەش رایکردبووە مالی هاورێیەکی و خۆی حەشاردابوو بەلام کەلوپەلی چاپخانەکە هەموو تێک و پێکدرابوو. ئەو پەلامارە هۆشداریەک بوو بۆ هەموو رۆژنامەکان، یەکێکیتر بووە هۆی سەرنجراکێشانی سەرکردە سەربازیەکان.
لە هەمان رۆژ گروپێکی پیاوکوژ، بە پاساوێکی بێ مانا، هەلیکوتابووە سەر مالی کۆلۆنێل شەمسەدین عەبدولا، سەرۆکی دادگای سەربازی کە بە کەسێکی دژ بە کۆمونیستەکان ناسرابوو. هەولەکە سەری نەگرتبوو، شەمسەدین لەسەر بانی مالەکەی بۆسەی بۆیان دانابووەوە و تەقەی لێکردبوون، پۆلیس بە هانایەوە چوبوون و کۆمونیستەکانیش هەلاتبوون.

مۆسکۆ پاڵپشتی لە هەڵمەتی قاسم،
لە دژی کۆمونیستەکان، دەکات

جام پڕ بوو بوو، ٢٩ تەموزی ١٩٥٩ لە ڕۆژێکی گەرمای بەغدا قاسم، لە وەزارەتی بەرگری، کۆنفرانسێکی بۆ سەرنوسەری ڕۆژنامەکانکرد. زۆر تورە، روو گرژ و بەرچاوی بە تەواوی رەش بوو. جەنەڕال ئەحمەد سالح ئەل عەبدی، حاکمی عەسکەری بەغدای لەگەل خۆی هینابوو کە بە دوژمنی باوککوژی کۆمونیستەکان ناسرا بوو، لە کاتی هەرای کەرکوک کوردەکان فەردەی کایان بە ئەسپ و ولاخەکانیان رادەکێشاو و وێنە و ناوی ئەل عەبدیان پێوەکردبوو. ئەو ڕۆژە، لە تەک قاسم، فەیسەل سەمیر (السمیر)، سەرۆکی نەقابەی مامۆستایانی کۆمونیست، تازە سەنگەری گۆڕیبوو بۆ لای قاسم هاتبوو، دانیشتبوو. لە هۆلەکە پلەی گەرما ٤٨ بوو، قاسم ئارەقەی لێدەچۆڕا، یەکجار تورە دیاربوو، وادیاربوو گەرماکە کاری تێکردبوو، ئەو هەمیشە لەسەر خۆ و روو بە پێکەنین بوو، ئەمجارە یەکسەر هێرشی کردە سەر کۆمونیستەکان و بەرپرسیاریەتی کۆمەلکوژیەکەی خستە ئەستۆیان بەبێ ئەوەی ناوی کوردەکان ببات.

قاسم لە کاتی قسەکردن روویکردە ناو چاوی سەرنووسەری ڕۆژنامە کۆمونیستیەکان و زۆر بە حەماسەوە ووتی "پێتان دەلێم گەل، هەمووی بەیەکەوە یەک دەست و هێزە، من متمانە و پاڵپشتی گەلم لەگەلدایە نەک هی گروپ و حیزبێک. دەبێ ئەوە بزانی هەر حیزبێک، بە تەنها، بچووکە و میللەت دەتوانی پانی بکاتەوە ئەگەر هەولی لەناوبردنی بدات. ئەوە بزانن

دژایەتیکردنـی گەل مەحـاڵە و شکسـتی لە دواوەیە، هەر کەسـێک ئەو هەوڵە بدات ئەوە سوپا تێک و پێکی دەشکێنێ".
لە کـاتی قسـەکانی قاسـم، لە ناکـاو، عەزیـز ئەل حـاج، سەرنوسـەری "اتحـاد الشعب"، ئۆرگانی پارتی کۆمونیستی عێراق، پ. ک. ع. هەستایە سەر پێ بۆ ئەوەی ئەوە دووپاتبکاتەوە کە رۆژنامەکەی تەنها بۆ خزمەتی گەل و نیشتمان دەنووسێ بەڵام سەرۆک وەزیران هۆشداریەکی توندی پێداو ووتی "بێ دەنگ بن" و درێژەی بە قسەکانیدا و ئەوەی ئاشکراکرد کە ئەو راپەڕینەی کەرکوک بەشـێک بـووە لە پڕۆژەیەکـی فراوانتـر کە دەبـوایە ئەو ئـاژاوەیە لە ناسـریە، سەماوە و بەغداو و شارەکانتریش بتەقنەوە.
رۆژی دوایـی، ئیتیحـادی شـەعب لە باسـی کۆنفرانسـەکەی قاسـم، بە عەقڵـی کەس نەدەهات، پاڵپشتی و هاوکاری تەواوی خۆی بۆ قسـە و هەڵوێسـتەکان زەعیم، سەبارەت بە کارەساتی کەرکوک، دەردەبڕی، لە هەمان کات بە توندی ئیـدانە و سـەرکۆنەی، بە قسـەی رۆژنـامەکە، "هێزەکـانی ئیمپریـالیزم و کۆنەپەرسـتی بەرپرسـیاری سـەرەکی ئەو ئـاژاوەیەن کە ئاسایشـی گەل و ئیسـتیقراری کۆمارەکەمـان دەخەنە بەر مەترسـی" دەکـرد و، دڵنیـایی ئەوەی دەدا، لە کـاتی ئـاژاوەکە، کۆمونیسـتەکان هەوڵـی هێورکردنەوەی دۆخەکەیـان داوە و داوایانکردووە رێز لە یاسا بگیرێت.
کەچـی مسـتەفا بـارزانی، بە دڵنیـایەوە بە زیرەکـانە، بە دەنگێکی لەسـەر خـۆ، وەک دەنگـی گەڵای دارسـتان، سـەرکۆنەی روداوەکەی کەرکـوکی کـرد، بە بەردەوامـی لەگەڵ مۆسـکۆ هاوهەڵوێسـت بـوو، بەوەش رێگـا راسـتەکەی هەڵبژاردبوو. ئەوەتە پاش ماوەیەکی کەم بۆریس نیکۆلاڤئیچ پۆنۆماریۆڤ [٢١]، بەرپرسی "بەشی پەیوەندی لەگەڵ پارتە کۆمونیستەکانی دەرەوە" و ئەندامی

[٢١] Boris Nicolaevic Ponomariov

بالای کۆمیتەی پارتی کۆمونیستی یەکێتی سۆڤیەت، بە نامە، رەخنەی توندی لە پ. ک. ع. گرت.
لەو نامە دورو درێژە، پۆنۆماریۆڤ، زۆر بە توندی رەخنەی لە رەفتار و بالی توندرەوی سەر بە چین و ئەو پرۆپاگەندە نابەجێیانەی کۆمونیستەکانی عێراق دەگرت و ئامۆژگاری تاکتیکی حەکیمانەی، لە خەباتی گەیشتن بە دەسەلات، دەکردن. بە تایبەتی رەخنەی توندی لەو هەلوێستانەی دژ بە قاسم دەگرت و دەیگووت ئەو هەلوێستانە دەبنە هۆی دورکەوتنەوەی قاسم لەو سیاسەتەی تاکو ئێستا لە بەرامبەر ناسر و هێزە رۆژئاواییە ئیمریالیستەکان گرتیتیە بەر. لە نامەکە دەنوسێ "هێشتا بارو دۆخ گونجاو نیە" بۆ ئەوەی "بە یەک پێ پاز بدەی بۆ ناو کۆمونیزم، ئەوە دەبێتە هۆی تەقینەوەی رق و کینەی بەرەی ناسیۆنالیستەکان، هی سوپا و چین و توێژەکانی گەل کە ئەوان قاسم وەک قارەمان و فریادرەس تەماشا دەکەن، قاسم بۆ ئەوان قارەمانی نیشتمانیە، ئەو کەسەیە کە ئیمپریالیستەکانی لە خاکی عێراق بەدەرناوە".
لە نامەکە ئاماژە بەوە کراوە کە بە سیاسەتی ژیرانە دەکرێت بۆرجوازی، هێزە چەکدارەکان، ناسیۆنالیستەکان و تەنانەت توێژە ئایندارەکانیش ببنە هاورێی سەفەری خەبات لە دژی ئیمپریالیزم نەک تەنها لە عێراق بەلکو لە تەواوی رۆژهەلاتی ناوەراست. پۆنۆماریۆڤ سەرکۆنەی زێدەرۆیەکانی کەرکوکی دەکرد و بە "هەلەی چەپەکانی" لە قەلەم دەدا، سەرکۆنەی بریار و رەفتاری تاک لایەنە و شەخسی لقەکانی پ. ک. ع. لە شارەکان، بە دژی دامودەزگاکانی پۆلیس و ئاسایش، دەکرد و دەیگووت "ئەو رەفتارانە دەچنە خانەی سیکتاریزم و لێکدانەوەی سیاسی سەر پێیانەیە. پ. ک. ع. دەبێت پرنسیپ و بریاری دەستەجەمعی بگرێتەوە دەست و رێگە بەوە نەدات بورۆکراتەکانی محەلی ناو و ناوبانگی حیزب لەکەدار بکەن".

ڕەخنەکـــان زۆر توونـــد و ڕەقبـــوون بەلام بـــاش حیســـابی بـــۆ کرابـــوو و بەشـــێوەیەک قاســـم لە پێســـتی خـــۆی دەرنەچـــێ. بە دوای ئەم نـــامەیە خرۆشـۆڤ[٢٢]، سکرتێری پارتی کۆمونیستی سۆڤیەت، بروسکەیەکی یەکجار گەرموگوڕو دۆستانە بۆ قاسم ڕەوانە دەکات. لە لایەکیتریش حیزبی شوعی خەریکی ڕەخنە لە خۆگرتن و پێداچوونەوە بوون، لە ١٤ ئەیلول مەکتەبی سیاسی، بۆ هەلسەنگاندنی نامەکەی پۆنۆماریۆڤ – بە ناوی زێدەڕۆیی لە پڕۆپاگەندەو تاکتیکەکان – دەستی بە کۆبوونەوەکرد.
لە کۆتایی کۆبونەوەکە، کە لە کەش و هەوایەکی خەمباری و کۆنفۆڕمیسمی، بۆ سیاسەتی سۆڤیەت، بەبێ ئەوەی کەس، تەنانەت ئەوانەی بە بالی چینیش لە قەلەمدرابوون، ئازایەتیان هەبێت ڕەخنەیەک لە نامەکە بگرن. بە تەواوی دەنگەکان بەیانی کۆتایی پەسەندکرا کە دووبارەی دەکردەوە کە "زێدەڕۆیی لە پڕۆپاگەنـدەو تاکتیکەکـان"، بە جـدی مەترسـی ئەوەیـان هەبـوو ببـنە هـۆی پەرتەوازەیی و لێکدابڕانێکی قول لە نێوان "کۆمونیستەکان و پارتە سیاسیە دیموکراتخوازەکان". هەلەکان، بە زۆری، خرابوونە ئەستۆی دەست و تاقمە ئەنارکیەکانی دوور لە ڕێکخستنە جەماوەریەکان، پەنجەیان خرایە سەر و تا رادەیک پاساویان بۆ هێنانەوە کە ئەم هەلانە بە هۆی بە نزم تەماشاکردنی ڕۆلی حکومەت و ئەو ڕێکخراوە نیشتمانپەروەرانەی بەشداری ژیانی سیاسی ولاتیان دەکرد، وەک ئەنجامی ئەو پڕۆپاگەندە و داواکاریانەی بۆ بەشدار بوونی کۆمونیستەکان لە حکومەت ڕۆژانە بلاودەکرانەوە. لە کۆتایی بەیانەکە سەرکۆنەی هەلەی چەپخوازەکانی دەکرد بەوەی بوونەتە هۆی" پێشێلکردنی پرنسیپەکانی لینینیزم بۆ سەرکردایەتی بە کۆمەل و کەمکردنەوەی دەسەلاتی لیژنەی مەرکەزی، گوێ نەدان بە ڕەخنە و ڕەخنە لەخۆگرتن، سەرهەلدان و

[٢٢] Nikita Sergeevic Chruscev 1894 – 1971
خرۆشۆڤ لە سالانی ١٩٥٣ – ١٩٦٤ سکرتێری پارتی کۆمونیستی یەکێتی سۆڤیەت بوو.

گەشەکردنی بالی بورۆکراتی لە ناو حیزب، لادان لە ئایدیۆلۆژی کە حیزب دەیەوێت ریگەی لێبگرێت و راستی بکاتەوە".
هێشتا ئاماژە بەوە دەکرا کە "حیزب بە تەواوی حیسابی بۆ هێزی خۆی نەکردبوو، زیدەڕۆی لە هەلسەنگاندن و رۆلی خۆی کردبوو". "رۆژنامەکەمان لە باسکردنی هەندێ روداو واقیع و راستگۆ نەبوون". "حیزب ئیدانەی زیدەڕۆیەکانی کەرکوک دەکات". "حیزب هەلسەنگاندنێکی هەلەی بۆ شۆڕشی عێراق کرد، وایدەزانی شۆڕشێکی شەعبیە کەچی شۆڕشێکی دیموکراتی – بورجوازیە ..... هتد.

گوڵی چینی دەپشکوێن

لە راســتیدا یەکەم نیشــانەی بــاڵ بــالێن و جیــابوونەوە لە ریــزی پــارتی کۆمونیسـتی عێـراق لە تەمـوزی ١٩٥٩ سـەری هەلـدا، بە ئاشـکرا ئەنـدامەکان ناڕەزاییـان بەرامـبەر سیاسـەتی شـورەوی دەردەبـڕی، بە چـاوێکی دۆسـتانە تەماشی سیاسەتی چینیان دەکرد. سۆڤیەت نەک هەر هەلوێستی، سەبارەت بە ململانێـی نێـوان بەغـدا و قـاهیرە، پیشـان نەدا بەلکـو لە بەرامـبەر سیاسـتی دوژمنکـارانەی قاسـم بەرامـبەر کۆمونیسـتەکانی عێـراقیش بێـدەنگی نوانـد، تەنانەت ئەوکاتەش کە قاسم زنجیرە کەیسێکی تاوانبارکردنی کۆمونیستەکانی خستە بەردەم دادگا.

یەکێـک لە هەوالە هەر ناخۆشــەکان بـۆ پ. ک. ع. بریتیبــوو لە هەلوێســتی "شێخی سۆر"، مارشالی سوپای سوری سۆڤیەت بەرامبەر قاسـم، بـارزانی لە کـاتی مەراسـیمی یەک سـالەی شـۆڕشـی ١٤ تەمـوز رایگەیانـدبوو، بە هەمـوو شێوەیەک، پالپشتی خۆی لە قاسم و حکومەتەی دەکات. بـارزانی گەیشتە ئەو رادەیەی، بە ئاشـکرا، سـەرکۆنەی چـالاکی و رەفتـاری هەنـدێ لە بەرپرسـە دیارەکـانی نـاو پ. د. ک. بکـات کە هاوسـۆزی و لایەنگریـان بـۆ پ. ک. ع. هەبـوو. ئەوە لەم قۆنـاغە بـوو کە قاسـم سیاسـەتی بێلایەنـی و هاوسـەنگی لە نێوان، کۆمونیستەکان و ناسـرییەکان، پەیـڕەو دەکـرد بۆ ئەوەی ئاهەنگەکـانی یادکردنەوە بە بێ گرفت تێپەرێنن بەلام وەک دیتمان بە کارەسات کۆتاییان پێهــات. پێویســـتە دان بەوە بنێـــین، لەم کەش و هەوایە، کە ســـەرکردە کۆمونیستەکان هەولێکی یەکجار دژواریان خستە گەڕ بۆ ئەوەی قەناعەت بە

حیزب و ئەندامەکان بهێنن بۆ ئەوەی متمانە و پالپشتی یەکێتی سۆڤیەت بەدەست بێنن پێویستە دان بەخۆیاندابگرن و بەرگەی تاڵ و سوێریەکان بگرن. حیزب دەبوایە بەسەر زۆر لە گرفتەکان زاڵ ببیت تاکو بتوانێ ببێتە هێزی بالادەست لە عێراق.

لەم هەلومەرجە ئەوانەی قازانجیانکرد بالی کۆمونیستی سەر بە چین بوون، ئەو کاتە سەردەمی "شیعری شۆڕشگێری" ماو تسی تۆنگ بوو کە بە قسە، نەک بە کردار، بانگەشەی بۆ "سیاسەتی ١٠٠ گوڵ – سیاسەتی چەپکە گوڵ" دەکرد. لەم کات و ساتە کۆمونیستەکانی سەر بە بالی پەکین، لە بەرامبەر نەبوونی سیاسەتێکی روون و ئاشکرای حیزب و سەرلێشێوانی جەماوەرەکەیان، گەشەیان دەکرد و ریزەکانیان پتەوتر دەکرد، هێرشەکانیان بۆ سەر ناسیۆنالیستەکانی ناسریزم زیاد دەکرد، لە رووی مەعنەوەی یارمەتیەکی زۆریان، زیاتر لەوەی لە بالی مۆسکۆ، بە جەماوەر دەبەخشی.

بە هەرحال نە بروسکەکەی خرۆشۆڤ و نە رەخنە لەخۆگرتنەکەی کۆمونیستەکان نەیانتوانی قاسم لەو سیاستە نوێ و سەرکوتکاریە پاشگەز بکەنەوە. بە پێچەوانەوە قاسم، بە زانایی، کارتی سۆڤیەتی لە دژی کۆمونیستەکان بەکار هێنا، بە هەلوەشانەوەی هێزەکانی موقاوەمەی شەعبی دەستی پێکرد، لێبوردنی بۆ ژمارەیەک لە کەسایەتیە گیراوەکانی سەردەمی پاشایەتی دەرکرد، ٤٠٠ سەرباز و ئەفسەری لە فیرقەی ٢ کەرکوک ناردە مالەوە، ئەو کەسانەی لە ناو سوپا و پۆلیس مەترسی کۆمونیستیان لێدەکرا دەرکرد.

بەم شێوەیە لە هەموو ولات هەلمەتێکی دژ بە کۆمونیستەکان دەستی پێکرد. لە ناو ژمارەیەک لە نەقابە جۆراو جۆرەکان نارەزایی، بەرامبەر بەرپرس و نوێنەرەکانی حیزبی شوعی، تەقیەوە. لە دوو نەقابە ناچارکران دەست لە کار بکێشنەوە، ئەوانیتریش داوای هەلبژاردنی نوێیان دەکرد و دەیانووت

کۆمونیستەکان لە ڕێگەی هەڕەشە و ساختەیی پلەو پۆستیان داگیر کردووە. بارەگای نەقابەی عەمەل داخرا، سەرۆکەکەیان، الفلاحی، بۆ ماوەی چەند رۆژێک خرایە زیندان و دەست بەسەر مال و مولکی گیرا. ژمارەیەک لەو رۆژنامانەی، بەهۆی ترس یان ئینتیهازیان – ئۆپۆرتۆنیزم، کە تا ئەو رۆژە پشتیوانیان لە کۆمونیستەکان دەکرد، گێڕیان گۆڕی و سەنگەریان گواستەوە و کەوتنە پشتگیریکردنی حکومەتی قاسم. ٧٠٠ گەنج "لاوانی دیموکرات – شبيبه الديمقراطيه" بردرانە بەردەم دادگا و، ئەوەش بووە هۆی ئەوەی ٢٠ هەزار گەنج، لەم ڕێکخراوە، ئیستیقالە بکەن. لە کاتی هەلبژاردنی نەقابەی پارێزەران لیستێکی میانڕەو، بە پێچەوانەی هەموو پێشبینیەکان، زۆربەی دەنگەکانی بەدەست هێنا و کۆمونیستەکان شکستێکی گەورەیان خوارد. بەرەی نیشتمانی – جبهه الوطنيه بەیەکجاری پەرت و بلاو و هەلوەشایەوە تەنها کۆمونیستەکان و کوردەکان، بە تەنها، مانەوە.

بەمجۆرە، کاتی خۆی چۆن کۆمونیستەکان ئەسپی خۆیان تاودا و هێندەی نەمابوو ولات بەرەو ئاقارێکی مەترسیدار بەرن، ئێستا بە هەمان شێوە شالاوی دژ بە کۆمونیست خەریکە هەموو ولات بگرێتەوە و ولات بەرەو مالوێرانیەکیتر ببات. تا لەم کات و ساتە زەعیم عەبدولکەریم، بە زانایی، جلەوی ئەو هەلمەتە توند دەکاتەوە، بڕیاری داخستنی ٢ رۆژنامەیدا کە بە ئاشکرا، بە شیعر و پەخشان، جەماوەریان، بۆدژایەتیکردنی کۆمونیستەکان، جۆش دەدا. یەک لەو رۆژنامانە "فجر الجديد" بوو کە لە وتارەک نووسیبووی "کۆمونیستەکان دەیانەوێت ولاتەکەمان، عێراق، لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، کە لە لایەن موحەمەدی عەرەبی، بلاوکراوەتەوە دابڕن و بمان خەنە باوەشی دۆکترینی کارل مارکسی جولەکە!". ئاشکراشە لە ولاتانی عەرەبی باسکردنی کەیسی یەهودیەکان چەندە مەترسیدارە، وەک دەنکە شقارتەیەک بخەیە ناو دەریایەک لە بەنزین وایە.

دوایــی چەنــد ڕۆژەک، لە ٧ ئۆکتــۆبەری ١٩٥٩، تیرۆریســتێکی نادیــار[٢٣]، لە شەقامی ڕەشیدی قەلەبالغ، تەقە لە قاسم دەکات و ٣ گوللەی بەردەکەوێت و بریندار دەبێ بەلام دوای چەند مانگێک دەگەڕێتەوە سەر کارەکانی خۆی و لە لایەن جەمــاوەرێکی یەکجــار زۆر و بــێ شــومار، بە گەرمــی، پێشــوازی لێدەکرێت. دوای ئەو پێشوازیە گەرمە قاسم لە خۆی دەردەچێ و دەیەوێت لەگەل مستەفا بارزانی تەسفیەی حیسابات بکات.

[٢٣] لە ڕاستی ئەو پەلامارە تیرۆریستیە لە لایەن حیزبی بەعس و ناسریە قەومیەکان ئەنجامدرا و سەدام حوسێنی دیکتاتۆریش زۆرشانازی بەوە دەکرد کە بەشداری تیا کردوە. ئەدەبیاتێکی زۆر و دەولەمەند لەسەر ئەم پەلامارە بلاوکراوەنەتەوە، و.

دیبلۆماسی دوو فاقی لە نێوان قاهیرە
– مۆسکۆ و بەغدا – پەکین

ئەو رۆژەی قاسم وەک قارەمان و براوەیەک بە قەلەبالغترین شەقامی رۆژهەلات، لە شاریع رەشید، رەت دەبوو، لە لایەن تفەنگچیەکی خراپ، تەقەی لێدەکرێ سەرۆکی دادگای عەسکەری، فازیل مەهداوی، پیاوە بە ترس و کاریگەرەکەی رژێمی قاسم، بە سەردان لە پەکین بوو، کە هەوالەکە دەبیستێ یەکسەر تەلەگرامێک دەنێرێ "هەر ئێستا دەگەڕێمەوە". ئەوە بووە سەرەتای شەپۆلێکیتری سەرکوتکردن و راونان.
سەرۆکی عادیل و بالا – مەهداوی پێی خۆش بەو ناوە بناسرێت – بۆچی سەردانی پەکینی کردبوو؟
لەوانەیە لە هیچ قوژبنێکیتری ئەم جیهانە ململانێی نێوان کۆمونیستە توندڕەوەکانی سەر بە پەکین و میانڕەوکان یان ئاشتیخوازەکانی سەر بە مۆسکۆ ئەوها بە ئاشکرا و بە توندی و دڕاماتیک نەتەقیتەوە وەک ئەوەی لە نێوان هەردوو بالی پ. ک. ع.
بە هۆی ئەو قەیرانە قاهیرە و پەکینیش دێنە ناو مەیدانەکە، بالی پەکین زۆر بەهێزتر و خورتر بوو، بە ناڕاستەوخۆ سودی لە هەلمەتی قاسم بۆ سەر ناسریەکان دەبینی. ئەو رۆژەی خرۆشۆڤ لە ئەمەریکا گەڕایەوە مۆسکۆ دوای ٣٠ سەعات گەشتێکی بۆ پەکین کرد، پێش رۆیشتن گفتوگۆیەکی دوورو درێژی لەگەل سەفیری ولاتەکەی لە بەغدا، گریگۆری تیتۆڤیچ[٢٤]، کرد کە بۆ

[٢٤] Gregory Titovic Zaitzev

ئەو مەبەستە گەڕابووەوە. لەوانەیە خرۆشۆڤ ویستیبێ بە خۆی گوێ لە سەفیر بگرێ تاکو باسی هەلە و کەموکورتی کۆمونیستەکانی عێراقی بۆ باس بکات نەک تەنها ئەوانەی پەیوەندیان بە پێگەیشتنی ئاستی ئایدیۆلۆژی کۆمونیستەکانی عێراق یان ئەو بارودۆخە سەخت و دژوارە سیاسییەی عێراقی پێدا رەتبوو بەلکو ئەوەی پەیوەست بە ململانێ و بۆچوونەکانی نێوان مۆسکۆ و پەکینیش.

لەو کاتەی سۆڤیەت، وەک لە پێشەوە ئاماژەمان بۆکرد، ئامۆژگاری کۆمونیستەکانی عێراقی دەکرد کە بۆ گەیشتن بە دەسەلات، بەبێ روخاندنی قاسم، پێویستە ڕێگای قانونی و سیاسی بگرنە بەر و سود لە هەموو جۆرە هاوپەیمانییەکی دژە ئیمپریالیستی وەربگرن کە بتوانێت هەموو لایەنەکان (بورجوازی، ناسیۆنالیستەکان، عەسکەر و ئاینداەرەکان) لە خۆ بگرێت، ئەوەش بۆ ئەوە بوو کە مۆنۆپۆلی ناسیۆنالیزمی عەرەبی لە دەستی ناسر دەربێنن. کەچی پەکین هانی دەدان لە ڕێگەی چالاکی توونـد و تیژ رژێم بڕوخێنن. ڕێنماییەکانی پەکین بوونە هۆی بەرپاکردنی کۆمەلکوژیەکەی موسل و کەرکوک، کە بووە هۆی تەقینەوەی رق و کینە، نەک تەنها لە عێراق بەلکو لە هەموو ولاتانی عەرەبی، لە دژی کۆمنیستەکان. بە پێچەوانەوە ڕێنماییەکانی مۆسکۆ بووە هۆی سەرکۆنەکردنی زێدەڕۆیەکان و رەخنە لەخۆگرتنەکانی لیژنەی مەرکەزی پ. ک. ع. کە لە ١٤ ئەیلول بەسترا و بانگی لە هەموو حیزب دەکرد بۆ "راستکردنەوەی لادانە مەترسیدارەکان".

پالپشت بەو دۆکومێنتە بالوێزی سۆڤیەت لە بەغدا توانی دلنیایی بداتە خرۆشۆڤ بۆ گەڕانەوەی هەیبەت و کۆنترۆلی سۆڤیەت بەسەر کۆمونیستەکانی عێراق و زۆر زانیاری پێدا تاکو بتوانێ لەم دانوستانە ناسکەی، لەگەل ماو تسی تۆنگ Mao Zedung، سودیان لێ ببینێ.

کاریگەری پەکین لەسەر کۆمونیستەکانی عێراق زوو بە زوو، لە ئۆکتۆبەری ١٩٥٨، دەستی پێکرد، ئەوکاتە لە پایتەختی چین کۆنگرەیەکی گەورە بەسترا، زیاد لە ١٥٠٠ کەس بەشداریان تیاکردبوو، لە نێویان جێگری سەرۆک وەزیران و وەزیری دەرەوە، چێن یی Chen Yi، بە فەرمی پێکهێنانی "کۆمەڵەی دۆستایەتی چین – عێراق" ڕاگەیەندرا. ١٦ ڕێکخراو و نەقابەی چینی بەشداریان تیا کرد، یۆ لێن یی سەرۆکی فیدڕاسیۆنی سەندیکای چینی و جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی چینی بۆ هاوکاری لەگەڵ گەلانی ئەفریقا و ئاسیا بە سەرۆکی ئەو کۆمەڵەیە دەست نیشانکرا. یۆ لێن ئی Yo Len Yi بە شانازیەوە بەلێنی بە گەلی عێراق دەدا و دەیووت "لە پالپشتی برایانەی گەلی چین دڵنیابن، ئەو ٦٥٠ ملیۆن هاولاتیەی چین گەورەترین هێزە لە جیهان".

کۆنگرەکە، وەک لێرە لە بەغدا بۆیان باسکردم، زۆر بە وردی کەوتبووە بەر چاوەدێری سەفارەتی سۆڤیەت لە پەکین، بەرپرسی پەیوەندیەکانی سەفارەت، ئەنتۆنۆڤ، بە وردی راپۆرتی بۆ مۆسکۆ و بالوێزخانەی سۆڤیەت، لە بەغدا، ڕەوانە کردبوو.

دوای چەند مانگێک جێگری وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا، رۆونتری[٢٥]، سەردانی عێراقیکرد، بە ڕێپێوانی ناڕەزایی پێشوازی لێکرا، بە ناراستەخۆ کۆمونیست و ناسیۆنالیستەکانیش بەشداریان تیاکرد بەلام بە دڵنیایەوە سەفارەتی چینی، بە زانایی، دەستی تیا هەبوو. دۆستێکی نزیکی وەزیری دەرەوەی عێراق، هاشم جەواد، لە دەمی وەزیرەوە بۆی گێڕامەوە کە دەلێ دیپلۆماتەکانی سۆڤیەت لە دانیشتنەکان، هەمیشە، پێداگری لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە ئەوان بە ڕەفتارو بە قسە ڕێز لە سەروەری عێراق دەگرن نە ک بە شێوەی "لادێی و نەزانی و چاوسورکردنەوە"ی دۆستە چینیەکان، لە

[٢٥] William Manning Rountree

هەمـان کـات پاسـاویان بـۆ رەفتـارە "توونـدڕەوی منـدالانەی لینینیـزم"ی بـۆ دەهێننەوە.

لەم کـاتە قاسـم، بە سـود وەرگـرتن لە ململانـێ نێـوان مۆسـکۆ و پەکـین و، پشتبەست بەوەی کە گەڕانەوەی کوردەکان لە سۆڤیەت و پەلاماردانی هـۆز و عەشـیرەتە نەیارەکـانی "مەلای سـۆر" و روداوەکـانی موسـل و کەرکـوک و، هاوپەیمانی نێوان پارتی و حیزبی شـوعی بوونە هـۆی پارچە پارچە بـوونی جەمـاوەری کـورد. قاسـم بە هـۆی ئەو رێپێـوان و خۆپیشـاندانە زۆرانەی، بەبۆنەی دەرچـوونی لە نەخۆشـخانە، رۆژانە دەکران هەسـتی بە بەهێزبـوونی دەسـەلات و حکومەتەکەی دەکـرد، بـۆ ئەوەی بـارزانی لە خەلـکەکە دابـبڕێت، بیـری لەوە کـردەوە، لە رێـگەی هەنـدێ مـاف و گـۆڕانکـاری، دلـی کوردەکـان خۆش بکات.

لەم روانگەوە قاسم بەختی باش بوو و ئاسانکاری بۆکرا، بارزانی بە گەشتێک سـەردانی هەنـدێ ولاتـی ئەوروپـای رۆژهەلاتـی کـرد. بە سـوود وەرگـرتن لەم کەش و هەوایە قاسـم مـوچەکەی بـارزانی بـڕی کە سـالێک پێشـتر بـۆی بڕیبووەوە، لە هەمان کات بە جدی بیری لە پرۆژەی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردەکـان کـردەوە کە سـالانێکی زۆرە هەولـی بەدەسـتهێنانی بۆ دەدەن. لەم کـاتە قاسـم مۆلەتی فەرمی، بۆ چـالاکی، بە حیزبەکاندا، ئەوەی سـەیر بـوو مۆلەتی بە پ. ک. ع. رەسـەنەکە نەدا کە لە گەشـەی جەماوەری و بەلای پەکین دەچوو، بەلکو بە یەکێکـی کـارتۆنی، بە رابەرایەتـی داود ئەلسـائیغی، کە سـەر بە یەکێتـی سۆڤیەت بوو دا.

یەکێـک لە هۆیەکـانی ئەو جیاکـاری و دیسکریمیناسـیۆنەی کۆمونیسـتەکان دەگەڕێـتەوە بـۆ دورو نزیکیـان لە دۆزی کـورد. ئەوەتە لە پرۆگرامـی حیزبـی کۆمونیسـتی کـارتۆنی زۆر بە سـەر پێـی و بە گشـتی ئامـاژە بـۆ کـورد، لە چوارچێـوەی یەکێتـی نیشـتمانی عێـراق، دەکـرا. کەچـی لە حیـزبە شـوعیە

ڕەسەنەکە لە بەرنامە شۆڕشگێریە توندڕەوەکە پالپشتی لە خەباتی هاوبەشی کۆمونیستە عەرەبەکان و کوردەکان، لە دژی ئیمپریالیست، دەکردەوە و "ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە کوردستانی عێراق پێشڕەوایەتی هەموو بزوتنەوە رزگاریخوازەکانی نەتەوەیی هەموو کوردستان بکات، لە هەمان کات ڕێگە بە ناسیۆنالیزمی کورد دەدات هەلومەرجی لەبار ئامادەبکات بۆ بەدەست هێنانی مافی چارەی خۆنوسین، بە دروستکردنی دەولەتێکی سەر بەخۆ لەسەر هەموو خاکی کوردستان".

لە راستی ئەو دانپیانە فەرمیەی کۆمونیستەکانی عێراق لە سالی ١٩٥٦ بلاوکراوەتەوە بەلام لە ١٩٥٩/٠١/٣٠ دووبارە "اتحاد الشعب" جارێکیتر چاپیکردەوە، ئەوەش بەو هیوایە بوو هاوپەیمانی نێوان کۆمونیست و کوردەکان بەهێز بکات، بە تایبەتی لەگەل پ. د. ک. و مەلا مستەفا بارزانی. جێگەی سەرنجە کە ئەو بانگەوازە، لە ١٩٥٩/٠٦/١٤ لە "گۆڤاری عێراق – Iraqi Review" دووبارە بلاوکرایەوە بەلام ڕەقابە، ئەو بەشەی پەیوەندی "بە دروستکردنی دەولەتی سەربەخۆی کوردستان"ەوە هەبوو بڕیبوو.

پڕۆژەی قاسم، کە حکومەتی بەغدا بە نهێنی ئامادەکاری بۆ دەکرد تا ئەو کاتە بە فەرمی هیچ ئاماژە و بەیانێکی بۆ دەرنەکرابوو بەلام بە ئەمری واقیع جۆرە ئۆتۆنۆمیەکی بۆ کوردەکان بەرجەستە کردبوو کە لە هیچ پارچەیەکتری کوردستانی تورکیا و ئێران وێنەی نەبوو. لە لای ئەنقەرە کوردستان وجودی نیە، کوردەکان، هەموویان بە تورک حیسابکراون و دەلێن هەمان ماف و ئەرکی هاولاتیانیتریان هەیە. ئەم سیاسەتەش درێژە پێدانی بەتورک کردنی کوردەکانە کە ماوەیەکی زۆرە دەستی پێکردوە.

لەم رۆژانە دادگای سەربازی لە ئەنقەرە، لە پشت دەرگا داخراوەکان و لە کەش و هەوایەکی توندی سەرکوتکردن دەستی بە دادگایی ژمارەیەک لە ئەنتەلکتوالی کورد کرد و تۆمەتی "هەولدان بۆ دروستکردنی دەولەتێک لەناو

خـاکی تورکیـا"ی خسـتبووە پالیـان. بـێجگە لەم کەیسـە، تۆمەتبـاران، کە لە سەردەمی رژێمی عەدنان مێندرێس، گیرابوون کەیسـی نوێتریش هـاتنە پێش کە بە تـۆمەتی جۆربەجـۆر لەسـەردەمی رژێمـی جەنەڕاڵ جەمـال گورسـێل دەسـت بەسـەرکراون. هەر کـاتەک باسـی مەترسـی کـورد دەکرێـت هەمـوو رژێمەکـان کۆک و هاوهەلوێستن. لە سـەرەتای دادگـایکردنەکەی ئەم دوایـیە بێجگە لە تۆمەتی چالاکی ئەو کوردانە "لە دژی یەک پارچەیی خاک و دەولەت و ئاسایشی نیشتمانی" تۆمەتی "چالاکی سیخوڕی"شیان بۆ زیادکردن.

لە ئێران – فارس ئینکاری بوونی کورد ناکرێت بەلام لە راستی و بە کردەوە ئەزمونەکانی رابردوو ئەوەمان پێدەلێن کە ئەو ئۆتۆنۆمیەی کوردەکان داوای دەکەن، لە پـرۆژەی مۆسـکۆ و نـوێنەرەکەی مسـتەفا بـارزانی، دەبێـتە هـۆی لاوازکردنــی دەســەلاتی ئێــران و تورکیــا، دوو ولات کە ســنوریان لەگەل سۆڤیەت هەیە. کەواتە دەتوانین بلێین کوردەکان لە عێراق زۆرترین مـاف و ئازادیــان هەیە: قوتابخانەیــان هەیە، ١٥ رۆژنــامە و گۆڤــار بە کــوردی بلادەکرێنەوە، پلەو پایەی بـالای حکومی و ئیداری و لەنـاو سـوپا و پۆلیس هەیە، ئەو هەمـوو کێشـە ناسـکانە، لە بەغـدا پێم دەلـێن، دەبـێ لە ئاینـدەیەکی نزیک لە ئۆتۆنۆمیەکی ئیداری و کولتوری یەکلا بکرێنەوە کە قاسم بەلێنی بە خـێلە مەترسـیدارەکانی پەتـرۆل دابـوو چارەسـەری ئەم کێشـانە بکـرێن بەلام ناچار بوو بە وریایی و بە قۆناغ، بۆ ئەوەی ناسیۆنالیستە عەرەبەکان لە خۆی نیگەران نەکات و کۆنترۆلی بارزانیش بکات، کەم کەم جێبەجێی بکات.

بــارزانی دوای گەڕانەوەی لە گەشــتە درێــژەکەی لە ولاتــانی ئەوروپــای رۆژهەلات روبەڕوی بـارودۆخێکی نـوێ و مەترسـیدار بـوو. مـوچەکەی لە لایەن قاسم بڕابوو، پارتی کۆمونیست، ئەو پـارتە نەمـابوو کە جێی هێشـتبوو، ئێسـتا بە نهێنـی چالاکیەکـانی دەبـردە پێشـەوەو، لە هەموویـان مەترسـیدارتر ئەوە بوو هەندێ لە عەشیرەتە کوردەکان پەنایان بردبووە بەر قاسم.

کوردەکان رادەپەڕن و قاسمیش هەڕەشە لە کوەیت دەکات

بـارزانی پـاش گەڕانەوەی خـێڵە کوردەکـان بانـگ دەکـات، لە پێشــەوە ئەو جەنگاوەرانەی کە لە روسیا راهێنانیان پێکرابوو، خۆی بۆ راپەڕین ئامادەکات، لە سەرەتاوە وەک ململانێی نێوان عەشیرەتەکان تەقیەوە. هێزەکانی "شـیخی سۆر" پەلاماری ئەو خێڵانەیاندا کە لایەنگریـان بۆ قاسـم دەربڕیبوو، نزیکەی ٢٠ گوند وێرانکران، هێرشکرایە سەر چەند بنکەیەکی پۆلیس. هەزاران کورد پەرش و بلاو و ئاوارەی ناو ئەو چیا حاسێیانە بوون، هەندێک بەرەو تورکیا و ئێران رایانکرد و هەندێکیش داوای پاراستنیان لەسەربازگەکانی موسل کرد. ئەو هەرایە لەم مانگـانە بـوو کە قاسـم لەشـکرەکەی رەوانەی سـەر سـنوری کوەیت کردبـوو و راشـیگەیاندبوو کە کوەیـت "بەشـێکە لە دایکـی نیشـتمانی عێراق" و نیازی ئەوەی هەبوو بە عێراقی بلکێنێ. کوەیت ولاتێکی دەولەمەندە بە سـامانی نەوت، قاسـمیش چـاوی بڕیبـووە سـامان و دەولەمەندیەکەی، بە خەیال پلاوی خۆی وایدانابوو بە چاوتروکاندنێک داگیری دەکات و زیان بە بەرژەوەنـدی ئیمپریالیسـتەکانی رۆژئـاوا دەگەیەنـێ و پالپشـتی و هاوکـاری هەمـوو ولاتە عەرەبیەکـانیش بەدەسـت دێنـێ. بەلام هـیچ لە پێشـبینیەکانی نەهـاتەدی، ولاتە عەرەبیەکـان، لە پێشـەوەی هەمـووان ناسـر، هەڕەشـەیان لە قاسم کرد، ئامۆژگاریانکرد دەست لەو پڕۆژە داگیرکاریە هەلگرێ. ئەو وەلامە کـوتەکەکی کـاریگەربوو ئاراسـتەی هەیـبەت و شـکۆی قاسـمکرا کە پێشـتر کەوتبوونە ژێر پرسیار.

پێشتریش قاسم هەولی ئەوەیدابوو کیانێکی حکومی فەلەستین دروست بکات بۆ بەرنگار بوونەوەی حکومەتی تەل ئەبیب، بەلام زوو ناچار بوو بە سەرکزی وازی لێبهێنێ. دروستکردنی حکومەتێکی کارتۆنی فەلەستینی دەبووە هۆی پەیدابوونی گرفتی دەستنیشانکردنی سنورەکان، نەک هەر بە تەنیا لەگەل ئیسرائیل، بەلکو لەگەل کۆماری عەرەبی یەکگرتووی سوریا – مسر و ئوردنیش. ئەوەبوو لە ژێر فشاری ئەو ولاتانە وازی لەم پرۆژەیەش هێنا.

لەو کاتەی سوپای عێراق بەرەو سنوری کوەیت رەوانەکرا مۆسکۆ بە هەلی زانی کە کاتی ئەوە هاتووە "پەیمانی خوێن"ی نێوان کومونیستەکان و کوردەکانی عێراق دابڕێژێت. بە پاساوی بەشداریکردن لە ئاهەنگەکانی ٤٣ یەمین سالیادی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و کۆبوونەوەی ٨١ پارتی کۆمونیستی هەموو جیهان "شێخی سوور"ی داوەتی روسیا کرد. رۆژنامەی "پراڤدا" لە ١٩٦٠/١١/٠٧ باسی ئەو سەردانە دەکات. سۆڤیەتیەکان زۆر باش بارزانیان دەناسی دەیانزانی بە ئاسانی دەستەمۆ ناکرێت، هەموو هەولێکیاندا تا رازیبکەن و بۆ ئەم مەبەستەش ئامادەن گوێ لە داخوازیەکانی بگرن، بەلام هەولەکانیان بێسوود بوو. ئەو گفت و گۆ و دانیشتنانە دەبوایە چەند رۆژێک بخایەنێ بەلام بە پێچەوانەی هەموو پێشبینیەکان، نزیەکەی، ٣ مانگی خایاند. بارزانی باوەڕی بە بەلێنەکان نەدەکرد، دەیزانی کە مۆسکۆ ناتوانێ گۆڕنکاری لە سیاسەتی قاسم بکات کە لە ناوەوە سیاسەتی دژ بە کۆمونیستەکانی پەیڕەو دەکرد و لە لایەکیرییش، لە سەر ئاستی نێودەولەتی، هاو هەلوێست و وەک سۆڤیەت رەفتاری دەکرد.

بارزانی زۆر هەولیدا، خۆراگربوو، لە رێگەی هەست سۆزەوە هەولیدا روسەکان لە هەولێستی کوردەکان حالی بکات و داوای هاوکاری لەو کەسانە کرد کە بە پالپشت و پارێزگاری خۆی حیساب دەکردن. بۆ ئەم مەبەستەش

کۆمەڵێک بەڵگەو فاکتی خستبووە بەر دەستی سۆڤیەتیەکان سەبارەت بە ڕەفتارەکانی قاسم. ئەوەی پیشان دەدا چۆن قاسم لە بەڵێنەکانی پاشەگەز بۆتەوە، گوێ لە خواستە نەتەوەییەکانی کورد ناگرێ، هەر جارەی بە پاساوێک خۆی لە داننان بە ئۆتۆنۆمی کوردەکان دەدزیتەوە، هەر کاتەکی گونجاو دێتە پێشەوە ئەو خۆی لێ دەشارێتەوە. بارزانی گلەیی لەوەش دەکرد، سەرەڕای داواکاری و پێداگری، تاکو ئێستا حکومەتی قاسم قوتابخانەیەکی ئامادەیی، زانکۆ یان ئەکادیمیای ئەدەب و زانستی کوردی دروست نەکردووە، هەمیشە دژایەتی خۆی دەربڕیووەو بە شێوەیەکی سوکایەتی، وەک بەبەغا، ئەوە دەڵێتەوە کە "عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"[26].

لە ڕاستی "شێخی سۆر" بە توندی ناڕەزایی بەرامبەر بە قاسم دەردەبڕی و دەیووت قاسم وەک حکومەتی پاشایەتی، کە خۆی ڕوخاندی، هەلسوکەوت دەکات، دەیەوێت بە هێزی چەک کوردەکان بکاتە عێراقی. ژمارە یەکی ئۆکتۆبەری ١٩٦٠ ڕۆژنامەی خەبات، زمانحالی پ.د.ک.، پیشانی سۆڤیەتیەکاندا کە نووسیبووی "دوای ٢ ساڵ لە شۆڕشی ١٤ تەموز هیچ پرۆژەیەکی پێشکەوتنی ئابوری، کولتوری و سیاسی لە کوردستانی عێراق جێبەجێ نەکراوە. نە جادەو بان، نە هێڵی شەمەندەفەر و نە کارگەیەک دروست نەکراون.

[26] بەش بە حالی خۆم هیچ جۆرە زانیاریەکم لەسەر ئەو سەردانە ٣ مانگیەی بارزانی، بۆ مۆسکۆ، نیە، نازانین بارزانی بە تەنها بووە یان سەرکردەکانی پدک لەگەلی بوون و داوای چیان لە شورەوی کردووە، و.

ریفۆرمی خوێندن و زمان ئەوە بووە کە کۆرسێکی زمانی کوردی لە زانکۆی بەغدا کراوەتەوە، ئیزگەی رادیۆی سلێمانی، زۆر بەدەگمەن، بە کوردی بەرنامەکانی پەخش دەکات[٢٧].

گلەیی و پێشنیارە وردو بە دیقەتەکانی بارزانی هەندێ بەرهەمی، لە روالەت نەک لەرووی جەوهەری، بەدەست هێنا، ئەوەش بووە هۆی کارتێکردن لە پرۆگرامی پارتی کۆمونیستی عێراق کە لە پێشەکیەکەی، پێشتریش دانی پیانراوە، نووسراوە "پێویستە دان بە مافە رەواکانی نەتەوەیی گەلی کورد بنێین" و "ئەزمونی خەباتی هاوبەشی بۆ عێراقێکی دیموکرات و ئازاد دەبێتە مایەی هاندان و ئازایەتی گەلی کورد لە پارچەکانیتر بۆ رزگاربونیان لە چەوسانەوەی نەتەوەیی وەک براکانیان لە عێراق".

بەندی ٣، خالی ١ لە پرۆگرامە نوێیەکە ئاماژە بە نیشتمانی هاوبەشی عەرەب – کورد دەکات و دەبێتە هۆی:

ئەلیف. رێگەدان بە گەلی کورد بۆ هەلسوڕاندن و بەڕێوەبردنی ژیان و ئیدارە و کولتوری خۆی، ئەوەش یەکەم مافە لە مافە نەتەوەییەکان.

با. دابینکردنی ئازادیە دیموکراتیەکان و یەکسانی لە نێوان کورد و عەرەب. خەبات دژی هەر جۆرە دیسکریمیناسیۆن و بالایی و فەناتیقی رەگەزی و نەتەوەیی. خەبات بۆ پیشاندانی رووی ئەو کەس و لایانانەی داوای جوداخوازی دەکەن.

جیم. گەشەپێدانی سەروەت و سامانی کولتوری پێشەکەوتوخوازی گەلی کورد. دانانی مامۆستای کوردی لە هەموو قوتابخانەکانی عێراق. رێگەدان و هاندان و بایەخدان بە گەشەپێدانی کولتوری کوردی...هتد.

---

[٢٧] نەمزانیووە ئیزگەی رادیۆی کوردی لە سلێمانی کەوتبێتە کار، لەوانەیە ئەوە داواکاری کوردەکان بووبێت، و.

ئەوە دەستکەوتەکانی بارزانی بوون لە مۆسکۆ، لە راستی جگە لە راگەیاندنی دیماگۆجی هیچیتری لێ شین نەبوو. بە پێچەوانەوەی سالانی پێشو، پێش ئەوەی مۆسکۆ سەرکۆنەی زێدەڕۆیەکانی بالی چین بکات و، داوایکرد بە زوترین کات لادانە مەترسیدارەکان راست بکەنەوە، هەلوێست و داوکاریەکانی سۆڤیەت پاشەکشەیەکی گەورەبوو.
لەراستی مۆسکۆ لە سەر هەلوێستەکانی خۆی بەردەوامبوو، مەترسی و دوو دڵیەکانی خۆی بە کۆمونیستەکان گەیاندبوو و تکای کردبوو هەولمەدەن قاسم توڕەو نیگەران بکەن، هەولمەدەن بیخەنە مەوقیفی ناخۆش و ناسڕیەکانی، زیاتر، لێ شێت و هار بکەن. لە چواچێوەی ئەم هەلومەرجانە پێشنیار و ئامۆژگاری سۆڤیەت ئەوە بوو کە مەسەلەی کورد بخرێتە ژینگەی "یەکێتی عێراق"، واتە بەلێ بۆ ئۆتۆنۆمی، لەم کات و ساتە، نەخێر بۆ جیابوونەوە.
بارزانی وا دەرکەوت، سەرەڕای ئەوەی چاوەڕوانی زیاتری دەکرد، لە پێناوی بەرژەوەندی ئایدیۆلۆژی هاوبەش ملی بۆ داواکانی سۆڤیەت نواند. بەلام کە گەڕایەوە کوردستان و چووە ناو جەماوەرە شەڕکەرەکەی هەستی بەوەکرد کە ئەو ناتوانێ رۆلی نەرم – مۆدێراتۆر ببینی، ئەو هەموو رق و توڕەییەی لە ناخی پەنکی خواردبووە دەبوایە بتەقێتەوە. بە تایبەت لەوکات قاسم هێزەکانی لە باکوری ولات کێشابووەوە و رەوانەی سەر سنوری کوەیتی کردبوو رێگە خۆشکەربوو بۆ ئەوەی جارێکیتر بارزانی تیری خۆی باوێت و زۆر بە توونتر لە جاران چەخماخەی راپەرینێکیتر داگیرسێنێ. لەو هەموو ناوچە فراوانە "رێگر"ەکانی (پێشمەرگە، و) "شێخی سۆر" تەڕاتانێیان دەکردو ساحیبی هەموو شتێک بوون. لە بەغدا هەندێ کەسی بێ مۆڕال باسی ئەوە دەکەن کە تەدەخول نەکردنی سوپای عێراق لە کاتی پێکدادانی نێوان بارزانی

و عەشیرەتە نەیارەکانی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە هەر کاتەک کورد لە نێو خۆیان ناتەبابوون دەبێتە هۆی لاوازبوونی بزوتنەوەی جوداخوازی.
بەلام ئەوکاتەی، نزیکەی، ۳۰ ئەفسەری کورد، لە سوپای بەغدا، چوونە ریزی یاخیبوونە چەکداریەکەی "شێخی سۆر" قاسم فەرمانی بە لەشکر و هێزی ئاسمانیکرد سەرکوتیان بکەن، لە هەمانکات عەشیرەتە نەیارەکانی بارزانیشی پڕ چەک کرد. لە هەمان کات حاکمی عەسکەری، ئەحمەد سالح ئەل عەبدی، بە بڕیارێک بلۆکی پارە و مولک و مالی ژمارەیەک لە سەرکردە کوردەکانیکرد. هەولدان بۆ سەرکوتکردنی کوردەکان، لە رێگەی بەکار هینانی هێز، خەیال پلاوی مەترسیدار بوو، ئەوە بوو شەڕی پێشمەرگایەتی زۆر بە توندوتیژتر دەستپێکردەوە.
لەناو ئەو ئامرازو رێگایانەی قاسم گرتبوویە بەر بۆ سەرکوتکردنی کوردەکان داخستنی رۆژنامەی خەبات بوو، لە وتارێک ، بۆ گەرمکردنی تورەیی قاسم نوسیبووی "ئەگەر عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب ئەوە کوردستانی عێراقیش بەشێکە لە نەتەوەی کورد". سەرنووسەر و کارمەندەکان دەستبەسەر کران. تەنانەت گرژی و رووبەڕووبونەوەی چەکداریش، لە بەغدا، رویدا و چەند کەسێکیش کوژران. قاسم زیاتر تورە بوو و چالاکیەکانی پ. د. ک. قەدەغە کرد و خستیە دەرەوەی یاسا، بارەگاکانی، لە شارەکان، داخست.
مستی ئاسنینی قاسم چەند کاریگەریەکی بچوکی هەبوو، قاسم بەلێن و پارەی بەو عەشیرەتانەدا کە لە مێژبوو دوژمنایەتیان لەگەل بارزانیەکان هەبوو، چەکداری کردن و رەوانەی بەرەکانی شەڕیکردن. ئەو بیرۆکە ستراتیژی و نەفسیەی قاسم سەرینەگرت. زۆر لەو چەکانەی بە عەشیرەتەکان درابوون هەر زوو کەوتنە دەستی لایەنگرانی بارزانی. ئەوە شکستێکی جەرگبڕ بوو بۆ قاسم، لەبەر ئەوە بڕیاریدا فشارەکان لەسەر کورد کەمبکاتەوەو دەرگای دانوستاندنی جارێکیتر کردەوە.

ئێستا لە چلەی هاوینی ١٩٦١ داین، گەرمایەکی وشک، هەوایەکی خنکێنەر و ماندوکەر بەغدای داپۆشیوە. لە شارەکان قیری جادەکان، لە ژێر ئەو رۆژە گەرمە، شل دەبێتەوە، لە سەحرا و چیاکان سەربازەکان هیزیان تیا نەماوە، خاکی مێزۆپۆتامیا بۆتە فڕنیەکی بێبەزەیی. بارزانی موعجیزەی نەمریە و سنوری مەرگی بەزاندووە، بۆیە ئاگر بەسی، بۆ حکومەتی بەغدا، ناچاریە.

کۆمونیستەکان زۆر بە وریایی رەفتار دەکەن، لە پەنجەرە تەماشای روداوەکان دەکەن، بە قسە، قسەی زۆر، بە نووسین و پەخشانی زۆر لەگەل داواکاری "برا کوردەکان"ن. قاسم دەزانێ ئاسان نیە بارزانی رازیبکات لەبەر ئەوە هاوار بۆ مۆسکۆ دەبات بۆ ئەوەی بە "ناوبژیەکی دۆستانە"بارزانی رازیبکات کۆتایی بەو یاخیبوونە بهێنێ. بۆ ئەم مەبەستە ناسکەش جەنەڕال جەلیل ئاوقاتی، لە ١٦ ئەیلولی ١٩٦١ رەوانەی مۆسکۆ دەکات، چاوی بە خرۆشۆڤ و مارشال مالینۆڤیسکی دەکەوێت، هەردووکیان بەرێزەوە پێشوازیان لە نوێنەری قاسمکرد بەلام زۆر بەساردی پێشنیارەکانیان رەتکردەوە.

شەڕ درێژەی هەبوو بەلام لەبەرچی ئەوها بە سەختی و بە قورسی؟ باشە بۆ هیچ رێگایەکیتر نەبوو قاسم پەنای بۆ ببات"؟.

شێخەکانی پەترۆل

هەندێ لە چاودێران پێیان وابوو لە پشت راپەڕینی کوردەکان شێخەکانی پەترۆل، لە کوەیت، دەستیان تیا هەبێ و هانیاندابن. ئاماژەیان بۆ ئەوە دەکرد کە ئەو سەرهەلدانە قاسمی ناچارکرد سوپاکەی لەسەر سنوری کوەیت بکێشێتەوە و رەوانەی باکوری بکات تا بە هانای ئەو بنکە سەربازی و پۆلیسیانە بچن کە لە ناوچە حاسێکان کەوتبوونە بەر پەلاماری کوردەکان. بە پێی ئەو گریمانەیە ئەوە پیاوەکانی ئینگلیزن، لە رێگەی پارەو پول، هانی عەشیرەتە کوردەکانی نەیاری بارزانیان داوە تا پەلاماری هۆزەکای سەر بە بارزانی بدەن. قاسمیش پەنجەی تۆمەتی بۆ بالوێزخانەی بەریتانیا بردبوو و گوایە یارمەتی دارایی یاخیبوونەکەیان داوە. لەم حالەتە پێویستە لەوە بگەی ئاخۆ بۆچی "شێخی سۆر"، وەک رۆژنامەکانی عێراق دەنووسن، گوایە شکستی خواردووەو رایکردووەو لە سنور پەڕیوەتەوە، هەندێک دەلێن خۆی لە ئێران حەشارداوە، هەندێکیتریش دەلێن نەخێر سەر لە نوێ چۆتەوە باوەشی سۆڤیەت. باشە بارزانی، باوەڕی بە کۆمونیزم هەبوو، مارشالی سوپای سور بوو، عەجەب ئەورۆ بۆتە پیاوی ئینگلیز؟

تۆمەتەکان دژ بە ئینگلیز، بێجگە لە قاسم، لە لایەن زۆر بەرپرسی بالای بەغدا دوبارە دەکرانەوە، بالوێزی ئینگلیز، ترێڤلیان Humphrey Trevelyan، ناچار بوو بێتە دەنگ، بە فەرمی، لە ماوەی هەفتەیەک ٢ جار بەرپەچی ئەو دەنگۆیانە بداتەوە، بە تایبەت پاش ئەوەی قاسم رایگەیاند کە "فەرمانبەرانی ئینگلیز لە پشتی یاخیبوونەکەی باکوردان".

رۆژی ٢٥ ئەیلولی ١٩٦١ سەفیری بەریتانیا، بە نووسین، رایگەیاند کە "لەم رۆژانە چەند جار، بە فەرمی، لایەنی عێراقی ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە کە گوایە شانشینی یەکگرتوو دەستی لە یاخیبوونەکەی باکوری عێراق هەیە، هیچ راستیەک لەو قسانە بەدی ناکرێت، بە موتلەقی و بە فەرمی ئەو شائیعاتانە رەتدەکەینەوە. سیاسەتی حکومەتی ئینگلیز بریتیە لەوەی دەست لە کاروباری نێوخۆی عێراق وەرنادات. حکومەتی خاوەن شکۆ هەولی بەهێزکردنی پەیوەندی بازرگانی و کولتوری نێوان هەردوو ولات دەدا، ئەوەش لەسەر پرنسیپی رێزگرتن و دۆستایەتی هاوبەش". لەبەر ئەو هۆیانە بالوێزی بەریتانیا لە ٢٠ ئەیلول سەردانی جێگری وەزیری دەرەوەی بەغدایکرد و هەلوێستی حکومەتی ئینگلیزی بۆ روونکردنەوە و نارەزایی خۆشی بۆ ئەو بوختانانە دەربڕی.

سەر گەرمی و هەلچونی قاسم لەم رۆژانە پەیوەندی بە دوو روداوی سەرنجراکێشەوە هەبوو کە لە کوردستان و سنوری کوەیتەوە هەبوو. لە گۆڕەپانی کوردستان زۆر لە ئەفسەرە کوردەکان دوو دلی و نارەزایی خۆیان بۆ شەڕکردن پیشاندابوو، لە سنوری کوەیتیش گوایە ژمارەیەکی زۆر لە ئەفسەر و سەرباز فیراریانکردبوو.

راگەیاندنەکەی سەفیری ئینگلیز هەموو گومانەکانی نەرەواندەوە، هانی زۆر کەسیدا بە ئارەزوی خۆیان لێکدانەوەو هەلسەنگاندنی بۆ بکەن، بە تایبەتی لەو کەش و هەوای پیلانگێرییەی ئەوکاتە، بەغدا بە جۆرێک بووبووە پایتەختی چنینی تەونی جالجالۆکە بۆ پیلاندانان لە هەموو رۆژهەلاتی ناوەڕاست.

هەرگیز کۆتایی دەسەلاتی قاسم وەک ئەم قۆناخە بە دیار نەدەکەوت. ئەفسانەی بورجی بابل، وەک ئێستا بە شێوەیەکی تراژیدی، باوی نەبوو. سەرلێشێوانی ئایدیۆلۆژی گەیشتبووە قۆناغی نەخۆشیەکی بێدەرمان. ئەو رەفتار و تاکتیکەی کە رێگەی بە سەرۆک دابوو کە بتوانێ ئەو دەسەلاتە

لاســەنگ و لاوازەی بپارێزێــت بریتــی بــوو لەوەی رۆژەک پالپشــتی لەو و رۆژەکیتــر لەم بکــات، هەر یەکە لە دژی ئەوەیتــر هــان بــدات، بــووە هــۆی دابڕانێکــی مەترســیدار و مانــدووکردن و بێهێزکردنــی خــودی ســەرۆک کە تووشــی گرێــی پــیلان و هەولــی تیرۆرکردنــی کردبــوو. چــاوی دەرپەڕیبــوو، دەســتەکانی دەلەرزیــن، هەمــوو هەولــی ئەوە بــوو جەمــاوەر لە دەوروپشــتی خــۆی مــۆبیلایزە بکــات و لە ژورەکەی – مەکــتەبەکەی هەمیشــە دەمــانچە و کلاشــینکۆفەک هەبــوو، زۆربەی کاتەکــانی لەم ژورە بەســەر دەبــرد، شــەوانە لەســەر قەرەوێلەیەکــی ســەفەری سادە دەنووست ، ژورەکە بووبووە غــار – ئەشکەوتێکی خوا پەرستی و ئیمانداری بە تەنها. هەموو نیشانەکان ئەوەیان پێماندەگووت کە ئەو کابرایە گەیشتۆتە دوا قۆناغاکانی ئەو ژیانەی پڕیەتی لە روداوی مەترسیدار و سۆرپڕایز.
وا هەست دەکرا کە نەسیبی قاسم ئەو تراژیدیایەیە کە لە شوێنێک خۆی لە بۆسە ناوەو چاوەڕوانی یەکەم هەلە یان کەمتەرخەمی سەرۆکە تا دەستی خــۆی بوەشــێنێ. نەســیبە رەشــەکە لێــرەیە، لەم ژورەیە کە پــڕە لە بــۆنی رۆژهەلات، پــڕە لە داودەرمــان، تەبــاخێکی بچــووک بە بەردەوامــی چــایەی لەســــەرە، لەســــەر مێــزە گچــکەکەش ئەو دەمــــانچە و چەکە ژەنگــاویەکەی بەردەستیەتی.
میکانیزمی ئەو شاولەی بەولا و ئەملا دەچوو و بالانسەکەی راگرتبوو خراپ بوو و لە جولە کەوت، ئێستا و هەمیشە مەسەلەی کورد کاریگەری، زۆری، لەسەر لاوازبوون و لە ناوچوونی قاسم، دەبینێ.

شاڕل دێ گۆڵ Charles De Gaulle دێتە مەیدان

قاسم لە دوا قۆناغی دەسەلاتی هەولیدا دەرگای پەیوەندیەکانی لەگەل فەڕەنسا بکاتەوە و هیوای دەخواست خۆی لە یەکانگیری و دابڕان رزگار بکات، لە هەمان کاتیش، لەگەل ئەمەریکا و ئینگلیز، لە شەڕە قسەیەکی بەردەوامدا بوو. بەلام ئەم هەولەی قاسم دەمودەست لە لایەن بارزانی شکستی پێهێنرا، نوێنەری گەورەی خۆیی، ئەمیر بەدرخان، رەوانەی پاریسکرد. بەدرخانیش نامەیەکی ئاراستەی سەرۆک کۆمار، جەنەڕال شارل دێ گۆل کرد و داوای کۆمەک و یارمەتی لە فەڕەنسا و یو ئێن دەکرد تا نارەزایی لە دژی سەرکوتکردنەکانی حکومەتی بەغدا دەربڕن. دەستپێشخەریەکەی "شیخی سۆر" زیرەکانە و دەمودەست و لە جێی خۆی بوو، هەر هیچ نەبێ ئەو نامەیە لە رۆژنامەکانی فەرەنسا و ئاژانەسەکانی هەوالی جیهانی بلاوکرایەوە، بەمجۆرە مەسەلەی کوردستان و تراژیدیەکەی، سەر لە نوێ، گەیشتە سەر شانۆی نێودەولەتی.

لە نامەکە ئاماژە بەوە کرابوو کە "حکومەتی بەغدا توانای نیە بەسەر هێزە کوردیەکان سەرکەوێ کە ئەوە ٦ مانگە خەبات بۆ مافە نەتەوەییەکانیان دەکەن، بە پێچەوانەوە رق و کینەی خۆی بەسەر هاولاتیانی سیڤیل دەڕژێنێ. یەک لەسەر چواری کوردستان، ۸۰۰۰ کم چوارگۆشە (لەوانەیە هەلەی چاپ بێت ئەگەر نا هەموو لایەک باسی ۸۰ هەزارکم دەکەن، و)، رۆژانە لە لایەن هێزی ئاسمانی و تۆپە دور هاوێژەکان بوردومان دەکرێت، ۵۱۹ گوندو شارۆچکە وێران کراون، ژمارەی قوربانیەکان لە ٥٠ هەزار رەتیکردووە. زۆربەی دانیشتوانی ئەم ناوچانە بە بێ مال و داو دەرمان و خواردن

ماونەتەوە. بە داخەوە، کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، یو ئێن UN، تاکو ئێستا، لە بەرامبەر بانگەوازەکانمان بێ هەست و سۆز و کەڕە".
ئەمیر بەدرخان داوا و تکای لە دێ گوڵ دەکرد بۆ ئەوەی ڕێنمایی بۆ نوێنەرانی فەرەنسا، لە یو ئێن، دەرکات تاکو را و سۆزی ئۆرگانە نێودەوڵەتیەکان بۆ سەر کۆمەڵکوژی بەردەوامی گەلی کورد رابکێشن. لە هەمان کات داوای رەوانەکردنی "لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە"ی بۆ کوردستان دەکرد و پێشنیاری "چارەسەرێکی عادیلانە بۆ ئەو کێشەیە بکات کە دان بە مافەکانی کوردی عێراق بنێ".
بەمجۆرە فۆکوسی رای گشتی، بە شێوەیەکی بەربلاو، لە ڕێگەی نوێنەری بارزانی کەوتە سەر مەسەلەی کورد، ئەوەش وای لە قاسم کرد هەوڵەکانی لە بارو دۆخێکی یەکجار دژواردابێت، هەر چالاکیەک و بە هەر ئاراستەیەک، لە ناوەوەو لە دەرەوە، بە هەڵوێستی کوردەکان بەستراوەتەوە. ئەم هەڵوێستەی کوردەکان، دەستی قاسمی دەبەستەوە و کاریگەری لە سەر چۆنیەتی پەیوەندیەکان، بە باش و بە خراپ، لەگەڵ مۆسکۆ، ناسیۆنالیستەکان و پان عەرەبیستەکان دروست دەکرد و نەوتی عێراقی دەخستە رەهنەوە. نەوت، بۆ کوردەکان بۆتە سەرچاوەی نیعمەت و نەفرەت. کوردەکان داوای ٪٧٠ داهاتی نەوت دەکەن و دەڵێن "کوردستان وەک دورگەی ناو دەریایەکی نەوت وایە".
قاسم، هەر جارەی بە نەوعێک و بە پاساوێک هەمووانی لە خۆی نیگەران کردبوو: پان عەرەبیستەکان، ناسریەکان، ناسیۆنالیستە عێراقیەکان، کۆمونیستەکان، کوردەکان، رۆژئاواییەکان، روسەکان، کۆمپانیای نەوتی عێراق کە نە چووبووە ژێر هەڕەشە و داخوازیەکانی، سەرۆک کۆمارە عەرەبیەکان، پاشاکانی دڵسۆزی بنەماڵەی هاشمی و کۆمکاری عەرەبی. لێرەدا قاسم هەستی بە گەزەی – قەپالی ترس و لەرزکرد، حیساباتی حکومەتەکەی، لە رادەبەدەر، پڕ بوو لە سەرکوتکردن و رەشە کوژی و لە سێدارەدان.

کوشتنی قاسم بەدەستی عارف

رۆژی ٨ی شوباتی ١٩٦٣ لە ناکاو عەبدولسەلام عارف، زاوا و دەستەڕاستی قاسم لە کودەتای ١٤ تەموز، چەکی بەدەست بوو، دەموچاوی ئاگری لێدەباری، بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر دەسەلات دەگرێتە دەست و بەدیار دەکەوێتەوە. ئەوە بەدەست هێنانەوەی ئەو سەرکەوتنە بوو بەسەر ئەو کەسەی، کە هەلەی کوشەندەی کردبوو و لە عارف خۆش بوو بوو و ڕێگەیدابوو بگەڕێتەوە نێو باوەشی مال و منداڵەکەی و بگەڕێتەوە پۆست و پلەکەی.

قاسم بە لەبەرچاو گرتنی پەیوەندی خێزانی و ئەو لێبوردنەی دەریکردبوو داوای لە عارفکرد بیبەخشی و نەیکوژێ بەلام عەبودلسەلام دەمودەست و بە بێ بەزەیی، بە زەبری گوللە ساردی دەکاتەوە. پاشان لە کۆنفرانسیکی رۆژنامەوانی بە تووڕەیی و لووتبەرزی، لە بەرامبەر ئەو رەخنە و ناڕەزایەتیانەی لە رۆژئاوا بە بێ وەفا ناویان بردبوو، گووتی "من بێ وەفام؟"، ئەوەتە لەبەرامبەر خۆم دامناو تەنانەت پەرداخە ئاوەکیشم پێشکەشکرد! دەمناسن کە کەسێکی موسولمان و خواپەرستم، لەگەل ئەوەش لەو مانگی رەمەزانە بە دەستی خۆم پەرداخە ئاوەکم دایێ!

تەماشاکەن دوای سالێک لەدوای هەولێکی شکستخواردوی کودەتا لە لایەن گەورە ئەفسەری سوپا و سەر بە کۆمونیستەکان، سەلیم فەخری، عارف نەیکوشت و لێی بوری، دەزانن بۆ؟ گوایە لە کاتی لاوی بەیەکەوە تاقیکردنەوەی سەرکردایەتی ئەرکانیان کردووە و عارف هیچی نەزانیوەو

فەخـری یـارمەتی داوە، واتە قـۆپیەی کـردووە. لەبەر ئەوە عـارف لە فەخـری خۆش بوو و نەیکوشت.
ئەمن ئەزمونەکی تاڵ و ناخۆشم لەگەل سەلیم فەخری بەسەر برد، لە پێشەوە ئاماژەم بۆ کردووە، ئەو بەڕێوەبەری رادیۆی بەغدا بوو، بەرپرسی رەقابە بوو، لەگەل من کەسێکی روو گرژ ساردو سڕو بە رق و کینە بوو. هەموو رۆژان دەبـووایە وتـارو هەوالەکـانم ببـردایە بەردەسـتی ئەو تـا رەزامەنـدی لەسـەر بـدایە، ئەوکـات دەمتـوانی رەوانەی رۆژنـامەکەم، لە ئیتالیـا، بکـردایە. نازانن چەند ماندویان دەکردم، ئەوەی لە هەمووی ناخۆشتر بوو بریتی بوو لەوەی دەبوایە بە ٢ - ٣ خالی پشکنینی جەستەیی تێپەڕم، کە دەگەیشتمە لای ئەویـش، زۆربەی جارەکـان، بە مـقەس یەک بە یەک ملـی وتـار و هەوالەکـانی دەپەڕاندم و دەیگووت ئەوانە نابێ بلاو بکرێنەوە و زیان بە بە بەرژەوەندی و ئاسایشـی عێـراق دەگەیەنـن. تەنـانەت بەبـێ رەزامەنـدی رەقـابە، لە کـاتی گەڕانەوەشم بۆ ئیتاليا، نەمدەتوانی هیچ نووسین و فۆتۆگراف و ... هتد لەگەل خۆم بەرم.
پـاش کوشـتنی قاسـم و لە نـاوبردنی سـەرۆکی دادگـای عەسـکەری، فازیـل مەهـداوی و داواکـاری گشـتی، تەهـا شـێخ ئەمـین کە سـەر بە کۆمونیسـتەکان بـوو، عەبدولسـەلام عـارف تووشـی نە خۆشـی بیـرۆکەی "نەتەوەی عەرەبـی گەورە" بوو، زوو بە زوو هەندێ هەنگاوی، بۆ نزیکبوونەوە لە ناسر، نـا بەلام جەمـال عەبـدول ناسـر، بە ئاشـکرا، داوای دەکـرد کە پێویسـتە جـولە و هەنگاوەکانی بە وریایی بگرێتە بەر، ئەوەش بووە هۆی دلشکاندن و نیگەرانی سەرۆکە نوێیەکەی عێراق و، بە تێپەڕبوونی کات، بە شیوەیەکی پەڕادۆکسـال، گلەییەکان زۆر دەبوون بە رادەیەک وایکرد عارف "لە دژی ناسـریزمی ناسـر" بوەستێتەوە.

بەشی هەشتەم

هێرشی دیبلۆماسی و سەربازی بۆ سەر کورد[٢٨]

[٢٨] ئێمە ووشەی "بۆسەر کورد" مان زیاد کردووە، و.

عارف هەوڵی دابڕاندنی بارزانی دەدات

لە یەکەم بەیانەکانی رادیۆی بەغدا عارف، لە چواچێوەی پرۆگرامی سیاسەتی گشتی، ئاماژەی بە "پارێزگاری لە مافی کەمینەکان" کرد کە بە قسەی خۆی "بە بەردەوامی لەلایەن دیکتاتۆریەتی قاسم پێشێلکرابوون". کوردە یاخیەکان، هەرچەندە باوەڕی تەواویان بەو قسانە نەدەکرد، پالپشت بەو بەڵێنە نوێیە بە پۆزەتیڤ وەڵامی حکومەتیان دایەوە بەڵام پێداگریان لەسەر ئەوە دەکرد کە "خەبات و تێکۆشانی قارەمانانەی گەلی کورد بوو" رێگەی بۆ روخانی "دیکتاتۆری زالم" خۆشکرد. لەوەش زیاتر کوردەکان باسی ئەوەشیان دەکرد کە سەرکردەکانی پ. د. ک. هاوکارو یارمەتیدەری سەرکەوتنی کودەتای ئەفسەرە ئازادەکان، ضباط الاحرار، بوون.

لە بەغدا حەزیان بەو ئاماژە پێدانە نەدەکرد بەڵام دوای چەند رۆژێکی کەم سەرۆک خێڵە کوردیەکان پالپشتی خۆیان بۆ حکومەتی نوێی شۆڕشگێر دەربڕی، لە هەمانکات پێداگریان لەسەر ئەوە دەکرد کە کارکردن و پشتیوانی لەم حکومەتە بەستراوەتەوە بە داننان بە مافەکانی گەلی کورد، لە پێشەوەی هەمووان مافی ئۆتۆنۆمی و پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستانە لە چوارچیوەی کۆماری عێراق. کوردەکان بۆ ئەوەی پێشنیار و داخوازیەکانیان بخەرێتە ئەرشیڤی مێژوو و وەک بەڵگە بمێنێتەوە لە بەیاننامەیەک نووسیبوویان:

"شۆڕشی کورد خۆشحالی خۆی بۆ ٨ شوبات دەردەبڕێ کە کۆتایی بە رژێمی قاسمی دوژمن بە کورد و عەرەب و هەموو گەلی عێراق هێنا". لەم بەیاننامە هاتووە "بەلام هێشتا زووە بۆ پشتگیری لەو نیزامە نوێیە. پێکهێنانی حکومەتێکی کوردی لە کوردستانی عێراق و کشانەوەی لەشکری بەغدا لە کوردستان و دابەشکردنێکی عادیلانەی سامانی عێراق، بە تایبەتی داهاتی سەرچاوە نەوتیەکان لە نێوانی حکومەتی ناوەندی و هەرێم مەرجی سەرەکین بۆ بە یەکەوە کارکردنێکی تەندروست و درێژخایەن لە نێوان پێکهاتەکانی ولات".

عەبدول سەلام هەنگاوی یەکەمی نا، بۆ ئەوەی ترس و نیگەرانیەکانی کورد بڕەوێنتەوە کە پەیوەندیان بە نزیکبوونەوەی بەغدا و قاهیرە هەبوو هەستا کوردێکی لە حکومەتەکەی کردە وەزیر، ئەویش بابە عەلی، کوڕی شیخ مەحمودی بەرزنجی، بوو کە لە سەردەمی قاسمیش پۆستی وەزیری پێدرابوو و، پەیڕەوی سیاسەتێکی هەلە و خۆشباوەڕی و تراژیدی کرد. عەبدول سەلام دەیوسیت کوردەکان لە بارزانی دابڕێت و بە تەنها لە گۆڕەپانەکە بیهێلێتەوە و تۆمەتی ئەوەی دەخستە پال قاسم کە لەگەل بارزانی، بە دژی بەرژەوەندی برا کوردەکان، دەستی تێکەل کردبوو و ئەوەش بووبووە هۆی لێکتێنەگەیشتن لە نێوان "هەردوو گەلی برا لە دەولەتی عێراق".

کار بەدەستەکانی حکومەتی نوێ کۆمەلێ قسە و نووسینیان، سەبارەت بە مەسەلەی کورد، بلاوکردەوە، لە یەکێک لەم بەلگە نووسراوانە هاتبوو "یەکێک لە هەنگاوە سەرەتایەکانی حکومەت، لە دوای روخانی رژێمی قاسم، بریتی بوو لە بەدەنگەوە چوونی راستگۆیانە بۆ داخوازیەکانی مستەفا بارزانی و لایەنگرەکانی، هەولدان بۆ چارەسەری کێشەی کورد بە رێگای ئاشتیانە و گێڕانەوەی متمانە لە نێوان عەرەب و کورد کە بەهۆی ئیدارەیەکی خراپی رژێمی قاسم پسابوو".

"سەدان سالە کوردەکانی عێراق بە ئاشتی و دۆستانە لەگەڵ برا عەرەبەکان بەیەکەوە ژیاون و کاریان بەیەکە کردووە و چارەنوسێکی هاوبەش کۆیان دەکاتەوە. لەبەر ئەوە ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش لە ٩ ئازاری ١٩٦٣ بەیانێکی، سەبارەت بە جێبەجێکردنی پڕۆژەی لامەرکەزی، دەرکرد و زۆریش پەلەیەتی کە پرۆژە یاسایەکی تایبەت، سەبارەت بە دروستکردنی حکومەتێکی لامەرکەزی، دەربکات".

بە دڵنیاییەوە ئەو پرنسیپە سەرەتاییانەی خرابوونە ناو ئەو "بەیاننامە مێژووییە" هەنگاوی باش و مایەی نرخاندن بوون بەلام لەگەڵ ئەوەشدا کەسانیتر هەبوون دژی ئەو پرۆژەیە بوون، کە لە نیسانی ١٩٦٣، عارف هەولی زۆریدا تا بتوانێ لەگەڵ ناسر بگەوێتە جۆرە رێکەوتنێک لەسەر فیدراسیۆنی عەرەبی سوریا و مسر و عێراق. کوردەکان دەیانزانی و باشیش دەیانزانی کە ئەو بەلێن و پەیمانانە تەنها مەرەکەبی سەر کاغەز بوون. بۆ رونکردنەوەی زیاتر پەنجە دەخەمە چەند خالێکی ئەو پرۆژەیەی کە عارف بۆ کوردەکانی پێشکەش کردبوو بەلام لە راستی بە نیازی دابڕاندنی بارزانی لە گەلەکەی بوو، تەنها باسی خالە سەرەکیەکان دەکەم. بەندی دوو، خالی ٢ نووسرابوو:

ا – کۆماری عێراق دەولەتێکی یەکگرتووە، لە دوو نەتەوەی سەرەکی پێکهاتووە {...}. عەرەب و کورد هەمان مافی وەک یەکیان هەیە، بە ئارەزومەندانە بڕیاریانداوە بەیەکەوە بژین و چارەنوسیان دیاری بکەن.

ب – لە دەستوری عێراق باسی ئەو دامەزراوانە دەکرێن کە دەسەلاتی یاسادانان و دەرکردنیان هەیە: پەرلەمان، سەرۆک کۆمار، سەرۆک وەزیران و حکومەت. ئۆرگانێکی تایبەت سەبارەت بە مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد کە دەسەلاتی یاسادان و راپەڕاندن و قەزایی هەبێت، دروست دەکرێت.

لە خـــالی ٤ چـــوارەم ئامـــاژە بەوە کـــراوە کە "گەلـــی کـــورد، هەمـــوو ئەو هاولاتیـــانەی لە کوردســـتان دەژیـــن، ئەنجـــومەنێکی یاســـادانان، لە ڕێـــگەی هەلبژاردنـــی ئـــازاد و نهێنـــی، هەلـــدەبژێرێ، ئەوەش متمـــانە بە ئەنجـــومەنی ڕاپەرانـدن دەدات و ئەرکـی بەڕێـوەبردن و ئیـدارەدانی هەرێمـی کوردسـتان دەبێ". بەلام هەر لەم خالە دەلێ ئەنجومەنی یاسادانانی کوردستان پەیوەست بە دەســەلاتی ناوەنـد دەبێـت و لە کۆتـایی ئامـاژە بە دارایـی و داهاتەکـانی کوردستان، لەم ڕێگایانەوە، دەکرد:

١ – داهاتی ناوخۆی هەرێم، زەریبە و باج و ڕسومات.

٢ – پشکی کوردستان، بە پێی ژمارەی دانیشتوان، لە داهاتە نەوتیەکان، باجی خالە سنوریەکان و فرۆکەخانە و بەندەرەکان، بانقەکان، کۆمپانیای هـاتوچۆی شەمەندەفەر، پۆستە، تەلەگراف و تەلیفۆن و.. تد.

ئەو دەستپێشخەری و پێشنیارانە لە لایەن کوردەکانەوە پێشوازیەکی ساردو سڕیان لێکرا و، ئەو "دەست هاویشتنە نێودەست"یە لە لایەن "برا کوردەکان" ڕەتکرایەوە. بەلام عارف کە تازە قاسمی ڕوخاندبوو و بە قەناعەتێکی گەرم گوڕ هـاتەوە مەیـدان و بـاوەڕی بەوە هەبـوو لە مـاوەیەکی کـورت یـاریەکە ببـــاتەوە، بیـــری هەر بـــۆ ئەوە دەچـــوو چـــۆن بـــارزانی لە مـــیللەتە پڕکێشمەکێشەکەی سەر چیاکان بکاتەوە.

پاش شکست هێنانە مێژوویەکەی پرۆژەی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش عەبدولسـەلام عـارف لەسـەر دوو تەوەر درێـژەی بە پڕۆپاگەنـدەکانی دەدا و دەیگوت:

١ – سەرەڕای هەولەکانی حکومەت مەلا مستەفا بارزانی و تاقمەکەی، کە بە دلنیایەوە نوێنەرایەتی زۆربەی کوردەکانی عێراق ناکەن، پێشوازیان لە هەوڵ و دلسـۆزی حکـومەت نەکـرد، هەسـتی بە بەرپرسـیاریەتی، سـەبارەت بە

پێشکەوتنی ئابوری و کۆمەلایەتی کوردەکان، نەکرد، نەیویست پەیوەندی برایانەی عەرەب و کورد پتەو بکات.
٢ – بارزانی و تاقمەکەی دەورو پشتی، کە لە یاسا دەرچوون، هەڕەشە لە سەربەخۆیی و یەکێتی نەتەوەیی و هەولە شۆڕشگێریەکانی عێراق دەکەن. داواکاریەکانی بریتیە لە: دروستکردنی سوپایەکی کوردستانی جیاواز و سەربەخۆ و، وەرگرتنی پۆستی وەزیری دەرەوە بۆ کوردەکان.
بێجگە لەمانە "شێخی سۆر" و جەماعەتەکەی دەستیان بە چالاکی و تاوانی قێزەوەن، لە دژی عەرەب و کورد، کردووە کە ئەم تاوانانە لە خۆ دەگرێ:
ا – بارزانی و باندە جوداخوازەکەی پەلاماری هاولاتیانیان داوە، چەندەها گوندیان سوتاندوە، ئەو ژن و پیاو و مندالانەی دژی جیابوونەوەو جوداخوازین، لە لایەن ئەو تاقمە، بێ بەزەییانە کوژراون. پەلاماری بنکەکانی پۆلیسیانداوە، هێلەکانی تەلیفۆنیان پساندوە، رووبەڕووی هێزە چەکدارەکان بوونەتەوە، چەند ئەفسەرێکی سوپایان فڕاندووە، پەلاماری ئۆتۆمبیلی سەربازیانداوە و سەرنشینەکانیان فڕاندوون.
ب – دوا تاوانی بارزانی و تاقمەکەی رۆژی ١٩٦٣/٠٦/٨ هێرشیان کردۆتە سەر کاروانێکی سەربازی، کە بە مۆلەت، دەگەڕانەوە مالەوەو ئەفسەرێک و ٣ سەربازیان کوشتووەو ٢٣ برینداریش هەیە، ٤ سەیارەشیان سوتاندوە.
ج – بارزانی پیاوکوژ، تاوانبار و کۆمونیستەکانی گرتۆتە خۆ کەچی ئامادە نەبوو لەگەل حکومەتی عێراق بکەوێتە گفتوگۆ.

مۆسکۆ هۆشداری دەدا

مۆسکۆ دێتە مەیدان و زۆر بە توندی و بە قازانجی کوردەکان هۆشداری دەداتە حکومەتی بەغدا. رۆژنامەی پراڤدا لە ٦ مایسی ١٩٦٣ وتارێکی درێژ، بەناونیشانی "کوردەکان خەبات لە پێناوی مافەکانیان دەکەن"، بلاوکردەوە و، بەبێ پێچ وپەنا، پالپشتی لە کوردەکان دەکرد. وتارەکە ئاماژەی بەوەش کردبوو بۆچی لە رابردوویەکی نزیک هەلوێستی یەکێتی سۆڤیەت بەرامبەر بە دۆزی کورد "رۆشن نەبوو"، لە لایەک پالپشتیان لە کوردەکان دەکرد و بەلام لەبەر خاتری قاسمیش نەدەوێرا بە ئاشکرا دەربیبرێت و فشاریشی خستبووە سەر پارتی کۆمونیستی عێراق کە گرفت بۆ قاسم دروست نەکەن. هەردوو لا، یەکێتی سۆڤیەت و پ. ک. ع. قاسمیان بە دوژمنی "ئیمپریالیزمی رۆژئاوا" و وتەبێژی "بێلایەنی پۆزەتیڤ" تەماشا دەکرد کە عێراقی لە پەیمانی بەغدا – سەنتۆ دەرهێنابوو. هەرچەندە مۆسکۆ لەسەر ئاستی نێوخۆ هەولی لاوازکردنی قاسمی دابوو، ئەوەش لە رێگەی پالپشتیکردن لە کۆمونیستەکان و مەلا مستەفا بارزانی، ئەوەش بەو نیازە بوو تا قاسم ناچار بکات هاوپەیمانی لەگەل کۆمونیست و پێشکەوتوخوازەکانی ناوخۆ ببەستێ بەلام بە هیچ شیوەیەک بیریان لە روخاندنی رژێمەکەی و کوشتنی نەکردبووەوە. روسەکان وازیان لە پرۆژەی دروستکردنی وولاتێکی کوردستانی سەربەخۆ، سەر بە هەژمونی خۆیان، هێنا یان دوایانخست بۆ قۆناغێکی گونجاوتر بەلام داکۆکیان لە چارەسەری دۆزی کورد دەکرد، بە جۆرێک قاسمیان هان دەدا

دان بە مـــافی ئۆتۆنـــۆمی کوردەکـــان بهێنـــێ. هەر لەبەرە ئەوەش بـــوو کۆمونیستەکانی عێراقیش، بە بەردەوامی، پالپشتیان لەم داوایە دەکرد.

روخانی رژێمی قاسم و قەدەغەکردنی پارتی کۆمونیست و سەرکوتکردنیان لە لایەن رژێمی نوێی بەغدا گۆڕانکاریان بەسەر بۆچوون و هەلوێستەکانی سۆڤیەت هێنا، دلنیابوون لەوەی کە ناسریەکان، وەک قاسم، گفتوگۆیان لەگەل نەدەکرا و هەرگیزیش بە دروستکردنی دەولەتێکی ئۆتۆنۆمی سەربەخۆی کوردەکان رازی نابن. لەبەر ئەوە بە شێوەیەکی چالاکتر و ئاشکراتر هاتنەوە مەیدان، وەک هەڕەشە، دەستی کۆمەک و یارمەتیان بۆ مەلا مستەفا بارزانی درێژکـــرد، ئەویـــش پـــاش دلنیـــابوون لەم پالپشـــتیە رایگەیانـــد ئەگەر داخوازیەکانمان لە لایەن حکومەتی عارف قەبول نەکرێن ئامادەین دەست بە خەباتی چەکداری بکەینەوە.

ئەو وتارەی پراڤدا، لە زۆر لایەنەوە، بەلگەیەکی زۆر گرنگە و رەنگدانەوەی هەلوێستی فەرمی حکومەتی مۆسکۆ بوو، لەبەر ئەوە بە پێویستی دەزانم هەمووی بهێنمەوە:

"روداوەکانی کورستانی عێراق و مەسەلەی کورد، جارێکیتریش، رای گشتی هەموو جیهانی بۆ لای خۆی رادەکێشێ. کێشەی کورد شتێکی نوێ نیە لە عێـراق. دوای جەنگی جیهانی یەکەم و پـارچە پـارچەکردنی ئیمراتـۆریەتی عوســمانلی، نـــاوچە یـــان ویلایەتـــی موســـلی دەولەمەنـــد بە نەوت و، دانیشتوانەکەی کە کوردن، لە سەرەتا کەوتە ژێر مەندات - ئینتیدابی ئینگلیز و پاشان درایە دەستی عێراق کە پێشتر، لەژێر مەنداتی ئینگلیز بوو.

کوردەکـان قەت بە زولمـی ئیمپریالیســت رازی نەبـوون، زۆرجـار لە دژی چەوسێنەران راپەڕینیان کردووە، زیاد لە جارێک ئەو مەسەلەیە لە کۆمەلەی گەلان قسەی لەسەر کراوە. کوردەکان بۆ رزگاری خۆیان لە نیری داگیرکاری

و چەوسانەوەی نەتەوەیی و بەدەست هێنانی مافی چارەی خۆنوسین ڕاپەڕیوون.
زۆر ئاساییە کە کوردەکان بە گەرمی پێشوازیان لە شۆڕشی تەموزی ١٩٥٨ کردبێت و، بە شێوەیەکی چالاکانە، لەگەڵ عەرەبەکان، بەشداریان تیا کرد. روخاندنی رژێمی پاشایەتی و دامەزراندنی کۆماری عێراق سەرکەوتنێکی گەورە بوو بۆ هەموو ئەو لایانانەی خەباتیان بۆ ئازادی ولات دەکرد. کوردەکان هیواداربوون دۆزەکەیان بە شێوەیەکی عادیلانە چارەسەر بکرێت. داخوازی و هیوای سەدان ساڵەی کوردەکان لە ناو دەستوری کاتی کۆماری عێراق شوێنیان بۆ دۆزرایەوە کە گەرەنتی مافە نەتەوەییەکانی کوردیان، لە کۆمەڵگای عێراق، مسۆگەر دەکرد.
پارتی دیموکراتی کوردستان- پدک، نوێنەری هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا لە خۆ دەگرێ، پاڵپشتی زۆرینەی کوردەکانی هەیە. پدک، لەگەڵ پارتە نیشتمانیەکان، بەشێک بوو لە جەبهەی وەتەنی و بە چالاکانە پاڵپشتی لە کۆمارە ساوایەکەی عێراق، لە خەباتی دژ بە ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی ناوخۆ، کرد.
گەلی کورد بە هیوا بوو کە شۆڕشی عێراق لاپەڕەیەکی نوێ لە پەیوەندیەکانی، لە نێوان کورد و عەرەب، بکاتەوە و مافی وەک یەک، لە هەموو بوارەکان، لە نێوانیان زامن بکات. کوردەکان چاوەڕوان بوون، بە پێی دەستوری کاتی عێراق، وەک عەرەبەکان مافە دیموکراتیەکان و داخوازیە نیشتمانیە رەواکانیان، لە چوارچێوەی کۆماری عێراق، بەدەست بێنن. لەم روانگەوە پدک و سەرۆکەکەی، مەلا مستەفا بارزانی، لە سەرەتا ئامادەیی خۆیان، بۆ بەهێزکردنی برایەتی کورد و عەرەب، لە چوارچێوەی کۆمارێکی دیموکرات نیشاندا و هەموو هەوڵە جوداخوازەکانیان رەتکردەوە. کوردەکان پێیان وابوو کە دانان بە مافە نەتەوەییەکانیان لە دەستوری کۆماری عێراق و

دووپاتکردنەوەی پرنسیپی یەکسانی لە نێوان کورد و عەرەب درێژخایەنە، لەبەر ئەوە بوونە هاوپەیمان و پالپشتیان لە قاسم و کۆمار کرد. بەداخەوە هیچ هیوایەک نەبوو کە ئەو بەلێن و هاوپەیمانیە سەربگرن. قاسم لە بەرامبەر گەشەکردنی چالاکی و داواکاریەکانی جەماوەری شەعبی رێگەی سەرکوتکردنی ئازادیە دیموکراتیەکانی هەلبژارد و، شالاوێکی فراوانی گرتنی هاولاتیانی پێشکەوتوخواز، لەنێو ئەوانە کوردەکان، دەستی پێکرد. قاسم و لایەنگرانی، لە ناکاو، هەولەکانیان، بۆ لاوازکردن و سەرکوتکردنی بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردەکان، زیاتر کرد، لە هەمان کات لە رێگەی پارەو ئیمتیاز دەستیان بە کڕینی شێخ و سەرۆک عەشیرەتە کوردە کۆنەپەرستەکان کرد و تا لە سەرکردە کوردە دیموکراتەکانیان بەربدەن.
بەندەکانی دەستوری کاتی پەیوەست بە مافەکانی گەلی کورد پشتگوێخران. حکومەت بە چاوی بێڕێز دەیڕوانیە داواکانی کورد بۆ پەرەپێدانی پرۆژەکانی پیشەسازی و کۆمەلایەتی ناوچەکانی باکوری ولات. لەسەردەمی قاسم کوردەکان نەیاندەتوانی بەزمانی خۆیان بخوێنن و لە کارو باری ئیداری حکومەت بەکاری بهێنن. لە سەردەمی رژێمی پاشایەتیش ئەو مافانە ئەوها پێشێل نەکرابوون. قاسم کارمەندە کوردەکانی لە کوردستان دورخستەوەو بۆ باشوری ولات رەوانەیکردن، لە جێی ئەوانەش کەسانی کۆنەپەرست و تەنانەت، نۆکەری ئیمپریالیزمی دانا.
حکومەتی قاسم بەوە نەوەستا، لە کۆتایی ١٩٦١، بە پاساوی سەرکوتکردنی خۆپیشاندان و ناڕەزاییەکانی دژ بە حکومەت، کە هەر خۆی بەرپایکردبوون، لە کوردستان دەستی بە ئاژاوەنانەوە کرد و، لەشکری رەوانەی ناوچەکانکرد کە بە بێزەییانە گوندو شارۆچکەکانیان بۆردومانکرد. لێرەدا کوردەکان یەک بژاردەیان بۆ مایەوە، چەک هەلگرتن بۆ پارێزگاری لە خاک و نیشتمانی خۆیان، لەبەر ئەوە هێزە سیاسیەکان و خێلەکانی کوردستان خۆیان گەیاندە

ناوچەکە و دەستیان بە خەباتکرد. پدک و سەرکردەکەیان، مەلا مستەفا بارزانی، زۆر هەولیاندا ڕێگە لە خوێن ڕشتن بگرن و کێشەی کورد و داخوازیەکانی بە ڕێگەی ئاشتیانە چارەسەر بکرێت. بارزانی ئەگەر ناچار نەکرایە پەلاماری لەشکری حکومەتی نەدەدا.
دوای شکستی لەشکری عێراق لە بەرامبەر چەکدارە کوردەکان قاسم دەستی بە سەرکوتکردنی کۆمەلانی خەلکی مەدەنیکرد، گوندو شارەکانی بە تۆپ و تەیارە بوردمانکرد و سوتاند. ئەم رەفتارە درندانە بوونە هۆی کوژرانی هەزاران هاولاتی ئاشتیخواز و وێرانکردنی سەدان گوند.
قاسم، بە شێوەیەکی گێلانە، هەولیدا بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان، کە لە چیاکان دەستی بە خەباتکردبوو، بە داروەدەستەی ئیمپریالیزم لە قەلەم بدات بەلام سەری نەگرت و کەسیش قەناعەتی پێنەکرد. لە راستی ئەوە ئیمپریالیزمی ئەمریکی و ئینگلیزبوون، لە دژی چارەسەرێکی عادیلانەی کورد وەستانەوە تەدەخولیانکرد.
شەڕ، لە دژی کوردەکان، بووە هۆی دروستبوونی کەش و هەوایەکی ئەوتۆ کە یارمەتی دوژمنانی کۆماری عێراق بدەن و مەرامەکانیان جێبەجێبکەن. سیاسەتی شەخسی قاسمی دیکتاتۆر و هەولەکانی بۆ سەرکوتکردنی ئازادیە دیموکراتیەکان و شەڕ لە دژی کورد پالپشتی جەماوەریان نەبوو و بوونە هۆی تەقینەوەی نارەزایی سەرتاسەری و کۆتایی هاتنی تراژیدی قاسم.
کوردەکان خۆشحالی خۆیان بۆ روخاندنی رژێمی قاسم و هاتنی حکومەتی نوێ، کە لە ئەنجامی کودەتای ٨ شوباتی ١٩٦٣ گەیشتبووە دەسەلات، دەربڕی و ئاگر بەسیان راگەیاند و هیوای زۆریان هەبوو حکومەتی نوێ بە شێوەیەکی دادپەروەرانە دۆزی کورد چارەسەر بکات و دان بە حکومەتێکی ئۆتۆنۆمی، لە چوارچێوەی کۆماری عێراق، بنێ.

دوژمنانی برایەتی کورد و عەرەب چاویان بەوە هەلنەهات، کوردەکانیان بە جوداخواز پیشان دەدا بەلام ئەوە لە راستی دوور بوو. بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان، بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا بارزانی، نایەوێت کوردەکان لە کۆماری عێراق بکاتەوە. داواکاریە سەرەکیەکانی کورد بریتین، لە پێشەوە، پەیوەندی بە لامەرکەزیەوە، بۆ گەلی کورد، هەیە کە پێویستە بە رێگای دیموکراسی و گفتوگۆ بێتەدی، پێویستە بەندەکانی دەستوری کاتی جێبەجێ بکرێن، گێڕانەوەی مافی وەک یەکبوون لە نێوان کوردو عەرەب لە چوارچێوەی دەولەتی یەکگرتووی عێراق زامن بکرێ.
بە پێی ئەو دەنگوباسانەی لە رۆژنامە بیانیەکان بلاوکراونەتەوە کوردەکان داوای پێکهێنانی حکومەت و پەرلەمانێکی خۆجێی دەکەن کە تەعبیر لە ئیرادەو خواستەکانی خۆیان، لە چوار چێوەی کۆماری عێراق، بکەن. کوردەکان داوا دەکەن نوێنەرەکانیان لە حکومەتی ناوەندی بەشداربن و پۆستە وەزاریە گرنگەکانیان بەرکەوێ، داوادەکەن زمانی کوردی ببێتە زمانی فەرمی قوتابخانە و دامەزراوەکانی دەولەت لە ناوچەکانی خۆیان.
وەک ئاشکرایە کوردستان لە خزمەتگوزاریەکان بێبەشکراوە لەبەر ئەوە لە چاو تەواوی عێراق، لە رووی ئابوریەوە لە دواوەیە. بۆیە داوای پرۆژەی بە پەلەی پەرپێدان و ئاوەدانی پیشەسازی، کشتوکال، فەرهەنگی و رێگاو بان دەکەن. بۆ ئەم مەبەستە داوای پشکێکی عادیلانە لە داهاتی سامانە نەوتیەکان دەکەن، زۆربەی بیرە نەوتەکانیش لە کوردستانن. کەواتە داوای ئۆتۆنۆمیەک، لە چوار چێوەی کۆماری عێراق، دەکەن.
هەلوێستی کاربەدەستانی عێراق، لە بەرامبەر ئەو داوا رەوایانە، چی بوو؟
ئاشکرایە، وەک رایان گەیاندووە، کودەتای ٨ شوبات لە پێناوی جێبەجێکردنی پرنسیپە بنەڕەتیەکانی شۆڕشی ١٤ تەموز کراوە. کەواتە بە گەڕانەوە بۆ پرنسیپەکانی شۆڕشی تەموز مانای گرتنەبەری سیاسەتی تیرۆر و

سەرکوتکردنی ئەو کەس و لایەنانەی بەشداریان لە سەرکەوتنی کۆمارە ساواکەی عێراقکرد، نایەت.
چارەسەر نەکردنی کێشەی کورد خەریکە بە بێ پاساوی مەنتیقی درێژە بکێشێت، سەرکردە کوردەکان پێیان وایە ئەوە تاکتیکی حکومەتی نوێیە تاکو خۆی ڕێک بخاتەوەو لەشکرەکەی دووبارە ئامادەبکاتەوە و لە دژی بزوتنەوەی کورد بەکاری بهێنێ. ئەزمونەکانی مێژوو پێمان دەڵێن کە بەکارهێنانی هێز بۆ سەرکوتکردنی کوردەکان لە بەرژەوەندی یەکگرتنی هێزە نیشتمانپەروەرەکان نیە، بەلکو پارچە پارچەیان دەکات و دەبێتە هۆی لاوازبوونی گەلی عێراق و بە رادەیەک ناتوانێ، لە بەرامبەر دەستدرێژیەکانی کۆلۆنیالیزم، بەرگری لە بەرژەوەندیەکانی خۆی بکات.
خۆشکردنی ئاگری دووبەرەکایەتی نێوان کورد و عەرەب لە بەرژەوەندی، نەک تەنها، ئیمپریالیزمە بەلکو لە قازانجی تاقمە کۆنەپەرستەکانی نێوخۆشە کە پەیوەندی بەهێزیان لەگەل هێزە ئیمپریالیەکانی دژ بە کۆماری عێراق هەیە. ئەوەتە تەنها ئیمپریالیزمە کە سود لە تێکشاندنی یەکێتی کورد و عەرەب دەبینێ و هەمیشە لە هەولی ئاژاوە نانەوە و هەلگیرسانی ململانێیە لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست.
ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستانی نێوخۆ لەگەل مۆنۆپۆلەکانی نەوت بە ئاشکار لە خەمی بەرژەوەندیەکانیانن، یەکگرتوون و دوژمنی سەرەکی ئەو یەکێتی – فیدڕالیەتەن (یەکێتی نێوان مسر و سوریا و عێراق، و). سەرنوسەری ڕۆژنامەی ئەل ئەهرام، محەمەد حەسەن هەیکەل باسی ئەوە دەکات کە ڕێگای ئەو یەکێتیە "پێویستی بە خەباتێکی سەخت هەیە، لەوانەیە خەباتێکی سەختر لە هەموو ئەوانەی تاکو ئێستا کردومانە". هەیکەل سەبارەت بە مەسەلەی یەکێتی کە قەرارە لە ماوەی ٥ مانگی داهاتو لە نێوان سوریا و مسر و عێراق ئەنجام بدرێ باسی چارەسەری گرفتی جۆر بەجۆر دەکات، بۆ نموونە

چارەسەری "ئەو رووداوە خوێناویەی بووە هۆی روخاندنی قاسم، پارێزگاری لە یەکێتی عێراق و پەیوەندی برایانە لەگەڵ کوردەکان، گێڕانەوەی باری ئاسایی، ئاوەدانکردنەوەی ناوچەکانی باکوری عێراق کە بەهۆی شەڕی چەکداری زەرەرو زیانێکی گەورەیان بەرکەوتووە". "پێویستە هیوا بخوازین کە مەسەلەی کورد لە رێگەی چارەسەرێکی عادیلانە، لە چواچێوەی ئەو دەولەتە فیدرالیە، چارەسەر بکرێت".

وتارەکەی پراڤدا هۆشداریەکی جدی بوو، بە دەگمەن مۆسکۆ زمانێکی ئەوها توند بەکار دێنێ، لەبەر ئەوە عارف هاتەوە سەرخۆ و بیرکردنەوە، ئەوە لە کاتێک بوو قاهیرەش گوێی لە پێشنیارو داواکاریەکانی وەحدەی عەرەبی نەدەگرت و پاداشتی ئەو هەموو پالپشتی و پڕۆپاگەندەی پڕۆ ناسریەکانی نەدایەوە. عارف پاش ئەوەی هەستی بە هەلومەرجێکی دژواری سیاسیکرد بیری لەوە کردەوە کە دەکرێت گۆڕانکاری باشتر لە پرۆژەی ئەم لامەرکەزیەی، کە لە مانگی ئازاری ١٩٦٣ پێشکەشی "شێخی سۆری" کردبوو، بکات. پڕۆژەکە پێشنیاری ئەوەی دەکرد عێراق، لە رووی ئیداری، بە سەر ٦ لیوا دابەشبکرێت (سلێمانی، موسل، کەرکوک، بەغدا، حللە، بەسرە)، ٣ لیوای یەکەم هەرێمی باکور و ٣ دواوە باشور پێک دێنن. لە باکور زمانی خوێندن و ئیداری، لەو ناوچانەی زۆربەی دانیشتوانیان کوردە، کوردی دەبێت. عارف ئامادەیی خۆی نیشاندا لەسەر ئەو خاڵەی دواوە، کە بەلای کوردەکان زۆر گرنگ بوو، گۆڕانکاری پۆزەتیڤ بکات.

هەموو هەولەکان بێسود بوو مەلا مستەفا بارزانی داوای زۆرتری دەکرد، پێشنیارەکانی عارف کەمترین داواکاریەکانی کوردی لەبەرچاو نەدەگرت، لەبەر ئەوە "شێخی سۆر" داوای لە عەشیرەتەکان کرد هێرشەکانی پێشمەرگە چڕتر بکەنەوە.

هەلمەتی دیبلۆماسی بەغدا شکست دێنێ

لەم یاری راکێش راکێشانە - گوریس گوریسانێ عەبدول سەلام عارف هەلمەتێکی پرۆپاگەندەی، گێلانەی، راگەیاند، فەرمانێکی چڕ و وردی بۆ بالوێزەکانی عێراق، لە دەرەوەی ولات، دەرکرد کە هەولی جدی بدەن بۆ ئەوەی سیاسەتی عێراق سەبارەت "بە کێشەی کورد روونبکەنەوە و قەناعەت بە زۆربەیان"، لەسەر ئەم خالانەی خوارەوە بێنن.

١ - بنکەکانی پۆلیس و سوپا، ئەگەر هێرشیان نەکرێتە سەر، دەستپێشخەری ناکەن. ئەوە تیرۆریستەکانی بارزانین، لە پشتەوە خیانەت دەکەن و پەلاماری لەشکری عێراق دەدەن، ئەوانیش ناچارن پارێزگاری لە خۆیان بکەن.

٢ - مستەفا بارزانی هیچ جۆرە ئارەزو و نیازێکی، بۆ گفتوگۆی بە ئاشتیانە لەگەل حکومەت، نیە بە پێچەوانەوە لە رێگەی هەرەشە و توندوتیژی دەیەوێت ولات بە کەیفی خۆی دابەش بکات.

٣ - ئەو هەنگاوانەی حکومەت گرتیتیە بەر مانای شەری کورد و عەرەب ناگەیەنێ بەلکو بۆ دژایەتی بارزانی و لە یاسا دەرچووەکانن کە تاوانیان دەرهەق بە براکانیان، بە کورد و عەرەب، ئەنجامداوە. پێویستە ئەوەش بێنینەوە بیر کە زیاد لە ٢٠ هەزار چەکداری خۆبەخش (جاش، وەرگێر) بە هاوبەشی سوپا خەریکی پاکردنەوەی ناوچەکەن لە تیرۆریزمی بارزانی.

٤ - پێداگری لەسەر ئەوەی کە مەجلیسی قیادەی سەورە، پاش پاکردنەوەی ناوچەکە لە تێکدەرەکان و گەرانەوەی ئاشتی و ئارامی، مکورە لەسەر جێبەجێکردنی پرۆژەی لامەرکەزی. بەمجۆرە کوردەکان بە بەدەست هێنانی مافی زۆرتر شاد دەبن، بە شێوەیەک لە هەموو ناوچە کوردنشینەکان زمانی

خوێندن لە قۆناغەکانی ٩ سالی یەکەم، بە کوردی دەبێت و لە ئیدارەکانی دەولەتیش زمانی فەرمی دەبێت. هەموو ئەو ناوچانەش لە هەرێمێک کۆدەکرێنەوە و لە لایەن ئەنجومەنێکی راپەڕاندنی هەلبژێردراو بەڕێوە دەچێت.

٥ – کۆمونیستەکان خۆیان خزاندۆتە ناو یاخیبونەکەی بارزانی کە جگە لە بزوتنەوەیەکی عەشایری یاخی و بۆ بەرژەوەندی فیودالی و شەخسی شتێکیتر نیە. لایەنگرەکانی بارزانی، زۆربەیان، پاشماوەی دەرەبەگایەتین، لە یاسا دەرچووەکانن، ئینتیهازی و کۆمونیستەکانن کە لە بەرانبەر یاسا هەلاتوون.

٦ – مەحالە بارزانی، بەبێ یارمەتی دەرەکی، بتوانێ پڕۆژەکەی بباتە سەر. هێزە ئیمپریالیستە شەڕانگێژەکان لە پشت بارزانین، بۆ ئەو یاخیبوونە هانی دەدەن.

٧ – ئۆپێڕاسیۆنە سەربازیەکانی لەشکری عێراق، بۆ پاککردنەوەی ناوچەکان، بە سەرکەوتوویی بۆ پێشەوە دەچن، سەدان لە یاخیبووەکان ریزەکانیان جێدێلن و خۆیان تەسلیمی هێزەکانی حکومەت دەکەن.

٨- حکومەت نیازی ئەوەی هەیە بە زوترین کات ئاشتی و ئارامی بۆ ناوچەکان بگەڕێنێتەوە.

باسی هەموو کەس و لایەنێک کرابوو، لە مەلا مستەفا بارزانیەوە بگرە تا دەگاتە دەرەبەگەکان، کوردی باش و کوردی خراپ، کۆمونیستە ئینتیهازیە کاسەلێسەکان، هێزە ئیمپریالیستە شەڕانگێژەکان و .. هتد. وەک چێشتی مجێور وابوو، پڕی بوو لە مەفهومی دژ بەیەک. لەبەر ئەوە کارێکی ئاسان نەبوو قەناعەت بە کەس بکرێت. هەر لەبەر ئەوەبوو سەفیرە قوڕ بەسەرەکانی عێراق نەیانتوانی ئەو بەیان و پڕۆژەیە لەسەر هیچ رۆژنامەیەکی گران و سەنگین، نە لە رۆژئاوا و نە لە رۆژهەلاتی سەر بە سۆڤیەت، بلاو بکەنەوە.

هێرشی سەربازی بۆ سەر کوردستان

ئا لێرەدا عارف هێدی هێدی تورەتر دەبوو، سێبەری قاسم بەدوای بوو و ئازاری دەدا، ئەو هیچ کاریزما و خەسلەتێکی قاسمی نەبوو، ئەو زانی ئەوەشی پێناکرێ هاوسەنگی هێز و لایەنەکان رابگرێت، هەر زوو بە زوو کەوتە دۆخێکی یەکجار دژوار، کەوتە ناو هەمان قوڕ و گرفتەکان، بە کورتی وەک یان خراپتر لە قاسم، ئەو کەسەی، بە هۆی "نا توانایی"، فەرمانی کوشتنی بۆ دەرکردبوو.

عارف بڕیاریدا، لە ریگەی خۆی، چارەسەری قەیرانەکە بکات، عارف کەسێک بوو دەسەلاتی بەسەر خۆی نەبوو، زوو تورە دەبوو، بە بێ بیرکردنەوە و هەلسەنگاندن، لە ناکاو، بڕیاری دەدا، کەسێکی زۆر بە حەماس بوو. رۆژی ١٠ حوزەیران کۆمەلە بڕیار و رێنمایەکی، بۆ لەناوبردنی کوردە یاخیبووەکان، دەرکرد و داوای لە بارزانیکرد لە ماوەی ٢٤ سەعات، بە بێ مەرج، خۆی تەسلیم بکات. بڕیارەکانی عەبدول سەلام لە لایەن مەجلیسی قیادەی سەورە پەسەندکران، پاشان وەک "راگەیاندنێکی مێژوویی" بلاوکرانەوە.

"ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش لە رۆژی ٨ شوباتی ١٩٦٣ دەسەلاتی ولاتی گرتە دەست و بڕیاریدا ئەو هەموو ناهەقیەی، لە لایەن قاسم، بەرامبەر بە کوردەکان کراوە بسڕیتەوە. بڕیاریدابوو کۆتایی بەو یاخیبوونەی باکوری ولات بهێنێ، زیندانیە سیاسیەکانی کورد ئازاد بکات، ئەو کەسانەی بە هۆی ئەو روداوانە لە پۆست و پلە و کارەکانیان دورخرابوونەوە بگەڕێنتەوە و تەعویزیشیان بکاتەوە.

ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش بڕیاری ئەوەشیدابوو کە ئەو ئیمبارگۆ-ئابلوقە ئابورییەی قاسم خستبوویە سەر باکور هەلگریَ. لە کۆتایی بڕیاری ئەوەشی دابوو کە شاندێکی حکومی رەوانە بکات بۆ ئەوەی لەگەل بارزانی و لایەنگرەکانی دانوستان بکەن کە لەو کەسانەی خوارە پێکهاتبوو:
محەمەد رەقاب یان رەجەب شەبیبی، حوسێن جەمال، فەیال یان فەیسەل ئەل سامەڕائی، حەبیب ئەل خەیزەرانی، عەبدول ئەل بوری و ئەحمەد عوسمان.
Mohamed Ragab Chabibi, Hussein Jamal, Feyel El Samarrai, Ahabbib El Khaizaran, Abdel El Bouri, Ahmed Osman,
ئەرکی ئەو لیژنەیە بریتیبوو لە دروستکردنی پەیوەندیەکی بەردەوام لەگەل بارزانی و لایەنگرانی بۆ دابینکردنی ئاشتیەکی درێژخایەن لە ناوچەکانی باکور و، گێڕانەوەی پەیوەندی برایانەی نێوان کورد و عەرەب و کارکردن لە پێناوی بەرژەوەندی کوردەکان، زیادکردنی بەشداریکردنیان لە پەرەپێدان و پێشکەوتنی عێراق.
رەوانەکردنی ئەو دێلێگاسیۆنە، بە رای حکومەتی بەغدا، بۆ لای بارزانی و لایەنگرەکانی مانای وانەبوو کە حکومەت نەزانیَ کە بارزانی ناتوانیَ نوێنەرایەتی و پالپشتی هەموو کوردەکان بەدەست بێنیَ. حکومەت نەیدەتوانی چاو لەوە بپۆشیَ کە لایەنگرانی بارزانی، بە هەموو ئامرازێک، داکۆکیان لە رژێمی دیکتاتۆری قاسم کردووە، بە تایبەت لە کۆمەلکوژی ناسیۆنالیستەکان لە موسل و کەرکوک. ئەنجومەنی سەرکردایەتی نەیدەتوانی چاوپۆشی لەوەش بکات کە کوردەکان یارمەتی زۆری کۆمونیستەکانیان داوە، ئەوەشی دەزانی کە ئەوان مەیلیان بەلای دەرەبەگایەتی دەرِوات و پەیوەندیان لەگەل ئیمپریالیزم، کۆنەپەرستی، سەهیۆنیزم هەیە و دژایەتی کوردەکانیتر دەکەن.
سەرِای ئەوەش حکومەت، پشت ئەستور بە برایەتی کوردو عەرەب، چاوی لەم کێماسیانە پۆشی و هەولیدا هەموو ململانێکانی رابردوو بەلاوە بنێت،

گەیشتە ئەو ئاستەی نوێنەری کوردەکان بخاتە ناو ئەو وەفدەی، کە بۆ گفتوگۆ سەبارەت بە وەحدەی عەرەبی، سەردانی قاهیرەیان کرد[٢٩]. هەموو ئاسانکاریەک کرابوو تا کوردەکان بتوانن لەگەل بەرپرسانی ولاتانی عەرەبی، وەکو عێراق و سوریا و مسر، وتویژ بکەن کە ئەوکات لەسەر مەسەلەی وەحدەی عەرەبی دانوستانیان دەکرد.

حکومەتی شۆرش بەوەش نەوەستا، پێشنیار و داواکاریەکانی بارزانی دیراسەکرد، لە ١٩ مارسی ١٩٦٣ ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرش بەیانێکی مێژوویی، سەبارەت بە لامەرکەزیەت، دەرکرد. ئەوە لە بارودۆخێکی یەکجار ناسک دوای تەنها یەک مانگ، شۆرش لە هەموو لایەک هەرەشەی لەسەر بوو. یاسای لامەرکەزیەت بلاوکرایەوە، چەند لیژنەیەکی فەرمی و شەعبی پێکهێنران تاکو دیراسەی پرنسیپەکانی لامەرکەزیەت بکەن و هەولی دۆزینەوەی باشترین مۆدێل بدەن".

ئەو بەیانە دورو درێژە باسی پرۆژەی ریفۆرمی ئابوری دەکرد کە بە مەبەستی پەرەپێدانی ناوچەکە ئامادەکرابوو، ئاماژەی بەوە دەدا کە ناوچەکانی باکور لە ئەنجامی شەرو پێکدادانەکانی نێوان رژێمی قاسم و لایەنگرانی بارزانی بە تەواوی وێران بووە، پاشان بە دورودرێژی باسی روداوەکانی دەکرد. تۆمەتی ئاراستەی بالی دەرەبەگایەتی جوداخوازی بارزانی کرد کە هیچ هەولێکی نەداوە بۆ رێگری لە رشتنی "خوێنی کورد و عەرەب" و زیادکردنی داواکاریە "جوداخوازی، دەرەبەگایاتی و ئیمپریالیستی" و ئاماژەی بۆ رەفتاری "چەتەگەری کوردەکانی بارزانی" دەکرد.

دوای پێشەکیەکی دوورودرێژ "بەیاننامەکە" دەچووە ناو ناوەرۆکەکە و بە چەند دێرێک رایدەگەیاند کە "ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرش- عێراق

---

[٢٩] بە پێی زانیاری و بەلگەکان مام جەلال تالەبانی سەرۆکی شاندی کوردی بوو کە سەردانی بەغدا، قاهیرە و ئەوروپای کرد.

بڕیاریداوە هەمووو هەرێمی باکور لە باند و لایەنگرەکانی بارزانی پاک بکاتەوەو" و "هەمووو تاقمە خیانەتکارەکان و دوژمنانی گەل و چەکدارەکان ٢٤ سەعاتیان لەبەردەستایە بۆ ئەوەی، بەبێ هیچ مەرجێک، چەک دابنێن و خۆیان رادەستی حکومەتی نیشتمانی، دیموکراسی و شەعبی بکەن".

لە هەمان کات لە رادیۆ دەنگێکی بێزارکەر، هەر نیو سەعات جارێک، دووبارەی دەکردەوە کە بە "فەرمانی عالی" بۆ هەمووو سوپای عێراق، بە سەربازە ئیعتیاد و ئەوانەی لە مۆلەتن و ئەوانەی لە گەڕانەوەن بۆ مالەوە" بە زووترین کات خۆیان بگەیننە ریزەکانی خۆیان، هەر کەسیش کەمتەرخەمی بکات ئەوە روو بەرووی سزای قورس دەبێتەوە.

کەش و هەوای شەڕ، جارێکتر، عێراقی هێنابووە جۆش، لە بەغدا خۆپیشاندان و ریپێوانی سەر شێتانە هەمووو کۆلان و شەقامەکانی، بە مۆسیقای نیشتمانی و وێنەی زەبەلاح و هۆتافاتی سەرخۆشکەر، گرتبووەوە. لە رادیۆ هەمان دەنگێکی ئافرەتانەی رەزا قورس و ناخۆش، ناوەو ناوە، لە نێوان گۆرانی وەتەنی و مۆسیقای عەسکەری، تا سەر ئێسقان هاواری دەکرد و دەیووت "ئەگەر تا بەیانی بارزانی خائین و بەکرێگیراو چەک دانەنێ و روو بەرووی سوپای قارەمان ببنەوە ئەوە بۆ خۆی و یاخیبووەکان و هەمووو ئەوانەی پشتگیریان لێدەکەن سەریان پاندەکرێتەوە و لەناو دەبرێن".

ئەوە تەنها هەڕەشەیەکی پلاتۆنی، بێ بناغە، نەبوو، رۆژی پێشتر، ٩ ی حوزەیرانی ١٩٦٣ رادیۆی بەغدا رایگەیاندبوو کە "لە ناوچەکانی باکوری ولات دامەزراوەکانی نەوت، لە موسل و کەرکوک، کەوتونەتە ژێر دەسەلاتی سەربازی و، جەنەڕال سەعید عاسی سەقالی فەرماندەییان دەکات. ئەم بەیانیە لە هەمووو ئەو ناوچانەی بۆڕی نەوتیان پیا دەڕوات مەنعەت ئەلجەوەل راگەیاندراوە، ئەوەش بۆ پارێزگاری لە گرنگترین کەرتی پیشەسازی ولاتە.

لەو ناوچانە سوپا فەرمانی پێکراوە دەستڕێژی گوڵلە لەو کەسانە بکەن کە سەرپێچی دەکەن".
لەگەل تەواو بوونی ئەو ٢٤ سەعاتە، ئولتیماتوم، وەک هەموو پێشبینیان دەکرد، عەبدول سەلام مرازی دلی حاسل نەبوو، "شێخی سۆر" خۆی تەسلیم نەکرد. بە پێچەوانەوە بارزانی رایگەیاند "لە بەغدا دەیانەوێت لەناومان بەرن. ئێمە لێرەین و با خۆیان تاقیبکەنەوە، ئێمە بەرگری لە خۆمان دەکەین". لە هەمانکات نوێنەرەکانی بارزانی لە لەندەن و پاریس و ڤیەننا لە چاوپێکەوتن و بەیاننامەکانیان هەموو بەرپرسیاریەتی دەستپێکردنەوەی شەڕیان دەخستە ئەستۆی حکومەتی عێراق و داوایان لە ولاتانی عەرەبی دەکرد، لەم ململانێیە، بێلایەنبن.
لە لەندەن "کۆمیتەی بەرگری لە مافەکانی کورد" لە بانگەوازێک دووپاتی دەکردەوە کە "گەلی کورد و هێزە چەکدارەکانی کە لە دژی رژێمی دیکتاتۆری قاسم شەڕیان کردوو و بوونە هۆی روخاندنی و ئێستاش ئامادەیی و توانای ئەوەیان هەیە، نەک هەر پارێزگاری لە خۆیان بکەن بەلکو، کۆتایی بەم رژێمە تیرۆریستیەش بهێنن کە لە رێگەی کودەتا لە بەغدا هاتۆتە سەر حوکم. ئێمە داوا لە زلهێزەکانی رۆژهەلات و رۆژئاوا دەکەین ئەگەر پالپشتی لە میللەتێک ناکەن کە خەبات بۆ مافە رەواکانی دەکات بەلای کەمی هەلوێستی بێلایەنی بنوێنن".
عارف بەلێنی دابوو، لەبەر ئەوە دەستی بە هێرشبردن کرد، بە دلنیایەوە فراوانترین شالاوی سەربازی کە مێژووی ململانێ، لە کوردستان، بە خۆیەوە بینیبێ. جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، عەلی سالح ئەل سەعدی رایگەیاند کە جەنەڕال سەعید عاسی سەقالی "دەسەلاتی تەواوی" پێدراوە تاکو "ناوچەکانی باکور"، بە کەرکوک، سلێمانی، موسل و هەولێر لە "جەماعەتەکەی بارزانی" پاک بکاتەوە. رادیۆی بەغداش، لەلای خۆیەوە، رایدەگەیاند هەرکەس

"مەلا مستەفا" بکوژێت خەلاتی ١٠٠ هەزار دیناری وەردەگرێ. لە هەمان کات حاکمی عەسکەری باکور دەستی والا کرا تا "دادگای عەسکەری" پێک بهێنی تاکو چەکدارە یاخیبووەکان و ئەوانەی کۆمەکیان دەکەن دادگایی بکات. سزای مردن، بۆ هەموو ئەو کەسانەی یارمەتی بارزانی دەدەن، دیاریکرابوو. هەروەها حکومەت نەفیر عامێکی بۆ مەوالیدی ١٩٣٩، ١٩٤٠، ١٩٤١ لێدا و داوای گەڕانەوەی، بۆ خزمەتی سەربازی کرد. لە سەرەتا، بە پاساوی، "راهێنان و تەدریبکردن بۆ ماوەی ٦ مانگ" بوو کەچی پاشان رەوانەی ناوچەی بیر و دامەزراوە نەوتیەکان کران. ئەوە لە کاتیک بوو کوردەکان، نە ترسانە، هاتبوونە خوارەوە و، بە چاو تروکاندنێک، چەند بیرە نەوتیان تەقاندەوە کە کەوتبوونە ناوچەی جەمبور بە دوری ٣٢ کم لە باشوری کەرکوک.

هۆشداری سۆڤیەت و پیلانگێڕی کۆمونیستەکان

عارف بڕیاریدابوو بە زوترین کات و بەهەر شێوەیەک بێت یاریەکە کۆتایی پێ بێنێ. لە ئاسمانی گوندەکانی کوردستان بۆمبا مەترسیدارو قڕکەرەکانی ناپالم، وەک باران، دەکەوتنە خوارەوە، قوربانیەکان منال و ئافرەت و بە سالاچووەکان بوون، دیمەنێکی یەکجار پڕ ترس بوو.

لێرە، مۆسکۆ، بە جدی، نیگەران بوو و بێ دەنگی شکاند، دیسان لە رێگەی رۆژنامەی "پراڤدا"، دوای ١٠ رۆژ لە دەستپێکردنەوەی شەڕ، لە ٢٠ حوزەیران، بە توندی هۆشداری دەداتە حکومەتی بەغدا و دەڵێ ئەگەر بێت و ئەو چەک و کەرەسە سەربازیانەی سۆڤیەت لە دژی کوردەکان بەکار بێت ئەوە کرێملین ناچارە چاو بە هەناردە سەربازیەکانی بۆ عێراق بخشێنێتەوە. ئەوە یەکەمجار بوو، بە ئاشکرا، مۆسکۆ هۆشداری و ئولتیماتوم بداتە بەغدا. حکومەتی عێراقیش لەوە دڵنیابوو کە ئەگەر ئەم هەڕەشەیە بچێتە بواری جێبەجێکردن ئەوە سوپای عێراق روو بەڕووی گرفتی گەورە دەبێتەوە، بە تایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە کەرەسەی فڕۆکە جەنگیەکان و تۆپە دورهاوێژەکانەوە بوو.

دوای ئەو هۆشداری و ئولتیماتومە ئاژانسی راگەیاندنی سۆڤیەت، "تاس- ATSS" بەیانێکی توندی بلاوکردەوە، رەخنەی لە هێرشە سەربازیەکەی، بۆ سەر کوردستان، گرت و "سۆڤیەت پێیوایە ئەمە دژی پرنسیپەکانی کارتی یو ئێنە و رێگە بۆ ئیمپریالیستەکان خۆش دەکات .... ئەو ئۆپێڕاسیۆنە

سەربازیانە دەبنە هۆی بەرپابوونی هەڕەشە بۆ سەر هەموو رۆژهەلاتی ناوەڕاست و، یەکێتی سۆڤیەت ناتوانێ چاوپۆشی لە روداوەکانی عێراق بکات". وتارەکەی پراڤدا، سەبارەت بە بۆردومانی دێهاتەکانی کوردستان، ئاماژەی بەوە دەکرد "پاساوی ئەو تاوان و خۆلکردنە چاوی رای گشتی جیهانی هەمیشە تۆمەت هەلبەستنە کە گوایە کوردەکان هەڕەشە لە یەک پارچەیی خاک دەکەن و پڕۆژەی جوداخوازیان هەیە. ئەو کەسانە، بە قسەی حکومەت، دەیانەوێت رێگە لە پێشکەوتن و سەربەخۆیی راستەقینە و ئازادی بگرن، ئەوانە بە درۆ و دەلەسەکانیان دەیانەوێت سیاسەتی کۆنەپەرستی و نا نیشتمانی خۆیان بشارنەوە. کوردەکان لە دژی چەوسانەوەی ولات، لە لایەن ئیمپریالیستەکان، راپەڕیوون، خەبات بۆ هێنانەدی رژێمێکی دیموکرات دەکەن کە لەسەر کۆپێراسیۆن و هەمائەنگی کوردو عەرەب بنیات بنرێت".
ئاژانسی تاس روداوەکانی عێراقی، لە سالی ١٩٤٨ بە دواوە، لە روانگەی سۆڤیەت، دەهێنایەوە بیر، لۆمەی عەبدول سەلامی دەکرد کە، وەک قاسم، رەفتار دەکات، ناوە ناوە حکومەتی بەغدا دەرگای دانوستان لەسەر کوردەکان دەکاتەوە بەلام تەنها بۆ ئەوەی دوبارە خۆی بۆ هێرشێکیتر ئامادە بکات. "ئەو رەفتارە لە هی هیتلەر دەچێ، عێراق بۆتە دەولەتێکی پۆلیسی، هەزاران هاولاتی زیندانیکراون و کەوتونەتە ژێر ئەشکەنجە و بە بێ دادگایی ئیعدام دەکرێن (....). لە کوردستان حکومەت دەستی بە کۆمەلکوژی کردووە، ئەوەش تاوانی جینۆسایدە. رێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان زۆرجار ئیدانەی سیاسەتی جینۆسایدیان کردووە کە دژ بە مافەکانی مرۆڤە. هیچ کەسێکی بە ویژدان و دەولەتێک کە رێز لە پرنسیپەکانی یو ئێن بگرێت نابێ، تەنها وەک تەماشاکەرێکی بێدەنگ، تەماشا بکات بەلکو پێویستە دەنگ بەرز بکاتەوە و بە گەرمی و بە توندی ئیدانەی سیاسەت و رەفتارە قێزەوەنەکانی دەسەلاتدارانی عێراق، لە دژی گەلی کورد، بکەن".

بەیـــانەکەی تـــاس لە کۆتـــایی دەیـــووت "ســـۆڤیەتیەکان دۆســـتایەتی و روو خۆشـیان بـۆ گەلانـی عێـراق هەیە، پالپشـتی تەواوی خۆیـان بـۆ گەلـی کـورد دەردەبڕن کە خەبات بۆ مـافە نەتەوەییەکانیان دەکەن، حکومەتی عێراق بەو سیاسەتە پۆلیسیەی پەیڕەوی دەکات، کە بۆتە خوێن رشتنی کورد و عەرەب، بەرپرسیاریەتی مێژوویی دەکەوێتە ئەستۆ".

ئەو بەهانا هاتنەی سۆڤیەت لە کاروباری نێوخۆی عێراق زۆر زەق و کاریگەر بـوو. بەلام عەبدول سـەلام دەیزانـی لە پشـت ئەو هـاتنە دەنگەی سـۆڤیەت لە دژی هێرشـــەکەی بۆســـەر کوردســـتان زیـــاتر پەیوەنـــدی بە پاکتـــاوکردنی کۆمونیســتەکانە کە حکـومەت مـاڵ بە مـاڵ لە دوایـان دەگەڕا و دەســتگیر و ئیعـدامی دەکـردن. عـارف هەمیشـە ئەو قسـەیەی دەگـوتەوە "خەبـات لە دژی کۆمونیســـتەکان بەردەوامە تـــاکو لە رەگ و ریشـــە دەریـــان دێنـــین" و ئەو روداوانەش "تەنها و تەنها مەسەلەیەکی ناوخۆی عێراقە". بەو مەسیجە، عارف لە لایەک دەیویسـت دڵنیـایی بـداتە ولاتـانی بەرەی سـەر بە سـۆڤیەت کە هـیچ گۆڕانکـاری بەســـەر سیاســـەتی دەرەوەی بەغـدا نەهـاتووە، لە لایەکیتـریش دەیویست بە دیپلۆماتەکانی بەرەی سۆڤیەت و ئەو هەزاران پسپۆر و تەکنیکی مەدەنی و سەربازیەی لە بەغدابوون بلێ "بێدەنگبن و خۆتان بە دور بگرن لە کۆمونیستەکانی عێراق".

کەچی وەک دەبینین لەسەر هەردوو ئاست ئەنجامی نەگەتیڤی بەدەست هێنا. حکومەتە کۆمونیستەکان، بە هیچ شێوەیەک، ئارام نەبوون، مەنگۆلیا داوای لە کۆمەلەی گشتی یۆ ئێن کرد "سیاسەتی جینۆسایدی حکومەتی عێراق لە دژی گەلـی کـورد" گفتوگـۆی لەســەر بکرێـت. بلـۆکی سـۆڤیەت پەیونـدی لەگەڵ کۆمونیســـتەکانی عێراقـــی بەردەوام بـــوو، ئەوەتە رۆژی ٣ تەمـــوزی ١٩٦٣ هەوالگری بەغدا رایانگەیاند پیلانی کودەتای کۆمونیستەکانیان، لە سەربازگەی رەشـید، پـوچەل کـردۆتەوە. بە پێـی زانیاریەکـانی بەغـدا دوای ٢٠ رۆژ لە

لێکـــۆلینەوەکە دەرکەوت کە بەرپرســـی ئەم پـــیلانە ســـکرتێری یەکەمـــی بالوێزخـانەی بۆلگاریـایە لە بەغدا، بە نـاوی کۆسـتەنتین نیکۆلـۆڤە Kostantin Nikolov. گوایە ژمـارەیەک ئـافرەتی گەنـج، بە فەرمـی توریسـت بـوون، بەکـار هێناوە کە لە راسـتی "پسـپۆڕبوون سـەبارەت بە چۆنیەتی رەفتـارکردن لەگەل پیـاوانی عەرەب" تـاکو زانیـاری و نهێنیـان لێدەربێنن، بە تـایبەتی سـەبارەت بە ئۆپێراســـیۆنە ســـەربازیەکانی کوردســـتان. لێکۆلینەوەکـــان گەیشـــتنە ئەو دەرەنجامەی کە ٥ ئەفسـەری بالای بەغدا، لە پلە و پۆسـتی هەسـتیار، سـەر بە پارتی کۆمونیستی عێراق بوون. هەندێ لەو ئـافرەتە توریسـتانە، پێش ئەوەی دەربکرێن هەندێ زانیاری بە سودیان، سـەبارەت هەوالدەری کۆمونیسـتەکان، درکاندبوو کە لە عێراق چالاکیان ئەنجام دەدا.

پـاش ئەو پیلانـی کودەتـایە هەلمەتێکـی فراوانـی گـرتن و دادگـایی و کوشـتنی کۆمونیستەکان دەستی پێکرد و لیستە کۆنەکەی درێژترکرد. سکرتێری پ. ک. ع.، حوسین ئەحمەد ئەل رەزی (سەلام عادل، وەرگێڕ) و نزیکەی ٣٠ ئەندامی سەرکردایەتی ئیعدامکران، ژمارەیەکی زۆر لە ئەفەسەری بالا، حـاکمی گەورە، وەزیرەکانی پێشو دەستگیرکران یان رایـانکرد. لە نێو ئەوانە سـەرۆکی هێـزی ئاسمانی جەلال ئەل ئەوقاتی، کۆلۆنێل تەها شێخ ئەحمەد، بەڕێوەبەری گشـتی وەزارەتـی بەرگـری، کۆلۆنێـل فازیـل عەبـاس مەهـداوی، ســەرۆکی دادگــای شــەعب، جەنەڕال فەریـد زیـا مـحەمەد، جەنەڕال مەجیـد مـحەمەد، ئیبـراهیم کوببەی وەزیری کشـتوکال، ئەلشـەیبەر ئەحـمەد، عەونـی یوسـفی سـەرکردەی کۆمونیستە کوردەکان و زۆریتر.

بە پێـی پیلانـی کودەتـای ٣ تەمـوزی ١٩٦٣ دەبـوایە ژمـارەیەک کەس، بەجلـی سەربازی، بە نهێنی بچەنە ناو سەربازگەی رەشید و دەست بەسەر مەخزەنی چەک دابگرن و پاشان ئەو هەزاران زیندانیانەی سـەربازگەکە ئـازاد بکەن. لە سەربازگەکانیتریش هەمان پلان هەبوو.

پاش شکست پێهێنانی ئەو هەولەی کۆستەنتین نیکۆلۆڤ، پلانداڕێژەری کۆدەتاکە، عەبدولسەلام هیچ کاردانەوەی بەرامبەر سەفیری سۆڤیەت لە بەغدا، یاکۆڤلیڤ Yakovlev، پیشان نەدا، ئەو زیاتر لە ١٢٠ راوێژکاری، بە پلەی دیپلۆماتکار، لەدەورە بوو و زۆر شارەزای بارودۆخی عێراق بوو و، زۆر چالاکیش بوو. لە سالی ١٩٦٠ دوای ئەوەی لە ولاتی کۆنگۆ، بە پاساوی پالپشتی لە پاتریس لومومبە Patrice Lumumba، دەردەکرێت و دەگوێزرێتەوە عێراق.

عەبدول سەلام عارف، لە لایەک ترسی لە هەلوێستی سۆڤیەت هەبوو، بەلام بە هۆی "پاکتاوکردنی کۆمونیستەکان" لە خۆی دەرچوو و وایدەزانی بە ئاسانی و بە خێرایش بەسەر کوردەکان زال دەبێ بۆیە لە ئاهەنگی ١٤ تەموز، زۆر بە کورتی، ئەوها باسی بارودۆخی ولاتی کرد.

١ – لە ماوەی تەنها ٥ مانگ، بۆ هەتا هەتایە، کومونیزمان لە ولات بنبڕکرد. بەلێنی ئەوەشتان پێ دەدەم کە لە ماوەیەکی کەم ئەو تاقمە بچوکە کۆمونیستانەش کە رایان کردووە لەناو دەبەین.

٢ – دوژمنانی گەلە شۆڕشگێڕەکەمان هەمیشە لە پیلان و ئاژاوەگێڕیدان بۆ ئەوەی عێراق بکەنە دەولەتێکی کۆمونیست و کافر.

٣ – یەکێک لەو پیلانانە یاخیبوونی کوردەکانە بەلام هێزە چەکدارەکانمان زۆربەی ناوچەکانی باکوریان لە دەستیان پاککردۆتەوە و، کۆتاییان زۆر نزیکە.

٤ – لەبیر نەکەن، تاکو ئێستا، عێراق پابەندە بە بەیاننامەی قاهیرە بۆ یەکێتی نێوان مسر و سوریا و عێراق.

عەبدول سەلام وادیاربوو زۆر باوەڕی بە خۆی بێت بۆ جێبەجێکردنی ئەو پڕۆژە گەورەیەی لە مێشکی دەخولایەوە. رۆژەک دواتر چەند فیرقەیەکیتری

سەربازی ڕەوانەی باکور کرد، ئەو هیوای دەخواست ببێتە پاڵپشتیەکی گەورە بۆ سوپاکەی تا لە ماوەیەکی کەم بتوانێ یاریەکە لەگەڵ مەلا مستەفا، لە ماوەی ٤ هەفتە، کۆتایی پێ بهێنێ. بە خەیالی خۆی دەبوایە پەلامارێکی توونددو تیژ، وەک هەورە تریشقە، کۆتایی بە یاخیبوونەکە بهێنێ و بەبێ ئەوەی هیچ جۆرە ئیمتیازێکیش بە سۆڤیەت بدات یان مەجالی مناوەراتی بۆ بەجێ بهێڵێ.

بەشی نۆیەم

ئۆپێراسیۆنی چارەنوس ساز و کۆتایی عەبدول سەلام

ئۆپێراسیۆنی چارەنوس ساز و شکستێکیتر

بە شێوەیەکی سەرسوڕمان دور لە عادات و تەقالیدی حوکمدارانی عێراق، لە پـــاش نیـــوەڕۆیەکی زۆرگەرم، لە گەرمـــای جەهەنەمـــی بەغـــدا، ئـــێمەی رۆژنامەنوسـانی بیـانی، بـۆ وەزارەتـی بەرگـری، بـانگکراین. پێیـان گـوتین، بە لەبەرچاوگرتنی ئەو هەوالانەی، سەبارەت بە هێرشەکەی بۆ سـەر کوردسـتان و ئەو زانیاریـــانەی لێـــرە و لەوێ، بە پێـــی بەرژەوەنـــدی لایەنەکـــان بـــلاو دەکـرێنەوە، دەتـوانن بە ئـارەزوی خۆتـان داوای هەر زانیـاریەک بـکەن کە دەتانەوێت. ئەبلەقبووین، گومان و بێ متمانەیی لەناومان جڕت و فڕتی دەکرد. بە هەر حال بەو داوەتە هەمومان کەوتینە جۆش و خرۆش.
وەزیـری بەرگـری، سـالح مەهـدی عەمـاش، خـۆی زۆر بە رێـز پیشـان دەدا، تەنانەت بە خۆی جغارەو شەربەت بەسەرمان دابەش دەکات، جۆرنالیستەکان دەباتە ژور – مەکتەبەکەی خۆی، ئەو ژورەی قاسم خوا پەرستی تێدادەکرد. نەخشەیەکی سـەربازی سـەرۆکایەتی ئەرکانی بە دیوار هەلواسیوە و، باسـی ئەوە دەکـات لەبەرچـی ئەو ئۆپێراسـیۆنە، لە مـاوەیەکی کـورت، یـاخیبوونەکە سەرکوت دەکات.
"جۆرنالیسـتە بەڕیزەکـان، سـەرچاوەی زانیاریەکـانی ئێوە هەر جۆرێک بێت، دەزانـم هەنـدێک لە ئێـوە زانیاریتـان لە سـەرچاوەی گومـانلێکراو بەدەسـەت گەیشـــتووە، بەلام مـــن پێتـــان دەلـــێم، مـــن کە بەرپرســـیاریەتی بـــالای ئۆپێراسیۆنەکانم لەسەر شانە، من زانیـاریم، سـەبارەت بە پلانـی هێرشـەکەی سـوپا و پلانـی یاخیبووەکـان، لەبەردەسـتە. بەڕێـزان مـن پێتـان دەلـێم

سەرکەوتنمان نزیکە، زۆر نزیکە، بە دڵنیایەوە زۆر لەوە نزیکترە کە ئێوە بیری لێدەکەنەوە یان لەوانەیە لێی بترسن". زەردەخەنەیەکی لەسەرخۆ، زۆرزان بوو لەوەی پەلاماردەر، لێوەکانی بەلای چەپ دەجولێنی و حیسابی قسەکانی دەکات. کوردەکان بە "باندەکانی بارزانی" ناو دەبات و قەت ووشەی "پێشمەرگە کوردەکان"ی نەهاتە سەر لێو، ئەوەتە بەلای عەبدول سەلامیش هیچ شەڕێک لە نێوان کورد و عەرەب نیە بەلکو لە دژی تاقمێکی یاخیبووی بچوک، ئەوانەش بە سودفە کورد دەرچوون.

وەزیری بەرگری عێراق لە درێژەی قسەکان ووتی "هێزەکانمان گەیشتوونەتە سەر زێی گەورە، لە رۆژانی داهاتوو پیاسەیەک دەکەن بۆ ئەوەی بەرزایەکانی بارزان داگیر بکەن، بە پانی ١٠ کم جەماعەتی بارزانی، توانای بەرگریکردنیان نیە، لە پشتەوەیان چیای شیرینە، لەسەر سنوری تورکیا، لە پێشیان دەشتێکی کاکی بە کاکیە و توانای شەڕکردنیان نابێت. لە لایەکیتریش سوپاکەمان ٢٠ کم ماوە بگەوێتە سنوری ئێران، شارۆچکەی رانیە کەوتۆتە دەستی خۆمان. پاش ئەوەی ئەو چەند بنکە کەمانەی لیوای هەولێر و سلێمانی، بە تایبەت لە بێتواتە و چەمی رێزان، لەناو دەبەین بەرەو بارزانیش دەڕۆین کە زێدی عەشیرەتی مەلا مستەفا بارزانیە کە سەرکردایەتی یاخیبوونەکە دەکات، هیچی ئەوتۆمان نەماوە".

لەو کاتە یەکێک لە ئێمە گومانی زۆری لە قسەکان هەبوو بەلام بۆ ئەوەی دڵی وەزیر خۆش بکات و بە تەوسەوە بە شانوبالیدا هەڵدەگووت بە "وەزیری سەرکەوتن" بانگی دەکرد، لەم کات سیاسیەکیتری گرنگ، جێگری سەرۆک وەزیران و وەزیری ئیعلام، عەلی سالح ئەل سەعدی هاتە قسە و نابێ گومانی لێ بکرێت، هەر هیچ نەبێ بە رەسەن کوردە. سەعدی، یەکەم قسەی، بریتیبوو لەوەی "پێویستە ئەو هەڵەیە نەکرێت گەلی کورد بە پارتیزانەکانی بارزانی لە قەڵەم بدەن"، ئەوەتە ئەمڕۆ هەزاران کورد، لە لیواکانی

"فورسـانەکانی سـەلاحەدین (جاشـەکان، و) " کە سـەر بە عەشـیرەتەکانی زێباری، شەرەفانی، هەرکی، لۆلان، نەقشەبەندی، سورچی، دزەیی، بێرڤرانی و.. هتد شان بەشانی سوپای عێراق لە دژی یاخیبووەکان دەجەنگن". سەعدی، زۆر بە متمانەوە، دەڵێ "زیاتر لە نیوەی کوردەکان، لە دژی بارزانی، لەگەل ئێمەن". بۆ ئەوەی قسەکانی ببنە جێی باوەڕ پێکردن سڵ لەوە ناکاتەوە و بلێ "گرفتی ئێستامان بریتیە لەوەی چۆن جۆش و خرۆشی ئەو کوردانە دابمرکێنینەوە کە لەگەل ئێمە دژی بارزانی شەڕدەکەن، ترسی ئەوەمان هەیە ئەوکاتەی دەگەونە ناوچەکانیان تۆلەکردنەوە دەست پێ بکات و قەتل و عامیان بکەن".

لەوانەیە قسەکەی راست بێت بەلام ئەگەر وایە چۆن "مەلای سۆر" توانیوویەتی ئەو پالپشتیە فراوانە بەدەست بهێنێ، ئاوا بجەنگن و ئازابن، ئاخۆ هەموو ئەوانە "رێگر و چەتەن؟".

سەعدی روی گرژ دەکات و بە توڕەیەوە گوتی "بارزانی کەسێکی بەکرێگیراوە، لە سەرەتا بۆ ئینگلیز کاریکرد و ئەوانیش مانگێ ٢٠ لیرەی ستێرلینیان دەدایێ، پاشان بارزانی داوای ٢٠٠ کرد و نەیاندایێ، لە بەر ئەوە روی وەرگێڕاو چووە خزمەت روسەکان[٣٠]. بارزانی سوود لە پلە و مەقامی براکەی وەردەگرێت کە سەرکردەی ئایینی عەشیرەتەکەیانە، مەکانەتی ئایینی، لە دژی عەشیرەتەکانیتر، بەکار دێنێ و پەلاماریان دەدا و دەست بەسەر ژن و منداليان دەگرێ بۆ ئەوەی پیاوەکانیان ناچار بکات بچنە رێزی لەشکرەکەی. ئێستا کەممان ماوە، هێدی هێدی کە سوپاکەمان دەچێتە پێشەوە ئەو شەڕکەرە کوردانە، کە بە هۆی بیرو بۆچوونی ئایینی یان بەهێز ناچار کراون یان بە هۆی هەست و سۆزی ناسیۆنالیستی وەگەر بارزانی کەوتوون

---

[٣٠]لە دەقە ئیتالیەکە ٢٠ و ٢٠٠ بە نووسین (بیست و دووسەد لیرەی ستێرلینی) نووسراون

خۆیان دەدەنە پاڵ سوپا و تاکو ئێستا ٥ هەزار کەسیان لە جەماعەتی بارزانی گرتووە".
جەنابی وەزیر دەست بە سمێلی دادەینێ، خۆی وەک کەسێکی بە هەیبەت پیشان دەدات و زۆر لەسەرخۆ قسە دەکات و پاشان بە دەنگێکی بەرز دەڵێ "جۆرنالیستە بەڕێزەکان، دەتوانم دڵنیاتان بکەم کە زۆربەی کوردەکانی عێراق لەگەل بارزانی نین و ئەو نوێنەرایەتیان ناکات". وەزیر هەست دەکات کە کەسی پێ قانیع نەکراوە بۆیە روی گرژ دەکات و توڕەدەبێ. یەکێک پرسیار دەکات و دەپرسێ هۆی چیە مەسەلەی کورد بەو شێوە بەهێزە لە عێراق تەقیتەوە لە کاتێک، لە ئێران، ژمارەی کوردەکان دوو ئەوەندەی عێراقە یان لە تورکیا ژمارەیان ٤ ملیۆن کەسە؟.
جەنابی وەزیر، بە ئاشکرا توڕەبوونی پێوە دیارە، لە وەلام دەڵێ "ئەوانەی ئێوە بە مەسەلەی کورد ناویان دەهێنن تەنها دیاردەیەکی عەشائیریە، بە ناوی هەستی نەتەوەیی، لە لایەن پارتی دیموکراتی کوردستان، بۆ مەبەستی جوداخوازی، بەکار دەهێندرێن. ئەو حیزبە، پدک، کە ئیدیعای بیروباوەڕی مارکسیزم دەکات"، بە تەعلیقەوە دەڵێ "کەچی یەکێک لە سەرکردەکانی کە ناوی عەباسی مامەند ئاغایە، کەسێکی فیودال و گەورەترین دەرەبەگی ناوچەکەیە و خاوەنی ٣٠٠ گوندە. لە کۆتایی ئێمە ئاگادارین کە ئینگلیز و روسەکان، بە پارە، کۆمەکی مەکتەبەکانی کورد لە دەرەوە دەکەن، هەردوو لا بەرژەوەندیان لەمەدایە سەقامگیری لە ولات نەبێ. ئینگلیزەکان دەیانەوێت بەرژەوەندیەکانیان لە عێراق بپارێزن، روسەکانیش، زۆر لە مێژە، چاویان بڕیوەتە کوردستان".
پرسیارێکیتر خۆی قیت کردەوە و گوتی ئەگەر راستە سوپای عێراق هێرشێکی بەربلاوی، بە هەمان ئەو لەشکرەی سەردەمی قاسم کە نەیتوانی هیچ سەرکەوتنێک بەدەست بێنێ، دەست پێکردوە بۆ دەبێت ئەوها بە ئاسانی

ئێوە بتوانن سەرکەوتن بەدەست بێنن؟. عەلی ئەل سەعدی، بێ دوو دڵی وەلامی دایەوە "پێش هەموو شتەک مەعنەویاتی سوپا جیاوازە، ئەمجارە دوو دڵیمان نیە، شەڕی ئێمە لە دژی برایانی کورد نیە، بەلکو ئۆپێراسیۆنێکی نیشتمانیە بۆ رزگارکردنی عێراق لە پەتای رێگری و چەتەیی بارزانی. شتێکیتریش هەیە، ئەویش چەک و کەرەسەی سەربازی ئێستامان مۆدرێن و کاریگەرترە. پێویستە ئاماژەش بەوە بکەین کە سیاسەتی سەربازی قاسم نارێک و پێک بوو، عەقلانی نەبوو، نا مەنتیق بوو، هەمیشە سوپای لەو شوێنانە گل دەداوە کە بیتوانیبایە، بە ئاسانی، کۆنترۆلی بکات و ترسی ئەوەی هەبوو خەلکی ئەو شارانە لە دژی ئەوە راپەڕن. ئەوش بووە هۆی ئەوەی کە ئەو کوردە فەقیرانەی، کە نەیاری بارزانی بوون، یان رابکەن یان بچنە ژێر دەسەلاتی بارزانی. ئێمە دەرسمان لەو هەلانە وەرگرتووە. دەتوانم ئەوەش بلێم، بەبێ موشکیلە، ئێمە سودمان لە قۆناغی ئاگر بەسی و دانوستان وەرگرت بۆ ئەوەی قەناعەت بە خێلە نە یارەکانی بارزانی بکەین و بدەنە پال حکومەت، باشیش دەزانین هاریکاری و کۆمەکی ئەوان زۆر گرنگ و یەکلاکەرەوەیە. چاوەڕوانی رەفتاری ئەو عەشیرەتانە (جاشەکان، و) دەکەین و سەرکەوتنمان بە ئەوان بەستراوە" دەستگیری کردنی بارزانی، بە زیندویی یان بە مردوویی".

دوای سەرکەوتن چی دەکەن؟

وەزیری بەرگری دێتە وەلام، هەمان تاس و هەمان حەمام، هەمان قسەی کۆن و سواوە، حکومەتەکانی عێراق، ئەوە ٤٠ سالە، لە سەردەمی پاشایەتی، کۆماری، دەرەبەگی یان تەقەدومی تەنها قسیەک دەزانن و دەیلێنەوە "هەتا رۆژی سەرکەوتن سەرکردەکانی عێراق چاوپۆشی لەوە ناکەن کە مەسەلەی کورد تەنها لە روانگەی سەربازی چارەسەر بکەن بەلکو پێویستە لە رێگەی چارەسەرێکی گشتی کە زنجیرە ریفۆرمی کۆمەلایەتی بگرێتە خۆ و ببێتە

هـۆی ئەوەی کوردەکـان ژیـانێکی نۆڕمالیـان هەبێت. حکـومەتی بەغـدا دێـتە پێشـــەوە کە یـــارمەتی بـــرا کوردەکـــان بـــدات بـــۆ ئەوەی لە چوارچێـــوەی سیستەمێکی لامەرکەزی، بۆ هەموو عێراق، بە تایبەتی بۆ کوردەکان، ژیـانێکی خۆشیان بۆ دابین بکات. ئەو سیستەمەش دەبێتە هـۆی گەشـەکردنی ئابوریـان و دەتـوانن، بە شـێوەیەکی سـەربەخۆ، ژیـانی کولتـوری خۆیـان رێک بـخەن و گەشـەی پێ بدەن".

وەزیـر لە کۆتـایی دەلـێ پـرۆژەی "لامەرکەزی" ئـێمە پـێچەوانەی پـرۆژەکەی بارزانیە، پرۆژەکەی ئێمە رێگە دەدات، بە شێوەیەکی هارمۆنی، دەولەتی کورد لە ناو دەولەتی عێراق ئاوێتە بێت و گەشە بکات.

خۆش باوەڕی و خەونی سەوزوسوری ئەو دوو سـەرکردەیەی عێراق هێدی هێدی دەبووە بلقی سـەر ئاو، ئەو سـەرکەوتنەی خەونیان پێوە دەبینی رۆژ دوای رۆژ دوور دەکەوتەوە و دەبـووە سـەراب و، شـــەڕکەرە دێـرینەکەش، بارزانی، هەمیشە بە ئازادی دەسوڕایەوە. بێجگە لەمەش لە ١ی ئەیلولی ١٩٦٣ "ئەنجومەنی نا ئاسایی نەتەوەی کوردستان" کە لە دەرەوە، کوردەکانی تورکیا و عێراق و ئێرانی لە خۆ دەگرت، بە نهێنی لە شـوێنێکی نادیـار کۆبـووەوە و بڕیاری "دەولەتی سەربەخۆیی کوردستان"ی راگەیاند.

دوای ٥ رۆژ لەو بڕیـــارە، رۆژی ٦ ئەیلـــول بارەگـــای گشـــتی مەلا مســـتەفا بـارزانی، بە شـێوەیەکی فەرمـی، دانـی بە پـرۆژەکە دەنـا و دەیکـردە پـرۆژەی جولانەوەکەی خۆی، حکومەتی بەغدای لە خەوی خۆش رادەپەڕاند و عەبدول سـەلامی تووشـی نەخۆشـی هیسـتریا دەکـرد. سـەرۆکایەتی ئەو دەولەتە، بە شـیوەیەکی کـاتی، درایە "شـێخی سـۆر" بەلام ئامـاژە بەوەکرابـوو "لە دوای سـەرکەوتنی شـەڕی رزگـاریخوازی لە هەمـوو ناوچەکـانی کوردسـتان هەلبژاردنی شەعبی دەکرێت".

Mustafà El-Barzani, in posa un po' eccentrica, nel suo covo sulle montagne kurde.

بارزانی لە کاتی پشودان

ئەم حکــومەتە کــوردیە لە ١٥ کەس پێــک هــاتبوو، ٣ کەســی لە ســەرکردە ناودارەکــان، وەک ســەفیری گەڕۆک، دەســت نیشــانکرد بــۆ ئەوەی بتــوانن مەبەستی ئەو پرۆژەیە بۆ رای گشتی و کۆمەڵگەی نێوەدەولەتی روونبکەنەوە و پێداگری لەسەر ئەم خالانە بکەن:

"قەناعەت بە رای گشتی جیهانی بێنن کە کوردەکان ناچار کراون سەربەخۆیی رابگەیەنن چونکە بەغدا، بە بەردەوامی، داواکاری کوردەکانی بۆ ئیدارەیەکی ئۆتۆنـۆمی کوردسـتان، رەتکـردەوە و لەبەرامـبەردا، بە شـێوەیەکی نازیـانە، هەولی لەناوبردنی گەلی کوردی داوە".

لە راســتی ٦ مانــگ دوای راگەیانــدنی دەولەتــی ســەربەخۆی کوردســتان پێشــمەرگەکان، لە بــارو دۆخێکــی دژوار، درێژەیــان بە خەبــات دەدا. ئەو دەوڵەتەش کە لە دەورو پشتی ماوەت، بە شێوەیەکی ناڕێک و پێک دەستی بە دروستکردنی پایەکانی دەکرد، لە گوندو شـارۆچکەکان "ئەنجومەنی گوند" و ئیدارە و دادگای شارۆچکەکان، بە پالپشتی چینی ناوەڕاست کە لە شـارەکان هــاتبوونە ریــزی جــولانەوەکە، دامەزرانــد. هەنــدێ لەو کــوردانەی کە لە ئیدارەکانی ژێر دەستی بەغدا کاریان دەکرد، تەنانەت ژمارەیەک لە پزیشکی کوردیش، ئیلتیعاقیان بە شۆڕشەوە کرد، سالێک پێشـتر تەنها ١ پزیشکیش لە ریزی شۆڕش نەبوو.

منالانی کورد، بە دەستەکانیان سومبلی خەبات بەرزدەکەنەوە: قەلەم و دەمانچە

ئەمیر کامەران عالی بەدرخان، نوێنەری بارزانی، سەردانی نەتەوە یەکگرتوەکان دەکات لە نیو یۆرک، لە ١٥ نۆڤەمبەری ١٩٦٨ یاداشتێک ئاراستەی یو ئێن دەکات، لە ١٨ هەمان مانگ ئەم نامەیەی خوارەوەش ئارستەی سکرتێری un دەکات[٣١].

جەنابی فەخامەتی یو سان U Thant
سکرتێری گشتی یو ئێن
نیویۆرک

فەخامەتی بەڕێز،
لەو یاداشتەی کە من شەرەفی ئەوەم هەبوو لە ١٥ نۆڤەمبەری ١٩٦٨ ئاراستەی بەرێزتانم کردبوو سەرنجی ئێوەم بۆ بارودۆخی مەترسیداری عێراق، لە نێوان کورد و حکومەتی بەغدا، راکێشا. ئەمەش لە ئەنجامی پاشەگەز بوونەوی حکومەتی بەغدایە لە بەلێنەکانی.
پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت، تا فەخامەتی ئێوە بزانن، کە نیوەی خاکی کوردان (پێوانەکەی ٨٠ هەزار کیلۆمەتر چوارگۆشە دەبێت) لە ژێر دەسەلاتی تەواوی کوردەکانە و بە شێوەیەکی دێ فاکتۆ لە سالی ١٩٦١ ەوە ئیدارەیەکی سەربەخۆی کورد وجودی هەیە. لە ئەنجام ئەم هەرێمە لە ژێر سەروەری کوردایە، بەبێ رەزامەندی دەسەلاتی کورد هیچ کەس، تەنانەت وەزیرەکانی عێراقیش، ناتوانن پێ بخەنە ناوی. ئەم بارودۆخە ئەوە ٧ سالە درێژەی هەیە.
لە ژێر روشنای ئەو فاکتانە هەموو بانگەشەکانی حکومەتی عێراقی دوورن لە راستی کە دەلێت دۆزی کورد کێشەیەکی ناوخۆیە.

---

[٣١] تەنها دەقە ئینگلیزیەکە بلاوکراوەتەوەو ئێمەش کردومانە کوردی،

هەموو ئەم فاکتانە ئەوە دەسەلمێنن کە حکومەتی عێراق توانای نەبووە و ناتوانی ئیرادەی گەلی کورد، بۆ بەدەست هێنانی مافە رەواکانی لە چوارچێوەی ئۆتۆنۆمیەکی راستەقینە، لەناو بەرێت. تاکە شتێک کە ئەم حکومەتانە کردوویانە بریتیە لە بلاوکردنەوەی هەژاری و کاولکاری، ئەوەش لە رێگەی بۆردومانە وەحشیگەریەکانی شەلم کوێرم ئەوەی بێتە پێشم نایبوێرم.

ئێمەی کورد میللەتێکی ئاشتیخوازین، فەخامەتی بەڕێز ئێوە کەسێکن لە پلە و پۆست و دەسەلاتێکی بالادان، ئەرکی ئێوە زامنکردنی عەدالەت و ئاشتیە لە تەواوی جیهان. بۆیە بە ناوی "ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی کورد" و رابەرەکەی، فەخامەتی جەنەڕال مستەفا بارزانی، داوایەکی گەورە لە بەڕیزتان دەکەم بۆ ئەوەی ناوبژیوانێکی یو ئێن دەستنیشان بکەن، هەروەک چۆن، حەکیمانە، لە بارودۆخی هاوشێوەی کورد، دەست پێشخەریتان کردووە بۆ ئەوەی دەخالەت بکات و چارەسەرێکی عادیلانە و بە ئاشتیانە بۆ دۆزی کورد بدۆزێتەوە.

ئومێدەوارم فەخامەتی بەڕێزتان رێز و سلاوم قەبول بکات.

دکتۆر ئەمیر کامەران عالی بەدرخان

ئەدرێسی کامەران بەدرخان لە هۆتێلێک لە نیویۆرک

St. Mortiz Hotel
50 Central Park South
New York, N. Y
November 18, 1968

St. Moritz Hotel
50 Central Park South
New York, N. Y.
November 18, 1968

His Excellency U Thant
Secretary-General
United Nations
New York, N. Y.

Your Excellency:

In the memorandum which I had the honor of presenting on November 15, 1968 I attracted your Excellency's attention to the dahgerous situation in Iraq between the Kurds and the Baghdad Government which is a result of the Government's refusal to honor its obligations.

As it must be known to your Excellency, more than half of the Kurdish territory (an area of about 80,000 square kilometers) has been under the full control of the Kurds where there already exists a de facto autonomous administration since 1961. Consequently, this territory is under the sovereignty of the Kurds, an area into which no one, not even an Iraqi minister can enter without permission from the Kurdish authorities. This situation has lasted for seven years.

In the light of these facts, it is more than misleading for any Iraqi Government to claim that the Kurdish question is an internal affair. These facts prove that the Iraqi governments have been unable to breake the will of the Kurdish people to achieve their legitimate rights in a full autonomy. The only thing that these governments have done has been to bring misery and destruction to the civilian population through their indiscriminate air attacks.

We Kurds are a peace-loving people and you your Excellency, are the man in the highest position of authority and responsibility for keeping justice and peace throughout the world. Thus in the name of the Command Council of the Kurdish Revolution and its leader His Excellency General Mustafa Barzani, I am urging your Excellency to name a United Nations mediator, as you have wisely done on other similar occasions, to intervene and settle the Kurdish question in a just and peaceful manner.

Please your Excellency accept my highest considerations.

Respectfully,

Emir Kamuran A. Bedir-Khan

Emir Dr. Kamuran A. Bedir-Khan

Fac-simile della lettera del 18 novembre 1968 con cui Bedir-Khan inoltrava alle Nazioni Unite uno dei tanti memorandum sul problema kurdo.

نامەی ئەمیر کامەران بەدرخان بۆ سکرتێری نەتەوە یەکگرتوەکان بە زمانی ئینگلیزی
١٨ نۆڤەمبەری ١٩٦٨

پێشمەرگە تاکتیکی دەگۆڕێت:
لە بەرگریەوە بۆ پەلاماردان

حکـومەتی نـوێی کـوردی ڕەزامەنـدی دەربـڕی تـاکو سـەرکردەکانی هێـزی پێشمەرگە (مەکتەبی عەسکەری، و) پرۆژەی نوێ داڕێژن، ٥ بەتالیۆنی نوێیـان دانا، ژمارەیەک دەستەی هێرشبەر، بە ناوی "خەبات" دروستکرد کە ئەرکیـان ئەنجامـدانی عەمەلیـاتی گرنـگ و پڕ مەترسـی بـوو، بـۆ ئەوەی هێـرش بـکەنە شـوێنە گرنـگ و هەسـتیارەکانی ژێردەسـەلاتی بەغـدا. ئـامر لیـوایەک و ٧٠ ئەفســەری کـورد سـوپای بەغـدایان جێهێشـتبوو و چوبـوونە نـاو هێـزی پێشمەرگە و ڕۆلی کاریگەریان لەو ریفۆرم و نوێکردنەوەی هێزە کوردیەکان هەبوو و بیرو بـاوەڕێکی پتەوەیـان بە سـەرکەوتنی هێزی پێشـمەرگە هەبوو. ئەوانە شۆڕشێکی نەفسی و تاکتیکیـان لە شـەڕی پێشـمەرگانە هێنـایە کـایەوە، بەسە شەڕی چاوەڕانکردنی دوژمن و بەرگریکردن، بەلکو پێویسـتە هێرش و پەلامــاردان لە قــولایی دەســەلاتی دوژمــن دەســت پــێ بکرێــت. ئەوەش ســۆرپرایزێکی خراپــی بــۆ ســەر هێزەکــانی عێــراق هەبــوو، کە لە دواوە پەلاماردەدرێن وەک چۆن لە ناوچەی خانەقین و هەلبەجە و ڕێگای سـەرەکی نێوان بەغدا و ئێران روویدا.

ئۆپێراسـیۆنەکانی سـەربازی عێـراق، بە پێچەوانەی پێشـبینیە سـەرەتاییەکانی عەبـدول سـەلام عـارف، هـیچ سـەرکەوتنێکیان بەدەسـت نە هێنـا سـەرەڕای هاوکـاری و بەشـداری لەشـکری سـوریا، کە چ لە رووی چەک و چ لە رووی

ڕاهێنـان، لە هـی بەغـدا باشـتر بـوون[٣٢]. بەغـدا لەو هێرشـە "ئۆپێڕاسـیۆنی قەلاچـۆکردن" باشـترین هێزەکـانی خـۆی، بە دەبـابە، مـودەرەعە، تـۆپی درێـژ هاوێژ و فڕۆکە جەنگیەکان، بەکار هێنا. لە ئەنجام سـەدان گونـد خـاپورکران، دارسـتانەکان سـوتێنران، مەڕو مـالات و بەروبـوومە کشـتوکالیەکان لەنـاو چوون. هەمووی بێسود بوو، پێشمەرگە مەعنەویاتی زۆر بەرز بوو، بە گـورج و گۆلی و چاپوکی دەستیان لە سوپای عێراق دەوەشاند و دەگەڕانەوە سـەر چیـا سەرکەشـەکانی کوردسـتان و هـیچ سـەربازیکی بەغـدا غیرەتـی ئەوەی نەبوو پێ بخاتە ئەو شوێنانە، دەبابەکانی حکومەت هیچیان پێ نەدەکرا. لەم چیایانە، هەموو ئێواران، پێشمەرگەکان دەستیان بە گۆرانی و سرود دەکرد، لە خـوار چیاکـان و دەشـتاییەکانیش، عەسـکەرەکان، شـەوانە خەویـان لێنەدەکەوت و چاوەڕانی ڕۆژەکی نوێی شـەڕکردنیان دەکرد، بە تێپەڕبـوونی کـات قەناعەتیـان کەمتـر دەبـوو و باوەڕیـان بەو شـەڕە کەم دەبـووەوە. لەم شـەڕە لایەنێـک ورەی بەرز بـوو و بـاوەڕی بە ڕەوایەتـی و پرنسـیپەکانی هەبوو، ئەو لایەنەش کوردەکان بوون.

عەبدول سەلام عارف زڵڵەیەکیتری پێکەوت، هەوالی ئەوە بلاوبووەوە کە شێخ مەحمود ئاغا زێباری، سـەرۆکی عەشیرەتی زێبـاری، عەشـیرەتێکی بەهێز، کە لە کۆنەوە نەیاری بارزانیەکانن، بەرەو تورکیا رایکردبوو و، لایەنگرەکانیش، زیـاتر لە ترسـان نەک بە ئـارەزو، چووبـوونە ڕیـزی پێشـمەرگە. ئەم ڕوداوە دڵەڕاوکێی لە ئەنقەرە بلاوکردەوە. وەک لە پێشـەوە ئاماژەمـان پێکرد تورکیـا دان بە بوونی کوردان نانێت، لە ڕێگەی سیاسەتی سەرکوتکردن و تەتریک – ئەسیمیلیاسـیۆن بە "تـورکی شـاخ"ی ناویـان دەبەن بەلام دەزانـن کێشـەکە چارەسـەر نەکراوە. لەبەر ئەوە حکومەتی تورکیا زۆر بە وریـایی تەماشـا و

[٣٢]ئەوکات سوریا لەشکرێکی بە ناوی "یەرموک" کە لە ٣٠٠٠ سـەرباز پێک هـاتبوو، ڕەوانەی عێراق کردبوو، و.

چاودێری روداوەکانی سەر سنور دەکات بۆ ئەوەی هیچ کەس و لایەنێک کاریگەری لەسەر دانیشتوانی ناوچەکە نەکەن.
پێویستە ئاماژە بەوە بکەین کە ئەو هەلوێستەی زێبارییەکان پێشینەیەکیتری هەیە. لە نیسانی ١٩٦٣ کوردەکانی لەندەن هەوالی ئەوەیان بلاوکردەوە کە لە ناو عەشیرەتی بارزانییەکان ناکۆکی توونـد هەیە، باسـی ئەوە دەکـرا کە سەرکردەی – لێجێنداری ئەفسانەی کورد پالپشتی هەندێ عەشیرەتی کوردی لەدەستداوە. دەنگۆیەکان باسی ئەوەیان دەکرد کە سەرۆکی عەشیرەتی زێباری و خۆشناو ئامۆژگاری لایەنگرەکانیان کردبوو کە پێشنیارەکانی حکومەت، بە پۆزەتیڤ، لەبەرچاو بگرن و چاوەڕانی ئەوە بکەن ئاخۆ بەغدا بەلێنی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردان، جێبەجێ دەکات.
ئەم هەلوێستە، "چاوەڕوان بکەین"، پێچەوانەی بۆچوونی بارزانی بوو کە پێی وابوو هەر بەلێنێکی نەزۆکی ئۆتۆنۆمی تەنها بۆ تەجمید کردنە نەک بۆ چارەسەرکردن. ئەوکات حکومەتی بەغدا پەیوەندی بە سەرۆک عەشیرەتەکانی زێباری و خۆشناو کردبوو و بەلێنیشی پێدابوون. ململانێی کۆنی عەشائیری، حەسادەت و نەریت و تڕادیسیۆنەکان یارمەتی ئەو کۆنتاکتە ژێر بەژێرانەیان دابوو.
بێجگە لەوانەش روداوێکیتر هاتە ئاراوە کە بارزانی دەخستە بارێکی دژوار، ٦ کەس لە نزیکەکانی بارزانی سەردانی مۆسکۆیان کرد و داوای کۆمەکی زیاتری چەک و کەرەسەی سەربازیان کردبوو. بەلام ئەوکات یەکێتی سۆڤیەت لە هەولی سیاسەتێکی هاوسەنگی بوو لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست، لەبەر ئەوە کۆشکی کرێملین پێشوازیان لە داواکارییەکانی کوردان نەکرد. شاندە کوردییەکە بە دلشکاوی مۆسکۆیان بەجێ هێشت، بڕیاریاندا واز لە جولانەوەی کوردی بهێنن، نازانین لە مۆسکۆ قەناعەتیان پێکرابوو یان نا؟ ٢

لەوانە گەڕانەوە بەغدا و وەک هاولاتی سادە دانیشتن، ئەوانیتریش رویان لە ئەوروپا کرد و داوای پەناهەندەییان کرد[٣٣].

دوای ئەو روداوە، یەکسەر، مەحمود زێباری کە رایکردبوو و داوای دەخالەتی لە تورکیا کردبوو و وازی لە خەبات هێنا بەلام لایەنگرەکانی چونە پال عەشیرەتەکەی بارزانی، ئەوەش هەندێ گرفتی بۆ مستەفا بارزانی دروستکرد، ئەو چەکدارە نوێیانە مەترسیان دروست کرد، بۆ بارزانی نە ئاسان بوو کۆنترۆلیان بکات و نە بیانخاتە ناو ریزەکانی پێشمەرگە، ترسی ئەوەی هەبوو جۆرە حەسادەتیەک بتەقێتەوە.

بارزانی قسەکانی عەلی ئەل سەعدی لە بیر نەکردبوو کە گووتوبووی "دەتوانم ئەوەش بلێم، بەبێ موشکیلە، ئێمە سودمان لە قۆناغی ئاگر بەسی و دانوستان وەرگرت بۆ ئەوەی قەناعەت بە خێلە نە یارەکانی بارزانی بکەین و بدەنە پال حکومەت، باشیش دەزانین هاریکاری و کۆمەکی ئەوان زۆر گرنگ و یەکلاکەرەوەیە".

لە لایەک بارزانی گومانی ئەوەی هەبوو کە هاتنی زێباریەکان بۆ ریزی پێشمەرگە بە پلان و پیلانی بەغدا بێت و لە لایەکیتریش حکومەتی عارف ترسی ئەوەی هەبوو کە زێباریەکان، دوژنمی دوێنێ و دۆستی ئەمڕۆی بارزانی، کاریگەری و هەیبەت و کاریزمای "شێخی سۆر" بە راستی، بیانکاتە لایەنگری جولانەوەکە و بە دلسۆزی و حەماسەوە شەڕی بۆ بکەن. لێرە عەبدول سەلام کەوتە دوو دلی، پارەیەکی زۆری بەسەر عەشیرەتەکان دابەشکردبوو، ترسی ئەوەی لێنیشت کە بەو پارەیە، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، کۆمەکی جولانەوەکەی بارزانی کردبێت.

[٣٣]ئێمە هیچ زانیاریەکمان سەبارەت بە پێکهاتە و داواکاری ئەو شاندە نیە، و.

جولانەوەی کورد لە عێراق بووبووە هۆی بلاو بوونەوەی جموجۆلی و دەنگۆ لە ناو کوردەکانی تورکیا، ئەوەش بووە هۆی ئەوەی حکومەتی ئەنقەرە هەموو ڕێگەیەک بگرێتە بەر تاکو هەستی نەتەوەیی، بە هیچ شێوەیەک، گەشە نەکات، بە تایبەتی دوای کودەتاکەی جەنەڕال جەمال گورسێل لە ٢٧ مایسی ١٩٦٠. گورسێل لە ٢٤ ئۆکتۆبەری هەمان سال، لە شاری دیاربەکر، پایتەختی کوردستانی تورکیا، وتارێکی زۆر توند و پڕ هێرشی پێشکەشکرد و تیایا ووتی "بۆ هەتا هەتایا دەبیّ ئەوە ئاشکرا و روون بێت، لێرە گەلی کورد وجودی نیە!. ئێوە هەمووتان تورکن و بەسە و بڕایەوە!".
دوای یەک مانگ گورسێل هەڕەشەکەی دوبارە کردەوەو هۆشداری – ئۆلتیماتوم دا و ووتی "ئەگەر ئەم تورکە شاخاویانە لەسەر مال و حالی خۆیان، بە عاقلانە دانەنیشن، سوپا دوو دلّی ناکات لە بۆردومانکردن و وێرانکردنی گوند و شارەکانیان. حەمامێکی خوێن دروست دەکەین و هەموویان تیا غەرق دەکەین". بۆ ئەوەی گومان لەسەر نیازی حکومەتی تورکیا نەبێت یەکسەر دوای ئەو هۆشداریە ٧٠٠ ناسیونالیستی کورد، لە ناویان چەند پەرلەمەنتار، گیران و خرانە زیندانەوە و بە هەلگەڕانەوە و یاخیبوون تۆمەتبارکران. ژمارەیەک لەوانە بە تۆمەتی یاخیبوون گوناهبار کرابوون گوایە چەند کتێبێکیان، سەبارەت بە فیربوونی زمانی کوردی، بلاوکردۆتەوە!.
پاش ماوەیەک حکومەتی تورکیا دوای ئەوەی کوردەکانی، لە هەولدان بۆ بەدەستهێنانی مافەکانیان، پاشەکشە پێکرد لەسەرخۆ توندوتیژیەکانی کەمکردەوەو بۆ ماوەی ٣ سال چاوی لە چالاکیەکانی کورد پۆشی بەلام هەمیشە وەک ئێشکگر سەیری دەکردن. ئەو کرانەوەیە گەیشتە ئەو رادەیەی مۆلەت بە بلاوکردنەوەی چەند رۆژنامەو گۆڤارو کتێب، بە زمانی کوردی، بدات. ئەوە جۆرێک بوو لە ئاگر بەسێکی، تا رادەیەک، درێژخایەن، لە ژێر

کۆنترۆلێکی توندو تیژ بەلام بە ڕەزامەندی و بێدەنگی هەموو لایەنەکان، وا هەست دەکرا کە ئەو جۆرە پەیوەندیە بتوانێ بۆ ماوەیەکی زۆر درێژە بکێشێت. بەلام لەگەل هێرشەکەی بارزانی لە باکوری عێراق لە تورکیاش هاوکێشەکە کەوتە لەرزین و بلاوبوونەوەی گرژی. ئەوە هەلسانەوە و خرۆشانی کوردەکانی عێراق بوو بووە مەترسی کە ئەم کەش و هەوایە کوردەکانی تورکیاش بگرێتەوە بەلام حکومەتی ئەنقەرە کاتی نە کوشت و کەوتە خۆ. لە سەر سنوری عێراق دەستی بە هەندێ گۆڕانکاری ریشەییکرد، بلاوکراوە کوردیەکان راگیران و داخران، لە هەموو گوندو شارە کوردیەکان کۆنترۆلی سیاسی و عەسکەری زیادکرد. هەرچەندە ئەنقەرە، لە رووی جەوهەری، جیاوازی زۆری لەگەل بەغدا هەبوو بەلام ئەمجارەش، بۆ ئەوەی رێگە لەوە بگرێت کە راپەرینی کوردەکانی عێراق نەپەرێتەوە تورکیا، هاوپەیمانی حکومەتی عێراق بوو. ئەنقەرە دەیزانی و باشیش دەزانن کە مەسەلەی کورد لە تورکیا لە ژێر کۆنترۆلدایە، ئەوەش لەبەر ئەوەیە لە تورکیا مستەفا بارزانیەکیتر نیە سەرکردایەتی ناسیۆنالیزمی کەمینەی کورد بکات.

لەو کاتەی لەشکری تورک، لەسەر سنوری عێراق، خەریکی خۆ قایمکردن و رێگە و بانەکانی هات و چۆی سەر شاخەکانیان دادەخست سوپای بەغدا لە شەرێکی دژواردا بوو، هەر چەندی دەیکرد نەیدەتوانی بە "ئامانجەکان"ی بگات کە لە مانگی ئاب زۆر بە لە خۆ بایبوونەوە بانگەشەی بۆ دەکرد. عەلی سالح ئەل سەعدی، زۆر بە سەرسوڕمان، هۆیەکانی سەرنەکەوتنی یەکجاری دەخستە ئەستۆی فڕۆکەوانەکان و دەیگوت "فڕۆکەوانە عێراقیەکان لەبەر ئەوەی لە یەکێتی سۆڤیەت دەرسیان خوێندووە و راهێنانیان کردووە کۆدەکانی پەیوەندیکردنیان بە زمانی رووسیە ..... جەماعەتی بارزانی رادیۆ و جیهازی پەیوەندیان هەیە و زمانی روسی بەکار دێنن و تەشویشیان خستۆتە سەر فڕۆکەکان و جفرەکانیان کردۆتەوە و سەریان لە فڕۆکەوانەکان

تێکداوە". ئەو سەر لێشاوییە نموونەیەکی باوەڕپێنەکراوە لە تیۆری "زیان بەخۆ گەیاندن Self-harm".

لە راستی بە هۆی تەشویشی رادیۆی کوردەکان، زیاد لە جارێک، فڕۆکەکانی بەغدا بۆردومانی لەشکری خۆیان کردووە. عەلی سالح ئەلسەعدی ئاماژەی بەوەشکرد کە رادیۆیەکی کوردی، بە زمانی روسی، تەشویشی خستبووە سەر جیهازی پەیوەندیکردن و جفرەکانی سوپای پیادە و زرێپۆشەکانیان کردبووەوە و "پێشبینی ئەوئەنجامانەشمان نەکردبوو". بۆ نموونە دوو لیوای هەرە پێشەوە فەرمانیان بەدەست گەیشتبوو کە بگەڕێنەوە دواوە ئەوە لە کاتێک بوو هیچ فەرمانی لەمشێوەیە دەرنەکرابوو. ئەلسەعدی خۆی پێ نەگیرا و ئەوەشی درکاند کە کوردەکان، بە رێگەی سیحراوی، چەکی مۆدێرنی ئینگلیزی، فەرەنسی، ئەمریکی و روسیان بەدەست گەیشتووە، لەوانە ژمارەیەک تۆپ کە خەویان لە سوپای عێراق حەرام کردبوو. هەروەها وا دیاربوو کە کوردەکا ن عیتادێکی، بێ هەژماریان، لە گوللە تۆپ و تفەنگ بەدەست گەیشتووە.

ئەو چەکانە چۆن گەیشتوونە ناو ئەو شاخە حاسێیانە؟ کێ هێنابووی؟ کێ پارەکەی داوە؟ ئەوە مەتەلەکە بوو، حکومەتی بەغدا، بە فەرمی، تۆمەتەکەی دەخستە سەر هەوالگری ئیمپریالیستەکان.

لە حوزەیرانی ١٩٦٣، نوێنەرێکی بارزانی لە پاریس، ئاماری پێکدادانی هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان و سوپای عێراق بلاوکردەوەو ئاماژەی بەوە کرد کە نیشتمانپەروەرانی کورد ٣ فڕۆکەی عیراقی و ١ سوریان، لە ناوچەی بامەڕنێ، ١ لە دەربەندی بازیان، خستۆتە خوارەوە. لەم ٢ هەفتەیەی دوایی شەڕە قورسەکان لە کەرکوک، سلێمانی، سەلاحەددین، زاخۆ و سپیلک روویانداوە، لە ئەنجام سوپای بەغدا زیانێکی زۆری بەرکەوتووە: "١٣٤٠ بریندار، ٧٢٠ دیل، ٢٠ زرێپۆش تێکشکێندراوون، ١٦٤ دۆشکە و ١٠٠ تفەنگ و

٨٠ سەمینۆف کەوتوونەتە دەست پێشمەرگە. زیانەکانی پێشمەرگەش بریتیە لە: ١٣٤ شەهید، ٢٧٣ بریندار".

جێگەی سەرنجە کوردەکان، بە ئەنقەست، ژمارەی کوژراوەکانی لەشکری بەغدایان رانەگەیاند بوو بەلام ئاماژەیان بەوە کردبوو کە"فرۆکەکانی عێراق ١٦٧ گوندیان، لە ناوچەکانی گەلی عەلی بەگ، هەریر، شێخان، زاویتە، مانگێش و بیارە وێرانکردووە و، قوربانیەکانیش ٦٣٤ کوژراو، ١٣٠٩ بریندار، لە ناویان ١٣٧ مندالی ژێر سێ سالی" هەیە.

ئەم بەیاننامەیە لە نێوان لێلی لێکدانەوەو هەلسەنگاندنی بێدەنگی رای گشتی شتێکی گرنگ هەیە کە پێویستە ئاماژەی پێبکرێت، ئەویش بەشداری سوریایە لە هێرش بۆسەر کوردەکان. پێویستە ئەوە دەستنیشان بکەیەن کە سوریا، جگە لە عێراق و ئێران و تورکیا و یەکێتی سۆڤیەت، یەکێکە لەو ٥ ولاتەی "کوردستانی گەورە"یان بەسەر دابەشکراوە.

ئێستا کاتی ئەوە هاتووە باسی کەسایەتیەکیتر بکەین، ئەویش جەلال تالەبانیە، جەنگاوەرێکی رەسەنە، کەسێکی کولتوریە، بە حەماسەوە، لە رادەبەدەر، پالپشتی لە بارزانی کردووە، ئەوکاتەی وەزیری بەرگری بەغدا، سالح مەهدی عەماش "وەزیری سەرکەوتن"، لە کاتی کۆنفرانسە رۆژنامەوانیە بێ سەرو بەرەکە ووتی "ئێمە بە تورک و ئێرانیەکانمان گووتووە ئەگەر رێگە بدەن بارزانی لە ناوەوەی سنورەکانی ئێوە خۆی حەشار بدات ئەوە مایەی شەرمەزاریە بۆ ئێوە". ئا لەم کات و لەو رۆژانە تالەبانی لە پاریس بەدیار دەکەوت و ئاماژەی بەوە دەدا کە "هێرشەکەی عێراق هەولێکی بێ هیوایە و شکست دەهێنێ، تەنانەت زۆر لە برا عەرەبەکانمان هاتوونە رێزی شۆڕشەوە".

باشە بۆ ئەو هەموو عەرەبە چووینە لای کوردەکان؟ وا هەست دەکەی جێگای بڕوا نەبێت، کەچی راست بوو، نەک لەبەر ئەوەی حیزبی بەعسی لە

دەسەلات بە دوای پاساوێک دەگەڕا تا ئەو ڕێکەوتنە سیَ قۆلیەی قاهیرە، لە ١٧ نیسان واژۆکرابوو، جێبەجێ نەکات بەلکو لەبەر ئەوەبوو کە هێزی پێشمەرگە ئەوکاتە تاکە هیوا بوو کە بتوانێ ڕێگە لە ڕژێمێکی دیکتاتۆری خوێنڕێژ بگرێت. لەوانەیە تالەبانی ناحەقی نەبووە کە دڵنیایی ئەوەی دەدا کە "لە کاتی پەیوەندیەکانمان لەگەل جەمال عەبدول ناسر، پاش ئەوەی داواکاری و داخوازیەکانمان بۆ روونکردەوە کە بریتیبوون لە "ڕژێمێکی دیموکراتی بۆ عێراق و مافی چارەی خۆ نووسین بۆ گەلی کورد لە چوارچێوەی کۆماری عێراقی یەکگرتوو، هەستمان بە تێگەیشتن و پالپشتی سەرۆک ناسر بۆ مەسەلەی کورد کرد". ئەوکات قاهیرە جەمسەرێک بوو هەموو دونیای عەرەب تێی دەڕوانی و پێشبڕکێ بەغدای دەکرد، ئەوەش ڕۆلی کاریگەری لەسەر ستراتیژی ناسر هەبوو، نەک تەنها لەسەر ئاستی دونیای ئیسلامی بەلکو سەبارەت بە پەیوەندیەکانی لەگەل ڕۆژئاوا و یەکێتی سۆڤیەت. لەوانەیە لێکدانەوەکانی تالەبانی ڕاست بن و ئەویش لەسەر حەق بێت. هەرچەندە زۆر گومانی ڕەوا دەمێنێتەوە سەبارەت بە یاریکردن بە "مافی چارەی خۆنووسین لە چوارچێوەی کۆماری عێراقی یەکگرتوو" و لەگەل خەونی لە مێژینەی "دەولەتی سەربەخۆی کوردستان"، خەونێک قوربانی زۆری بۆ دراوە و ئاوابوونی بۆ نیە. ئەوەش ئاماژەیەکیترە بۆ ئەوەی تێبگەین بۆچی ئەو ٤ هەفتەیەی، لە تەموزی ١٩٦٤، بەغدا دابینابوو بۆ سەرکەوتن و لەنابردنی ڕاپەرینی کوردەکان ٨ مانگی دوورو درێژی بەسەر تێپەڕی. چیان بەدەست هێنا؟ ڕێکەوتنی ١٠ شوباتی ١٩٦٤ بۆ "ئاگر بەس"ی کاتی بوو، بۆ دورینی ڕێکەوتنێکی نوێ، نواندنی کۆمێدیایە، پشودان و هەناسە وەرگرتنە یان خۆ ڕێکخستنەوەو لە نوێ دەستپێکردنەوەی شەڕە.

ئیسرائیلیەکان دێنە مەیدان

لە تەک ئۆپێراسیۆنە سەربازیەکانی کوردستان چەند دەستپێشخەریەکی سیاسی سەریان دەردەهێنا و، هەموو چاویان بڕیبووە سامانی نەوتی و گرنگی ستراتیژی ناوچەکە. لەو گەمە ئالۆزە دۆستەکانی دوێنێ دەبوونە دوژمنی سبەینێ، ڕێکەوتنی زۆر سەیر لە نێو گروپە جیهانیەکان دەبەستران، ئەوەتە لە ناکاو ئیسرائیلیەکان خۆیان دەخزێننە ناو گەمەکان.

هەندێ ناوەند و کۆمەڵەی ئیسرائیلی کە گرنگیان بە مەسەلەی کورد دەدا و، هەموو لایەکیان شۆک کرد، لە ئابی ١٩٦٣ لە تەل ئەبیب "کۆمیتەی بەرگری لە گەلی کورد"یان دروستکرد و نوێنەری ژمارەیەک پارتی سیاسی تیایا بەشداربوون. ئوری ئەڤنێری Uri Avnery، یەکێک بوو لە سەرکردەکانی "بەرەی سامیەکان - جولەکە"، بزوتنەوەیەک بوو کە پێشنیاری ئەوەی دەکرد ئیسرائیل ببێتە بەشیک لە فیدراسیۆنێکی گەورەی ولاتانی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقیا. ئەڤنێری ئەوەشی ڕووندەکردەوە کە ئامانجی کۆمیتەکەیان بریتیە لە پالپشتیکردن لە دروستبوونی هەرێمێکی ئۆتۆنۆمی کوردی لە ناو جیهانی عەرەبی.

ئەڤنێری هەولی زۆریدا بۆ ئەوەی بانگەوازەکەی، تەنها، ڕەگ و ڕوخساری کەسێتی وەرنەگرێت، لەبەرە ئەوە داوای زۆری لە حکومەتی ولاتەکەی کرد بۆ ئەوەی هەموو هەولێک بخاتە گەر، بە تایبەتی لەگەل تورکیا و ئیران، بۆ ئەوەی جۆرە بەرەیەک دروست بکەن و، لە نەتەوە یەکگرتوەکانیش داکۆکی لە داواکانی بزوتنەوەی شۆڕشگێڕی کوردستان بکەن. لە ڕوانگەی هەست و

سۆز هەندێ لەو کەسانەی خەو دەبینن، داواکەی ئەڤنێریان، بە پێشنیارێکی دڵفڕێن لە قەڵەمدا و پێیان وابوو هاوپەیمانیەکی نەوتی و ئۆتۆپیست لە نێوان کورد و ئیسرائیل دەبێتە فاکتێکی نوێی مێژوویی و روخساری هەموو رۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەگۆڕێت.

لە بەغداش ئەو جۆرە تەدەخولکردنانەی ئیسرائیل بووبوونە هۆی تورەبوون و نیگەرانیەکی لە رادەبەدەر و، بۆ کۆکردنەوەو جۆشدانی جەماوەر بەکار دەهاتن و دانیان بەوەدەنا کە شالاوی هێرشەکان بۆ سەر کوردەکان نە زوو کۆتایی دێت و نە سەرکەوتنیش ئاسانە، تۆمەت و گوناهەکانیشیان دەخستە ئەستۆی "تێکدەرە نێودەولەتیەکانی سەر بە زایۆنیزم". ئەو تۆمەتانەش زیانێکی زۆریان بە جولەکەکانی عێراق، بە تایبەتی هی بەغدا، گەیاند. لە راستی عەبدول سەلام رۆژ بە رۆژ زیاتر، لە راوێژکارو هاوکارە سەربازیەکانی، سەبارەت بە ئۆپێراسیۆنەکانی باکور، تورە دەبوو. عارف بە کەڵلە رەقانە دووپاتی دەکردەوە کە تەنها ئۆپێراسیۆنەکی پۆلیسیە. بۆیە ناچار بوو چاو بەو پلانەی "سەرکەوتنی یەکجارەکی" بخشێنێتەوە و بیری لە جۆرە دانوستانێک، بۆ ئەو ململانێ پڕماندوو بوون و هیلاکیە، بکاتەوە، لەبەر ئەوە بیرۆکەیەکی کەوتبووە مێشکی کە چۆن تەلەیەک دابنێتەوەو بە یەکجاری لە دەست "مەلای سۆر" رزگاری بێت.

عەبدول سەلام دەستی بە ئازادکردن و گێڕانەوەی مولک و مالی ژمارەیەک کەسایەتی کوردکرد و، چاوەڕوانی ئەوەی دەکرد مستەفا بارزانی تەقدیری ئەو "نیاز پاکی"ە بگرێت بەلام ئەو وەک پێشمەرگەیەکی دێرین و حەکیمانە تەماشای بارودۆخەکەی دەکرد. بارزانی شاندێکی لە کەسە نزیک و باوەڕپێکراوەکانی خۆی رەوانەی سلێمانی کرد بۆ ئەوەی چاویان بە نوێنەرانی بەغدا بکەوێت کە پێک هاتبوون لە وەزیری بەرگری، سالح مەهدی عەماش، ئەو وەزیرەی بە "وەرزیری سەرکەوتن" ناسرابوو بەلام تاکو ئێستا

ئەو سەرکەوتنەی بەدەست نە هێناوەو لەگەل وەزیری ناوخۆ،حازم جەواد. بارزانی فەرمانی بە نوێنەرەکانی کردبوو هیچ ڕێکەوتنێک مۆر نەکەن و خۆیان بخافرێنن بۆ ئەوەی بزانن نیەتی بەغدا چیە و هەنگاوی ئایندەی چی دەبێت. حکومەتی بەغدا، بە ئاشکرا دیار بوو، تووشی کۆمەڵێک گرفت و چەلەمە بوو بوو، عەبدول سەلام هیچ نیازێکی نەبوو لەگەل کوردەکان، بە ئاشتیانە، بگەوێتە ڕێکەوتن بەلکو هەموو هەولی ئەوەبوو بە چ ڕێگە و وەسیلەیەک کۆتایی بە جولانەوەی کورد بهێنێ، بە تایبەتی لە ناوبردنی، فیزیکی، سەرکردەکەیان. لەبەر ئەوە بارزانی چاوەڕوانی ئەوەی دەکرد بزانێ گەمە و پلانی ئایندەی دوژمنەکەی چیە.

ئەو کاتەی عارف لە سەرەتای ئەیلولی ١٩٦٣ سەردانی دیمەشقی کرد و چەند ڕێکەوتنی سەربازی مۆرکرد، نیاز و پلانەکانی بە ئاشکرا بە دیار کەوتن. بەغدا و دیمەشق "پەیمانی هاریکاری سەربازی"یان مۆر کرد و بە پێی ئەو ڕێکەوتنە سوپای سوریا رایگەیاند کە بە تەواوی لەخزمەتی سوپای عێراق دایە و ئامادەی هەموو جۆرە هاریکاری و هاوکاریەکە. "شێخی سۆر" ئەو جارەش، حەکیمانە، لەسەر حەق بوو کە باوەڕ بە قسەو بەلێنی عارف نەکات و جارێکیتریش ژیانی خۆی رزگار بکات، تەلەی حکومەتی بەغدا کەسی پێوە نەبوو، شاندە کوردیەکەش سلێمانیان بەجێهێشتوو و جارێکیتر نەگەڕانەوە.

لێرەدا عارف، پاش ئەوەی لە کۆمەکی سۆڤیەت بێ هیوا بوو کە هەناردەی چەک و تفاقی شەڕی بۆ عێراق راگرتبوو و، لە لایەکیتریش "گەمەی موخابەراتی ئیسرائیل" ئەگەری ئەوەی هەبوو کە دەرگای ئەمریکی بەسەر نەیارەکەی، مەلای سۆر، بکاتەوە، لەبەرە ئەوە ناچار بوو هانا بۆ جەمال عەبدول ناسر، ئەو پیاوەی بووبووە سیمبولی هەموو خەبات و چالاکیەکانی، ببات. قسەکانی عارف راستەوخۆ و ئاشکرابوون، هەلوێستی دژ بە کۆمونیستەکانی عێراق بوو بووە هۆی لاوازبوون و ساردبوونەوەی

پەیوەندیەکانی لەگەل مۆسکۆ. لەبەرە ئەوە چاوەڕوانی دەکرد ناسر، لە پێناوی کەیسی هاوبەشی نەتەوەی عەرەب، یارمەتی بدات، عارف پێویستی بە چەک و کەرەسەی شەڕ هەبوو بۆ ئەوەی بتوانێ درێژە بە ئۆپێراسیۆنە سەربازیەکانی لە دژی کورد بدات، بە بێ ئەو کۆمەکە ناچار دەبوو ئۆپێراسیۆنەکان راگرێت و ئەوەش زیانێکی گەورەی بە حکومەتی عێراق دەگەیاند.

ناسر زۆر بە وردی گوێی لە قسەکان گرت و وای پیشاندا کە لە گرفتە گەورەکەی عارف دەگات و، بە زمانێکی دۆستانە وەلامی دایەوە و وتی "وەک برایەک تەماشات دەکەم" بەلام لەسەر مەسەلەی چەک هیچ بەڵێنی پێ نەدا کەچی کۆمەلێ "ئامۆژگاری ئیدیۆلۆجی" کرد بۆ ئەوەی "سۆسیالیزم لە نیشتمانی عەرەبی" پێگەی بچەسپێ و بەهێز بێت. ئەوە بوو عارف، دوای ئەو دیدارە لەگەل ناسر، بە پڕۆژەو دونیابینیەکیتر گەڕایەوە. عارف، سەبارەت بە سۆسیالیزم لە نیشتمانی عەرەبی، هەرەی لەمەڕەی دەرنەدەکرد، یەک تفەنگی، بۆ سەربازە بەدەبەختەکان، لەگەل خۆی نەهینایەوە. ناسر نەیتوانی عارف تێبگەینی کە مسر، سەبارەت بە چەک، وەک ناوکە پەتک، بە سۆڤیەت بەستراوەتەوە و، نەیدەتوانی یارمەتی "براکەی" بدات و پەیوەندیەکانی خۆی، لەگەل شورەی، بخاتە مەترسیەوە.

کەش و هەوای مانگی ئەیلولی مێزۆپۆتامیا تا بلێی خەمگین بوو، بەغدا سیمایەکی رەشی پۆشی بوو، لە چایخانەو چێشتخانە و ناو بازاڕ و قەیسەریەکان بۆن و برینگی ناخۆش دەهات، خەلکی گوێی لە نەشیدی نیشتمانی و عەسکەری، بە دەنگی بەرز، رادەگرت و لە تام دەرچوو بوو و لێی بیزار بوون. هەموو خەلکەکە بە چاوی گومان تەماشای یەکتریان دەکرد، پرسیارەکی سادەت بکردایە وەلامیان نەدەدایەوە، هەموو چاوەڕوانی شتێکی خراپیان دەکرد بەلام نەیاندەزانی چیە یان نەیاندەدرکاند. کەشێکی قورس،

هەموو خۆی تەسلیمی قەدەر، لە نێوان ئیستا و هیوا، کردبوو. هیوا بە کێ؟ بە چی و کام ئایندە؟ هەلومەرجێکی نەفسی پڕ مەترسی بوو بۆ رژێمی عارف. لەم ناوە هەر کاتەک گڕوجۆشی جەماوەر، بۆ پالپشتی لە دەسەلات، لە شەقام نەبینرێ ئەوە نیشانەی بەدبەختی حوکمڕانانە، ئەوەش سەرەتایەکی مەترسیدارە، کۆدەکان بە ئاسانی ناخوێندرێنەوە بەلام بە دلنیایەوە نیشانەی قەیرانێکی قولە. جۆش و خرۆشی جەماوەر و هاتنە سەرشەقام ئۆکسیجینی دەسەلاتە، لەلایەک هەڕەشە لەو کەس و لایەنانە دەکرێت کە بە نهێنی نیازی گەڕانەوەو سەرکەوتنیان هەیە، لە روانگەیەکیتریش وەک تەرمۆمەتر وایە بۆ ئەوەی دلسۆزی و وەلائی جەماوەر بۆ رژێم پیشان بدات.

عارف قەناعەتی بەوە هینابوو کە دەبوایە شتێک بکات، ئەوەی نیگەرانی دەکرد ئەو توڕەبوون و دلە راوکێیە بوو کە رۆژ بە رۆژ لە ریزەکانی حیزبی بەعس گەشەی دەکرد. ئەو زۆر قەلیق بوو بەلام هیوای بەوە هەبوو کە ململانێکانی ناو حیزبەکەی لایەک بەلایەک بکەن و، بەبێ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە پارتەکەی، سەرەڕای ململانێکانی نێوخۆ، ئەوە چەند سالێکە، بە مستێکی پۆلایین، حوکمی هەموو عێراق دەکات. عارف خەریکی پلاندانان بوو بۆ ئەوەی چۆن لەو قەیرانە دەرچێت. پەنجەرەی ئۆفیسەکەی، هەموو شەو، روناک دیاربوو. ئەفسەرەکی بەستەزمان، بە ناوی سەلاحەدین کە گروپەک سەربازی، لە وەزارەتی بەرگری، لەبەردەستدا بوو، شەوێک، بەرامبەر پەنجەرەی عارف، سەری هەلدەبڕی و دەلێ " ئای خوایە ئەو عەبدەی ئیسلام چەند لۆ عێراق کاردەکات!". لەسەر ئەو قسەیە رەوانەی ژورە ئینفرادیەکانی زیندانی وەزارەتەکەیانکرد. لەو شەونخونی و هیلاکیە عارف بیرۆکەیەکی زیرەکانەی بۆ هات، رۆژی ١٦ مانگ بە مەراسیمێکی پرۆپاگەندە، کە عارف لێی مامۆستا بوو، رایگەیاند کە "دوا سەنگەری کوردە یاخیبووەکان، بە تەواوی، دەستی بەسەر داگیرا". درۆیەکی زۆر هەژار بوو، کەس باوەڕی پێ

نەکرد، تەنانەت لەناو ئەو گەنجانەی بە دەست لەپشتدانێک خۆیان بەکوشت دەدا هیچ کاریگەری دروست نەکرد و کەسیش نەهاتە سەر جادە وەک جارانی پێشوو بە خۆپیشاندان و سرودی نیشتمانی خۆشحالی دەربڕێ، کەس ئالای عێراقی لە شەقام و لەسەر بالەخانەکان بەرز نەکردەوە، کەس مەسیرەی سەرکەوتنی رێک نەخست. ئەو هەموو مۆسیقا و سرودە نیشتمانیانەی لە رادیۆی بەغدا پەخش دەکران، لەگەل وتاری رۆژنامەکانی حکومەت، قەناعەتیان بە یەک کەسیش نەهێنا.

ئەگەر لە شەقامەکان، ناوە ناوە، گروپەکی بچوک یان قەلەبالغیەک دروست دەبوو ئەوە خەلکی ئاسایی بوون لە دەوری جوندیەکی پەڕپوت و ماندوو کۆ دەبوونەوە کە تازە لە بەرەکانی شەڕی پێشمەرگە گەڕابووەوە. ئەو سەربازانەی لە بەرەکانی شەڕ دەگەڕانەوە حیکایەت و بەسەرهاتی وایان دەگێڕایەوە کە تەواو پێچەوانەی پەیامنێری رۆژنامە و رادیۆ و تەلەڤزیۆنی حکومی بوون. ئەو سەربازانەی، لە بەرەکانی شەڕ، دەگەڕانەوە بریندار، نەخۆش یان نەقلکرابوون حیکایەتی ئەوەیان دەگێڕایەوە کە کوردە یاخیبووەکان وەک هەورو سێبەر دەهاتن و پەلاماریان دەدا و بزر دەبوون، نەدەکەوتنە بەردەست و شوێن پێشیان بەجێ نەدەهێشت و، خۆیان لەگەل ژینگەو سروشتەکە تێکەلاو کردیە.

عارف، رۆژ بە رۆژ، هەستی زۆرتری بە بوونی هەڕەشە دەکرد کە لە هەناوی کۆمەلگا، وەک کۆرپەلەیەک گەشەی دەکرد، لەوە دەترسا کۆمونیست و کوردو نەیارەکانی، لە ناو حیزبی بەعس، بەرژوەندی هاوبەش کۆیان بکاتەوە وئیتیلافێک دروست بکەن. بۆیە بڕیاریدا دەستپێشخەریەک بکات و بەرە لە ژێر پێی نەیارەکانی دەربێنێ. لەگەل کوەیت، سەبارەت بە مەسەلەی سنور، گەیشتە رێکەوتن، هەندێ کەسیش دەلێن عارف لە داواکاریەکانی سەردەمی قاسم، پەشیمان بۆتەوە. لە بریتی ئەو رێکەوتنە کوەیت ٣٠ ملیۆن

لیـرەی ئوسـتـەرلینی، بە قەرز، بە عێراقـدا. لەگەڵ دیمەشـقیش ڕێکەوتنێکـی ئـابوری مـۆرکرد و، سـودی زۆری، لە رووی بازرگـانی و کشـتوکاڵ و پیشەسازی بە عێراق گەیاند. هەروەها عـارف "گەرەنتی" لە حیزبی بەعسی سوریا، کە لە دەسەڵات بوو، بەدەست هێنا کە تەدەخول لە کاروباری عێراق و حیـزبەکەی نەکـات. عـارف بەوە رانەوەسـتا، گەیشـتە ئەو قەنـاعەتەی کە پێویستە هەندێ دەستکاری لە ناوەوەی حیزبەکەی بکات، بڕیاریدا خۆی لە میلیشـای "حەرەس قەومیەکـان" رزگـار بکـات و هەڵیوەشـاندنەوە. ئەوە میلیشیایەکی حیزبی بەعس بوو، لە لاوانی توندڕەو توندوتیز و پڕ کێشە پێک هاتبوو.

عـارف بەمشـێوەیە، پـاش چەنـد هەفـتەیەک، لە ١٨ نـۆڤەمبەر، بەبـێ هـیچ هۆشداری و بە بێ دەنگی، تەنانەت موخابەراتی سوریاش کە لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە هەمـووان زیرەکتـر و بە توانـاترن لە لانـک نـا و، بەرپەچـی کودەتـایەکی بە پلانـی، سـەر بە بـالی توندڕەوی بەعس، دایەوە و کـابینەکەی هەڵوەشـاندەوە وهەمـوو وەزیرەکـانی دورخسـتەوەو کـابینەیەکی نـوێی سەربازی پێکهێنا. پلانەکە، هەمووی، لە ماوەی چەند کاتژمێرێک هەڵگەڕاندەوە کە سـەر لە بەیـانیەکەی وا هەست دەکرا کە هەڕەشـیەکی کوشـندە بێت بۆ سـەرعارف. لە بەرەبەیـانیەکە یاخیبووەکـان چەند گوللە تۆپێکیـان ئاراسـتەی کۆشـکی کۆمـاریکرد و چەنـد تەقە و تۆقێکیـان لە وەزارەتـی بەرگریکـرد و پاشان خۆیان بەدەستەوەدا. ئەوە، بەراستی، "سەرکەوتنێکی لە ناکاو" بوو، لە پڕێکا هەیبەت و شکۆی عارفی گەیاندە کەشکەلانی فەلەک.

دانیشـتوانی بەغـدا، بەیـانیەکەی، لە خەوێکـی قـوڕس بە ئاگاهـاتن، جـارێکتر "جۆش و خرۆشی جەماوەر" بەناو جادەو بازاڕەکان تەقیەوە بەلام هەر زوو بە زوو لەشکر و دەبابەکانی عارف بەنـاو شـار بلاودەبنەوە و ئامـادەن تەقە لەو کەسـانە بکەن کە پالپشـتی لە کودەتاچیەکـان بکەن. سـەربازەکان، چەک

بەدەستەوە، پردەکانی سەر روباری دیجلە داگیر دەکەن و لە هەموو گۆڕەپان و بەردەرگای دامەزراوە حکومیەکان سەنگەر و رەبایە لێدەدەن. بەغدا بۆ ماوەی دوو رۆژ دەکەوێتە ژێر حوکمی عەسکەری و عارفیش، لەو ماوەیە، پلانەکەی تەواو دەکات و پۆستە بالاکان دەداتە لایەنگر و دڵسۆزەکانی خۆی، تاهیر یەحیای سەرۆک ئەرکان دەکاتە سەرۆک وەزیر، ئەحمەد حەسەن بەکر لە سەرۆک وەزیران کە سەر بە بالی میانڕەوی بەعس بوو کرایە جێگری سەرۆک کۆماری، ئەوەش بۆ ئەوە بوو تاکو دڵی حیزبی بەعسی سوریا لەخۆی نەڕەنجێنێ.

عارف پاش ئەوەی هەڕەشە گەورەکەی لەناوبرد یەکسەر بیری لە دابینکردنی سەقامگیریەکی دوور مەودا کردەوە، دامەزراوەکانی پۆلیسی بەهێز کرد و هەموو پارتە سیاسیەکانی یاساخکرد. رادیۆی بەغدا، رۆژانە، گۆرانی و نەشیدی وەتەنی لێدەدا و لەم رێگەیەوە هاولاتیانی بەگڕوجۆش دەخست و داوای لێدەکردن "لە دژی ئیمپریالیزم و کۆمۆنیزم پارێزگاری لە عێراق بکەن". پاشان عارف فەرمانی "سەرژمێری بۆ جولەکەکان" دەرکرد. بەمجۆرە عارف دوو ئەنجامی بەدەست هێنا، دەستخۆشی رژێمی دیمەشق و هەموو گروپە توندڕەو فەناتیقەکانی دژ بە ئیسرایل، لە لایەکیتریش هۆشداری دژی جولەکاکانی عێراقدا بۆ ئەوەی نەکەن هیچ پەیوەندیەک بە "شێخی سۆر" بکەن یان لە ناوەندەکانی ئیسرایل قسەی خێر بۆ کوردەکان بکەن. لە کۆتایی عارف دەستی بۆ کارتی "ئاشتەوایی عەرەب"ی برد، سنورەکانی لەگەل کوەیت و ئوردەن کردەوە کە لە کاتی کودەتا شکستخواردوەکە داخرابوون، کەچی سنوری لە گەل سوریا، تەنها بە رەمزی، داخرابوو. لێرەدا عارف، بە سەرکەوتوویی، پلانەکانی جێبەجێکرد و خۆی بە براوە دەزانی و، کۆنترۆلی بارودۆخەکەی کرد.

ئاشتەوایی! گەمەیەکی دەستخەڕۆ

عارف زۆر لەخۆی بایی بوو، باوەڕی بەوە هەبوو کە دەتوانێ هەمووشتێک بکات، بارودۆخەکە لەبارە، بۆیە لە ٢٩ نۆڤەمبەر، بە زمانێکی بێ دوو دڵی هۆشداری دایە کوردەکان بۆ ئەوەی بەبێ مەرج خۆیان تەسلیم بکەن ئەگەرنا دەبێ چاوەڕوانی "لەناوبردنی یەکجاری" بکەن .هەندێ کەس پێیان وایە ئەو لە خۆ بایبوونەی عارف لەوە سەریگرتووە کە گوایە بارزانی، لە رێگەی شێخ ئەحمەدی برای، لە ٩ نۆڤەمبەر و پاشان لە ١٨ نۆڤەمبەر دووبارە کراوەتەوە، داوای کردوە، پێش هەر دانوستانێک، لێبوردنی گشتی بۆ کوردەکان دەربکرێ و، بۆ ئەوەی بەخۆی سەردانی بەغدا بکات. بە دڵنیایەوە ئەوە هەر قسەیە و هەرگیز بارزانی داوای ئەوهای پێشکەش نەکردوە و باش دەیزانی هەر جۆرە کردەیەکی لەمجۆرە دەیبردە سەر تەلەیەکی کوشەندە.

ئەم دەنگۆیانە چەندی راستە و چەندی درۆیە؟ دەرفەتمان بۆ نەڕەخسا بگەوینە راستیەکان. سەرەڕای هۆشداری و بانگەوازەکانی حکومەتی بەغدا لە کوردستان، لە ناوچەکانی شەڕ، ئۆپێراسیۆنەکان سارد و سڕیان بەخۆیانەوە دەبینی، ئەوەش بەهۆی بارودۆخی سەختی زستان بوو. لوتکەی چیا حاسێکان بە بەفر داپۆشرابوون، پلەی گەرما زۆر هاتبووە خوارەوە، گوایە، ئەمسال زۆر ساردەو لە ١٠ سالی رابردوو ساردی ئەوها نەدیتراوە.

لە ١٠ – ١٢ شوباتی ١٩٦٤ جۆرە رێکەوتنێک لە نێوان بەغدا و کوردەکان مۆرکرا، ئاگر بەس راگەیەنرا. دیارە ئەم دانوستانانە، بە نهێنی، دەچوونە پێشەوە. رادیۆی بەغدا بە هەمان زمانی گڕوجۆشەوە باسی "کاتە

مێژوو"یەکانی دەکردو ناوەڕۆکی ڕێکەوتنەکەی بلاوکردەوە و بە شان و بالی "برایەتی کورد و عەرەب"ی هەلدەگوت و کە ئەوە "ئیمپریالیستەکان" بوون دەیانوویست دەرز و کەلێن بخەنە نێوانیان.

رادیۆی بەغدا باسی ٣ خالی بنەڕەتی ڕێکەوتنەکەیکرد:

١- بارزانی فەرمانی بە پێشمەرگە کردووە شەڕ راگرن و بگەڕێنەوە گوندەکان.

٢- سەرۆک کۆمار، عەبدولسەلام عارف، بەلێنیداوە دان بە مافە نەتەوەیەکانی کوردەکان بنێت و بخرێنە ناو ئەو دەستورە نوێیەی کە دەبێت لەم ماوانە بلاو بکرێتەوە.

٣- وەزیری راگەیاند، جەنەڕال عەبدول کەریم فەرحان، ووتی حکومەت خەریکی دانانی کۆمەلێک پڕۆژەی گەورەیە بۆ گەشە پێدان و بەرەوپێشبردنی کوردستان.

لە راستی عارف پێویستیەکی زۆری بەوە هەبوو، دوو مەبەست بەدەست بهێنێت. یەکەم، لەگەل کوردەکان بگەوێتە جۆرە ڕێکەوتنێک، مۆدوس ڤیڤێندی Modus vivendi، بەبێ ئەوەی، لە جەوهەر، هیچیان پێبدات. دووەم، راکێشان و کۆکردنەوەی گروپە ناسرییەکان و میانڕەواکانی ناو بەعس لە بەرەیەکی نیشتمانی.

ئەم دوو ئامانجە پێویستیەکی ژیاریبوون بۆ ئەوەی بتوانێ حوکمی ئەو ولاتە ئالۆز و پڕ چەرمەسەریە بکات بۆ ئەم مەبەستەش عارف بانگەوازێکی نیشتمانی، بەبێ دەنگ و هاژوهۆژ و پڕۆپاگەندەی سیاسی، ئاراستەی حرکە الوطنیە (قومیە) العربیە، حزب الاشتراکی العربی، حرکە الوحدە العربیە (بالێکی حیزبی بەعسی بوو)، حزب التحرر، کرد. لە هەمان کات عارف دەسەلاتی کەسە نزیک و دلسۆزەکانی خۆی زیاد و بەهێزکرد، لەوانە: عەبدول رەحمان عارفی برای کردە قائد قوات المسلحەی سوپای عێراق،

کۆلۆنێل عارف عەبدول ڕەزا کرایە سەرۆکی هێزی ئاسمانی، تاهیر یەحیای سەرۆک وەزیران پۆستی سەرۆکی ئەرکانی پێدرا.
کوردەکان، لە بەرامبەر ئەم هەلوێستانەی عەبدول سەلام، لە لایەک ئامادەیی خۆیان، بۆ هەر پرۆسەیەکی ئاشتەوایی، ڕاگەیاند، لە لایەکیتریش بێ متمانەیی و گومانی خۆیان، بەرامبەر هەر فرت و فێلەک، پیشاندا. بە کورتی ئامادە بوون بەرامبەر هەر جولەیەکی بەغدا ئەلتەرناتیڤی خۆیان بەیان بکەن. یەکەم کێشەی ئالۆز هی نەفت بوو. مستەفا بارزانی کە پێش ئێستا "دەولەتی فیدرالی کوردستان"ی ڕاگەیاندبوو داوای لە ٪٣٠ بیرە نەوتەکانی موسل و کەرکوکی دەکرد، لەم دوو پارێزگایەش سالانە ٦٤ ملیۆن تۆن لە ٩٣ ملیۆنی هەموو عێراق بەرهەمیان هەبوو. عارفیش، بە ناڕاستەوخۆ، وەلامی دەدایەوە و خۆی بۆ جۆرە سازش و نیازپاکی ئامادەکرد و "کۆمپانیای نیشتمانی نەوت"ی دروست کرد کە ڕاستەوخۆ بۆ دژایەتی و ڕکابەرایەتی ٣ کۆمپانیا بیانیەکان بوون کە ئەمانەن: کۆمپانیای نەوتی عێراق، کۆمپانیای نەوتی موسل و کۆمپانیای نەوتی بەسرە،
ئەم ڕوداوانە لە مانگی شوبات بوون، لە ئازاریش برای عەبدول سەلام، عەبدول ڕەحمان عارف و نوێنەری "شێخی سور"، جەلال تالەبانی یەکتر دەبینن و هەول دەدەن چارەسەرێک بدۆزنەوە. هەر زوو بە زوو دانوستان ڕوو بەرووی گرفت دەبێ. کوردەکان ئامادەن لەسەر داهاتی نەفت و مانەوەی سوپای عێراق لەکوردستان نەرمی بنوێنن بەلام ئامادەنین سازش لەسەر کێشە سەرەکیەکان بکەن، کە بریتیە لە دان نان بە ئۆتۆنۆمیەکی فراوان بۆ کوردستان. لەسەر ئەم خالەی دوایی دانوستان دەکەوێتە بەر هەڕەشەی وەستان و کوردەکان، زۆر بە ڕەقی، ڕەخنە لە عارف دەگرن و بە پاشەگەزبوونەوەو خیانەت لە ڕێکەوتنی شوباتی ١٩٦٤ باسی دەکەن کە ڕادیۆی بەغدا زۆر بە جۆش و خرۆشەوە بلاویکردەوە.

تالەبانی رەخنەی لەوە دەگرت کە: ١- رێکەوتنەکەی شوبات تەنها رێکەوتنێکی سەرەتایی بوو، هێلە گشتیەکان بوون کەچی بەغدا، بەبێ بۆچوونی ئێمە، بە ئاشتەوایی تەواوی بلاوکردەوەو خستە روو. ٢- بەغدا رێکەوتنەکەی بە جیهان ناساند بە بێ پرس و رای ئێمە، ئەوەش بۆ ئەوەی کورد لە خشتە ببات و زیانی پێ بگەیەنێ. لە راستی ئەگەر دانوستانەکان شکست بێنن بەرپرسیاریەکە تەنها هی حکومەتی بەغدایە. عارف دەتوانی بلێت کە لە توانای نیە داواکاری کوردەکان و ئولتیماتی مەستەفا بارزانی جێبەجێ بکات بەلام ئەو داواکاریانە، بە تەواوی، لە رێکەوتنی شوبات ئاماژەیان پێکراوە.
لە راستی تالەبانی، هێشتا، زۆر تیری لە کەوان ماوە. بۆ ئەوەی لە نیازپاکی کورد بگەین ئەوەندە بەسە ئەو بەیانەی بارزانی، کە بۆلایەنگرەکانی، لە رادیۆ خوێندەوە جارێکیتر تەماشا بکەین کە ووتی "لەسەر دەستپێشخەری سەرۆک کۆماری عێراق، مارشال عەبدول سەلام عارف بڕیارماندا شەڕ راگرین و داوا لە پێشمەرگە بکەین بگەڕێنەوە ناو مال و حالی خۆیان، سەر کارو کەسابەتی خۆیان تا رێگە بە سولتەی وەتەنی بدەین هەنگاوی پێویست بنێ تاکو ئەمن و ئاسایش بگەڕیتەوە مەنتیقە و حقوقی نیشتمانی کورد ئیعترافی پێ بکرێت".
تالەبانی بە توڕەییەوە دەلێ ئەوەمان گۆت و ئەوەشمانکرد کەچی تاکوئێستا بەغدا هیچی نەکردیە. لە بیرتان چوو وەزیری راگەیاندنی بەغدا، عبدالکریم فەرحان، نەیگوت هەموو گیراوەکان ئازاد دەکەین؟ ئیمبارگۆی ئابوری لەسەر پارێزگاکانی باکور هەلدەگرین؟ هەموو ئەو مال و مولکەی، پێشمەرگەکان، کە دەستیان بەسەرداگیراوە بۆ خاوەنەکانیان دەگێڕینەوە؟ کەس چی دیت؟ کوا بەلێنەکانی عەبدول سەلام کە، وەک پرۆپاگەندە، لە دەرەوە بلاویکردەوە.... قەراربوو مەحکەمەی سەورە هەڵوەشێنتەوە کەچی تاکو ئێستا دەستیان بۆ نەبردووە. بەلێنیان دابوو ئازادی تەواو بۆ جولە و گەڕانی مستەفا بارزانی

دابین بکەن. ئەوە چەند جارە داوای نووسین و بلاوکردنەوەی دەستوری نوێ بکەین کە دان بە مافە نەتەوەیەکانی کورد بنێت؟
ئاشکرایە لەم کەش و هەوایە دانوستانەکان نە درێژە و نە بەرهەمیان دەبێت، ئەم پرسانە پێویستیان بە روونکردنەوە و لێکتێگەیشتن هەیە کە تالەبانی وەک ئولتیماتوم رایاندەگەیەنێ. بەلام عەبدول رەحمان عارفی برای عەبدول سەلام، وەک نوێنەری عێراق، دەیەوێت کاتەکە بکوژێ و بەبێ پرس و رای براکەی توانای هیچ بڕیارێکی نیە. تالەبانی زۆر بە تورەیی بەغدا جێ دێلێت و دەگەڕێتەوە بارەگای بارزانی.
لەم ماوەیە "شێخی سۆر" خۆی ئامادەکردبوو بۆ هەر پێشبینیەک، ئەوەشی ئاشکرا کرد کە لە رێکەوتنەکەی شوبات "چەند بڕگەیەکی نهێنی هەبووە کە بە وردی باسی چاوپێکەوتن و دانوستانەکانی ئایندەیان لە نێوان هەردوو لا" کردوە و بەغدا رێزی لێنەگرتووە. واتە بەغدا درۆیکردووە: "رێکەوتنە سەرەتاییەکە تەنها نیاز پاکی بووە، پێویستی بە گفتوگۆی زیاتر بووە، پرسە سەرەکیەکان بێ چارەسەر ماونەتەوە". بارزانی ووتی "ئێمە شەڕمان راگرت، داوام لە پێشمەرگە کرد بەگەڕێنەوە گوندەکانیان، ناو مال و منداليان تاکو نیاز پاکی لۆ سولتەی بەغدا پیشان بدەین بەلام من فەرمانی چەک دانانم نەکردووە. لە راستی من هیچ دڵم بەو شەڕ راگرتنە خۆش نیە. فەرموو ئێمە هەموو دیلەکانی دەولەتمان، ٤٠٠ کەس، ئازادکرد بەلام حکومەتی بەغدا زیندانیانی کوردیان ئازاد نەکردوە تا بگەڕێنەوە ناو مال و منداڵەکانیان".
هەرچی پەیوەندی بە دانوستانەکان هەبوو کە تالەبانی دەیبردە پێشەوە "شێخی سۆر" ئامادەیی خۆی دەربڕی، وەک "ئێشکگرێکی لێبوردە" زیاتر دەستی برایەتی درێژ بکات و بڕیاری ئەوە بدات هەنگاو بە هەنگاو لەشکرەکەی هەلوەشاندبایەوە بەو مەرجەی حکومەتی عێراقیش بە کردەوە نیاز پاکی و بەلێنەکانی جێبەجێ بکردایە. بەلام حکومەتی بەغدا ئەو نیاز

پاکیەی پیشان نەدا و، مەلا مستەفاش چیتر پەیوەست نەبوو بە پاراستنی نهێنی دانوستانەکە، ئەوەشی ئاشکراکرد کە داوایکردبوو دانوستان و ڕێکەوتنەکە بە ئامادەبوونی نوێنەرانی یەکێتی سۆڤیەت و ئەمەریکا و کۆماری عەرەبی یەکگرتوو بەڕێوە بچن. کەچی عەبدول سەلام زۆر بە توندی دژی ئەو بژاردەیە بوو و ڕایگەیاندبوو کە "کێشەی کورد کێشەیەکی ناوخۆیە...!!"

دووبارە ناکۆکیە هەمیشەییەکە سەر هەلدەداتەوە، کوردەکان داوای ئۆتۆنۆمی دەکەن و، بە نهێنی و لە دڵیشەوە هەولی دروستکردنی دەولەتێکی سەربەخۆ دەدەن، بەغدا، بە قسە، دەلێ ئامادەیە ئۆتۆنۆمی بدات بەلام قەت دانی پیا نانێت و، دەزانێ پلانی ڕاستەقینەی کورد چیە.

ئەو گەمە و چاو شارکێیە دەیان سالە درێژە دەکێشێ، لە لایەک شۆڕش و کودەتای سەربازی، لە لایەکی تریش شەڕ و ئاگربەس بەبێ ئەوەی هەولی جدی بدرێت و ڕێگە چارەی ئەو کێشەیە بدۆزرێتەوە کە بە بەردەوامی بۆتە هۆی نانەوەی مردن و تیرۆر.

ئەوکاتەی تالەبانی، لەگەل براکەی عارف، عبدالرحمان، خەریکی دانوستان بوو مستەفا بارزانی، بە فیلبازی و زیرەکی، ڕایگەیاند ئەگەر بوونی ئەو گرفت بۆ داخوازیەکانی کورد دروست دەکات ئەوە ئامادەیە وولات جێ بهێلێ، ئەگەر ئەم قوربانیە ببێتە هۆی ئاسانکاری و تەبایی و دان پیانانی مافەکانی کورد لە لایەن حکومەتی عێراق. ئەم ڕاگەیاندنە دەنگێکی زۆریدایەوە، بە تایبەتی لەناو دیپلۆماتکاران کەچی دەسەلاتدارانی بەغدا بچوکترین کاردانەوەیان نەبوو. عەبدول سەلام خۆی لێ کەڕ کرد، دوو مانگ پاش شکستی دانوستانەکانی تالەبانی، سەرەڕای ئەو هەموو بەلێنانەی درابوون لە دەستوری نوێی عێراق، دان بەمافی ئۆتۆنۆمی کوردان نەنرا. ئەم پەشیمانی و بێ بەلێنیە بە هەلوێستەکی زۆر خراپ و نەگەتیڤ لە قەلەمدرا، بە تایبەتی لەناو دیپلۆماتکارانی ڕۆژئاوا لە بەغدا. کاتی خۆی عارف بە ئاشکرا و لە

ڕاگەیاندنەکانی ڕادیۆ و تەلفزیۆن بە شان و باڵی "برایەتی کورد و عەرەب"یدا هەڵگوتبوو.
لێرەدا عارف هەست بەوە دەکات کە ڕۆژانی ناخۆشتر و مەترسیدارتر چاوەڕوانی دەکات، بۆیە، وەکو هەموو جار، دڵی بۆ شکۆ و هەیبەتی قاهیرە لێدەدا و هەمیشە بیر لەوە دەکاتەوە پەیوەندیەکانی لە گەڵ جەمال عەبدول ناسر بەهێزتر بکات، هەموو هەوڵی دەخاتە گەر بۆ ئەوەی هەنگاوەکانی، بۆ فیدراسیۆنی عەرەبی، لەگەڵ مسرِ خێراتر بکات بەڵام ئەم پرۆژەیە لە لایەن هاوڕێ نزیکەکانی لە بەغدا گرفتی بۆ دروست دەکرێت. لە لایەکی تریش عارف، بۆ ڕاکێشانی سۆزی کوردەکان، ٩٢٥٠٠٠٠ (نۆ ملیۆن و دووسەد و پەنجا هەزار) دیناری عێراقی بۆ پەرەپێدان و گەشەی باکوری عێراق تەرخانکرد، ئەوکاتە ١ دینار بەرامبەر بە ١ ستەرلین بوو و، بۆ سالانی ١٩٦٤ – ١٩٦٩ چل میۆن دیناریتری بۆ ئەو ناوچەیە تەرخانکرد.
هیچ سودی نیە. سەرەڕای ئەوەی هەستی بە ڕەشەبا کردبێت و ماوەیەکە وەک پاسەوان لە ئەرکدا بێت لە ناکاو هەڕەشەی ئەوەی لێکرا بە کودەتایەکی سەربازی ڕامالرێت. لە ٢٣ تەموزی ١٩٦٤ ڕەشەبایەکی گەرم ڕوو لە بەغدا دەکات و خۆل دەبارێ و دەنکە لمەکان پێستەی مرۆڤ داغ دەکەن، پۆلیسی نهێنی ڕایگەیاند کە پلانێکی کودەتایان پوچەل کردۆتەوە کە نیازی کوشتنی عەبدول سەلامیان هەبووە. پلانەکە، گوایە، دەبوایە لە ٥ ئەیلولی ١٩٦٤، ئەوکاتەی عارف لەگەڵ شاندێک، بۆ بەشداری لە کۆبونەوەی کۆمکاری عەرەبی لە ئەسکەندەریە – مسرِ دەکەوێتە ڕێ، جێبەجێ بکرێت. دەبوایە ٦ فڕۆکە لە سەربازگەی ڕەشید هەستابان و بۆردمانێکی خەستی فڕۆکەخانەی بەغدا بکرێت و لە هەمان کات کەتیبەیەک لە دەبابە و مودەرەعە دەزگا و ناوەندە هەستیارەکانی بەغدایان بۆردومان بکردایە و کودەتاچیەکانیش، هەموویان سەر بە پارتی بەعس بوون، دەسەلاتیان بگرتایە دەست.

عـارف زۆر بە تونـدی کـاردانەوەی نوانـد، زۆر لە سـەرکردەکانی بەعسـی، کاربەدەستانی سەربازی و مەدەنی، گرت، ٥ فڕۆکەوان کە دەبوایە بۆردومانی فڕۆکەخانەیـان بکـردایە دەسـتگیرکران و لە دادگـای سـەورە بە گـوللە بـاران سـزادران. لەو کەسـانەی گیرابـوون، بەرپرسـی فڕۆکەخـانەی بەغـدا، عەبـدول جەبار رەمەزان، وەزیـری پێشـو، عەبدول لەتیف، بەرێوەبەری هێلـی ئاسـنی، زیـاب ئەقـاوی، فەرمانـدەی لیـوای یـاخیبوو، ئەحـمەد عەبـدول ئەلجبـوری، سـەرۆک وەزیرانـی پێشـو، ئەحـمەد حەسـەن ئەل بەکـر کە بە شـێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لە لایەن عەبدول سەلام بوردرا کە کاتی خۆی بێ دوو دلی عەبدول کەریـم قاسمی هـاوڕێ و خەزوری کوشت. ئەل بەکر کەسایەتیەکی شەڕانگێژی شەیتانی بوو، یەکێک لەو کودەتاچیانە بـوو کە هەرگیـز پەشـیمان نەدەبـووەوە، بە سـاغ و سـەلامەتی لێـی نەجـات بـوو و، تەنـانەت لە هەول و تێکۆشان بەردەوام بوو و تاکو لە لە سالی ١٩٦٨ دەگەوێتە بەرزترین پۆسـتی دەولەت و دەبێتە سەرۆک کۆمار، هەموو جار خۆی لە پەتـی سێدارە رزگـار دەکرد کە دەیان بەرپرس و سەرۆکەکانی ئەم وولاتە ملیان پێوە بوو.

پاش پوچەلکردنەوەی کودەتاکە عارف هەنگاوەکانی بۆ یەککگرتن لەگەل مسـر خێراتـر کـرد بەلام "مەلای سـۆر" لەسـەر چیاکـان چـاودێری بـاردودۆخەکە دەکات، یاداشتێک رەوانەی بەغدا و قاهیرە دەکات و، بە بیر حکومەتی عێراق دێنێتەوە کە لە شوبات بەلێنی ئەوەیدابوو کە مافەکانی گەلی کورد دەخرێنە دەستوری نوێ و، داوای هۆکاری ئەو پاشەگەزبوونەوەی دەکرد. ئەم یاداشتە بێ وەلام دەمێنێتەوە. موسـتەفا بـارزانی جارێکیتر نـامەیەک رەوانە دەکات و بەغـدا وەلام نـاداتەوە و، ناسـرپیش دەکەوێـتە مەوقیفێکـی نـاخۆش. ناسـر پێشنیاری ئەوە دەکات کە پێویستە هێز بەکار بهێنرێت بەلام نابێت تەنها دژ بەکورد بێ. هەڕەشـەیەکیتر لە ئارادابوو، پێویسـتە روو بەرووی ئەو گرفتانە ببنەوە کە خەریکە دەبنە مـایەی مەترسـی. لە شـەوی ١٧ ئۆکتـۆبەری ١٩٦٤

پازدە هەزار سەرباز دەخرێنە ئامادەباشی و رەوانەی سنورەکانی سوریا و ئوردن کران، کەتیبەیەکی دەبابە و مودەرەعەی مسری پارێزگاری لە بەغدا دەکات. سوپای زیاتر رەوانەی کوردستان دەکرێ. ئەو هەموو ئیستیعرازە بۆ چاو سورکردنەوەو ترساندنی "دوژمنەکانی ناوەوەو دەرەوەیە"، بە تایبەتی نەیارەکانی ناو پارتی بەعس کە سەرەرای شکستی کودەتاکە هێشتا لە دەرفەتێک دەگەران بارودۆخەکە، بە قازانجی خۆیان، ئاوەژوبکەنەوە.

ئەو نمایشە سەربازیە گەورەیە بۆ ئەوە بوو تا بەعسیەکانی سوریا چاوترسا بکات، هۆشداری بداتە مەلیک حوسێن کە دژایەتی نزیکبوونەوەی ولاتانی عەرەبی و یەکێتی سۆڤیەتی دەکرد، بە ئاگاهێنانی هەموو ئەو ولاتانە بوو کە دەیانوویست گرفت و تەگەرە بخەنە سەر یەکێتی مسر و عێراق، تەعەداکردنی "شێخی سۆر" بوو. تاکە کەسێک کە بەرامبەر ئەو نمایشە دەستەوەستان نەبوو، تاکە کەسێک کە بە کارایی و بە چاپوکی وەلامی دایەوە موستەفا بارزانی بوو. ئەو گوریسە لاوازەی دانوستانەکانی شوبات جارێکیتر بەرەو پسان دەچوو. ٨ مانگی دانوستانی گەرم و پڕ کێشمەکێش، کە تەنها سودیان ئەوەبوو ئاگر بەس رابگەینرێ، لە پرێکا ئاوابوو. لەسەر چیا بەرزەکانی کوردستان تەپلی شەڕ، جارێکیتر، بانگی پێشمەرگەکانی کردەوە.

دووبارە شەڕ دەستپێدەکاتەوە

ڕاپەرین سەرتاسەری و گشتیە، ڕۆژی ١٩ ئۆکتۆر ٥٠٠ پێشمەرگە پەلاماری شاری زاخۆ دەدەن و دوای ٤ سەعات لە بەرگری پۆلیس و سەربازەکانی عێراق تارو مار دەکرێن و شار دەکەوێتە دەستی کوردەکان و تالان دەکرێت. کوردەکان هەموو رق و تورەییان بەسەر دامودەزگاکانی حکومەت هەڵدەڕێژن و، ڕۆژە ناخۆش و دڵ تەزێنەکانی هێرش و تۆڵەی لەشکری تەیمور لەنگمان هاتەوە بیر. لە کۆتایی هێرشەکە کوردەکان بە دەستکەوتێکی زۆر گەڕانەوە دواوە، جێگری قایمە قامیان بەدەست بەستراوی لەگەڵ خۆیان برد، چەک و تەقەمەنی و کەرەسەیەکی زۆری شەڕ و ٧ هەزار سەر مەڕیان دەستکەوت. کوردەکان بە ورەیەکی بەرزەوە بەرەو گوندەکانی خۆیان گەڕانەوە و ئەو دەستکەوتانەش "نیشانەی سەرکەوتنی کوردەکانی بەسەر عەرەبە چەوسێنەرەکان" پیشان دەدا. ئەو هۆشداریەی بارزانی ڕێگەی تەنها بەیەک لێکدانەوە دەدا، ئەویش بریتی بوو لەوەی کە هەڕەشەکانی عەبدول سەلام، لەسەر پێشنیاری ناسر، وەلامێکی کەمەر شکێنی وەرگرتەوە.
حکومەتی بەغدا دەبوایە، بە یەکجاری، چەند خالێکی بۆ روونبێتەوە:
١. جێبەجێنەکردنی هەر بەلێنێک بەرامبەر بە کوردەکان بە هەڕەشە حیساب دەکرێت و وەلامێکی جەرگبڕی بەدواداديێت.
٢. پرۆژەو نیازی عەبدول سەلام عارف بۆ بەستەنەوەی چارەنوسی عێراق بە هی مسر مافە سەرەکیەکانی کوردی پێشێل دەکرد.

٣. بەغـدا بەبـێ لەبەرچـاوگرتنی هەلوێسـتی کوردەکـان و ڕێکەوتنەکـانی ئیمزاکرابـوون (کـورد ١ لەسـەر ٣ دانیشـتوانی عێراقە) نـاتوانێ بڕیـار لەسـەر یەکگرتن، لەگەڵ مسر، بدات.

سەرەڕای ئەوەش عارف لەسەر بۆچوونەکانی سور بوو، لە ٢٦ ئۆکتۆبەر لە کەرکە / قەرکە؟ – Karka ڕایگەیانـد کە لەم نزیکـانە هەردوو سـەرکردایەتی مسر و عێراق لە بەغدا کۆدەبنەوە و یەکگرتنی هەردوو وولات بڕیاری لەسەر دراوە، دەسـتورێکی نـوێ بەڕێـوەیە کە دەبـێ ئەو یەکگـرتنە پەسـەند بکـات. مستەفا بارزانی وەلامێکی ئامادەی بەدەستەوە بوو، حکومەتێکی کوردی، لە ١١ کەس، دروسـت دەکـات و، هەمـوو هەولەکـانی دەخـاتە گەڕ بـۆ بەدەسـت هێنانی ئەو ئۆتۆنـۆمیەی بەغدا بەڵێنی پێدابوون بەلام، تـاکو ئێسـتا، جێبەجێی نەکردووە.

عارف بەو هەلوێستەی بارزانی تووشی دڵەڕاوکێ بوو، ترسی ئەوەی لێنیشت کە ئەو هەواڵە بگاتە قاهیرەو ببێتە هـۆی سسـتبوونی پرۆسـەی یەکگرتنەکە و لاوازبـوونی پـێگەی کەسـایەتی خـۆی. ئەوکـات چ لە عێـراق و چ لە مسـر زۆر کەس و لایەن دژی ئەو یەکگـرتنە بـوون. عـارف ناچـار دەبێـت شـاندێک ڕەوانەی لای "شێخی سۆر" بکات بۆ ئەوەی هەولی هێورکردنەوەی گرژیەکان بدات یان هەر هیچ نەبێت کات بەدەست بهێنێ. بەلام هەمووی بێسود بوو، بارزانی داوای ڕێزگرتنی دەمودەستی ڕێکەوتنەکەی شوباتی ١٩٦٤ کرد.

دووبـارە عـارف خـۆی بەتەنیـا دیـتەوە، بـۆیە جـارێکیتر بڕیاریـدا دەستپێشـخەریەک بکـات بـۆ ئەوەی مەلا مسـتەفا لە کـۆمەلانی خەلکی کـورد دابـبڕێـت. لە ١٦ نـۆڤەمبەر کـابینەیەکی نـوێی بەسـەرۆکایەتی تـاهیر یەحیـا دروسـتکرد و راشـیگەیاند لە مـاوەی یەک سـال حکـومەتی پەرلەمەنتـاری دەگەڕێتەوە و کۆتـایی بە بـاری نائاسـایی دێت. لەم روانگەیە دەکرێت، ئەگەر دەنگدەران ویسـتیان، هەرێمێکی ئۆتۆنـۆمی بـۆ پارێزگاکـانی بـاکور دروسـت

بکرێــت و، بە دڵنیــایەوە بە گەڕانەوەی ژیــانی پەرلەمانتــاری ســوپاش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆی ببینێت و دەست لە کاروباری سیاسەت نەدات. ئەو جــولەیەی عــارف، ســەرەڕای گومــانی گشــتی لە نیــازە دیموکراتیەکانی، جۆرە جموجۆلیەکی خستە مەیدانەکە. ئەوەش بەس بوو بۆ عارف تاکو بتوانی لەگەڵ قاهیرە، لەسەر مەسەلەی یەکگرتن، بگەوێتە لێک تێگەیشتنێک، بۆ ئەم مەبەستە "کۆمیتەی سیاسی" لە ٢٣ ئەندام پێک هات بۆ ئەوەی لە مــاوەی دوو ســاڵ پــرۆژەی یەکگرتنــی نێــوان هەردوو وولات بنووسێت.

سەرەڕای ئەو دەسکەوتەش عارف لەسەر ئەعساب دەژیا، لەبەرامبەر کێشەی کورد تەواو هیلاک و ماندوو بوو، ترسی کودەتا ئۆقرەی لێبڕیبوو، نیگەران بوو لەوەی کە بارودۆخی عێراق متمانەیان بە بەغدا لەق کردبوو، هەمیشە هیلاک و ماندوو بوو، بیری لەوە دەکردەوە چۆن بتوانێ هاوسەنگی لە نێوان هێزە گەورەکان ڕاگرێت، وا دەهاتە بەرچاو کە تووشی نەخۆشی تورەبوون بووبێت و گومانی لە هەموو کەس دەکرد. مەلا مستەفاش کە ڕەفتاری ڕەق وتەقی، وەک چیاکانی کوردستان، هەبوو کە لێی لەدایکبوو بوو بە عاقلانە دەنگۆی ئەوە بلاو دەکاتەوە کە گوایە پەیوەندی لەگەڵ دەوروپشتەکانی جەماڵ عەبدول ناسر کردیە. گریمانەیەکی نا مەنتیقیە بەلام لێرە هەموو شتەک دەکرێ ڕوو بدات، ئەو دەنگۆیەش زیاتر عارف هار دەکات هەروەک ئەو دەنگۆیەی سەبارەت بە پەیوەندی بارزانی و هەندێ گروپی ئیسرایلی بلاوکردەوە. ڕاوێژکارەکانی عارف، تەواو، نیگەران و پەشۆکاوبوون. عارف زیاتر تورەو توند بوو بوو، گومانی لە هەموو لایەک دەکرد، ڕۆژانە بڕیاری گواستنەوە و جێگۆڕکێی فلان و فیساری دەدا، کۆمەڵێ خەلک و ڕاوێژکاری عەنتیکەی لەدەوری خۆی کۆکردبووەوە و، چاودێر و ڕاوێژکارەکانی بە

نهێنــی ڕەوانەی قــاهیرە دەکــرد و، لە ترســێکی گەورە دەژیــا کە کەســێک دەستڕێژی گوللەی لێبکات یان ژەهراوی بکەن.
لە سـەرەتای سـالی ١٩٦٥ عەبـدول سـەلام بە راویـژ لەگەل بـراکەی، عەبـدول رەحمان، بە یەکەوە بڕیـار دەدەن هێرشـێکی فـراوان لە دژی کوردەکان بکەن بەلام ئەمجــارە بە نهێنــی و دوور لە چــاوی راگەیانــدنەکان، دەیانەوێــت کوردەکــان لە غــافلبوون، لە ناکــاو، بگــرن. بــۆ ڕێگــرتن لەم خەیــال پــلاویە، کوردەکان لە خالە چاودێرەیە جێگیرو و بەردەوامەکان، وەک چیا سـەرکەشـە نەمرەکان، چاوەدێری جولە و بزوتنەوەی لەشکری عێراقیان دەکرد. موسـتەفا بـارزانی، دەمودەسـت، پێشـمەرگەکانی ڕەوانەی خـوارەوە کـرد، لە شـاخەکان بەرەوە سـولەیمانی کە شــەڕێکی قــوڕس و خوێنــاوی لەگەل سـوپای بەغـدا دەکەن. پێشمەرگە بە چەک و بە خەنجەر دەکەونە ناو لیوایەکی عێراق و تارو ماریان دەکەن، ئەوی کوژرا و ئەوی بریندار و بە دیل گیرا ئەوانیتر بەزین و بەرەو خوارو هەلاتن و زۆریش لەوانە لە ڕێگە لە سـەرمان و لە برسـان و بە برینـداری مـردن. سـوپای عێـراق بە جـارەک ورەی هـاتبووە خـوارەوە، هەر هەولێک بۆ پەلاماردان و هێرشکردنە سەر کوردەکان ئەنجامەکەی بە کوشتار و دۆڕانـدنی خۆیـان کۆتـایی دەهـات. چەنـد کەسـێک ڕەخنەیـان گرتبوو و ئەو هێرشــەیان بە "هەولــی خۆکــوژی" لە قەلەمــدابوو و ئەو دەنگــۆیەش، لە نــاو کۆمونیتی دیبلۆماتکاران، دەنگی دابووەوە.
بەغـدا ئـاواتەخوازە تـۆلەی ئەو دۆڕانـدن و شکسـتیە بکـاتەوە، ئیـدیعای ئەوە دەکات کە کوردەکان خیانەتیـان کردووە و بە فێل پەلامـاری سـەربازگەکەیان داوە لە کاتێک ئێمە هیچ نیازی شەڕ و هێرشـەکمان نەبووە و ئەو پەلامـارەی کوردەکان بێ پاسـاوە. بە خەیالی ئەوەی تەفرەقە بخـاتە نـاو کوردەکـان و لە "مەلای سۆر" دایانبڕی وەزیری ناوخۆ، بۆ ئەم مەبەسـتەش سـوبحی عەبدول حەمید (١٩٢٤ – ٢٠١٠، و)، بانگەوازێک ئاراستەی کوردەکان دەکات و داوایان

لێدەکات کە هاوکارو هاریکاری دەسەلاتی بەغدا بکەن بۆ ئەوەی ئارامی و سەقامگیری بۆ باکوری نیشتمانەکەمان بگێرینەوە کە لە لایەن "دەستە و تاقمە تیرۆریستەکانی لە خزمەتی ئیمپریالیزم" کەوتۆتە مەترسیەوە. حەمید رایگەیاند کە حکومەتی عێراق زۆر پەرۆشی جێبەجێکردنی ڕێکەوتنی شوباتی ١٩٦٤ ە بەلام بە بێ گەڕانەوەی ئەمن و ئاسایش، بۆ ئەو ناوچانە، جێبەجێ ناکرێ.

بانگەوازەکەی وەزیری ناوخۆ، جارێکیتر، هیوایەکی بچوک دەبوژێنتەوە، کوردەکان ئەوجارەش "وەختەکی مەعقول" دەدەنە بەغدا تاکو نیازپاکی خۆی پیشان بدات و ئاگر بەس رادەگەیەنن. هەردوو لا ئیستیغلالی ئەو هودنەیە دەکەن و قەناعەتیان وایە کە ئەوجارەش هیچی لێ شین نابێ و دەست بەشەڕ دەکرێتەوە. هات و چوونی شاندی بەغدا و کوردەکان سەبارەت بەوەی کوردەکان داوای چی دەکەن و بەغداش ئامادەی چی هەیە بیدات، سەرکردە عەسکەریەکانی هەردوو لاش خۆیان بۆ ئەگەری خراپتر ئامادە دەکەن، کۆمیتەی نیشتمانی کوردستان داوای چەک هەلگرتن، نەفیر عام، لە گەورەو گچکە دەکات، داوای کۆکردنەوەی ئەرزاق و کەرەسەی شەڕ دەکات، ئەوەش بە پاساوی ئەوەی کە کاتێکی درێژ و مەترسیدارمان لە پێشە. لە لایەکی ترەوە، سەرکردایەتی ئەرکانی سوپای عێراق خۆی بۆ هێرشێکیتری فراوان ئامادە دەکات. لەم بارودۆخە بێ متمانەیی و پڕ لە قەیرانە دانوستانەکان زۆر بە کزی دەچنە پێشەوە. بەغدا باسی پڕۆژەو پلانی ئایندە دەکات و مستەفا بارزانیش داوای بڕیار و یاسای دەست و برد دەکات.

لەم کەش و هەوا ساختەیە، هەردوو لا متمانەیان بەیەک نیە و هەولی ئەوە دەدەن تەلە بۆ یەکتر دابنێنەوە، بەمشێوەیە دەگەونە خالی کۆتایی. ١٠ نیسانی ١٩٦٥، بەبێ هیچ هۆشداری و ئاگادارکردنەوەیەک، پلانی پەلاماری سەرکردایەتی ئەرکانی بەغدا، زۆر بە توندوتیژی دەتەقێتەوە. ٥ لەشکری

عێراق بە دەبابە و مودەرەعە و تۆپی دور هاوێژ پەلاماری کوردستان دەدەن، لە ئاسمانیش فڕۆکە سەربازیەکان دەرشێنەوە، بە سەدان تۆن بۆمب فڕێدەدەنە سەر سەنگەری پێشمەرگە و گوندەکانی ژێر دەستیان. هێرشێکی یەکجار توند و فراوانە، وا هەست دەکرێ کە بۆ یەکەمجار بەغدا سەرکەوتن بەدەست بهێنێ و کوردەکانی لە خەو گرتبێ. کوردەکان ناچار دەبن بەرەو سەر چیاکان بکشێنەوە، ئەو شوێنەی دەبابە و مودەڕەعەی ناگاتێ، ئەو شوێنەی تەنها مرۆڤ و ولاخ دەتوانن سەرکەون، پێشمەرگە لە شاری دهۆک دەکشێتەوە و دەکەوێتەوە بەردەستی حکومەت.

حکومەتی بەغدا خەریکە بەو روداوە سەرخۆشبێ و تەپلی "سەرکەوتن" لێدەدەن. بەلام دوای مانگەک سەرکەوتنەکە هیچی لی شین نەبوو، راستە دهۆک کەوتە ژێر دەستی هێزەکانی بەغدا، ناتوانن بیپارێزن، هەموو شەوێک کوردەکان پەلاماری هێزەکانی دەولەت دەدەن و ژمارەیەکیان لێ دەکوژن. بەغدا بۆ ئەوەی بارە خوارەکە راستکاتەوە، مەعنەویاتی خەلک بەرز بکاتەوەو جولەیەکیتر دەکات و مودیری ئەمنی عامە، حاجی خەماس Hagi Khammas، رادەسپێرێ تاکو هەموو رۆژنامەنووسە بیانیەکانی بەغدا بانگ بکات و پێیان رابگەیەنێ کە هاوپەیمانی رۆژئاوا لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست، هاوپەیمانی سەنتۆ، حیلفی بەغدای پێشو، کۆمەکی دارایی و چەک و تفاقی بە یاخیبوونی کوردەکان کردووە. تۆمەتێکی مندالانەیە تاکو هەست و سۆزی مۆسکۆ و ولاتانی عەرەبی، لە پێشەوەی هەمووان هی مسر، بۆ لای عێراق راکێشێ.

مستەفا بارزانیش دەمودەست هەولەکەی بەرپرسی ئاسایشی بەغدا پوچەل دەکاتەوە، لە رووی راگەیاندن و پڕۆپاگەندە، وەلامی دەداتەوە:

١. لە رێگەی تالەبانیەوە رادەگەیەنێ کە سوپای عێراق گاز و بۆمبی ناپالمی لە دژی کۆمەلانی خەلکی کوردستان، سیڤیل، بەکار هێناوە.

٢. داوای ناوبژیوانی لە جەمال عەبدول ناسر دەکات.

٣. شاندێکی کوردی رەوانەی ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا دەکات تا رای گشتی ئەو ولاتە لەسەر مەسەلەی کوردستان ئاگادار بکاتەوەو سۆزیان راکێشێت.

لە راستی بارزانی، زۆر باش دەزانێ، لەو جولانە هیچ شتێک بەدەست ناهێنی بەلام هیچ نەبێ ئەو دەستپێشخەریانە ترس و دڵەڕاوکێ دەخەنە دەرونی عەبدول سەلام و خەو و ئارامی لێ حەرام دەکەن. بارزانی چاک دەزانی کە عارف گوێ لە داوا و ئامۆژگاری کەس ناگرێت تاکو واز لە بەکار هێنانی گازو بۆمبی ناپالم بهێنێ. باش دەزانێ کە ناسر قەبولی ئەوە ناکات خۆی توشی بینە و بەردەی نێوان کورد و عارف بکات. بارزانی ئەوەش دەزانی کە شاندە کوردیەکەی چۆتە ئەمەریکا، سەرەڕای ئەوەی لە لایەن کەسێکی زیرەک و لێهاتوی وەک عیسمەت شریف ڤانلی سەرکردایەتی دەکرێت، ناتوانی شتێکی ئەوتۆ بەدەست بهێنێ. ولاتە یەکگرتوەکان بە ساردی پێشوازیان لێکرد، بە بێ سۆز تەماشای گرفتی کورد و عێراقیەکانیانکرد. ئەوەش لەبەر ئەوەبوو کە ئەمەریکا دەمێکە رۆژهەلاتی ناوەڕاستی، وەک ناوچەی نفوزی ئینگلیزەکان تەماشا دەکرد، لە لایەکیتریش پسپۆڕو شارەزاکانی سیاسیەتی دەرەوەی ئەمەریکا لەو قەناعەتەبوون کە پرسی پڕ سەرکێشەی کەمایەتی کورد کەوتۆتە دەستی یەکێتی سۆڤیەت و لە دژی هاوپەیمانەکانی رۆژئاوا، وەک تورکیا و ئێران، بەکاریان دەهێنێ.

دەگێڕنەوە و دەڵێن جارێک عەبدول سەلام بەسەر براکەی، عەبدول رەحمان دەقیژێنی و دەڵێ "یان ئێستا یان قەت نابێ" و داوای لێدەکات زۆر بە جدیتر و بە زەبرتر روو بە رووی کوردەکان بێتەوە "ئێستا کاتی ئەوەیە لەناویان بەرین، دەتوانین لەناویان بەرین بە مەرجێک سەربازەکانی ئێمەش ببنە شاخەوانی لێهاتوو و چاو نەترس، بتوانن بەسەر ئەو شاخانە بکەون، دەست بەسەر مۆلگە و حەشارگەی کوردەکان لە گۆل و ئەشکەوتەکاندا بگرن". بەلام

سەربازە بەدبەختەکان، سەرەڕای دڵسۆزیان بۆ حکومەت، نەیاندەتوانی ببنە شاخەوان و لەگەڵ ئەو ژیانە لێ رانەهاتوون و پێشیان ناکرێ. سەرەڕای بەرزکردنەوەی ورەیان، جۆشدانیان بە خۆشەویستی نیشتمان، پیا هەلگوتنیان گوایە ئەوانە پاڵەوان و جەنگاوەری وولاتن و، بەڵێنی پارەو پلە و پۆستیان پێدابوون و، ئەو سەربازانەش هەموو هەولیان دەخەنە گەر بۆ شکست پێهێنانی یاخیبوونی کوردەکان بەلام هەموو ئەنجامەکان شکست دوای شکستبوون. حکومەتی بەغدا بیر لە داهێنانێکی نوێ دەکاتەوە، چیتر روو بە روو هێرش نەکاتە سەر کوردەکانی بارزانی، بیر لەوە دەکەنەوە کوردەکانی دۆل و پێدەشتەکان لە دژی یاخیبوەکان بەکار بهێنن، ژمارەکی زۆر لە کوردە سیڤیلەکان دەگرن و دوو بژاردەیان دەخەنە بەردەست یان چەک هەلگرتن و چوونە ریزی "فورسانی سەلاحەددین "– (جاش پۆلیس، و) یان تەرحیلکردنیان بۆ خواروی عێراق. بەوجۆرە سوپای عێراق کەوتبووە نێوان دوو ئاگر، لە باکور، هێلانەی هەلۆکانی کوردستان، لە دۆڵ و دەشتەکانیش ئەو کوردانەی هەڕەشەی تەرحیلکردنینان لێکرابوو. سەربازە عێراقیەکان هیلاک و شەکەت بوون، متمانەیان بە هیچ نەمابوو و تووشی ترسێکی بە کۆمەلبوون، ئەفسانە – داستانی "شێخی سۆر" لە لایەک پێی ئیعجاب بوون و لە لایەکیش مایەی ترس و تیرۆر بوو تا ئەو رادەیەی چەندەها کەتیبە فیراریان دەکرد و خۆیان دەدایە پال پێشمەرگەو لە دژی "دیکتاتۆری بەغدا" دەجەنگان.

عەبدول سەلام، بە راستی، گەیشتبووە دوا قۆناغی ژیانی، بە بەردەوامی هەلەکانی دووبارە دەکردەوە. لە بەرامبەر نارەزایەتی ئێران، سەبارەت بە پێکدادان و جولە سەربازیەکانی سەر سنور کە بووبوونە مایەی تێکدانی ئاشتی ناوچەکان، بە رەقی وەلامی دەدایەوە و ئینکاری ئەو روداوانەی دەکرد، دەیگوت ئەوە ئۆپێراسیۆنی ئاسایی پۆلیسن لە دژی ئەو چەتە و

ڕێگرانەی، لە پارێزگاکانی باکور، خەریکی نانەوەی ئاژاوەن. بالوێزخانە و نوێنەرایەتیە دیبلۆماسیەکان باسی ئەوەیان دەکرد کە عارف درۆی منداڵانە دەکات، ئەوەش لە هەیبەت و راستگۆیی کەمدەکاتەوە. عارف تووشی نەخۆشی دەرونی بووە، بانگی سەرۆکی هەواڵگری و دەکات بۆ ئەوەی لە ماوەی ٢٤ سەعات راپۆرتێکی، سەبارەت بەوەی چۆن دیبلۆماتکاران باسی سەرۆکی عێراق دەکەن، بۆ ئامادە بکات. دوای رۆژەک ٣ راپۆرتی بەدەست دەگات: یەکێک هی دیبلۆماتکارانی وولاتانی عەرەبی، یەک هی دیبلۆماتکارانی وولاتانی کۆمونیست، یەکیش هی دیبلۆماتکارانی وولاتانی رۆژئاوا.

هەر چەندە ئەوە کارو پیشەی ئێمە نیە بەلام بە چاو خشاندنێکی بە پەلە، بەو راپۆرتانە، بۆمان دەردەکەوێت کە عەبدول سەلام ٣ دەرەنجامی دەست کەوتبێت:

١. هەستکردن بە بلاوبوونەوەی ئەو بۆچوونە کە سیاسەتی عارف، چیتر، ئەو پالپشتیە بێ قەید و شەرتەی ئەو گروپانەی دەوروپشتی نەماوە. لە بارودۆخێکی لەمجۆرە هەمیشە پێشبینی ئەوە دەکرێ کە ئەمرۆ یان سبەی کودەتایەکی عەسکەری بکرێت. لەبەر ئەوە وا باشە هیچ جۆرە بەلێن ئیلتیزامێک دەگەل رژێمی ئیستای عێراق نەبەسترێت.

٢. قەناعەتێکی گشتی بلاوە کە هەر بومەلەرزەیەکی سیاسی لە سەرکردایەتی عێراق، راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، لە ژێر کاریگەری مەستەفا بارزانیە. لەم روانگەوە هەموو لەوە دڵنیان کە سەرکردەی کوردەکان، هەر کەسێک و رژێمێک لە عێراق لە دەسەلات بێ، دەتوانێ پەیوەندی لەگەل کەسایەتیە گرنگەکان هەبێ کە پێشوەختە لە هەر جم و جۆلی و نیازی رژێمی ئیستای بەغدا ئاگاداری دەکەنەوە.

٣. دیپلۆماتکارانی رۆژئاواش وا هەست دەکەن کە موستەفا بارزانی لە ڕێگەی پەیوەندیە شاراوەکانی بە مسۆگەری پەیوەندی لەگەل کەسایەتیەکانی

حکــومەتی عێــراق هەیە و، دەتــوانێ پشــتیش بە یــارمەتیە بە نرخەکــانی بالوێزخانەی سۆڤیەت ببەستێت.

عـارف پـاش ئەوەی ئەو راپۆرتـانە هەلدەسـەنگێنێ و پـلەی گەرمـی ناوەنـدە دیبلۆماسـیەکانی بەغـدا دەپێوێـت پشـتی خـۆی لێدەکاتەوە و هێـور دەبێـتەوە. ئەوەش بـووە مـایەی سەرسـوڕمانی راوێژکارەکـانی دەوروپشـتی کە وایـان دەزانـی و پێشـبینیان دەکرد وەلامدانەوەیەکی توونـدو تیـژ بنوێنێ. لە راسـتی عــارف لەو بــاوەڕەدابوو کە بۆچــوونی دیبلۆماتکــاران توونــدتر و زۆرتــر نەگەتیڤ بووایە، یان لەوانەیە بیزانیایە کە لەمە باشتر نەیدەتوانی بەرگری لە خۆی بکات، گەیشتبووە ئەو قەناعەتە کە نەیدەتوانی لەمە زیـاتر بکـات، ئەوەی دەیتـوانی، بـۆ رێگـری لە سـۆرپرایزی نەگەتیـڤ، کردبـووی، هەمـوو شـتێکی پێشوەختە خستبووە گەڕ. جگە لە چاوەڕوانی بژاردەی تـری لەبەردەم نەبـوو، چاوەڕوانی هەلێک بوو بۆ ئەوەی بەرهەمی سیاسەت و تاکتیکەکانی بڕنێتەوە. لەو باوەڕەدابوو کە رەفتارەکانی بە خێرو پۆزەتیڤ، لە لایەن رۆژئاواییەکان و ولاتــانی عەرەبــی، پێشــوازی لــێ دەکرێـت. هەرچەنـدە ئەوەش زیــانی بە پەیوەنـدیەکانی لەگەل یەکێتـی سـۆڤیەت دەگەیانـد کە پێشـتر لە خـالێکی زۆر خراپــدابوون. لەم حــالەتەش بیــری لەوە دەکــردەوە کە ئەوە ببێــتە هــۆی بەهێزکردنی پەیوەندی نێوان سۆڤیەت و "چەتە"کانی بارزانی.

ئەو دەرفەتە لە حوزەیرانی ١٩٦٥ هاتە پێشەوە، ئەوکاتەی هێزەکای ئاسایشـی عێراق گروپێکی تێکدەری کورد، لە ناوچەی موسل، دەستگیر دەکەن کە جل و بەرگـی عارەبیـان لەبەر کردبـوو. گـوایە عـارف بە وەزیـری بەگـری، نـاوخۆ و مـودیری ئەمنـی گوتـووە "تاکتیکمـان دەگـۆڕین. باسـی کوردەکـان نـاکەین یـان زۆر بەکەمــی". بــۆ ئەو مەبەســتەش قســەی خــۆی بــردە ســەر و رادیــۆ و تەلەفزیــۆن و رۆژنامەکــانی عێــراق بە بەربــلاوی باســی دەســتگیرکردنی "تیرۆریسـتە کۆمونیسـتەکانیان" کرد کە پیلانـی "رێگـری و تێکدانی پلانەکـانی

پێشــکەوتنی ئــابوری پارێزگاکــانی باکوریــان هەبــوو کە لە لایەن حکــومەتی ناوەنــدی بڕیــاری لەســەر درابــوو". بە تــایبەتی تێرۆریســتەکان - تەماشــاکەن چیتر نەیاندەتوانی ئینکاری ئەوە بکەن کە هەرچەندە کۆمونیستن بەلام کوردن – پیلانی ئەوەیان هەبوو کە تــرس و تۆقین بــلاو بکەنەوە، ئەوەش لە ڕێگەی زنجیــرە پەلامــار و تەقانــدنەوە و کوشــتنی ئەو کەســانەی کە بە ئاشــکرا دژی پرۆژەی ئینفیسالی کوردەکان بوون.

بــۆ مــاوەی چەنــد ڕۆژ لەســەر یەک دەســتە و دایەرەی عــارف دەســتی بە هەلمەتێکــی پڕۆپاگەنــدەکرد، هەمــوو نهێنــی و شــتە وردەکــانی پیلانەکەیــان بلاوکردەوە، گەرەکیان بوو بە ڕاستەوخۆ و بە بێ دوو دلی بەرپرسیاریەتەکە بــخەنە ئەســتۆی، نەک تەنهــا کۆمونیســتە کوردەکــان، بەلکــو بــیخەنە ملــی شــــوعیەکانی عێــــراقیش. لێکۆلینەوەکــــانی هەوالگــــری و ئاسایشــــی بەغــــدا گەیشتبوونە ئەم دەرەنجامانە:

١. پارتی دیموکراتی کوردستان پرۆژەی جوداخوازی دەباتە پێشــەوە، ئەوەش پــێچەوانەی بەلــێن و ڕاگەیانــدنەکانی مســتەفا بــارزانین کە دەلــێ خەبــات بــۆ ئۆتۆنۆمی کوردستان، لە چوارچێوەی کۆماری عێراق، دەکات.

٢. مەکتەبی سیاســی حیزبی شــوعی عێراق، کە بە نهێنــی کــارو چالاکیەکــانی ئەنجــــام دەدا، لە لایەن کــــوردە جوداخوازەکــــان، بە ســــەرۆکایەتی عەزیــــز موحەمەد، کۆنترۆڵ کراوە.

٣. کۆمونیســتە کوردەکــان، بە ڕێکەوتــن دەگەل شــوعیەکانی عێــراق، شــەڕێکی خیانەت لەگەل نیشــتمان دەکەن، ئەوەش ســود بە ئیمپریالیســتەکان و زیــان بە بە بەرژەوەندی نەتەوەی عەرەب دەگەیەنێت.

عارف لەسەر ئاستی دیبلۆماسی قەناعەتی وابوو کە کۆنترۆلی بارودۆخەکەی کــردووەو بڕیــاریدا ســەرێک لە ســوپا و بەرەکــانی شــەڕ بــدات بەلکــو بتــوانێ ورەی لەشکرەکەی بەرز بکاتەوەو هانیان بدات هێرشێکی جەرگبڕ بکەنە سەر

کوردە یاخیبووەکان. لە سەردانەکەی وتارێکی حەماساوی لە بەرامبەر "٤٠ هەزار سەربازی قارەمانی لەشکری عێراق" کە لە دژی ئەو "چەتە و ڕێگرانەی لە پشتەوە خەنجەر لە نیشتمانی عێراق دەدەن" پێشکەش کرد و، پیرۆزبایی لە "سەربازە عێراقیە شۆڕە سوارو لە خۆ بوردوەکان" کرد کە "سەرکەوتنی بە پەلە و بە خێرای وەک بروسکەی هەور"یان لەو "خەباتە سەخت و دژوارەی ئیمپریالیزم نەخشەی بۆ دارشتووە" بەدەست هێناوە. بەلام لە راستی ئەو سەرکەوتنانە ئەسل و ئەساسیان نەبوو.

عارف کە گەڕایەوە بەغدا، لە وتارێک، رایگەیاند کە "مەعنەویاتی لەشکەرە قارەمانەکەمان ئەوەندە بەرزە دەگەوێتە بەرزی ئەستێرەکان"، لەبەر ئەوە "سەرکەوتن نزیکە"، دڵنیایشدا کە "هەموو هەرێمی کوردستان لەژێر کۆنترۆلی سوپادایە". ئەو درۆ و دەلەسانە، دەمودەست، لە لایەن ووتەبێژێکی کورد لە پاریس بەرپەچ درایەوە و ووتی پێچەوانەکەی راستە، واتە هەموو کوردستان لەژێر کۆترۆلی پێشمەرگەیە و "حکومەتی بەغدا بۆمبی ناپالم، لە دژی پێشمەرگە و کۆمەلانی خەلکی سیڤیل، بەکار دێنێ". ئەو گوتەبێژەی بارزانی دەلێ "ئەو رەفتارانەی بەغدا بوونەتە هۆی بەهێزکردنی ئیرادەی گەل و بزوتنەوەکەمان بۆ بەرگریکردن".

کوردەکان راست دەکەن، دەبابەکانی عێراق لە شاخە حاسێکان هیچیان پێ ناکرێت و مەحتەل دەبن و قەسابخانەکەش بەردەوامە. بەلام گۆڕانکاریەکی نوێ سەری هەلداوەو بارودۆخی عێراقیەکانی خراپتر و ناخۆشتر کردووە، ئەویش بریتیە لەوەی کە لەسەر لوتکەی چیاکان چەکی نوێ و کاریگەر بەدەست کوردەکانەوە بەدەرکەوتوون، تۆپ، هاوەن، قازیفە و...هتد کە زۆر بە زانایی و شارەزاییانە بە کاری دێنن. بە دڵنیایەوە وادیارە ئەو شەڕکەرانەیان راهێناوە بەلام کێ ئەو چەکانەی پێداون؟ بەم چەکانە کوردەکان عەمەلیاتی

خەتر ئەنجام دەدەن، لە جیاتی بەرگری دەستیان بە پەلامار و هێرشکردن کردووە، هەندێجار عەمەلیاتی سەرسوڕهێنەر دەکەن.
کێ ئەم چەکانەی پێداون؟ بەغدا، بە گشتی، تۆمەتەکە دەخاتە ئەستۆی "ئیمپریالیستەکان" بەلام کوردەکان دەڵێن ئەوانە دەستکەوتی شەڕن و لە سوپای عێراق دەستمان بەسەر داگرتووە، بۆ نموونە لە کاتی هێرش بۆ سەر ڕەواندوز، نزیکەی ٣٠ کم لە سنوری ئێران دوورە، یا لە کاتی پەلاماردانی فڕۆکەخانەی موسل. دوو عەمەلیاتی زۆر بە غیرەت و پڕ مەترسی بوون. لە یەکەم کوردەکان لە ناکاو هێرشیان کردە سەر سەربازگەی شارەکە، ڕق و تۆلەی خۆیان لەو بەدبەختانە کردەوە کە لەوێ بوون. لەو شەڕی دەست و یەخەیە هەرچی چەک و تفاقی شەڕی ناو سەربازگەکە لە لایەن چەکدارەکانی بارزانی دەستی بەسەرداگیرا.
ئاشکرایە بە قسەی کوردەکان، دەستکەوتی شەڕن، بەلام تەنها بە قسە کافی نیە و ناتوانن قەناعەتمان پێ بهێنن کە ئەو هەموو چەکە مۆدێرنانە و بەکارهێنانیان بە شێوەیەکی شارەزا بەرهەمی شەڕبن. وا دیارە چەک و گوللە بە ڕێژەیەکی زۆر گەیشتوونە ناوچە جیا جیاکان. لەوانەیە لە ئەورووپای ڕۆژهەلات، بە ڕێگەی کەنالی جیا جیا، وەک ئێران و تەنانەت تورکیاش، گەیشتبن. لەوانەیە مەحال و بێسود بێت و بچینە ناو ئەو هەموو کەنال و کۆلانە تەسک و تریسکانە تاکو سەرەداوی ئەوەمان دەستکەوێت و چ لایەنێک ئەو چەکانەی ڕەوانە کردووە و بە چ ڕێگەیەک؟ ئەو هەموو روبارو جۆگەلانەی بە ژێر زەوی ئەم ناوچەیە ڕەتدەبن، بە تایبەتی ئەو سنورانەی کە هیچ دەزگایەکی ئاسایش سەری لێدەرناکات.
فاکتێکی نوێ و مسگۆر بریتیە لەوەی کە کوردەکان بەو چەکانە، تۆپ و هاوەنەکان، بۆ یەکەمجار دەتوانن لە دوورەوەش مەترسی بخەنە سەر

سـەربازگەکانی سـوپای عێـراق و پەلامـاری ڕێگاکـانی ئیمـداداتیان بـدەن و ڕێگەی گەیشتنی یارمەتیان لێ بگرن.
هەرچـی پەیوەنـدی بە ئاسـتی راهێنـان و شـارەزایی تـۆپ هاویشـتنی کوردەکانەوە هەیە کەس باوەڕ بەوە ناکات کە گوایە لە لایەن ئەو ئەفسـەرە عێراقیـانەی، کە لە ئەکادیمیـا سـەربازیەکان خوێنـدویانە و ئەزمـونی باشـیان بەدەسـەت هێنـاوە و، چـووەنەتە ریـزی پێشـمەرگە و راهێانیـان پێکـردوون. گومـانی ئەوە دەکرێـت کە ئەو کـۆمەک و راهێنـانە لە نـاوچە هەمەڕەنـگ و پێکهاتەکانی قەوقاز گەیشتبێت، گوایە لاوانی کورد روو لەم نـاوچەیە دەکەن و لێرە لە لایەن ئەو ئەفسەرە کوردانەی سوپای سۆڤیەت راهێنانیان پێدەکرێت.
عەبـدول سـەلام عـارف هەسـتی بەوەکـرد کە چەنـد ئەو بە توونـدی روو بە رووی کوردەکـان ببێـتەوە ئەوەنـدەش ئەوان خۆیـان بەهێـز پیشـان دەدەن، ئەوەش جۆرە نەفرەتێکە کە لایەن فێلبازێک، "شێخی سۆر"، بەر سوپای عێراق دەکەوێـت. بـارزانی کـائینێکە کە لە بەرامـبەر هەر هێـرش و راونانێـک وزەو تواناکـانی سـەد ئەوەنـدە دەکـات. بـۆیە هێرشـی ئەمجـارەی بەغـداش بە شکستەکی گەورە کۆتایی هات.
لە ناوەڕاسـتی تەمـوز دەنگـۆی چـاوپێکەوتن و موفـاوەزات بلاوبـووەوە بەلام بـڤەیە و کەس، بە ئاشـکرا، نـاوێرێ باسـی بکـات. ئەو دەنگۆیـانە، زۆر بە هەستیاری، لە باخچە هەلواسراوەکانی هۆتێلە گران بەهاکانی سـەر روباری دیجـلە لە بەغـدا و مزگەوتەکـان، چایخانەکـانی شـاریع رەشـید و مەیـدانی مەنسـور، مەیـدانی پێشـبڕکێ ئەسپسـواری، دەکەوتـنە بەر گوێ. لەو شـوینانە ئەم دەنگە بە دەنگی شـەعب ناسـراوە بەلام لێرە پێی دەلێن "دەنگی ئیلاهـی". تەنانەت باسی ئەوە دەکرێت گوایە وەزیری نـاوخۆ، سـوبحی عەبدول حەمید، سەرۆکایەتی شاندی بەغدا دەکات. حەمید بەوە ناسرابوو کە لایەنگری جەمال عەبـدول ناسـر بـوو، بـارزانیش داوای لە ناسـر کردبـوو بـۆ نـاوبژیوانی و

دۆزینەوەی چارەسەرێک یارمەتیان بدات، جموجۆلیەکانی پشت پەردە، تاکو ئیستا بە نهێنی ماونەتەوە ونەناسین. راپۆرتەکی هەوالگری قاهیرە پشتی عارفی بە زەویدابوو بەلام پاش هەستانەوەی خۆی وا پیشان دەدا کە ئەم راپۆرتە هیچ بنج و بناوانی راستی نیە. لە راپۆرتەکە هاتووە کە گوایە ناسر، رۆژ دوای رۆژ، قەناعەتی بەوە هەیە پالپشتی لە عارف، بە دژی کوردەکان، نەکات. ئەوەش لە دوای ئەوە دێت کە هێرشەکانی بەغدا بۆ سەر کوردەکان هیچ سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا و بووە هۆی لاوازکردن و هێنانە خوارەوەی ورەی سوپای عێراق و بە هەدەردانی سەرمایەکی زۆری مرۆیی، چەک و تفاقی شەڕ و دارایی وولات. بیرۆکەی ناسر، ناوبژیوانی کورد و بەغدا، لە لایەک متمانە و پالپشتی کوردەکانی بەدەست دەهێنا و لە لایەکی تریش هاوکێشەکەی بە زیانی ئێران و تورکیا دەگەڕاندەوە، ئەوەش، لەم بارودۆخە، بە قازانجی ئومەی عەرەبی تەواو دەبوو. بە واتایەکتر بەغدا ئەو مافانە بە کورد بدات کە لە شوباتی ١٩٦٤ بەلێنی پێدابوون و پاشەگەز بوو بووەوە، واتە ئۆتۆنۆمی بۆ ناوچە کوردستانیەکان لە چوار چێوەی کۆماری عێراق و کوردەکانیش بەلێنی دلسۆزی بە نەتەوەی عەرەب بدەن.

عارف چەند سالە هەولی ئەوەی دەدا مامۆستاکەی، ناسر، تێبگەیەنێ کە ئۆتۆنۆمی داواکاریەکی لە خشتەبردنە، لە پشت ئەو پەردەیە پرۆژەیەک خۆی حەشارداوە کە نیازی ئەوەی هەیە، هەر چۆنێک بێ، بە هەر شێوەیەک دەولەتێکی سەربەخۆی کوردستانی بونیات بنێن، بۆ گەیشتن بەو مەبەستەش ئامادەن دەست بۆ هەموو تاکتیک و هاوپەیمانی و پاساوێک ببەن. عارف دەیویست قەناعەت بە ناسر بهێنێ کە هەر هەولدانێک بۆ گەیشتن بە رێکەوتنێک کورتبینیەکی یەکجار مەترسیدارە، لە دوور مەودا جیهانی عەرەبی باجە قورسەکەی دەدات. عارف لە پێشوو نەیتوانیبوو و، ئێستاش ئەو ئەرکە قورس و بێسوودە، نزیکبوونەوە لە کورد لە کاتێک رەشەبایەکی نوێ نزیک

دەبێتەوە. عارف هەستی بە زیادبوونی نەیارەکانی دەکرد کە چاوەڕوانی کات و ساتی لاوزیان دەکرد تاکو دەستی خۆیان لە دژی ئەو بوەشێنن.
ئەوەتە، جارێکیتریش کودەتای هاوین هاتەوە سەر شانۆ. ئامانجی کودەتاچیەکان بریتیبوو لە دروستکردنی حکومەتێکی هاوپەیمانی کە بتوانێ کۆتایی بەشەڕ، لەگەل کوردان، بهێنێ. کوردە کۆمونیستەکانی ناو پ. د. ک. ئامادەبوون بچنە ناو ئەو هاوپەیمانیە بێجگە لە هەموو ئەو گروپ و پارتانەی کە لە لایەن عارف قەدەغە کرابوون. بە قسە لە دوا هەنگاوەکان کودەتاکە پوچەل کرایەوە بەلام عارف گومانێکی کوشەندەی لا دروست بوو، ئەویش تۆ بلێی ناسر دەستی تیا نەبوو بێت؟ بۆیە ٦ وەزیری ناسری لە حکومەتەکەی دوور خستەوە، هەنگاوەکانی نزیکبوونەوە لە فیدڕاسیۆنی عەرەبی، مسر و سوریا و عێراق، خاوکردەوە، کە زۆر بە جدی هەولی بۆ دابوو، لە پڕ هەموو پەیوەندی و کۆنتاکتەکانی لەگەل رەئیس ناسر سارد و سڕکرد، لە لایەکیتریش هەموو جۆرە پەیوەندیەکی لەگەل نوێنەری بارزانی، شێخی سۆر، پچڕاند.
رای گشتی عێراق سەری سوڕماو واقی وڕما، کەسێکی وەک عارف، لایەنگرێکی سەرسەخت و قوتابیەکی گوێ رایەلی ناسر، ئەوکەسەی هەموو شتێکی لە پێناوی ئەو کرد، بە شان و بالی هەلدەگوت و کردیە قارەمان و تا حەوت تەبەقەی ئاسمان بەرزیکردەوە، بە جۆرێک لە مسر ئەم ناوبانگ و هەیبەتەی نەبوو. عارف، ئەو کەس و لایەنگرەی بێ سێ و دوو پالپشتی لە ناسر دەکرد و ئەو کەسەی عەبدولکەریمی، برای هاوسەرکەی خۆی، کوشت تەنها لەبەر ئەوەی قاسم دژی هێجۆمۆنی ناسر بوو. عارف کابرایەکی لایەنگر و فەناتیقی ئومەی عەرەبی بوو، لە کۆنەوە بەغدا و قاهیرە لە ململانێ بوون لەسەر ئەوەی کێ سەرکردایەتی جیهانی عەرەبی بکات، عارف بە دلخۆشی و سینگێکی فراوان جلەوەکەی دایە دەستی ناسر. عارف ئەو سەربازە بوو کە

زیاد لە جارێک، لە پێناوی مامۆستاکەی، ریسکی بە ژیانی خۆی کردبوو، کەچی ئەورۆ ناچارە ئەو مامۆستایە تەلاق بدات، لە راستی ئەوە تەلاقی خۆی دەدات. ئەوەش، بۆ عارف، بڕیارێکی یەکجار تالە، زۆر خەمگینیە بەلام ناکرێت خۆی نەیکات و خۆی لێ بە دوور بگرێت. خەتای ئەو هەموو سەرگەردانی و نەهامەتیەی عارف نەعلەتی "شێخی سۆرە" کە لە رێگەی پیلان و سیخورەکانی توانی ئەو دۆستایەتیە دوورو درێژەی نێوان ناسر – عارف، کە وادیاربوو هەتا هەتایە بەردەوام بێت، هەلوەشێنێتەوە و تێک و پێکی بدات.

کودەتا چاوەڕوان کراوەکە

سەر ئێشە و گرفت و بێ هیوابوون کۆتاییان نەهاتووە، عارف جارێکیتر دەکەوێتە بەر شەپۆلێکی مەترسیدار، لە سەرەتای مانگی ئەیلولی ١٩٦٥، ئەوکاتەی سەرۆک وەزیران تاهیر یەحیا دەست لە پۆستەکەی دەکێشێتەوە، عارف ئەمجارە کەسێکی دڵسۆزی خۆی و بەناوبانگ، جەنەڕاڵ عارف عەبدول ڕەزاق، دەستنیشان دەکات تاکو کابینەی نوێ پێک بهێنێ، ئەو کەسە توانایەکی باش و زۆری کارکردنی هەبوو، جێگەی متمانەی عارف بوو و دەبوایە پشتی پێ ببەستێت و بتوانێ پارت و لایەنە مەترسیدارەکان تێکەلاوی یەکتر بکات. بەلام عارف بژاردەیەکی خراپی هەلبژارد، عەبدول ڕەزاق لە جیاتی پێک هێنانی کابینەی نوێ زوو بە زوو بیری لەوە کردەوە چۆن کودەتای بەسەر بکات، بۆ ئەم مەبەستەش پشتی بە ناسریەکان بەست کە لەگەل عارف کەوتبوونە دوو بەرەی جیاواز و دژ بەیەک. عەبدول ڕەزاق پەیوەندی بە بەڕێوەبەری پۆلیس، ئاسایش و ئەکادیمیای سەربازی دەکات بەلام پێش سەعاتی سفر عەبدول ڕەحمانی برای عارف پێی دەزانێ و دەمودەست پلانی کودەتاچیەکان پوچەل دەکاتەوە و دەستگیر دەکرێن.

وەک دەردەکەوێت ئەم کودەتایە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی بە کودەتاکانی پێشو هەیە، ئەوەش نیشانەی ئەوەیە کە ناسریەکان، بە ئاسانی واز ناهێنن. گوایە کودەتاچیەکان لە بەرنامەیاندا بووە حکومەتێک پێک بهێنن کە "دەرگای بۆ کوردەکان کراوەبێت"، مانای وایە کە عارفیش، بە شێوەیەکی پەڕادۆکسال،

خـۆی لە دۆخـی قاسـم دەبینێـتەوە، کە زۆر دژایەتـی قاسـمی کـرد و تـا ئەو رادەیەی بووە قاتیلی خالی مندالەکانی.
ناسرپیەکان دەبنە هاوپەیمانی کوردەکان، واتە ناراستەوخۆ دەبنە هاوپەیمـانی کۆمونیستەکانی عێراق بۆ ئەوەی حکومەتی عـارف بڕوخێنن. ئەوەش هەمـان ئەو پــرۆژەیە کە ســەری قاســمی خــوارد. گومانەکــانی عــارف، لە دژی ناسریەکان، زۆرتر و بەرجەستەتربوون لەم کاتەی هەندێ لەو کودەتاچیـانەی دەستگیر نەکرابوون و رایان کرد و رویان لە قاهیرە کرد.
عـارف، وەک دەلـێ زەرەر لە نیـوەی بگەڕێـتەوە قـازانجە، جێگـرەکەی خـۆی، عەبدول رەحمان ئەل بەزازی راسپارد کابینەیەکی نوێ پێک بهێنـێ و دەسـتی بە هەمــواری ریشــەیی دەســتوری عێراقکــرد، لە ترســی پــیلان و کودەتــا دەسـەلاتەکانی تەنفیـزی زۆر کەمکـردەوە. لە هەولـی ئەوەدابـوو کوردەکـانیش ئاشــت بکــاتەوە، بــۆیە بڕیاریــدا دەســتەواژەی "دەســتور دان بە مــافە نەتەوەییەکـانی کـورد، لە چوارچێـوەی یەکێتـی و برایەتـی نیشـتمانی، دەنێـت" بەکار بێنـێ. موسـتەفا بـارزانی بەوە رازی دەبێـت؟. کـێ دەزانـێ کە ئـاخۆ ئەو هەنگــاوەی عــارف "شــێخی ســۆر" رازی دەکــات واز لە هاوپەیمــانی لەگەل ناسـرپیەکان بهێنێـت و، ئەم هەلە بقـۆزێتەوەو بیـر لە قۆنـاغی ئاشـتی، لەگەل بەغدا بکاتەوە...!! عارف توشی بێ هیواییەکی گەورەتر بوو، بارزانی هیچ نرخ و بەهایەکی بە هەلوێست و نەرمی سەرۆک کۆمار نەدا. بارزانی رایگەیاند کە "لە دەستور هیچی نوێ نیە، تەنها قسەی رۆتینیات کە هیچ ئیلتیزاماتێکی جدی تیـا نـیە کە حکـومەت ئەرکـدار بکـات". لەوەش زیـاتر بـارزانی عێراقیەکـانی شەرمەزار دەکرد بەوەی لە کوردسـتان دەسـتیان بە شـەڕی بەکتریۆلـۆجییش کردووە، "ئەوەش رەفتارێکی ترسنۆکانە و بێ ئەخلاقیە کە بە خەیال بێت".
لە راستی دەنگۆی بەکارهێنانی چەکی بەکتریۆلۆجی، لە دژی کورد، مـاوەیەکە بلاو بۆتەوە. یەکەم کەس کە باسی کرد جەنەڕالێکی تورک بوو بە ناوی سۆن

هڤـادیس – Son Hvadis کە گێڕابـوویەوە گـوایە هەزار پێشـمەرگە گیانیـان لەدەست داوە، ئەوەش پاش ئەوەی ئاویـان خواردبووەوە کە لە لایەن پسـپۆر و شارەزاکانی عێراق ژەهـراوی کرابوو. کانی و جۆگەلە و کاریز و روبـارو بیرەکان ژەهـراوی کراون. رۆژنامەیەکی تورکی باسـی ئەوەشـی کردووە کە عێراقیەکـان هەزاران مشـکیان بە ڤایرۆسـی تیفۆ کوتـاوەو لە ناوچەکـانی ژێـر دەسەلاتی کوردەکان بلاویان کردونەتەوە.

ئێسـتا لە مـانگی ئۆکتـۆبەرین، بەرەو زسـتان نزیـک دەبیـنەوە، لە بەغـدای پایتەخـت، لە لایەک هەسـت بە هیـوای نـوێ و، لە لایەکیـتریش هەسـت بە خـۆ هەلخەلەتاندن، دەکرێت. هـاتنی بەفر رێگـاو بانەکـانی نـاوچە حاسـێکانی بـاکور دادەخـات، ئەوەش دەبێـتە هـۆی ئەوەی کە سـەرۆکایەتی ئەرکـان پشـویەکی ئیلاهی بدات و لەم ماوەیەش پلانی هێرش و پەلامـاری نوێ دابڕێژێت. بەلام ئەمجارەش عارف حیساباتێکی هەلەی کرد، لە خەوێکی قول بە خەبەریان هێنا و هەوالی پەلاماری لە ناکاوی کوردەکانیان، لە ناوچەی کـارەدان / قەرەدان – قەرەداغ؟ Karadan پێراگەیانـــد کە زەربەیەکـــی گەورەیـــان لە ســـوپای عێراقـدابوو. ژمـارەی کـوژراوانی لەشـکری بەغـدا لە حیسـاب نەدەهـات، کوردەکـان دەسـتیان بەسـەر مەخزەنـی چەک و تەقەمەنیـداگرت، بە کـورتی تالانێکی زۆریانکرد. دەمودەست بەغدا هێرشی پێچەوانەی دەست پێکرد بەلام ئەمجارەش عەبدول سەلام ناچار بوو پاشەکشە بکات، دەنگۆی کودەتـایەکیتر بلاوبووەوە، سەرکردەکانی سوپا، بەبێ بەشداری کەسـانی سـیڤیل پلانیـان بۆ دانابوو. ٣٠ ئەفسـەری سوپا دەستگیر دەکرێن، بەبێ هیچ پرۆسـەیەکی دادگایی چارەنوسیان نادیارەو کەس نازانێ چیان بەسەر هاتووە.

عـارف بڕیاریدا، پێش بەفر بـارین و داخسـتنی رێگاکـان و لە پەلوپۆ کەوتنـی لەشـکرەکەی، هێرشـێکی گەورەو فـراوان بکـات، بە هیـوای ئەوەبـوو جـۆرە سەرکەوتنێک بەدەست بێنێ و پاشـان داوای موفـاوەزات لە موسـتەفا بـارزانی

بکات و لە مەوقیعێکی بەهێز و بالادەستی دانوستاندن بکات. لە سەرەتای نۆڤەمبەری ١٩٦٥ فەرمان بە سوپا دەدات هێرش بکەن و بە هەر نرخێک بێت بەرزاییەکانی ڕەواندوز داگیر بکەن، کە شوێنێکی ستراتیجی گرنگ بوو[٣٤]، لێرەوە کوردەکان کۆنترۆلی شارەکەیان دەکرد. بەلام "هەلۆکانی بارزانی" کە بە بەردەوامی لە کەپک و لوتکەکان حەرەساتیان دەگرت هەستیان بە جموجۆلی سوپا، پێشوەختە، کرد و سیحری پەلاماری لە ناکاویان بە تالکردەوە، ریسەکەیان لە عارف کردەوە خوری. پێشمەرگەکان خۆیان شاردەوە و کەمینیان لە سوپای عێراق داناو سەبر سەبر لەشکری بەغدا دەچووە پێشەوە، لە ناکاو دیتیان لە هەموو لایەک دەورە دراون. شەڕەکی دەستەو یەخەی خویناوی دەستی پێکرد، هەرچەندە سوپای عێراق بە فڕۆکەو دەبابە و تۆپی دورهاوێژ کۆمەک دەکرا بەلام لەگەل ئەوەش زۆر خراپ شکا و بەزین و هەلاتن. دەلێن "شێخی سۆر" بە خۆی سەرکردایەتی ئەو شەڕەی کردووە، خەونی عارفی دزی، ئیستا ئەو لە مەوقیعی بەهێزیدایە و سەقفی داواکاریەکانی زیاد دەکات[٣٥].

لە بەغدا دان بە شکستەکە نانێن، دەلێن زستان بیت یان نا هێرشەکە دەبێ بەردەوام بێت.

ناوچەی شەڕ و پێکدادانەکەی ڕەواندوز، بە پێچەوانەی هەموو پێشبینیەکان، فراوان دەبێ و، کوردەکان، سوپاس بۆ گورج و گۆلیان، بە ئاسانی دەتوانن لەو شاخ بۆ ئەو شاخ بچن، سوپای عێراق ناچار دەکەن تا سەر سنوری ئێران بچێتە پێشەوە. کوردەکان ئەو پێشڕەویەی سوپای عێراق بە دەستکەوتێکی ستراتیژی دەزانن.

---

[٣٤] وا دیارە نووسەر مەبەستی شەڕ – داستانی چیای کۆرەک بێت، و.

[٣٥] بە پێی ئەو زانیاری و بەلگانەی تاکو ئەمڕۆ بلاوکراونەوە نە مەلا مستەفا و نە کوڕو کەسە نزیکەکانی بەشداری راستەوخۆی هیچ شەڕێکی دەستەویەخەیان نەکردووە، و.

تـاران، لە بەرامـبەر ئەو جموجـۆڵانەی سـەر سـنور و لە ئەگەری بەزانـدنیان، نیگەرانە، لە زۆر گوندەکانی سەر سنور دەنگی تۆپ دێت، لەبەر ئەوە ئێران، بە درێژایی سنوری لەگەڵ کوردستانی عێراق، لە بەندەری خـوڕەم شـەهرەوە بگرە تا پالاوتگەکانی عەبادان لەشکری خۆی بلاودەکاتەوە بۆ ئەوەی ئامادەی هەر ئەگەرێکبن. ئەو رەفتـارانەی تـاران عـارف تـوڕە دەکـات. لە بەغـدا دەڵـێن حکومەتی تاران هیچ هەنگاوێکی نەناوە تا رێگە لە کوردەکانی ئێران بگرێ و یـارمەتی و کـۆمەکی کوردەکـانی عێـراق نەکەن، هیچـی نەکـردووە بـۆ ئەوەی رێگە لەو دەست و تاقمانەی، کە لە لایەن هێزەکانی بەغدا راونراون، بپەڕنەوە و پەناگاو حەشارگە لە خاکی ئێران بدۆزنەوەو کۆمەکیان لە لایەن کوردەکانی ئەو دیـو بەدەسـت بگـات و، تـا ئێسـتا هیچـی نەکـردووە بـۆ ریگریکـردن لە "بەیەکدادانە مەترسیدارەکانی سەر سنور".

بۆیە عـارف هۆشـداریەکی توونـدی دایە ئێـران و گـوتی "سـەبرمان گەیشـتۆتە سـەر ئێسـقان"، چیتـر رێـگە نـادەین "هـیچ جـۆرە دەسـتدرێژیەک بکرێتە سـەر سەروەری خاکەکەمان یان هیچ جۆرە دەستوەردانێک لە کاروبـاری نێوخـۆی عێراق بکرێت".

لە ناوچەکـانی شـەڕ، وەک ئاشـکرایە، سـوپای عێـراق رانەهـاتووەو بەرگەی سـەرما و سـۆلی زسـتان ناگرێت و رۆژ دوای رۆژ توشـی شکسـت و دۆڕان دەبـێ. لە جـانیوەری ١٩٦٦ لەشـکرێکی عێـراق، کە لە دوو هەزار سـەرباز و ئەفسـەر پێکهـاتبوو، لە لایەن جەنگـاوەرە کوردەکـان دەورەدران، لە شـەڕێکی گەورە بێ هیوا بوون، هەولیاندا خۆیان رزگار بکەن بەلام هەولەکانیان بێسود بـوو، یاخیبووەکـان بێویژدانـانە پەلاماریـان دەدەن و تەقەیـان لـێ دەکەن، ئەوکـاتەی تـۆپ و تەیـارە دێنە فریایـان، تـاکو رێگەیەکیـان بـۆ بکەنەوە، هەر چەنـد سـەد کەسـێک رزگاریـان دەبێت. عـارف لە توڕەبـوون ئاگـای لە خـۆی نامێنێ و پەنجەی تۆمەت بۆ ئێران درێژ دەکات و، تەنانەت سەرۆک وەزیرانی

تاران بەوە تۆمەتبار دەکات گوایە بە نهێنی چاوی بە بارزانی کەوتووەو ڕێگەی پێداون تاکو تۆپ و هاوەنەکانی لەناو سنوری ئێران، لە دژی بەغدا، بەکار بهێنن و دڵنیاشی کردوون لە گەیاندنی چەک و تفاقی شەڕ.
تاران، زۆر بەتوندی، بەرپەچی ئەو تۆماتانە دەداتەوە بەلام گومانیک دروست بووە سەبارەت بەوەی ڕۆژنامەکانی ئێران بە گڕوجۆش باسی شەڕو پێکدادانەکان بلاودەکەنەوە بە جۆرێ، ئێستا، بوونەتە تاکە سەرچاوەی زانیاری لەمەڕ ئۆپێراسیۆنەکانی سەر سنوری هەردوو وولات. هەوالی ئەوەش دەگەن کە پێشمەرگەکانی بارزانی، ڕۆژانە، زیانی زۆر بە سوپای عێراق، دەگەیەنن، لە لیوای سلێمانی لەشکری بەغدا هەر خەریکی ڕاکردنە، ژمارەیەکی زۆر لە گوندەکان کەوتونەتە دەست چەکدارانی کورد، لە نزیک پێنجوین کوردەکان بۆسەیەکیان داناوەو ٢٠٠ سەرباز و چەکداری عێراقیان کوشتووە، ٣ فڕۆکەیان خستۆتە خوارەوە، ٥٠ جێب و ٥ مودەڕەعە و کەلوپەلێکی زۆریان کەوتۆتە بەردەست. جگە لەمانە کوردەکانی ئێرانیش هەلوێستی گرنگ و مانداریان پیشانداوە، گوایە بەلێنی شەڕەف و سوێندیان بە خوێن خواردووە کە بەرگری لە خاکی ئێران بکەن و لە دژی هەر پەلامارێکی دەرەکی خۆیان ئامادەکردووە.
ئەو چالاکیە، لە لایەک، ئێرانی لە تەدەخولکردن بە دوور دەگرت و، لە لایەکیتریشەوە ئەوەی دووپات دەکردەوە کە بارزانی دەتوانێ پشت بە براکانی ئەو دیوی سنور ببەستێ و، لە ڕاستی هێزەکانی، وەکو پێشان، بە چەتەو ڕێگر ناچن بەلکو لە ئاکارو ڕەفتار بە سوپایەکی ڕاستەقینە دەچن کە خاوەنی تفەنگی ئۆتۆماتیک، هاوەن و ڕەشاش، دۆشکەی کاریگەرن کە توانای ئەوەیان هەیە فڕۆکەکانی عێراق تێک و پێک بشکێنن.
شێخی سۆر، لە بەرامبەر هاوکاری کوردەکانی ئێران، هەست بە بەهێزی دەکات، ڕۆژانەش ژمارەیەکی زۆر سەرباز و ئەفسەر فیرار دەکەن، بۆیە

هێزەکانی بۆ قولایی دەجولێنێ و هەڕەشە لە کەرکوکیش دەکات. پاش زنجیرە سەرکەوتنێکی خێرا پێشمەرگە دەورەی شاری سەید سادق؟ – Said Fadegh دەدەن، مەبەستی سەرەکیان شاری نەوتەکەیە بەلام ڕێگەیان لێدەگیرێت، بەغدا زۆر بە بلاوی گازی ژەهراوی بەکار دینێ. لە بەغداش مەکینەی پڕۆپاگەندە کەوتۆتە کار و هەولدەدات باوەڕ بە هاولاتیان بێنێ کە "هێرش بۆ سەر یاخیبووەکان بە سەرکەوتوویی بۆ پێشەوە دەڕوات". عارف پێویستی بەو سیناریۆیە هەیە، پێویستیەکی دڕاماتیک تا بتوانێ نەیارەکانی، لە بەغدا، هەلخەلەتێنێ کە خەریکی دانانی پلانی مەترسیداربوون. عارف لەسەر هەموو وەتەرەکان یاری دەکرد، لە کۆتایی بڕیاریدا خۆی لە مۆسکۆ نزیک بکاتەوە. لێرەدا بارزانی، دەست و برد، هەولی لەباربردنی جولەکانی عارف دەدات، بۆ ئەم مەبەستە یاداشتێک بۆ سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان، کۆمیتەی مافی مرۆڤ و کۆمیتەی خەبات لە دژی کۆلۆنیالیزم ڕەوان دەکات.
مستەفا بارزانی لەم دۆکۆمێنتە باسی ئەوە دەکات کە هەموو ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی بەغدا هەولیانداوەو ئێستاش بەردەوامن لە شەڕی کۆمەلکوژی، ڕاتیسیزم و شۆڤینی لە دژی ئێمە. "گەلی ئێمە قوربانی سیاسەتی نەژادپەرستی نەفرەت لێکراوە. بە پاساوی سەرکوتکردن عێراقیەکان کۆمەلکوژی ئێمەیان کردووە، گوندەکان تالان دەکەن و ئاگر لە مال و بەرهەمەکانمان بەردەدەن، خانوەکانیان بەسەر ژن و مندال و پیرەکان روخاندووە. ......سیاسەتی نەژادپەرستی عێراقیەکان هیچی کەمتر نیە لە هی حکومەتی ئەفریقای باشور و ڕۆدێسیا (زیمبابۆی ئێستا، و) ".
ئاماژەکردن بەو دوو حالەتە کە ئەمینداری گشتی، یو سان – U Than، زۆر گرنگی پێدەدان لە ئەفریقا، لەبەر ئەوە نەبوو کە لە بارودۆخێکی تراژیدی و خراپتربن لەوەی کوردستان، ئەوە وەک پەلارلێدانێکی بە ئەنقەست بووە. ئەوەتە بارزانی، شێخی سۆر، لە یاداشتەکە، زیرەکانە و وەک تەحەدایەک

باسی ئەوە دەکات، یو ئێن میراتگری کۆمەڵەی گەلانە – League of Nations که لە ١٦ دیسەمبەری ١٩٢٥ دانی بە مافەکانی گەلی کورد ناوە، کەچی ئێستا تێناگەین بۆ دەبێ ئەمڕۆ – شوباتی ١٩٦٦ – ئەو ڕێکخراوە گەورەی جیهان نەتوانێت دان بە هەمان ئەو مافانە بنێت؟ کوردەکان – لێرە بارزانی بە زیرەکی تەگەرە سیاسی و قانونیەکان بە لاوە دەنێ – تەنها داوای ئۆتۆنۆمی، لە چوارچێوەی کۆماری عێراق، دەکەن و داوای سەربەخۆیی ناکەن[٣٦].

پاشان ئەوەی بە بیر هێنایەوە کە گەلی کورد زمان و ترادیسیۆنی خۆی هەیە، بارزانی بەرپەچی تێزەکانی بەغدا دەداتەوە کە دەڵێن دۆزی کورد کێشەیەکی ناوخۆیە و هیچ کەس و لایەنێکی بێگانە بۆی نیە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، خۆی تێ هەڵقورتێنێ. بارزانی دەڵێ ئەو تێزانەی حکومەتی عێراق هیچ بناغەیەکی قانونی نێودەوڵەتیان نیە و شایانی پالپشتی لێکردن نین، ئەوەتە کۆمەڵەی گەلان لە ساڵی ١٩٢٥ خۆی بە مەسەلەی کوردی عێراق (ویلایەتی موسڵ، و) خەریک کردووە و هەڵوێستی هەبووە. کەواتە نەتەوە یەکگرتووەکان مافی ئەوەیان هەیە و پێویستە لەم دۆزە بکۆڵنەوە و، ئەوەتە یو ئێن بۆتە سومبولی کۆتایی هێنان بە سەردەمی کۆلۆنیالیزم.

لەم قۆناغی کۆلۆنیالیزمە عێراق نمونەیەکی یەکجار نەگەتیڤ و ماڵوێرانیە و بارزانی دەڵێ "حکومەتی عێراق خەریکی بردنە پێشەوەی پلانی جینۆسایدی گەلی کوردە. سەرۆکایەتی ئەرکانی عێراق تاکتیکی کوشەندە بەکار دێنێ، هەموو هێزی سەربازی خۆی لە کوردستان کۆکردۆتەوە، بە دەبابە و تۆپ و تانکەکان، بۆمبای ناپالم و ئەوانەی دەبنە هۆی سوتاندن و کاولکاری بەکار دێنێ و دەیانەوێت ناوچەکەمان خاپور بکەن و بیکەنە بیابانێکی چۆڵ و هۆڵ".

[٣٦] ئێمە لە ساڵی ١٩٩٣ کتێبێکمان بە زمانی ئیتالی بلاوکردۆتەوە، لێرە بە درێژی باسی ئەرکە قانونی و ئەخلاقیەکانی یو ئێنمان کردووە سەبارەت بە دۆزی کورد. بنواڕە د. جاسم خۆشناو، مەسەلەی کوردو یاسای نێودەوڵەتان، سلێمانی، ٢٠٠٢، لل ٥١٢، بەشی چوارەم، لە لل ١٩٧ – ٢٧٥

لە یاداشتەکەی بارزانی ئاماژە بە چەند فەرمانێکی عەسکەری کراوە کە ئەو کارانە ئەنجام بدەن کە لە پێشەوە ئاماژەیان پێکراوە. لیستی ناوی ٢٦٨ گوندی کوردنیشنی لەگەلە کە لە پارێزگاکانی کەرکوک، سلێمانی، هەولێر، موسل و دیالە وێران کراون.
یاداشتەکە ئەوەش شەرمەزار دەکات کە حکومەتی بەغدا هۆزە عەرەبە بەدەویەکان لە گوندەکانی کورد نیشتەجێ دەکات و رێگە نادات کەلوپەلی تەندروستی بگەونە ناوچە کوردنشینەکان.
لە کۆتایی بارزانی داوا لە یو ئێن دەکات بە زووترین کات کۆمیسیۆنەکی لێکۆلینەوە بنێرێتە ناوچەکە و لە راستی و دروستی ئەو تۆمەتانە بکۆلێتەوە. بەلام بە داخەوە نەتەوە یەکگرتوەکان، لەبەر ئەفریقای باشور و رۆدیسیا، لەسەر کوردستان کاتیان بە فیرۆ نادەن.
عارف لە دژی هەولەکانی بە نێودەولەتیکردنی دۆزی کوردە و لەو کاتەی لەشکرەکەی رۆژانە، لەبەرامبەر شورەی پۆلایینی پێشمەرگە، شکست لە دوای شکست تۆمار دەکات لە نیسانی ١٩٦٦ براکەی رەوانەی مۆسکۆ دەکات ئەوەش دوای ئەوەی سۆڤیەت رەزامەندی ئەو سەردانەی پیشاندا. عارف داوای لە براکەی کردبوو، بە هەرشێوەیەک بێت، لە گەل سۆڤیەت بگەوێتە جۆرە رێکەوتنێک، چ لەسەر ئاستی دیبلۆماسی یان بەدەست هێنانی گرێبەستی چەک و کەرەسەی شەڕ یان وەرگرتنی قەرز و، نابێت بە دەستی بەتاڵ بگەڕێتەوە. ئەمەش بۆ ئەوە بوو تاکو هەیبەتی حکومەت بەرز بکاتەوە، هیوایەک بداتەوە سوپا و سیاسی و رای گشتی نێوخۆ، لە کاتێک هەموو لایەک قەناعەتیان وابوو کە چیتر ناتوانرێ پالپشتی لەم بارودۆخە بکرێت.

مردنی عەبدول سەلام عارف
لە روداوێکی تەمومژاوی فڕۆکە

عەبدول رەحمانی برای عەبدول سەلام بە پەلە گەڕایەوە بەغدا، شەوی ١٤ نیسانی ١٩٦٦، ئەو کاتەی میوانی وەزیری بەرگری سۆڤیەت، مارشاڵ مالینۆڤسکی[٣٧] بووهەوالی مردنی براکەی پێگەیشت کە رۆژی پێشتر لە روداوێکی تەمومژاوی بە کەوتنە خوارەوەی فرۆکەکەی گیانی لەدەست دابوو، تاکو ئێستاش هۆی ئەو روداوە ئاشکرا نەکراوە.

لە شەوی ١٤ نیسان، شەوێکی مانگە شەو بوو، ئەو شەوەی با هەورەکانی بە خێرایی دەجولاندەوە سەرۆک کۆمار بە هەلیکۆپتەرێکی گەورە، لەگەل ٣ فڕۆکەوان و، وەزیری پیشەسازی، مستەفا عەبدول تەها، وەزیری ناوخۆ عەبدول لەتیف ئەل دەراجی و ٧ کەسیتر لە گەڕانەوەی سەفەرێک بوون. لە ئاهەنگێکی میللی لە گۆڕەپانی شاری ئەل قورنە، لە پارێزگای بەسرە، لێرە سەرۆک کۆمار وتارێکی حەماساوی پێشکەشکرد و داوای پالپشتیکردنی سوپایکرد لە شەڕی دژ بە یاخیبووەکان. بە دەنگێکی زولاڵ وتی "لەم کات و ساتە تەبایی و یەکریزی هەموو توێژەکانی کۆمەلانی خەلک، لە دەوری سیاسەتی وەحدەی وەتەنی، زۆر پێویستە". بەلێنی ئەوەشی دابوو کە "دوای سەرکەوتن بەسەر ئەو قۆناغە دژوارە خێرو بێر، ئاشتی و سەقامگیری روو لە هەموو عێراقیەکان دەکەن".

[٣٧] Rodion Jakovlevic Malinovskj

ســــەردانەکەی عـــارف بـــۆ بەرەکـــانی شـــەڕ، ئەگەر لە لایەک بـــووبێتە بەرزکردنەوەی ورەی سوپاکەی ئەوە لە لایەکەیتر رق و تۆڵەی کوردەکانی زیاتر کرد.

تراژیـدیاکە بریتـی بـوو لەوەی کە ئەو هەلیکـۆپتەرەی سـەرۆک کۆمـاری لە نـــاودابوو بە تەنهـــا نەبـــوو، دوو هەلیکـــۆپتەریتریش یاوەریـــان دەکـــرد، لە گەڕانەوە، لە نـاوچەی "هـۆڕ ئەل حەمـار"، لە نزیـک ئەو شـوێنەی هەردوو روبـاری دیجلە و فـورات یەک دەگرن، کەوتە خـوارەوە. لە راسـتی ئەو کـاتە رەشـــەبایەکی لمـــاوی لە ئـــارادابوو، دەســـەلاتدارانی بەغـــداش بە درەنگـــی هەواڵەکەیان راگەیاند و هۆکارەکەشـەیان بۆ ئەو رەشـەبایە گەڕاندەوە. بەلام بۆچی ٢ هەلیکۆپتەرەکەیتر بە سەلامەتی دەرچوون؟ ئەوەی گومانەکان زۆرتر دەکـات هەمـــان رۆژ دەنگـــۆی پـــوچەلکردنەوەی هەولـــی کودەتـــایەکیتر، بە ســـەرۆکایەتی ئەفســـەرانی، وەک ســـەیدی ســـەلیبی Saidi Salibi و عەبـدول حەمید قادر ئەل سامەڕائی، بلاوبووەوە. هەندێکیش دەڵێن بە چاوی خۆمـان دیمان ئاگر لە هەلیکۆپتەرەکە بەربوو، هەندێک دەڵێن گوێمان لە تەقینەوەیەکی بەهێزبـووە، هەنـدێکیتر باوەڕیـان وایە بـۆمبێکی تەوقیتکـراو لە نـاو فـڕۆکەکە تەقیـتەوە. کوردەکـانیش، لە لای خۆیـان، دەیانەوێـت مردنـی عەبـدول سـەلام بکەنە دەستکەوتی خۆیان و شانازی پێوە بکەن، بۆیە رادیۆی نهێنی بەنـاو دەولەتـی سـەربەخۆی کوردستان رایگەیاند کە بـراکەی بـارزانی، شـێخ حمید Amid (شێخ ئەحمەد، و) ئەو زالمەی لەناو بردووە.

عەبدول سەلام عارف بە ٤٥ سالی رۆیشت، ژیانێکی پڕ هەڵبەز و دابەز، زوو زوو قســەی دەگــۆڕی، تــا رادەیەک ســەر لێشــێواو بــوو، ژیــانی نەک تەنهــا دراماتیک بوو بەلکو بێوێنە – ئیستیتسنائی، بـوو. حەقـی خـۆیەتی بە چەنـد دێڕێک باسی بکەین. عارف کەسێکی موسلمان بوو و تا رادەی فەناتیق بـوون پەیڕەوی ئاینەکەی دەکرد، لە ریزی سـوپا گەورە بوو بوو و پێگەیشـتبوو، لە

گەل سـەرکردەی لیـواکەی، ژەنەڕال عەبـدول کەریـم قاسـم، پـلان و پـرۆژەی کودەتای ١٤ تەموزیان، داڕشتبوو و بە شێوەیەکی تراژیدی رژێمی پاشـایەتیان روخاندو مەلیک فەیسەل و داورودەستەکەیان لەناوبرد. عارف جێگری سەرۆک وەزیـران و وەزیـری نـاوخۆی کۆمـارە سـاوایەکەبوو بەلام هەر زوو نـاکۆکی، لەنێـوان خـۆی و قاسـم، تەقیـەوە. قاسـم سیاسـەتێکی نەرمـی گرتبـووە بەر و نەیدەویسـت خواسـتی ناسـریەکان دەمودەسـت جێبەجـێ بکـات، لەبەرە ئەوە عارفی لە چەقی دەسەلات دوور کردەوەو کردیە بالوێز و رەوانەی بۆنی کرد لە ئەلمانیای رۆژئاوا، بەلام عەبدول سەلام بەوە رازی نەبوو، بێ رەزامەندی حکومەت، بە نهێنـی، گەڕایەوە بەغدا. عـارف زیـاد لە جـارێ گیـراوە، حـوکمی سێدارە یـان زینـدانی ئەبەدەی بـۆ دەرچـووە، هەمـوو جارەکـان قاسـم بڕیـاری لێبـوردنی بـۆ دەرکـردووە. عـارف لەسـەر بۆچوونەکـانی سـور بـوو، زۆر بە جەربەزەیی هەولیدا، لە کۆتـایی رژێمـی قاسـمی روخانـد و ئەوکەسـەی چەنـد جار گیانی لە مردن رزگارکردبوو، بێبەزەیانە لە کورسـی هێنـایە خـوارەوە و کوشتی.

عـارف ئەو رۆژەی هـاتە سـەر حـوکم روو بەڕووی هەمـان ئەو بـارودۆخ و گرفت و ئالانگاریـانە بـووە کە پێشـتر بـوونە هـۆی لاوازی و روخـانی قاسـم، سـودی لە ئەزمـونی پـێش خـۆی وەرنەگـرت، هـیچ رەفتـارێکی گەورەی دەولەتداری پیشان نەدا، وا هەست دەکرا کە شیعاری "دڵ رەقی و بێبەزەیی خاسیەتی پیاوی بەهێزە" پەیڕەو بکات، هیچ کات بە بیری نەهـات، گومـانێکی بچوکیشی بۆ دروست نەبوو، کە ئەو خاسیەت و رەفتارانە هی گیانلەبەر و مرۆڤە لاوازەکانن. عارف لەو سیاسەتە چی بەجێ هێشت؟ وولاتێک کەوتۆتە سەر چۆک، لە ئەنجامی شەڕی کوردستان، پیلانی کۆشک، هەلی کودەتاکان، ململانێی بالەکـانی حیـزب و حکومەت، سـەرەڕای سـامانی نەوت ئـابوریەکی

داتەپاو وقەیرانەکانی کۆمەلایەتی کۆمەلگایەکی هەژارو دواکەوتووی لە دوا بە جێما.

لەم بارو دۆخە، بە ئاسانی، پێشبینی ئەوە دەکرا کە لە دوای عارف وولات بکەوێتە قۆناغ و قەیرانێکی یەکجارمەترسیدار بەلام زیرەکی سەرۆک وەزیران، ئەل بەزاز، ڕێگەی لێگرت و توانی کۆنترۆلی دۆخەکە بکات، یەکسەر بڕیاری داخستنی فڕۆکەخانەکانی دا، مەنعەتەل جەولی ڕاگەیاند، عەسکەری لە شوێنە هەستیارەکان بەغدا و بەسرا و شارەکانیتر بلاوەپێکرد. ئەوە بەزاز بوو، بە دەنگێکی پڕ حەماس و ڕاستگۆی، هەوالی کۆچی دوایی عارفی ڕاگەیاند، وتارەکەی کاریگەری زۆری لەسەر دانیشتوان دروستکرد. هەوالەکە، بە ڕاستی، دڵ و دەرونی خەلکی، بە تایبەت هی بەغدا، هەژاند و وا هەست دەکرا بە لە دەستدانی عارف گیانی برایەتی لەناو گەلی عێراقی ماندوو و شەکەت بلاودەبێتەوە.

مەڕاسیمی هێنانی کەژاوەی جەنازەی عارف بۆ گۆڕەپانی ئەل شەواف، ئەو ئەفسەرەی سەرکردایەتی یاخیبوونی موسلی کرد و لە مارسی ١٩٦٠ (لە ڕاستی ئازاری ١٩٥٩ بوو، و) و لە لایەن قاسم دامرکاندرایەوە، سەرکەوتنێکی زۆر گەورە بوو. لەم کاتەدا وا هەستم کرد کە ناوی عەبدول سەلام عارف دەکەوێتە ناو مێژووی عێراق، پاشان هەستەکەم بوو بە مسۆگەر، ئەوەش لەدوای لە قەبرنانی عارف لە "مزگەوتی خان ضاري" لە ئەبو غرێب. ئەوەش نیشانەی ڕێزلێنان بوو، تەنها ئەو ئیمتیازە دەدرایە ژمارەیەکی زۆر کەم لە جەنگاوەرانی – موجاهیدی ئیسلام.

بەشی دەیەم

شەڕی بە وەکالەت

وەحی – پەیامی روباری دیجلە هاتەدی

زۆرجـار بۆیـان باسـکردوم کە لە بەرەی چەپـی روبـاری دیجـلە زۆربەی موسولمانی سوننە دەژین، لە بەشی راستەکەش بە زۆری شیعە. بە قسەی کەسانی شارەزا ئەوەندە بەسە تەماشای رەفتار و خولق، تورەبوون یان دڵخۆشیان، بکەی تاکو پێشوەختە بزانی چی لە ئارادایە و ئاراستەی روداوە سیاسـیەکان بە چـی دەگەن. بەلام لە راسـتی، ئەو قسـە و ئامۆژگاریـانە، بناغەیەکی عەقلانیان نیەو تەنانەت پیاوانی هەوالگری، بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەو رژێـمەی لە دەسـەلاتە، پشـتیان بەو قسـە و قسـەلۆکانە نابەسـتن و بە هەندی وەرنـاگرن. لێرە، لە عێراق، کودەتاکـان، هەروەکو گۆڕینی کـابینەی حکومەتەکـان، دورخسـتنەوە و پلە بەرزکـردنەوە و دادگـایکردنی نەیارەکـان، وەک هەورە بروسـکە دێـن و دەڕۆن. وەختـی خـۆی، سـەردەمی پاشـایەتی، ئەوهـا نەبوو، هەرچەندە ئەوێ رۆژێ و ئێسـتاش ٣ سـەنتەری تێکەلاوبوونی شـیعە و سـونە هەیە، ئەوانـیش وێسـتگەکانی قیتـارن، ٢ لەوانە لە بـاکور و رۆژهەلاتن لە بەشی چەپی دیجلە و ئەویتریش لە رۆژئـاوا لە بەرەی دەستە راستە کە لە کەرخ بە یەکەوە دەگەن، کەرخ ئەو شوێنەیە کە هەزار ساڵ پێش ئێسـتا پایتەخـت بـووە. ئەوەی زیـاتر ئەو دوو گـروپەی لە یەکتـر دوورکـردۆتەوەو ئـالۆزتر کـردوە ئەو پرۆسـەیەیە کە لەم سـالانەی دوایـدا خەلکێکی یەکجار زۆر، بە نارێکی، لە ناوچە بێ بەرهەمەکانی باشور، بە دوای نـان و کـارکردن، روویـان لە بەغـدا کـردووە. ئەنجـامەکەی ئەوەیە ژمـارەی دانیشـتوانی بەغـدا، لە مـاوەی ٦ سـال، ٢ ئەوەنـدەی خـۆی زیـادی کـردووە، گرفتی شارەکەیان زیاد کردووە کە بە درێژی ٢٠ کم لەسەر دیجلە گەشەی

کــردووە و لەگەل خــۆی هەژاریەکــی کوشــەندەی بەرهەم هێنــاوە. کەواتە، ســەبارەت بە پێکهێنــانی حکومەتی نوێ، نــاتوانین پشــت بە پێوەری هەســت و نەست و رەفتاری شیعەو سوننە ببەستین.
عەبـدول رەحمـان عـارف کە پێشـتر سـەرۆکی ئەرکـانی سـوپا بـوو، لە کـاتی مردنی براکەی، وەک لە پێشـەوە ئاماژەمان بۆ کرد لە مۆسکۆ لەگەل وەزیـری بەرگری، سۆڤیەت، مالینۆڤسکی بوو.
عەبـدول رەحمـان دەمودەسـت، رۆژی ١٥ نیسـان، گەڕایەوە بەغـدا، لە هەمـان کات سـەرۆک وەزیران، عەبدول رەزاق، دەسەلاتەکانی سـەرۆک کۆماری گرتە دەسـت. بە پێـی دەسـتور، کە لەم هەلـومەرجە نـا ئاسـاییە رێـزی لێگیـراوە، پێویسـتە سـەرۆک کۆمـار لە لایەن ئەنجـومەنی وەزیـران و ئەنجـومەنی بـالای بەرگری، بە دەنگی ٢ لەسـەر ٣ هەلبژێردرێ. ئەمجارە دوای ٣ رۆژ هەردوو لا لە کۆبونەوەیەکی نا ئاساییدا عەبدول رەحمان عارفیـان، بە سـەرۆکی وولات، هەلبژارد.
عـارفی نوێ زۆر بە پەلە هەنـدێ هەنگاوی نـا: عەبـدول رەحمـان ئەل بەزازی سەرۆک وەزیرانی لە شوێنی خۆی هێشتەوە، عەدنان پاچەچی کردە وەزیـری دەرەوە، ئۆرگانەکانی دەولەتی بەهێزکرد و، پاشـان بە گڕو جۆش خـۆی بۆ دۆزی کـورد تەرخـانکرد. پڕۆژەیەکـی ١٢ خـالی ئامـادەکرد و بـارزانیش بە خۆشحالیەوە پێشوازی لێکرد و لە نـامەیەک، بۆ بەزاز، ئامـادەیی دەربڕی بۆ چارەسەری گرفتەکان و گەڕانەوەی ئاشتی و سەقامگیری لە باکوری عێراق.
هەردوو لا شەڕ و پێکدادانیان راگرت بەلام زۆری پێنەچـووگرفتە ریشـەیەکان بە زەقتـر سـەریان دەرهێنـاوە، کوردەکـان داوایـان دەکـرد، بە فەرمـی، دان بە قەومیەی کورد بنێن. بەمجۆرە رۆژە سەختەکان، بۆ عارف، دەستی پێکردەوە، لە کۆتــایی حــوزەیرانی ١٩٦٦ هەولێکــی کودەتــا پــوچەلکرایەوە کە لە لایەن ســەرۆک وەزیرانــی پێشــو، عــارف عەبـدول رەزاق، کە ئەوکـات لە قـاهیرە

پەناهەندە بوو، پلانی بۆ دانرابوو. لە کۆتای مانگی ئاب بەزازی لایەنگری دەستی کێشایەوە. ئەو دوو رووداوە پەیوەندیان بە کرانەوەی عارف بۆ چارەسەری کێشەی کورد هەبوو کە لەگەل بارزانی بگەوێتە رێکەوتنێک. داواکاری کوردەکان، رۆژ بە رۆژ زۆرتر دەبوون، نەیارەکانی عارفیش پێیان وابوو ئەوە زیان بە سەروەری عێراق دەگەیەنێ. عارف دەست لەکار کێشانەوەی بەزاز قەبول دەکات و جەنەڕال ناجی تالیب دەکاتە سەرۆک وەزیران و، بە ناچاری رووی لە کوردەکان دەکات. بەلێنی زۆریان پێدەدا بەلام هیچ یان کەمیان پێ دەداتێ. ئەو کەمە ماف و دەستکەوتانەی بۆ کوردانی دیاریکرد بریتی بوون لە: گەڕاندنەوەی مولک و مالی دەست بەسەر گیراوی بارزانی و پیاو ماقول و ئاغاکان، ئازادکردنی ئەو کوردانەی بە تۆمەتی کودەتاکەی رەزاق زیندانی کرابوون، هەرچی پەیوەندی بە رەگوریشەی کێشەکەوە هەبوو بۆ قۆناغێکیتری موفاوەزات دانرابوون. مەسەلەی ئۆتۆنۆمی، قەومیەی کورد، کۆنترۆلی چالە نەوتەکانی کەرکوک، دەستنیشانکردنی نەخشەی جوگرافی کوردستان کە لە لایەن کوردەکان ئامادەکرابوو و کە سنورەکەیان تا شەتول عەرەب درێژ کردبووەوە.

سەرەڕای هەموو گومان و گرفتێک بەغدا رایگەیاند کە بەرەو جێبەجێکردنی پرۆژە ١٢ خالیەکە هەنگاو دەنێن. لە راستی ئەم خالانەش هەمان ئەو دۆکومێنتەیە بوو کە لە شوباتی ١٩٦٤ لەسەری رێکەوتبوون و بوو بووە مایەی شەڕ راگرتن و موفاوەزاتی ئەوکات.

گرفت و لێکدانەوە و یاریکردن بە کات بووە هۆی ئەوەی شاندەکانی دانوسکار ببەنە رێگایەکی داخراو. بەلام هەر جۆرە لێکدانەوەیەکی بۆ بکرێت دەبینین کارەکتەری بەهێز و براوە "شێخی سۆرە"، ئەوە بارزانیە کەی و چۆن بیەوێت دەتوانێ هەڕەشە لە بەغدا بکات. ئەوە بارزانیە جەنگاوەری نەبەزە، جەنگێک کە خامۆش ناکرێت.

شەڕی بە وەکالەت

لێرە حکومەتی بەغدا دەست بە پڕۆپاگەندەیەکی بەر بلاو دەکات، مەبەستیەتی ناوی بارزانی، "شێخی سوور"، لە بەرامبەر لایەنگرەکانی بزڕێنی و، ناو و ناتۆرەی "بەکرێگیراوی ئیمپریالیستەکان"ی دەخاتە پال. دەهۆلی ئەوە لێدەدەن گوایە ئەوە بارزانیە ڕێگە لە بونیاتنانی "نیزامێکی ئاشتیخواز و سۆسیالیست" لە عێراق دەگرێ، ڕژێمێکی نوێ کە لە سایەیدا دەتوانرێ پرۆسەی "بە خۆمالیکردن"ی سامانە سروشتیەکان ئەنجام بدرێ و بڕبڕەی پشتی کۆمپانیا زەبەلاحەکانی سەرمایەداری جیهان بشکێنین! بارزانی پەیامبەری ناسیۆنالیزمی کوردە؟ جەنگاوەرێکی ئازادی نەتەوەکەیەتی؟ نەخێر هیچ کام لەمانە نیە! بەلکو بارزانی پیاوێکی هەلپەرستی هەست و داخوازی سەربەخۆیی کوردە، کە لە خزمەتی زلهێزە بیانیەکانی دوژمنی عێراقە!

هەلمەتی پڕۆپاگەندەی عێراقیەکان بەرهەمێکی بچووک بەدەست دەهێنێ، دەرزێکی بچووک دەخاتە ناو بیانیەکانی بەغدا، بۆ ئەم مەبەستەش ڕۆژنامەنوسێکی سویسری دەنووسێ "ئەو کوردانەی لە پێشمەرگایەتی خۆیان فیدا کردووە هەرگیز نازانن بۆ کام مەبەست و ئامانج مردوون"، بەلام هەلوێستی خوێندکارێکی کورد جیاوازە، م. دەروێش دەلێ "هەریەک لە ئێمە، دەولەمەند یا هەژار بێت، گیانی خۆی بۆ شەڕی سەربەخۆی دەبەخشێ. بەلامانەوە گرنگ نیە ئەگەر زۆرمان لێ بمرێ، گرنگ ئەوەیە ئێمە خەبات بۆ کوردستانێکی ئازاد، بۆ نەوەکانی ئایندە، دەکەین".

ئەوە کێیە ئاگری شەڕ خۆش دەکات و هانی پێشمەرگە دەدات؟ لە بەغدا گومانیان نیە کە ئەو لایەنە یەکێتی سۆڤیەتە. گوایە مۆسکۆ کۆمەکی زۆری پێشمەرگە دەکات. بە قسەی دەزگای ئاسایش و هەوالگری عێراقیەکان چەکی ئۆتۆماتیکی چیکۆسلۆڤاکی (بە زۆری تفەنگی برنۆ) لە ئاسمانەوە بۆ کوردان فڕێدەدرێن.

سەرەڕای ئەو کەش و هەوایە بارزانی هەموو دەرگاکان داناخات، بە هیوای جۆرە ڕێکەوتنێکە. دەورو پشتەکانی عارف، کە باش ئاگادارن، بە بنی زمانیان دەلێن ئەوە مۆسکۆیە ئامۆژگاری مارشال بارزانی کردووە کە بە گەشبینی "چاوەڕوان" بکات. لە کۆشکی کەرملینیش، بە پسە پس ئەوە دووپات دەکەنەوە کە هەلومەرجەکان، بۆ چارەسەرێکی جیاوازتر، لە بار نین.

مەلا مستەفا، لە راستی، هەولی ئەوە دەدات جلەوی هێزەکانی تووند بکات کە دەیانەوێت سەرکەوتنی زۆرتر بەدەست بهێنن و لە خوایان دەوێت هەلمەت بەرن بەلام ئەو ڕێگە نادات و چاوەڕێ دەکات هاوین بەسەر بچێ، هەلوێستەکانی دژ بەیەک دێنە بەرچاو. بەلام لە مانگی ئەیلول ئەو بێدەنگیە دەشکێنێ، لە بەرامبەر دوو دلی و بێ هەلوێستی بەغدا، لە سەنگەر، بە دەست و برد و قامەتەوە، دێتە دەرەوە و حکومەت بەوە تۆمەتبار دەکات کە نایەوێت، بە جدی، چارەسەری کێشەکە بکات و تاکو ئێستا هیچ دەستپێشخەریەکی بۆ جێبەجێکردنی "ڕێکەوتن"ەکە نەکردووە. عەشیرەت و هۆزە کوردیەکان دەکەونە خۆ، دەستە چەکدارەکان لە چیاکان دێنە خوارەوە تاکو هێرش و پەلاماری جەسورانەی سەربازگە و سوکنەکانی دەولەت بدەن و پێشانیان بدەن چیان لەدەست دێت.

جموجۆلی لە سوریا و پرۆسەکانی دادگایی لە بەغدا

وەکو هەمووجاران هەر کاتەک کوردەکانی عێراق دەست بە خۆپیشاندان و نارەزایەتی دەکەن یەکسەر کوردی وولاتانی دەوروپشتیش، وەک ئەرکێکی روحی، بەشداری لە "شۆرش" دەکەن. بەمجۆر دەبینین کوردەکانی سوریا کەوتینە جۆش و خرۆش و، دیمەشقیش لە خۆی دەترسێ. تەنها لە پایتەخت، لە دیمەشق، ٨٠٠ کەس دەگیرێن. سەدان کەسیتر لە قامیشلۆ، لە ماساچێ – Massache، لە عاموده، لە دەرباسیا، لە باکوری رۆژاوای سوریا، لە سنورەکانی عێراق و تورکیا، تەنانەت لە جەبەل ئەل ئەکراد و دەوروپشتی حەلەبیش.

لە عێراق روداوەکان بە خێرایەکی یەکجار زۆر دێن و دەرۆن، لە دوای کوشتنی عەلی بەدرەدین، پارێزگاری پێشوی هەولێر، ئەوکەسەی بە دڵ رەق و بێویژدان ناسرابوو و بێ بەزەییانە کوردەکانی سەرکوت دەکرد، سەدان کورد لە بەغدا و موسل و کەرکوک گیران، مال بەمال لە دوایان دەگەران. لەناو گیراوەکان جەنەرالی خانەنشین رەشید جەودەتیش، تەمەن ٧٠ سال، تیا بوو کە بە تۆمەتی کۆکردنەوەی پارەو کۆمەک بۆ چەکدارەکانی بارزانی گوناهبار کرابوو. دەگێرنەوە و دەلێن ئەو کاتەی کەلەپچەیان خستە دەست بە سەر بەرزی هاواریکرد "ئەگەر ئێستا گەنج دەبووم لەسەر چیاکانی کوردستان تفەنگ بەدەست دەبووم".

لە هەمان کات مەحکەمەی سەورە، دامەزراوەی تۆقێنەری عێراقیەکان، پرۆسەیەکی دادگایی لە دژی "ئارودەستەی ئیمپریالیستی سەر بە قاسم" کردەوە کە لە روداو و پرۆسەکانی پێشو رزگاریان بوو بوو. لەناو ئەمانە

وەزیری پێشوی پۆستە و گەیاندن، حەسەن تالەبانی، خزمی جەلال تالەبانی و راوێژکاری مستەفا بارزانی تیا بوو.
لەم کەش و هەوا دژوار و روو بە روو بوونەوەیە ئێزگەی رادیۆی کوردی، سەرەڕای ڕێگری و تەشویش، دەنگی دەگاتە بەغدا و، دەنگۆی کۆنتاکت و لەوانەیە چاوپێکەوتنی راستەوخۆی عارف و بەرزانی بلاو دەبێتەوە. هیچ شتێک بە ئاشکرا دیار نیە بەلام جێگەی هەلوێستە لەسەر کردنە کە رۆژی ١ نۆڤەمبەری ١٩٦٦ سەرۆک کۆماری عێراق، عەبدول رەحمان عارف "راگەیاندنێکی مێژوویی" بلاو دەکاتەوە "دلنیایی دەداتە گەل" کە "کێشەی کورد بە یەکجاری کۆتایی هات".
ئایا رێکەوتنێک لە نێوان عارف و "شێخی سۆر" مۆرکراوە؟ لەوانەیە. بەلام لەم رۆژانە، لە ١٥ تا ٢١ نۆڤەمبەر پ. د. ک. دەبێ کۆنگرەی ٧ ببەستێت و بابەتەکان زیاتر ئالۆز دەبن. ئەوەتە لە کۆتایی کۆنگرە یاداشتێک رەوانەی بەغدا کراوە کە تیایە لۆمەی حکومەت دەکات کە رێزی لەو رێکەوتنە نە گرتووە کە بۆتە هۆی "ئاگر بەس"ی. لەم دۆکۆمێنتە هۆشداری دراوەتە بەغدا کە بە چاوێکی نزم تەماشای "ئەو بارودۆخە قەیراناویەی کوردستان" نەکات. بە تایبەتی ئاماژە بەو هەلوێستە دوژمنکاریانە و شەڕفرۆشتنە کراوە کە هەندێ نوێنەری حکومەت بە چەک و پارە یارمەتی کوردە نەیارو چەکدارەکانیان کردووە تاکو لە دژی کوردە نیشتمانپەروەرەکان بجولێنەوە.
ئەگەر بە راستگۆیانە قسە بکەین ئەم یاداشتە وەک ئولتیماتۆیەک وایە و داوای دروستکردنی "کۆمیتەیەکی بالا" دەکات کە هەردولا "وەک یەک، بە ژمارەو دەسەلات هاوبەشی تیا بکەن و خاوەن دەسەلات بێت بۆ ئەوەی بە زوترین کات بەندەکانی رێکەوتنەکە جێبەجێ بکرێن".
لە بەغدا، ئەم یاداشتە، نە بووە مایەی سەرنج راکێشانی جدی، سالانێکی درێژی شەرو پێکداداان، ئاگر بەسی کاتی، کۆنتاکت لە هەموو ئاستەکان و،

هەندێجار لەسەر ئاستی جیهانیش، بەردەوامیان هەیە. هەموو ئەم فاکتانە بەیەکەوە نەبوونەتە هۆی تێکشکاندنی خەون و ئاواتی کورد. وادیارە کوردەکان نیازی ئەوەیان نیە، بە هیچ جۆرێک، پاشەکشە لە داواکاریەکانیان بکەن و دەستیان لێ هەلگرن، بە پێچەوانەوە دەیانەوێت بالاّ بەرزی دەسەلاتیان لە پارێزگاکانی باکور دووپات بکەنەوە و، ئامادەشن لە ماوەی یەک دەقیقە چەکەکانیان بگرنەوە دەست و خەبات بۆ پارێزگاری لە مافەکانیان بکەن. عارف خۆی شێلو ناکا و دەزانێ چۆن بارەکەی لە ئاو دەرباز بکات بەلام بە شێوەیەکی ماندو و هیلاک عەرەبانەکەی رادەکێشێ. ئەم بارودۆخەی ئەمری واقیع، ستاتوس کوۆ – status quo، بە قازانجی بارزانیە، پشویەک دەدات و هەناسیەک هەلدەمژێ، هەولدەدات پەیوەندیە نێودەولەتیەکان بەگڕ بخاتەوە، چەک و کەرەسەی جەنگ بەدەست بهێنێ و سەرلەنوێ هێزەکانی پێشمەرگە رێک بخاتەوە. بەلام چاوی رای گشتی جیهانی لە شوێنیترە، لە ڤێتنام و لە فەلەستینە. لە سنورەکانی ئیسرائیل دەنگی تەقە دێت و، عارفیش دەیەوێت ئەو دەرفەتە بقۆزێتەوە و هەولدەدات بارزانی لە لایەنگرانی دابڕێت و هانا بۆ هەمان درۆی چەند سالەی برایەتی کورد و عەرەب دەبات.

جەنگاوەری بە سالانداچوو وەلام دەداتەوە دەلێ "عەرەبەکان قەت فێر نابن". پاشان نهێنیەک ئاشکرا دەکات و ئەوە دەدرکێنێ کە "لە حوزەیرانی ١٩٦٧ حکومەتی بەغدا نوێنەریان دەنێرنە لام و داوای پالپشتیم لێدەکەن لە شەڕ دژ بە ئیسرائیل. ئەمنیش پێشنیارم بۆ کردن کە بۆ رێگە گرتن لە مالوێرانی باشترە عەرەبەکان رێگە لە هاتوچۆی کەشتیەکانی ئیسرائیل، لە تەنگەی – موزیق تیران (لە کەنداوی عەقەبە، وەرگێڕ) نەگرن. هەموویان پێم پێکەنین. پاشان داوایانکرد هێزێکی پێشمەرگە، وەکو رەمز و سیمبولێک رەوانەی بەغدا بکەم. منیش وەلامم دایەوە چەندە باوەڕم بە خورافیات هەیە ئەوەندەش

باوەڕم بە ڕەمز هەیە. بە داخەوە عەرەبەکان شکستیان هێنا و دۆڕاندیان و ئێستا جارێکیتر دەیانەوێت دەست پێبکەنەوە. ئێمەی کورد قەت ناتوانین لەگەل ئەوان، عەرەب، لە یەک ڕێگا بڕۆین".

لە بەغدا تۆلەی خۆیان لە بارزانی دەکەنەوە، ڕۆژنامەکان ئەوە دەنووسن کە ئەو ئیستیغلالی ئەوەی کردووە کە لەشکری عێراق چۆتە شەڕی ئیسرائیل و کوردەکانیش بە هەلیان زانیوەو هێرش و پەلامار دەکەنە سەر سەربازگەو سوکنەکانی پۆلیس و عەسکەر. بەلام مستەفا بارزانی دێتە وەلام و دەلێ "ئەوە ڕاست نییە، درۆیە لە لایەن تێکدەرەکانی بەغدا بلاودەکرێتەوە و بەرژەوەندیان لەوەدایە کە شەپۆلێکیتری بۆردومانی تیرۆریستی بۆ سەر گوندەکانمان ئەنجام بدرێ". عارف تەداخول دەکات و هەولی هێورکردنەوەی بارودۆخەکە دەدات و، سەرۆک وەزیران، تاهیر یەحیا، ڕادەسپێرێ سەردانێکی هەولێر بکات و باسی نیاز پاکی حکومەت بکات. ئەو سەردانە دەبێتە هۆی چاوپێکەوتنی دوو لایەنە و لە بەرژەوەندیاندایە. بەغدا چاوەڕوانی دوو ڕوداو و بەرواری گرنگ دەکات، لەگەل قاهیرەو و مۆسکۆ، لە مانگی دیسەمبەر تاهیر یەحیا بۆ ماوەی مانگێک سەردانی مسر دەکات.

یەکێتی سۆڤیەت لە گەل بەغدا گرێبەستێکی نەوت ئیمزا دەکات و ئەوەش دەبێتە گومان و مقۆ مقۆی کوردەکان، ئەو گرێبەستە دەبێتە سەرەتای هاتنە ناوەوەی سۆڤیەت بۆ گۆڕەپانێکی ململانێی نێودەولەتی.

تۆ بلێ ئەوە ڕاست بێت کە کرێملین بیەوێت واز لە "مارشالی بە سالاچووی سوپای سور" بهێنێت کە زۆر بە ناز و حورمەتەوە لە لایەن ستالین دالدە درابوو.

ڕێکەوتنی ڕوسیا و عێراق، بە دلنیایەوە، زیانی بە بەرژەوەندی کۆمپانیای نەوتی عێراق دەگەیاند، هەر ئەوەش بووە هۆی پچڕانی پەیوەندی دیبلۆماسی بەغدا و لەندەن.

میتافۆڕەی عارفی دووەم

سالی ١٩٦٨ بە نیشانەکانی دەرکەوتنی وەحی دەست پێدەکات، بارودۆخێکی نا جێگر. لە هەندێ بازاڕ و دوکانەکانی بەغدا هەست بە بۆنی زۆر تووند دەکەی، شەربەتەکان زۆر شیرینن، وا هەست دەکەی موشتەری و مەحمیلەکان دەچنە هۆلی قومارکردن یان پێشبڕکێی ئەسپسواری، بە نهێنی، ئامادەن شەرت و گرەو لەسەر هەموو شتەک بکەن، لەوانەشە قومار لەسەر چارەنوسی عارف بکەن. ئاخۆ دەسەلاتەکەی درێژە دەکێشێ؟ توانای بەڕێوەبردنی ئەو بار و دۆخەی هەیە؟ تا چەندیتر درێژە دەکێشێ؟ لە راستی، لە نیسانی ١٩٦٦ لەسەر زینە بەلام هەموو نیشانەکانی ئەوەی پێوەدیارە کە "پیاوێکی کاتی" بێت کەچی ئەوە دوو سالە پێشبینیەکان بۆ کۆتایهێنان بە دەسەلاتەکەی نەهاتۆنەتەدی، بارودۆخی سیاسی زۆر شلۆقە و عارفیش توانای ئەوەی نیە روو بەرووی ئەو ئەرکانە ببێتەوە کە لە خۆی گەورەترن.

با بزانین بەڕاستی عەبدول رەحمان عارف کێیە؟ لە سالی ١٩١٦ لە خێزانێکی بورجوازی بچوک، لە بەغدا، لە دایکبووە. خاوەن ئیرادەیەکی بەهێزبوو بەلام لەبەر ئەوەی زۆر شەرمن بوو، ئەم سیفەتەی بە باشی بە دیار نەدەکەوت. دەچێتە ریزی سوپا بەبێ ئەوەی حەزو ئارەزوی فەرماندەو سەرکردەی هەبێ، تەنها چاوەڕوانی بەرزکردنەوەی روتبەکانی بوو بە شێوەیەکی ئاسایی، زۆر دڵسۆزی سوپا بوو، کەسێکی زۆر بە دیشپلین بوو، گوێ رایەلی ئەرک و فەرمانەکانی سەربازی بوو، هەموو کات دڵسۆزی دەسەلات – حکومەت بوو، دلسۆز و گوێ رایەلی رژێمی پاشایەتی و کۆماری بوو، قەت رەخنەی نەگرتووە. هەرچەندە بەشداری لە کودەتای ١٤ تەموزی ١٩٥٨ کردووە کە عەبدول سەلامی برای و قاسم ئەنجامیاندا بەلام ئەو هیچ رۆلێکی تیا نەبووە

تەنها فەرمانەکانی سەرەوەی خۆی جێبەجێکردووە. تەنها لە سالی ١٩٦٣ ناوی دەکەوێتە ناو ناوان، ئەوکاتەی یارمەتیەکی زۆری عەبدول سەلامی برایدا تاکو دەسەلات و رۆلی بەعسیەکان کەمبکانەوە کە بە کۆمەکی ئەوان حکومەتی قاسمیان روخاند. لێرە پۆستەکەی بەرزکرایەوەو کرا بە سەرۆکی ئەرکان، لێرە بە دواوە بوو بە دەستە راستی براکەی. لە دوو رووداویتر عەبدول رەحمان رۆلی بەرچاوی گێڕا، لە سالی ١٩٦٥ هەولێکی کودەتای ئەفسەرە ناسریەکان پوچەل دەکاتەوە، لە دوای مردنی براکەشی رێگەی لە هەلگیرسانی شەڕی نێوخۆ گرت. لە راستی هەر لەو کاتەی هاتە سەر کورسی پشتی بە لایەنگر و دلسۆزانی براکەی و بێلایەنی بەشێکی گەورەی هێزە سیاسی و کۆمەلایەتی و سەربازیەکانی وولات بەست، ئەوانیش بە وردی چاوەدێریان دەکرد. دەتوانین بلێین، بە گشتی، بە "سەرۆکێکی راگوزەر" لە قەلەمدرابوو.

پێویستە ئەو راستیە بدرکێنین کە عارفی دووەم لەم دوو سالەی حوکمداری لە خۆی دەرنەچوو و باسی هیچ پلان و پرۆژەیەکی، لە خۆی گەورەتری، نەکرد، سیاسەتێکی میانرەوی پەیڕەوکرد، هەولیدا سیاسەتێکی ئاسایی، لەسەر ئاستی ناوەوە، بباتە پێشەوە. سەبارەت بە سیاسەتی دەرەوەش لە خەمی باشکردنی پەیوەندیەکان، لە گەل دەرو دراوسێ، بوو. نزیک و هاوکار بوو لەگەل ئێران و تورکیا و سعودیە و گرژیەکانی کەمکردەوە.

هەنگاوە مەترسیدار و هەلەکانی ئەو کاتە هەلێنا، لە ژێر فشاری راوێژکارە توندڕەوەکان، کە لە دژی کۆمپانیاکانی نەوت وەستایەوە، دەیویست ئەو هەلە بقۆزێتەوەو سود لە ململانێی رۆژئاوا و سۆڤیەت وەربگرێت. لەم نێوانەش سەرۆکی فەرەنسا، شارل دیگۆل، بۆ بەرژەوەندی کۆمپانیاکانی فەرەنسا، هانی عارفیدا. بەلام عارف حیسابی کاردانەوەکانی نەکردبوو، دەمودەست لە عێراق "گروپێکی دژ بە فەرەنسا" دروست بوو، کە لە دۆست و لایەنگرانی بەریتانیا و ئەمەریکا پێک هاتبوو. ئەم گروپە، لە ژێرەوە، دەستی بە پیلان و تەونی جال جالۆکە کرد و، پارەیەکی یەکجار زۆریشیان بەدەست دەگەیشت

و دەستکرا بە کەمپینی گەندەلی و کڕینی پالپشتی نەیارانی عارف. باردۆخەکە گەیشتە ئاستی تەقینەوە، شانە نووستووەکانی حیزبی شیوعی، بەعسیەکان و ناسریەکان دەکەونە خۆ، لیبیڕالەکان دلّیان بەوە خۆش بوو کە بتوانن رۆلەک ببیــنن، پــان عەرەبیســتەکانیش لە خەو رادەپەڕن و بە دوای خەونەکانیــان دەکەون. بە کــورتی هەمــوو لایەن و لایەکــان پێیــان وایە بــارودۆخەکە، بــۆ روخاندنی رژێمی عارف، گونجاوە.

ســەرەتا ناڕەزایەتیەکــانی دژی عــارف بە مــانگرتن دەســتی پێکــرد، ئەوەش دیاردەیەکی نوێ بوو لە عێراق، پاشان خۆپیشاندانی خوێندکارانی زانکۆی بەغــدا، خۆپیشــاندان و کــۆکردنەوەی ئیمــزا، لە لایەن چەنــدەها گــروپ و رێکخــراوی جــۆر بەجــۆر، کە داوای گەڕانــدنەوەی رژێمێکــی "دیموکراســی پەرلەمان"یان دەکرد دەستی پێکرد. ئەوە بەبێ باسکردنی مەسەلەی کورد کە لە هەموویان مەترسیدارتر و زیندووتر بوو.

عارفی دووەم هەولیدا لەسەر دوو پەت یاری بکات، لە لایەک خۆی پیشان دەدا کە ئامادەیە داوکاریەکان جێبەجێ بکات، لە لایەکیتریش هەولی خۆ بەهێزکــردن و رێگەگــرتن لە هەر بــارێکی نائاســایی دەدا بە جۆرێــک بارۆدۆخەکەی لە ژێر دەست دەرنەچێ. بۆ ئەم مەبەستە ئالوگۆڕی بە ٥ وەزیر دەکات: پەروەردە، کار، تەندروستی، لاوان و ئابوری. هەنگاوێکی سادەیە و چارەسەری گرفتەکان ناکات، بارودۆخەکە خەریکە بتەقێتەوە، ئەوەش لە سایەی چاپوکی کوردەکانە، خۆیان دەخزێننە هەموو کون و قوژبنێک و دەستیان لە هەموو روداوەکاندا هەیە. ئەوەش دووپاتی ئەو پەندە کۆنە دەکاتەوە کە دەلێت لە بەغدا، بەبێ تەدەخولی راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆی بارزانی، هیچ شتێک و گۆڕانکاریەک رونادات.

لەنێوان دوو شەڕکەر ... شاڕل دێ گۆل
– Charles De Gaulle براوەیە

واهەست دەکەین گۆڕانکاریەکی گەورە، لە پەیوەندیەکانی فەرەنسا – عێراق، بەڕێوەیە، ئەوەش عارف هان دەدات لە هەفتەی یەکەمی مانگی شوباتی ١٩٦٨ سەردانی پاریس بکات. بارزانیش، دەمودەست، دەست بە جولەی خۆی دەکات و قەت نایەوێت توشی سۆرپرایز بێت، بۆیە نامەیەک بۆ سەرۆکی فەڕانسا، شارل دێ گۆل، دەنووسێت بۆ ئەوەی پێی بڵێ ئێمە ئاگادارین عارف لە پاریسە و هاتووە گرێبەستی چەک و کەرەسەی شەڕ، بە بەهای ٦٧ ملیۆن لیرەی ستەرلین، ئیمزا بکات، لە پال ئەوەش ئیمتیاز بە کۆمپانیاکانی نەوتی فەرەنسی، گروپی "ئێلف – ئێرەپ Elf - Erap"، بدات. بارزانی "بە ڕێزەوە هۆشداری" دەداتە سەرۆکی فەرەنسا کە "بەبێ چارەسەرکردنی دۆزی کورد ئەو چەکانە، تەنها، دەبنە هۆی کاولکاری و کۆمەلکوژی کۆمەلانی خەلکی ئاشتیخوازی میللەتەکەمان، بە ژن و مندالان. ئێوە دوودڵیتان لەوە نەکرد بە جوامێرانە ئیدانەی شەڕی هیندوسینتانکرد"[٣٨]. لە کۆتایی نامەکە بارزانی دەلێ "دڵنیامە کە چارەنوسی گەلی کوردیش، لای ئێوە، لە چارەنوسی گەلی هیندوسین بێ نرختر نیە".

[٣٨]ئیستیعماری فەڕەنسی لە سالای ١٩٤٦ – ١٩٥٤ شەڕی ولاتانی هیندۆسین (ڤیتام و لاوس و کەمۆجیا)ی کرد، لە ١٩٥٥ تا ٣٠ نیسانی ١٩٧٥ USA و هاوپەیمانەکانی، بە تایبەت لە ڤیتنام، شکستی هێنا و ئەو ولاتانەش رزگاریان بوو و سەربەخۆییان بەدەست هێنا، و.

وا دیارە نامەکەی بارزانی هیچ کاریگەریەکی پۆزەتیڤی، لەسەر دێ گۆل، بەدەست نەهێناوە. لە دیمەنی نەگۆڕی مێزۆپۆتامیا، لە نێوان حوشتر و رەشماڵەکان، زوو بە زوو، چەکە مۆدێرنەکانی فەرەنسی، وەک هاوەن، چەکی دوور هاوێژی بە سەلیە، فڕۆکەی ناپالم هەلگری قڕکەر بە دیار دەکەون. لە هەمان کات کەرەسە و مەکینەی دەرهێنانی نەوت، هەلبەتە بۆ کۆمپانیا فەرەنسیەکانە! دەگەونە عێراق.

فرۆشتی چەک و کەرەسەی شەڕ، لە لایەن سەرۆک دێ گۆل، لە کەڵلەی عێراقیەکانیدا و تەواو سەرخۆشیکردن. لە نێوان مانگی مارس و نیسانی ١٩٦٨، دەستیان بە هێرشکردنە سەر پێشمەرگە کردەوە، ئەوجارە، بە قسەی بەغدا، چەند هەفتەیەک دەخایەنێ، "ئەو پیرە یاخیبوو و نەفرەت لێکراوە لە ماوەیەکی کەم لەناو دەبەین". بەلام کوردەکان، وەک ئیبلیسێکی فێلباز، روو بە روویان دەبنەوە. لە پارێزگای هەولێر هێرشی عێراقیەکان تێک دەشکێنن، لە پارێزگای سلێمانیش ٣ پەلاماری خوێناوی شکست پێ دێنن. هێرشێکی فراوانیش، لە ناوچەی "شەنشەلای – Shanshalay" تێکشکێندرا. کوردەکان، زۆر چاپوکانە، دەستیان بە بۆسە و کەمین دانانەوە کرد، لە ناکاو پەلاماری سوپای عێراقیان دەداو دەکشانەوە، هەندێجار لە پشتەوەی دوژمن دەستی خۆیان دەوەشاند. لە گوندی "عەرەب شێلبی" هێرشیانکردە سەر دوو زیلی عەسکەری و ٦ کەسیان کوشت و تەنها ٢ کەسیش بە برینداری رزگاریان بوو.

ئەمجارەش خەیال پلاوی دەسەلات بۆ چارەسەری کێشەکە لە رێگەی "ئۆپێڕاسیۆنی سەربازی" وەکو بلقی سەر ئاو بوو. عارفی دووەم هەمیشە دوو دڵ بوو، هەلوێستێکی دیاریکراوی نەبوو، بۆیە جارێکیتر لە دەرگای سیاسەت دەدا و دەست بە موفاوەزات دەکاتەوە. بەلام کوردەکان ئەمجارە، هەر بە روالەت، نەک بە قەناعەت، دەچنە ناو گەمەی لە خشتە بردن. عارف

پێشنیاری کۆبونەوەیەک، لە چوارچێوەی "لیژنەیەکی هاوبەش" دەکات کە پێک هاتبێ لە نوێنەرانی بارزانی و حکومەتی بەغدا، لە ناو ئەوانە سەرۆکی ئەرکان، جەنەڕال ئیبراهیم فەیسەل ئەل ئەنساری، هەبوو.
دەست بە کۆبوونەوەکان کرا بەلام هیچ زانیاریەک بلاو نەکرایەوە، هەر ئەوە دەزانرا کە هەردوو لا دەیانەوێت بگەونە کۆمپرۆمایزێک – رێکەوتنێکی بە دلی هەردوو لا بێت و بتوانن بگەونەوە رێکەوتنەکەی حوزەیرانی ١٩٦٦، بە تایبەتی برگە "نهێنیەکان" جێبەجێ بکرێن. موفاوەزاتەکە، بە باش و بە خراپ، دەچووە پێشەوە. عارفیش ئەوەندە سەر قال بوو، بە جۆرێک هەلەی کوشەندەیکرد و ئاگای لە خۆی نەمابوو، چاودێری کەمکردبووەوە، بیرو هۆشی لای ئەو بارودۆخە نەبوو کە خەریک بوو لە ژێر کورسیەکەی بتەقێتەوە. بە تایبەتی لەم کاتە برایەکی نەبوو پشتی پێ ببەستێ وەک ئەم کاتەی عەبدول سەلامی برای پشتی بە ئەو دەبەست. ئەوەبوو لە ١٧ تەموزی ١٩٦٨ کۆتایی بە دەسەلاتەکەی دێت، لە رێگەی کودەتایەک لە کورسی دوور دەخرێتەوە. خۆشبەختانە ئەمجارە نایکوژن و رێگەی پێدەدەن بەرەو لەندەن سەفەر بکات و، پێشوەختەش مال ومنالەکانی رەوانەی ئەوێ کردبوو. بە هەرحال ئەوە یەکەمجارە لە مێژووی عێراق رژێمێک بەبێ خوێنڕشتن دەگۆڕدرێت. ئەوە یەکەمجارە، لە سالی ١٩٥٨، سەرۆکێک بەبێ کوشتن و لە سێدارەدان، لە کورسیەکەی بکەوێتە خوارەوە. تۆ بلێی ئەوە سەرەتایەک بێ، بۆ عێراق، بۆ پەڕینەوە بۆ سیستەمێکی سیڤیل و دیموکراسی؟

بەشی یازدەم[٣٩]

گەڕانەوەی بەعسیەکان بۆ دەسەلات لە تەموزی ١٩٦٨

[٣٩] ئەم بەشـــە، لە دەقە ئیتـــالیەکە، ســـەر بە بەشـــی دەیەمە بەلام بـــۆ ئاســـانکاری و باشـــتر تێگەیشـــتن بە باشمانزانی، بە ناوبڕێک، لەیەکتریان جیا بکەینەوە و دەستکاری پەڕەگراف و ناوەڕۆکەکە نەکراوە.

گەڕانەوەی ئەحمەد حەسەن ئەل بەکر

عارفی دووەم عاقل بوو، بەبێ بەرگری، خۆی دایە دەستی کودەتاچییەکان و، خۆی رادەستی ئیرادەی ئەوان کرد. دوای دورخستنەوەی لە کورسی کەس، بـۆ عـارف، نەگریـا و کەسـیش بە رق و قیـنە تەماشـای نەکـرد، خـاوەنی کەسایەتیەکی بەهێز نەبوو، دوو سالی یەکەم لەژێر سێبەری عەبدول سەلامی برای بوو.

ئێستا دەسـەلات، بە تەواوی، کەوتۆتە دەستی جەنەڕال ئەل بەکر، سـەرۆکی رەوتـی میـانڕەوی حیزبـی بەعـس، زۆر بە زانـایی و فێلبـازی کەشـتیەکەی لێخوڕیبوو، زۆر خۆی پیشـان نەدەدا و کەسێکی بە سـەبر بوو، چەند سـالە چاوەڕوانی هەلێکی وەک ئێستای دەکردو بە پالپشتی گروپێک لە لایەنگرەکانی ئەو کودەتـایەی ئەنجامـدا. بەکر، هەمیشـە، وجودی لە گۆڕەپـانی روداوەکـانی عێـراق هەبـوو، یەکێـک بـوو لەو ئەفسـەرانەی، لەگەل قاسـم، بە شـێوەیەکی خوێنـاوی، رژێمـی پاشـایەتیان، لە تەمـوزی ١٩٥٨، روخانـد، بە تێـوەگلانی لە کودەتـای عەبـدول سـەلام لە دژی قاسـم، لە سـوپا دورخـرایەوە. ئەوەبـوو لە دوای کودەتـای ٨ شـوباتی ١٩٦٣ عەبـدول سـەلام بەکـری کـردە سـەرۆک وەزیـران و لە ١٧ نیسـانی ١٩٦٣ وەکـو جێگـری سـەرۆک کۆمـار سـەردانی قـاهیرەیکرد تـاکو رێکەوتنـی "کۆمـاری عەرەبـی یەکگرتـوو" مـۆر بکـات. کە گەڕایەوە زۆر دلّی بەو یەکگرتنە خۆش نەبوو و هەندێ گومانی، سەبارەت بە سیاسەتی ناسر، لا دروست بوو، ئەوەش بووە هۆی لەدەستدانی پۆستەکەی و دوورخسـتنەوەی. پاشـان بەشـدار دەبـێ لە پـوچەلکردنەوەی هەولـی

کودەتایەک لە دژی عەبدول سەلام و ئەویش دەیگێڕیتەوە و پۆستی جێگری سەرۆک کۆماری پێدەبەخشێ.

ئەحمەد حەسەن بەکر یاریزان و تاکتیکچیەکی باش بوو، زیاتر پشتی بە خالە لاوازەکانی نەیارەکانی دەبەست لە بریتی هێزو توانای خۆی. حەزی لەوە نەدەکرد بڕیار و دەستپێشخەری بە پەلە و سەرپێی بکات، لە نێوان هەردوو بالی بەعس پیاسە و گەمەی دەکرد، لەوانەیە تاقە کەس بێ توانیوویەتی هەمیشە خۆی، لە ململانێ خوێناویەکان، قورتار بکات.

ئێستا بەکر کە لە دەسەلاتە زۆر چاک دەزانێ کە دەبێت چارەسەرێکی بە پەلە بۆ گرفتە گەورەو قولەکان بدۆزێتەوە، لە پێشەوەی هەمووان مەسەلەی کوردە. بەکر باش دەزانێ کە نابێت کات بە فیرۆ بدات، لەبەر ئەوە یەک رۆژ دوای کودەتاکە بەیانێکی دەرکرد و ئاماژەی بە "گەڕانەوەی دیموکراسی" بۆ وولات راگەیاند. ئەو کودەتاچیانە هەمان گۆرانی دەلێنەوە! لەو بەیانە، لە خالی دووەم باسی "پێکەوە ژیان و چارەسەرێکی حەکیمانەی دۆزی کورد، بە شێوەیەکی بنەڕەتی و هەمیشەیی، کە سوودو خزمەت بە وولات، دەولەت و یەکێتی خاکی عێراق بکات" کراوە. بە پێی لێکدانەوەی کەسانی پسپۆر ئەگەر تەنها باسی دەولەت و یەکێتی خاکی کردبایە ئەوە دەبووە هۆی مەترسی دروستکردن لەسە بارزانی و کوردەکان. بەلام بە بەکارهێنانی ووشەی "وولات" ویستی ئەوە دووپات بکاتەوە و باوەڕ بەوانیتریش بێنی کە لە ناو دەولەتێکی یەکگرتوو "وولات"ێک هەیە و لە ناو ئەم وولاتەش، بێجگە لە عەرەب، پێکهاتەیتر هەیە. ئەوەش زمانی لاستیکی عێراقیەکانە کە لە بیزەنتینەکانیان وەرگرتووە.

ئەحمەد حەسەن بەکر لە ماوەی ١٥ رۆژ بە چەند رەفتار و هەنگاوێکی سەر سوڕهێنەر توانی ٢ لە کەسە نزیکەکانی نەفی بکات، لەوانە سەرۆک وەزیران، عەبدول رەزاق نایف و ئیبراهیم عەبدول رەحمان داودی کە سەرکردەی

لیوای حەرەس جمهوری بوو و، بەبێ بەشداری ئەو مومکین نەبوو عارفی دووەم روخێندرابا. هەردووکیان لە بەشداربووە سەرەکیەکانی کودەتاکە بوون، کەچی لە ماوەیەکی کورت دەستبەسەر دەکرێن و بە فرۆکە، یەکەم بۆ مەغریب و دووەمیش بۆ لوبنان، رەوانە کران. ئەم بڕیار و گۆڕانکاریانە بە شێوەیەکی تەمومژاوی بەلام بە فەرمی تۆمەتی ئەوەیان درابووە پال گوایە هەولی "بەرێ لابردنی ئامانجەکانی شۆڕش"یان داوە. لە راستی بەکر ئەوانی بەکار هێنا تاکو بگاتە دەسەلات، بەکر باوەڕی وابوو مانەوەی ئەو دوو کەسایەتیە دەبێتە مایەی گرفت، بە تایبەتی لە کاتی دانوستان لە گەل کوردەکان چونکە هەردووکیان سەر بە "بزوتنەوەی شۆرشگێری عەرەبی قەومی" بوون، لە بەعس زیاتر توندڕەوتر بوون. ئەوەش بۆ رازیکردنی بارزانی و پێشکەشکردنی پێشنیاری باوەڕپێکراو بوو.
ئێستا لە کۆتایی مانگی تەموزین، پاش دوورخستنەوەی ئەو دوو کەسایەتیە ئەحمەد حەسەن بەکر پۆستی سەرۆک وەزیران و سەرۆکی ئەرکانیش دەگرێتە دەستی خۆی، بە هۆی خەبات و چالاکیەکی دوور و درێژ لە ریزەکانی حیزب شارەزایەکی باشی، سەبارەت بە تاکتیک و هاوسەنگی بالەکانی مەدەنی وعەسکەری و پەیوەندیەکانی دونیای دەرەوە، پەیدا کردبوو. لە راستی ئەل بەکر ئەو بالە مەترسیدارەی لەناو برد کە ئەگەری ئەوەیان هەبوو کودەتا بەسەر خۆی بکەن. لە هەمان کات کارتی کوردەکانی بەکار هێنا و ئەوەش بووە هۆی بەهێزبوون و گەڕانەوەی متمانە بەیەکتر کردن لە کاتی دانوستان. ئەوەیە دەلێ بە بەردێک دوو چۆلەکەی کوشت. هیچ کەسێک وەک بەکر نازانێت ئەگەر بتەوێ لە عێراق درێژە بەدەسەلات بدەی پێویستە مەجالێک بۆ سەرکردەی کوردەکان بهێلیەوەو دەرگا بکەیتەوە. تۆ تا ئەو کاتە دەتوانی لە دەسەلات بمێنیتەوە کە گرژیەکان لەگەل کورد خاو بکەیەوە، ئەگەر کێشەی کورد، بە هەموو قورسایی، تەقیەوە ئەوە دلنیابە دەسەلاتت

دەکەوێتە لێژەوە. پەیڕەوکردنی سیاسەتی "گۆپال و جێزەر"، واتە پێویستە هەلوێستی نیو "نا" و "لەوانەیە" بگریتە بەر و هەگیز بە تەواوی نەلێی "نا" یان "نابێت".

لەم بارو دۆخە، بەکر، لەسەر ئاستی ناوخۆ دەبێ زۆر وشیار بێت و نابێ هەنگاوی هەلە بنێت، لەسەر "بەرەی کوردستان" پێویستە سیاسەتێکی لاستیکی و مام ناوەندی پەیڕەو بکات. لێرە سیاسەتێکی نوێی عێراق خۆی نمایش دەکات، بە ئاراستەی نەرم و نیان بەلام ئامادە بۆ هەر ئەگەرێکی نەگەتیڤ. بە کورتی بەڕێوەبردن و هەلسوڕاندنی کاروباری دەولەت لە رێگەی بە شەخسەنەکردن لە لایەن بەکر دەستی پێکرد، بەوەش دەلێن سیاسەتی "مستێ لە ئاسن بەلام لەناو پەنجەوانەی ئاوریشم".

ئەحمەد حەسەن بەکر پێشوازی لە موعەمەر قەزافی دەکات لە فرۆکەخانەی بەغدا، ۱۹۷۳

ئامۆژگاریەک لە مۆسکۆوە

ئەوەی بووە هۆی هاندانی ئاراستەیەکی نوێ لە سیاسەتی بەکر ئامۆژگاری مۆسکۆ بوو، لە ئەیلولی ١٩٦٨ رۆژنامەی "پراڤدا" وتارێکی بلاو کردەوە کە تیایە لاپەرەکانی کێشەی کوردی هەلدەدایەوەو بە ناراستەوخۆش هەندێ پێشنیاری دەخستە سەر مێز. ئەوە دووپات کرابووەوە کە یەکێتی سۆڤیەت لە داخوازیەکانی کورد دەگات و بەردێک فرێ دەدات بۆ ئەوەی بزانێ هەلوێستی بەغدا، سەبارەت بە گرێبەستەکانی نەوت، بوونی تەکنیک و راهێنەرانی سەربازی سۆڤیەت لە وولات و سیاسەتی دەرەوەی عێراق، چیە.

وتارەکەی پراڤدا بۆنی ئەوەی لێدێت کە کرێملین ئامادەیە دەستبەرداری لە مەلا مستەفا بارزانی بکات، لە کەسایەتیەکی خاوەن دۆزی نەتەوەیی دەبێتە ئالەتێکی فشار. سەردەمی ستالین تەواو بووە! تۆ بلێی لێرەوە خۆری "مارشالی سوپای سور" بەرەو ئاوابوون بروات؟ هەر لە وتارەکە هاتووە کە مەسەلەی کورد بابەتێکە کە بە هیچ شێوەیەک و بۆ هیچ مەبەستێک یەکێتی سۆڤیەت ناتوانی دەستبەرداری بێت.

وتارەکە لە لایەن ئیڤگینی پریماکۆڤ Evgenij Primakov نووسراوە، کەسێکی شارەزای کاروباری رۆژهەلاتی ناوەراستە و لێرە هەلوێستی حکومەتی سۆڤیەت بەیان دەکات. رۆژنامەی پراڤدا، لە ناوەرۆک، دەلێ دلەراوکێ و نا ئارامی کۆمەلانی خەلکی کورد "ترسیان لەوە هەیە کە لە حالەتی نەبوونی ئاشتی و سەقامگیری ناوچەکەیان ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی و ئەو کەسانەی خۆیان بە فریادرەسی دۆزی کورد پیشان دەدەن هان بدەن دەست

بـخەنە کێشـەکە". لێرەدا ئامۆژگـاریەکی بە پەلە دەکەیـن کە ڕێکەوتنـی سـالی ١٩٦٦ لە کوردسـتان جێبەجـێ بکرێـت، بە جۆرێـک ببێـتە هـۆی پەرەپێـدان و گەشەکردنی پەیوەندیە دۆستایەتیەکانی نێوان بەغدا و مۆسکۆ.
لێـرە بـارودۆخەکە، وەک تراجیکۆمیـک، دێـتە بەرچـاو، کوردەکـان لە لایەک دلخۆشـبوون بە بەرگـری سـۆڤیەت لە مافەکانیـان بەلام نەدەکـرا هۆشـداری نەدەن کە هەر جـۆرە ڕێکەوتنێـک نابێـت لەسـەر خـوێنی کـوردان بێـت، لە حـاڵەتێکی ئەوهـا ناچـارن، لە دژی بەغـدا، دەسـت بە شـەڕ بـکەنەوە. عێراقیەکـانیش دڵگـرانن و نایانەوێـت ئەو دەرگـا بچـوکەی لە گەڵ مۆسـکۆ کـراوەتەوە زوو دابخرێـت، لەبەر ئەوە حکـومەت ڕایگەیانـد کە هـیچ جـۆرە پێکـدادان و ئۆپێڕاسـیۆنی سـەربازی لە پارێزگاکـانی بـاکور رووینەداوەو لە ئـارادانیە. وەزیـری ڕۆشـنبیری، عەبـدول سـەلام ئەل سـامەڕائی، بە فەرمـی ڕایگەیاند کە لە ماوەیەکی زۆر کورت "حوکمی زاتی بە کوردەکان" دەدەین. مانگی ٩ و ١٠ تەوابوون کەچی هیچ دیار نیە. لێرە، لە مێزۆپۆتامیا، زۆر بە کـورتی، وەکـو پێـوانەی بیابـان، نە ڕێگـا کۆتـایی دێـت و نە کـاتەکەش تەواو دەبێت.

رۆژانی تیرۆر لە بەغدا

مانگی نۆڤەمبەریش خەریکە تەواو دەبێ، هیچ روداوێک لە ئارادانیە، بەلام لە رۆژانی کۆتایی، بەبێ هیچ دیاردەیەک، شاری بەغدا نوقمی تیرۆربوو. هۆیەکان شاراوەن، ئەوکەسانەی بەم کارە هەلساون نادیارن، قاتیلەکان دەم وچاویان دیار نیە. رۆژانی سەخت و پڕ لە دڵ رەقی و بێ بەزەیی دەستی پێکرد و، پڕە لە خەونی کابوسی. بۆ ئێمەی ئەوروپی رۆژانێکی پڕ لە ترس و لەرزە، زۆر زەحمەتە، نا بەلکو موستەحیلە بتوانین فرۆکە وەرگرین و خۆمان دوور بخەینەوە لەم شارە کە لە ناکاو بۆمان بۆتە زیندانێکی تاریک، توانای هەناسەدانی تیا نەماوە، شارێکە بۆنی مردنی لێ دێت. ململانێ و شەڕە خەنجەری لایەن و بالەکان قێزەون وماسکدارە، لە گۆڕەپانەکان هەست بەو سیراعە ناکرێت، خۆپیشاندان و ئاژاوەگێڕی لە ئارادانیە. بەلام کوشتنی بێدەنگ هەموو کون و قوژبنێکی گرتۆتەوە. بالەکانی حیزبی بەعس خەریکی لەناوبردنی یەکترن، لە نێوانیان کوردەکانیش، چی وەک لایەنێکی کارا و چی وەک قوربانی، تێوە گلاون.

گرتن، کوشتن و ئەشکەنجە بووبوونە دیاردەی رۆژانە. لە گەڕەکێکی دەرەوەی شار، لە کەنالێکی ئاوی پیس و پۆخل لاشەی هەنجن هەنجنکرای وەزیری دەرەوەی پێشیو، ناسر ئەلحانی، دۆزرایەوە. ئەو بەدبەختە پێش چەند رۆژێک لە مالەکەی خۆی، لە لایەن کەسانی نەناسراو، فڕێندرابوو. هیچ کەس بە دوای پیاو کوژەکان نەچوو بوو، هیچ لێکۆلینەوەیەک لەسەر ئەوکوشتنە نەکرا. ناسر بۆ ماوەیەک بالوێزی عێراق بوو لە واشنتۆن،

راوێژکاری سەرۆک ئەحمەد حەسەن بەکر، بۆ سیاسەتی دەرەوە، بوو بەلام زوو رەخنەی لە سیاسەتی دەرەوی حکومەتی نوێ گرت و دەستی لە پۆستەکەی کێشایەوە. شک و گومانەکان یەکە، با هەر کەسە لە ناو دڵی خۆی هەلیگرێ. لەم رۆژانە هەر زیادەڕۆی و کەمتەرخەمیەک دەبنە مایەی سەرنگوم بوون، بۆیە باشترە زۆر ئاگاداری رەفتار و گوفتارت بیت. شەوانە دەنگ و هاواری ئەشکەنجەدان لە کۆشکی پاشایەتی، قەسری نیهائی، دێت، لەو شوێنەی لە سالی ١٩٥٨ مەلیک فەیسەل و ئەندامانی خێزانەکەی و دارودەستکەیان کۆمەلکوژکرد، ئێستا بۆتە زیندانی کەسایەتیە سیاسیەکان، بە تایبەتی ئەفسەرە بالاکان، لەوانە وەزیری پێشوی بەرگری، عەبدول عەزیز ئەل عەکەیلی. دیارە ئەشکەنجەکان زۆر ترسناک و قێزەوەنن، ئەو کەسەی سەرپەرشتی رۆژانی تیرۆر دەکات وەزیری ناوخۆیە بە ناوی سالح مەهدی عەماش کە زۆر دلڕەقانە هێرشی بۆ بنبرکردنی "کۆسمۆپۆلی ئیمپریالیست"ی بەرپاکردوە. یەکێک لەو بڕیارانەی مایەی سەرنجە دەرکردنی ١٠ مامۆستای ئەلمانی و ئەمریکی بوو کە دەرسی قانونیان لە زانکۆی ئەل حەکیەم دەگوتەوە، ئەو زانکۆیەش دوا زانکۆی ئەهلی بوو لە عێراق کە لەسەر ئاستی جیهانی ناسراوبوو.

وەزیری دەرەوە، عەبدالکریم الشیخلی و وەزیری رۆشنبیری، عەبدولا ئەل سامەڕائی لەگەل سالح مەهدی عەماش هاریکاریان دەکرد، شەپۆلێکی شۆڤینیستی دەستی پێکرد، هەرسێکیان کەللە رەق و فەناتیق بوون، لە بڕیار و قسەی خۆیان پاشەگەز نە دەبوونەوە، حەردان عبدالغفار ئەل تکریتی هەولدەدات بە روویان بوەستێتەوە و دژی ئەوەیە "چاودێری سیاسی – توجیه السیاسی" حیزبی بەعس لەناو سوپا بلاوەیان پێبکرێت بەلام لە کۆتایی ئەویش خۆی تەسلیم دەکات و خۆی دەگونجێنێ. لە مانگی دیسەمبەری ١٩٦٨ هەلمەتی راونان و گرتنی جولەکە دەستی پێکرد، تۆمەتبار کرابوون بەوەی،

جگە لەوەی وەک زۆربەی خێزانەکان بە خراپە باسیان دەکرا و ناتۆرەیان بۆ هەلدەبەسترا، گوایە "کۆمەکی راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی مەلا مستەفای بارزانیان کردووە".
پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە بارزانی قەناعەتی وابوو کە لە بەرژەوەندی ئیسرائیلە کوردەکان کیانێکی خۆیان هەبێ. لە راستی هەموو لێکدانەوەکان لەسەر ئەوە کۆکبوون کە لە قازانجی ئیسرائیلە سوپای عێراق خەریکی کوردەکان بیت باشترە لەوەی بێتە هانای برا عەرەبەکان و لە سنورەکانی نزیک بێتەوە.
لەم کاتەی بارزانی، "شێخی سۆر"، پێشمەرگەکانی کۆدەکاتەوە و پەلاماری سەربازگە و سوکنەکانی لەشکری عێراق دەدا لەو کاتە "راوە جولەکە" دەست پێدەکات، بە تایبەتی لە بەغدا هێرشێکی بەر بلاو دەکرێتە سەر خێزانە جولەکەکان.
حەردان تکریتی کەسێک بوو خاوەنی قسەی خۆی بوو، قسە و رەفتاری یەک بوو، ئەوەتە لە کۆتایی دیسەمبەری ١٩٦٨ هێرشێکی فراوانی، لە ئاسمانەوە، بە ناپالم، کردە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی پێشمەرگە، قەتل و عامێکی گەورەی گوندنشینەکانیکرد. هێزی پیادەش بەو هەلمەتەی فڕۆکەکان دڵخۆش و سەر مەست بوون، بە یارمەتی تۆپ و دەبابە هێرشیان دەست پێکرد. وا هەست دەکرا کە ئەوە دوا مەعرەکە بێت کۆتایی بە بزوتنەوەی کورد بهێنن. پێشمەرگەکانی بارزانی روو بەڕووی سەخترین شەڕ بوون. ئەمە قورسترین شەڕە کە بێتە بیر. هێزەکانی حکومەت لە ناوچەی حەمیدیە – Hamidiyeh، کە ٨٥ کم لە باکوری رۆژهەلاتی سلێمانی دوورە و لە هەندێ شوێنیتر سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست دێنن. لاپەڕەی رۆژنامەکانی بەغدا بە سەروتاری گەورە، بە تامی سەرکەوتن، رازابوونەوە، بەیانەکانی سەرۆکایەتی ئەرکانیش، بە هەمان شێوە، لە رادیۆ و تەلەڤزیۆن دەخوێندرانەوە، شەقامەکان

لە خۆپیشـــاندان و مەســـیرەی وەتەنـــی جمەیـــان دەهـــات. پاشـــان لە ناکـــاو بێدەنگیەکی ترسناک، ڕەقابەیەکی توونديان خستە سەر هەواڵەکان.
چـــی بـــووەو چـــی ڕویـــداوە؟ وەڵامەکە زۆر ئاســـانە، کوردەکـــان، دوای پاشەکشـــەکردنیان لە ڕۆژانـــی یەکەم خۆیـــان ڕێـــک خســـتەوە و ڕێگریـــان لە پێشوەچوونی لەشکری بەغدا کرد و، تەنانەت پەلامـار و هێرشـی پێچەوانەیـان دەسـت پێکردووە، لە هەنـدێ شـوێن عەمەلیـاتی زۆر ئازایانەیـان ئەنجامـداوە. ئەوەتە سوپای عێراق لە چیاکان ڕاودەنێن کە دەیانەوێت بەسـەر "ئەو شـاخە نەفرەت لێکراوانە" سـەرکەون و ڕوو بە ڕووی کەمینی پێشـمەرگە دەبنەوە و زۆرجـاریش لە پشـتەوە پەلامـار دەدرێـن. بە پێـی ئەو دەنگۆیـانەی دەگەونە بەغـدا کوردەکـان زۆر ئازایـانە و جەسـورانە هەلـمەت دەبەن کە تـاکو ئێسـتا عەمەلیـاتی ئەوهـا بە ریســکیان نەکـردووە. لە زۆر شــوێن ئەو ڕێگایــانەی دەچنەوە کەرکوک دەتەقێننەوە و ڕێگەی هـاتنی ئیمدادات دەگرن. کوردەکـان تاکتیـک دەگـۆڕن، نەک تەنهـا بە شـەو، بەڵکـو لەگەڵ ڕۆژئـاوابوون و تـاریکی هەلمەت دەبەنە سەر سەربازگەکان و ترس و مـردن دەچێنن، دەسـت بەسـەر چەک و کەرەسـەی شـەڕدا دەگرن ودەسـوتێنن و تـاڵان دەکەن. هەنـدێجار بە جەسوری و چاو قایمی شەڕیان دەهێنایە باشـوری بەغدا، ئەو شـوێنانەی کە هەرگیـــز ســـێبەری کـــوردی بەرچـــاو نەکەوتبـــوو، ئەوەتە لە نوعمـــانیە Naamaniyah عەمەلیەکیان ئەنجامدا و دەنگێکی زۆری دایەوە، نوعمـانیە ١٤٠ کـم لە باشـوری بەغدایە، لەسـەر ڕوبـاری دیجلەیە، ئێـرە ناوەنـدێکی چـالاکی حیزبی شوعیە.
لە بەرامبەر ئەو چالاکیانە ئەل بەکر زۆر توڕە بوو، لەبەر ئەوە چەند کەسێک لە بەغدا سەریان لەسـەر دانـا. کەش و هەوای تیرۆر ژیانی لە خەڵـک تاڵکرد. ڕەقـابە ڕۆژنامەنوسـان لە پەلوپۆ دەخـات. بە پەلە یاسـایەکیان دەرکرد، کەس نابێـت وتـار و هەواڵ، بە هـیچ شـێوەیەک، بلاوبکـاتەوە کە زیـان بە سـەرۆک

کۆمارو وەزیرەکان بگەیەنێت، زیان بە بەرژەوەندی شۆڕش بگەیەنێت یان یارمەتی بلاوبونەوەی جوداخوازی، ناوچەگەری، زایۆنیزم و نەژادپەرستی بدات. هەر رۆژنامەنوسێک رێز لەم یاسایە نەگرێت ئەوە روو بەرووی سزای قورس دەکرێتەوە، ئەگەر بیانی بێ ئەوە دەردەکرێ، ئەگەر عێراقی بێت دەستگیر دەکرێ. ئەوەتە هەندێ روداو کە مایەی دلگرانی ودڵە راوکێن، کار بەڕێکەری بالوێزخانەی دانیمارک، لەو کاتەی مندالەکانی دەبردە قوتابخانە، لە جادە گرتبوویان، لە ماوەی ٢٤ سەعات دەریانکرد، هۆیەکەی چی بوو؟ بە فەرمی باسی هیچ هۆیەک نەکرا بەلام بە "دۆستی جولەکە" لە قەلەمدرابوو. سەرۆک وەزیرانی پێشوش، ئەل بەزاز، دەستگیرکرا و، بە تۆمەتی "بەکرێگیراوی سەهیۆنیزم" گوناهبار کرا. رۆژئاوا تەنها بە قسە نارەزایی پیشاندا، چەند رۆژێک رەخنەیان گرت و پاشان بێدەنگ بوون. کەس باسی تراژیدیای ئەوکەسانە ناکات کە بە هەر هۆیەک لە رۆژانی تیرۆر لە بەغدا دەژیان. تەنها رۆژنامەی "تایمز" لە وەسفی ئەحمەد حەسەن بەکر دەنووسێ "تورەبوون و تەقینەوەیەکی ئۆریجینالی شێتانەی" هەیە.

ئەو هەلمەتەی حکومەتی نوێ دەستکەوتی پێچەوانەی لێکەوتەوە. راونانی جولەکە و شەڕی فراوانی دژ بە کوردەکان بووە هۆی ئەوەی هەردوو لا پەیوەندیان بەهێزتر بکەن و هەلوێستێکی توند لە دژی عێراق بگرنە بەر. ئەو ئەنجامەش کاریگەری نەگەتیڤی کردە سەر پەیوەندیەکان لەگەل وولاتانی عەرەبی.

ئەحمەد حەسەن بەکر تەنها سوریای لەگەلدا بوو، بەلام لە راستیدا دەیتوانی "بێدەنگی" مۆسکۆش وەکو پشتگیری لێک بداتەوە و، رێگاشی بەرەو لێژ بوون دەرۆیشت و دەبوو کاری رۆژە تاریکەکانی پڕ تیرۆر تەواو بکات. لێرە واجبی جەلادەکان دەست پێدەکات و زۆر دەخایەنێ. رۆژی ٢٩ جانیوەری ١٩٦٩ شانۆگەری پەت و سێدارە دەگەوێتە ئاستێکی یەکجار تۆقێنەر و قێزەوەن.

مەشـهەدی لە سـێدارەدان زوو زوو دوبـارە دەبێتەوە، دادگاییکردنەکـان دەبنە بـازاڕی بەڕبەریەت، لێـرە کەس یاسـا ناناسـێت و جەمـاوەریش بەو دیـمەنە ترسـناکانە سـەرخۆش دەکرێت. لەسـەر لاشـەی لە سـێدارەدراوەکان لافیـتە هەڵدەواسـن و تۆمەتەکـان، بە بڕیـاری دادگـای عەسـکەری، هەڵدەواسـن و ئەمەش وەکـو بەکـار هێنـانی پاسـاو بـۆ سـزای لە سـێدارەدانیان. "شـاهیدە خۆبەخشەکان" سرە دەگرن، تاکو وەک کرێگرتە بانگ بکرێن. ئەوەندە بەسە کە یەکێک لەم شاهیدانە بلێ فلان "پیاوی ئیسرایلە" و ئیتر ئەو قوڕ بەسـەرە تەواو و لە سێدارە دەدرا. خەڵکی تۆقیبوو، لە ناو ماڵەوە خۆیان دەشـاردەوە، تەسلیمی قەزاو قەدەر بوون، بە هۆی ئەو ترس و تۆقینەی ناو دڵیان تووشـی شـەلەل هـاتبوون، بە ناچاری کەوتبوونە ژێر ئەو بارودۆخە. پاش مـاوەیەک وێـنە و دیمەنـی لە سـێدارەدراوەکان دەگەونە رۆژئـاوا، رۆژنامەکـان، بە کۆمێنتی پڕ رەخنە، بلاویان دەکەنەوە، لە هەمـوو لایەک ئیدانەی ئەو رەفتارە وەحشـیگەریانە دەکەن، بە تێپەڕبـوونی کـاتیش ئیدانەکان زیـاد دەکـات، کـار گەیشـتە ئەو رادەیەی کە ئەو دەنگـدانەوەیە نەتەوە یەکگرتوەکـان لە خەوی غەفلەت و قول بە ئاگا بهێنن.

بەکر گەیشـتە ئەو قەنـاعەتەی کە پێویسـتە قسـەیەک بۆ رای گشـتی جیهـانی بکات، وای دەزانی هەموو دونیا دژیەتی و بێدەنگی مۆسکۆش، بە تەنها، بەس نـیە بـۆ درێـژەدان بە پشـتگیریکردنی. لەبەرە ئەوە بڕیـار دەدا کـۆنگرەیەکی رۆژنامەوانی ببەسـتێ، دەیەوێ، بـۆ جیهـان "باسـی راسـتی روداوەکـان" بکـات ئەوەش دوای ئەوەی سـەهیۆنیەکان نـاو و ناتۆرەیـان بلاوکردبـووەوە. بە شێوەیەکی قیتوقۆز، شیرین و خۆ خۆشەویستکردن دێتە کۆنگرەکە، پرچێکی کەم بەلام جوان شانەکراوە، سمێڵێکی باریک بەسەر لێوە دڵڕەقەکانی قەفیـان گرتـووە، جـلە سـەربازیەکانیش بە بـۆنی نـاخۆش و قـوڕس رشـێنرابوون، یەکسـەر گلەیـی ئەوە دەکـات کە "هەنـدێ لایەنـی نێودەوڵەتی بە شـێوەیەکی

هەلە" حالی بوون، دەیەوێت بە پشت بەستن بە "شارستانیەتی کۆنی عێراق" هەلسەنگاندن بۆ روداوەکان بکات. لە راستی دەکرێ، بۆ گالتە پێکردن، ئەو ئاماژە کردنە قەبول بکەین، ئەو کاتەی نەیارەکان، بێ شەڕو شۆڕ، یەکتریان لەناو دەبرد، بەکر ئاماژە بۆ ئەو دەکات کە لەنێو لە سێدارەدراوەکان خەلکی موسلمانیش هەیە، واتە راست نیە و جێگەی باوەڕ پێکردن نین ئەو دەنگۆیانەی باسی هەلمەتی دژ بە جولەکە دەکەن، بەلام ئەوە راستە کە هەموویان بە تۆمەتی پیاو یان بەکرێگیراوی ئیسرایل لە سێدارە دراون. بەکر دەلێ "رای گشتی جیهانی دۆستایەتیەکی زۆرکەم بۆ ئێمە دەردەبڕێ. پێتان نالێم کە گرنگی بەو دۆستایەتیە نادەم، بە پێچەوانەوە، بەلام ئەگەر رای گشتی دۆستایەتیەکی کەممان بۆ تەرخان بکات مانای وایە لە لایەن هەندێ ناوەندی پڕۆپاگەندە، کە دەیانناسین، بە ریگایەکی هەلە بردراون و دەستخەڕۆ کراون".

رۆژنامەنوسێک: پێتان وانیە کە پێویستە عێراق خەم لەوە بخوات یان پەشیمان بێتەوە لەوەی کە هەست و سۆزی جیهانی سیڤیلی لە دەستداوە؟

ئەل بەکر: بە پرسیاریک وەلامت ئەدەمەوە. باشە بۆچی رای گشتی جیهانی، بەهەمان تورەیی، کاردانەوەی لە بەرامبەر ئەو فاکتانە نەبوو کە سیخورەکانی ئیسرائیل، لە وولاتەکەمان ئەنجامی دەدەن؟

لە راستی کۆنفرانسەکە زۆر سادەو رۆتین بوو و هیچ وەلامێکی باوەڕپێکراوی نەدایەوە. هەندێ لەو دەنۆگیانەی کە لە لایان هەندێ کاربەدەست، لە تەلارەکانی حکومەت، لە رێگەی دۆستایەتی بەدەست هاتوون باسی ئەوە دەکەن کە کەیسی "سیخورەکانی ئیسرائیل" بە یارمەتی سۆڤیەتیەکان ئاشکرا کراوون. هەروەها ئەو رادیۆیەی بە نهێی بەرنامەی، لە مزگەوتێکی بەسرا، پەخش دەکرد ئەویش بە یارمەتی سۆڤیەت دۆزراوەتەوە. گوایە پاپۆرێکی سۆڤیەت کە لە بەندەری بەسرا لەنگەری گرتبوو، بە سوتفە،

کۆدەکـانی دەکەوێـتە دەسـت و لە ڕێگـای سـەفارەتی سـۆڤیەت، لە بەغـدا، عێراقیەکـان ئاگـادار دەکـرێنەوەو لە مـاوەیەکی کەم شـوێنەکە "مـزگەتەکە" دەستنیشـان دەکەن و تۆڕە، بەناو، سیخوڕیەکە ئاشکرا دەکرێن و دەگیرێن. دەڵێین "بەناو" سیخور چونکە لە کاتی دادگاییکردن و پرۆپەگاندە تۆمەتەکان بە بەڵگەی باوەڕپێکراو نەسەلەمێندران. لە عێراق هەرکاتەک بیانەوێت خۆیـان لە نەیـارە سیاسـیەکان رزگـار بـکەن یەکسـەر تـۆمەتی "سـیخور و دەسـتی دەرەکیان" دەخەنە پاڵ و بە جاسـوس ناویـان دەبەن. گومانەکانمـان بیٚ هـۆ و بەڵـگە نـیە، هەروەک چـۆن گـومانمـان لەسـەر ئەو هەمـوو حـوکمی لە سـێدارە هەیە کە ئەحـمەد حەسـەن ئەل بەکـر دەریکـرد بـۆ ئەوەی هۆشـداری بـداتە کوردەکان و بیانترسێنیٚ کە زۆر جار بە "سیخور و خائین" ناوی بردوون.
بەلام ئەو هۆشداریدانە بە دژی کوردان بە مەترسی بەسەر خۆی دەشکێتەوە، کاتەکەشـی گونجـاو نـیە تـاکو دەسـت بـۆ کەیسـی کـوردان بەرێـت چـونکە کوردەکـان لەو بـاوڕەدان ئەو هەمـوو تـوڕەیی و نـاڕەزایەتیەی نـاوخۆ و دەرەکـیە، لە ئەنجـامی ئەو شـەپۆلی لە سـێدارەدانە، لە ئـارادایە بە قـازانجی خۆیان بەکاری بهێنن. لەبەر ئەوە بەکر یەکسـەر هەست بەو هەڵەیە دەکات و لە رۆژانـی یەکەمـی مـانگی شـوباتی ١٩٦٩ لە بەیانێـک دەڵـیٚ "دیـالۆگ لەگەڵ کوردان بەردەوامە، ئەوەش لە پێناوی ئەوەیە بگەوینە ڕێکەوتنێکی بە ئاشتیانە لە باکوری وولات".
بـارزانی بـاوەڕ بە یەک قسـەش ناکـات، زۆر بـاش تێـدەگات کە بەغـدا تەنهـا مەبەستی کات کوشتنە، بە خەیال پلاوی خۆی بتوانیٚ کۆمەلانی خەلکی کورد لە سـەرۆکەکەیان داببڕێـت و لەگەلیـان بگەوێـتە جـۆرە ڕێکەوتنێـک و بە پێـی پلانی بەکر جۆرە مافێکیان پێبدات.
بـارزانی "شـێخی سـۆر" دەیەوێت دەستپێشـخەری بکـات و ئیمتیازەکـانی هێـز لەدەسـت بەغـدا دەربێنـیٚ، نیـازی ئەوەشـی هەیە بە مۆسـکۆ بلێـت کە کـاتی

ئەوەیە واز لە "گۆپـال و لەقەبـی مارشـالی سـوپای سـور" بهێنـێ و بڕیـاری دەستپێکردنەوەی شەڕ دەدات. هەندێ لە مەفرەزە ئازا و راهاتووەکانی هێرش دەکەنە سـەر بیرە نەوتەکانی کۆمپانیـای نەوتـی عێراق لە کەرکوک. دوکەلـی ئاگرێکی گەورە، بۆ ماوەی چەند رۆژ، ئاسمانی ناوچەکە دادەپۆشی، زیانەکان بێ هەژمارن. کار دەگەوێتە ئەو رادەیەی کە رەوانەکردنی نەوت، بۆ بەندەری بانیاس و تەڕابلوس لەسەر دەریای ناوەڕاست، بۆ ماوەیەک، بوەستێ.

مەسـیجەکەی بـارزانی روون و ئاشـکرایە، ئەحـمەد حەسـەن بەکـر دەبـێ قەناعەت بەوە بکات کە نەوت لە خاکی کوردانە و، ئەگەر دەیەوێت هەناردەی نەوت بەردەوام بێت ئەوە پێویسـتە لەگەڵ کـورد بگەوێتە رێکەوتـن، چـونکە ئەوان "خاوەنی سروشـتی و ئیلاهـی" و تـاکە شـەرعی ئەو سامانە بە نـرخەن. مەسیجەکەی بارزانی روونتریشە ئەگەر بێت گوێ لەو دەنگۆیانەش بگرین کە لە بەغـدا بلاودەکـرێنەوە کە گـوایە مۆسـکۆ دەیەوێـت دەسـت بەسـەر بیـرە نەوتەکـانی کەرکـوک و موسـلدا بگرێت چـونکە سـەرچاوەی سـەرەکی وزەی وولاتـانی نـاتۆ و دەریـای سـپی ناوەڕاسـتن. ئەو دەنگۆیـانەش ئەوەمـان پـێ دەڵێت کە بـارزانی کـارتی ئەوەی لەبەر دەسـتایە کە نەک تەنهـا گەمە لەسـەر ململانێـی سیاسـی و ئیـدیۆلۆژی کۆمـونیزم بکـات بەلکـو دەسـت بـۆ سـەر بەرژەوەنـدیەکانی رۆژئـاواش ببـات. ئەو گومـانە بەهێزتـر دەبێت لەو کـاتەی کوردەکان، ئەوها لە ناکاو و بە دیقەت، پەلاماری دامەزراوە نەوتیەکان دەدەن و ئەو زەرەر و زیـانە زۆرەیـان پێـدەگەیەنن دەبـێ جـۆرە کۆنتاکتێکیـان لەناوەوەی کۆمپانیای نەوت هەبێ. ئەگەر تەماشـای ئەو تەسـادوفە بکەیـن کە چەنـد رۆژێـک پـێش ئەو هێرشـە بەڕێـوەبەری نەوتـی کەرکـوک، حیلمـی سـامەڕائی، دەسـتگیر دەکرێ، لەبەرچـێ؟ بـێ تـۆمەت و بـێ روونکـردنەوەیە. یەکێکە لەو روداوە سەیرو سەمەرانەی لەم رۆژە تەمومژاویە روو دەدات.

لە دوای پەلامــاری کوردەکــان بــۆ ســەر دامەزراوە نەوتیەکــان کــاردانەوەی عێراق زۆر توندو تیژە، لە مارسی ١٩٦٩ هەموو هێزی ئاسمانی هێرشی چڕ وپڕ، بە بۆمبی وێرانکەر، دەکاتە سەر کوردستان و، لە لایەکیتریش سوپایەکی ٦٠ هەزار کەســی، بە نــاوی "معــرکە الربیــع - هێرشــی بەهــارە" پەلامــاری کوردەکان دەدەن.

مەلا مستەفا بارزانی بە هێرشی پێچەوانە وەلام دەداتەوە

بارزانی، شێخی سۆر، لە ژێر رەشماڵەکەی کە لە موی بزن دروستکراوە لە رۆخی جۆگەلە - روبارێک هەلیداوە، جلی شەڕی لەبەردایە، شەروالی پان و بەرین، پەستەکەک، کلاوجامانەی سور و رەشی لەسەرە، دەمانچە و خەنجەری لەبەر پشتێنە. هەرچەندە لەم چیا و دۆلە دوورانە دەژیت بەلام ئاگاداری هەموو شتەکە. داوای کۆبوونەوەی سەرکردە سەربازی و سیاسیەکان دەکات و لە بەر روناکی چرا رەشکەیەکی بە نەفتی کۆدەبنەوە و باردۆخەکە هەلدەسەنگێنن، عەزیز عەقراویش بەشداری تیا دەکات کە سوپای بەغدای بەجێ هێشتووەو چۆتە رێزی پێشمەرگە. بارزانی پلانی خۆی دارشتووە کە چۆن بەرپەچی هێرشەکانی حکومەتی ناوەندی بدەنەوە و پەسەندیشکرا. لەسەر لوتکەی چیا بەرزەکانەوە دەنگی نەعرەتەی هەلمەت بەرز بووەوە، هەموو خۆیان بۆ هێرش ئامادەکرد. ئەم جارە هێزی نوێ و گەنج ئیلتیحاقیان بە پێشمەرگەوە کردبوو، نازانرێ لەکێ هاتوون بەلام هەموویان ورەیان زۆر بەرزە، بە رق و تۆلەیەکی بێ وێنە خۆیان ئامادەکردووە. دەنگۆی هێزی نوێ لەپشتەوەی بەرەکانی شەڕ بلاو بۆتەوە و گوایە ئەو خوێندکارە کوردانەی لە ئەوروپا تەواویان کردووە گەڕاونەتەوە بۆ ئەوەی بەشداری لە شەڕی رزگاری بکەن، لە "ناوچە رزگارکراوەکان" کۆمەک و یارمەتی ئەو ١٦ هەزار خێزانانە بکەن کە ئاوارە بوون و بوونەتە "قوربانی شەڕ".

ئەوجارەش پاش سەرکەوتنێکی سەرەتایی سوپای عێراق ستۆپی پێ دەکرێت و، هەر زوو ترس و لەرز دەیگرێت و مەعنەویاتی دێتە خوارەوە. لە چیا بەرزەکان پێشمەرگە، وەک تارمایی شەو، دێنە خوارەوەو پەلامار دەدەن و دەستی خۆیان دەوەشێنن و دەگەڕێنەوە شوێنی خۆیان. ئێستا گوایە دیاردەیەکی نوێش، بە رۆژ، پەیدا بووە، چەکدارە کوردەکان، دەستە دەستە بە چەکەوە بە سەربەرزی و بە دڵنیایی روو لە شارەکانی کەرکوک و سلێمانی و رانیە دەکەن، لێرە شتومەک دەکڕن و دەگەڕێنەوە سەنگەرەکانیان، ئەوەش وەک تەحەدا بەرامبەر سەیتەرەکان، هێزەکانی حکومەت خۆیان گێل دەکەن و چاویان دەپۆشن بۆ ئەوەی لەگەڵیان روو بەڕوو بوون روو نەدات. هەندێک لە پێشمەرگەکان لە ناو شار دەمێننەوەو لە تاریکی شەو تەقینەوە ئەنجام دەدەن یان هێرش دەکەنە سەر محاویلەکانی کارەبا یان بیرە نەوتەکان. بە قسەی شایەتحاڵەکان هەموو شەوێک دەنگی تەقە و تەقینەوە دەبیسترێت.

ئەو هەواڵانەی لە جەبهەکانی شەڕەوە دەگەن زۆر جێگەی نیگەرانی و ئاگر خۆشکردنن، ئەوەش لەبەر ئەوەی لیژنەیەکی حکومی بەغدا بۆ لێکۆڵینەوە لە هێرشی سەر بیرە نەوتەکانی کەرکوک راپۆرتی خۆی ئامادەکردووە. لە راپۆرتەکە ئاماژە بەوە کراوە کە کوردەکان زۆر بە شارەزایی هاوەنەکایان، بە ٢ کم دووری، ئاراستەی ئەو سەربازگەیە کردووە کە ١٥ سەربازی تیابووە و ئامانجەکانیان پێکاوە. سۆرپرایزێکیتر بریتیە لەوەی کە لە ئەنجامی لێکلۆلینەوە لە پارچە تۆپ و ساچمەکان دەرکەوتووە کە ئەم چەکانە سۆڤیەتین. لە کۆتایی ئاماژە بەوە کراوە کە پێشمەرگە ئاستێکی نایابی لە راهێنانی ئەو جۆرە چەکانە بەدەست هێناوە کە زۆر بە دیقەت بەکاریان دەهێنێ و بە ئاسانی دەتوانێ لە شوێنێک بۆ شوێنێکیتریان بەرێت. کەواتە چەکدارەکانی بارزانی چیتر رێگر و چەتە نین وەک حکومەتی بەغدا بانگەشەی بۆ دەکات بەڵکو هێزێکی سەربازی بە دیشپلین و چەکی

پێشکەوتویان هەیە و دەتوانن لە پشتەوە هێرش بکەنە سەر لەشکری عێراق و لە قـولای پەلامـاری دامەزراوەی سـتراتیجی نەوت بـدەن، نەوتـیش سەرچاوەی دارایی عێراق و سوپاکەیەتی.

بێجگە لەم روداوانە پێویستە ئاماژە بەوەش بکەین، ئێستا لە بەهاری ١٩٦٩ داین، پەیوندیەکانی نێوان عێراق و ئێران روو لە خراپی دەکەن. عێراق، رۆژ بە رۆژ زیاتر، ئێران بەوە تۆمەتبار دەکات، کە گوایە یارمەتی پێشمەرگە دەدات. لە ناوەڕاستی نیسانی ١٩٦٩ رادیۆی بەغدا بە دەنگ و تۆنێکی جیاواز لە جاران سوپای ئێرانی بەوە تۆمەتبار کرد گوایە هاتوونەتە ناو خاکی عێراق. تارانیش دەمودەست هاتە وەلام و "بە بەلگە بەرپەچ"ی دایەوەو بە تەواوی ئەوەی "بە درۆ خستەوە" کە هێزی نیزامی ئێران سنوریان بەزاندبێ. بەلام لە هەمان کات دەیەوێت بە رای گشتی بلێت، کە تاکو ئێستا بێدەنگی لێکراوە کە "ناکرێت ئەوە لەبەر چاو نەگرین کە کۆمەلانی خەلکی سەر سنور، کە رۆژانە دەبنە قوربانی بۆردومانی فرۆکەکانی عێراق بە ناپالم کە لە دژی هێزەکانی بارزانی بەکاری دێنن، پەڕیبنەوەو بەشداری شەڕ و پێکدانانیان کردبێت. ئەوەش بەبێ ئاگاداری حکومەتی ئێران روویداوەو ناکرێت ئێمە لێی بەرپرس بین. بە هەر شێوەیەک بێت ناکرێت ئەوانە بە هێزی نیزامی ئێران لە قەلەم بدرێن".

بەغدا سورە لەسەر تۆمەتەکان و بۆ ئەو مەبەستەش لە تەلەفزیۆن هەندێ لەو بەناو "دیلە گیراوەکانی کوردستان" پیشان دەدات، ئەوانەش ئیعتراف بەوە دەکەن گوایە سەر بە سوپای نیزامی تارانن بەلام قسە و تەلەفوزیان زۆر بە ئێرانیان ناچێ. ئەوەش بەسە تا پێشکەشکار و کۆمێنتاری بەرنامەکە زۆر بە توڕەیەوە هاوار بکات و بلێ "ئەوەش پرۆڤە، ئەوەش بەلگە! ئێمە دەزانین هەر کەسێک پێ درێژ بکاتە سەر خاکە پیرۆزەکەمان ئەوە مردن پێشوازی لێدەکات، بە هەمان شێوە پێشوازی لە کۆنەپەرست و هەر کەسێک بەبێ

ئیجازە سنورمان ببەزێنی دەکەین. گەلی ئێمە لە هەموو دوژمنان بەهێزترە، شۆڕشی مەزنی ئێمە بە دەستێک کار دەکات بە دەستێکیش چەکی هەلگرتووە و تێدەکۆشێ. سوپاکەمان لێدانێکی کوشەندەیان لە کۆنەپەرستانی ئێرانیداوە کە لەگەل بارزانی بەکرێگیراوی ئیمپریالیست و دەزگای هەوالگری ئەمریکی، سی ئای ئەی CIA، نیازیان وابوو چەکداران بنێرنە ناو خاکی عێراق". ئەو بەناو دیلانەش بەبێ دەنگی راوەستاون و مێش میوانیان نیە، روخسار و دەموچاویان لەو کەسانە ناچێت کە حوکمی ئیعدامیان درابێت.
تاران بێدەنگی دەشکێنێ و لە رێکەوتنی تەموزی ١٩٣٧ دەکشێتەوە کە پەیوەندی بە شەتول عەرەب، شوێنی بەیەک گەیشتنی هەردوو روباری دیجلە و فورات، هەبوو. عێراق وەلام دەداتەوەو هەموو شەتول عەرەب، بە ئاو و خاکی خۆی دەزانێ. قەیرانەکە بەرەو ئالۆزبوون دەچێ.
عێراق، لە رووی نەفسیەوە، لە بارودۆخێکی دژوار دەژی، بەرەی شەڕی کوردەکان نەگەتیڤە، لە سەر ئاستی نێوخۆ پڕیەتی لە دڵە راوکێ، لەسەر ئاستی دیبلۆماسی بارودۆخەکە مایەی نیگەرانیە. بۆیە جارێکیتر دەست بەگرتن و لە سێدارەدان دەکرێت، رەقابەیەکی توونـد دەخرێتە سەر راگەیاندنەکان. بەلام رەقابە سودی نیە، هەوالەکانی بەرەی شەڕی کوردستان رۆژانە دەگەن و جێگەی نیگەرانین. ئەو زانیاریانە، نازانرێت بە چ رێگایەک، دەگەونە پاریس و بە ناوی "بارەگای گشتی کوردەکان"، بە شێوەی بەیاننامە، بلاو دەکرێنەوە دەنگ دەداتەوە. باسی ئەوە دەکرێت کە کوردەکان هێرشیان کردۆتە سەر بۆڕی نەوت لە ناوچەی زوماڕ و زیانێکی زۆریان پێگەیاندووە. گوایە ئەوە هێزی قەرەداغ بووە ئەو پەلامارەی ئەنجامداوە.
لە بەغدا سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، کۆبونەوەیەکی سەرۆکایەتی ئەرکان دەکات، پێشنیاری کۆکردنەوەی هێزی نوێ دەکات، نایەوێت گوێ بگرێت، داوا دەکات بە زوترین کات و بە هەر شێوەیەک و هەر نرخێک بێت

پێویستە کۆتایی بە یاخیبوونی کوردەکان بێنین، ئەگەر پێویست بێت بانگی سەربازە ئیحتیاتەکان و غەیرە نیزامی بکەن. پاش چەند سەعاتێک خەبەرەکە دەگەوێتە بارزانی، ئەویش مەکتەبی عەسکەری کۆدەکاتەوە تا پێیان رابگەیەنێ کە حکومەت بە نیازی هێرشێکی بە هێز و بەربلاوە، بۆیە پێش پلانی بەغدا دەست پێبکات ئەوان پلانی هێرشی خۆیان دەست پێدەکەن.

پلانی کوردەکان دەمودەستە، لە ناکاو وەک بروسک وایە، پێشمەرگە، بە دێژی ٢٨٠ کم، هێرش دەکەنە سەر سەربازگەو سوکنەکانی عێراق. ئەوە یەکەمجارە لە ماوەی ٨ سالی شەڕ چەکدارانی "شێخی سۆر" چالاکیەکی ئەوها فراوان و بە تەوقیت ئەنجام بدەن. عێراقیەکان تووشی سەرلێشێوان و هەلاتن دێن، حکومەت بەلێنی کۆمەک و رەوانەکردنی هێزیان پێدەدات بەلام ئەوان ناتوانن بەرگەی ئەو پەلامارە تووندە بگرن، ٣ بنکەی سەربازی، یەک لە دوای یەک - لە سەر خەتی گۆزیگ، ئالێ گولی، گێرۆژ، رەواندوز و ئامێدی Kosig, Aly Gully, Geroge, Rawanduz, Imadia - دەکەونە دەستی پێشمەرگە. هێزە بەزیوەکانی حکومەت بەرەو موسل و کەرکوک دەکشێنەوە. ئەوەی جێگای سەرسوڕمانە کە سەرەڕای هێزی ئاسمانی، پێشمەرگە دەتوانێ ئەوها بە ئاسانی و بە خێرایی هێرش بکات و سەرکەوتن بەدەست بێنێ. ئەمجارە فرۆکەکانیش بە وشیاری روو دەکەنە ناوچەکانی شەڕو پێکدادان، ٣ فرۆکەی میک خراونەتە خوارەوەو فرۆکەوانەکانیش بەدیل گیراون. کوردەکان سەرەڕای کوژراوێکی زۆر، ١ لەسەر ٣ کوژراوەکانی عێراق دەبن، ئێستا بەهێزترن، دەستکەوتێکی زۆریشیان، لە هاوەن، تۆپ، سەیارەی عەسکەری و جۆرەها چەکی سوک، بەدەست کەوتووە.

بارزانی بڕیاردەدا هەلمەتەکانی رانەگرێ و نەیەلێت دوژمن پشویەک بدات، پێشمەرگە بە سەختی هێرش بەرەو شاری سلێمانی و بیرە نەوتەکانی کەرکوک دەبات. حکومەتی بەغداش بێ رەحمانە گوندەکان تۆپباران دەکات،

ناتوانێ کۆنترۆڵی، بەشێکی زۆری، یەکە ئیداریەکانی باکور بکات و، چالە نەوتەکان کەوتینە بەر هەڕەشەو رەحمەتی کوردان، سانسۆر هەرچەندە زۆر تووندو تیژە بەلام ناتوانێ راستیەکان بشارێتەوە.
پێش ئەوەی کار لەکار بترازێ دیسان حکومەت دۆل و زوڕنای برایەتی کورد و عەرەبـی دەستپێکردەوەو بەلێنـی ئەوەیـدا بە ئاشـتیانە کێشـەی بـاکور چارەسـەر بکـات و ئۆتۆنـۆمی راسـتەقینەیان پـێ بـدات. بـۆ ئەم مەبەسـتەش سـەعدون غێـدان، سـەرکردەی فیـرقەی بەغـدا، پەیـامێکی ئاراسـتەی "پیـاو ماقولانی هەولێر" کرد و دووپاتی دەکردەوە کە حکومەتی عێراق ئامادەیە و بڕیاریداوە بە شێوەیەکی "ئاشتیانە" و بە پێی "رێکەوتنی ٢٩ حوزەیرانی ١٩٦٦ " چارەسەری کێشەی کورد بکات.
یەکسەر شەڕو پێکدادانەکان رادەگیرێن، کوردەکانیش پێویستیان بە پشویەک هەیە. بارو دۆخەکە، بە هیچ شێوەیەک، روون نیە، هەر یەکە ترس و گومانی لە پیلانی ئەویتر هەیە. ئەل بەکر، لە ژێرەوە بە دەرزی و دورمان، خەریکی ئەوەیە لە هەیبەتی بارزانی کەمبکاتەوە. لە راستی کەمێک ئامانجی بەدەست هێنا کە لە رووی مەعنەوەی کاریگەریان هەبوو، هەستا هەندێ "لیوای دژە پێشمەرگە"ی لەو کوردانە (جاشەکانی جەلالی، و) پێک هێنا کە لە پڕێکا خۆیان دابووە پال بەغدا. گوایە ئەو چەکدارانە لە لایەن جەلال تالەبانی، کە کاتی خۆی جێگری بارزانی بوو، سەرکردایەتی دەکرێن.
مەکینەی پڕۆپاگەندەی بەغدا، زۆر بەهێز، کەوتۆتە کارو دەیەوێت باوەڕ بە کوردەکان بهێنـێ کە حکومەت نیـازی پـاکی هەیە: ئەگەر لەبەر ئەو چەتەیە، مەلا مستەفا بارزانی، نەبێت ئێستا هەموو شتەک، بە قازانجی "برایەتی کورد وعەرەب" چارەسـەر دەکـرا. بە چ جـۆرەک؟ زۆر بە ئاسـانی، پـێش هەمـوو شتەک قەناعەت هێنان بە هەموو لایەک کە تەنها و تەنها "شێخی سۆر" گرفتی سـەرەکیە لە بەرامـبەر "نیـاز پـاکی و جـدیەتی موفـاوەزات" کە دەکرێـت

"ڕێکەوتن"ێکی لێبکەوێتەوە و هەموو گەلی عێراق ئاشت بکاتەوەو بەرەو قۆناغێکی گەشەکردن و هارمۆنی و بە یەکەوە ژیان، بە بەشداری هەموو پێکهاتەکان، ببات. زیاد لەمەش بەغدا دەڵێ ئامادەیە ریفۆرم لە ئیدارە خۆجێییەکان بکات، عێراق لە ١٤ لیوا بکاتە ١٦ و دەسەلاتەکانیان زیاتر بکات، ٣ لەم لیوایانە "هەولێر، سلێمانی و دهۆک" لە لایەن کوردەکان بەڕێوەببرێن و، کەرکوکیش بە هاوبەشی لە نێوان کورد و عەرەب.
پڕۆپاگەندەی حکومەت و پیلانە ژێر بەژێرەکان، رازیکردن و تەرخانکردنی ملیۆنان دینار، کەلێنێک دەخەنە ناو بزووتنەوەی بارزانی. پێویستە ئەوە لە بیر نەکەین کە هەندێ لەو کوردانەی لە شار نیشتەجێبوون لە نێوان ژیانی پڕ هیلاکی و مەترسی پێشمەرگایەتی و ژیانی حەساوەو مسۆگەری شار ئەوەی دووەم هەلدەبژێرن.
بۆ ئەم مەبەستەش ئەوەتە رۆژنامەی "النور" کە لە لایەن گروپێک لە ئینتێلێکتوالی کورد، لە بەغدا، دەردەچێ وتارێکی بلاوکردۆتەوەو بە دڵنیایی دلی حکومەت خۆش دەکات و دەنوسێ "پێشنیارە نوێیەکەی حکومەت بۆ فراوانکردن و دابەشکردنی دەسەلاتی پارێزگاکان هەنگاوێکی گرنگ و سەرەکیە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد، ئەویش لە رێگەی داننان بەهەموو مافە نەتەوەیەکانی گەلی کوردە".
سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، لەو باوەڕەدایە کە رێگە راستەکەی دۆزیتەوە، دابڕاندنی بارزانی لە کێشەی کورد، بچوکردنەوەی بارزانی تەنها وەک سەرۆک عەشیرەتێکی بچوکی خانەنشینکراو و لاوازکردنی هێزی پێشمەرگە. ئەوە پڕۆژەیەکی یەکجار گەورەیە، قاسم و هەردوو عارفی برا هەولێکی زۆریان، بۆ ئەم مەبەستەدا بەلام بە دەستی بەتالی مانەوە. ئێستا بەکر گەیشتۆتە ئەو باوەڕەی کە دەتوانێ "شاکار"ە سیاسیەکەی تەواو بکات و سەرکەوتن بەدەست بهێنێ، لە کارەکەی، بەلێنی زۆر بە کوردان دەدا، داو

و تۆڕیکی زۆر دادەنێتەوە، بە قسە و بە رەفتار (بە سەردان و بە دەست گوشین و دەست لەسەر سینگ دانان) رێزێکی زۆر لە پیاوماقول و کەسایەتیە کوردیەکان دەگرێت و بەلێنی پۆست و پلەی بالایان لە، ئیدارەی نوێی کوردستان، پێدەدات.
ئەحمەد حەسەن بەکر، لە ئەیلولی ١٩٦٩، پاش ئەوەی دڵنیابوو لەوەی کە بارودۆخەکە لە بارە ویستی گورزی کوشەندەی خۆی بوەشێنێ، فەرمانی بە ٢ فیرقە و هێزی ئاسمانیکرد دەست بە هێرش بکەن. لە ناکاو و بە فراوانی پەلاماری کوردستانیاندا، نیازیان وابوو بارزانی لەخەو بگرن، هەموو هەولێکیان گرتە بەر تاکو بتوانن کۆنترۆلی سنوری نێوان عێراق – ئێران بکەن، ئەوەش بۆ ئەوە بوو نەک تەنیا رێگەی هەلاتن و دەربازبوونیان، بۆ ئەو دیوی سنور، لە پێشمەرگە بگرن بەلکو رێگەی هیمدادات و کۆمەکی ئێرانیشیان لێ ببڕن و بیانخەنە نێوان دوو بەرداش. لە هەمان کات حکومەتی بەغدا فەرمانی بە رادیۆ، تیڤی و رۆژنامەکان دابوو، بە هیچ شێوەیەک، باسی ئەو ئۆپێراسیۆنە سەربازیانە نەکەن، حکومەت نەیدەویست ئەو هێرشە فراوانە کار لە سەر ئەو "جۆرە موفاوەزاتە" بکات کە لە بەغدا لەگەل هەندێ لایەن و کەسایەتی کوردی لە ئارادابوو. دانوساندنەکان باسی چیان دەکرد؟ حکومەت بەلێنی شتی زۆر گەورەی بە کورد دابوو کە هیچ کەس و حکومەتێک پێشتر ئەو بەلێنانەی نەدا بوو بەلام لە راستی ئەو بەلێنانە زۆر زۆر، لە داواکاریەکانی بارزانی، بچوکتربوون.
رادیۆ، تەلەفزیۆن و رۆژنامەکانی بەغدا، بە شێوەیەکی پرۆپاگەندە، باسی بەلێنەکانیان دەکرد و بە "دەستکەوتی مێژووی"یان لە قەلەم دەدا کە خۆی لەمانەی خوارەوە دەبینێتەوە:
خوێندن بە زمانی کوردی لە قۆناغەکانی ناوەندی، ئامادەیی، زانکۆ و کۆلێژەکانی پەروەردە و ئەکادیمیای پۆلیس و سەربازی.

ڕێگەدان بە دروستکردنی "یەکێتی نووسەرانی کورد" و خۆ ڕێکخستنیان بە ئازادانە تا بتوانن دیوانی شاعیران و کارە ئەدەبییەکان چاپ بکەن. دەزگایەکی چاپەمەنی، تایبەت بە خۆیان، دروست دەکرێ و بەرهەمەکانیان چاپ دەکات.
ڕێگە بە گۆڤارێکی هەفتەیی و یەکێکی مانگانە دراوە کە بە زمانی کوردی دەربچن.
لە کورستانی عێراق قوتابخانە و ئیدارە خزمەتگوزاریەکان ناوی کوردیان لێدەنرێ و لە سەر دەرگاکان هەلدەواسرێن.
زمانی کوردی لە هەموو قۆناغەکانی خوێندن دەبێتە فەرمی.
لایەنگرانی بارزانی دەلێن ئەو بەلێنانە "تەنیا قسەی بێ کردارە" و ئەوان داخوازیتریان هەیە. لە ڕاستی ئەو بەلێنانە زۆر دوورن لە داواکاریەکانی کورد، کەمترین مافی کورد، لەو پاکێجەی بارزانی پێشکەشی کردووە، دابین ناکات. با بزانین بارزانی چی دەکات و چۆن وەلام دەداتەوە؟ بێدەنگی بارزانی هەمووانی خستۆتە گومانەوە، بە تایبەتی ئەل بەکر کە هەرگیز هەلەی وای نەکردووە بە چاوی بێنرخ لێی بنوارێ. ئەوەتە بارزانی بە لێهاتویەکی شەیتانی و بێ کۆتایی، بەبێ دەنگی، خەریکی وەلامدانەوەیە. لە کاتێک ئەل بەکر رووی لە ڕای گشتی ناوخۆی عێراقە بارزانی دەیەوێت دۆزەکەی بە نێودەولەتی بکات و ڕوودەکاتە ڕای گشتی جیهانی. لە ڕێگەی هەندێ کەنالی سیحراوی وبە موعجیزە خۆی دەگەیەنێتە پاریس و، هانی لایەنگر و نوێنەرەکانی دەدات، نازانین و چۆن؟ کە لە ڕێگەی ڕۆژنامەی "لو مۆند" هێرش بکرێتە سەر کەسایەتی خۆی، بەلام ڕۆژنامەکە لە پلانەکە بێ خەبەرە. کەسێک بەناوی "پرۆفیسۆر شاوی Prof Shawi" وتارەک لەسەر لو مۆند بلاو دەکاتەوەو هێرش دەکاتە سەر بارزانی و بە "سەرۆک عەشیرەتێکی تێنۆ بە دەسەلات و بەرپرسی پەلامارو ڕێگری و تالان..... هتد" وەسفی دەکات.

ئەو وتارە بۆ ئەو مەبەستە نووسرابوو تاکو "مافی وەلامدانەوە" بە نوێنەری بارزانی، لە پاریس، بدرێت وەلام بداتەوە. نوێنەری بارزانی ئەمیر بەدرخانە، لە لایەن سیاسەتمەدار و دیبلۆماتکارانی پاریس ناسراوە، لە نامەیەک کە لەسەر لو مۆند بلاوکراوەتەوە بەدرخان دەنووسێ "هەموو ئەو رۆژنامەنوسە بیانیانەی، لەم سالانە، رێیان کەوتۆتە عێراق و توانیویانە بگەونە ناوچەکانی شەڕ و پێکدانان شایەتی ئەوەیانداوە کە خەباتی کورد، بە رابەرایەتی جەنەڕال مستەفا بارزانی، خەباتێکی قارەمانانەیە، هەموو لەشکری کورد و گەلی کورد بە روح و بە گیان پالپشتی لە سەرکردەکەیان دەکەن. ئەگەر وانەبێ چۆن دەکرێ تەفسیری ئەو هەموو موقاوەمە و سەرکەوتنانەی گەلی کورد، لە بەرامبەر سوپای عێراق کە هەموو جۆرە چەکێکی مۆدێرنی لەبەردەستایە، بکەین؟".

ئەو قسانە واقیعین و دەبنە جێگەی باوەڕپێکردن، لەبەر ئەوە ئەمیر بەدرخان دەتوانی کۆنتاکت لەگەل هەندێ بالوێزخانەی وولاتانی رۆژ ئاوا، لە پاریس، دروست بکات و گوێی لێ دەگیرێ. هەوالگری عێراق لە پاریس (لە پایتەختەکانیتری رۆژئاواش زۆر چالاکن و شوێن پێیان جێ ناهێلن) گومانەکانی سەبارەت بە جموجۆلی بەدرخان بە بەغدا دەگەیەنن، لێرەش دەنگۆی ئەوە زۆرە کە مەلا مستەفا بەوە رانەوەستاوە کە ئیسرائیل و فەڕەنسا راپێچی کێشەکانی نێوخۆی عێراق بکات و ئەوە هەست و سۆزی زلهێزیکیتریشی بەدەست هێناوە. دەنگۆیەکان، بە تێپەڕبوونی کات، زیاتر دەبن و پاش چەند رۆژێک رۆژنامەکانی بەغدا، بە تورەیی، پەلاماری ئەلمانیای فیدڕالی دەدەن و تاوانباری دەکەن کە یارمەتی یاخیبووەکان دەدا. لە جەوهەردا بەغدا تۆمەتی ئەوەی دەخستە سەر حکومەتی بۆن کە رێگە لەو چالاکیانە ناگرێت کە لەسەر خاکی ئەلمانیای رۆژئاوا، بۆ پشتیوانی و کۆکردنەوەی کۆمەک بۆ "شێخی سۆر"، ساز دەکرێن و ئەنجام دەدرێن.

حکـومەتی بـۆن بەرپەچـی ئەو تۆمەتـانەی دایەوە بەلام حکـومەتی بەغـدا قەناعەتی بە وەلامەکە نەدەکرد و خۆی وەک قوربانی "پیلانێکی نێودەولەتی" پیشـان دەدا و هێرشـی بەربـلاوی راگەیانـدنی لە دژی هەمـوو ئەو وولاتـانە دەسـت پێکـرد کە هاوسـۆزیان بـۆ ئەو قەیـرانە گەورەیەی نـاوخۆی عێراقـی، پیشان نەدەدا.

لە ئەنجامی ئەو پرۆپاگەندەیە چەند قوڕ بەسەرێک لە بەغدا دەستگیر دەکرێن و لە نۆڤەمبەری ١٩٦٩ لە مەحکەمەی سـەورە بە تـاوانی "سـیخوڕی"، بۆ سـی ئـای ئەی، گوناهبـار دەکـرێن و بـێ سـێ و دوو سـزای لە سـێدارەیان بـۆ دەردەکرێت. بەلام لە راسـتی تـاکو ئێسـتا نازانرێت ئـاخۆ بڕیـارەکە جێبەجـێ کراوە یان نا.

لە هەمـان کات ئەحمەد حەسـەن بەکر، بۆ ئەوەی ئاوەکی بە ئاگرەکە بکـات، لێبوردنی بۆ ژمارەیەک لە زیندانیان دەرکرد، ئەوەش هیچی لەسەر نەدەکەوت و، بێ گرفت لەسەر کورسی بوو و بە تەواوی کۆنترۆلی بارودۆخی ناوەوەی دەکـرد. لەنـاو ئەو کەسـانەی بەر لێبـوردنە کەوتـن جەنەراڵ تـاهر یەحیـا، سەرۆک وەزیرانی پێشوو لە سەردەمی عارفی دووەم و دوو وەزیریتر کە بە هـۆی گەنـدەلی سـزادرابوون، لەگەڵ نـزیکەی ٢٠ کەسـیتر کە بە خۆشـیان نەیاندەزانی لەبەرچی گیراون.

لە هەمان کات لە شـاخەکان شـەڕێکی خوێنـاوی و قێزەوەن درێژەی هەبوو، فڕۆکەکانی بەغدا، لە ترسـی تۆپە تەیـارە شـکێنەکانی کورد، لە مەیدانی شـەڕ دوور دەکەوتنەوە و رق و کینەی خۆیان بەسەر گوندەکان دەڕێشت.

رادیـۆی بەغـداش دەسـتی بە لێدانی تەپل کـرد، گـۆرانی سـەرکەوتنی پەخـش دەکـرد، بە لافـاو سـرود و مارشـی نیشـتمانی لێدەدات کە لە لایەک دڵنیـایی دەداتە هاوولاتیان و لە لایەکیتریش دەیانتۆقێنێ.

لێرە بارزانی لە رۆلی گرنگ و کاریگەری رادیۆ دەگات، چەکێکی کوشەندەیە و دەبێتە فاکتۆری یەکلاکەرەوە، لەبەر ئەوە داوا دەکات روو بەڕووی ئەو چەکە ببنەوە. پاش سەرکەوتن بەسەر هەزاران گیروگرفتی تەکنیکی کوردەکان دەتوانن ئێزگەیەکی رادیۆی باشتر دامەزرێنن و بەهێزی بکەن، دەنگ و بۆچوونی کوردیش، کە پێچەوانەی عێراقە، بگەیننە رای گشتی. ئەنجامەکانیش پڕیەتی لە سۆرپرایز. زۆر لە هۆز و عەشیرەت و گەنجانی کورد پەیوەندی بە پێشمەرگە دەکەن. ئەحمەد حەسەن بەکر بەو هەواڵە زۆر زۆر توڕە دەبێ، بە تایبەتی پاش ئەوەی بۆی باس دەکەن کە ئەو ئێزگەیە لە لایەن باڵوێزخانەکان گوێی لێدەگیرێت. مەلا مستەفا بارزانیش بەم هەواڵانە دەزانێ و هەولدەدەن رادیۆکەیان بەهێزتر بکەن، بە فەرەنسی و ئینگلیزیش بەرنامەکانیان پەخش دەکەن، هەموو رۆژانی چوارشەمە وشەموان لە سەعاتی ١٣ تاکو ١٣:٣٠، چارەکە ساعاتێک بە ئینگلیزی و ١٥ خولەکیش بە فەرەنسی، لەسەر شەپۆلی درێژی ٢٠٠ م و ٢٨م شەپۆلی کورت هەواڵەکانیان پەخش دەکرد.

دوو دڵی مۆسکۆ

دەستپێشخەری و چالاکیەکانی کورد کاردانەوەی لەسەر سیاسەتی مۆسکۆ پەیدا دەکات، لەسەر سنورەکانی یەکێتی سۆڤیەت کەمایەتی کورد هەیە و بە جۆش و خرۆشەوە گوێ لە ئیزگەکەی بارزانی دەگرن. فاشین – خەونی کوردستانی گەورە، کە ناوە ناوە لە لایەن سۆڤیت، لە دژی ئێران و تورکیا و عێراق هەناسەی بە بەر دێتەوە ئێستا، لەوانەیە، ببێتە مایەی سەرئێشە و گرفت. لێرەدا مۆسکۆ ناچارە هەلوێستی بگۆڕێ، لە لایەک پەیامی دۆستانە بۆ "هاوڕێ بارزانی" رەوانە دەکات، لە لایەکیتریش بە نهێنی پەیام بۆ بەغدا رەوانە دەکات و ئامۆژگاریان دەکات کە چەکی سۆڤیەتی لە دژی کورد بەکار نەیێت.
بارزانی "شێخی سۆر" پەیامەکەی "هاوڕێیانی شورەوی" لە ئاسمانەوە، بە حەماس و جۆرێک لە سەرکەوتن، دەقۆزێتەوەو سوپاسیان دەکات و ئاماژە بەوە دەکات کە سوپاس بۆ سیاسەتی سۆڤیەت کوردەکان توانیوویانە زمان و کولتوری خۆیان گەشە پێبدەن، لە کاتێک لە سەدەکانی پێشوو ئەم دەرفەتەیان بۆ نەڕەخسا بوو و تەنها بە گێڕانەوە، لە پشتێک بۆ پشتێکیتر، پارێزگاریان لێکردبوو. سوپاس بۆ ماندووبوون و تێکۆشانی کوردەکان، بە سەربەرزی، ئەو سامانە نەتەوەیەییان پاراستووە کە لە لایەن هۆزو عەشیرەتەکان، بە دڵ و بە گیان پارێزگاری لێکراوە.
ئێزگەی "دەنگی کوردستان" بۆ بە بیرهێنانەوە و فێنکردنەوەی میمۆری سۆڤیەت ئاماژەی بەیەک لیستی دورودرێژی ئەو کتێبانەی کە لە یەکێتی

سـۆڤیەت چـاپکرابوون دەکـرد و حکـومەتی مۆسـکۆی دەخسـتە مەوقیفێکـی حەپەساندن و، ئەمەش نمونەیەک لە کتێبەکان:

١. فەرهەنگی کوردی – روسـی، مۆسـکۆ، سـالی ١٩٦٧ لە لایەن تشێرکەسـی بێکۆ– Tcherkesi Beko، کە ١٤ هەزار ووشەی لەخۆ دەگرت، چاپکراوە.

٢. فەرهەنگـی کـوردی – روسـی، ٣٠ هەزار ووشــەیە، لە لایەن فاریسـۆڤ ئامادەکراوە.

٣. داب و نەریتـی کـوردی، بە زمـانی روسـی، کە لە سـەدەی ١٩ لە لایەن مەحمود بایەزیدی نووسراوە، لە سالی ١٩٦٣ چاپکراوە.

٤. نووسەرانی کورد لە یەکێتی سۆڤیەت، لە لایەن جاسمی جەلیلی، ئێریڤان، ١٩٥٤

٥. خەبات لە رێی کوردستان، خالفین، مۆسکۆ، ١٩٦٣

٦. کوردلـۆجی لە یەکێتـی سـۆڤیەت، لە لایەن ک. ک. کوردییـڤ ئامـادەکراوە، مۆسکۆ، ١٩٦٠

٧. کوردستان و کێشەی کورد، م. س. لازارێف، مۆسکۆ، ١٩٦٤

٨. مەم و زین، بە روسی و وەرگێڕانی بۆ کوردی، لە لایەن م. ب. رودێنکۆ، مۆسکۆ، ١٩٦٢

کوردەکانی سۆڤیەت دڵیان خۆشە و کەوتونەتە جۆش و خرۆش، مۆسکۆش حەپەساوەو نازانێ چ بلێ، ئەحمەد حەسەن بەکر تورەیە و خوای نەماوە. جـارێکیتریش یـاریەکە کەوتـۆتە دەسـتی مسـتەفا بـارزانی. ئێـزگەی "دەنگـی کوردسـتان" بەنـزین بە ئـاگر دەکـات و بەردەوام پێـداگری لەسـەر "هەول وکۆشش و کۆمەکی سۆڤیەت بۆ خەباتی گەلی کورد لە دژی ئیمپریالیزم، لە رێگەی چاپکردن و بلاوکردنەوەی شاکارە کوردیەکان بەرجەسـەتە دەبێت" و پاشان ئاماژە بە لیستێکیتری کتێبی کوردی دەکات.

بارزانی پاش ئەوەی، بەلای کەمی، بێلایەنی دیبلۆماسی یەکێتی سۆڤیەت بەدەست دێنێ روو دەکاتە فەرەنسا، داوا لە نوێنەرەکەی، ئەمیر بەدرخان، دەکات بچیتە مەیدان. بەدرخان هەست وسۆزی ناوەندە نێودەولەتیەکانی پایتەختی فەرەنسا، بۆ لای دۆزی کورد، رادەکێشێ و راپۆرتێکی رێک و پێک و پڕ زانیاری بە ناوی "راپۆرتێک لەسەر کوردستانی باشور"، واتە کوردستانی عێراق بلاو دەکاتەوە. ناوی راپۆرتەکە هەموو شتێک لە خۆ دەگرێت، داواکردنی ئۆتۆنۆمی، تەنها، هەنگاوێکە بۆ گەیشتن بە خەونی "کوردستانی گەورە".

بەدرخان، لە رێگەی ئەو دۆسیەیە، دەیەوێت دۆزی کورد لە ناوەندە نێودەولەتیەکان بوروژێنێ و پالپشتی بۆ بەدەست بێنێ، بناغەیەکی قانونی سیاسی بۆ سەربەخۆیی گەلی کورد مسۆگەر بکات.

راپۆرتەکە بە ئاماژەکردن بە روداوەکانی مێژوو دەست پێدەکات و روناکی دەخاتە سەر ئەو کاتەی کە ئیمپڕاتۆری عوسمانی لە پاڵ یەک هەلدەوەشێتەوە دۆزی کورد دەگەوێتە ئاستی نێودەولەتی. لە سالی ١٩٢٢ حکومەتی لەندەن و بەغدا، بە ئاشکرا، بەلێنی ئۆتۆنۆمی بە کوردان دەدەن[٤٠]. بەدرخان روداوەکان، کە زۆربەمان پێی ئاشناین، شیدەکاتەوەو دەگاتە ئەو ئاستەی دەنووسێ :کوردستانی گەورە پێوانەکەی ٥٠٠ هەزار کم دوجایە، ژمارەی دانیشتوانی

[٤٠] جگە لە بەندەکانی پەیمانی سیڤەر سەبارەت بە دۆزی کورد، لە ١٩٢٢/١١/٢٤ حکومەتی بەریتانیا و عێراق لە راپۆرتێک بۆ کۆمەلەی گەلان رایانگەیاند کە "حکومەتی خاوەن شکۆی بەریتانیای مەزن و حکومەتی عێراق دان بە مافی ئەو کوردانەدا دەنێن کە لە سنوری عێراقدا دەژین، تا حکومەتێکی سەربەخۆ لەو ناوچانەدا کە زۆربەیان کوردن دروست بکەن. بەو هیوایەی کە رەگەزە جیاکانی کورد لە نزیکترین کاتدا لەسەر شێوەی ئەو حکومەتەی کە دەیخوازن رێک بکەون و نوێنەری خۆیان بنێرنە بەغدا تا گفتوگۆ لەسەر پەیوەندیە سیاسی و ئابوریەکانیان لەگەل هەردوو حکومەتی ئینگلیز و عێراقدا بکەن". ئەم دۆکومێنتە لەم کتێبە وەرگیراوە. دکتۆر جاسم خۆشناو، مەسەلەی کورد و یاسای نێودەولەتان، سلێمانی ٢٠٠٢، سەنتەری لێکۆلینەوەی ستڕاتیجی کوردستان، ل. ١٧٢. ئەم کتێبە لە سالی ١٩٩٤ بە زمانی ئیتالی چاپکراوە.

١٤ ملیۆن کەسە، کیانێکی جوگرافی، مێژوویی، کولتوری و زمانی هەیە و، مافی تەواوی بۆ سەروەری و سەربەخۆیی هەیە. گەلی کورد دەتوانێ پشت بەو سامانە سروشتیانە (ئێستا، بە شێوەیەکی کاتی، لە لایەن دوژمنان دەستی بەسەرداگیراوەو زەوتکراوە) ببەستێت و دەبێتە مایەی ئاسانکاری بۆ گەیشتن بە رزگاری و سەربەخۆیی. ئەمیر بەدرخان، کەسێکی وشیارەو دەزانی سیاسەت بکات، بە شێوەیەکی دیبلۆماسیانە پێداگری لەسەر ئەوە دەکات و دەڵێ "ئێمە باوەڕمان وایە کە ئەو خێروبێرەی، لە سەربەخۆیی بەدەست دێت، بە دڵنیاییەوە، بۆ بەرژەوەندی و قازانجی پێکهاتەکانیتریش دەبێت". بەدرخان، لێرە، دەرگای جۆرە رێکەوتن و کۆمپرۆمایز و فیدراڵی لە گەل عێراق بە کراوەیی جێدەهێڵێت بە مەرجێک هەموو لایەک مافی وەک یەکیان هەبێت.

راپۆرتەکە بە پاشکۆیەکی سەرسوڕهێنەر و تراژیدی، سەبارەت بە پەلامار و هێرشی فڕۆکەکانی عێراق بۆ سەر گوندو دێهاتەکانی کوردستان و ئەو نامانەی بۆ یو ئێن UN و حکومەتی وولاتانی جۆر بەجۆر رەوانەکراون و، لەگەل ئەو وتارانەی لە رۆژنامەکان، سەبارەت بە قەتل و عام و جینۆساید لە کوردستانی عێراق، کۆتایی پێدێت.

ئەو راپۆرتە هەست و سۆزی ناوەندە دیبلۆماسیەکان دەبزوێنێ و دەبێتە مایەی قسە لەسەر کردن و کاردانەوەی دەبێ، ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن، لە راستیدا، دۆزی کورد، تاکە دۆزە، لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم، بەبێ چارەسەر ماوەتەوە. هەموو لایەک باسی ئەوە دەکەن و بە شێوەیەکی پاڕادۆکس دەڵێن ئەوە رێکۆردێکی شەرمەزاریە.

کاریگەریەکانی ئەو جموجۆڵیانەی کورد دەگەوێتە بەغدا. زیرەکی و لێهاتوی دیبلۆماسیەتی بارزانی هۆشداری دەدەنە عێراق کە بۆ ئەوەی بە ئاگاییەوە رەفتار بکەن چونکە کوردەکان خۆیان دەخزێننە ناو ئەو جیهانەی کە سەنگی هەیە و حیسابی بۆ دەکرێت.

ئێستا لە قۆناغی نە شەڕ و نە ئاشتیداین، هەمان ئەو قۆناغەی سالی ١٩٦٣. ئەحمەد حەسەن بەکر کۆل نادات و جارێکیتر، بە نهێنی، وەفدێک رەوانەی باکور دەکات بۆ ئەوەی لەگەل نوێنەرانی مەلا مستەفا گفتگۆ بکەن. دەنگۆی ئەوە هەیە کە ئەم کۆنتاکتە هیوا بەخشە، ئەو شەڕ و مالوێرانیە دەبێ کۆتایی پێ بێت، ئەو کوشتارە زیان بە هەردوو لا دەگەیەنێ. لەبەر ئەوە بۆ هەول نەدرێ، بە شێوەیەکی عاقلمەندانە، رێگەی دەرچوون لەم قەیرانە نەدۆزرێتەوە؟.

گفتوگۆکان بە نهێنی و دوور لە چاوی رۆژنامەکان دەچنە پێشەوە، کەس باسی هیچ ناکات، رۆژنامەکانی حکومەتیش باسی پێکدادانی نێوان هێزەکانی بارزانی و حکومەت، کە لە راستی وجودی نیە، دەکەن.

تۆ بلێی ئەوە رێگەیەک بێت بۆ گەیشتن بە ئاگر بەسی و موفاوەزات؟

بەشی دوازدە

بەیانی ١١ ئازاری ١٩٧٠ و برایەتیەکی کاتی[٤١]

[٤١] لە دەقە ئیتالیەکە تایتلی ئەم بەشە تەنها "برایەتیەکی کاتی" بوو، بە باشمانزانی "بەیانی ١١ ئازاری ١٩٧٠"ی بۆ زیاد بکەین

٦ مانگ لە برایەتیەکی "کاتی"

بارزانی دەلێ "خەنجەرەکانمان دەخەیەنەوە ناو کالان بەلام لەبەر پشتێنمان دەبێ" هەر کات پێویست بێ بەکاری دێنین، ئەو بە هۆی ئەزمونی تاڵی لەگەل حکومەتەکانی بەغدا هەمیشە وەک ئێشکگر و تیۆریکی لەسەر خۆی "ئاشتی چەکدار" دەمێنێتەوە، باش دەزانی کە ئەگەر بۆ یەک خولەکیش باوەڕ بە "نیاز پاکی" حکومەتی بەغدا بکات ئەوە فێلی لێدەکرێت و دۆڕاوە. لەبەر ئەوە بەشداری یاریەکە دەکات بەلام لە دووریەکی مەعقول، بە خۆی بەشداری موفاوەزات ناکات، لە رێگەی نوێنەرەکانی ئاگاداری هەموو شتێکە، دەنگۆی ئەوە هەیە کە تەنانەت رازی نەبووە چاوی بە ئەحمەد حەسەن بەکریش بکەوێت و، یاری بە قسەو دەستەواژە دەکات.

بارزانی، لە رێگەی نوێنەرەکانی، رایدەگەیەنێ، وەک "واجبێک" پێویستە باوەڕ بەوە بکەین کە لەم کات و ساتە بەغدا نیەتی ئاشتی هەیە و بەو هەلویستەش خۆشحالین بەلام "باش دەزانم کە هێشتا زۆر کەس و لایەن نایانەوێت و رێگری لەبەردەم پرۆسەی ئاشتی دروست دەکەن، ئەوانە بەرژەوەندیان لە شەڕ هەیە، مەبەستم هەندێ کەسایەتیە کە پلە و پۆستی بالایان لە حکومەت هەیە و لەسەر بارزرگانی چەک و کەرەسەی شەڕ دەژین، تەنانەت هەندێ لە جاشەکانیش کە لایەن حکومەتەوە پارەیان پێدەدرێ."

بارزانی زۆر باش دەزانێ کە حکومەت، ئەمجارە، ئامادەیە هەندێ مافیان پێبدات کە زۆرترە لەوانەی لە رابردوو بەلێنیان پێدابوون بەلام لەوەش دلنیایە کە وەلامی هەموو داواکاری و مافە سەرەکیەکانی کورد ناداتەوە.

ئەو موفاوەزاتە چەند دەخایەنێ؟ بارزانی وەلام دەداتەوە و دەلێ "ئەبەدیە!". ئەدی قۆناغی ئاگر بەسی چەند دەخایەنێ؟ بارزانی لە وەلام دەلێ "لە ٦ مانگ زیاتر ناخایەنێ. زۆر لە پێشمەرگەکانم، بە چەکەوە گەڕاونەتەوە ناو مال و مولکی خۆیان لە گوندەکان و ئامادەن بۆ هەموو ئەگەرێک. ئەگەر حکومەت پەلامارمان بداتەوە ئەوە، لە ماوەی چەند سەعاتێک، هەموویان دەگەونەوە سەنگەرەکانی خۆیان".

قسەکانی بارزانی راست دەرچوون، ئەو قۆناغە نوێیەی "برایەتی کورد و عەرەب" ژیانی کەم بوو و هەر ٦ مانگی خایاند.

کەچی لە مانگی جانیوەری ١٩٧٠ کەش و هەوایەکی پڕ لە جۆش و خرۆش دەست پێدەکات، لە ٢٦ مانگ هەردوو لا رێکەوتنێکی گرنگ ئیمزا دەکەن، بەو پێیە لێبوردنێکی فراوان بۆ کوردان دەردەکرێت کە چ کەسە مەدەنیەکان و چ ئەوانەی بەشداری خەباتی چەکداریان کردووە دەگرێتەوە. حکومەتی بەغدا بەلێنی جێبەجێکردنی رێکەوتنی سالی ١٩٦٦ داوە، بەلێنی نووسینەوەی دەستورێکی نوێیداوە، بەلێنی داوە پۆستی جێگری سەرۆک کۆمار بدرێتە کورد، داوای هێشتنەوەی، بەشێوەیەکی کاتی، هێزێکی سەربازی لە کوردستان دەکات، دانان بە مافی ئۆتۆنۆمیەکی فراوان، کورد بە خۆی و بە ئازادانە قوتابخانەو زانکۆ و رادیۆ و کەنالەکانی تیڤی بەڕێوەبەرێت.

بەغدا نوقمی بارودۆخێکی سەرمەستی و کەیف و سەما بوو بەلام لە شاخەکان هیچ کەس هەل هەلەی لێنەدەدا، بارزانی، وەک هەموو جاران، خۆش باوەڕ نیەو چاوەڕوانی ئەنجامەکان دەکات. دیارە بارزانی، وەک ئەوانیتر، لەبەر جۆش و خرۆشی رووداوەکانی ئەو رۆژانە بە ئاسانی لەبەر چاو بزر نەبووەو لێکدانەوەی بۆ کردووە. بۆ نموونە ئەو زانیاریانەی بە هەند وەرگرتووە کە باسی کەشتیەکی عێراقی "رەمەزان ١٥" دەکەن کە بارێکی ٢٠٠ تۆن چەک و کەرەسەی سەربازی لە بەندەری فەرەنسی "شێغبوغ -

Cherbourg" بۆ بەندەری بەسرە گواستۆتەوە. چەند رۆژێک پێشتر هەندێ کەشتی سەربازی ئیسرائیلی لە هەمان بەندەری شێغبوغ رایانکردبوو، بۆ ئەوەی روو بە رووی کۆنترۆل نەبنەوە و، ئەو ئیمبارگۆ – ئابلوقەیەی لە لایەن شارل دیگۆل بۆ سەر ئیسرائیل، بڕیاری لێدراوە، پێشێل نەکرێت.
بێجگە لەوانەش هەر لە جانیوەری ١٩٧٠ شاندێکی عێراقی، بە نهێنی، دەگەونە پاریس، بە مەبەستی قسەکردن لەسەر کڕینی فڕۆکەی میراجی فەڕەنسی کە لە کاتی شەڕی ٦ رۆژەی ئیسرائیل و عەرەب (٥ – ١٠ حوزەیرانی ١٩٦٧ وەرگێڕ) هەموو کاریگەری و هێز و بالادەستی و ناوبانگیان، لە بەرامبەر فڕۆکەی سیخۆی روسی، پیشاندابوو.
بارزانی پێویستی بەوە نیە خۆی هیلاک و ماندوو بکات. عێراق ئەو چەکانە لە دژی کێ بەکار دێنێ؟ لە دژی ئیسرئیل؟ لە راستی عێراق هەرگیز بە جدی بەشداری شەڕی ئیسرائیلی نەکردووە. کەواتە لە دژی کێ بەکاریان دێنێ؟
بارزانی پاساوێکی واقیعی لەبەردەستە بۆ ئەوەی خۆش باوەڕ نەبێت و لە بەرزایی بە دووربین کۆنترۆلی بارودۆخەکە دەکات، لە خەمی ئەوەدایە راهێنان بە پێشمەرگە بکات بۆ ئەوەی بتوانن دەست بەسەر چەک و تفاقی شەڕی دوژمن بگرن، لە راستی لەم بوارە ئەزمونی باشیان هەیە.
زیاتر لە چاودێرێک وا هەست دەکرێت کە هەلوێستی بارزانی ئەوەیە کە قەناعەتی بە موفاوەزاتەکە نەبێت کەچی دانوستانەکان، لە کەشێکی پۆزەتیڤ و دۆستانە، بەرەو پێشەوە دەچن بەلام لە بەغدا وا هەست دەکرێت کە شتێک لە ژێرەوە هەیە و جولەیەکی گوماناوی دەکات، بە ئاشکرا هەست بە گومان دەکرێت، ئەوەش سیفەتی ئەو شارەیە کە پڕیەتی لە سڕ و تاریک و نادیار.
ئەوەتە، لە ناکاو جولە گوماناویەکە دەتەقێتەوە، ٢٩ کەسی سەربازی و مەدەنی دەستگیر دەکرێن و، بە تۆمەتی پیلان لە دژی حیزبی بەعس و سەرۆک کۆمار و خیانەتی عوزما تاوانبار دەکرێن. بێسودە ئەگەر بلێین ئەو

پیلانگێڕانە لە لایەن پیاوانی سی ئای ئەی دەستەمۆکراون و هاندراون، کەچی، بە سەرسوڕمانیەوە، سەفیری ئێران و ٤ دیبلۆماتکاری ئەو وولاتە، بە تۆمەتی پەیوەندی لەگەل خائینان، دەردەکرێن و رەوانەی وولاتی خۆیان دەکرێنەوە. لە هەمان کات بەغدا داوا لە سەفیری عێراق دەکات بگەڕێتەوە وولات.

دیسان ئیشی نوێ بۆ جەللادەکان پەیدا بوو، ٢٩ لە تاوانباران سزای ئیعدامیان بۆ دەرچوو، بۆ سەر ٥ گروپ دابەشکران و لە سێدارەدران. مەدەنیەکان پەتی قنارەیان خرایە مل و سەربازەکانیش بە دەسڕێژی گوللە کوژران. لەم قەسابخانەیە کەسایەتی بەناوبانگی تیابوو، وەک: جەنەڕال محەمەد ئەل جەنابی، کۆلۆنێل سالح مەهدی سامەڕائی، جەنەڕال رەشید موسلع (وەزیری ناوخۆ لە کابینەی تاهیر یەحیا)، جەنەڕال مەدحەت سیڕی کە یەکێک بوو لەسەرکردە سەربازیەکانی شۆڕشی ١٤ تەموزی ١٩٥٨. هەندێکیش بە غیابی سزای لە سێدارەیان بۆ دەرکرا، لەوانە، عەبدول غانی ئەلڕاوی و شامل محەمەد حەسەن، کەسێکی نەناسراو و کەس نازانێ چی لێ بەسەر هات.

نەسیبی جەلادە و نابێ ئیسراحەت بکات. پاش چەند رۆژێک مەحکەمەی سەورە سزای بەسەر کۆمەلێکتر، بە بیانۆی پیلانگێران، سەپاند و ژمارەیان گەیشتە ٤٤ کەس. یەکسەر لە دوای بڕیارەکە، بەبێ راوەستان، ئیعدام کران و مولک و مالی هەمووشیان دەستی بەسەر داگیرا. تۆمەتی ئەو کۆمەلکوژیە بریتیبوو لەوەی گوایە "خیانەتیان کردووە"، پیاوی موخابەراتی ئەمریکی و ئێرانین، پلانی کوشتنی کەسایەتیەکانی حکومەت و حیزبیان داڕشتبوو، نیازی گەڕانەوەی دیکتاتۆری و کۆلۆنیالیستیان هەبوو. ئەوە تۆمەتەکان بوون.

ئەحمەد حەسە بەکریش پەرێشانی خۆی دەربڕی بەرامبەر هەلوێست و کاردانەوەی وولاتانی رۆژئاوا و عەرەبی و، دەلێ زۆر بە داخەوە ئەوانە لە بارودۆخی عێراق ئاگادارنین و لێمان تێناگەن، عێراق لە بەرامبەر هەڕەشەی

دژە شـۆڕش و ئیمپریالیزمـدایە. بەلام باسـی ئەوە ناکـات کە لەگەڵ ئەو ٤٤ کەسە سەرکردە دیارەکانی ئۆپۆزیسیۆن و ئەوکەسانەی دژی نیزیکبوونەوەی کامپی رۆژهەلات بوون لە گۆڕەپانەکە، بە یەکجاری، لەناوبران.

ئەوەی سـەیرە بـریتیە لەوەی کە چەنـد رۆژێـک پـێش گرتنـی ئەو گـروپە ٣ نـوێنەری بـالای بـارزانی لە بەغـدابوون، سـالح یوسـفی، دارا عوسـمان و دارا تۆفیق. تۆ بلێ ئەوە تەنها بە سوتفە بووبێت؟ لەوانەیە، بەلام سوتفەیەکی نوێ و مانادارو جێی گومانە. ئەوەتە، بە درێژایی ئەم سالانە، هەموو جار کە باسی کودەتا و پیلانگێڕی دەکرێت، لە بەغدا ناوی بارزانی دێتە گۆڕێ و بە باش و بە خراپ دەستی ئەوی تێدایە. ئەوجارەش ناوی بـارزانی هـاتۆتەوە نـاو نـاوان بەلام ئەمجـارە، بـۆ یەکەمجـار حکـومەتی عێـراق بە توونـدی بەرپەچـی ئەوە دەداتەوە کە جەنەڕاڵ بارزانی (سەرنج بدەن چیتر نالێن رێگرو چەتە) بە هـیچ شێوەیەک دەستی لەگەڵ پیلانگێڕان نەبووە.

ئەم روداوە دەنگێکـی زۆری داوە، تـا ئەمـڕۆ حکـومەتی عێـراق هەلوێـستێکی ئەوهـا ئاشـکرای نەبـووە. ئەوە هەنگـاوی یەکەمە و هـی گەورەتریشـی بەدواداد‌یت، ئەوەتە جەلال تالەبانی، دەستە راستی بـارزانی "شـێخی سـۆر" بۆ دەرەوەی عێـراق نەفـی دەکـات، تالەبـانی، کە سـەنگەری بـۆ لای عێراقیەکـان گواسـتبووەوە و پاساویشـی ئەوەبـوو کە بـارزانی "داوای مەحـال" دەکـات و ئەویـش بـاوەڕی بەوە بـوو کە دەکرێـت لەگەڵ بەغـدا بگەویـنە رێکەوتنێکـی هاوسەنگ.

بـارزانی بەمشـێوەیە وەسـفی تالەبـانی کردبوو کە "سـەگێکە و چۆتە خزمەتی دوژمن".

روداوەکـان زۆر بە خێـرای دەهـاتن و دەڕۆیشـتن، وا هەسـت دەکـرا کە بارودۆخەکە، بۆ رێکەوتنێکی نوێ، گونجاوە، ئەوەتە بەیانێکی دلخۆشکەر لە هەمـوو رادیۆکـانی عێـراق بلاوکـرایەوەو داوا دەکـات هەمـوو ئەو کەسـانەی،

سەربازی و سیڤیل، کە بە هۆی رووداوەکانی باکور (بە ئاگاییەوە ناوی کوردستان ناهێنن) دەرکراون و دوور خراونەتەوە بە زووترین کات، بەبێ مەرج، بگەڕێنەوە شوێنی کارکردنیان و داوای گەڕاندنەوەی چەک و تەقەمەنیشیان لێناکرێت. بێجگە لەوە، هاوکات لەگەل ئەم بەیانە سەرۆکی مەحکەمەی سەورەی تۆقێنەر، تەها جەزراوی کە چەند رۆژێک پێشتر ٤٤ کەسی بە ئیعدام سزا دابوو، رایگەیاند چالاکیەکان رادەگرین و "پەیام و ئەرکەکانم بۆ ئێستا کۆتایی دێت".

بارزانی لە دوورەوە لە پەیامەکە تێدەگات کە دەلێ "بۆ ئێستا" چالاکیەکانمان رادەگرین. ئەو هەموو جۆش و خرۆش و هەراو هۆریایە بۆ ئەوەیە تەنها باسی شتەکی بچوک وسەرەتایی بکرێت و ماف و داواکاریە گرنگ و بنەڕەتیەکان بشاردرێنەوە. بۆیە بارزانی دەستخۆشی لەم بەیانە دەکات و بەلام چاوەڕوانی هەنگاوی کۆنکرێتە و پێیوایە هێشتا زۆر ماوە. کەچی لە بەغدا بۆچوونی جیاوازیان هەیەو دەلێن راستە و بەیان و رێکەوتنەکە رەگەکەی بۆ رێکەوتنی سالی ١٩٦٦، بۆ سەردەمی عەبدول رەحمان عارف، دەگەڕێتەوە بەلام ئێستا داواکاری و مافێکی زیاتری لەخۆ گرتیە و بەشێوەیەکی کۆنکرێت و دەمودەست دەکەونە باری جێبەجێکردنەوە. رێکەوتنێکە پشتی بە واقیع و بارودۆخی وولات بەستووە، ئەگەر هەردوو لا رێزی لێبگرن ئەوە دەکرێ کۆتایی بە راپەڕینی کوردان بهێندرێ کە ئەوە ١٠ سالە لە ئارادایە. بێجگە لەوە ئاماژە بەوە دەکرێت کە گرنگی ئەم رێکەوتنە لەوەدایە کە مافی کوردەکان لە لایەن حیزبی بەعسی عەرەبی دانی پیادەنرێت، ئەو حیزبەی خەبات بۆ یەکێتی جیهانی عەرەبی، لە خەلیجی فارسەوەو تاکو ئۆقیانوسی ئەتلەسی، دەکات.

پیاوانی حکومەتی بەغدا زۆر چالاکن و هەمیشە لەبەرامبەر رۆژنامە نووس و مایکرۆفۆنەکان قسە دەکەن و دەلێن تەحەدای ئەوەدەکەین کە پێش سەرۆک

کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، کەسێکیتر دانی بەو هەموو مافانەی کوردان نابێت. بە قسەی خۆیان ئەو مافانەش بریتین لە "ئۆتۆنۆمی ئیداری کوردستان لە چوارچێوەی دەولەتی عێراق کە بەشێکە لە نەتەوەی گەورەی عەرەب".

بارزانی، لەسەر چیاکان، بە ئاگادارییەوە دەڕوانێتە بارودۆخەکە و، دەیەوێت ئەو دەرفەتە بقۆزێتەوە و زۆرترین دەستکەوت بەدەست بهێنێ و دوای چەندەها سال لە شەڕو پێکدادان کەش و هەوایەکی ئارام بۆ گەلەکەی مسۆگەر بکات. ئەوەتە لەم ماوەیە ٣٥ هەزار کورد، چەکدار و سیڤیل، کوژراون، ٤ شارۆچکە (پێنجوین، مەرگە، سورداش و شیوا پیران) بە تەواوی لەلایەن فرۆکەکانی بەغدا خاپور کراون، ٢٧ گوندیش بە قورسی بۆردومانکراون. شتێکی دلخۆشکەر بۆ کوردەکان بریتیە لەوەی کە لەم ٦ مانگەی دوایی تۆپە تەیارە شکێنەکان توانیوویانە ١٥ فڕۆکەی عێراقی تێک و پێک بشکێنن.

کەچی بارودۆخی کۆمەلانی خەلکی کوردستان زۆر نالەبارەو هەمیشە لەژێر هەڕەشەی بۆردومانی لەشکری عێراق بووە. لە ناوچەی دوکان ٦٧ سیڤیل کە خۆیان لە ئەشکەوتێک حەشاردابوو تۆپ لێیدابوون و هەموویان سوتاوون، ٩١ گوندنشینی سۆریە ؟ – Sorya کۆمەلکوژ کراون. بێجگە لەمانە تراژیدیای بریندارەکانە کە لەو بنکە تەندروستیانەی، بە هەزار فاتیحە و قول وەللە، لە ناوچەکانی ژێردەستی پێشمەرگە دێنە چارەسەرکردن. سەرەڕای ئەوانە مەسەلەی چارەنوسی ئەو عەرەبانەیە کە سەرباز یان مەدەنین و فیراریان کردووەو خۆیان داوەتە دەستی پێشمەرگە، هەرچەندە بەغدا لێبوردنی گشتی دەرکردووە بەلام دەبێ کارێکی وابکرێت ئەو عەرەبانە ژیانیان پارێزراوبێت. بۆ بارزانی ئەوە مەسەلەی شەڕەف و شکۆیە، بە تایبەت کە ١٠١ سەربازی سەر بە لیوای ٢٢ لە شەقلاوە چوونەتە پال پێشمەرگە. بەلێ ئەوە مەسەلەی خانەدانی و شەرەفە و دەکرێ بە ئاسانی لێی حالی ببین، بە تایبەت ئەگەر

ئەوە لەبەرچاوبگرین کە پێشمەرگەیەک مانگێ تەنها ١ دینار وەردەگرێت و چەکدارە کوردەکانی حکومەتیش – (جاشەکان، و) دە ئەوەندە زیاتریان پێدەدرێت.

لەم کەش و هەوایە بارزانی نیازپاکی و ئیرادەی حکومەتی بەغدا هەڵدەسەنگێنێ، سەبارەت بە دەستنیشانکردنی سنوری جوگرافیای ئیدارەی ئۆتۆنۆمی کوردستان دەرز دەکەوێتە نێوانیان. هەڵبەتە بارزانی دەیەوێت ناوچە نەوتیەکانی کەرکوک بخرێنە ناو ئیدارەی کوردی کەچی بەغدا فرتوفێل دەدۆزیتەوەو گرفت دروست دەکەن و دەڵێن "هێشتا رێکەوتنەکە نەکەوتۆتە کارو پێویستە لێکدانەوەی بۆ بکەین، ناسیۆنالیزمی کوردی، بۆ ئەوەی بە هەموو مافەکانی شاد بێت، پێویستی بە کلێشەیەکی جوگرافی دیاریکراو نیە بەڵکو پێویستی بە چوارچێوەیەکی دەستوری و ئیداری هەیە بۆ ئەوەی مافەکانی بپارێزێ و کاریان پێ بکات، ئەوەش نەک تەنها لە باکور بەڵکو لە هەموو ئەو شوێنانەی کوردیان تیا دەژی، جا لە بەغدا بێ یان لە بەسرە".

ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنەی ناسیۆنالیزمی کورد کە بەغدا باسی دەکات بە دڵی بارزانی نیە، ئەو چاوی لە کەرکوک بڕیووە، تۆپەکە دەخاتە بەردەم ئەحمەد حەسەن بەکر و لە ئێوارەی ١١ ئازاری ١٩٧٠ لە رادیۆی بەغدا رایدەگەیەنێ کە لە گەڵ "برا کوردەکان" گەیشتینە رێکەوتن، ئاگر بەسێکی کاتی نیە بەڵکو "چارەسەرێکی قانونی و سیاسی هەمیشەییە".

شەڕی براکوژی کە چەندەها ساڵە یەخەی عێراقی گرتووە، وە ئەخیرەن، کۆتایی هات. بەڵام لێرە کەس قەناعەتی بەوە نیە کە بەڕاستی شەڕ کۆتایی پێ بێت و کەس ئامادە نیە گرەو لەسەر یەک دیناریش بکات.

دونیا هەمووی بە جۆش و خرۆش هاتیە، روبارێک لە بروسکە دێن و دەچن و بە شان و باڵی "برایەتی کورد و عەرەب" هەڵدەڵێن. لە هەموو شوێنەک وتاردانە، شەقام و گۆڕەپانەکان جمەیان دێت، تاخ و دیوار بە لافیتە و

شیعارات رازاونەتەوە. ئەحمەد حەسەن بەکر، بە یاوەری سەرۆکی شاندی کوردی، دێتە ساحەی تەحریر و دەڵێ "لەشکری ئێوە، لە فەلەستین و شوێنە داگیرکراوەکان، رۆڵێکی کاریگەریان دەبێت". سەرۆکی شاندی کوردیش وەڵام دەداتەوەو دەڵێ "کوردەکان، بە دڵسۆزیەوە، بەشێکن لە کۆماری عێراق. کورد و عەرەب بڕیاریانداوە چەکەکانیان روو بەرووی دوژمنی هاوبەش بکەن".
ئەدی خەونی کوردستانی گەورە چی بە سەر دێت؟ وا هەست دەکەی بارزانی ئاگای لە هیچ نەبێ و وەڵام دەداتەوە "ئێمە ئینفیسالین؟ ئەوە کێیە ئەو بوختانەمان بۆ هەڵدەبەستێ؟ ئێمە تەنها دەمانەوێت، بە دڵسۆزی، خزمەتی گەلی عێراق بکەین. عەرەب و کورد لەم نیشتمانە خۆشەویستە بران و، ئێمە بە خوێنی خۆمان پارێزگاری لە یەکێتی خاکی عێراق دەکەین. بۆ بەرژەوەندی و قازانجی گەلی کورد و عەرەب دەستمان بە خەبات کرد، ئێمە یاخی نین، تەنها بۆ پارێزگاری لە شۆڕش دەستمان بە خەبات کرد".
کۆمێدیەکی سەیرو سەمەرەیە، نەدەکرا زۆر بخایەنێ و، بارودۆخەکە روو لە ئالۆزی دەکات، لە حوزەیرانی ١٩٧٠ حکومەتی بەغدا ٢٧٠ کەس دەستگیر دەکات و دەیانخاتە ژێرزەمینە تاریک و بە ترسەکانی "قەسری نیهائی" کە تەنها خوا دەزانێ چ رودەدات و چیان بەسەر دێت. کوردەکان زۆر باش دەزانن ئەو ئۆپێراسیۆنەی دژ بە شوعیەکان کار دەکاتە سەر رێکەوتنی ئازار و دەیانخاتە مەوقیفێکی ناخۆش و ناتوانن پشت بەو برایەتیە ببەستن لە کاتێک دۆست و هاوڕێ کۆمونیستەکانیان راودەنرێن و چاوەڕێی هاوکاری و پشتگیریان لێدەکەن. ئەوەتە جارێکیتر بارزانی پەنجەی خۆی دەگەزیت و هەست دەکات کە، بە پیلانێکی شەیتانی، فێلی لێکراوە.

تەڵەی سەرژمێری

لە تەمموزی ١٩٧٠ پ. د. ک. لە پێروەردان – Perwerdan لە سلێمانی (لە راستی ناوپردان – هەولێرە، و)، بە بەشداری ٤٠٠ نوێنەر کۆنگرەی بەست. شاندێکی حیزبی بەعسیش ئامادەی کۆنگرە بوون. یەکێک لە باسە سەرەکیەکانی کۆنگرە مەسەلەی "سەرژمێر"ی بوو، کوردەکان داوایان دەکرد پێویستە سنوری جوگرافیای ئیدارەی ئۆتۆنۆمی کوردستان دەستنیشان بکرێت، بە تایبەتی دەیانویست ناوچە نەوتیەکان بخرێنە ناو سنوری ئیدارەکەیان.

بە پێی رێکەوتنەکە دەبوایە حکومەتی بەغدا دەمودەست نیازپاکی پیشان بدات و هەموو ناوچە کوردستانیەکان، وەک کوردەکان داوایان دەکرد، بخاتە ژێر کۆنترۆلی ئیدارەی ئۆتۆنۆمی بە تایبەتی لەم کاتەی کوردەکان، بە ئاشکرا و بە نووسین، دڵسۆزی خۆیان بۆ عێراق و ئامادەییان بۆ خەبات لە دژی زایۆنیزم راگەیاندووە.

ئەحمەد حەسەن بەکر، لەم ماوەیە، لە ژێرەوە خەریکی پیلانێک بوو بۆ ئەوەی زۆرترین خێزانی عەرەب، تورکمان، ئاشوری و کلدانی، کە لە دێرزەمانەوە نەیاری کوردانن، بگەڕێنیتەوە شاری کەرکوک، شارێکی نەوتیە، پێویستە، بە هەر نرخێک بێت، ببێتە شارێکی عەرەبی، بۆیە حکومەتی عێراق دەستی بۆ هەموو فرت و فێڵێک دەبرد. ئەوەتە بەغدا پەیامێکی گەرمگوڕی ئاراستەی مار ئێفرم شەمعون، پەتریارکی ئاشوریەکانی عێراق، کە لە وولاتە یەکگرتوەکان دەژیا، کرد، بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە نیشتمان و، بە ئازادانە، بە هەمائەنگی

حکومەت، خزمەتی پەیامی "برایەتی ئیسلام و مەسیحیەت" بکات. ژمارەیەکی زۆر لە خێزانە کریستیانەکان، لە ترسی شەڕ و پێکدادان، جێگا و مالی خۆیان بەجێهێشتبوو، ئێستا زۆر بە رووخۆشی و بە بەلێنی خەلات و ئیمتیاز داوای گەڕانەوەیان لێدەکرێت.

لە هەمان کات مۆسکۆ، لە دوورەوە، تەماشای روداو و بارودۆخەکە دەکات، هانی کورد و عێراقیەکانی، بۆ ئەو رێکەوتنە، دابوو، لەبەر ئەوە نەیدەویست تەدەخول بکات و لایەنگری لە یەکێکیان بکات و لە ئەگەری سەرنەکەوتنی ئەو رێکەوتنە خۆی بکاتە تەڕەف. مەسەلەکە زۆر ناسکە، لەم کەش و هەوایە بەرژەوەندیە نەوتیەکانی ئینگلیزیش هاتوونە پێشەوە، کە لەگەل بەرژەوەندی عێراق یەکدەگرنەوە و دەیانەوێت بیرە نەوتەکانی کەرکوک نەکەونە ژێر کۆنترۆلی کوردەکان. لە راستی بارودۆخەکە هەر روو لە ناسکی دەکات. ئەم هاوسەنگیەی هەیە کەوتۆتە ژێر مەترسی، دەکرێ ئەورۆ نا سبەی هەلبوەشێتەوە.

لەم پەیوەندیە ئالۆز و پڕ لە گرفتە فاکتۆرێکیتری نوێ هاتۆتە ئاراوە، بەغدا کاندیدی پ. د. ک. بۆ جێگری سەرۆک کۆمار، حەبیب کەریم، رەتکردۆتەوە و بەوە گوناهباری دەکەن کە گوایە پەیوەندی لەگەل "رژێمی کۆنەپەرستی ئێران" هەیە و، لە شوێنی ئەو رەزامەندیان لەسەر تەها محێدین مەعروف دەربڕیووە کە زیاتر مەیلی بەلای حکومەتی مەرکەزی هەیە و بە ئاسانتر موعامەلەی لەگەل دەکرێت[٤٢].

مەلا مستەفا "شێخی سۆر" کە زۆر بە گەرمی حەبیب کەریمی کاندید کردبوو ئەو هەلوێستەی بەغدا بە پێشێلکردنی رێکەوتنی ١١ ئازار لە قەلەم دەدات، بەلام لە هەمان کات ئازادی تەواو دەداتە دەست حیزب تاکو کاندیدێکی نوێ

[٤٢] لە دەقە ئیتالیەکە ناوی حەبیب کەریم و تەها محێدین مەعروف ئەوها نووسراوە Habil Karim, Sayid Mararyg

بۆ جێگری سەرۆک کۆمار دەستنیشان بکات. هەموو شتەک دەگەڕێتەوە خالی سەرەتایی، ڕێکەوتنی ١١ ئازار، بە شێوەیەکی کۆنکرێت، هەڵپەسێردراوە. بە پێچەوانەی پێشبینیەکان پیرە مەلا کۆنترۆل لەدەست نادات و بەسەر تووڕەیی خۆی زال دەبێ و هەڵوێستێکی حەکیمانە پیشان دەدات و چاوەڕوانی پێشهاتەکان دەکات. بارزانی لە چیاکان نایەتە خوارەوەو بە بەردەوامی جێگای خۆی دەگۆڕێ، لە ڕێگەی نوێنەرو قاسیدەکانی چاوەدێری بارودۆخەکە دەکات، لە دیسەمبەری ١٩٧٠ لە گوندێکی بچوکی ٢٥ مال، لە دیلمان، لەسەر سنوری عێراق و ئێران خۆی لە سەرما و سۆلی زستان دەپارێزێ.
بۆ ماوەی چەند مانگێک بارزانی بێدەنگە، لە مایسی ١٩٧١ بێدەنگی دەشکێنێ و نامەیەک بۆ سەرۆک کۆمار ڕەوانە دەکات، حکومەت بەوە گوناهبار دەکات کە هەر جارەی بە بیانویەک، جێبەجێکردنی ڕێکەوتنی ئارازی ١٩٧٠ "ئاشتی ئەبەدی لە کوردستان" دوا دەخات و، بە ئەنقەست و شعور برینداركردن هەوڵی گۆڕینی دیمۆگرافیای پارێزگای کەرکوک دەدرێت. لە بەرامبەر ئەحمەد حەسەن بەکر زۆر بە توندی وەلام دەداتەوە و بە ئاشکرا هەڕەشە دەکات، لە ئەگەری بچوکترین ئاژاوە بارزانی بە بەرپسیار دەزانی و سڵ لەوە ناکاتەوە سوپا بۆ "ڕێزگرتن لە یاسا و پاراستنی یەک پارچەی خاکی عێراق" بگەڕێنێتەوە کوردستان.
بارزانی زۆر تورەیە، یەکسەر داوای کۆبوونەوەی نا ئاسایی پدک دەکات، جگە لە سەرکردە سیاسی و عەسکەریەکان ٥ وەزیری کورد و نوێنەرە پلە بالاکانی کورد لە حکومەت و ئیدارەی دەولەت بەشداری تیا دەکەن کە بە پێی ڕێکەوتنی ئازار بەر کورد کەوتبوون و پۆستی گرنگیان پێ سپێردرابوو، ئەوەش وەک نیاز پاکی بۆ "ئاشتەوایی و یەکێتی نیشتمانی" بوو. هەندێک لە بەشداربوانی ئەو کۆبوونەوەیە داوای دەستپێکردنەوەی دەمودەستی شەڕیان کردبوو، هەندێکیش ئامۆژگاری هەڵوێستی نەرم و نیانیان کردبوو، داوای

چاوەڕوانکردنی رو‌داوەکانیان کردبوو. هەلوێستی دەستەی دووەم زال بوو بەلام لە هەمان کات داوایان کردبوو کە "پێویستە کورد ئامادەی هەموو پێشهاتەکان بێت".

هەلوێستێکی نوێی حکومەت کە کاریگەری خۆی هەبوو بریتیە لەوەی کە ١٨ مایسی ١٩٧١ کەسی بەهێزی رژێم، سەدام حوسێن تکریتی، سکرتێری دووەمی حیزبی بەعس بە نهێنی چاوی بە دوو نوێنەری بارزانی دەکەوێت. کوردەکان چەند سەرکەوتنێکی پێشبینی نەکراو بەدەست دێنن، سەدام بەلێنیان پێدەدا کە لە ماوەی مانگی حوزەیران هەموو فەوج و مەفرەزەی "فورسانی سەلاحەددین (جاشەکان، و)" هەلبوەشێننەوە، ئەوانە چەکداری کورد بوون و لە دژی پێشمەرگە بەشداری شەڕیان دەکرد.

وا هەست دەکرا کە پرۆسەکە و پەیوەندی نێوان کورد و عێراق بەرەو باشبوون بڕوات کەچی لە ناکاو روداوێکی دلتەزێن و قێزەوەن روویدا، گوایە خزمێکی نزیکی بارزانی (کوڕ یان برازا، کەس نەیزانی کێیە؟) مەیتەکەی بە کوژراوی دۆزرایەوە. بە قسەی کوردەکان ئەو تاوانە قێزەونە لە لایەن کەسانی شارەزا و سەر بە پۆلیسی نهێنی ئەنجامدراوە.

هەولی تیرۆرکردنی بارزانی

سەبر سەبر سەیرو سەمەرە رویان دەدا، قائیمقامی قەزای سنجار لە پەلامارێک کوژرا، تەنانەت هەولی کوشتنی بارزانیشدرا. لە ٣٠ (سەرچاوە کوردیەکان دەلێن ٢٩، و) ئەیلولی ١٩٧١ کەسێک، کە خۆی بە رۆژنامەنوس ناساندبوو، داوای چاوپێکەوتنی لەگەل مەلامستەفا کردبوو، لە کاتی پشکنینی ئاسایی ٣ کیلۆ ماددەی تەقینەوەیی لێگیرابوو کە بە کۆنترۆلیکی دوور مەودا تەوقیت کرابوو. کابرای جۆرنالیست دانی بەوەدانابوو کە لە بەغداوە رەوانە کراوە. هەلبەتە کوردو عێراقیەکان ئەو مێتۆدەیان لەبەر دەستایە کە بە ئاسانی گۆرانی بە گیراو و تاوانباران بلێن و بە ئاسانی ئەو ئیعترافەی دەیانەوێت بەدەست بێنن.

ئەو روداوە دەنگێکی گەورەی دایەوە، حکومەتی عێراق لە مەوقیفێکی باش نەبوو، تاوانی ئەو هەولەی خستە ئەستۆی دارو دەستەی ئیمپریالیزم، شای ئێران، کۆمپانیا بیانیەکانی نەوت، دەزگا هەوالگریەکان، ئەمریکیەکان، "کۆنەپەرستانی رژێمی پاشایەتی ..... هتد".

حکومەتی بەغدا، بە ئەنقەست، باسی لەوەشکرد کە لەوانەیە ئەم هەولی تیرۆرکردنە لە لایەن هەندێ لە سەرۆکە کوردەکان پلانی بۆ دارێژرابێت بۆ ئەوەی شوێنی بارزانی بگرنەوە، یان لە لایەن بالی چەپی پ. د. ک. کە هەست دەکەن بارزانی لە رێبازی چەپ لایدایەوە و وەک کاتی خۆی ئەو پەیوەندیە

سۆزداریەی لەگەل یەکێتی سۆڤیەت نەماوە، تەنانەت باسی ئەوەش کرا کە لەوانەیە پەیوەندی بە مەسەلەی ئافرەت و شەرەفیشەوە بێت[٤٣].
لێرە، لە عێراق، قسەو قسەلۆک کاریگەریان زۆرترە لە سەر فاکت و تاکتیک و ئەنجامیش بەدەست دێنن، ئەوەتە لە مانگی نۆڤەمبەری ١٩٧١ جەنەڕال سەعدون غێدان، وەزیری دەرەوە، رایگەیاند کە حکومەت ١٢ فەوج لە "پاسەوانی نیشتمان (لەوانەیە پاسەوانی سنور بێت کە لە پێشمەرگە

[٤٣] لە راستی هەولی تیرۆرکردنی بارزانی زۆر کەمی لەسەر نووسراوە و شیکردنەوە و هەلسەنگاندنی، تەنانەت لە لایەن خودی پ. د. ک.، بۆ نەکراوە. فرانز مەرییا دەزارۆ باسی رۆژنامەنوسیک دەکات و گوایە نەکوژراوە و ئیعترافی کردووە و کەچی بە پێی ئەو کەمە نووسینانەی بە کوردی بلاوکراونەتەوە گوایە شاندێکی پیاوانی ئایینی ناودار، بە ٣ سەیارە، داوای سەردانی بارزانیان کردووە بەلام نازانرێ شاندەکە کێ بوون، لە کێ و لە کێندەر مۆلەت و سەفەرەکەیان بۆ سازکراوە؟ ئەوکات لقی پارتی لە بەغدا زۆر چالاک و ژمارەشیان زۆر بوو، پارتی ٥ وەزیرو سەدان کارمەندی پلە بالای لە پۆست و ئیدارەکانی بەغدا هەبوو. سەردانەکە بۆ ئەوە بووە تا هەول و رۆلی خۆیان بۆ ناوبژی کورد و حکومەتی ناوەندی بخەنە گەڕ. تاکو ئێستا ناو و ئەدرێسی ئەو شاندە بلاونەکراوەتەوە یان ئێمە نەمان بینیووە.
ئەوکات بارەگای بارزانی، گوایە، لە حاجی ئۆمەران بووە، واتە نزیکەی ٥٠٠ کم لە شاری بەغدا دوورە، مەعقول نیە ئەو ریگە دورو درێژەیان بڕیبێت و کەس ناو و ئەدرێسیان نەزانێ. ئەوکات بڕینی ئەو رێگایە پێویستی بە دەیان سەعات دەکرد، مەعقولە بەبێ پشودان و راوەستان و نانخواردن کەوتبنە رێ؟ مەعقولە بەو ماندوو بوون و سەفەرە درێژە یەکەسەر لەگەل گەیشتنیان چاویان بە بارزانی کەوتبێ؟
ئەم شاندە، گوایە لە ١٠ کەس، ٦ مەلا و شوفێرەکان پێک هاتبوون، دەگەونە حاجی ئۆمەران و رۆژی ٢٩ ئەیلول دەچنە بارەگای بارزانی، نازانرێ کێ لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و پیاوماقول و زانایانی ئیسلامی کوردستان ئامادەبوون؟ بە کورتی، گوایە، لەکاتی دانیشتن و وتوویژ شاندەکە، بە بێ ئەوەی خۆیان ئاگادار بن، تەنزیلیان پێ بووە بۆ ئەوەی گفتوگۆکە تۆمار بکەن، کەچی تەنزیلەکان، بە تەوقیت، تەقینەوەو هەموو شاندەکە، بە پیاوانی ئایین و شوفێرو و یاریدەدەرەکان، هەموویان، پارجە پارچە بوون و بە دەستدرێژی گوللەی دەست و بردی پاسەوانەکانی بارزانی کوژراون.
سەیر و نهێنیەکە لەوەدایە نە وێنەی شاندەکە و نە هی سەیارەکان بلاو نەکراوەنەتەوە، ئاخۆ کەس لە خزم و کەس و کاری ئەو شاندە سۆراخی کوژراو و مەیتەکانیان کردووە؟ وەک باس دەکرێت بارزانی بە سوکی بریندار بووە و دەنگۆی کوژرانی یەک پێشمەرگە و ٢ برینداریش بلاوبۆتەوە.
حەقی خۆیەتی پارتی دیموکراتی کوردستان، دوای ٥٠ سال زانیاری زیاتر بلاو بکاتەوە، وەرگێڕ.

پێکهاتبوون – حەرەس حدود، وەرگێڕ)" پێکهێناوە کە سەر بە سوپا نین بەڵکو سەر بە وەزارەتی ناوخۆی عێراقن.
ئەو روداو و هەڵوێستانە بەشی ئەوە دەکەن کە بارزانی نەفیر عام، بۆ پێشمەرگەکانی لێبدات و دەست بە شەڕ بکرێتەوە. هەر لەم رۆژانە بەغدا کێشەیەکیتر دروست دەکات. لە کۆتایی مانگی نۆڤەمبەر ژمارەیەک کورد، بە تاوانی یاخیبوون و تێکدان، رەوانەی مەحکەمەی عەسکەری دەکرێن. تۆمەتەکان زۆر گرانن، گوایە پلانی کوشتنی سەرکردەکانی حیزبی بەعسیان، لە هەولێر، داڕشتووە، هەولی تێکدان و پەلاماردانی دامەزراوەی سەربازی و فڕۆکەخانەی کەرکوکیان داوە.
دوای چەند رۆژێکیتر ١٩ کورد دەستگیرکران، گوایە هێرشیان کردۆتە سەر بارەگایەکی پۆلیس و فەرمانبەرێکی پلە بالای ئیدارەی قادر کەرەمیان فڕاندووە. بەمشێوەیە ترس و دڵە راوکێ لەناو کوردانی بەغدا بلاودەبێتەوە و هەندێکیان شەوانە لە ماڵەکانیان ناخەون.
پێشمەرگەکانی بارزانی دەست و برد وەلامی توند دەدەنەوە و، لە ناوچەی سلێمانی[٤٤] هێرش دەکەنە سەر بارەگایەکی پۆلیس، ٢٢ پۆلیس دەکوژرێن و ٤٥ کەسیش لە هەردوو لا بریندار دەبن. بەغدا کاردانەوەی دەبێت و دەست دەکات بە بەدەرنانی ئەو کوردانەی، بە ناو، تەبەعیەی ئێرانیان هەیە، مەبەستی سەرەکیشی بریتیە لەوەی کە ژمارەی کوردان لە کەرکوک کەمبکاتەوە و، لە کاتی سەرژمێری، ئەگەر کرا، ژمارەی عەرەب لە هی کورد زیاتر بێت.

[٤٤] لە چاپە ئیتالیەکە ناوەکە بە Spmeouanya نووسراوە و گومان لەسەری هەیە و وادیارە مەبەستی سلێمانی بێت، وەرگێڕ.

راونان و سەرکوتکردنی کوردان، بێ راوەستان، بۆ پێشەوە دەچێ، تەنانەت عەشیرەتی زێباری، کە تاکو ئێستا لە خزمەتی بەغدادان و دژی بارزانین، لە حکومەت یاخی دەبن.

روداوێکیتری ناخ هەژێن لەم رۆژانە دەبێتە مایەی ناڕەزایی، حەقی خۆیەتی ئەو روداوە بگێڕینەوە، چونکە نموونەیەکی زەقە لە داپلۆسین. لە ٦ مایسی ١٩٧٢ پیرە پیاوێکی کوردی ٧٥ سالان بە ناوی ئەحمەد حەمید لە گوندی دەردان – Dardan برقیەکی لە لایەن هاوڕێیەکی مەجیدی کوڕی بەدەست دەگات، مەجید کاتی خۆی پێشمەرگە بووە، لەگەل بەیانی ئازار خۆی تەسلیم کردبووەوە و بووبووە ئەفسەر لە سوپای عێراق. وەک باسمانکرد حکومەتی بەغدا لێبوردنی گشتی بۆ هەموو کوردەکان دەرکردبوو. لە بروسکەکە نووسراوە کە مەجید نەخۆشە و لە نەخۆشخانەی شاری کوتە. مامە پیرە لەگەل بەدەست گەیشتنی ئەو نامەیە یەکسەر دەکەوێتە رێ، لە نیوەی رێگا ئەو کەسەی گوایە رەفیقی مەجیدی کوڕیەتی، لە خالی پشکنین – سەیتەرە، خۆی پێدەناسێنێ و دەلێ من لەگەلت دێم بۆ لای مەجید. لە راستی ئەو کەسە سەر بە هەوالگری بەغدایە، ئەو نەخۆشخانەی بۆی چوون بارەگایەکی تەحقیقی موخابەراتە و، پیرە پیاوەکە دەستگیر دەکەن، نازانی لەبەرچی و لەبەر چی تۆمەتێک گیراوە؟ کەس نیە وەلامێکی بداتەوە. لە پاشان باوکی مەجید دەگوازرێتەوە گرتوخانەی ئەبو غرێب و دەبرێتە بەردەم مەحکەمەی سەورە. روداوێکی تا بلێی پڕ سڕ و سەمەرەیە و پێی دەلێن "بە لەبەرچاوگرتنی تەمەنت مەحکەمەی شەعب بەزەیی پێت دێت و ئازادت دەکات" خالۆی پیرە، بە بێ قسە کردن و ساغکردنەوەی تۆمەتەکەی و بزانی بۆ وایان لێکردووە، ئازاد دەکرێ و بە دلێکی پڕ لە ئازار و مەینەت بەرەو گوندەکەیان دەگەڕێتەوە.

دوای ٢ هەفتە خالە ئەحمەد حەمید نامەیەکیتری لە مەجیدی کوڕی بەدەست دەگات و داوا لە باوکی دەکات سەردانی بکات لە بەندیخانە و قورئانێک و دوگردێکی بۆ بەرێت. پیرە باب، بە ناچاری، جارێکتر رێگای ئەبو غرێب دەگرێتە بەر بەلام ئەمجارە ژنەکەی و کچەکەی و بوکەکەی دەگەل خۆی دەبات. خۆزیا هەر نەڕۆیشتبایە!

لە دەرگای بەندیخانەی ئەبو غرێب دەلێن هیچ کەس بەو ناوە لێرە زیندانی نەکراوەو کەس سۆراخی نازانێ. لە بەرامبەر ئەم وەلام رەفتارە مرۆڤ، بە راست، شێت دەبێ. بەلام دیارە هەندێ لە پۆلیس و زیندانیەکانی ئەبو غرێب سیلەی رەحمیان دەجولێ و پێی دەلێن کوڕەکەتان لە ژێر تەعزیب مردووە و مەیتەکەی لە نەخۆشخانەیە و چاوەڕێی ئەوە دەکەن بەلەدیە بیشارێتەوە، وەک چۆن هەموو ئەو مردووانەی بێکەس و کارن شارەوانی دەیانشارێتەوە. پێویستە کات بە فیڕۆ نەدرێ، خالۆ حەمید، بە خۆی ٣ ئافرەت، بە پەلە خۆیان دەگەیەننە نەخۆشخانە و، وە ئەخیرەن، چاویان بە مەیتی کورەکەیان دەکەوێت، مەشهەدێکی ترسناک.

بە هەرشێوەیەک بێت مامە پیرەو ٣ ژنەکە، بە پاڕانەوەو تکاو نزا، مەیتەکە وەردەگرنەوە و بەرەو گوندەکەیان دەکەونە رێ، پێش کفن و دفن و شاردنەوە بانگی دکتۆرێک دەکەن بۆ ئەوەی تەماشایەکی بکات و بزانی بە چی مردووە و وەفاتنامەیەکیان بۆ بنووسی. دکتۆریش پاش تەماشاکردنی دەنووسێ هەموو گیانی سۆر و مۆر بووە و پڕ برینە، نیشانەی ئەشکەنجە بە لەشیەوە دیارە، چاویان دەرهێناوە، زمانیان بڕیووە، خوێن لە مل و گوێچکە و دەم و لوت و سینگ و پشتی هاتووە، شوێنی داغکردن لەسەر مل و باسکی چەپ و شانەکانی بە ئاشکرا بەجێ ماوە.

ئەوە یەکێکە لەم روداوە قێزەونانەی ناوە ناوە بە بێدەنگی روو دەدەن و کەس نالێ بۆ؟ لەبەر چی؟ کەسیش نیە لەبەرامبەر دادگا ئەو رەفتارە

قێزەونانەی بگرێتە ئەستۆ و، لەسەر ئاستی جیهانیش کەس دەنگی ناڕەزایەتی بەرز ناکاتەوە.

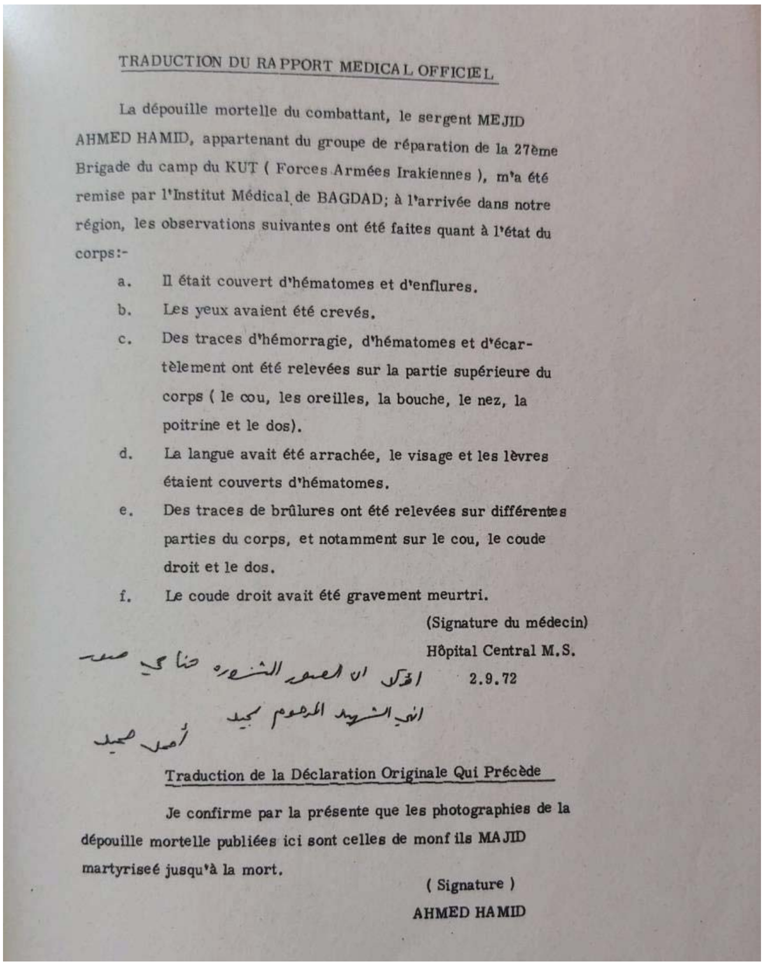

TRADUCTION DU RAPPORT MEDICAL OFFICIEL

La dépouille mortelle du combattant, le sergent MEJID AHMED HAMID, appartenant du groupe de réparation de la 27ème Brigade du camp du KUT (Forces Armées Irakiennes), m'a été remise par l'Institut Médical de BAGDAD; à l'arrivée dans notre région, les observations suivantes ont été faites quant à l'état du corps:-

a. Il était couvert d'hématomes et d'enflures.

b. Les yeux avaient été crevés.

c. Des traces d'hémorragie, d'hématomes et d'écartèlement ont été relevées sur la partie supérieure du corps (le cou, les oreilles, la bouche, le nez, la poitrine et le dos).

d. La langue avait été arrachée, le visage et les lèvres étaient couverts d'hématomes.

e. Des traces de brûlures ont été relevées sur différentes parties du corps, et notamment sur le cou, le coude droit et le dos.

f. Le coude droit avait été gravement meurtri.

(Signature du médecin)
Hôpital Central M.S.
2.9.72

اقرّ ان الصور المنشوره هنا هي صور
ابني الشهيد المرحوم مجيد
أحمد حميد

Traduction de la Déclaration Originale Qui Précède

Je confirme par la présente que les photographies de la dépouille mortelle publiées ici sont celles de monf ils MAJID martyriseé jusqu'à la mort.

(Signature)
AHMED HAMID

ڕاپۆرتی پزیشکی سەبارەت بە ئەشکەنجەو کوشتنی مەجید ئەحمەد حەمید، لە ٢ ئەیلولی ١٩٧٢، بە زمانی فەڕەنسی، لە لاپەڕەی پێشوو بە کورتی ئاماژەی بۆکراوە.

ئەو هەمـوو روداوانە لە پشـت پەردە روودەدەن، کەچـی لە پێشـەوە، لەسـەر شانۆ کۆمەڵێک کەسایەتی خۆیان پیشان دەدەن وەک ئەوەی نە بایان دیبێ و نە باران. بۆ نمونە لە ١٠ نیسانی ١٩٧٢ سـەرۆک وەزیرانـی یەکێتی سۆڤیەت، ئەلێکسـی کۆسـیگەن[٤٥] پەیمانـامەی دۆسـتایەتی و هاریکـاری نێـوان عێـراق و سۆڤیەتی مۆرکرد و، زۆر دەستکەوتی بۆ روسیا مسۆگەر کرد. لەسەر ئاستی ئیدیۆلۆجی سۆڤیەت بوو بووە هاوپەیمانێکی ستراتیجی جیهانی عەرەبی و لە هەموو ئەوانیتر مـایەی پشـت پێبەسـتن بـوو، شـوێن پێـی خـۆی لە نـاوچەیەک توونـد دەکرد کە نرخ و بەهایەکی، بێ قەید و شـەرتی، لە دەڤەرێکی ستراتیجی نەوتی هەیە.

سـەردەمی هاوپەیمـانی لەگەڵ "شـێخی سـۆر" بە یەکجـاری روو لە ئـاوابوون دەکـات. ئێسـتا عێـراق نەوتـی بیرەکـانی رۆمـێلە رەوانەی یەکێتـی سـۆڤیەت دەکات، کە کاتی خـۆی لە لایەن کۆمپانیـای نەوتی بـاکور، ئـای پـی سـی Iraq Petroleum Company - IPC دۆزرابوونەوە و بە پێی رێکەوتنێک بۆ مـاوەی ٤٠ سـال داهـاتەکەی بۆ ئەو کۆمپانیـایە بـوو و، ئێسـتاش بە یـارمەتی مۆسـکۆ خۆمالیکراوە و، لە ژێر ئەو پەیمانی دۆستایەتیە یەکێتی سۆڤیەت قەرزێکی ٥٠ ملیۆن روبلی بە عێراقداوە.

---

[45] Aleksej Nikolaevic Kosygin

مۆسکۆ دەستبەرداری "شێخی سۆر" دەبێ

هەمـوو نیشـانەکان ئامـاژە بەوە دەکەن کە یەکێتـی سـۆڤیەت دەسـتبەرداری کوردان دەبێت و دەیانداتە دەست قەدەرو نەسیی خۆیان. خۆمالیکردنی نەوتی کۆمپانیای ئای پی سی کۆمەلێک دەرەنجامی هێنایە ئاراوە. واتە حکومەتی عێراق دەست لە کەرکوک هەلناگرێ و بارزانی بە ئاواتەکەی ناگات، حکومەتی عێـراق لە ئێسـتاوە دەتـوانێ پشـت بە چەک و کەرەسـەی شـەڕی سـۆڤیەت ببەسـتێ و ئەوەش مانـای وایە فشـار و مەترسـی لەسـەر پێشـمەرگە زیـاتر دەبێت، ئەحمەد حەسەن بەکر شکۆ و هەیبەتێکی زۆری، لەسەر ئاستی ناوخۆ و دەرەوە، بەدەسـت هێنـاوە. هەمـوو ئەمـانە بە زیـانی کـورد تەواو دەبـن. بـارودۆخەکە، بـۆ یەکەمجـار، دەرهاویشـتەی نـوێی لەگەل خـۆی هێنـاوە. ئەو پەیوەنـدیە نـوێیەی نێـوان بەغـدا و مۆسـکۆ بە ئاشـکرا دەرەنجامیـان هەیە. ژمـارەیەکی زۆر لە کۆمونیسـتەکانی عێـراق لە زینـدان ئـازاد دەکـرێن و، دوو لەوانە لە حکومەت بەشداریان پێدەکرێت. عەزیز محەمەد، سکرتێری حیزبی شوعی، بۆتە کەسایەتیەکی سەرەکی ئەم وولاتە و، هەردوو دەست و باسـکی بەرز دەکاتەوە و تەواوی هاوکاری بۆ حکومەت دووپات دەکاتەوە.

بەمجۆرە سالی ١٩٧٢، بە کرانەوەی دەرگایەکی نوێ، کۆتایی پێدێت و نـاکرێ پێشبینی روداوەکان بکەین. لەبەرە بەیـانی سـالی ١٩٧٣ وا هەسـت دەکرێت لە یـاری نێـوان بەغـداو کـورد داشـەکانی دامە جێگایـان دەگۆڕدرێت. ڕیکەوتنـی ئازار و ئاگر بەسی رۆژ بە رۆژ بەرەو لاوازی دەچن، کەس ناوێرێ لێکدانەوە بـۆ روداوەکـان بکـات بەلام هەمـوو لەوە دلنیـان کە هەر روداوێکـی نەگەتیـڤ

کاردانەوی خراپی لەسەر چارەنوسی وولات دەبێ. ئەوەی هەستی پێدەکرێت بریتیە لەوەی کە "پیرە شیخ"، بارزانی، کە بە نازو نیعمەت لە یەکێتی سۆڤیەت بەخێوکرابوو و تەنانەت پلەی مارشالی سوپای سوری پێدرابوو، سەبر سەبر، پالپشتی و دۆستایەتی مۆسکۆ لەدەست دەدات. ئەو خەباتە دوورو درێژ و قارەمانەی لە دژی بەغدا دەستی پێکردبوو، تاکو ئێستا، ئەگەر کات و ساتی پێشبینیکراو لەبەر چاو بگرین، سوودی بە ستراتیجی یەکێتی سۆڤیەت نەگەیاندووە، بە پێچەوانەوە زۆرجار بۆتە تەگەرە بۆ بونیاتنانی پەیوەندی نێوان بەغدا و مۆسکۆ، بە تایبەتی دوای پچڕانی پەیوەندی نێوان مۆسکۆ و قاهیرە، لە دوای ئەو پچڕانە ئەحمەد حەسەن بەکر بە خۆی و شاندێکی گەورە سەردانی مۆسکۆی کرد.

پێویستە ئەوەش لەبەر چاو بگیرێ کە ئەل بەکر بە لێزانانە توانی، لە رێگەی پ. د. ک. جۆرە " لێکتێگەیشتنی ئاشتەوایی" بەدەست بهێنێ و، بارزانیش بە توندی نەیاری ئەو هەلوێستە بوو. کەواتە بەکر بە دەفتەری پاکەوە رووی لە مۆسکۆ کرد و، مۆسکۆش هەموو هەولی خستە گەڕ بۆ ئەوەی ئەم دەرفەتە، لە بەرامبەر قاهیرە، لە بەرژەوەندی خۆی بقۆزێتەوە. ئەوەتە رۆژنامەکانی مۆسکۆ ئاماژەیان بەم هاوپەیمانیە نوێیە دەداو جەختیان لەسەر ئەوە دەکرد کە لە ئێستا بە دواوە شورەوی دەتوانێ، لە جیهانی عەرەبی، پشت بە دۆستەکانی ببەستێت و رۆل و سەنگێکی گرنگیان دەدایە عێراق کە بوو بووە یەکەم هاوپەیمان. تەنانەت سەرۆکی ئەنجومەنی بالای سۆڤیەت، پۆدگۆرنیچ[46] لەکاتی پێشوازیکردن لە ئەل بەکر بە تێکۆشەرێکی هێلی پێشەوەی دژ بە ئیمپریالیزمی وەسفکرد و، پێداگری ئەوەی کرد کە لەم قۆناغە مێژوویە یەکێتی سۆڤیەت نیازی وایە بەرەیەکی عەرەبی فراوان

[46] Nikolaj Viktorovic Podgornyj

دروسـت بکـات کە کۆلەگەکـانی عێـراق و سـوریابن. دوو وولات کە لە روی ئایـدیۆلۆژی پشـتیان پـێ ببەسـتین. سـەرنج بـدەن هەردوو وولاتـیش گرفتـی دۆزی کوردیان هەیە.

بێجگە لەم روداو و دیاردانەی باسمانکرد پێویستە ئاماژە بەوەش بکرێت کە یەکێتـی سـۆڤیەت بەهـۆی خەبـاتی ئازایـانەی مسـتەفا بـارزانی لە کوردسـتانی عێـراق دەسـتی بە گلەیـی کـرد کە ئەو کەمـایەتیە کـوردانەی لە نـاوەوەی سـنورەکانی سـۆڤیەتن کێشـەی بـۆ دروسـت دەکەن. هەمـوو ئەو پێشـهاتانە، ئێستا لە مانگی یەکی ١٩٧٣ داین، پێمان دەلێن کە مۆسکۆ "هێدی هێدی، نەک بە یەکجاری، دەست لە کوردەکان هەلدەگرێ"، بە تایبەتی لە "شێخی سۆر".

سەبارەت بە هەلوێستی سۆڤیەت لە ئەگەری تێکچوون و هەلوەشانەوەی ئەو رێکەوتنە ئالۆز و بێسەرو بەرەی لە سالی ١٩٧٠ لە نێوان بەغدا و بارزانی مۆرکراوە چی دەبێت؟ سەبرمان هەبێت زوو بۆمان بەدیار دەکەوێت. ئەوەتە ئەوەندە بەسە کە رۆژنامەی التآخی گلەیی ئەوە بکات کە هیوای جێبەجێکردن و دابینکردنـی ئۆتۆنـۆمی بـۆ کـوردان کە حکـومەت "لە رووی تیـۆریەوە بەلێنیـدابوو" روو لە لاوازی و سـیس بـوون دەکـات و، بە شـێوەیەکی ناڕاستەوخۆ باسی لە ئەگەری هەلگیرسانەوەی شەڕ کردبوو. رۆژنامەی "ئەل سەورە"ی زمانحالی حیزبی بەعسی دەسەلاتدار، زۆر بە توندی، دێتە وەلام و هۆشـداری و هەڕەشـە دەکـات و دەنووسـێ لە حـالەتێکی ئەوهـا سـوپای عێراق بە شێوەیەکی توندو تیژ و ریشەیی بەرپەچ دەداتەوە. بە ناڕاستەوخۆ ئاماژەی بەوە دەکرد کە ئەمجارە حکومەتی عێراق دەتوانێ پشت بە کۆمەک و یارمەتی سۆڤیەت ببەستێ.

لە مانگی حوزەیرانی ١٩٧٣ روداوەکان بە خێرایی، یەک لە دوای یەک، دێنە سەر شانۆ. لەوکاتەی لیۆنید برزنێڤ[47]، سەرۆکی شورەوی، سەردانی ئەمەریکای کرد و چاوی بە سەرۆک ریچارد نیکسۆن کەوت فاکتێکی نوێ رویدا. بارزانی کە بە خزمەتکارێکی دڵسۆزی سۆڤیەت و مارشالی سوپای سور ناسرابوو، قارەمانێکی نەبەزیووی راپەڕینی کورد بوو، سودی بۆ بەرژەوەندی ستڕاتیژی سۆڤیەت هەبوو، لە ناکاو، پەیامێکی پڕ نزا و سۆز ئاراستەی ئەمەریکا دەکات و ئەوەش هەموو لایەکی شۆک کرد. بارزانی لە بانگەوازەکەی داوای کۆمەکی دۆزی گەلی کوردی کرد، بە ئاشکرا یان بە نهێنی[48].

.ئەوە بۆ بەغدا سۆرپرایزەکی گەورە بوو بەلام ئەم بانگەوازە بە لاوازی بارزانی لێک دەدەنەوە و دەڵێن "لە جیهانمان دابڕاندووە و وەک سەگێکی بێ پشت و پەنایە، وەک مشک بە تەلەوە بووە و دەیەوێت خۆی رزگار بکات، هەرکەسەک، تەنانەت شەیتانیش، یارمەتی بدات قەبولی دەکات....". ئەو شایی و لۆغان و سەرمەستی و هەلسەنگاندنانە لە ژوری هاوکار و راوێژکارانی ئەحمەد حەسەن بەکر دەنگیان داوەتەوە.

ئیزگەی رادیۆی کوردیش زیاد لە جارێک ئەم بانگەوازەی بارزانی بلاو دەکاتەوە کە لە لایەن سەرکردە بالاکانی رژێمی بەغدا گوێی لێ دەگیرێت. بارزانی لە پەیامەکەی کە ئاراستەی ئەمریکای کردووە ئاماژە بەوە دەکات کە ئەو کۆمەکە دەکرێت سیاسی، ئینسانی و سەربازی بێت و، بە کەنالی تایبەتیش، بە رێگای ئیسرایل کە نازانرێ چۆن چۆنیە، بە دەستیان بگات. بارزانی بە ئەمریکیەکان دەلێ ئێوە خۆتان ئازادن چۆن و بە چ رێگەیەک ئەم یارمەتیانەمان بۆ رەوانە دەکەن تاکو خاکی کوردستان لە دەستی "گورگەکانی

[47] Leonid Il'ic Breznev

[48] ئێمە ئاگاداری ئەم نامە و بانگەوازە نین و نەمان خوێندۆتەوە، و.

بەغـدا" رزگـار بکەیـن و لەبەرامـبەر بیـرە نەوتەکـانی کەرکـوک دەخەیـنە خزمەتتان.
لە بەغدا ململانێی سەخت لە نێوان بالی سـەربازی و مەدەنی حیزبی بەعس سەر دەردێنێ، بالی سـەربازی پێشـنیاری هێرشـێکی فراوان لە دژی بـارزانی دەکات، دەلێن ئێستا کاتیەتی و بێ پشت و پەنایە. کەچی بالی مەدەنی پێیوایە کە پێویستە پڕۆسەی ئاشتەوایی خێراتر بکرێت و باوەڕیان وایە کە ئەوە تاکە رێـگەیە بـۆ ئەوەی "شـێخی سـۆر" بەلاوە بنرێـت. ئەو دیبەیـتەی نـاو حیزبـی بەعس لە کاتێکە کە سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، بە سەردان چۆتە ئەوروپای رۆژهەلات و چاوەڕوانی ئەو دەکەن بۆ ئەوەی بڕیار بدەن. بەلام هەنـدێ سـەرکردەی سـەربازی، بە پاسـاوی پەلامـاری کوردەکـان بـۆ سـەر بنکەیەکـی سـەربازی عێـراق، فەرمـان بە تـۆپ و دەبـابە دەکەن بۆردومـانی گوندەکانی سنوری تورکیا و ئێران بکەن. بـارزانی وەلامی توونـد دەداتەوەو هۆشـداری دەداتە حکـومەتی عێـراق بـۆ ئەوەی دەمودەسـت ئەم تۆپبـارانە راگرێـت و سـوپاکەی بکشـێنێتە دواوە ئەگەر نـا روو بەرووی "شـەڕێکی سەرتاسـەری" دەبێـتەوە. لە هەمـان کـات بـارزانی بـانگەوازێکی دراماتیـک ئاراستەی هەموو هێزو پارتەکانی گەلی کورد دەکات بۆ ئەوەی خۆیان ئامادە بکەن بۆ هەر ئەگەرێکی هێرشی حکومەتی عێراقی.
بادانەوەی لە ناکاوی بارزانی بەلای ئەمریکا لەلایەک و لە لایەکیتریش هەولی سـەرکردەکانی پ. د. ک. بـۆ بەدەم چـوونی پێشـنیاری بەغـدا بـۆ "رێگـای ئاشـتەوایی" سـەر لە هێزەکانی پێشـمەرگە دەشـێوێنن و دەبێتە مایەی شـەڕو پێکدادان لە زاخـۆی سـەر سـنوری تورکیـا و دەربەنـدیخانی نزیـک سـنوری ئێـران، بـۆ مـاوەی ٣ رۆژ بەردەوام دەبـێ. پاشـان لە ٢٧ حـوزەیران سـەرکردەکانی هەردوو بـال دەگەونە رێکەوتنێـک و قەنـاعەت بە نیازپـاکی و

ستراتیجی بارزانی دێنن کە بۆتە هۆی ئەوەی ئەو هەلویستە نوێیە بگرێتە بەر[٤٩].

لە راستیدا گرفت و ملمیلانێی زۆر بەهێزتر لە ژێر خۆلەمێشەکە خۆیان حەشارداوە، سەرهەلدانی گرفت و قەیران لە نێوان حکومەتی بەغدا و "شێخی سۆر" دەبنە هۆی تەقینەوەی روداوی دراماتیک و، ئەوە دەسەلمێنێ کە هەر جۆرە ناکۆکی و دەستپێکردنەوەی شەڕ لە دژی کوردان دەبنە هۆی قولکردنەوەی ناکۆکیەکانی ناو سەرکردایەتی رژێم.

[٤٩] ئێمە هیچ زانیاریەکمان سەبارەت بە ململانێی ناو پ. د. ک. و بەیەکدادانی سەربازی لە هاوینی ١٩٧٣ نیە، هیوادارین کەسانی شارەزای ناو روداوەکان، ئەگەر راستبن، باسی بکەن، و.

پیلانی نازم گزار[٥٠]

ئەوەتە یەکەم رۆژی تەمــوزی ١٩٧٣، قــرچەی گەرمــا بــوو دارو بەردی دەســوتاند و هەناســەی لە مرۆڤەکــان بڕیبــوو، رادیــۆی بەغــدا لە ناکــاو بەرنامەکانی راگرت، ژنێک بە دەنگێکی پڕ سۆز و غەمگینی رایگەیاند کە "لە دوای چەند خولەکێکیتر هەواڵێکی گرنگ بلاو دەکەینەوە"، پاشان موسیقایەکی بە تــرس و خەمبــاری دەســتپێکرد، هەمــوو ئەو چــاوەڕوانیە لە فــیلمە بە ترســەکان دەچوو. بێدەنگی بە هەموو بەغدا بلاوبووەوە و تەنانەت بازاڕی کۆن – سوق کە هەموو کات بە دەنگە دەنگ و هەراو هۆریایە، لەم بازاڕە لەبەر گەرمــا و نەبــوونی هەوایەکــی فێنــک و لەبەر بــۆن و بەرامــی تیــژی رۆژهەلات و کوتە کوتی سەفارچیەکان پیاو لە هۆش خۆی دەچێ. لەم بازاڕە تەنانەت دەنگی کابرای قاوە فرۆشیش ناهات کە بە خۆی دۆلکەکەی ملی لەم کــۆلان بــۆ ئەو کــۆلان بــانگی قــاوەی بۆنخۆشــی دەکــرد و بە دەســت و پەنجەکــانیش فنجانەکــانی قــاوەی لەیەک دەدا تــاکو حەزی خەلــکەکە بــۆ لای قاوەکەی راکێشێ.

لە ناو تاکسی و دائیرەکانی حکومەتیش ترس و دڵەڕاوکێ بلاوبۆتەوە. دیارە روداوێکــی زۆر نــاخۆش رویــداوە. تــرس و کابوســی ئیعــدامی بە کــۆمەل لە گۆڕەپانەکانی بەغدا جارێکتر عێراقیەکان دەتۆقێنێ. ئەمجارە نۆبەی کێ دێت؟ دوای چـــاوەڕوانیەکی زۆر رادیـــۆ بەغـــدا کەوتەوە پەخشـــکردن "بە داخ و پـــاژارەیەکی قـــولەوە ئەنجـــومەنی ســـەرکردایەتی شـــۆڕش و حکـــومەت

[٥٠] لە دەقە ئیتالیەکە ئەم تایتلە نیە و، هەموو نووسینەکە بەردەوامی هەیە، بەباشمانزانی تەنها ناوەکە "پیلانی نازم گزار" زیاد بکەین.

رایدەگەیەنن کە ئەمڕۆ شەهید حەماد شەهاب، ئەندامی ئەنجومەنی شۆڕش و وەزیری بەرگری، بەدەستی زومڕەیەکی خائین و بەکرێگیراو کوژرا". ترسێکی زۆر بالی بەسەر وولات داگرت و، یەکسەر رادیۆ دەست بە پەخشی خوێندنی ئایاتی قورئان دەکات. ئەوەش نەریتێکە و هیچی باشی تیا نیە، بە پێچەوانە ئامـاژە و هۆشـداریەکی ترسـناکە و پێمـان دەلـێ "خائینـان" زۆر بە توونـدی سزادەدرێن.

ئەرکی ئەو سزا قورسەش کەوتە بەر دەست "دادگای تایبەتی" کە هەر زوو بەزوو دروستکرا و، سەرۆکی دادگاکەش عیزەت دوریە کە پێشتر وەزیری کشـتوکال بـوو، هەمـوو جـۆرە دەسـەلاتێکیان پێـدرا بـوو بەبـێ ئەوەی ئەحکامەکـانی جینـائی عێـراق لەبەر چـاو بگـرن، دەسـتوری موکەڕەمیـان پێدرابوو، دەسـەلاتی ئەوەیـان هەبـوو هەمـوو جـۆرە بڕیارێـک دەربـکەن و چاوپێخشـاندنەوەی تیـا نەبـێ، تەنهـا بـۆ لە سـێدارەدان پێویسـتی بە ئیمـزای سەرۆک کۆمار هەبوو. لە ماوەی ٤٨ سەعات دادگا، بەبێ بوونی پارێزەر و بەرگری، سزای لە سێدارەی بۆ ٣٦ کەس دەرکرد، ٢٣ لەوانە رۆژی شـەممە، ٦ تەمـوز جێبەجێکـرا و ١٣ کەسـیتر رۆژی یەکشـەم، ٧ تەمـوز، ئیعـدامکران. ئەمجارە شتێکی نوێ و مایەی دەستخۆشیە بریتیە لەوەی کە لە گۆڕەپانەکان پەت و قنارەیـان دانەنـا و دەسـترێژی گوللەیـان لە کەس نەکـرد. ئەمجـارە لە سێدارەدانەکان لەبەر چاوی خەلک نەبوو، بەلکو لە ژووره تاریکەکانی زیندان و بنکەکانی سـەربازی و پۆلیس بـوون. ئەمجـارە جەلادەکانی بەغدا، ئەوانەی پیشەیان ئیعدامکردنە، لە مالەکانی خۆیان مانەوەو دەرنەچوون.

چـی روویـداوە؟ بێجگە لە هەولێکی کودەتـا هیچیتـر نـیە، ئەمجـارەش، وەکـو هەمـوو جـارانیتر، مەسـەلەی کـورد پشـکی شـێری بەرکەوتـووە. گـوایە پیـاوی بەهێز، سـەرۆکی موخابەرات، نازم گزار، دەستە راسـتی پیـاوی هەرە بەهێـزی رژێـم، سـەدام حوسـێن تکریتـی (جێگـری سـەرۆک کۆمـارو سکرتێری حیزبی

بەعس) هەولی کودەتایەکی بێسەر وبەریداوە. بە حوکمی پۆستی سەرۆکی هەوالگری لە دوای وەزیری ناوخۆ دەهات و، دەیتوانی پشت بە زۆر سەرچاوەی جەماوەر ببەستێ، تۆڕێکی کارمەندو ئەفسەری بە توانا و لێهاتوی پۆلیس و هەوالگری لەبەر دەست بوو. نازم گزار ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش بوو کە لە سالی ١٩٦٨ حیزبی بەعسی گەیاندە دەسەلات و، لایەنگری سەرسەختی سەدام حوسێن بوو لە کاتی ململانێی بالی سەربازی و مەدەنی بەعس، سەدام لەگەل بە بەعسیکردنی هێزە سەربازی و پۆلیسیەکانی وولات بوو.

بە پێی گێڕانەوەکان گوایە نازم گزار لە ٣٠ حوزەیران پیلانی کودەتاکە دەست پێدەکات، سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر دەبوایە رۆژی ١ تەموز لە سەردانەکەی لە وولاتانی ئەوروپای رۆژهەلات بگەڕێتەوەو لە بەغدا هەموو سەرکردە بالاکان پێشوازی لێبکەن، لە ناویاندا سەدام حوسێن. لە فڕۆکەخانەی بەغدا هەموو شتێک، بۆ سەعاتی سفر، ئامادەیە بۆ کوشتنی بەکرو هاوڕێکانی. بەلام لە کاتی گەڕانەوە، لە ئاسمانی عێراق بەکر، سەبارەت بە ناکۆکی و ململانێی سەرکردەکانی حیزبی بەعس و گرتنەبەری رێوشوێنی تایبەت بەرامبەر بە کێشەی کورد، ئاگادار دەکرێتەوە.

کات و ساتێکی لەبار بوو، ژمارەیەک فڕۆکەوانی سەربازگەی رەشید، بە وریایی دەستنیشان کراون و قەناعەتی تەواویان بە پەیامەکەیان هەیە، دەبوایە لە کاتی گەیشتنی کەژاوەی مەراسیمی پێشوازی لە سەرۆک کۆمار، لە ماوەی چەند خولەکێک بوردومان و دەستڕێژی بکەن و کۆمەلکوژیان بکەن و کودەتاکەیان سەری دەگرت.

ئێوارەی پێشو، نازم گزار وەزیری بەرگری، حەماد شەهاب و وەزیری ناوخۆ، سەعدون غێدان و ژمارەیەک کەسایەتیتر داوەتی مالەکەی خۆی دەکات. لەوانەیە ویستبێتی رازیان بکات بۆ ئەوەی پالپشتی لە پیلانەکەی

بـکەن، یـان لەوانەیە پەیـامێکی نهێنـی لە دەرەوە بەدەسـت گەیشـتبێت و ویسـتبێتی پێیـان بڵێ و یـان تەنهـا نیـازی وابـووە بە هەڕەشـە بیانترسـێنێ و کۆمەک ولایەنگریان بەدەست بێنێ. بەڵام هەردوو وەزیـر بە توونـدی وەڵامـی دەدەنەوە و لە دژی پیلانەکە دەوەسـتنەوە و، گـزاریش فەرمـان بە پیاوەکـانی دەکات، کە پێشـوەختە ئامـادەبوون، بیـانگرن و هەر لە مـاڵەکەی خـۆی دەسـت بەسـەریان بکەن.

روداوەکـان، بە خێرایـی، یەک لە دوای دێـن و دەڕۆن، سـەدام حوسـێن کە لە فڕۆکەخـانە چـاوەڕێی سـەرۆک کۆمـار دەکـات گومـانی لا دروسـت دەبێـت، تەماشـا دەکـات نە وەزیـری بەرگـری و نە هـی نـاوخۆ و نە سـەرۆکی موخـابەرات ئامـادەی مەڕاسـیمی پێشـوازیکردن نـین و ئەویـش یەکسـەر گومانەکـانی بەهێزتـر دەبـن، یەکسـەر تەلیفـۆن بـۆ مـاڵی حەمـاد شـەهاب و سەعدون غێدان دەکات لە وەڵام هاوسـەرەکانیان وەڵام دەدەنەوە و دەڵێن لە دوێنێ ئێوارە هیچ خەبەریـان نیە و دڵمـان زۆر قەلیقە. لەم کات بەرپرسـێکی هەواڵگری دێتە لای سـەدام و پێی دەڵێ لە سـەربازگەی رەشـید هەسـت بە جولەی گومانلێکراو دەکرێت، لە پاش بیستنی ئەم هەواڵە سـەدام حوسـێن بە پەلە خۆی دەگەیەنێتە بورجی چاودێری فڕۆکەخـانە و لە رێگەی رادیـۆ دوو پەیام رەوانە دەکات، یەکێک بۆ فڕۆکەوانەکەی سەرۆک کۆمـاری هەڵگرتـووەو پێی دەڵێ نە نیشـێتەوە و تـا پەیـامێکیتر لە ئاسـمان بمێنێتەوە، ئەویتریـان بۆ هێزە چەکدارەکان و دەیانخاتە ئامادە باشیەوە.

لیوایەکی دەبابە و مودەڕەعە، لە ناکاو، دەچـنە نـاو سـەربازگەی رەشـید و ١٥ فڕۆکەوان دەسـتگیر دەکەن کە خەریکـی هەڵفڕین بـوون. بەمجـۆرە پیلانەکە پـوچەڵ دەکـرێتەوە بەڵام دوو وەزیـرەکە بـارمتەی دەسـتی نـازم گـزارن و ئەمـیش، لە رێـگەی تەلەفزیـۆن، چـاودێری مەڕاسـیمی گەیشـتنی سـەرۆک کۆمـاری دەکرد، کە زانـی نیشـتنەوەی فڕۆکەی سـەرۆک کۆمـار دواکەوتـووە

هەستی بە ئاشکرا بوونی پیلانەکە دەکات و یەکسەر بە خۆی و ٢ وەزیرو سکرتێری شەخسی ئەحمەد حەسەن بەکرو فەرماندەی پاسەوانەکانی سەرۆک کۆمارو دارودەستەکەی، بە سەیارە، بەرەوە سنورەکانی ئێران رادەکات.

نازم گزار لە کاتی راکردن بە رادیۆ پەیوەندی بە سەرۆکایەتی حیزبی بەعس دەکات و داوادەکات ئەگەر، بەلای کەمی، ئەم ٣ داواکاریەی جێبەجێ نەکرێت ئەوە هەموو بارمتەکان دەکوژێت:

١. دەستپێکردنەوەی دەمودەستی شەڕکردن لەگەل کوردەکان.

٢. دوورخستنەوەی هەموو ئەو بەرپرس و سەرکردانەی دژی هەلگیراسنەوەی شەڕی کوردن لە پلە و پۆستەکانیان.

٣. بەلێنی ناردنی دەمودەستی سوپای عێراق بۆ شەڕکردن لە دژی ئیسرائیل.

لە کاتی راکردنی نازم گزار ٢ هەلیکۆپتەری سەربازی دوایان دەکەون و لە ناوچەی "زورباتیە"، لە نزیک سنوری ئێران، لە نێوان هەلیکۆمپتەر و کەژاوەی سەربازەکانی نازم گزار دەبێتە شەڕە تەقە، هات و هاوار و دەستڕێژی گوللە. لە ئەنجام وەزیری بەرگری، حەماد شاهاب دەکوژرێ، لە بەغدا دەلێن بەدەستی گزار کوژراوە، سەعدون غێدان بریندار دەبێت و لە کۆتایی نازم کزارو ١٠ بەرپرسی بالا دەستگیر دەکرێن.

رۆژنامەیەکی کوەیتی "السیاسە" دەنووسێ کە گوایە پاسەوانەکانی ئێرانی تەقەیان لە عێراقیەکان کردووە بۆ ئەوەی یارمەتی نازم گزار و هەلاتووەکان بدەن کە هەموویان چاکەتی گوللە نەبریان لەبەر بووە. دەنگۆیەکیتریش هەیە گوایە لەم کاتەی راکردووەکان لە نزیک سنوری ئێران نزیک دەبنەوە و هەلیکۆپتەریشیان بە دواوەیە چەند فڕۆکەیەکی سەربازی ئێرانی دەگەونە ئاسمانی ناوچەکەو فەرمانیان پێیە ئەگەر هەلیکۆپتەرەکانی عێراقی ئاسمانی ئێران ببەزێنن ئەوە دەستڕێژیان لێبکەن.

نازم گزار، دوای دەستگیرکردنی، دەبرێتەوە بەغداو بەپێی خواستی و دەست بە کەلەبچە و لە سەرخۆ و بێ منەتانە دەبرێتە بەردەم ئەل بەکر و بە هیچ شێوەیەک بەرگری لە خۆی ناکات. ئەم چاوپێکەوتنە، بە خێرایی و بە چەند قسەیەکی کورت کۆتایی پێدێت:

ئەل بەکر: هەڤال نازم چۆن بیرت لەم کارە کردەوە؟ چ هۆیەک پالی پێوەنای؟ ئەمانە کێن لەگەل تۆ پیلانەکەیان دارِشت؟

گزار: بەڕێز سەرۆک کۆمار پێویست بە پرسیاریتر ناکات. بە تەنها، بە شەخسی خۆم، هەموو بەرپرسیارەتی رووداوەکە دەگرمە ئەستۆ.

ئەل بەکر: بەلام بۆ واتکرد؟ تۆ هەمیشە هەڤالێکی دلسۆزی بەعس بوویت، هەموو حیزبت تووشی شۆککرد. کەس چاوەڕێی کارێکی لەمجۆرەی لە تۆ نەدەکرد، ئەتۆ چۆن ئەم کارەت کرد؟

گزار: بەداخەوە کردم. لەوانەیە شیت بووبم. ئەوە هەموو وەلامەکەمە، ئەتوانم بچمە دەرەوە؟

گوایە ئەم رووداوە کاریگەرییەکی زۆر قولی لەسەر بەکر جێهێشتووە، بە تایەتی هەیبەت و هێمنی و ئارامی نازم گزار. ئەوەی جێگای گومانە ئاخۆ لەبەرچی نازم گزار، کە لایەنگری سەرسەخت و بێ مەرجی بالی سەدام حوسێن بوو، بالی مەدەنی، لە بەرامبەر بالی سەربازی کە داوای شەڕی سەرتاسەریان لە دژی کوردەکان دەکرد و ئێستا ١٨٠ پلە بایداوەو پشتگیریان لێ دەکات. هۆیەکەی چیە؟ کێ دەستی لە پشت داون و هانی داون؟ لە کاتی دادگایەکەش نازم گزار ووشەیەکی نەدرکاند و تەنها ئەوەی دووپاتکردەوە کە تەنها ئەو بەرپرسیاری سەرەکیە و ئامادەشە نرخەکەی بدات. بەلام لە دادگا باوەڕی پێناکەن، ٣٦ کەس بە ئیعدام و ژمارەیەکیش بە ئەبەدی و بە کەمتر سزایان بۆ دەردەچێ. گزار بەیانیەکەی دادگایکرا و نیوەڕۆ لە نزیک قەسری الرحاب (کۆشکی پاشایەتی یان قەسری نیهائی، و) ئیعدامکرا.

یەکێک لەم تۆمەتانەی دەخرێتە ئەستۆی نازم گزار بریتیە لەم "هۆشدارییەی" ئاراســتەی ســەرکردەکانی بەعســیکردووە کە دژی هێرشــی ســەربازی سەرتاســەرین بە دژی کوردەکــان. تــۆمەتی ئەوەشــی دەخــرێتە ئەســتۆ کە ویســتوویەتی ڕێگــری لە جێبەجێکردنــی بەیــانی ١١ ئــازار بکــات و بەمجــۆرە پاســاوی داوەتە کوردەکــان دەســت بــۆ هەڵگیرســانەوەی شــەڕ ببەن. ئەوەی گومــانی لێناکرێت بــریتیە لەمەی کە لەنــاو کودەتاچیەکــان نەعــیم حەداد هەیە، بەڕەســەن کــوردە، تــۆ بڵێــی خیــانەت لە دۆزی کــورد بکــات؟ ئەمەش نهێنــی و کۆدە شاراوەکانی ئەم ڕوداوەیە.

لە ڕاســتی دادگــا ســزای مردنــی بــۆ عەبــدول خــالق ســامەڕائیش دەرکردبــوو، یەکێک لە سەرکردە باڵا و ناسراوەکانی حیزبی بەعس بوو، بە کەسی سێیەم، لەدوای بەکر و سەدام، حیساب دەکرا. کەسایەتیەکی خــاوەن پێگەو مەکــانەتی خــۆی بــوو، کوشــتنی ســامەڕائی کــاردانەوەی زۆر نەگەتیڤــی لە نــاو حیــزب و، تەنانەت لە نێوەندە جیهانیە عەرەبیەکان دەبێت، ئەوەش لەبەر ئەوەی ئەندامی قیــادەی قەومــی بەعــس بــوو، هەروەهــا بەرپرســی پەیوەنــدیەکان، لەگەڵ هێــزە پێشــکەوتوخوازەکانی جیهــانی عەرەبــی و بە تــایبەتی لەگەڵ فیــداییەکانی فەلەســتین بــوو. زۆر کەس لەو بــاوەڕەدان کە یەکێــک لە داواکاریەکــانی نــازم گزار، بەڵێنی ناردنی سوپای عێراق بۆ شــەڕی ئیســڕائیل، لە لایەن ســامەڕائی پێشنیار کرابوو. لێرەدا ئەحمەد حەســەن بەکر بۆ دورخســتنەوەی هەر جــۆرە قەیران و ئینشقاقێکی حیزبی بڕیاریدا ئیعدام نەکرێت و بخرێتە زیندانەوە.

ئەوەی دەمێنێــتەوە ئەم پرســیارەیە، کە ئــازاری ویژدانــی زۆر کەس دەدات، ئــاخۆ ڕاستە نــازم گزار ئەو هەمــوو پیلانەی تەنها بە خــۆی ئامــادە کردبوو؟ ئاخۆ ئەوە ڕاستە کە تەنها بە خــۆی بەرپرســیاری ڕوداوەکەیە؟ هەرچەندە لە ئیعــدامکردن دڵنیــابوو بەڵام بــۆچی لەبەردەم دادگــا نهێنــی و ســەرچاوە و

ئامانجی ئەم کودەتایەی بەیان نەکرد؟ ئەم هێزو لایەنانە کێبوون کە دەبوایە لەگەڵ سەعاتی سفر، بۆ پاڵپشتیکردن، هاتبانە مەیدان؟
لە بەغدا هیچ کەسێک باوەڕ بەوە ناکات کە نازم گزار هەموو شتێکی بەتەنها کردبێت، هێچ کەسیش باوەڕ بە قسەکەی ناکات کە گووتبووی "لەوانەیە شێت بووبم". لە ژینگەی کۆشکی کۆماری دەنگۆیەک لە ئارادایە و لە باڵەخانەی "کۆمپانیای نەوتی نیشتمان"یش کە لە گۆڕەپانی تەحریرە فسکە فسکی لێدەکرێت، لێرە جگە لە سیاسەتی نەوت و مەسەلە تەکنیکیەکان هیچ باسێکیتر ناکرێت. بە پێی ئەم دەنگۆیە نازم گزار جێبەجێکاری پیلانێک بووە کە لە دەرەوەی عێراق داڕێژراوە، بە دڵنیاییەوە لە ئێران کە لەم ساڵانە پەیوەندیەکانی لەگەڵ عێراق روویان لە گرژی کردووە، لە رووی دیبلۆماسی پەیوەندیان پچڕاوە. بێجگە لەمە کودەتاکە پەیوەندی بەم فاکتەرانەشەوە بووە: مسەلەی کورد، هاوپەیمانێتی ئێران و عەرەبستانی سعویدی لە دژی چەکدارە عەرەبەکان کە بە درێژی کەنارەکانی عەرەبی چالاک بوون، هەڵوێست و بڕیاری ئێران بۆ رێگەگرتن لە کەشتیەوانی لە شەتول عەرەب، ئەو قەیرانەش لە نۆڤەمبەری ١٩٧١ تەقیەوە، ئەوکاتەی ئێران ٣ دورگەی ئیماراتی عەرەبی لە تەنگەی عومان داگیرکرد.
پێویستە ئەمەش بە بیر بێنینەوە کە رۆژی کودەتا سەرنەکەوتووەکە سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، لە سەردانێکی ئەوروپای رۆژهەڵات دەگەڕایەوە، کۆمەڵێک گرێبەستی چەک و تفاقی سەربازی، بە قازانجی سوپای عێراق، مۆرکردبوو. لە هەمان کات دەنگۆی ئەوە بڵاوبووەوە کە شای ئێران ژمارەیەک رێکەوتنی، بە بەهای ٣ ملیارد دۆلار، لەگەڵ وولاتانی رۆژئاوا مۆرکردووەو بە نەوت پارەکەیان بداتێ و بەڵێنیشیداوە لە ئەگەری هەر قەیرانێکی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەناردەی نەوت رانەگرێت. ئەوەتە شای ئێران لە مانگی مایس لە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ گۆڤاری "نیوزویک"ی ئەمریکی،

بە شــــێوەیەکی ریــــالیزم و لە خــــۆ بــــایبوون، رایگەیانــــدبوو کە وولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا ناتوانن هەتا هەتایە رۆلی جەندرمەی نێودەولەتی بگێڕن و، ئێمەش باوەڕی تەواومان بە خۆمان هەیە بۆ ئەوەی ئەم ئەرک و رۆلە گەورەو سەختەی "پاسەوان و پارێزەری ٦٠٪ یەدەکی نەوتی جیهان " بگێڕین.

ئەوەتە جارێکیتر نەفرەتی نەوت دێتەوە سەر شانۆ و، لە پشت پەردەش چەندەها نهێنی خۆی مەلاس داوە، یەکێک لەمانە بریتیە لە کێشەی هەمیشەیی کورد کە لە کات و ساتی گونجاو وەک سینی دەخرێتە سەر خوان. ئا لەم کاتە و لە ناو جەرگەی ئەم گۆڕانکاریەکانە بارزانی، لە پڕێکا، روو لە سۆڤیەت وەردەگێڕێ و مەیلی بەلای ئەمەریکا دەڕوات. تەماشاکەن نازم گزار دەیەوێت لەگەل کورد دەست بەشەڕ بکاتەوە بەلام لەکاتی شکستی روو لە ئێران دەکات و بەو ناوچانە رەتدەبێ کە لە ژێر دەسەلاتی کوردانە. ئێرانیش لە پڕێکا نەرمی بەرامبەر کوردانی عێراق دەنوێنێ تا ئەو رادەیەی گومان بۆ خۆی دروست دەکات کە بە چەک کۆمەکی کوردەکان بکات و لە کاتی تەنگانە و پەڕینەوەیان بۆ ناو خاکی ئێران لە باوەشیان بگرێت. بەغداش ئەو کەسانە بە خائین لە قەلەم ئەدات کە داوای دەستپێکردنەوەی شەڕێکی سەرتاسەری لە دژی کوردان دەکەن، کوردەکانیش لە ناکاو لە نێوخۆ بەشەڕدێن. لەم کەش و هەواو روداوەکانی پشتی پەردە ئاسانە باوەڕ بەوە بکەیت کە هەولی ئەم کودەتایە، بە تەنها، لەلایەن نازم گزار ئەنجام نەدراوە، بە دلنیاییەوە ئەویش داشی دامەی دەستی کەسانیتر بووە کە خەریکی گەمەیەکی ئالۆز بوون. لەم یاریە، بە پسە پس، ناوی دوو کەس بە بەردەوامی دووبارە دەکرێنەوە، ئەوانیش سالح مەهدی عەماش، بالوێزی پێشوی عێراق لە مۆسکۆ و عەبدول کەریم ئەل شێخلی، بالوێزی عێراق لە یو ئێن و هەردوکیان وەزیری پێشوی دەرەوە بوون. هەردوو ئەم کەسایەتیەش سەر بە بالی پێشکەوتوخوازەکانی

بەعس بوون. پاش ئەوەی لە ناوەوەی وولات، لە ئەنجامی ململانێی هەردوو بالی حیزبی بەعس کە بە پالپشتی نازم گزار سەدام حوسێن بووە سەرۆکی بێ قەیدو شەرتی حیزب، پۆستی حکومیان لێسەندرابووەوە و، وەک نەریتیکی ئەم وولاتە، رەوانەی دەرەوەیان کردبوون.

لێرەدا جەلاد و قوربانیەکان سەر بە حیزبی بەعسن، پرسیارێکی سادە دێتە پێشەوە، ئەمە چ رێکخراوێکی سیاسییە کە خۆی بە بالی هەرە پێشکەوتوخوازی سۆسیالیزمی عەرەبی لە قەلەم دەدات و بە شێوەیەکی بێبەزەییانە نەوەکانی خۆی سەردەبڕێ؟ دیبلۆماتکارێکی رۆژئاوا لێکدانەوەیەکی ژیرانەی بۆدەکات و دەلێ "رەفتار و رەوشتەکانی بەعس لە هی مافیا دەچن". سەرۆکی ئەو باندەش (پادرینۆ - Padrino) سەدام حوسین تکریتیە کە لە رێگەی تۆڕێکی هەوالگری و پیاو کوژ یاسا و بڕیار دەردەکات و هەرکەسێکیش بیەوێت رێگەی لێبگرێت سەرکوت و بێدەنگی دەکات. هەرکەسێکیشی بەرەو رووی بووەستێتەوە یان دەکوژرێت و یان لە ژورە تەنگ و تاریکەکانی قصر النهایة - قەسری الرحاب - کۆشکی پاشایەتی (وەرگێڕ) بە نەخۆشی دەمرن. هەولی نازم گزار بۆ کودەتا و کوتەکی ئاسنینی ئامادە لە لایەن سەدام حوسێن تکریتی ئەوەمان پێ ئەلێ کە گزار ویستیەتی باندێک دروست بکات کە توانای روو بەروو بوونەوەی باندی دەسەلاتی هەبێت. پلانەکەی گزار لەوانەیە لە دەرەوە کۆمەکی دارایی بۆ دابین کرابێت، لە کۆتایی وەک تەسفیەی حیساباتی باندێکی مافیا بە کوشت و بڕین کۆتایی هات.

پێویستە ئاماژە بەمەش بکەین کە سەدام حوسێن دوای ئەوەی نازم گزاری لەناو برد کە داوای دەستپێکردنەوەی شەڕی لەدژی کورد دەکرد پالپشتی و سوپاسگوزاری "شێخی سوور"ی بەدەست هێنا، ئەگەرچی نابێ ئەوە لەبیر بکەین کە ئەحمەد حەسەن بەکر لە سەردانەکەی بۆ پۆلۆنیا و هەنگاریا داوای

چەکی دەکرد بۆ ئەوەی لە دژی کوردان بەکاری بهێنێت و کوردەکانیش داوای کۆمەکیان لە ئەمەریکا دەکرد. وولاتێکی عەنتیکەیە و کەس سەری لێدەرناکات!

دوای چەند رۆژێک سەدام حوسێن لە ژێر فشاری جۆرنالیستە بیانیەکان خۆی دەدزیەوەو لە کۆتایی ووتی "لێکۆلینەوەکان ئەوەیان پیشان نەداوە کە دەستی وولاتانی دەرەکی لە پشت ئەم پیلانەوە بێت" و "بە هەر حال ئەم روداوە ئەنجامێکی پۆزەتیڤی بەدەستمانەوەدا، گیانی شۆڕشگێری بەعس بەهێزتر بووە". ئەمە کۆتایی قسەکانی بوو.

لە دوای ئیعدامکردنی ئەو ٣٦ کەسە رژێمی ئەل بەکر دەبێتە یەکێک لە رژێمە هەر دلڕەقەکان، لە هاتنە دەسەلاتەوە، لە سالی ١٩٦٨، تاکو ئێستا ١٣٠ خائین لە سێدارە دراون. ئەوە بێجگە لەم کەسانەی، لە ریگا و روداوی تەمومژاوی لەناو بردراون یان لە زیندانەکان بە نەخۆشی مردوون! لە سالی ١٩٦٩ گروپێکی ٥٢ کەسی، بە تۆمەتی دوژمنی گەل لە سێدارە دران، لە ناویان ١٤ جولەکەی تیا بوو. لە سالی ١٩٧٠ دەستەیەکتری ٤٢ کەسی بە تۆمەتی جاسوسی بۆ ئیمپریالیزمی ئێرانی، بە هەمان چارەنوس، ئیعدامکران.

ئێستا چۆن دەکرێت بە شێوەیەکی باشتر، لە بەرامبەر "دوژمنانی گەل" پارێزگاری لە شۆڕش بکرێت؟ بۆ ئەم مەبەستە دەستوری عێراق تەعدیل دەکرێت، بەشێوەیەک زیاتر "دیموکراسی" بێت و ئەحمەد حەسەن بەکر دەسەلاتی زۆرتری بۆ دیاریی دەکرێت: سەرۆک کۆمار، سەرۆک وەزیران، فەرماندەی هێزە چەکدارەکانە. هەر بە پێ ئەو ریفۆرمە دەستوریە ئەل بەکر بەرپرسیاریەتی "پارێزگاری لە سەربەخۆیی و یەک پارچەیی وولات و پاراستنی ئاسایش و سەقامگیری" دەکەوێتە ئەستۆ و دەسەلاتی دانان و گۆڕینی جێگری سەرۆک کۆمار، وەزیرەکان، دادوەران، پارێزگارەکان، فەرمانبەر و ئەفسەرە پلە بالاکانی دەولەت، دیبلۆماتکاران، شاندەکانی عێراق

بۆ بەشداری لە کۆنفرانس و ڕێکخراوە نێودەولەتیەکانی هەیە. لە کۆتایی ئەحمەد حەسەن بەکر دەسەلاتی ئەوەی هەیە، کەی ویستی، پلەو پۆستی بالا ببەخشێت، بۆ هەر کەسێک کە خۆی بیخوازێت، یان وەربگرێتەوە، بە هەمان شێوە مەدالیا ببەخشێت یان وەربگرێتەوە!

لەبیرچوونەوە یەکێکە لە سیفەتە هەرە دیارەکانی گەلی عێراق. لەم روانگەیەوە زۆر زەحمەتە کەسێک بدۆزیەوە کە ئەوەی لە بیر بێت، ئەو کاتە ٥ سال پێش ئێستا، لە مانگی تەموزی ١٩٦٨ ئەل بەکر گەیشتە دەسلات و پڕۆپاگەندەی رژێم دڵنیایی دەدا کە سەرۆک کۆماری نوێ دەست بە ریفۆرمێکی لیبڕالی لە ژیانی سیاسی و کۆمەلایەتی عێراق دەکات و، لە ٢١ هەمان مانگ دەستوری کاتی بە گرنگیەوە باسی سیاسەتی نوێی وولاتی دەکرد و ئاماژەی بەوەدەکرد کە لەمەدوا سیاسەتی دەستەجەمعی پەیڕەو دەکرێت و دەسەلاتەکانی سەرۆکی دەولەت کەمدەکرێنەوە.

بەشێوەیەکی "دیموکراسی" دەسەلاتی زۆرتری دیکتاتۆری بۆ سەرۆک کۆمار دیاریکراون، ئەل بەکر خۆی بۆ کێشەی کورد تەرخان دەکات، بارزانی دوای شکستی کودەتاکە بروسکەیەک بۆ سەرۆک کۆمار رەوانە دەکات و سوپاسی دەکات بۆ لەناوبردنی ئەو کەسەی داوای دەستپێکردنی ئۆپێڕاسیۆنە سەربازیەکانی لە دژی کوردان دەکرد. ئەحمەد حەسەن بەکریش بە خۆشحالی بروسکەکەی بارزانی وەردەگرێ و بەرزی دەنرخێنێ و، گەیشتۆتە ئەو باوەڕەی کە ئەنجامی روداوەکان رێگە دەدەن بۆ ئەوەی بە قازانجی "ئاشتەوایەکی گەورە" سودیان لێوەربگیرێت. بەلام بۆ ئەم مەبەستە پێویستی بە پالپشتی پارتی کۆمونیست هەیە بۆ ئەوەی کار لە سەر پ. د. ک. بکات و هەردووکیان جمکی یەکترن.

ناوبژی پارتی کۆمونیستی ئیتالیا شکست دێنێ[51]

ئەحمەد حەسەن بەکر و سکرتێری پارتی کۆمونیست، عەزیز محەمەد، زوو زوو یەکتر دەبینن و راوێژ بەیەکتری دەکەن و واهەست دەکرێت ئەم دیدارانە بە بەرهەمبن. عەزیز محەمەد دڵنیاییەکی زۆر دەدا و پشتی بەوە دەبەست کە لەو باوەڕەدایە بتوانێ، بە ئاسانی، بارزانی رازیبکات و بگەونە لێکتێگەیشتنێکی گشتی. لە ٢٢ شوباتی ١٩٧٢ کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمونیستی یەکێتی سۆڤیەت، بە بۆنەی ٥٠ ساڵەی دروستبوونی یەکێتی شورەوی، راپۆرتێکی پەسەندکرد و، هەر دەڵێی بۆ عێراق نووسراوە و تیایە هۆشداری دەداتە "مارشالی سوپای سور (واتە بارزانی، و)". لە راپۆرتەکە هاتووە "دۆزی گەلان یەکێکە لە رێگا هەر سەختەکانی خەباتی مارکسی و لینینی لە دژی ئیدیۆلۆژی بورجوازی و ریڤیزیۆنیزمی ئیمپریالیستی کە دەیانەوێت پێگەی سۆسیالیزم لاواز بکەن. پرۆپاگەندەی بورجوازی پەلامار دەدات و دەیەوێت هەست و سۆزی ناسیۆنالیستی بخاتە ناو ویژدانی کۆمەلانی دەولەتی سۆسیالیستی و تا بیرو بۆچوونی ناسیۆنالیستی و ناوچەگەری ببووژێننەوە و زیان بە سۆسیالیزم بگەیەنن (....) پێویستە و ئەرکی سەرشانمانە بۆ ئەوەی بە هەموو تواناکانمان پەچە لەسەر ئیدیۆلۆژی و ریڤیزیۆنیزمی دژ بە کۆمونیزم هەڵدەینەوە و شەرمەزاریان بکەین".

---

[51] ئەم تایتلە دەستکاری کراوە، لە دەقە ئیتالیەکە نووسراوە "ناوبژی جان کارلۆ پەیێتە شکست دێنێ". پەیێتە ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی کۆمونیستی ئیتالی و کەسایەتیەکی بەناوبانگی ئەوکات بوو. ئەوکات پارتی کۆمونیست دووەم پارتی ئیتالیا بوو، لە زۆربەی شارە گەورەکانی ئیتالیا لە دەسەلات بوو.

بە رای عەزیـز مـحەمەد بـارزانی گـویّ لەم ڕێنمایـانەی کۆمـونیزمی مۆسـکۆ دەگرێت، بە تایبەت کەسێک بە دۆکترینی ستالینی گۆشکرابێت ناتوانێت ڕێز لەم ڕاگەیاندنە نەگرێت کە لە دامەزراوەیەکی گرنگ و بالاوە دەرچووە.

بە بۆچوونی ئەحمەد حەسەن بەکر تەنها حیزبی شوعی دەتوانێت کاریگەری لەسـەر "شـێخی سـۆر" هەبێت و تێبگەیەنێت کە "بوژاندنەوەی ناسیۆنالیزمی نـاوچەگەری" هەلە و زیانبەخشـە. بەلام بـارزانی لەبەر ئەوەی لە قوتابخـانەی ســـتالین پەروەردە کـــراوە بـــاوەڕی بەم ڕاپـــۆرتە نـــیەو دەلـــێ "عەزیـــز کۆمونیستێکی بیّ ئەزمـونە" و ئەم ڕاپۆرتە ئاراستەی ئەم چالاکی و جـولە ناسیونالیستانە کراوە کە لە ناو خاکی یەکێتی سۆڤیەت چەکەرە دەکەن (وەک تورکمەنستان، ئوزبەکستان، کازاخستان و ... هتد) نەک ئەو بزوتنەوانەی کە "لە دەرەوەی وولاتانی سۆسیالیست" کارو چالاکی ئەنجام دەدەن.

تەنانەت سـەرکردەیەکی پارتی کۆمونیستی ئیتـالی، وەک جـان کـارلۆ پەییتـە (Gian Carlo Pajetta (1911 – 1990، کە لە شـوباتی ١٩٧٣ هـاتە عێراق و ئەوەندە باوەڕی بە خۆی هەبـوو بتوانیّ نـاوبژیوانی بـارزانی و بەکر بکـات و وەک کەسـێکی بەفیـز لێدان بلێت "ئەوە ئیشـی مـنە و خەمتـان نەبێت" خـۆی پیشاندابوو بەلام هیچی بەدەست نەهێنا، ئەحمەد حەسەن بەکر زۆر هیوای بە ناوبژیوانی سەرکردەی کۆمونیستی ئیتالی هەبوو، جۆش وخرۆش کەوتبووە نـاو بەعـس و کۆمونیستەکانی عێراق. جـان کـارلۆ پەییتـە بەوە ناسـرابوو کە کەسـێکی شـارەزاو کـارامەی ئەو جـۆرە ناوبژیوانیـانەیە. بەلام پـاش ئەوەی هەستی بە شکستیکرد زۆر خەمبارو پەرێشـان بـوو، ئەو پەیـامەکەی نیازپـاکی و ئامـــادەبوونی ئیرادەیـــی بـــوو بـــۆ ئاشـــتەوایی. زۆر کەس و لایەن ئەو ناوبژییەیان، بە شێوەیەکی بێسەر و بەر، بەرز نرخاند و ئاماژەیـان بەوە کرد کە دەرفەتێکیتری ئەوها دووبارە نابێتەوە. ئەو ڕۆژەی دانەیەکم لە ڕۆژنـامەی "لونیتـا"ی زمانحـالی پـارتی کۆمونیسـتی ئیـالی، ڕۆژی ٢٧ شـوباتی 1973،

بەدەست گەیشت، لە بەغدا، سەبارەت بە شکستی سەردانەکە، پەیێتە دەڵێ "لە سەرەتا بیرمان لەوە کردبووەوە زیارەتەکی بارزانی، لە چیاکان، بکەیەن بەڵام بەداخەوە ئەو دەرفەتەمان بۆ نەڕەخسا....."[٥٢].

نائب رئيس وزراء كوريا الديمقراطية يؤكد استنكار بلاده للعدوان الايراني على الجزر العربية الثلاث

الثورة

٢٠ فلسا

١٢ صفحة

يومية سياسية تصدر عن دار الثورة للنشر والطباعة

الرفيق صدام حسين يعلن اثناء لقائه مع وفد الحزب الشيوعي الايطالي:

حوار مباشر للتوصل الى صيغة عمل وطني موحد

دعوة الانظمة العربية التقدمية للقاء فيما بينها وضد الردة اليمينية

بايبيتا: لا يخفى علينا ان اسرائيل قاعدة امبريالية.. ودور ايران في تحقيق اطماع الامبريالية

اعلن الرفيق صدام حسين ان حوارا مباشرا سيجرى خلال ايام قليلة بين القوى الوطنية والمنظمات الشعبية والمهنية بهدف التوصل الى صيغة عمل موحد. وفي ضوء هذه الصيغة ستجرى تغيرات في المواقع السياسية.

دیداری سەدام حوسێن و جان کارڵۆ پەیێتە، لەرۆژنامەی سەورەی بەغدا، لە٢٧ شوباتی ١٩٧٣

[٥٢] لە ئەدەبیاتی پارتی دیموکراتی کوردستان – پارتی و حیزبی شوعی عێراق هیچ زانیاری و هەواڵەکم سەبارەت بەو سەردانەی جان کارڵۆ پەیێتە و هۆی شکستهێنانی دەستپێشەخەریەکە نەکەوتە بەرچاو، و.

بەرەی نیشتمانی – جەبهەی وەتەنی[٥٣]

بە هەرحال بە پێی ئەو نەخشەیەی لە لایەن ئەل بەکر پشتیوانی لێدەکرا، نزیکەی دوو سال دەبێت، بە شێوەیەکی نا فەرمی، بە ناڕاستەوخۆ پارتی کۆمونیستی عیراق لە حکومەتی بەغدا بەشدارە و لە پڕێکا بۆتە هاوبەشی سەرەکی بەعس لە "بەرەی نیشتمان"ی کە دەرگای بۆ هێزە پێشکەوتوخوازەکان والاکردووە. ئەو بەرەیە، هەر لە ئێستاوە "سەرەتایەکە بۆ پێشخستنی بزوتنەوەیەکی دیموکرات کە هەموو پێکهاتەکانی گەل لە ئامێز بگرێت و وولات بەڕێوەبەرێت". رۆژنامەی حیزبی شوعی، "فکر الجدید"، دەنووسێ کە پێکهێنانی ئەم بەرەیە دەرفەتێکە بۆ هەموو جیهانی عەرەبی، تاکە رێگایەکی کاریگەرە بۆ ئەوەی روو بەرووی ئیمپریالیزم و دەستدرێژیەکانی ببینەوە.

لە ١٦ تەموزی ١٩٧٣ لە مەراسیمێکی گەورە، پەیماننامەی پێکهێنانی "جەبهەی وەتەنی – بەرەی نیشتمانی" لە نێوان بەعس و پارتی کۆمونیست مۆرکرا و، ئەمەش سۆرپرایز (بێ هیوا)ی بۆ هەندێ لەوانە دروستکرد کە دڵنیابوون لەوەی کە پ. د. ک. دەچێتە ناو ئەم بەرەیە. پاش رۆژێک، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، لەوە دڵنیابووینەوە کە پ. د. ک. نایەوێت بەشداری ئەم بەرەیە بکات و خۆی دەبینێ و دەبا و بڕیار نادات. بەمجۆرە ناوبژیوانی پارتی کۆمونیستی عێراق، وەک هەولەکەی جان کارلۆ پەییتە، ئەنجامی پۆزەتیڤی

[٥٣] ئەم تایتلە لە دەقە ئیتالیەکە نیە، بەباشمانزانی تەنها ناوی"بەرەی نیشتمانی" بنووسین و پەرەگرافەکان لە یەکتر جیا بکەینەوە، و.

بەدەست نەهێنا. ئەوەتە ئەحمەد حەسەن بەکر، بە خۆی، داوا لە پ. د. ک. دەکات نیاز پاکی پیشان بدات و دەڵێت "ئێمە بەرەیەکمان ناوێت ئەمڕۆ دروست بێت و بەیانی هەڵبوەشێتەوە، وەک چۆن لە رابردوو زۆرجار رویداوە. ئێمە بەرەیەکی بەهێز و درێژخایەنمان دەوێت کە ئامانجی ستراتیجی گەورەی هەبێت. بەرەیەک کە بتوانێ ببێتە مۆدیلێک بۆ هەموو هێزە نیشتمانی و پێشکەوتوخوازەکانی هەموو نیشتمانی عەرەبی".

سەرەڕای قسەکانی سەرۆک کۆمار کە بە پۆزەتیڤ باسی رێکەوتنەکەی کرد و بە گەشبینی تەماشای ئایندەیکرد بەلام هێشتا زۆر کەس بە چاوی رەشبینی هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەن. لەبەر ئەوە عەزیز محەمەد، بە لەبەرچاگرتنی ئەو بۆچوونەی بەرامبەر کۆمونیستەکان لە ئارادایە، دێتە قسە و دان بەوەدەنێ کە دانوستانەکان لەگەل پ. د. ک.، تاکو ئێستا، ئەو بەرهەمەی نەبووە کە هیوامان لەسەری خواستبوو بەلام گفتوگۆکان زۆر بە جدی دەچنە پێشەوە و پێویستیان بە کات و لێکدانەوەی زیاتر هەیە. لە راستی "ئێمە پێشبینی ئەو دەرەنجامەمان کردبوو، بەلێ راستە کە رێکەوتنی پ. ک. ع. و بەعس تەنها نیوەی رێگاکەیە و دەبێ تەواوی بکەین". بەلام عەزیز محەمەدیش باوەڕی تەواوی بە قسەکانی خۆی نیە و، کوردەکانیش هەموو هەولێک دەدەن بۆ ئەوەی پیشان بدەن کە ئەوان لەم رێکەوتنە دوورن و نە بە ساردی و نە بە گەرمی کاریان تێناکات. ئەوەتە کوردەکان خۆیان لەم "هەراو هۆریای نیشتمانپەروەری"ەی شەقام و کۆلانەکانی بەغدا بە دوور گرتووە کە دوای ٤٨ سەعات لە راگەیاندنی جەبهەی وەتەنی، سەر تاپای شاری بەغدایان، داگیر کردووە، وەک بلێی نە بایان دیووەو نە باران. ئەو هەموو ئاهەنگ و خرۆشانەش لەگەل ١٥ سالەی شۆڕشی ١٩٥٨ و ٥ سالەی شۆڕشی ١٩٦٨ یەکدەگرنەوە. هەڵبەتە کەس باسی دەستکەوتەکانی قاسم و عارف ناکات، وای لە حالی ئەو کەسانەی ناویان دەهێنن.

کوردەکان بە شاندێکی زۆر بچوک بەشداری ئاهەنگەکان دەکەن بەلام وەکو هەموو جار بە هەلوێستێکی نەیارانە و بەرامبەرەکەیان تورە دەکەن، بە جلو بەرگی فۆلکلۆری رەنگاو رەنگی کوردی و خەنجەریشیان لەبەر پشتێن دادەنێن، زۆر بەخۆیان دەنازن، بە سەر بەرزی سینگیان دەردەپەرێنن و وەک ئەوەی بەشداری لە مەسیرەی ئۆلیمپی بکەن. لە یاریگای شەعب، بێجگە لە لایەنگرانی رژێم، ژمارەیەکی زۆر سەربازی چەک بەدەست ئامادەی ئاهەنگە جەماوەریەکەن.

شاندی کوردەکان، لە یاریگا، وێنەیەکی گەورەی بارزانیان بەدەستەوە گرتووە و دەچن لە تەنیشت وێنە گەورەکەی ئەحمەد حەسەن بەکر دایدەنێن. لەم دانانە کوردەکان مەبەستی تایبەتی خۆیان هەیە، لە یاریگەی شەعب ژمارەیەکی زۆرلە شاندی بیانی، لە ریزی پێشەوە کورسی شەرەفیان بۆ تەرخانکرابوو، دانیشتبوون، لە ناو ئەمانەش شاندی یەکێتی سۆڤیەت هەبوو کە حیساب و کتابیان بۆ هەموو دیاردەو شتێکی بچوکیش دەکرد.

رۆژی دوایی روداوەکەی یاریگەی شەعب دەبێتە مایەی قسەو قسەلۆک و پۆلێمیک و بە هەموو شاری بەغدا بلاو دەبێتەوە. لەبەر ئەوە جێگری سکرتێری حیزبی بەعس، سەدام حوسێن، کۆنفرانسێکی رۆژنامەوانی ساز دەکات و زۆر بە وریایی و روخۆشی دەیەوێت قەناعەت بە رۆژنامەنوسەکان بکات کە هیچ شتێکی نەگەتیڤ روینەداوە و دەلێ ئەگەر تاکو ئێستا پ. د. ک. نەهاتۆتە ناو بەرەی نیشتمانی مانای وانیە کە دانوسانەکان کۆتاییان هاتووە. بە پێچەوانەوە واتە دانوستانەکان زۆر جدین و بەرەو ئامانجی بالاو گرنگ هەنگاو دەنێن، مەبەستمان هەموو جۆرە رێکەوتنێک نیە بەلکو بە دوای رێکەتنێکی پێرفێکتین. درێژەی پێدەدات و دەلێ "ئێمە لەو خالە دەست پێدەکەین کە لە عێراق ٣ پارتی سەرەکی وجودیان هەیە، حیزبی بەعس، حیزبی شوعی عێراق و پارتی دیموکراتی کوردستان. باوەری تەواومان بەوە

هەیە کە ئەگەر ئەم سێ لایەنە نیازپاکی بنوێنن ئەوە زوو بە زوو دەگەوینە ڕێکەوتنێک. ئەم ڕێکەوتنەش دەبێتە بڕیاردەر بۆ کۆتایهێنان بەم ململانێ نا مەعقولەی کە بۆتە مایەی خوێن ڕشتن لە هەرێمی باکوری ولاتەکەمان".

ئەمجۆرە کۆنفرانسانە لە بەغدا لە شانۆگەریەکانی "کۆمێدیای فەرەنسی" دەچن و، ڕۆژنامەنوسەکان شێت دەکەن و هەرگیز وەلامی مەعقولی پرسیارەکان بەدەست ناهێنن. بەخۆشیەوە تەماشای تورەبوون و سەرلێشێواوی هاوڕێ ڕۆژنامەنووسە لاوەکانی ڕۆژئاوا دەکەم کە بۆ یەکەمجارە تووشی دەردەسەری و ترامای پسیکۆلۆجی دەبن، پڕۆپاگەندەی عێراق وەک بنێشت پێوەت ئەنوسێ و نازانی چۆن خۆتی لێ ڕزگار بکەیت. ئەم تاکتیکەی عێراق شاکارێکە لە زانستی سەر لێشێواندن. مایەی سەر سوڕمانە بۆ هەر کەسێک، سەر شێتانە، بیەوێت بە شێوەیەکی مەنتیقی بگەوێتە ئەنجامەکان یان وەک ئەو کەسەی لێدێت کە لەناو لابرینتێک Labyrinth بێت و نەزانێ چۆن بچێتە دەرەوە.

ئەوە چەند نموونیەک لە پرسیارو وەلامی نێوان ڕۆژنامەنوسان و سەدام حوسێن تکریتی:

ڕۆژنامەنوس: لەسەر چ بنەمایەک حیزبی بەعس و کۆمویست لەو باوەڕەدان لەگەل پارتی دیموکراتی کوردستان دەگەونە ڕێکەوتن؟

سەدام حوسێن: لەسەر ئەساسی بەیاننامەی ١١ ئازاری ١٩٧٠ کە لە لایەن سەرکردایەتی ئەنجومەنی شۆڕش دەرچووەو دانی بە مافی ئۆتۆنۆمی کوردەکان، لە چوارچێوەی دەولەتی عێراق، ناوە.

سەرنج بدەن سەدام حوسێن چۆن بە فەخرەوە نالێت مافی ئۆتۆنۆمیمان "پێ بەخشیوون" بەلکو دەلێ "داننان بە بە مافی ئۆتۆنۆمی".

ڕۆژنامەنوس: واتە دان بەو مافانە دەنێنن کە هەموو حکومەتەکانی عێراق، لە سالی ١٩٥٨ تاکو ئێستا دانیان پیاناوە؟

سەدام حوسێن: نا، نا. شۆڕش لە سالی ١٩٥٨ ئەنجامدرا بەلام نیشتمانی عێراق ئەوەیە کە دوای ١٠ ساڵ لە دایک بووە، لەوکاتەی حیزبی بەعس، بە سەرۆکایەتی سەرکردە و رابەری نەبەزمان، سەرۆک ئەحمەد حەسەن بەکر، دەسەلاتی گرتە دەست. بژی سەرۆک ئەحمەد حەسەن بەکر!

رۆژنامەنوس: باشە ئەگەر بەیانی ١٩٧٠ تاکو ئێستا نەیتوانیووە ئاشتی دابین بکات لەسەر چ بنەمایەک دوای ٣ سال دەبێ موعجیزەیەک رووبدات؟

سەدام حوسێن: ئەوەش لەبیر نەکەین کە ئیمپریالیستەکان هەمیشە خەریکی بۆسە دانانن....

کام ئیمپریالیزم ؟

هەموو ئەولایەنانەی لە دژی عێراق پیلان دەگێڕن! باسی ئەوەم دەکرد و دەمەوێت ئاماژە بەوەش بکەم کە ئێمە لە سالی ١٩٧٠ هەرگیز بیرمان لەوە نەکردەوە کە تەنها بە بەیاننامەیەک هەموو رێگریەکان لابەرین و بیریشمان لەوەش نەکردەوە کە تەنها بە نیاز پاکی بتوانین چارەسەی کێشەکە بکەین. بۆ گەیشتن بە چارەسەر پێویستیمان بە ئیرادەو نیازپاکی برا کوردەکانیشمان هەیە، لە بیر نەکەین کۆماری عێراق هی کورد و عەرەبە.....

رۆژنامەنوس: لەوانەیە زیاتر عەرەبی بێت نەک کوردی ...

سەدام حوسێن: گوێ بگرە ئەوانە بوختانن و لە لایەن ناوەندەکانی پرۆپاگەندەی ئیمپریالیستەکان بلاودەکرێنەوە.

رۆژنامەنوس: لەبەرچی بارزانی داوای یارمەتی لە وولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا کردووە، تەنانەت بەلێنی نەوتیشی پێداون؟ حیزبی بەعس، بە تایبەتی پارتی کۆمونیست، چۆن ئەو بادانەوەی بارزانی بۆ لای ئەمریکیەکان هەلدەسەنگێنن؟

سەدام حوسێن: ئەو فاکتانە هیچ کاریگەریان لەسەر دانوستانەکان نیە. خالی سەرەکی ئێمە بەیاننامەی ئازاری ١٩٧٠ یە کە بەردی بناغەیە، ئەوانیتر هیچ نین، ئەوەی بەلای ئێمە گرنگە نیشتمانی عێراقە.

رۆژنامەنوس: مەبەستتان چیە لە بەردی بناغە؟

سەدام حوسێن: واتە لە ئەساس نابێت گرفت لە نێوان کورد و عەرەب هەبێت.

رۆژنـــــامەنوس: بەلام وەک دیـــــارە ئەو گرفتـــــانە وجودیـــــان هەیە ..... ئەو ئۆتۆنۆمیەی کوردان بە چ شێوەیەک دێتە جێبەجێکردن؟

سەدام حوسێن: بە شێوەیەک لەگەل بەرژەوەندی عێراق بگونجێ.

بۆ ماوەی ٢ سەعات لە هۆلێکی زۆر گەرم، جیرەجیری ئەو پانکە گەورەیەی کە بە بنمیچی هۆلەکەوە بوو زۆر بە سەبری دەسوڕایەوە و، شەڕە قسەی نێوا رۆژنامەنوسان و سەدام حوسێن تەواو بێتاقەتی کردم. لە مەمەڕەکان سەربازەکان بە دەنگە دەنگ و غەلبە غەلب هەراسانیان کردین، هەتا ددانیان پڕ چەک بوون، بەم گەرمایە و هەر یەکە بە شێوەیەک لە شوێنێک دەستی لەسەر پەلاپیتکەی چەکەکەی بوو، هەر دەتووت ئەوە لەسەنگەری پێشەوەی شەڕن، ئامادەن پالپشتی یان بەر پەچی لە شۆڕش بکەن.

لە ئازاری ١٩٧٤ شەڕ دەستی پێکردەوە[٥٤]

لە شوباتی ١٩٧٤، لە ناکاو، حکومەتی عێراق پڕۆژەیەکی ڕاگەیاند کە تیایا هاتووە لە ١١ ئازاری ١٩٧٤ ئۆتۆنۆمی، لە پارێزگاکانی باکور، دەدرێتە کەمایەتی کورد، یان بەشێوەیەکیتر هەموو ئەو ناوچانەی زۆرینەی کوردنشینن دەکرێنە هەرێمی ئۆتۆنۆمی کوردستان و پارچەیەکی دانەبڕاوە لە کۆماری عێراق. بەلام لە ژێرەوە فاکتێکی نوێ خۆی حەشارداوە، لێرەوە فێلەکە دەست پێدەکات. بە پێی پڕۆژەکەی بەغدا هەموو ئەو ناوچانەی، بە پێی سەرژمێری سالی ١٩٦٧، زۆرینەی دایشتوانیان کوردە، دەخرێنە سەر هەرێمی کوردستان. ئەو سەرژمێریەی سالی ١٩٦٧ پڕیەتی لە کەموکورتی و تەزویر. بارزانیش زۆر بە توندی ئەم سەرژمێریە ڕەتدەکاتەوە، بە پەلە کەوتۆتە خۆ، لە ڕێگەی کەنالی تایبەتی، دەنگی گەیاندۆتە زۆر لا و تەنانەت وولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، داوای سەرژمێریەکی نوێ، لە ژێر کۆتڕۆلی یو ئێن UN، دەکات. لێرە ناکۆکیەکان لەسەر داتای سەرژمێری، زیاتر لە چاو هەر شوێنێکیتر، زۆر گەرموگوڕە. بەغدا دەلێ کوردەکان ژمارەیان لە ملیۆنەک کەمترە، بارزانیش ئەوە دووپات دەکاتەوە کە کوردەکان ١ لەسەر ٤ دانیشتوانی عێراقن، هەموو عێراقیش ٩ ملیۆنە.

لە شەوی ١١ ئازاری ١٩٧٤، بەبێ لەبەر چاوگرتنی ئەوەی کە کوردەکان هەستیان بە دەستبڕین کردووە، سەرۆکی حکومەت، بەهەمان زمانی مندالانە

---

[٥٤] لە دەقە ئیتالیەکە ئەم تایتلە نیە، بۆ ئاسانکاری و جیاکردنەوەی ڕوداوەکان، بە باشمانزانی، زیادی بکەین، و.

و بردنەوە، لە ڕێگەی رادیۆ و تەلەلەفیزیۆنەکان رایدەگەیەنێت کە هەموو ئەو ناوچانەی زۆرینەیان کورد نشینە، بە پێی یاسا، دەخرێنە سەر هەرێمی ئۆتۆنۆمی. بە پێی کام یاسا؟ یاسایەک کە تاکو ئێستا کوردەکان ئاگایان لێ نیە و ناوەڕۆکەکەی ناناسن. سەرۆک کۆمار دەلێ لەم زووانە لە "رۆژنامەی وەقائیعی عیراقی" بلاو دەکرێتەوە. کەی بلاودەکرێتەوە؟ "لەوانەیە لە کۆتایی ئەم مانگە".

بەلام "شێخی سۆر" پێویستی بە چاوەڕوانی نیە، پیاوەکانی و ئەوانەی دەنگ و باسی پێدەگەیەنن لە هەموو دامەزراوە هەستیارەکانی دەولەت و کون و قوژبنەکان پەرتو بلاون، لە دوای یەک رۆژ دەقی یاساکەی دەدەنە دەست، بە پێ ئەم پرۆژەیە:

١. ناوچەکانی سەر سنوری ئێران و تورکیا، لە چوارچیوەی کۆماری عێراق، دەخرێنە سەرئیدارەی ئۆتۆنۆمی.

٢. هاولاتیانی ئەم هەرێمە بەشێکی دانەبڕاون لە کۆمەلانی خەلکی عێراق.

٣. ناوەند (نەک پایتەخت)ی ئەم هەرێمە شاری هەولێرە، دەکەوێتە ناو جەرگەی بیرە نەوتەکانی باکور.

٤. ئەنجومەنێکی یاسادانانی کوردستان – مجلس التشريعي، لە ٣٠ کەس، پێک دەهێنرێت کە بە دەنگدانی گشتی هەلدەبژێردرێن. پێویستە کاندیدەکان رەگەزنامەی عێراقیان هەبێت و تەمەنیان لە ٢٥ سال کەمتر نەبێت.

٥. ئەنجومەنێک لە ١٠ کەس پێک دێت و دەبێتە ئۆرگانی جێبەجێکاری دەسەلاتی ئۆتۆنۆمی – مجلس التنفيزی.

٦. زمانی رەسمی عەرەبیە بەلام دۆکومێنتە فەرمیەکانی ئیدارەی کوردستان دەتوانن بە زمانی کوردی بنووسرێن و بریارەکانی هەرێمی ئۆتۆنۆمی بە هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی بلاودەکرێنەوە.

٨. هەمــوو ئەو كــوردانەی بەو یاســایە رازیــن لێبــوردنێكیی زۆر بە ئیمتیــاز چاوەڕوانیان دەكات.

٩. پێویستە ئۆرگان و دامەزراوەكانی دەولەت لەسـەر ئاستە جیاوازەكان، بۆ جێەجێكردنی ئەم یاسایە، هەماهەنگی بكەن و بۆ ئەم مەبەستەش وەزیرێكی دەولەت دیاری دەكرێت.

دەنگۆی ئەوە هەیە كە چەند برگەیەكیتر، تا ئێستا، بلاونەكراونەوەو بە نهێنی ماونەتەوە. بەلێنی بوجەیەكی دیاریكراو بە هەرێمی ئۆتۆنۆمی، لە چوارچیوەی بـوجەی گشـتی دەولەت، دراوە. واتە بـوجەی تـایبەتی خـۆی نابێت بەلكو بە مـالیەی حكـومەتی ناوەنـد گرێـدراوە. هەلبـژاردن و دیـاریكردنی سـەرۆكی حكـومەتی ئۆتۆنـۆم، لە نێـو ئەنـدامانی ئەنجـومەنی یاسـادانان، لە دەسـەلاتی سەرۆك كۆماری عێراقە و هەر كاتێكیش ویستی، بەبێ ئەوەی پێویستی بە هێنــانەوەی پاســا و هــۆیەک هەبێــت، بیگۆرێــت. لەمەش زیــاتر دادگــای پیـاچوونەوە بەغـدایە بـۆ ئەوەی كـۆنترۆلی دەسـتوری و هەمـوو بڕیارەكـانی دادگا و ئیداری و سیاسـی بكات كە لە لایەن ئۆرگانەكـانی هەرێمـی ئۆتۆنـۆم دەردەكرێن.

بە یەک ووشــەش باســی كەركـوک و نــاوچە دەولەمەنـدەكانی دەوروپشـتی نەكراوە كە كوردەكان دەیانەوێت بخرێتە سەر هەرێمی كوردستان. بە یەک ووشـــەش باســـی داهـــات و خێــرو بێــری نەوت نەكــراوە كە لە نــاوچە كوردنشــینەكان دەردەهێنرێــت. باســـی ســـوپای كوردســـتان، تەنــانەت لە چوارچێوەی سـوپای عێراقیش، نەكراوە. باسـی ناسـنامەی جێگری سـەرۆک كۆمـاریش نەكراوە كە بە پێی بەیانی ئـازاری ١٩٦٩ (١٩٧٠ یە، هەلەی چاپە، وەرگێڕ) دەبێ كورد بێت.

ئەوە مشــتێک لە خەرمــانی كەموكـورتی و ناكۆیەكــانە و كــافیە بــۆ ئەوەی توڕەیی بارزانی و هەڤالەكانی بتەقێتەوە، ئەوان ئەم پرۆژەیەی ئاشتەواییان بە

گاڵتە پێکردن و هەڵخەڵەتاندن دەزانن، دەڵێن حکومەت خیانەتی لە بەڵێنەکانی خۆی کردووە.
لە ئێوارەی ١٢ ئـازار بـارزانی، لە ڕێـگەی ئیـزگەی رادیـۆ نهێنـی، نـاوەڕۆکی پڕۆژەکەی ئاشکراکرد و بەمجۆرەش بە پێش حکومەت کەوت کە قەراربوو، لەوانەیە، لە کۆتایی مانگ بلاویان کردابایەوە.
بلاوبوونەوەی پڕۆژەکە بۆ ئەحمەد حەسـەن بەکر موفاجەئە بوو، زۆر توڕە بوو و رقی زۆری لەم خائینانە هەستا کە پڕۆژەکەیان دزە پێکردبوو، دەستی بە کـۆمەلە جـولەیەک کـرد، لە لایەک هەولیـدا پالپشـتی کوردەکـانی بەغـدا بەدەست بهێنیَ، خۆپیشاندانیکی پڕۆپاگەندەییان، بۆ راگەیاندنی ئۆتۆنۆمی، بە پەلە پەل سـازکرد. لە لایەکیتـریش بەکـر رایگەیانـد کە حکـومەتی عێـراق، بـۆ کۆتایی هێنان بە شەڕی براکوژی، کە زیاد لە ١٥ سالە بەرۆکی وولاتەکەمانی گرتـووە، بە یەک لایەنـانە بڕیاریدا ئۆتۆنـۆمی، وەک لە لە بەیاننـامەی ئـازاری ئێمە ئاماژەی پێکراوە، جێبەجێ بکات. بەلام ئەحمەد حەسـەن بەکریش، وەک ســـەرۆکەکانی پــێش خـــۆی، ســـەرکەوتن بەدەســـت نـــاهێنیَ. راســـتە لە خۆپیشاندانەکەی بەغدا ژمارەیەکی زۆر لە کوردەکان بەشداریان تیا کرد و لە لافیتەکانیان بە شان و بـالی دۆستایەتی کوردوعەرەب و سـەرۆک کۆماریـان هەلـدەگوت بەلام ئەمەش شکسـت دێنـیَ. ئەوکـاتەی یەکێـک لە وتاردەرەکـان ناوی بـارزانی دێنیَ هەمـوو بەیەکەوە، دەست بە چەپلە لێدان دەکەن و وەک هۆشداریەک، بە جۆش و خرۆشەوە ناوی بارزانی .... بارزانی ...، سەرکردەی جەنگاوەر دێنن.
ئەحـمەد حەسـەن بەکـر، وەک هەمـوو سـەرۆکەکانی پـێش خـۆی، خەونێکـی گەورەتری هەیە، خەون بەوە دەبینیَ بتوانێت دەسەلاتێکی نەرمتر و ریالیستی کوردی لە بـاکور دامەزرێنێت و، بتوانێت جێگە و پێگەی دەسـەلاتی سیاسـی بـارزانی پڕ بکـاتەوە، بـارزانی لە جەمـاوەرەکەی دابـبڕیَ و ئەگەر بکـریَ ئەو

یاخیە سەرسەختە لەناو بەرێت. ئەل بەکر دەسەلاتێکی کوردی دەوێت کە هاریکاری و هەمائەنگی دەگەڵدا بکات، بەو ئۆتۆنۆمیە رازیبێت کە حکومەت ئامادەیە دانی پیا بنێت. ئەوە چەند سالە حکومەتی عێراق کار لەسەر ئەو پیلانە دەکات بۆ ئەوەی کوردەکان بەش بەش بکات بەلام تاکو ئێستا سەرکەوتنی بەدەست نەهێناوە. ئێستا ناوی دوو کەس دێت کە بە دڵی بەغدان، ئەوانیش جەلال تالەبانی و هاشم عەقراوین، هەردووکیان، کاتی خۆی، زۆر نزیک بوون لە بارزانی. هەردووکیان لە هیچیان کەم نیە، بێگومان بەغدا هەموو شتێکی بۆ دابینکردوون، بەلام تاکو ئێستا، بە ئاگاییەوە، خۆیان بە دوور گرتووە.

لێرەدا بەکر، وەک قاسم و عارفی ١ و ٢ پێویستە دان بە هەلە و حیساباتی خۆی بێنێ، چ لەسەر ئاستی سەربازی یان سیاسی. "شێخی سۆر" نایەوێت تووشی هیچ موفاجەئەیەک بێت، بۆیە پلانێکی تۆکمەی ستراتیجی ئامادە دەکات، گوند بە گوند هاواری شەڕ دەبیسترا و پێشمەرگە ئامادەباشی کردبوو بۆ ئەوەی بەرپەچی پەلاماری سوپای عێراق بداتەوە. بەغدا ٣ فیرقەی سەربازی رەوانەی کوردستان دەکات بەلام لە رێگا زۆر ماندو شەکەت دەبن و، بە ئاسانی ناگەونە چیاکان، ئا لێرەدا، لە ناکاو، دەکەونە بەر بۆسە و پەلاماری پێشمەرگە، کە بە شێوەیەکی خێرا و سۆرپرایز و بێدەنگی ئەنجام دەدرێن.

ئەمجارە کوردەکان چەکی تەیارەشکێنیش بەکار دێنن، هەلیکۆپتەرێک دەهێننە خوارەوە، ٢٦ سەربازی تیابوو، ٤ دەکوژرێن و ئەوانیتر بە دیلی دەکەونە دەستی پێشمەرگە. ژمارەیەک سەربازیش لە کاتی پەڕینەوە لە روباری خابور، لەسەر سنوری تورکیا، لە پشتەوە دەستدرێژی گوللەیان لێدەکرێت و دەبێتە قەسابخانە. ژمارەیەک بە دیل دەکرێن، ئەوە لە کاتێکدایە کە هێزێکی پێشمەرگە، بە سەرۆکایەتی بارزانی، شاری زاخۆ داگیر دەکات و بە جۆش و

خرۆشەوە لە لایەن هاوولاتیان پێشوازیان لێدەکرێت[55]. بارزانی، لە زاخۆ، قسە بۆ خەلکی دەکات و داوایان لێدەکات بچنە ریزی "پێشمەرگەی کوردستان". ئەوەی کە زۆر دەنگی دایەوە بریتیە لەوەی کە قایمقام، دەچێتە پال پێشمەرگە و دەمودەستیش بارزانی دەیکاتە ئامیر هێز.

دوای چەند رۆژێک، لە دوای ٤ سال لە پوکانەوەی هیواکان، لە دانوستان و چاوەڕوانی، لە راستی ٤ سال خۆ پاراستن، ئێستا کوردەکان وەک شانە هەنگ بە درێژایی سنوری تورکیا بلاودەبنەوەو کۆنترۆلی ناوچەکان دەکەن. لە لایەک چەک بەسەر هاولاتیان دابەش دەکەن، لە لایەکیتر، لە گوندەکان، چالی خۆ پاراستن - مەلجآ لێدەدەن بۆ ئەوەی خۆیان لە بۆردومان و فڕۆکەکان بپارێزن. ئەوە لە کاتێکدایە کە هەزاران ژن و پیاو دەچنە ریزەکان پێشمەرگ و جەنگاوەرە خۆبەخشەکانی مەلا مستەفا بارزانی ژمارەیان زیاد دەکات.

لە ماوەی نیوەی دووەمی ئازار کوردەکان سەرکەوتنی باش بەدەست دێنن و پارێزگاری لە دەستکەوتەکانیان دەکەن. زۆربەی ناوچەکانی سەر سنوری تورکیا دەکەونە دەست کوردەکان و ئالای عێراق دەهێننە خوارەوە و هی کوردان، لە شوێنیان، بەرزدەکرێتەوە، سەدان سەرباز دەکوژرێن، لە نزیک کەرکوک ٢ فڕۆکەی بارهەلگری سەربازی تێک دەشکێندرێن و فڕۆکەیەکیتر لە ناوچەی گەلالە، بارەگای سەرەکی کوردەکان، بە هەلە چەک و تفاق فڕێدەدات و دەکەوێتە دەستی کوردان، لە گەلالە تۆپی تەیارە شکێنی ٢٠ ممی روسی و چیکۆسلۆڤاکی دانراون بۆ ئەوەی پارێزگاری لە ئیزگەی "دەنگی کوردستان" بکەن.

---

[55] بە پێی بەلگە و زانیاریەکان مەلا مستەفا بارزانی قەت بەشداری و سەرکردایەتی شەڕی نەکردووە، و.

سەرۆک کۆمار، ئەحمەد حەسەن بەکر، سەبری نامێنێ، پێشتر، بە هۆی دزە پێکردنی زانیاریە هەستیارەکان بۆ بارەگای بارزانی نەیاری هەرە سەرسەختی، زۆر تورە بوو بوو. ئێستا لە هەفتەی یەکەمی نیسانین، بۆلێتینە سەربازیەکان پڕ لە شکستی و رەشبینین. بۆیە بیر لە دەستپێشخەریەکی سەرکەوتوانە دەکاتەوە، ئەوەتە لە ٧ نیسان (رۆژی دامەزراندنی حیزبی بەعس، وەرگێڕ) ٥ وەزیرەکەی پارتی سەر بە بارزانی لە حکومەت دەردەکات، لە راستی ٣ دانەیان پێشتر پۆستەکانیان جێهێشتبوو و گەڕابوونەوە کوردستان. ئێستاش دارا تۆفیق، سەرنوسەری رۆژنامەی التآخی، زمانحالی پ. د. ک. پۆستەکەی جێهێشت. لە شوێی ئەوان ٥ وەزیری کوردی سەر بە حکومەت لە شوێنیان دانران، لەناو ئەم وەزیرە نوێیانە، تەنانەت کوڕێکی بارزانی دەستنیشان کراوە، ئەویش عوەبەیدوللا بارزانیە کە لێرە بە جاش – خائین ناوی دەبەن یان تۆ بلێی داشی دامەی دەستی سەرۆکە شەڕکەرەکە نەبێت؟ ئەوەش یەکێکە لەو هەزاران سڕ و پەنهانی ئەو بارو دۆخە ئالۆزەی کە کۆدەکانی ناخوێندرێتەوە. دوو کوڕیتری بارزانی، ئیدریس و عوسمان (لەوانەیە هەلەی چاپ بێت و مەبەستی مەسعود بێت، وەرگێڕ) هەمیشە، بەسەر بەرزانە، لەتەک باوکیانن.

لەبەر ئەوەی پەیوەندیەکان لەگەل کورد تێکچوون و تەرازوی شەڕەکەش بەلای کوردانە، ئەمەش کاریگەری نەگەتیڤ دەکاتە سەر ناوخۆی عێراق، بۆیە بەکر بیر لەوە دەکاتەوە لەسەر ئاستی دیبلۆماسی سەرکەوتن بەدەست بێنێ، لە ١٠ نیسان شاندێکی بەریتانی، بە سەرۆکایەتی دۆنالد مێتلاند Donald Maitland دەگەوێتە بەغدا و پەیوەندی دیبلۆماسی نوێ دەکەنەوە، کە لە سالی ١٩٧١ بە هۆی نارەزایی عێراق لە بەرامبەر داگیرکردنی ٣ دورگە لە لایەن ئێران لە کەنداوی فارسی پچرا بوو. ئەل بەکر دەتوانێ هەندێ بەلێن لە بەریتانیا، سەبارەت بە هەمائەنگی ئابوری و تەکنیکی، بەدەست بێنێ.

لە هەمان ڕۆژ، ١٠ نیسان، بەغدا و مۆسکۆ بروسکەی پڕ لە دۆستایەتی ئاڵوگۆڕ دەکەن، لە هەردوو پایتەخت ئاماژەو پێداگری بە گرنگی ڕێکەوتنی دۆستایەتی و هەماهەنگی ١٥ سالەی نێوانیان دەکەن کە لە ٩ نیسانی ١٩٧٢ مۆرکراوە[٥٦].

پەیوەندی لەگەل لەندەن نوێکرایەوە، لە دۆستایەتی و هەماهەنگی مۆسکۆ دڵنیاکراوە ئێستا بەکر بیر لەوە دەکاتەوە بۆ هەولێک نەدا بۆ ئەوەی ڕێگە لە کۆمەکی کوردەکان لە سەر سنوری ئێران و تورکیا بگیرێت؟ ئەوەتە ئەحمەد حەسەن بەکر هەموو هەول و توانا دیبلۆماسی و پڕۆپاگەندەکانی دەخاتە گەڕ بۆ ئەوەی هۆشداری بداتە تورکیا و ئێران و تێیان بگەیەنێ کە ئامانجی کۆتایی بارزانی ئەوە نیە کە باسی دەکات، واتە ئۆتۆنۆمی نیە بەلکو لە ڕاستی بریتیە لە دەولەتی کوردستانی گەورە کە ناوچەیەکی فراوانی تورکیا و ئێرانیش دەگرێتە خۆ، واتە دەولەتێک کە ژمارەی دانیشتوانی، بەلای کەم، خۆی لە ١٢ ملیۆن کەس دەدات، هەموو ناوچەکانی چیای ئارارات، دۆلە بەرزەکانی دیجلە و فورات، ئاراس، نێوان گۆمی وان و ورمێ، بەرزایەکانی ئازەربایجانی ئێران و تا دەگاتە ناوچە نەوتیەکانی کەرکوک و موسل لە خۆ دەگرێ.

بەلام تاران و ئەنقەرە لەمە دڵنیابوون کە دەتوانن کۆنترۆلی بارودۆخەکە بکەن سەرەڕای ئەوەی کە ژمارەی کوردی ئەم دوو وولاتە زۆر زیاتر بوو لە هی کوردانی عێراق. لە ڕاستی ئەم دوو وولاتە کەیفیان بە عەشیرەتە کوردە چیایەکان، بە خۆ ناز و بە شکۆی عێراق، نە دەهات کە بە بەردەوامی لەگەل عەرەبەکان لەشەڕدان و، سەرەڕای ئەمەش ئەم دوو دەولەتەش نێوانیان لەگەل عارەبان باش نیە.

[٥٦] پەیمانەکە لە ٩ نیسانی ١٩٧٢ مۆرکراوە بەلام بۆ ماوەی ١٥ سال بوو.

پڕۆژەکەی بەکر هیچ بەدەست ناهێنێ. نۆبەی جێگری سەرۆک کۆمارە (سەدام حوسێن، و) و کۆنفرانسێکی رۆژنامەوانی ساز دەکات و دەمەقالی پەیدا دەبێت، ئەویش بە شەخسی شای ئێران بەوە تۆمەتبار دەکات کە گوایە چەکێکی زۆری داوەتە "خائینان" و لایەنگرانی بارزانی، لە کاتی تەقینەوەو توڕەبوونی بە هاوارکردن و هەڕەشە دەڵێ:

١. ئێمە سورین و بڕیارمانداوە ئەگەر بە شێوەیەکی سیاسی نەتوانین کۆتایی بەو یاخیبوونە بهێنین ئەوە بە هێز کۆتایی پێدێنین.

٢. ئێمە ئامادەین لەسەر زۆر بەرەدا شەڕ بکەین و خەباتمان ببەینە ناو خاکی ئەو وولاتانەی هەڕەشەمان لێ دەکەن.

دوای چەند سەعاتێک، پاش ئەوەی ئەم هەڕەشەیە دەگەوێتە تاران یەکسەر سوپاکەیان لەسەرسنوری عێراق دەخەنە ئامادەباشی و هێزی زیاتریش رەوانە دەکەن. ئەم روداوەش ئەوەیە کە بارزانی پێی خۆش بوو و ئێستا زیاتر هەست بە دڵنیایی دەکات، بە تایبەتی لە کاتی تەنگانە دەتوانێ پشت بە ئێران ببەستێ، ئەوە لە کاتێکدایە کە فیرقەی ٨ بەغدا، بە پالپشتی هەلیکۆپتەری جەنگی، بەرەو رەواندوز، نزیک بارەگای گشتی بارزانی، بەڕێکەوتووە.

لە کۆتایی مانگی نیسان با و باران و بۆرانێکی بەهێز سەر چیاکانی کوردستانیان گرتەوە، ئەمەش لە لایەک رێگەی بە پێشمەرگەدا پشویەک بدات و هەناسەیەک هەلمژێ، لە لایەکیتریش رێگەی لە پێشڕەویەکانی سوپای عێراق کرد. ئەم وچانە رێگەی خۆشکرد بۆ بوژانەوەی هەولە دیبلۆماسیەکان، بە نهێنی بێ یان بە ئاشکرا. دەنگۆی جۆرە رێکەوتنێک لە نێوان بارزانی و شای ئێران بلاودەکرێتەوە، بە قسە ئێران کۆمەکی جولانەوەی بارزانی دەکات بە مەرجێک کوردەکانی ئێران گیروگرفت دروست نەکەن و ئارامی بپارێزن.

هەردوو لا ڕێـزی ئەم پەیمانەیـان گرتـووە. بـارزانی لەوە دڵنیـا بـۆتەوە کە ناتوانێ، چیتر، پشت بە کۆمەکی مۆسکۆ ببەستێت و کۆشکی کرملین لە نێو بژاردەکانی بە باشی زانیوە لەگەڵ بەغدا ڕێک بکەوێت. لە هەمـان کـات شـای ئێران، بە ئاشـکرا، حەز ناکـات ڕژێمێکی سۆسیالیسـتی نەیـار لە سـنورەکانی ڕۆژئـــاوای ســـەر دەبێنـــێ. دەنگـــۆی ئەوەش هەیە کە گـــوایە شـــای ئێـــران ووتـوویەتی ئەگەر پێویسـت بکـات و ئەو دڕکەی عێـراق لە پێـی دەردێنـێ و ئەگەر هەڕەشـــەکان بەردەوامـبن ئەوە ئامـادەیە نـاوچەیەکی ئـارام لە نێـوان هەردوو وولات، عێراق – ئێران دروست بکات ، بیرۆکەی پاراسـتنی "کورد – دانـیش لە نێـوان عێـراق – ئێـران" لە پـڕۆژەکەی هیندسـتان دەچـێ کە چـۆن پاراستنی بەنگلا – دێشی گرتە ئەستۆ.

لێرەدا تەنها لە شتێک دڵنیاین کە بریتیە لەوەی کە بارزانی هەموو دەسەلات و کاریزمـای خـۆی دەخـاتە گەڕ بۆ ئەوەی کوردەکانی ئێران، تەنـانەت ئەوانەی زۆر توڕەن و دەیانەوێت دەست بەچالاکی بکەن، بە تـایبەتی بە هـۆی خەبـاتی برا کوردەکانیان بە جۆش خرۆش کەوتـوون، ڕازیبکات و بە ئـارامی دانیشـن. تەنـانەت پیـرە مەلا تـوانی هەولـی هەنـدێ لە کەسـایەتیە کوردەکـانی ئێـران فەشەل پێ بێنێت کە بە نیازبوون کۆنگرەیەک سـاز بکەن بـۆ ئەوەی ئیدانەی ئەو ڕێکەوتنە، ڕاست بێت یان گوماناوی، نێوان بارزانی و شای ئێران بکەن.

لایەنێکیتری ئەم کێشە ئالۆزە بریتیە لەوەی کە ئەو ڕاپەڕینە چەکداریە تەنهـا لە نێو کوردەکانی عێراقدایە، ئەو دەیـان ملیـۆن کوردەی کە لە تورکیـا، ئێران، سوریا، لوبنان و یەکێتی سۆڤیەت دەژین بێدەنگن.

لەم کاتەی لایەنەکان خەریکی ڕێسینی ئەو گەمە ژێر بەژێرەن، سوپای عێـراق حاسێ بووەو ناتوانی پێشڕەوی زیاتر بکات، لە بەغدا تەرمۆمەتری توڕەبوون بەرەو بەرزی هەلدەکشـێ. جەژنـی کرێکـاران، ١ی مـایس، نزیـک دەبێـتەوە و ڕژێمی بەغدا هەولی سازدانی ئاهەنگێکی گەورەو فراوانە و دەیەوێت هەمـوو

لایەنەکان (کۆمونیستەکان، قەومیەکان، پان عەرەبەکان و کوردە نەیارەکانی بارزانی) لە دەوری حیزبی بەعس کۆبکاتەوەو پالپشتیان بەدەست بێنێ. حکومەت نیازی ئاهەنگ گێرانێکی گەورەی هەیە و وەک پەیامێکی هۆشداری بلاوی بکاتەوە.

دیسان ئەمجارەش جەنگاوەرە بەسالا چووەکە، بارزانی، وەلامی ئەو تەحەدایەی حکومەت دەداتەوە. لە بەغدا هەموو سەرمەستی ئاهەنگێرانی جەژنی کرێکارانن تەنها مەحکەمەی سەورە نەبێ، ئەویش لە پڕێکا بانگی بۆ کۆبونەوەیەکی نا ئاسایی کردووە. چی بووە؟ پێشمەرگەکانی بارزانی، بۆیەکەمجار لە مێژووی ئەم راپەرینە، عەمەلیەکی گەورە و پڕ مەترسیان، "لەناوجەرگەی بەغدا" ئەنجامداوە. چالاکیەکی گەریلای تێرۆریستی، لەسەر مۆدیلی ئەوروپای رۆژئاوا، ئامادە کردووە کە موچڕک بە "بریگاتێ رۆسێ - تابورە سورەکان "ی ئیتالیا دێنن[٥٧].

مەحکەمەی سەورە دەبێت دادگایی ٤ پیاو و ژنێک (کەیسی شەهید لەیلا قاسم و هاوڕێکانی، وەرگێڕ) بکات، تۆمەتەکان گوایە هەولی ٢ پەلاماری تەقینەوەی تێرۆریستی قێزەوەنیان داوە، یەکێکیان تەقاندنەوەی "سینەمای ئەتلەس" لەکاتی پیشاندانی فیلم و، دووەمیش دانانی مەوادی تی ئێن تی لە تەوالیتی فرۆکەخانەی بەغدا. دادگا بە "تێکدەری پرۆفیشنال و بەکرێگیراوی بارزانی" دەیانناسێنێ و "عەدالەتی سۆسیالیستی" دەولەتی عێراق دەستوبرد بڕیاری خۆیان دەدەن. تاوانبارەکان، هەرچەندە گومانیان خرابووە ئەستۆ و

[٥٧] لە ئیتالیا رێکخراوێکی پرۆلیتاری مارکسی، چەپی توندڕەو، بە تایبەتی لە سالانی ١٩٧٠ – ١٩٩٠، چالاک بوو، چەندەها کەسایەتی سەر بەدەولەت، حاکم، پەرلەمەنتار، ئەفسەری بالای پۆلیس، جەنەڕالی سوپای ناتۆ، رۆژنامە نووس و تەنانەت سەرۆک وەزیرانی پێشی ئیتالیایان رفاندو تیرۆر و کوشت. بە ئیتالی ناویان "بریگاتێ رۆسێ – تابورە سورەکان"- Brigate Rosse یە، وەرگێڕ.

پلانەکەیان جێبەجێ نەکردبوو بەلام دادگا سزای لە سێدارەدانی بۆ دەرکردن. دیسان کارێکی نوێیان بۆ جەلادەکان دیتەوە، با فێری تەمبەلی نەبن.
ئەم روداوە گەورەیە، کاریگەریەکی یەکجار گەورەش دروست دەکات، ناکرێ بە ئاسانی وەک هەواڵێکی کوشت و بڕین تەماشا بکرێت. رای گشتی پایتەخت، بە تەواوی، هەژاوە، هاولاتیان ترسێکی زۆریان کەوتۆتە دڵەوە، سینەما و شوێنە گشتیەکان چۆل و هۆلن. ئەم روداوە بە زۆر شێوە لە بەغدا دێتە باسکردن، ترس و پانیک بە شێوەیەک دەکەوێتە ناو شار، یەکێک سوێند دەخوات و دەلێ "کوردەکان گەیشتونەتە نزیک بەغدا". شوهرەتی تۆڵە سەندنەوەی کوردەکان و دڕندەییان بالی بەسەر شاردا کێشاوە. ئەو فاکتەی بۆتە هۆی بلاو بوونەوەی دڵە راوکێ بریتیە لەوەی کە سانسۆر رێگە بە رۆژنامە و رادیۆ و تەلەفزیۆن نادات ناوەڕۆکی راستەقینەی روداوەکە بلاوبکەنەوە.
ئەوەتە سەرۆک کۆمار، بە شەخسی خۆی، دێتە پێشەوەو بڕیار دەدات، بە ئاشکرا، بە شێوەیەکی راست و دروست ئەم بەسەرهاتە بگێڕێتەوە. ئەحمەد حەسەن بەکر هەولدەدات دڵنیایی بداتە هاولاتیانی بەغدا و هەموو گەلی عێراق کە هێزە چەکدارەکان سەرکەوتنی گەورەیان لە ئۆپێراسیۆنەکانی باکور بەدەست هێناوە. لە راپۆرتێکی فەرمی حکومەت هاتووە کە "لەم رۆژانە ناوچەیەکی گەورە لە کوردستان لە داروەدەستەی زومرەی بارزانی پاککراوەتەوە. ئەمن و ئیستیقرار گەڕاونەتەوە و هەزاران عێراقی توانوویانە بگەڕێنەوە سەر ماڵ و مولکیان. کۆمەلانی خەلک، بە کورد و عەرەب، لەگەل سوپا وا روو بەڕووی ئەو زومرە بەکرێگیراوە بوونەتەوەو زەرەر و زیانێکی بێ هەژماریان بە دوژمن گەیاندووە".
لە راستی بارودۆخەکە زۆر جیایە لەوەی حکومەتی بەغدا بانگەشەی بۆ دەکات، ئەو راستگۆیی و دەستپاکیەی ئەحمەد حەسەن بەکر لە مەیدانی

شـەڕو پێکـدادانەکان نابینرێـت، نە لە بەیاننامەکـانی تـایبەت بە ئۆپێراسـیۆنە سـەربازیەکان و نە لەم بەشـەی پەنـجە بـۆ بـابەتی سیاسـی مەسـەلەکە راکێشـراوە کە دەلـێ "مافەکـانی گەلـی کـورد لە چوارچێـوەی هاوپەیمـانی نیشـتمانی و دامەزراوەکـانی ئۆتۆنـۆمی زۆرتـر و بەهێزتربـوون کەچـی دارودەستەی بارزانی، بە تەواوی، لە جەماوەی کورد و هێزە پێشکەوتوخواز و ئازادیخوازەکان دابڕاوە".

لە راستی هاوکێشـەکە لە قازانجی بەغدا نیە، بارزانی و پێشمەرگەکانی رۆژ بەرۆژ سـەرکەوتن لەسـەر سـەرکەوتنی سـەربازی و سیاسـی تۆمـار دەکەن. هێرشـی لە ناکـاو بـۆ سـەر سـەربازگەکانی سـوپای عێـراق رۆژانە دووبـارە دەبنەوە. لە لایەکیتریشـەوە، بە تێپەڕبوونی کات، رای گشتی، نەک تەنها هـی کورد و عەرەب بەلکو جیهانیش هەست و سۆز و پالپشتیان بۆ دۆزی کورد و سەرکردەکەیان، "شێخی سۆر" زیاتر دەردەبڕن. سـەرەڕای تەمەن بـارزانی هێشتا بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر و بلیمەت و گورجوگۆل لەسەر پێیە.

لەم رۆژانە سـەرۆک کۆمـاری سـوریا (حـافز ئەسـەد، و) بەسـەردان چـۆتە مۆسـکۆ، لایەنگـری و پالپشـتی بـۆ سیاسـەتی سـۆڤیەت، وەک هـی ئەحـمەد حەسـەن بەکـر، زۆر بە ئاشـکرا دووپـات کـردەوە. بەراوردکردنـی ئەو دوو سـەرۆک کۆمـارە گـرنگە، لە کاتێـک مۆسـکۆ دەسـتی لە ئـامرازە کۆنەکـانی هەلسـەنگاندن هەلگرتـووە و بەلاوە نـاوە، بـۆ نمـوونە ئەگەر باسـی بـارزانی، مارشالی سوپای سور و جۆرج حەبەش، سەرکردەی مارکسـی "بەرەی گەلـی بۆ رزگاری فەلەستین" بکەین دەبینین بارزانی بەلای تاران و لەوانەشـە بەلای ئەمەریکـا بایـدابێتەوە و، حەبەشـیش بەلای پەکین. ئەوەتە جـۆرج حەبەش، بە ئاشـکرا، دەلێت "ئێمە ئاشـتیمان ناوێت، چـونکە بە بـاوەڕی ئێمە ئەوە مانـای لەنـاوچوونی هەمـوو هیواکانە. تـا ئەوکـاتەی هێـز و توانامـان هەیە رێگـری لە هەموو جۆرە هەولێکی دانوستان دەکەین، تەنـانەت ئەگەر روسـیاش داوامـان

لێکات. ئامانجی ئێمە بریتیە لە جەنگێکی شۆرشگیرانە. ئێمە، بە پشت بەستن بە پرنسیپەکانی شۆڕشی کولتوری چینی، دەمانەوێت لە فەلەستن رژێمێکی سوسیالیست بنیات بنێین. ئێمە مەبەستمانە ئاگر لە هەموو رۆژهەلاتی ناوەڕاست بەربدەین و بە مەشخەلی ئەم ئاگرە کۆشک و تەلاری حکومەتە کۆنەپەرستەکانی قاهیرەو عەمان .... بسوتێنین"[٥٨].

ئێستا لە ستراتیجی مۆسکۆ دوو سەرۆک کۆمار باشترن لە دوو سەرکردەی بزوتنەوەی چەکداری.

[٥٨] جۆرج حەبەش (١٩٢٦ – ٢٠٠٨)، سەرۆکی جەبهەی شەعبی فەلەستین لێرە باسی پڕۆسەی دانوستان و ئاشتی نێوان عەرەب و ئیسرائیل دەکات و دژایەتی خۆی بۆ ئەم پڕۆسەیە نیشان دەدات کە بە بۆچوونی خۆی حکومەتە کۆنەپەرست و کۆنسێرڤاتۆرە عەرەبیەکان رازیبوونیان نیشاندابوو بگەونە رێکەوتنی ئاشتی، وەرگێڕ

بارزانی بالوێزێک رەوانەی شاری تۆرینۆTorino – ئیتالیا دەکات

لەم کاتەی پەیوەندیەکان، لەگەل مۆسکۆ، گۆڕانکاریان بەسەر دێت بارزانی بیر لەوە دەکاتەوە گەشە بە پەیوەندیە دیبلۆماسیەکان بدات. بۆ ئەم مەبەستەش، بۆ یەکەمجارە لە مێژوو، پێیوایە حەقی خۆیەتی هەولێک دەگەل وولاتێکی لا بەلا و دوور لە دۆزی کورد، بە ناوی ئیتالیا، بدات کە دیارە سەنگێکی هەیە ئەگینا ئەحمەد حەسەن بەکر هانای بۆ هاوڕێ جان کارلۆ پەییتتە، یەکێک لە سەرکردەکانی پارتی کۆمونیستی ئیتالی، نەدەبرد و داوەتی عێراقی نەدەکرد.

بارزانی یەکێک لە نوێنەرە بەناوبانگەکانی خۆی لە ئەورووپا، پرۆفیسۆر عیسمەت شەریف ڤانلی، رەوانەی ئیتالیا دەکات کە رابردوویەکی پڕ لە رێزگرتنی هەیە. ڤانلی لە سەرەتا سەرۆکی رێکخراوی خوێندکارانی شۆڕشگێڕی کوردەکانی عێراق بوو، پاشان چالاکوانی کۆمیتەی بەرگری لە گەلی کورد، پاشان لە لایەن حیزبی بەعس تووشی راونان و تۆقاندن دەبێ و دێتە پاریس و، لە زانکۆی سۆربۆن دەبێتە وانەبێژ بەلام خۆی پێڕانگیرێ و بە دڵ و بە گیان خۆی بۆ دۆزی کورد تەرخان دەکات و سەنگەری خەباتی دەگوازێتەوە بۆ شاری ژنێڤ و، لێرە پەیوەندیەکی توونـد و تۆڵ لەگەل رێکخراوە نێودەولەتیەکان دروست دەکات و دەبێتە یەکێک لە "بالوێز"ە هەرە ناودارەکانی "شێخی سۆر".

پرۆفیسۆر ڤانلی لە سەردانەکەی بۆ ئیتالیا لە شاری تۆرینۆ[٥٩] دەست پێدەکات بەلام هەر زوو سارد دەبێتەوە و بە دڵشکاوی ئیتالیا بەجێ دێلێت، پاشان لە راپۆرتێک دەنووسێ "ئیتالیا لە بەرامبەر تراجیدیای کورد کەڕو لاڵە"، کەچی ئیتالیەکان زۆر هاوسۆزیان دەگەل کێشەی فەلەستین هەیە کە لە زۆر رووەوە لە هی کورد دەچێ. بالوێزە کوردەکە حەقی خۆیەتی هەست بە دڵشکان و رەشبینی بکات، کۆنفرانسەکە لە رۆژی ٧ حوزەیرانی ١٩٧٤ بەڕێوە چوو، لە لایەن رێکخراوی "پێشکەوتن و ئاشتی – Movimento Sviluppo e Pace" ئامادەکرابوو کە خۆی بە کێشەکانی جیهانی سێیەم خەریک دەکرد. رەشبینیەکەی ڤانلی لەوە سەرچاوە دەگرێت کە هیچ رۆژنامەیەکی ئیتالی باسی ئەوە کۆنفرانسە ناکات.

لە راستی پرۆفیسۆر عیسمەت شەریف ڤانلی باش دەستی بە کۆنفرانسەکە کرد بەلام بە خراپی کۆتایی پێهێنا. لە سەرەتای دیبەیتەکە ئاماژەی بەوکرد کە "بۆ ١٥ ملیۆن کوردی سوریا، تورکیا، ئێران و عێراق سەربەخۆیی و مافی چارەی خۆنووسین کۆنسێپتی سادە و هیوای دوارۆژبوون، بەلام ئەمرۆ، لە ژێر رۆشنایی روداوە سیاسیەکان گەلی کورد هەستاوەتە سەرپێ و ئیرادەی خەباتی دۆزیتەوە، بۆیە دەکرێ دووپاتی بکەینەوە لەم قۆناغە گرنگەی مێژوومان گەلی کورد هەنگاو بەروە سەربەخۆیی دەنێ، بۆ گەیشتن بەم ئامانجە پێویستیمان بە کۆمەک و هەمائەنگی هەموو ئەو لایەنانە هەیە کە

[٥٩]شاری تۆرینۆ Torino دەکەوێتە باکوری ئیتالیا، شارێکی گەورەیە، کۆمپانیای فیات لەم شارە دامەزرا، لە دوای جەنگی جیهانی دووەم دەبێتە یەکێک لە شارە هەر پیشەسازیەکانی ئیتالیا، شارێکی کرێکاری و لە لایەن چەپەکان، بە تایبەتی پارتی کۆمونیستی ئیتالی، ئیدارە دەکرێت. لە کۆتایی سالانی ١٩٧٠ – ٢٠٠٠ ژمارەیەکی زۆر خوێندکاری کوردستانی، باشور و رۆژهەلات، لەم شارە خوێندنی زانکۆیان تەواو کرد و بە سەدان چالاکیان، سەبارەت بە دۆزی کورد، ئەنجامدا و هەست و سۆز و هاوکاریەکی زۆریان بۆ گەلی کوردستان بەدەست هێنا.

باوەڕیـان بە دیموكراسـی و ئـازادی راسـتەقینە هەیە. ئەوەیە پەیـامی ئێمە بۆ گەلی ئیتالیا".

بـانگەوازەكەی پرۆفیسـۆر ڤـانلی دەكەوێـتە خـوارەوە و كەس هەلینـاگرێتەوە ئەوەش لەبەر ئەوە بـوو لە كۆتـایی ووتـی "سـەرچاوە سروشـتیەكانی نەوت دەتوانن، بۆ ئێمە، ببنە باشترین چەكی دەستمان تاكو وولاتـی پێ ببـوژێنینەوە و پێشـی بخـەیـن. بەلام ئێسـتا ئەو خێـرو بێـرە، لە لایەن حكومەتیک، لە ئـێمە حەرام كراوە كە لە لایەن یەكێتی سۆڤیەت پشتیوانی لێدەكرێت، حكومەتێک كە رێكەوتنی ئاشـتی و هەمـاهەنگی مۆر دەكـات و بەلام لە بەلێنەكـانی پاشـەگەز دەبێتەوە (دیارە مەبەستی پرۆفیسۆر ڤانلی بەیانی ١١ ئازاری ١٩٧٠، و)".

پرۆفیسـۆر ڤـانلی نـازانێ و ئاگـاداری بـارودۆخی ئیتالیـا نـیە و نـازانێ بە چ قۆنـاغێكی ململانێـی سیاسـی و پسـیكۆلۆجی تێـپەڕ دەبێـت (فڕانـدنی قـازی سۆسـی، ریفرانـدۆم، كوشـتاری شـاری برێشـە) و هەر هەلوێسـت وەرگـرتن، تەنـانەت، رەخـنەی بە ناڕاسـتەوخۆ و لە بـن زمـان، لەسـەر یەكێتـی سـۆڤیەت، دەبێتە هۆی لێكدانەوەی ئەنتی كۆمونیست و گومانی فاشیزمی لێدەكرێت[٦٠].

[٦٠] ئەوكات، ١٩٧٤، پارتی كۆمونیست دووەم گەورەترین پارتی ئیتالیا بوو بەلام لە ئۆپۆزیسیۆن بوو، چەپە توندڕەوەكانی وەک بریگاتێ رۆسێ و پرۆلیتاریەكان دەستیان بە خەباتی چەكداری – تیرۆریستی كردبوو، ئیتالیـا بەسـەر دوو بەرە دابەش بـوو، كۆموینیسـت – چەپ و راسـتڕەو – فاشـیزم، لە ١٨ نیسـان بریگـاتێ رۆسێ قازی ماریۆ سۆسی دەفڕینن، لە ١٢ – ١٣ مایس رێفڕاندۆم بۆ هەلوەشانەوەی یاسای جیابوونەوە – تەلاق دەكرا كە بۆ یەكەمجار لە مێژووی ئیتالیا لە سالی ١٩٧٠ بە یاسا رێگە بە جیابوونەوەی ژن و مێرد درا. لەم ریفرۆندۆمە كۆمونیست – چەپەكان لایەنگری مانەوەی یاساكەیان دەكرد و لە بەرامبەریش كاتۆلیک و راستڕەو فاشیستەكان بانگەشـەی هەلوەشـانەوەی یاسـای تەلاقیان دەكرد. لە ٢٨ مایسـی ١٩٧٤ لە شـاری برێشە تەقینەوەیەكی رێكخراوە فاشیستەكان بووە هۆی كوژرانی ٨ كەس و بریندار بوونی ١٠٢ كەسیتر.

لەم بارودۆخە ناسكە، هەروەک نووسـەر ئامـاژەی پێداوە، بچوكترین رەخنە لە یەكێتی سۆڤیەت لە ژینگەی ڕیكخـراوە مەدەنـی و ئەوانەی هاریكـاری و هاوكاریـان لەگەل بزوتنەوەكـانی رزگـاریخوازی و مـافی مـرۆڤ دەكـرد بە نەگەتیـڤ دەشـكایەوە. بـۆیە تەقەلا بە سـوودەكەی پرۆفیسـۆر ڤـانلی، وەک پێویسـت، پێشـوازی لێنەكـراوە. شـاری تۆرینـۆ سـنوری بە فەڕەنسـا و سویسـرا لكێنـدراوە، بە دڵنیـایەوە ئەوكەسـانەی ئەم كۆنفڕانسەیان سازكردبوو بە نیاز پاكی و داكۆكی لە دۆزی كورد بووە بەلام پرۆفیسـۆر ڤانلی، وەک هەموو

ئەگەردیپلۆماسی کورد، لەم جەولەیە، دەستکەوتەکانی ئەمە بێت ئەوە هی عێراق کەمتریشە و روو بەرووی مستە کۆلەی قاهیرەو تاران دەبێتەوە. لە لایەک سەرۆکی ئەمەریکا، ریچارد نیکسۆن، سەردانی قاهیرە دەکا و زۆر بە گەرمی و بە ئاهەنگێڕان پێشوازی لێدەکرێت، لە لایەکیتریش شای ئێران سەردانی پاریس دەکات و بە جۆش و خرۆش، وەک "پەیامبەری نەوت" لە ئامێزی دەگرن.

دیبلۆماتکارانی کوردستانی ئەو سەردەم زانیاری کافی سەبارەت بە بارودۆخی سیاسی ئیتالیا لەبەردەست نەبووە.

ئەم بارو دۆخەی ئیتالیا، واتە هەلوێستی کۆمونیست و چەپەکان بەرامبەر بە دۆزی کورد، تا کەوتنی رژێمی سەدام حوسێن درێژەی کێشا بەلام بە هەزاران کەسایەتی ئەم بەرەیە بە سەدان چالاکیان، بۆ پشتگیری لە دۆزی کوردستان، ئەنجامداوە و بردۆتە ناو پەرلەمانی رۆما و پەرلەمانی هەرێمەکان.

ژمارەیەک لە کوردانی ئیتالیا، ئێمە بە زمانی کوردی و ئیتالی، بە تێرو تەسەلی باسی رۆل و چالاکیەکانی رەوەندی کوردستانی لەم وولاتە کردووە.

ئەوەتە لە سالی ١٩٨٠ تا کەوتنی رژێمی سەدام حوسێن زۆربەی سالەکان ئاهەنگی نەورۆز لە شاری تۆرینۆ کراوە. خانم لاورا شڕادەر Laura Schradar کە ئیستا تەمەنی ٨٤ سالە لەم شارە دەژی تاکو ئێستا بە دەیان کتاب و سەدان وتاری لەسەر دۆزی کورد نووسیووە. ئێمە لە تەموزی ٢٠١٨ وتارێکمان، بە بۆنەی ٨٠ سال لە تەمەنی خانم شڕادەر، نووسی و ئەمەش لینکی وتارەکەیە.

https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&id=85359&authorid=2412

لە سالی ٢٠١٤ کاک جەبار مستەفا باخەوان و خەبات عەزیز شێخ بزێنی، هەردوکیان لە شاری تۆرینۆ خوێندنیان تەواو کردووەو زۆر چالاکیش بوون و ئێستاش بەردەوامن، کتێبێکیان بە ناوی "ئیتالیەکان: دۆستی گەلی کوردن"، لە تۆرینۆ و کەرکوک چاپکراوە، نووسیووە. مەبەستی سەرەکیان بریتیە لە گێڕانەوەی باردۆخی دۆزی کورد لە ئیتالیا لە سالانی ١٩٨٠ – ١٩٩٠. بەم کتێبە دەیانەوێت سوپاسی ئەو ئیتالیە جوامێرو ماندوو نەناسانە بکەن کە لە رۆژانی تاریکی و تەنگانە، خۆبەخشانە، وزەو و توانا و کاتی خۆیان بۆ داکۆکی لە مافەکانی کورد تەرخانکردبوو. لە لایەکی تریش ئەم فاکت و بەسەرهاتانە بە نەوەی ئێستا و ئایندەی کوردستان بناسێنن. لە لاپەڕە ١١ نووسیوویانە "هاوڕییەکیتریش کە جگە لەوەی ئەندامی ی. ن. ک. بوو بە یەکێ لە کوردە هەرە چالاکەکانی ئیتالیا دادەنرێ. بێجگە لەوەی رۆلێکی بالای هەبوو لە بلاکردنەوەی دۆزی گەلی کورد بە بەستنی کۆڕو سێمینار و بلاوکردنەوەی نامیلکە و کتێب و نووسینی هەمە رەنگ لەسەر دۆزی گەلەکەمان پەیوەندیەکی زۆریشی لەگەل رێکخراوە ئیتالی و سەندیکاکاندا دروست کردبوو. ئەو هاوڕییەش جاسم خۆشناوە کە لە زۆربەی هەرە زۆری ئاهەنگەکانی نەورۆز و بۆنە تایبەتیەکانی کە لە ئیتالیا بۆ کوردستانیان ساز دەکان ئامادەبوو. جاسم تۆفیقیش یەکێکە لەوانەی کە لە بیر کراوە".

ئەم دوو روداوە سەرانی عێراق تورە دەکەن، وەزیری دەرەوە، مورتەزا سەعید عەبدول باقی ئەل حەدیسی، دەبێتە بزنی قوربانی و بە بڕیاری سەرۆک کۆمار لە رۆژی ٢٣ حوزەیران لە پۆستەکی دوورخرایەوە و شازەل جاسم تاقە لە شوێنی دانرا. شازەل ئەرکی ئەوە بوو گرو تین بە بەرژەوەندیەکانی عێراق بداتەوە، بە لەبەر چاوگرتنی پەیوەندیەکانی نێوان بەغدا و مۆسکۆ کە لەسەر بەرژەوەندی هاوبەش بنیاتنراون بۆ ئەوەی رێگە لە بەهێزبوونی نفوزی – هێجێمۆنی ئەمەریکا، لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست، بگیرێت. ئەوکات ئەم نفوزە رووی لە فراونکردن بوو، ئەوەتە وا هەست دەکرا خۆی گەیاندبێتە تەنانەت سوریاش کە لە تەموزی ١٩٧٤، ٨٠ تەکنیکی سۆڤیەتی لە وولات دەرکرد کە لە سەربازگەکانی موشەک و رادار کاریان دەکرد.

لەم کەش و هەوایە وەزیری نەوتی عێراق، سەعدون حەمادی، هەلوێستێکی نوێی سیاسەتی نەوتی راگەیاند کە بە دژی سیاسەتی وولاتانی بەرهەم هێنەری نەوت بوو. ئەم سیاسەتە نوێیە زۆر توند و بە دژی بەرژەوەندی کۆمپانیاکانی نەوتی وولاتانی ئەوروپای رۆژئاوا (سیپ، ئێنی، شێل و ڤێە – Cip, Eni, Shell, Vebe) بوو و، ژمارەیەک گرێبەستی لەگەلیان هەلوەشاندەوە. ئەم هەلوێستەی بەغدا، ئاشکرایە، بۆ ئەوە بوو تا هەموو گومانەکانی مۆسکۆ بڕەوێنێتەوە و لەهەمان کات داوای لە مۆسکۆ کردبوو بۆ ئەوەی بەنداوێک، لەسەر روباری فورات، بە بەهای نیو ملیار دۆلار بۆ دروست بکات. کەچی هەر نزیکبوونەوەیەک لەگەل ئەوروپای رۆژئاوا دەبێتە هۆی بەهێز بوونی نفوزی ئەمەریکا لەم ناوچە ئالۆز و پڕ کێشمە کێشە.

رۆلی عوبەیدولا بارزانی

لە دیسەمبەری ١٩٧٤، سەرەڕای بارودۆخی ناهەمواری کۆمەلانی خەلک، بە تایبەتی هی ژن و مندالان، بە هۆی سەرما و سۆلی زستان، کوردەکان بە خۆشیەوە پێشوازی لە بەفر بارین دەکەن. لەم فەسلە، بەلای کەمی، رۆژانە ٣٠ کۆرپەلە، لە ژێر ئەو کەپر و کوخانەی بە کارتۆن و نایلۆن، بە هەزار دەردەسەری پێکیان هێناوە، دەمرن. جەنەڕالی زستان، وەک هەموو جار، رێگە لە پێشڕەویەکانی سوپای عێراق دەگرێت. تەنها فڕۆکەوانەکانی تۆپۆلەڤ – 22 Tupolev لە چالاکیە کوشت و بڕیەکانیان ناکەون. لەبەر ئەوەی ئەم فڕۆکانە مۆدێرن و نوێن لەو باوەڕەداین کات لەبەر دەست نەبووە راهێنان بە عێراقیەکان بکەن بۆیە گومانی ئەوە هەیە فڕۆکەوانەکانیش سۆڤیەتیبن. پیاوەکانی بیابان تاکو گەیشتوونە ئێرە، ئەم چیا حاسێیانە، بە دەشت ودۆلە رەق و تەقەکانی مێزۆپۆتامیا رەتبوون، ناتوانن بەرگەی زستانی سیبێری کوردستان بگرن. زرێپۆش و مودەرەعەکان لەسەر بەفر دەخزن و زۆرجار دەچەقن و ناتوانن پێشڕەوی بکەن، ئەو چەکە مۆدێرنانەی لە بلۆکی سۆڤیەتیش کڕاون ئیش ناکەن. سەربازەکان شەکەت و ماندوون، مەعنەویاتیان، بە خێرایی، وەک جیوەی تێرمۆمەتر هاتۆتە خوارەوە.

لە بەغدا کەش و هەوا زۆر قورسە، رای گشتی ماندوو بووە، ئەوە سالەهای سالە گوێبیستی ئەو گۆرانیە دەبێت کە دەلێ "لەناوبردنی یاخیبووەکانی باکور مەسەلەی چەند هەفتەیەکە". سەرۆک ئەل بەکر، بە ئاشکرا، تورەبوونی پێوە دیارە، نێوانی لەگەل سەفیری سۆڤیەت باش نیە، کۆمەک و چەکی سۆڤیەتی،

بێڕاوەستان، بەدەست دەگات کەچی ئەو کوردە نەفرەتلێکراوانە نەک هەر بەرگری دەکەن بەلکو چۆکیشیان بە سوپای پڕ چەکی بەغدا هێناوە.
١٥ دیسەمبەری ١٩٧٤ هەواڵەکی دڵتەزێن بلاو بووەوە، ٢ فڕۆکەی جەنگی لە پارێزگای کەرکوک، بە موشەکی "هۆک – HAWK"[61] دەخرێنە خوارەوە. تۆ بلێی پێشمەرگە ئەو چەکە مۆدێرن و بەهێزەی بەدەست گەیشتبێ؟ ئەگەر وابێت ئەو تەکنیک و پسپۆڕانە کێن کە بەکاریان هێناوە؟ لە بەغدا وەلامێکی حازریان لەدەستە و ئێران تاوانبار دەکەن، لە راگەیاندنێکی دیبلۆماسی وەزارەتی دەرەوە دووپات دەکەنەوە کە "دەستدرێژیەکی پڕ شەرمەزاری، لە لایەن ئێران، دەکرێتە سەر عێراق. پێشێلکردنی سەروەری عێراق، لە لایەن ئێران، لە هەژمار نایەت. پەلامارەکانی ئێران لەسەر سنورەکانمان لەم کاتانە جێبەجێ دەکرێن کە سوپەکەمان سەرکەوتنی گەورە تۆمار دەکەن بۆ ئەوەی یاسای ئۆتۆنۆمی لە باکوری وولات جێبەجێ بکرێت، بە تایبەتی لەم کاتانەی تاقمەکەی بارزانی شکست دەخۆن و بەرەو کۆتایی دەچن".
لە نێو رۆژنامەنوسە بیانیەکانی بەغدا دەنگۆیەک بلابۆتەوە، گوایە ئێران تفەنگی مۆدێرنی "وینچستێر – Winchester " و کۆپتەری "بێل – Bell Helicopter " و دەمانچەی پی / ٣٨ و موشەکی زەوی – زەوی "فۆئەر – Foar" و موشەکی زەوی – ئاسمان دەداتە کوردەکان. تەنانەت ناوی ریچارد هێلمس – Richard Helms، سەرۆکی پێشووی سی ئای ئەی cia دێت، گوایە ئێستا بە ئەرکێکی هەستیار، بە پلەی بالوێز، سەردانی تارانی کردووە.
باسی تەکنیک و ئەفسەری ئێرانیش، لەناو ریزەکانی پێشمەرگەی بارزانی، دەکرێت. ئەم دەنگۆیانە شک و گومانەکان ناڕەوێننەوە. راستی، چۆن قسەی

[61] HAWK: Homing All the Way Killer.
ئەم موشەکە بە "هەڵۆ" ناسراوبوو، لە سالانی ١٩٦٠ دروستکراوە و توانای ئەوەی هەبوو لە مەودای ٤٠ کم دووری فڕۆکەی جەنگی بپێکێت، لە کاتی خۆی زۆر بەناوبانگ بوو.

لەسەر بکەیت، بریتیە لەوەی کە سوپای عێراق ناتوانێ سەرکەوتن بەدەست بێنێ. رای گشتی عێراق ورەی هاتۆتە خوارەوە. بۆیە پێویستە بە زووترین کات شتێک بکرێت. بۆیە کاتی ئەوە هاتووە شارەزاکانی پڕۆپاگەندە بێنە مەیدان، ئەوانەش بە بێ بەکار هێنانی فەنتازیا، هەمان کۆنە مێتۆدەکانی رابردوو بەکار دێنن. پەخشی رادیۆ و تەلەڤزیۆن رادەگرن، مۆسیقا و سرودی سەربازی بلاو دەکەنەوە و پاشان هەواڵە موعجیزەکە "مستەفا بارزانی کوژراوە .... بەکرێگیراوی ئیسرائیل بەیەکجاری لەناو چوو. چەتەکانی باکور دەبێ چەک دابنێن و خۆیان تەسلیم بکەن". پڕۆپەگەندەچیەکان بە نیازن ٣ ئامانج بپێکن:

١. سەرلێشێواندنی پێشمەرگەکان کە بەسەر چیا حاسێکان پەرتو بلاوبوونەتەوە.

٢. گێڕانەوەی متمانە بۆ رای گشتی عێراق.

٣. هاندان و جۆشدانی سەربازەکان بۆ ئەوەی خۆیان بۆ دوا هێرش ئامادە بکەن

بەلام هیچ شتێک لەوانە رونادات، پێشمەرگە لە شوێنی خۆیان، لەسەر چیاکان گورج و گۆل لە چاوەڕانیدان، دانیشتوانی بەغداش، وەکو جارەکانی پێشو، بۆ ئاهەنگێڕان، بە کوژرانی بارزانی، نایەنە سەر شەقام و سەربازەکانیش لە سەنگەرەکان خۆیان شاردۆتەوە و دوعا دەکەن پێشمەرگە هێرش نەکاتە سەریان.

بەیانی کوژرانی تراجیدی بارزانی لە لایەن بارزانی بە فەلسەفە وەلام دەدرێتەوە. لەم کاتەی بێژەری عێراق بە جۆش و خرۆشەوە هەواڵی "کوژرانی بارزانی بەکرێگیراوی" دەخوێندەوە بارزانی لە گەلالە لەسەر

کورسی پالیدابووەوە و لەگەل رۆژنامەنوسێکی رۆژئاوایی گفتوگۆی دەکرد کە پێش چەند سالێک چاوپێکەوتنی لەگەل کردبوو[٦٢].

بارزانی دەلێ "ئەوە بیستەم جارە من دەکوژن" بەلام "حکومەت، بە ئاسانی، خەونەکانی بە واقیع دەگۆڕیتەوە. بە دلنیایەوە رۆژێک دەمرم و ئەوکات حکومەت حەقی خۆیەتی چی دەلێ با بلێ. رۆژەک هەر دەمرم بەلام کەی خوا حەز بکات، تەنها خوا بۆ خۆی دەزانێ. بە هەر حال بە مردنی من هیچ ناگۆڕێت، خەباتی ئێمە بەردەوام دەبێ. ئەمن تەنها خزمەتکارێکی سادەی میللەتەکەم ... تەنها خزمەتکارم".

ئەوەی زۆر ئازاری بارزانی دەدا ئەو فاکتە بوو کە هەموو جیهان لە بەرامبەر تراژیدیای گەلەکەی بێدەنگ بوو، هەست و سۆزیان نەدەجولا سەرەرای ئەوەی لە هەموو شوێنێک هەر باسی مافی کەمایەتیەکان دەکرێت. کەچی خەریکە شتێک روبدات.....

لە سەرەتای جانیوەری ١٩٧٥، لە پڕێکا، فاکتێکی چاوەڕوان نەکراو رودەدات و هەست و سۆزی رای گشتی بۆ لای دۆزی کورد دەبزوێنن. خەمباری و تورەیی خوێندکارانی کورد لە چیکۆسلۆڤاکیا، لەبەرامبەر ئەو هاوکاریە بێ بێبەرهەمەی بلۆکی کۆمونیزم، دەتەقێتەوە. ناڕەزایی خوێندکارانی کورد، لە رێگەی بلاوکراوەیەک، بەرجەستە دەبێت کە تیایا حکومەتی پراگ بەوە تۆمەتبار دەکەن کە کۆمەک و پالپشتی لە حکومەتی عێراق دەکات کە کۆمەلکوژی کوردان دەکات، تاکە گوناهی کوردەکانیش ئەوەیە کە خەبات بۆ ئۆتۆنۆمی دەکەن.

حکومەتی چیکۆسلۆڤاکیا بە توندی وەلام دەداتەوە و، رۆژی ١٧ مانگ فازیلە رەشی سەرۆکی خوێندکارانی کورد دەستگیر دەکات. هاوڕێکانی دەست بە

---

[٦٢] وا هەست دەکرێت کە فرناز مەرییا دەزارۆ خۆی بێت ئەو چاوپێکەوتنەی لەگەل بارزانی کردبێت یان ئامادە بووبێت، وەرگێر.

چالاکی جیا جیا دەکەن، هەندێکیان دەست بە ئیمزا کۆکردنەوە دەکەن وهەندێکیتر، وەک نارەزایی، بالویزخانەی سوید داگیر دەکەن، بەم شێوەیە دیبلۆماتکارێکی بالا دێتە سەرخەت، دوای ٥ رۆژ فازیلە رەش ئازاد دەکرێت بەلام دوای ٧٢ سەعات جاریکیتر، رۆژی ٢٥ جانیوەری، دەگیرێتەوە. کاربەدەستانی چیکۆسلۆڤاکیا، بەبێ پاریزەر، لیکۆلینەوە لەگەل فازیل دەکەن و سەدان پرسیاری لێدەکەن و لە کۆتایی، بەبێ ئەوەی ریگەی پێبدەن بگەرێتەوە مالەوە و دەستە جلێک لەبەر بکات، سواری فرۆکەیەکی دەکەن و بەرەو بەرلینی رۆژهەلات دەریدەکەن. لێرەش، هەر بە فرۆکە، رەوانەی بەرلینی رۆژئاوا دەکرێت. ئا بەمشێوەیە کێشەی کورد، بۆ حکومەتی پراگ، چارەسەر کرا.

حکومەتی عێراق بۆ کەمکردنەوەی ئەوهەست و سۆزەی لە ئەوروپا، بەرامبەر دۆزی کورد، سەری هەلداوە بە پەلە پەل شاندێک پێک دەهێنێ بۆ رەوانەکردنی بۆ دەرەوەی وولات تاکو ئوستورەی بارزانی ووردوخاش بکات. لەناو ئەم شاندە عوبەیدولای کوری بارزانیشی تیایە کە رایکردووەو پالی داوەتە لای حکومەتی بەغدا. عوبەیدولا بۆ ئەو خزمەتە پۆستی وەزیری دەولەتی پێدراوە. شاندەکە دەگەوێتە لەندەن و هەمان گۆرانی و هەمان مۆسیقا دووبارە دەکاتەوە: جەنەرال بارزانی دەستی لەگەل کەپیتالیزمی جیهانی تێکەل کردووە، بۆ خزمەتی هێزە کۆنەپەرستە بیانیەکان (ئەمەریکا، ئیسرائیل و ئێران) کار دەکات. ئەم تۆمەتانە هیچ کاریگەریەک دروست ناکەن، رۆژنامەنوسەکان، بە ئاشکرا، ماندووبوون و بێ زەوقیان پێوە دیارە، بەراستی هیچیان شتێکی نوییان نەوت شایانی نووسین بێت. کورەکەی بارزانی بێدەنگی دەشکێنێ و دێتە قسە و بە دەنگێکی شێتانە دەلێ "ئەگەر باوکم و ٢ براکەم کە لەگەلیدان بگیرێن ئەوە چارەنوسیان وەکو هەموو ئەو کەسانە دەبێت کە خیانەت لە گەل و وولات دەکەن". بێدەنگیەکی پر مەترسی

باڵ بەسەر پرێس کۆنفرانسەکە دەگرێت. ئەو کوڕە سەرلێشێواوەی بارزانی لە قسەکانی خۆی ناگات یان توانای تێگەیشتنی نیە.
سەرکردە شەڕکەرە بە ساڵاچووەکە بە عادات و نەریتی خۆی وەڵام دەداتەوە، گوێ بەو قسە قۆڕانەی عوبەیدوڵای کوڕی نادات و بیر لە جوڵە و چالاکیەک دەکاتەوە کە وەڵامی شاندە پرۆپاگەندەچیەکە بداتەوە. بۆ ئەم مەبەستە دەست دەداتە قەڵەم و کاغەز و نامەیەکی درێژ بۆ برۆنۆ پیتەرمان – Bruno Pitterman، (سکرتێری گشتی پارتی سۆسیال دیموکرات و راوێژکاری نەمسا، و) و سەرکردەکانی ئینتەرناسیۆنال سۆسیالیست دەنووسێ و تیایا باسی "شەڕی جینۆساید" لە دژی گەلی کورد دەکات. بارزانی، بە سیفەتی سەرۆکی پ. د. ک.، لە رابردووش کۆمەڵێ داواکاری ئاراستەی ئینتەرناسیۆنال سۆسیالیست کردبوو. لە نامەکە باسی خەباتی دوور و درێژ و سەختی گەلی کورد دەکات، بەلای کەمی، بۆ بەدەستهێنانی مافی ئۆتۆنۆمی. پاشان بارزانی دەچێتە ناو کرۆکی مەسەلەکە:
"لە ١١ ئازاری ١٩٧٤ کۆمەڵانی خەڵکی کورد کەوتوونەتە بەر پەلاماری سەخت و بەردەوام. لەلایەک تۆپ باران و لە لایەکیترەوە بۆردومانی فڕۆکەکان. هەزاران گوندو شار کەوتوونەتە بەردەم شاڵاوی فڕۆکەکان. تەنها لە شاری قەڵادزێ ١٣٤ کەس کوژراون، هەندی لە گوندەکان بە تەواوی وێران کراون، تاکو ئێستا زیاد لە ٣٠٠٠ بۆردومانی فڕۆکە کراوتە سەر کوردستان. باغ و بێستانەکان سوتێنراون و، حکومەت ئابلوقەی خستۆتە سەر خاکی کوردستان (....) لەوانەیە لای کەسانی دیموکراتی ئەم جیهانە شتێکی شۆک هێنەر بێت ئەگەر بزانن کە حکومەتی عێراق ئەو جەنگە ماڵوێرانیەی لە دژی کورد بەرپاکردووە تەنها لەبەر ئەوەی ئێمە داوای مافی ئۆتۆنۆمی، لە ناو هەرێمەکەی خۆمان، دەکەین. بەڵام ئەوەی لە هەموو شۆک هێنەرترە بریتیە لە بێدەنگی یو ئێن و رێکخراوە هومانیتاریەکان و تەنانەت ئەو هێز و

پـارتە سیاسـیانەی کە لە رووی ئیـدیۆلۆجی و سیاسـی لە ئـێمە نـزیکن، هـیچ یەکێـــک لەم لایەنـــانە، تـــاکو ئێســـتا، دەنگیـــان لە دژی ئەم تاوانـــانە بەرز نەکردۆتەوە و داکۆکیان لە دۆزەکەمان نەکردووە".

بـارزانی درێـژە بە نـامەکەی دەدات و دەلـێ "پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان قەنـاعەتی بەوە هەیە کە ئینتەرناسـیۆنال سۆسیالیسـت نـاتوانی، لە بەرامـبەر تاوانەکـانی حکـومەتی عێـراق لە دژی گەلەکەمـان، چیتـر بێـدەنگ بێـت. ئەو پەیوەندیە دۆسـتایەتیەی پارتەکەمـان بە ئینتەرناسـیۆنال دەبەسـتنەوە هانمـان دەدات ئەم بانگەوازە ئاراستەی هەموو پارتەکانی ئەندام بکەین بۆ ئەوەی هەر کۆمەکێکی ماتریـالی و مرۆیـی و مەعنەوەی کە لە دەسـتیان دێت پێشکەشـی گەلەکەمانی بکەن و لە هەمان کات فشاری سیاسی و دیبلۆماسی بخەنە سـەر رای گشتی جیهان، رێکخراوە نێودەولەتیەکان و حکومەتان بۆ ئەوەی کۆمەکی گەلەکەمان بکەن".

بارزانی لە نـامەکەی بۆ پیتەرمـان بانگەوازێک ئاراسـتەی یەکێتـی سـۆڤیەتیش دەکات و داوایان لێدەکات چەک و تفاقی سەربازی بۆ عێراق رابگرن. بەلام بە داخەوە ئینتەرناســیۆنالی سۆسیالســت، بە هەمــوو ئەنــدامەکانی، هەســت و سۆزیان بەرامبەر بە تراژیدیای گەلی کورد نابزوێ.

پەشیمان بوونەوەی ئێران:
کۆتایی هەموو شتێک (ئاش بەتاڵ، و)

گەیشتینە رۆژێکی رەش، ٥ ئازاری ١٩٧٥ (لە راستی ٦ ئازارە، وەرگێڕ)، هەرگیز بیر لەوە نەدەکراوە ئەم بەروارە بکەوێتە ناو تەقویمی بزوتنەوەی رزگاریخوازی کورد. ئەم رۆژە سەرەتای کۆتایی ئەو پرۆسەیەیە کە دەیان سالە خەباتی قارەمانانەی، بۆ سەربەخۆیی، بۆ دەکریێ. لە جەزائیر، لە کاتی کۆبوونەوەی سەرانی وولاتانی بەرهەمهێنەری نەوت - ئۆپک، لە پڕێکا ئیڕان و عێراق بڕیاری ئاشتبوونەوە دەدەن. شای ئێران و جێگری سەرۆک کۆماری عێراق، پیاوی بەهێزی دەولەت، سەدام حوسێن تکریتی رێکەوتنەکە ئیمزا دەکەن. بە پێی ئەم رێکەوتنە ئێران، چیتر، یارمەتی کوردەکانی عێراق نادات، لە بەرامبەر مافی کەشتیەوانی لە شەتول عەرەب، ئەو شوێنەی دیجلە و فورات یەکدەگرن، بەدەست دێنێ. پێشوو سنوری ئێران لە سەر کەنارەکانی لای خۆیان، بە درێژایی شەتول عەرەب کۆتایی دەهات و مافی کەشتیەوانی نەبوو، کەچی ئیستا ئەو مافەی بەدەست هێنا و کەشتیەکانی تا نیوەی قولایی شەتول عەرەب دەڕۆن، ئەم هێلە ئاویەش دەبێتە سنوری نێوان هەردوو وولات. کۆتایی بە گرژیەکان هات و ئەم دەستکەوتەش، بۆ ئێران، گرنگیەکی ژیاری هەیە، بە تایبەت لەگەل کرانەوەی کەنالی سوێس. لە لایەکیتریشەوە ماوەیەکە حکومەتی شا لە جموجوڵیەکی گەرم و گوڕەو دەیەوێت پەیوەندیەکانی لەگەل وولاتانی عەرەبی باشتر بکات، واتە هەولی بەهێزکردنی شوێن و پێگەی نێودەولەتی خۆی و ستراتیژی نەوت دەدات.

دەتوانین هەرجۆرە پاساوێک، بۆ تێگەیشتن لە هەڵوێستی ئێران، بە تایبەتی لە چوارچێوەی ئەو پێشهاتە سیاسیانەوە بێنینەوە بەلام روو وەرگێرانی تاران، بێجگە لە "خیانەت"، لە کێشەی کورد، هیچ لێکدانەوەیەکیتر هەڵناگرێ. ئەوە کۆتایی هەموو خەون و هیوای کوردەکانە. چیتر چەک و تفاق و خۆراک بۆ کوردەکان رەوانە ناکرێت و، سنوریشیان لەسەر دادەخرێت.

بارودۆخەکە زۆر بە خێرایی گۆڕا، هەموو شتێک لەناکاو لە سەرەوە بۆ خوارەوە گلۆر بۆوە و ریسەکە بووەوە خوری. رێکەوتنی نێوان تاران و بەغدا، بۆ پێشمەرگە، گورزێکی کوشەندەیە، روو بەڕووی سوپایەکی بێ شوماری عێراق بۆتەوە کە هەموو جۆرە چەکێکی مۆدێرنی یەکێتی سۆڤیەتی پێیە.

ئەوەتە رۆژی چوارشەم، ١٩٧٥/٠٣/١٩ مەلای بە سالان داچوو، بە دەنگێکی نووساو، سەروسیمایەکی گرژ، لە بارەگاکەی خۆی لە حاجی ئۆمەران قسە بۆ هەندێ رۆژنامەنوس، کە لەوێ ئامادەبوون، دەکات و دەلێ شکستیان بە هێزەکانمان هێناوە. سوپای حکومەت، بە یارمەتی فرۆکە و دەبابە توانیوویانە رەواندوز و سەری حەسەن بەگ، سەری رادی – Radi، هەندرێن و زۆزک و بەرزایەکانی ماویلان بگرن.

کات و ساتەکی یەکجار ناخۆش و خەمناکە بۆ ئەو جەنگاوەرە کە تەمەنی ٧٣ ساڵە و هەرگیز دەستی بەرز نەکردۆتەوەو خۆی تەسلیم نەکردووە، ئەو کەسەی بە درێژایی ژیانی خەباتی بۆ وەدیهێنانی خەونی کوردستانێکی سەربەخۆ، کردووە. تەمەن، شکست، رەشبینی بە هۆی "خیانەتی تاران" و قورسایی ئەو هەموو ئەرکانەی لەسەر شانیەتی و پوکانەوەی هیواو ئاواتەکانی خەریکە کاریگەریان لەسەری هەبێ و چۆکی پێدابنێن. زۆر بە سەربەرزی و شکۆمەندی ئەو شتە تاڵانە دەلێت، لەوانەیە لە ناخی دەرونیەوە هێشتا باوەڕی بە بردنەوەیەکیتر و سەرکەوتنێکیتر هەبێ. ئیعتراف بەوە

دەکات کە میللەتەکەی ناتوانێ بەرگەی فشارەکانی سوپای عێراق بگرێت کە بە پشتیوانی فڕۆکە و تۆپە دوور هاوێژەکان زەرەرو زیانێکی زۆریان لێداوین بەلام ئەوەی لە هەمووی ناخۆشتر و کاریگەرتر بریتیە لە بڕینی کۆمەک و پالپشتی ئێران. ئەم حالەی دوایش زۆر ئازاری بارزانی دەدات و خەمباری دەکات و دەلێ "لە کاتی ئیمزاکردنی ئەو رێکەوتنە ئێمەیان فرۆشت"، درێژەی پێدەدات و بە دەنگێکی پڕ لە ئازارەوە دەلێ "پاش ئەوەی یارمەتیان داین، کۆمەکیان کردین خیانەتیشیان لێکردین. ئەم رێکەوتنە بە خوێنی گەلی کورد ئیمزاکراوە. ئێستا قۆناغێکی رەش لە تەئریخی ئێمە دەست پێدەکات، نیو ملیۆن کورد مەترسی جینۆسایدی لەسەرە".

پیاوە پیرەکە چاو لە ئەمەریکاش ناپۆشێ و رەخنەی توندیان ئاراستە دەکات و دەلێ "بە داخەوە لە وەختەکی زۆر خراپ ئێمەیان بەجێهێشت". هەر لەم رۆژانەش ئەمریکا لە هیندوچین (ڤیتنام، و) لایەنگرانی خۆی بەجێدێلێت. هەر لەبەر ئەم هۆیە بارزانی هیواداره ئەمەریکا رێگە بە کوردە ئاوارەکان بدات بچنە ئەوێ، تەنانەت بارزانیش ئەوەی نەشاردەوە، ئەگەر بە زیندووی بگاتە ئێران، داوای پەناهەندەیی لە حکومەتی واشنتۆن دەکات بۆ ئەوەی ئەو تەمەنەی کە ماویەتی بە ئیسراحەت بژی چونکە تاکو ئێستا بە ئیسراحەت نە ژیاوە. بەلام پاشان رای دەگۆڕێ و دەلێ "نا، نا، ناچمە ئەمەریکا، داوای لاجیئی لە دانیمارک دەکەم..." لە کۆتایی، وەکو دەبینرێت، لە ئێران دەبێتە ئاوارە. (لە بیر نەکەین ئەو کاتەی ئەم کتێبە بلاو بۆتەوە بارزانی هێشتا لە ئێران بوو، و).

بە هەرحال لەم رۆژانە روبارێک لە کوردانی هیوا بڕاو بەرەو سنوری ئێران کەوتونەتە رێ، دەیانەوێت بەزووترین کات خۆیان قورتار بکەن. بە پێی ریکەوتنی جەزائیر سنوری هەردوو وولات لە ١ نیسان دادەخرێت بەلام پاشان بۆ چەند رۆژەکیتر بە کراوەیی دەمێنێتەوە.

دەنگـۆی ئەوە هەیە کە ٤ هێـزی پێشـمەرگە بڕیاریانـداوە چەک دانەنـێن و مەیدان چۆل نەکەن و تا دوا تنۆکی خوێن، لە دژی سوپای عێراق، بجەنگن. ئەوانەی بە شکسـتەکە رازیبـوون، لە سـەرلوتکەی چیا پـڕ بە فرەکـان، دێـنە خوارەوە و خۆیان رادەستی سەربازانی عێراق دەکەن کە لە زۆر شوێن بنکە و بارەگایان، بۆ پێشوازیکردن، داناوە. ئەو پێشمەرگانە بە جلو بەرگی کوردی هەمەچەشنە ریزیان گرتووەو دەگەونە بەردەم مێزێک، چەند ئەفسـەرێک، ناو و شوینی پێشـمەرگایەتی و (سـەر بە هێز، بەتالیۆن و لق و پەل و مەفرەزە) تۆمـار دەکەن، پاشـان مەڕاسـیمی چەک تەسـلیمکردنەوە دەسـت پێـدەکات، زۆربەی چەکەکان نوێن، مینی دژ بە دەبابەشیان تیایە کە ئەمریکین و لەلایەن ئێرانەوە پێیاندراوە، پاشـان خەلات بەخشـین، هەر یەکە ١٥٠ دینـاری عێراقـی پێدەدرێت.

سەرکردە سەربازیەکان و سەرۆک عەشیرەتەکانی نـاو پێشمەرگە کە خۆیـان تەسلیم دەکەنەوە ئیمتیازی ئەوەیان پێدەدرێت تەوقەیەک دەگەل جەنەڕال تەها شەکرچی بکەن. ئەو رۆژانە وێنەگر و میدیاکارانی تەلەفزیۆنی رژێم ئیشـێکی زۆریان کەوتبووە ئەستۆ. یەکێک لەو سەرکردانەی پێشمەرگە دێتە قسـە و لە وەلامـی ئەو رۆژنامەنوسـەی پرسـیار لێـدەکرد بەم شـێوەیە وەلام دەداتەوە "حەق نەبـوو ئەوهـا کۆتـایی پـێ بێـت، لەوانەیە ئەگەر ئەو ئۆتۆنـۆمیەی حکومەتمان قەبول بکردایە باشتر دەبوو، راستە ئەوە نەبوو کە ئێمە داوامـان دەکرد بەلام لە هیچ باشتر بوو".

ئێسـتا بـارزانی، بە تەواوی، بە تەنهـایە. زۆر لە هـاوڕێ و پێشـمەرگەکانی رەخـنەی لێـدەگرن لەبەر ئەوەی دەڵـێن گوریسـەکەی زۆر راکێشـا و تـا ئەو نەهامەتیەمـان بەسـەر هـات. چارەنوسـی "شـێخی سـۆر" خەمنـاکە بەلام چارەنوسی ئەو هەموو پێشمەرگە و ئاوارانەی بە ناو بەفر و قوڕو چلپاو و، بەبێ خواردن، رێگەی هات و نەهاتی سنوریان گرتۆتەبەر خراپترە. روبارێک

لەو خەڵکە بەشمەینەتە، زۆربەیان ژن و منداڵن، بە ڕێگایەکی پڕ لە تەڵە و زەحمەتی دەڕۆن. ئەوەتە تورکیاش سنوری لەگەڵ کوردستانی عێراق داخستووە بە جۆرێک گوندە کوردنشینەکان ناتوانن یارمەتی و کۆمەک بگەیەننە ئاوارەکانی ئەو دیوی سنور. تورکیا ترسی لە تێکچوونی بارودۆخی ناوچە کوردنشینەکانی خۆیەتی کە ژمارەیان، بەلای کەمی، ٤ ملیۆن کەسە. دوو لیوای فیرقەی ٣ سوپای تورکیا، بە پاڵپشتی کۆپتەر، پاسەوانی سنوری هەردوو وولات دەکەن و ڕێگە لە پەڕینەوە و کۆمەکی ئەو بێ پشت و پەنایانە، دەگرن. بۆیە ئەم لێقەوماوانە بە ناچاری، بە ڕیز، ڕێگای ئێران دەگرنەوە بەر. هەندێکیان نزیکەی ٢٠٠ کم دەبێ بە پێ بڕۆن و، ناوچەیەکی شاخاوی یەکجار حاسێ و کەش و هەوایەکی پڕ لە سەرما و سۆڵە ببڕن، بۆ ئەوەی بتوانن پێش داخستنی سنور خۆیان ڕزگار بکەن. ئەگەر نەیانتوانی خۆیان دەرباز بکەن؟ دوو ڕێگەیان لە پێشە: یان خۆ تەسلیمکردنێکی بێ قەید و شەرت، زۆریش لەوانەی خۆیان تەسلیم کردۆتەوە ڕوو بەرووی مردن بوونەتەوە. بژاردەی دووەمیش خۆ کوشتنە، سەدان کەس، لە بریتی جێهێشتنی خاک و نیشتمان و ڕادەستکردنەوەی چەک بە دوژمن، ئەو ڕێگەیان هەڵبژاردووە. دەنگۆی ئەوە هەیە کە ٥٠٠ پێشمەرگە، بە سەربەرزی و شەڕەفمەندانە، کۆتاییان بە ژیانی شکۆمەندانەی خۆیان هێناوە. ٨٠ ئافرەتیش ئاگریان لەخۆیان بەرداوە.

لە بەرامبەر ئەو تراژیدیایە ڕای گشتی نێودەوڵەتی بێدەنگە!!

لە نزیکبوونەوەی ئولتیماتومی داخستنی سنور سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان، مەحمود عوسمان، بە قوڕگێکی پڕ لە گریانەوە دەڵێ لە سەرەتای ئازار تاکو سەرەتای نیسان زیاد لە ٥٠٠ کەس بە هۆی برسێتی و سەرماو سۆڵ و ڕەشەبا، بۆ خۆ دەربازکردن و گەیشتنە سنوری ئێران، گیانیان لەدەستداوە. زۆربەی قوربانیەکان ژن و منداڵ و پیرو پەکەوتەن. مەحمود

عوسـمان دەلـێ زیـاد لە ١٠٠٠ پێشـمەرگە، کە خۆیـان تەسـلیمکردبووەوە، کۆمەلکوژکراون.

د. مەحمود عوسمان، سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان، لە نیسانی ١٩٧٥ دەلێ لە نێوان ئازار و نیسان ٥ هەزار کورد لە ڕێگا بۆ گەیشتن بە سنوری ئێران لە سەرما و لە برسان گیانیان لەدەستداوە.

لە بەغـدا گـۆڕانی سـەرکەوتن دەلێـنەوە. ئەنجـومەنی سـەرۆکایەتی بەرەی نیشتمانی پێشکەوتوخواز، بە سەرۆکایەتی سەدام حوسێن، کۆدەبێتەوەو لە بەیاننـامەیەک، بە شـانازیەوە رایـدەگەیەنێت "شکسـتی تەواوی یاخیبووەکـان ئەوە دووپـــات دەکـــاتەوە کە هەنگـــاو و مێتـــۆدە دیمـــوکرات و پێشکەوتوخوازەکانی دەولەت بە رێگایەکی راست رۆیشتوون".

دوای چەنـد رۆژێـک، لە ٧ نیسـانی ١٩٧٥، ئێـران کە خـۆی بە پـارێزەری کوردەکان پیشـان دەدا بۆ دووپاتکردنەوەی متمانەیـان بە رێکەوتنی جەزائیر ئەو دوو گەنـجە کـوردەی کە فڕۆکەیەکـی بـۆینگی ٧٣٧ عێراقیـان، لە کـاتی گەشتێک لە نێوان موسل و بەغدا، فڕاندبوو گوللەباران کرد. فواد محمەد، ٢٥ سـالان و تەهـا حوسـێن نەیمـی Naimi تەمەن ٢٠ سـالان لە کـاتی گەشـتەکە کاپتنەکەیان ناچار کردبوو لە تاران بنیشێتەوە و، دڵنیابوون لەوەی پەناگەیەک و سـەلامەتی ژیانیـان مسـۆگەر بکەن. لە بریتـی ئـازادکردنی سەرنشـینەکانی فڕۆکەکە داوای ئازادکردنی ٨٥ زیندانی کوردیان، لە عێراق، کردبوو و لەگەل یەک ملیۆن دیناری عێراقی بۆ خزمەتی دۆزی کورد[٦٣].

ئەوە یەکەمجـارە لە مێـژوو بەرپرسـانی فڕانـدنی فـڕۆکەیەک ئیعـدام بکـرێن. تەنانەت دادگاکانی سۆڤیەتیش سزای سێدارەیان جێبەجێ نەکردووە، لە کاتی سـزادانی دوو گەنجی جولەکە، کوسنێزێڤ و دیمسیک[٦٤]، لەکاتی عەمەلیەکی شکسـتخواردوی فـڕۆکە فڕانـدن، لە رۆژی ٢٤ دیسـەمبەری ١٩٧٤ (لە راسـتی سالی ١٩٧٠، لەوانەیە هەلەی چاپ بێت، و) یەکەمجار بە سێدارە سزادران و پاشان سزاکەیان، بۆ ١٥ سال، کەمکرایەوە.

پەنـدێکی دێـرین کە لەم نـاوچەیە زوو زوو دووبـارەی دەکەنەوە و دەلـێ "کوردەکان دۆستیان نیە". هیچ کات وەک ئێستا ئەم قسـەیە راست نەبووە.

---

[٦٣] یەکەمجارە گوێم لەم کردەوەو بەسەرهاتە تراجیدیایە دەبێ، و.

[64] Edward Kuznetsov, Mark Dymshits

واتە ئەوە کۆتـایی خەبـاتی گەلـی کـوردە؟ لێـرە کەس بـاوەڕ ناکـات، تەنـانەت براوەکانیش باوەڕیان بە کۆتایی خەباتی کورد نیە.
ناچێتە عەقلەوە کە شـەڕ – خەباتێکی هەمیشـەیی بەمشـێوەیە کۆتـایی پێبێت، ئاسان نیە بێنینە پێش چاومان کە گەلێک، کە ڕەگێکی قولی لە مێژووی ئێران هەیە، لە سـەدەی ٧ پ. ز. لێـرە وجـودی هەیە و، لەو کـاتەوە هەمیشـە لەگەل (ڕۆمانەکـان، بیزەنتینیەکـان، مەنگۆلەکـان، عەرەب و تورکەکـان)، لە پێنـاوی ئـازادی و یەکێتـی خـاکەکەی، لە ململانـێ و شـەڕو شـۆڕدابووە، ئەوهـا بە ئاسانی خۆی تەسلیم بکات. بەڕاستی ئەستەمە قەناعەت بەوە بکەین کە گەلی کورد، کە لە داسـتانێکی غەریـب لە دایکبـووە، ئەوهـا بە سـوک و سـانایی، بە شێوەیەکی تراژیدی وەک ئەم ڕۆژە خوێناویـانەی ئێسـتا، لەبەرامبەر بێدەنگی و بێهەستی بەناو "دونیای شارستانی" لەناو بچێ.
ئەو داستانە بەمشێویە باسی لەدایکبوونی گەلی کورد دەکات: دەگێڕنەوە کاتی خۆی حەزرەتی سلێمان حەزێکی غەریب دەیگرێت و بۆ بەدەسەت هێنانی ئەو حەزە ٥٠٠ مرۆڤـی بالـدار دەنێـرێتە ڕۆژئـاوا و داوایـان لێـدەکات لەم نـاوچە خـۆش و دڵڕفێنــانە بگەڕێــن و ٥٠٠ کچــی زۆر جــوان، جــوانترین کچــی ئەوناوچەیەی کە لە ئایندە پێیدەڵێن ئەوروپا، بۆ بهێنن. ئەوانیش بە درێژی و پانی، لەمسەر بۆ ئەمسەر دەگەڕێن و پەیدایان دەکەن، کە دەگەڕێنەوە وولاتی خۆیان حەزرەتی سلێمان دەمێکە مردووە، پیاوە بالدارەکانیش لەوە باشتریان دەســتناکەوێت کە لەگەل ئەو پــاکیزانە رابــوێرن و ئەو منــدالانەی لەمــانە پەیدادەبن ئەوە باو و باپیرەی کوردەکانن.
ئێوە چی دەلێن ئەگەر نهێنی نەمری "شێخی سۆر" لەم داستانەدابێت؟

وێنەی بەرگی دواوەی کتێبەکە

تەواو

"لە کۆتایی زۆر سوپاسی ماندووبوونی کاک جەلیل حسێن دەکەم کە ئەرکی دیزاینی گرتە ئەستۆ و زیاد لە جارێک پیاچوونەوەو دەستکاری تیا کرد".

KURDISTAN
Nazione Fantasma

Franz Maria dA'saro

به پێی زانیاریەکانی بەردەستی ئێمە هیچ ڕۆژنامەنوسێکی غەیرە کورد، وەك دەزارۆ، ئەوەندە ساڵە موتابەعەی شۆڕشی ئەیلول و بارزانیان نەکردووە. لەبەر ئەوە پێمواییە ئەم کتێبە دۆکومێنتەکی مێژوویی گرنگ و دەگمەنە، حەقی خۆیەتی نەوەی ئێستا و دوارۆژ ئاشنایەتی بەو کتێبە پەیدا بکەن و دەکرێت سوودی لێوەربگرن. کەموکورتی هەرە گەورەی فرانز دەزارۆ بریتیە لەوەی، جگە لە مەلا مستەفا، زۆر بە دەگمەن باسی سەرکردەو کەسایەتیەکانی تری کوردستان دەکات، ئەو هەموو ساڵە لە عێراق، لە بەغدا، بووە و چاوی بە ژمارەیەکی زۆر لە سەرکردەو سیاستەوان و ڕۆشنبیرانی کورد کەوتووە بەلاّم باسیان ناکات و ناویان ناهێنێ.